Acquired with the assiſtance of the

Sophia Augusta Brown

Fund

JOHN CARTER BROWN LIBRARY

AME 138

I A Shapiro.

Rare; no copy of this first edn in B.M. (which has eddns of 1620 (C.79.b.16), '26, '35 (2 copies)), nor in Bib. Nat. which has only 1620 + later eddns.

The engraved frontisp., by Kilian, in v.g. condition

EX LIBRIS
pax ordinis amoris

F.R.ACHILL.
Ducis Würtemberg.
CONSVLTATIO
de principatu inter pro-
vincias Europæ
habita
Tubingæ in Illustri
COLLEGIO
An. Chr.
CIↃ IↃ CXIII
Typis Cellianis.

EX LIBRIS
pax ordinis amoris

FR. ACHILL^is
Ducis Würtemberg.
CONSULTATIO
de principatu inter pro=
vincias Europæ;
habita
Tubingæ in Illustri
COLLEGIO.
An. CHR.
CIↃ IↃ CXIII
Orbis captivus.
victa Barbaries.
Typis Cellianis.
L. Kilian. Fecit.

pax ordinis amoris

RPJC

ROMANORVM
JMP. CÆSARI AVGVSTO,
DN. MATTHIÆ, I.
Divorum Imperatorum,
MAXIMILIANI II. FILIO, FERdinandi I. nepoti, Maximiliani I. abnepoti, Friderici IV. atnepoti, Rudolphi II. fratri;
REGI GERMANIAE, HVNGARIAE, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ: Auſtriæ Archiduci: &c.
Principi Optimo Maximo:

FRIDERICVS ACHILLES,
DVX WüRTEMBERGIÆ, cum devota humilimi obſequii teſtificatione perennem felicitatem precatur.

VEllem, IMPERATOR, ſi rerum natura pateretur, ut in ævum noſtrum veniret Xenophon Atticus, qui ad Cyri virtu-

)(tes

tes exequẽdas votum potius, quàm hiſtoriam commodavit; cum diceret, non qualis ille eſſet, ſed qualis deberet eſſe: utque is in te, pro amplisſimæ expectationis ab omnibus Imperii Ordinibus de te conceptæ modo, præſens coram mox cerneret mecum; quod in Cyro ſuo forſitan optare tantùm, ſed videre potuiſſet nunquam. Dediſti enim jamdudum, & quidem nondum Imperator, ea bonitatis & virtutis exempla, quæ ſequi cupiat ventura poſteritas; & ſi fieri poſſet, adſcribi ſibi voluiſſet antiquitas: ut, niſi Imperatoriam dignitatem Archiducali poſtponere velis, hodie in ſupremo hoc honorũ ſolſtitio non poſsis non Romanum orbem lumine meritorum colluſtrare, ſi non majori, cer-

tè

tè non minori. Ideoq; plena ſunt vo-
tis omnia, votisq́; pro tua ſalute con-
ceptis:& nullus eſt in Imperio Roma-
no locus, quem tui veneratio nõ oc-
cupaverit. Vnus jam eſt in ore omniũ
MATTHIAS; majeſtate IMPERATOR, po-
teſtate Rex, virtute PRINCEPS, AVGV-
STVS ſanctitate, indulgentiâ PATER; &
mente iſtâ aureâ unus omnibus om-
nia MATTHIAS. Vtinam, humaniſſi-
me CAESAR, (non enim abnuit man-
ſuetudo tua, ut præter Imperatorias
virtutes privatâ appellatione laude-
ris) utinam verò ire poſſem per om-
nia felicitatis tuæ cognomina; quæ
tum rerum geſtarum gloria tribuit,
tum fortunæ munificentia conceſſit;
& adhuc ampliùs cœleſtis meditatur
favor: ſed quoties id cogito ſaltem,
vincor magnitudine, & redigor ad ſi-

lentium; nõ vanâ tamen perſuaſione imbutus, omnes alios priùs defeſſos futuros te celebrando, quàm tu laudibus digna faciundo: cum & admirabilis naturæ tuæ benignitas ita velit, & cumprimis ſuprema Chriſtianæ Reip. neceſſitas hoc tempore urgeat, ut nõ unum aliquod bonum uno die præſtes, ſed indulgentias ſeculares per ſingula horarum momenta multiplices; nec ſolùm efficias, ut bona, quæ confers, caduca ne ſint; verùm etiam proſpicias, ut mala, quæ adimis, ne poſſint eſſe recidiva.

Quemadmodum autem tuam Majeſtatem acriori ſemper animi ſenſu humiliter veneratus ſum: ita ſedulò occaſiones captavi hactenus; quibus ſi non officium cumulatè explere, qualemcunq; tamen adfectus devoti ſi-

ti ſignificationem dare poſſem; uſq; dum voluntati paratiſſimæ aliquando par reſponderet facultas. Et dum nuper admodum in Conſultatione quadam cum cognatis meis, inclytis Ducibus Saxoniæ, & Sleſvici-Holſatiæ, & fratre meo Magno; aliiſque, qui in Conſilio erant, Baronibus & Nobilibus, longè lateque exſpatior per

terrasq́; tractusq́; maris, cœlumq́; profundum;

& deprehendo, in toto terrarum orbe nihil Europâ præſtantius; & in Europa nihil Germaniâ nobilius; & in Germania nihil IMPERATORE MATTHIA auguſtius reperiri: hoc ipſum in argumentum arripere volui, quo oſtenderem; me nihil non ſummum, ac potius divinum, de te ſemper concepiſſe; prædicatione parem debitæ tibi laudationis ambitū comprehen-

dere non poſſe; proq; tua ſalute, incolumitate & gloria omnia quæque facere velle.

Mitto tibi igitur, ſacratiſſime IMPERATOR, Conſultationem illam: quanquam ſubvereor, ne rem leviculam & Cęſareo numine indignam mittam importunus: & tamen, quæ tua in illo faſtigio humanitas eſt, chartas illas, humilimi obſequii & fidei cōſtantiſſimæ teſſeram non aſpernaberis. Atque ut ſol radios ſuos in loca etiam ſcabra jacit, nec detrimentum accipit: ita non ægrè feres, ſi auguſtiſſimi nominis tui prę ſcriptione, & exilibus quibuſdam ſummi ſplendoris tui ſtricturis, & Conſultatio illa, & unà Illuſtre hoc Collegium, in quo iſta habita eſt, illuminetur. Nec longiori verborum circumductione tuam facili-

tatem

tatem jam fatigo, adeoq́; præclarè de te ſentiendo, quàm verboſè loquendo hîc copioſus eſſe malo.

Ego verò, DOMINE, me & totam meam familiam VVürtembergicam Cæſareæ tuæ gratię etiam atq; etiam commendo; DEVMq́; purâ mente invoco, ut te cum Auguſta Conjuge generi humano incolumem ac florentem conſervet; & ſic fortunet, ut non ſolùm liberis beatus Poſteritati tuæ diu intereſſe, verùm etiam ſanctiſſimas omniũ Ordinum acclamationes & benedictiones, moderati juſtiq́ue imperii teſtes, tecum in ſepulchrum (ô ſerò hoc eveniat!) & in cœlum olim ferre poſſis. Ex illuſtri Collegio, Tubingæ.

J. N.

FRIDERICI ACHILLIS,

DVCIS WüRTEMbergiæ,

Principis inclyti,

CONSULTATIONEM

Thomæ Lanſii præfatio.

IBit CONSULTATIO *illa haud dubiè multorum in manus: & vix à quoquam, aut oppidò paucis, abibit ſine cenſura. Ut enim hodie mores ſunt, omnes ſapiunt, omnes cenſent. Et quidem ſicuti nonnulli ad rerum dijudicationem prudentiſſimè attemperant candorem & animi dexteritatem; quam cum præclara & ſolida ſcientia eleganter miſcent: ita bene magna cenſorum pars affert judicium, ſed quod jam antè ſit præjudicii atq; adfectus mancipiũ; aut, quod ignorantiæ proprium eſt, planè nullum. Illos primos autem, quia ingenuè monent & docent, nemo ſanæ mentis vereatur, quin potius revereatur; nemo calumniâ perſequatur ingratus, ſed omni laude gratus proſequatur. Et cur aliter? Cum optimus & graviſſimus quiſque confiteatur, ſe multa ignorare, & multa cottidie ſibi etiam atque etiam eſſe addiſcenda: & inprimis Divus Imperator Juſtinia-*

ſtinianus, imbecillitatem humanam *operibus hominum* naturaliter ineſſe, *majorum oraculo egregiè confirmet iſto*: Omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, Divinitatis magis, quàm mortalitatis eſſe. *Atqui alteros, quia rei modici, audaciæ immodici, inania tantùm crepant, & fortè ſyllabas & tertiata verba ineptè fringultiunt, nemo cordatus moretur. Ut corvus, aut graculus, id ſolùm, quod didicit, crocitat aut garrit; ſi convitia docueris, convitiabitur, diebus ac noctibus perſtrepens maledictis; hoc illi carmen eſt, hanc putat cantionem; & ubi omnia, quæ doctus eſt, maledicta percenſuit, denuò repetit eandem cantilenam: ſic illi Choræbi critici ſuarum ſunt prodigi nugarum. Quemadmodum tamen leviſſima maris ejectamenta ubiq; litorum ventis expelluntur, ſalo expuuntur, tempeſtate reciprocâtur, tranquillo deſeruntur: ita quoque illi ſine judicio judices ubique ſunt fruſtra; ubique, apud bonos certè, (de aliis ne manum verterim) ſperati applauſus ferunt repulſam. Verùm, quicunque es, mi Lector; ut de inclyti Principis mei,* FRIDERICI ACHILLIS, *Ducis Würtembergiæ, &c.* CONSULTATIONE *judices, quod æquius melius: hanc monitiunculam à me cape.* CONSULTATIO *illa non eſt SCtum aliquod Romanum, nec aliqua S.R. Imperii ſanctio, quæ jubeat & definiat ſine provocatione: ſed eſt libera de moribus, ingeniis, & indole plerarumque Europæ provinciarum diſſertatio;*

l. 2. C. d. vet. jure enucleand.

quæ

quæ niſi calculum utrumq;, album & nigrum, ad rationes conferat, parùm juſta videri poſſit; ut propterea in nationum prærogativis verè æſtimandis, & principatu inter ipſas rectè decernendo, ſingularum non laudes modò, ſed & vituperia neceſſariò audiendum ſit. Quare ſicubi in unam aut alteram orationem incideris, Lector, adfectus tuos frenis cohibe, nec ſtatim omnia proba, aut etiam damna; ſed judiciũ tantiſper ſuſpende, uſq; dum CONSULTATIONEM *legeris & intellexeris totam; adeôque Celſi excelſo ingenio JCti regulam memoriâ ſubinde repete, qui* incivile eſſe *dicebat,* niſi totâ lege perſpectâ, unâ aliquâ particulâ ejus propoſitâ, judicare vel reſpondere. l. 24. ff. de LL. *Quod ſi nihilominus tamen ex vario tot orationum argumento præter omnem meam exſpectationem offenſiuncula in animum irrepſerit tuum; etiam tunc humanitati, quæſo, aliquid tribue; & mihi bonâ fide aſſeveranti accrede, nulli omninò Principum, Baronum, Nobilium, quibus in* CONSULTATIONE *iſta partes dicendi obtigerant, unquam veniſſe in mentem, ullam nationem aut populum dicteriis arietare & contumeliosè laceſſere: cum illis omnibus in quacunque ſententiarum diſcordia hæc ſumma ſit concordia, hæc ſola æmulatio, & hoc unum certamen, quiſnam eorum cognatas & conſanguineas gentes quaſvis diligat magis; atque dum ſupremis medullitus viribus contendunt univerſi, & ſinguli vincere conãtur, vincitur nemo. Neq; verò etiam,*

Lector, illam multiplicem opinionum diverſitatem, & tot ſenſus veluti Proteos, in hoc illuſtri Principum juventutis floriſq́; Nobilitatis Germanorum conventu propoſitos, in popularium noſtrorum ignominiam trahe, aut prorſus deteſtare. Ecce tibi par verſuum; quorum alter bonorum, malorum alter exhibet catalogum:

Lex, Rex, Grex, Res, Spes, Ius, Thus, Sal, Sol,
bona, Lux, Laus:
Mars, Mors, Sors, Fraus, Fex, Styx, Nox,
Crux, Pus, mala, Vis, Lis:

Ecce, inquam, par verſuum: qui ſinguli, ſi vox Bona, aut Mala, ad Dactyli conſtitutionem in regione quinta ſedem figat perpetuam, toties cæterorum undecim vocabulorum tranſpoſitionibus ſunt mutabiles; ut ſenſu, perſpicuitate, & Heroici carminis integritate ſemper ſalvâ & eâdem permanente, collocatione autem & ordine verborum ſemper apparente alio, variari poſſint. vicibus undequadragies millies mille, & nongenties ſedecies mille; atque inſuper octingentis; quod characteribus arithmeticis barbaricis ſic exprimitur, 39916800. Ingens profectò in unico verſiculo variationum multiplicatio: & quæ, ſi in ſcripturam redigenda ſit, expeditum ſcribam, licet rapido calami ductu ſingulis diebus vel mille ac ducentas variationes illinat chartis, totos annos nonaginta unumque, & dies quadraginta novem, ſtrenuè & ſine induciis ſit exercitura.

Et

Et hæc omnia tam ſunt certa, quàm eſt indubium ter tria eſſe novem. At verò ſi unicus verſiculus in tot & tot myriadibus variationum ſibi conſtare poteſt: quidni etiam in hac inenarrabili humani ingenii amplitudine, & infinita fere ſpecierum comprehenſarum copia, aliquis diſſenſuum Euripus, ſine ullo tamen virtutis detrimento aut injuria aliqua, concedi ferrive poſſit? Ut igitur inter omnes homines ſumma eſt formarum externiq; adſpectus convenientia, quantumvis facie ſimilimi quoque ſint diſſimiles: ita in hoc Illuſtris Collegii Conſilio omnium ad veram gloriam par eſt ſtudium, ad charitatem omnium æqualis eſt propenſio; etſi ſinguli inter ſe ſe aliquibus opinionum aut ſententiarum diſſidiis aliquantulum diſcriminantur. Deſino Lector, & tibi nomina cunctorum, qui CONSULTATIONI *vel præfuerunt, vel interfuerunt, edo: ut uno quaſi intuitu cognoſcas omnes.*

FRIDERICUS ACHILLES, Dux Würtembergiæ, retulit de nationum & provinciarum Europæ inter ipſas principatu atque prærogativa. *pag. 3.*

FRANCISCUS CAROLUS, Dux Saxoniæ, habuit orationem pro Germania. *pag. 12.*

IOACHIMUS ERNESTUS, Dux Sleſvici-Holſatiæ, orationem habuit pro Gallia. *pag. 122.*

Magnus, Dux Würtembergiæ, dixit pro Hiſpa-
pag. 183. nia.

Rudolfus Maximilianus, Dux Saxoniæ,
pag. 222. dixit contra Galliam.

Georgius Fridericus, Limpurgi Baro, dixit contra
pag. 296. Hiſpaniam.

pag. 355. Georgius, Baro de Stubenberg, dixit pro Hiſpania.

Henricus Albertus, Limpurgi Baro, dixit pro Hun-
pag. 364. garia.

pag. 382. Paulus, Baro de Eubiſwald, dixit pro Britannia.

Wolfgangus, Baro de Stubenberg, dixit pro Bri-
pag. 433. tannia.

pag. 435. Daniel Wenſin/ dixit contra Britanniam.

pag. 465. Erneſtus Schafelizki, dixit contra Hungariam.

pag. 480. Maximilianus de Moſch/ dixit pro Polonia.

Acacius Axelius de Göxholm, dixit contra Polo-
pag. 501. niam.

pag. 525. Laurentius Wenſin/ dixit pro Italia.

pag. 586. Georgius Költerer/ dixit contra Italiam.

Ioannes VVilhelmus de Retwiz/ dixit contra Ger-
pag. 669. maniam.

Nicolaus Buwinckhauſen de Walmerod/ ſuperio-
ribus orationibus quoddam admiſcuit tempe-
pag. 711. ramentum, & ſententiam dixit pro Germania.

Fri-

Fridericus de Plieningen.
VVilhelmus de Panowitz.
Ioachimus de Jaxheim.
Ioan. Chriſtoph. de Welwardt.
} cenſuerunt pro Germania. pag. 741. & ſeq.

FRIDERICUS ACHILLES, Dux Würtembergiæ, CONSULTATIONI finem impoſuit. pag. 743.

Sed unum adhuc, Lector, es obiter admonendus mei causâ; ut ne ſiniſtrè nimis opineris, quaſi illâ penè innumerâ unius & alterius Vertumnalis (ut ſic nominem) καὶ πολυτρόπου *verſiculi variatione, cujus ſupra mentionem feci, tibi ludos facere voluerim. Non ita ſoleo. Et videſis atq; expende illam, quam proximè hìc tibi ob oculos pono, tabulam, & calculum: niſi prorſus es* ἀνάριθμος, *rem primâ fronte vix credibilem illico credes, & in iſta levi demonſtratione non invitus acquieſces. Salve verò ita, & vale, mi Lector.*

Lex.	Lex. Rex.	Lex. Rex. Grex.	Lex.Rex.Grex.Res.	24
	Rex. Lex.	Lex. Grex. Rex.	Lex.Rex.Res.Grex.	5
unitatis non		Rex. Lex. Grex.	Lex.Grex.Rex.Res.	120 | quinq; voces tranſponuntut toties.
eſt variatio.	duarum vocũ	Rex. Grex. Lex.	Lex.Grex.Res.Rex.	
	tranſpoſitio.	Grex. Lex. Rex.	Lex.Res.Rex.Grex.	
1.		Grex. Rex. Lex.	Lex.Res.Grex.Rex.	6
	1		Rex.Lex.Grex.Res.	
	2	triumvocũ tranſ-	Rex.Lex.Res.Grex.	720 | ſex voces tranſponuntur toties.
	2	poſitio.	Rex.Grex Lex.Res.	
		2	Rex.Grex.Res.Lex.	7
		3	Rex.Res.Lex.Grex.	
		6.	Rex.Res.Grex.Lex.	5040 | ſeptem voces trãſponuntur toties.
			Grex.Lex.Rex.Res.	
			Grex.Lex.Res.Rex.	8
			Grex.Rex.Lex.Res.	
			Grex.Rex.Res.Lex.	40320 | octo voces tranſponuntur toties.
			Grex.Res.Lex.Rex.	
			Grex.Res.Rex.Lex.	9
			Res.Lex.Rex.Grex.	
			Res.Lex.Grex.Rex.	362880 | novem voces tranſponuntur toties.
			Res.Rex.Lex.Grex.	10
			Res.Rex.Grex.Lex.	
			Res.Grex.Lex.Rex.	3628800 | decem voces trãſponuntur toties.
			Res.Grex.Rex.Lex.	
			quatuor vocum tranſpoſitio.	11
				3628800
				3628800
			6	39916800 | undecim voces tranſponuntur toties.
			4	
			24.	

Epho-

EPHORVS
ILLVSTRIS COLLEGII,
IOANNES IOACHI-
MVS à GRüENTHALL,
OMNIBVS REIPVB. LITERA-RIAE TUBING. ORDINIBUS SA-lutem dicit, & officiorum prompti-tudinem offert.

MULTI SUNT HODIE TAM AVERSO à literis animo, ut in earum perniciem Catilinariam conjurationem inijſſe, & veſperas Sicilienſes minitari videantur; cum etiam literaturæ poſſeſſionem, vel levem tantùm, cum Nobilitatis læſione coniunctam eſſe extemporali garrulitate calumnientur; & literatos ipſos compoſitis ad deſpectum dicterijs procaciter inſectentur. Nimirum inter homines nihil tam eſt ſanctum; quod illi virtutum ſandapilarij, & bonæ mentis tortores, ſacrilego ore non contaminent; nihil tam honeſtum, quod non furialiter allatrent; nihil tam pulchrum, quod non improbè cõmaculent. Latè autem nimis in multis Chriſtiani orbis regionibus graſſatur iſtud malum, & eſt veluti epidemica miſſæ in publicum nequitiæ peſtis. Sicque vacant virtutes, & vitia occupatiſſima ſunt: & cum olim apud Romanos Decembri menſe tantùm fuerint, hodie toto anno, anno autem? ferè dixerim toto ſeculo ſunt Saturnalia. Quin ut in ſervo fuga eſt ſpecies cujuſdam libertatis; ſic in multis tituli ſunt ſpecies cujuſdam virtutis. Verùm uti Germania

noſtra ab illa barbarie eſt remotior: ita inclyta hæc Tubinga imprimis ſapientiæ fortiter adhæſit ſemper, deditque exempla in omni ætate & ordine, quæ inſtruere, erudire, & excitare poſſint poſteritatem. Tantarumque laudum ingreſſuri veſtigia illuſtriſſimi Principes, generoſi Barones, & cæteri ex Nobilium tribu, qui in illuſtri Collegio vivunt; cum exploratiſſimum haberent, non magis armis quàm literis Rempub. ornari juvarique; & literas eſſe, quarum præſidio nemo non cum Vlyſſe ſpecus Cyclopis ſecurè introëat, ſed egrediatur; ſolis boves videat, ſed abſtineat; ad inferos demeet, ſed aſcendat; Scyllam prænaviget; nec abripiatur; Charybdi conſpiciatur, nec retineatur: Circes poculum bibat, nec mutetur; ad Lotophagos adeat, nec remaneat; Sirenes audiat, nec accedat: illi, ut publicè ſuum de bono publico præclarè merendi ſtudium teſtarentur, Conſultationem repub. literariâ non indignam, ductu magni Principis, Domini Friderici Achillis, Ducis Würtembergiæ, &c. aliquot diebus habere inſtituerunt: & quam cras horâ ſeptimâ antemeridianâ, loco ſolito, cum bono Deo auſpicabuntur. Ad eam audiendam quicunque ex literatis literarumve amantibus, quâcunque ſint dignatione aut conditione, venerint: venient illi grati acceptique, & facient illuſtriſſimis Principibus & toti illuſtri Collegio rem gratiſſimam: operam dabunt, ut viciſſim datâ occaſione benevolentiam & officia ſua cumulatè demonſtrent. Perſcriptum & ſigillo illuſtris Collegij inſignitum: xxv. Martij: Anno Chriſtiano cIↃ. IↃc. xiii.

ORA-

ORATIO ET RELATIO FRIDERICI ACHILLIS,

DUCIS WURTEMBERGIÆ ET TECCIAE; COMITIS MOMPELGARDIAE; Dynaſtæ Heidenhemij, &c.

De nationum & provinciarum Europæ inter ipſas principatu atque prærogativa.

CHINENSES, POTENTISSIMUS EXTREMÆ Aſiæ populus, eo feruntur eſſe ingenio, ut reliquos mortales omnes, tãquam rudes, inertes, barbaros, alto arrogantiæq́; ſupercilio deſpiciant; ſe verò, ſuaq́; omnia magnificè prædicent, & exquiſitis laudibus gloriosè proſequantur. Cui rei fidem facit invidioſum nimis & percelebre inter eos dicterium illud: Chinenſes duos habere oculos; Europæos unum; & quod hominum eſt reliquum, cæcutire. *Ego, ut mores atque ſtatuta Chinenſium pleraque ſint præclara, nec omnes virtutum & elegantiarum theſauri in hoc Occidentis gurguſtiolo lateant; illud tamen, quo ſe illi à communi aliorum populorum commercio ſponte diſtrahunt, neque ulli civium imperij limites impunè excedere permittunt, cum ab omni humanitate alienum, tum ſanctiſſimis mutuæ benevolentiæ & charitatis decretis, quæ totum*

A nonnullis dicuntur Sinenſes: ab aliis etiã Thinẽſes. Joan. Hayus.

Joan. Petr. Maffejus Hiſtor. Indicar. lib. 6. Botero nelle Relat. univerſ. parte 2. lib. 2. della China.

genus humanum arctiſſimis nexibus æquè devinciunt, contrarium eſſe aſſero: adeò, ut, quantumvis aliàs oculatiſſimi & Argo, qui totus fuit oculeus, circumſpectiores habeantur, hìc talpâ cæciores meritò debeant æſtimari. Idem delirium olim inceſſit Lycurgum & Platonem: uti Moſchovitas etiam hodie fere poſſidet idem. Aſt per DEUM *immortalem quæ dementia, an dicam inſania, eſt; creaturam leges creatoris arbitrari; opus factoris ſui prudentiam cenſere velle? Nunquam pictor Apellis ſtatuæ, nunquam poëta Maronis Æneidi (quid verò hæc ſunt aliud, niſi vanitatis ſomnia?) ultimam manũ imponere auſus eſt: ſed ecce temerarium homulorum de tribu levi manipulum, cui cœli Capitolium invadere, & æternæ ſapientiæ Senatuſconſultũ adulterare ludus eſt. Quid eſt θεομαχεῖν, ſi hoc non eſt?* DEUS *per Cancellarium ſuum Moſen edixit,* peregrinos non minùs atque cives benignè habendos eſſe: DEUS *Chriſti ore ſanxit,* proximum eſſe diligendum: DEUS *per naturam rationis humanæ integritati impreſſit,* hominis intereſſe, beneficio affici hominem; *nihilominus Chinenſes, & qui ſunt erroris ſocij, ineptiunt contrà; peregrinos nec in Reipub. ditiones admittendos, nec civibus, ut peregrinentur, ullatenus indulgendum. Vtris credendum, religio & pietas majeſtati divinæ debita prohibent, ne quæram. Nam, ſi de* Imperatoris judicio diſputare ſacrilegij inſtar eſt: *quo ſcelere vel crimine ſe obſtringet ille, qui oracula cœleſtia in dubium vocat?* Qui divinæ legis

Vide & Joan. Bacquetiũ, *du droict d'Aubaine.* part. 1. c. 2.

Exodi cap. 23. Numeri cap. 15. Joan cap. 15. Luc. cap. 10. ad Roman. cap. 12.

l. ſervus eâ lege. 7. ff. de ſerv. export.

l. diſputare. 3. C. de crim. ſacrilegij.

legis ſanctitatem aut neſciendo omittunt, aut negligendo violant & offendunt; ſacrilegium committunt: *Imppp. Gratianus, Valentin. & Theod. AAA. Eutropio præfecto prætorio reſcripſerũt. Sacrilegi itaq; Chinenſes: ſacrilegi Moſchovitæ, & aſſeclæ: qui, niſi humanitatis jura interverterent, niſi charitatis igniculos hebeſcere, aut omninò extingui paterentur; ſocietatem humanam pro virili conſervare, vicinos & diſſitos populos, tanquam conſanguineos & fratres amare, juvare, cum illis bona communicare: quin etiamſi omnibus fortunæ atque terrenæ felicitatis opibus beati, & propterea alieni nullius vel conſilij vel auxilij indigi, ſupra communem hominum ſortem eſſent evecti; vi tamen naturalis obligationis incomparabile gratiæ divinæ flumen in ſe largiter effuſum per hoſpitalitatis canales & tubulos officiorum in alias gentes quaquaverſum omni ſtudio & promptitudine derivare deberent.* l. 1. C. de cri. Sacrileg.

Meâ ſententiâ univerſus terrarum orbis communis omnium hominum patria, communis urbs, ac domicilium commune eſt: & ex mea mente Socrates interroganti, cuiatem ſe ferret? mundanum *reſpondit. Quæ enim ſit indignitas, animum, quem vix cælum capit, in ſeſquipedali terræ fruſtillo captivum teneri? Quæ ſit iniquitas, paſſerculum liberrimo per infinitos ſpatiorum tractus frui aëre; & hominem cæterorum animalium dominatorem caveæ unius agelli aut urbeculæ includi? Quemadmodum autem alta &*

ætheria ingenia gaudent motu: ita diffuſæ magnæq́; illius patriæ partes nobiliores pedibus & oculis uſurpâſſe, atque cum judicio penitiùs cognoviſſe, incredibile eſt, quantum utilitatis publicè privatimq́;, cum maximo ſæpenumero gloriæ & exiſtimationis fœnore ſecum trahat: ut mirum haut ſit, optimum quemque patriæ ſuæ amantem, induciis ad tempus cum laribus paternis & jucunda amicorum conſuetudine factis, admiranda variarum nationum ſcrutari, mores aſperiuſculos limâ peregrinationis emollire, domeſticam ruſticitatem extero civilitatis cultuſq́; ſale macerare: eniti deniq;, ut ea, quæ alibi audiverit, viderit, animadverterit laudabilia, in ſuccum & ſanguinem convertere, datâq; poſtea occaſione Reipubl. ſuæ negotiis cum fructu & gratia attemperare queat. Hinc Galli non malè: un honneſte homme, eſt un homme meſlé. *Equidem ſi penitiores cogitationum receſſus mihi ſint explicandi, tantum abeſt, ut teſtudinum more domunculis infixarum domi ſemper hærere cupiam, ut flagrantiſſimo proficiſcendi deſiderio contra quaſvis cœli injurias, viæq́; labores ac moleſtias, invicto accenſus, ſtatim comitatum inſtruere, ſarcinas componere, ocreas induere & calcaribus armare, ſumere penulam, equo inſilire, ſim paratiſſimus; præcipuè ab inſignibus cùm aliorum Principum, tùm familiæ meæ exemplis ad æmulationem ſtimulatus; illuſtriſſimi Patris beati* Friderici, *fratrum chariſſimorum* Ioannis Friderici, Ludovici Friderici, & Iulii Friderici; *honoratiſſimorum adgna-*

gnatorum, felicis memoriæ, Eberhardi, *cognomento Barbati, nec non* Chriſtophori; *auguſti nominis Würtembergiæ Ducum: de quibus ſingulis, quod Poëtarum Princeps de Vlyſſe, veriſſimè & ſine jactantia effari poſſim:*

Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω. Homerus.

Verùm dum corpore nondum peregrinor, animi causâ interea peregrinor animo, & cogitationum alis florentiſſima Europæ regna frequentiùs emetior: quanquam vix unquam hoc facio, quin bilem mihi moveant benè multi ex peregrinatoribus noſtratibus; qui

Vix è conſpectu patriæ telluris in oras

digreſſi peregrinas, ſi Galliam limis oculis aliquando adſpexerunt, Gallica omnia; ſi Italiam intuiti ſunt, Italica omnia, ſi alterum pedem in Hiſpaniam intulerunt, Hiſpanica omnia; ſi in Anglia pernoctârunt, Anglica omnia; & undecunque tandem peregrè redierunt, peregrina omnia, mores, geſtus, ceremonias, veſtitum, linguam, hiſtrionicâ temeritate ac ſtultitiâ probant, jactitant, extollunt; Germanicis & paternis omnibus neglectis, faſtiditis, rejectis. Cuiuſmodi hiſtrionem, eumque Anglum, graphicè depinxit Thomas Morus: cuius Epigramma dignum cenſeo, quod illuſtriſſimo huic auditorio recitetur.

Amicus *(ait Morus)* & ſodalis eſt Lalus mihi,
Britanniaque natus altusque inſulâ:
at cum Britannos Galliæ cultoribus
Oceanus ingens, lingua, mores, dirimant;

ſper-

ſpernit tamen Lalus Britannica omnia,
miratur expetitque cuncta Gallica:
togâ ſuperbit ambulans in Gallica,
amatque multùm Gallicas lacernulas;
Zonâ, locello, atque enſe gaudet Gallico,
& calceis, & ſubligare Gallico,
totoque denique apparatu Gallico.
Nam & unum habet miniſtrum, eumque Gallicũ:
ſed quem, licet velit, nec ipſa Gallia
tractare quiret plus (opinor) Gallicè:
ſtipendij nihil dat, atque id Gallicè:
veſtitque tritis pannulis, & Gallicè hoc:
alit cibo parvo & malo, idque Gallicè:
labore multo exercet, atque hoc Gallicè:
pugnisque crebrò pulſat, idque Gallicè:
in cœtu, & in via, & foro, & frequentia,
rixatur objurgatque ſemper Gallicè.
Quid? Gallicè illud? imò ſemi-Gallicè.
Sermonem enim, nî fallor, ille Gallicum
tam callet omnem, quàm Latinum pſittacus.
Creſcit tamen, ſibique nimirum placet;
verbis tribus ſi quid loquatur Gallicis:
aut Gallicis ſi quid nequit vocabulis,
conatur id verbis licet non Gallicis
ſonoque ſaltem perſonare Gallico,
palato hiante, acutulo quodam ſono,
& fœminæ inſtar garrientis molliter,
ſed ore pleno, tanquam id impleant fabæ;

balbu-

balbutiens videlicet ſuaviter
preſſis quibuſdam literis, Galli quibus
ineptientes abſtinent, nihil ſecus
quàm vulpe gallus rupibuſque navita.
Sic ergò linguam ille & Latinam Gallicè,
& Gallicè linguam ſonat Britannicam,
& Gallicè linguam refert Hiſpanicam,
& Gallicè linguam refert Lombardicam,
& Gallicè linguam ſonat Germanicam;
& Gallicè omnem, præter unam Gallicam.
Nam Gallicam ſolam ſonat Britannicè.
At quiſquis inſulâ ſatus Britannicâ,
ſic patriam inſolens faſtidiet ſuam;
ut more ſimiæ laboret fingere
& æmulari Gallicas ineptias:
ex amne Gallo ego hunc opinor ebrium.
Ergo ex Britanno ut Gallus eſſe nititur:
Sic Dij jubete, fiat ex Gallo capus.

Tales Lalos, tales gallos in ſacerdotes Cybeles promovendos (& iſti quoque ſemimares atq; capi erant) in media Germania videmus oppidò multos; qui ſicuti in Hiſpania equas à vento Favonio concipere ajunt, *ſed fœtu evanido; ita & illi Auſtro blandientium opinionum gravidi, domi ſerium nihil pariunt, ſed ut tumidi tantùm utres ventos fabularum & mendaciorum evaporant. Nam uti in vico Lutetiæ vicino Eccho eſt, quæ vocem ſemel acceptam tredecies & ſæpius reddit: ſic illi peregrinatores multiplicant*

Natalis Comes Mytholog. lib. 9. cap. 5.

Plin. Hiſt. natur. lib. 4. cap. 22.

viſa vel audita: & non modò Heclæ montis ejulatus, conchas Scotiæ anſeribus (clack guyſe) *fœcundas, Indicas formicas vulpium aut luporum magnitudine; Spythamæorum Pygmæorum, arietum caprarumque dorſis inſidentium, in grues expeditionem; ſed & alia denarrant, quæ neque viderunt unquam, & etiam videbunt nunquam, & tamen tanquam à ſe viſa interdum additis dejerationibus in circulis ſtultè eblaterant:*

Bodin. in theatr. nat. lib. 3. Strabo. Plin. Hiſt. natur. lib. 11. cap. 31. & lib. 7. c. 2.

de nihilo magna: & de parvo maxima fingunt.

Aliter prudentes & cordati Germani peregrinantur: aliter de patria Germania ſentiunt: nec iis tanti eſt exoticum vitrum, quanti domeſticum aurum.

Atenim, jucundiſſimi mei cognati Principes, voſq; qui ex Baronum & Nobilium ordine huic ſplendido conſeſſui intereſtis, colloquia veſtra, quibus vel menſas, vel deambulatiunculas cottidiè condire ſoletis, præſertim, quæ de Europa terrarum longè pulcherrima, & victoris omnium gentium populi altrice, *deq; ſingularum Europæ provinciarum inter ſe comparatione & prærogativa habuiſtis creberrima & ſuaviſſima, ſæpè mihi ſalivam moverunt, ea auditione repetitâ penitùs imbibendi. Quod dum faciliùs à vobis impetro, quàm ipſe petere auſus ſum: dumque huic negotio conficiundo aliquot dierum uſuram mihi tranſcribitis propriam; næ facitis,*

Plin. Hiſtor. natur. lib. 3. cap. 1.

Prin-

Principes, & vos Nobilitatis ocelli, ut & ego in omnes occaſiones gratitudinis declarandæ intentus ſtudium meum tantò vobis ſim probaturus luculentiùs.

Et ſine prolixiori digreſſiuncula: præbeo vacuas aures: vos adfectibus vacui liberè & ingenuè ſententias dicite; & quod felix fauſtumque ſit, ex nationibus & provinciis Europæis, quæ hodie præ reliquis dignitatis palmam & laudum principatum mereatur? ediſſerite.

Tu illuſtriſſime cognate, FRANCISCE CAROLE, *Dux Saxoniæ, niſi grave eſt, fac initium.*

ORATIO FRANCISCI CAROLI

DVCIS SAXONIÆ, ANGARIÆ, ET VVESTPHALIAE,

pro GERMANIA.

NOn ſolùm hoc, FRIDERICE ACHILLES *Dux, chariſſime mi cognate: ſed & omne militabitur bellum. Cur .n. fructuoſos hoſce averſarer conventus? cur Reipub. tyrocinia negligerem? Sicuti miles per luſoria certamina ſe præparat pugnæ: ita nos prudentiæ civili, & renaſcentiam* προγυμνασμάτων *aſſuefieri oportet. Luctantes, binos ſimul ac ternos fatigant, ut faciliùs ſingulis reſiſtant: curſores, quòd intra exiguum ſpatium de velocitate eorum judicetur, id ſæpè in exercitatione decurrunt, quod ſemel decurſuri ſunt in certamine. Multiplicatur ex induſtria labor, quo condiſcim⁹, ut levetur, quo decernimus.*

Seneca controverſiar. lib. 9. in princip.

Priùs atem, quàm relationis tuæ filum ſequar, in peregrinationes aliquid habeo dicere: quas ut tu ſtudioſè laudaviſti, & Reipubl. utiliſſimas eſſe voluiſti; ita ego, uti hodierni mores & peregrinandi conſuetudo ferunt, eas Chinenſium exemplo, graviſſi-

viſſimo edicto, ſi mei arbitrii res ſit, prorſus inhiberem, aut ſaltem leges peregrinandi præſcriberem. Nam cum juventuti id unicè ſit addiſcendum, quod ad Reipub. utilitatem pertineat, & virilem ætatem ornet: abſonum & ab omni prudentia alienum fuerit, id quærere extra patriam, & petere ab extraneis, qui toto vitæ genere, & penè totâ imperandi & parendi ratione diſſident à nobis. Ut, qui è ſartoria veſtem poſcit Hungarus, formulam uſitatam non Hiſpanicam, aut Americanam, aut aliam moribus improbatam poſcit: ſic in Republ. omne eſt improbum, quicquid uſus & ratio non comprobavit. Noſtri verò Germani quàm inopes & egeni virtutum peregrè redeant, experientia ſatis ſuperq́; teſtatur. Quantus eorum eſt numerus, de quibus ſpes concepta erat, fore, ut aliquando Agamemnonis perſonam ſuſtinerent: qui tamen ex Italia, aut alio voluptatum ſtabulo reduces, ubi perdito ætatis vere intra paucos menſes aut annos ſibi triſtiſſimam vitæ hyemem accelerârunt, domi vix Therſiten agere potuerunt? Quis ſatis Germanus, qui ſatis vir domum revertitur? Scapulas contrahendo attollere, in amico ſalutando pronis cervicibus & veſtigiis verrentib⁹ terram dexteræ tibiæ illius integumentum infra genu timidiſſimâ manu libare, capillum in varios gyros frangere, ad muliebres blanditias vocem extenuare, mollicie corporis cum fœminis decertare, & immundiſſimis ſe excolere munditiis; ad numerum ire, garrire, ſalire: hæc noſtrorum pere-

grinatorum ſpecimina ſunt. Nec miror valdè, quòd non ſint alia. Quemadmodum .n. Q. Mutius Scævola ſcribam pro Rege Porſena habuit & appetiit, quòd ille pari fere ornatu ſedens multa ageret, eumq́ milites vulgò adirent: ita foris non ſatis cauti juvenes vitia virtutum, ut meretrices honeſtarum matronarum, mentientia habitum præproperè amplectuntur. & uti Paris Homericus, è prælio profugus, cum Helena ſe oblectat; ita illi, relictis ſeriis, voluptuaria ſectantur. & deniq; quod medici de cucurbitis, quas affigunt corpori, tradunt; non niſi pravum eas vitioſumq́ ſanguinem educere: ita illi attrahunt ad ſe non niſi mala. Atque ô ſi attraherent tantùm, nec etiam in alios diſpergerent virus, & contactu nocerent! Nam unde eſt alicubi in Germania luxus veſtiarii varietas? unde eſt, quòd in contumeliam naturæ adſcitâ & adoptatâ undique pompâ penè in ſimulacra migratur; quòd veſtium partim tomento, partim tormento omnis membrorum gratia corrumpitur; nemine ditiorum ſatis ornatum ſe putante, niſi admirantis plebeculæ trahat oculos, & cultum ab humiliori extorqueat? unde diverſiformes pilei pretioſi, thoraces ventricoſi, aut omninò eviſcerati, caligæ follicantes, tibialia in rugas compoſita, pallia cucullis & manicis ſuperbientia, collaria pavonum caudas æmulantia? unde ſtolæ fœminarum fluentes, ſinuumq́ multiplici nexu induſtriè criſpatæ, & circa femora farciminibus monſtroſis vel circulis ferreis ad brachia reclinanda aut vitium uteri celandum ſuffultæ?

Livius lib. 2, Decad. I.

Vide Er. Puteani Comum.

Ulricus Dux Würtembergicus dixiſſe fertur: *Novus veſtitus introducit novos mores; novi mores introducunt novos homines; novi homines expellunt veteres.*

tæ? unde capitis cirri, tutulus & adoptivæ comæ ſuggeſtus, colli vallum, linei candoris radii? unde unionum auriq́; non jam ornamenta, ſed onera; unde aurium vulnera & elenchi? unde calcei turriti, & reliqua ſtultitiæ ſchemata, unde ſunt? docuit illa omnia peregrinatio. Unde alicubi conviviorum apparatus, certiſſima patrimoniorum exitia? unde dapes, unde condimenta, palati irritamenta, in novorum Apiciorum culinis & menſis, fugatâ antiquâ frugalitate? docuit peregrinatio. Unde alicubi libidinum gymnaſia, modi Veneri litandi deteſtabiles, Meſſalinarum redivivarum greges cellis tantùm non pretium ſuperſcribentium? unde quædam, ſi Dîs placet, virgines ſic maturè languentes, pallentes, prurientes: dum etiam ceruſſam, purpuriſſum, melinum, & ſi quid hujuſmodi offuciarum ſpernunt; & luridum ac morticinum colorem inſano facinore adfectant; aliis pertinaci jejunio vigorem emacerantibus, aliis venam ſecantibus, aliis frugum ſemina, cuminum, carbones, calcem, cineres, terram vorantibus, acetum haurientibus, ipſamq́; valetudinem pallori impendentibus; ex voto pulchris, quando vultu cadavera ſunt, &

ſanguinis in facie non hæret gutta?

docuit peregrinatio. Unde alicubi violentia morborum nuper exortorum inexpugnabilis, Gallica lues, Anglicus ſudor, Hungarica labes, Africana lepra? docuit peregrinatio. Quid commemorem alia diſcrimina? Quot Germani animi gratiâ Vide in hanc ſente tiam Lanovium.

in Ita-

diſcurſu 5. & Alex Pontamerium in libello de la Nobleſſe Françoiſe.

in Italiam profecti ſunt, qui ibi animũ & animam perdiderunt? quot opum augendarũ causâ in Hiſpaniam abierunt, qui Iro pauperiores domum redierunt? quot pietatem in Gallias intulerunt, qui impietatem inde retulerunt? quot morum conſtantiam & ſanctitatem forâs aſportârunt, qui inde levitatis & inconſtantiæ flagitia reportârunt? Quid dicam de aliis, qui intra lares paternos ſpem ſui ampliſſimam concitaverunt, foris apoſtatæ, hoſtes patriæ, Nerones & Sardanapali evaſerunt? Nemo tempus malè locatum ad calculum revocat. Sanctiones Imperiales vitâ & bonis multant, qui improbam monetam à commerciis excluſam in Germaniam invexerint: quare ſicam non etiam ſtringimus in illos, qui graviori peccato peregrinas vitiorum merces in patriam important, & non ut monetarii numos aliquos, ſed popularium integritatem radunt, fingunt, cõflant, permutant, corrumpunt? O igitur hac quidem in re parùm ſapientes Germanos illos! ô nimis improvidos patres illos! qui nullo cum fructu, fructu autem? imò damno inæſtimabili, filios ſuos, carnem & ſanguinem ſuũ in Italiam, in Galliam, in Hiſpaniam; vel ut propriè magis & Latiniùs loquar, in Veneris & Floræ ergaſterium, in nequitiæ & flagitiorum amphitheatrum, in metallum deniq; omnium ſcelerum, non mittunt, ſed relegant, ſed deportant, ſed damnant. Credite, mei Collegæ; piiſſimorum majorum noſtrorum cineres, niſi illa peregrinandi licentia & hæreſis reprimatur, aut modus ad prudentiæ & boni

Petr. Denaiſius in noviſſimi juris Compend. cap. 192.

Chi vuol andar salvo per lo mondo, bisogna aver occhio di

ni publici regulam ſtatuatur, ultores alienigenas & barbaras tortorum legiones in capita noſtra excient: quin & poſteritas noſtra, ſi qua futura eſt, hanc noſtram incogitantiam ſeriis at ſeris lachrymis proſequetur, mores & puritatem Germanorum priſcam undique quæſitura, inventura nuſquam. Etenim oberrandi & divagandi æſtus magis magiſque ſuccreſcit; & noſtrates, communi errore imprudentibus jus dictante, gregatim peregrino ſolo impluunt, non aliter quàm coturnices ortygometrâ duce, aut cynchramâ, vel lingulacâ, evolant gregatim & advolant, fluvios ac maria tentant, ſed volatu defatigatæ demerguntur; ex quo fit, ut earum piſcatio utilior ſit, quàm piſcium Octobri menſe, ac præſertim in litoribus maris Siculi & Tyrrheni. Sunt tamen quidam, qui peregrinationes ſibi ſuſcipiendas eſſe putant, ut ſaltem terræ admiranda & regionum amplitudinem foris videant, quæ domi non vident: quos pulchrè refutavit pridem Rodolphus Camertium Princeps: qui cuidam amore per orbem terrarum peregrinandi capto injungens, ut Maceratam uſque proficiſceretur, tum eidem domum reverſo dixit: jam vidiſti orbem terrarum univerſum, qui nihil eſt aliud, quàm colles, montes, valles, planities, ſilvæ, & hujus generis alia. *Sicuti etiam pueri pilam percutiunt & repercutiunt ſterili voluptate: pari modo peregrinatores illi plagas terrarum aliquammultas inaniter errant & pererrant, regna inutiliter eme-*

falcone, orecchio d'aſino, viſo di ſcimia, bocca di porcello, ſpalle di camello, e gambe di cervo.

Bodinus in theat. naturæ lib. 3.

Theodor. Zwingerus in Meth. Apodem. lib. 2.

Melch. Juniꝰ in Orat. de laudib. German. Adde & Frid. Furium Ceriolanum in libello de Conciliis & conſiliariis: qui hanc hiſtoriolam tradit paulò aliter.

emetiuntur atque remetiuntur. Quid conducit, Cairum, Pyramides & Mumias in Ægypto; Romam & Capitolia, atque ædem Lauretanam, portumque Anconitanum; Puteolos, Pratelinum, San-Marcianum theſaurum Venetum in Italia; flammivomum Ætnam in Sicilia; Fontiſbellaquei San-Germani & Luparæ palatia, San-Dionyſiaca Mauſolæa, cervam corniğeram Bleſenſem, in Gallia; in Hiſpania San-Laurentianum Eſcurialis monaſterium, San-Jacobum Compoſtellanum, Hiſpalenſem Indicorum negotiorum domum; quid alia perluſtraviſſe juvat? quid evaſiſſe tot urbes

Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtes?

& quantum ſpatii ita eſt decurſum? quantum diſtat Cairus Compoſtellâ? ſanè ubi capaciſſimam terræ totius intercapedinem rumino, paraſangas mihi videor aliquot; ubi tabulam Geographicam, palmum; ubi verò cœlum intueor, nihil quicquam promoviſſe. Eudoxus vovit, & Deos *rogavit, ut ſibi facultatem darent Solem proximè cernendi, ejus formam, magnitudinem & pulchritudinem contemplandi; iſto ſpectaculi pretio, ut ille illicò crematur: ita hic ferè fit; & noſtri peregrinatores evadunt Eudoxi, qui cum vitæ jactura venantur caſſam ſcientiam, cujus poſſeſſio punctum temporis ſit manſura. O perverſitatem ingenii & naturæ noſtræ! Ea quæ aſſunt, curamus minimè; quæ abſunt, maxi-*

Michael de Montaigne liv. 2. des Eſſais chap. 12.

maximè: & nullibi minùs eſſe volumus, quàm ubi eſſe debemus; nullibi minùs ſumus, quàm ubi ſumus. Appetitus noſter Æneas Silvi° Epiſt. 19. ad Richardum de Valentia.

Tranſvolat in medio poſita, & fugientia captat.

Sic Lauretani libentiùs vota ſolvunt Jacobo Compoſtellano; & Compoſtellani malunt Mariæ Lauretanæ reddere: Thuſci Spadanas aquas Leodienſium; Leodienſes Thuſcorum Lucenſeis æſtimant: magnus Cato fœminam adhuc uxorem ſuam negligebat; alii verò nuptam poſtea impensè diligebat. Mich. de Montaig. liv. 2. c. 15.

Omnia in faſciculum collegit ſapientiſſimus Seneca; quando ita ad Lucilium. Quid per ſe prodeſſe peregrinatio cuiquam potuit? Non voluptates illa temperavit, non cupiditates refrenavit, non iras repreſſit, non indomitos amoris impetus fregit, nulla denique animo mala eduxit, non judicium dedit, non excuſſit errorem: ſed ut puerum ignota mirantem, ad breve tempus rerum aliquâ novitate detinuit. Cæterùm inconſtantiam mentis, quæ, cum maximè ægra eſt, laceſſit, & mobiliorem levioremque reddit ipſa jactatio. Itaque quæ petierant cupidiſſimè loca, cupidiùs deſerunt, & avium modo tranſvolant, citiuſque quàm venerant abeunt. Peregrinatio notitiam dabit gentium, novas tibi montium formas oſtendet, inviſitata ſpatia camporum, & irriguas perennibus aquis Epiſt. 104.

valles, & alicujus fluminis ſub obſervatione naturam: ſive, ut Nilus æſtivo incremento tumet; ſive, ut Tigris eripitur ex oculis, & acto per occulta curſu integræ magnitudini redditur; ſive, ut Mæander, Poëtarum omnium exercitatio & ludus, implicatur crebris anfractibus, & ſæpe in vicinum alveo ſuo admotus, antequam ſibi influat flectitur: cæterùm neque meliorem faciet, neque ſaniorem.

Nunc ad ſcopum abs te, Præſes, huic conventui propoſitum me compono; & ſtatim in principio mentem meam nudè, ut Germanum decet, explico tribus verbis, Germania Europæ Princeps. *Quod candidè dico, & ne unquam mihi aliquid ex ſententia, niſi hoc ex animi ſententia dico. Ad cujus meæ ſententiæ comprobationem, nullam Oratoriam, nulla pigmenta, nullas ingeniorum fatiganteis perſuaſiunculas deſidero; nec etiam aurea veterum Oratorum flumina vacuis votis evoco, quorum vis* ἐπὶ τὸ πλεῖστον *in cauſſis dubiis & deſperatis præpolluit: ſed hoc magis mihi attendendum, & evigilatis conſiliis elaborandum eſt, ut ex immenſa rerum pulcherrimarum & nobiliſſimarum copia, quam difficulter orationis modus capere queat, veriſſimarum & debitarum laudum vel ſumma tantùm capita compendioſè & breviter decerpam. Et quemadmodum Geographi in orbis deſcriptione Nilum, Gangem, Iſtrum, Rhe-*

num,

nium, & fluvios alios prægrandeis (minutulorum enim non habetur ratio) tenuiſſimis lineolis; Londinum, Lutetiam, Coloniam, Gandavum, Viennam, & alias urbes potentiſſimas, exiguis punctulis deſignant: ita ego de maximis minima dicturus, cætera tranſultaturus, officio ſtrictim defungar: quicquid tamen dixero, minus erit.

Quid autem? quid tenebris lucem aſpergo? quid hirſutam hyemẽ veris floribus fruſtra inveſtio? Quis, *ait Tacitus*, præter periculum horridi & ignoti maris, Aſiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret, informem terris, aſperam cœlo, triſtem cultu adſpectuque, in univerſum aut ſilvis horridam, aut paludibus fædam, frugiferarum arborum impatientem, pecorum quidem ſed improcerorum fœcundam? *quis gentem laudaret* argentea vaſa non in alia vilitate quàm quæ humo finguntur reputantem, ſine urbibus agentem, ſomno ciboque deditam, inertem, literarum ſecreta ignorantem; aleam inter ſeria exercentẽ, tantâ lucrandi perdendíve temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo ac noviſſimo jactu de libertate & de corpore contendat? *Quis populum prædicaret, qui Cæſare teſte*, maximam laudem in eo ponit, quàm latiſsimis circum ſe vaſtatis finibus ſolitudines habere; qui latrocinia extra fines cujusq; civitatis juventutis exercendæ ac deſidiæ minuendæ causâ permittit? *Hæc & alia plura Cæſar, qui aliquoties*

C. Cornel. Tacit. de morib. German.

Cæſar. lib. 6. de bello Gall.

Plinius nat. hiſt. lib. 7. cap. 16.

cum Germanis conflixit: & Tacitus, qui ſub Veſpaſiano Belgicæ Gallicæ rationes adminiſtravit. Utinam verò & Cæſar, & Tacitus, & qui olim extremas inſuperabilis Germaniæ oras timidè attigerunt (interiora enim & regionis meditullium Romanus non niſi captivus & ſervus adſpexit) vel rumuſculis aliquid acceptum literis mandaverunt; utinam reviviſcerent, & ipſimet oculatâ fide omnem, quanta quanta eſt, Germaniam jam diſpicerent; tot florentiſsimas provincias, tot munitiſsimas & præclariſsimas urbes, tot vicos amæniſsimos; tot agros omnium frugum fertiliſsimos; tot fodinas auri, argenti, plumbi, ferri & omnium metallorum ditiſsimas; tot denique in Martio & victore populo, ſcientiarum & virtutum gloriâ longè Principe, ampliſsimas Regum, Archiducum, Ducum, Marchionum, Landgraviorum, Comitum, Baronum, Equitum, familias; & quicquid in felicitatis Germanicæ theatro ſpectatorem morari & in ſtuporem cojicere poteſt, accuratè conſiderarent: nullus dubito, Auditores, quin illi redivivi & orci liberti, veritatis lumine & rei novitate attoniti in hanc ſententiam liberè faſſuri ſint: Nos Romani in multis olim in hoſtium vitia creduli, in non paucis etiam ingenii noſtri figmento injurii fuimus: ſed in pleriſque hoc omnibus ſenſibus convicti teſtamur, Germaniam hodie eſſe aliam. nos fuimus Troës; & omnis noſtra gloria in cadaveribus tumulata eſt, poſteris majorum fortia facinora otio,

otio; torpore, ſqualore, miſeriâ & vitiorum cœno turpificantibus: Germani autem ſunt heroës, majorum virtute magni, & ſuâ maximi atque incomparabiles: ſunt fortiſsimi, ſunt juſtiſsimi, ſunt religioſiſsimi, ſunt fortunatiſsimi; ſunt uno verbo, beati. *Quid faceret Virgilius divini ingenii Poëta? Ille dignum venâ & ſpiritu ætherio argumentum nactus, relictoq; Auguſto ſacratiſsimum Imperatorem noſtrum* MATTHIAM, *repudiatâ Româ Romæ magiſtram Germaniam devoto & humilimo obſequio amplexus, opus æternum ſupra Odyſſeæ & Æneidos perfectionem moliretur; initio forſitan in hunc ſenſum facto:*

Ille ego qui quondam gracili modulatus avenâ
Carmen, & effudi laudes magnæ urbis in orbem;
Gratum opus Auguſtis. at nunc horrentia Martis
Arma, viroſque cano: Romæ qui mœnia primi
Aequavêre ſolo, ſuperatis Alpibus; amplos
Et de fortuna tandem duxere triumfos, &c.

Sed hæc, Auditores, ſic interpretor, ut non tam examinare, quales majores noſtri fuerint, quàm inquirere debeamus, quantum nos uſque huc profecerimus, quantum ad illorum virtutes labore & vigilantiâ noſtrâ acceſſerit. Hæc enim benignitatis divinæ lex eſt, ſpargere dona in ætates, & in homines, nec in u-

nam

nam illam, aut hunc unum, omnia ſimul & ſemel conferre.

Homerus.

ἀλλ᾽ οὔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν.

Sed non in ſimul & ſemel omnia Dii ſua donant.

Genebrardus Germanomaſtix hiſtoricus lib. 1. Chronolog.

Quid igitur profecimus? Sine DEO olim fuimus. *Imò nunquam ſine* DEO *fuimus; quanquam & ſine* DEO *fuimus, quia* DEI *non fuimus, quia ſine Chriſto fuimus; ut & ipſi Romani, atque gentiles omnes. Aſt* DEI *ineffabili gratiâ, & immenſâ bonitate, jam domeſtici* DEI *ſumus; jam in familiam & nomen Chriſti cooptati omnia filiorum familiâs jura, honores & privilegia conſequuti ſumus; quæ una prærogativa meretur, ut benigniſſimi & pluſquàm paterni numinis omnipotentiam & clementiam per omnes ſeculorum decurſus devotiſſimè veneremur, atque nunquam depoſitâ inenarrabilis beneficij memoriâ perpetuò grati exclamemus:* Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS exercituum, plena eſt omnis terra gloriâ ejus.

Eſaiæ cap. 6.

Et quemadmodum multa flumina ſtatim ab ipſis fontibus tantâ vi fluunt, ut naves onerarias ſubvehant; ut quidem in Gallia Ligerellus Aureliorum; aut aliquot piſtrinenſes molas intorqueant, uti in hoc Ducatu Blavius: ſic lumen Evangelij in Germania divinitùs exortum eam mox totam ſplendore ſuo complevit, radiiſq́; gratioſiſſimis emortua & ex glaciali paganæ ſuperſtitionis bruma torpentia & rigentia pectora, etiam in remotiſſimis regionibus admirabili celeritate & virtute excitavit. Inde ſecutum

Bodin. in theatro naturæ lib. 2.

tum pietatis certamen in omnium ordinum hominibus; nemine ſe ſatis felicem & pium eſſe exiſtimante; niſi in pauperes, in ſcholarum, templorum, monaſteriorum ſubſtructiones, & alios religioſos uſus, inſignem patrimonii partem attereret, aut etiam totum cederet. Et, qui exceſſus charitatis & devotionis fuit, Imperatores & Principes Germani totas provincias & ditiones nobiliſſimas Eccleſiaſtico ordini donavêre; & fecêre Pontifices Regibus, Epiſcopos ipſis Ducibus potentiâ pares, auctoritate, dignitate, & externo pompæ ſatellitio majores. Nemo in Eccleſiam Romanam magnificentiùs bona elargitus eſt ipſis Germanis: & nemo Patriæ ſuæ Eccleſias liberaliùs dotavit, quàm Germani ſuas. Ex Abbatis unius potentia de Archiepiſcopis, & Epiſcopis, quorum ingens eſt numerus; de Præpoſitis, Abbatibus, Prælatis, & id genus, quorum non eſt numerus (nam in ſola Belgica ſupra ſex ſeptem millia Veſtalium tantùm ſunt, nec ſatis etiam dixi) judicium ferte: Vnus Fuldenſis Abbas ſexaginta millia bellatorum Imperatori præbebat olim in hoſtem.

Lipſ. in præfat. ad Syntagma de Veſtalib. Lipſ. in Cēt. miſcell. Epiſtol. 27. ad Carol. Utenhovium.

Verùm ut in amœniſſimo quoq; arboreto præter hortulani ſpem nonnunquam ſenticetum, & in tritico loligo internaſci ſolet: ita Satanas juxta DEI *domum ædiculam ſibi extruens proximè, plurimum ſuperſtitionis Religioni ſanctiſſimæ immiſcuit: & fuêre inter fortiſſimos Prætorianos Chriſti milites factioſi turbones; quibus haram quàm aram, noctem quàm*

lucem, terram quàm cœlum, appetere gratius; quibus contra legem, contra Moſen & Prophetas, contra vetus & novum Teſtamentum, novos novarum Religionum articulos condere & credere fuit Religionis ſumma. Itaque cum Eccleſia Chriſtiana tractu ſeculorum non in putidum Augiæ, boum fimo, ſed horrẽdum Antichriſti monſtris oppletum ſtabulum tranſiiſſet; in quo miſſarũ, purgatorii, exorciſmorum, indulgentiarum, idololatriæ, & alia in Chriſti meritum, in Sacramenta, imò in omnes Pandectarum divinarũ & Symbolorum parteis, injurioſa portenta morabantur; periculi jugulum Fidei & Religionis petentis magnitudo Herculem, non fabuloſum illum, qui geminos à Junone immiſſos angues elideret, Antæum ſuffocaret, aprum Erymanthæum cæderet, Stymphalides aves expelleret, Buſirim interficeret, Cerberum caperet, obtruncaret Nemeæum leonem, hydram opprimeret, & quicquid præterea Herculeorum laborum fingitur exantlaret; ſed novum aliquem invictum Chriſti militiæ imperatorem requirebat, qui Antichriſto ᾽ς πρόσωπον ire auſus omnia illa hæretica prodigia ferreâ verbi divini clavâ proſterneret, confringeret, perderet. Sed Germania una digna fuit, quæ tanto miraculo inclareſceret. Nam Martinus Lutherus *Auguſtinianus Monachus, homo aliâs nullâ natalium aut fortunæ gratiâ pollens, cum blaſphemias totâ Europâ exundantes & infame indulgentiarum mercimonium diutiùs pati non poſſet, ancipiti verbi divi-*

Vide Natal. Comitẽ Mytholog. lib. 7 c. 1. de Hercule.

Philip. Mornæus de Eccleſia c. ult. & in hiſtoria Papatus ad finem.

divini gladio tutus in Babylonicum imperium, quod contra omnium temporum injurias perpetuò & ſacro quodam fœdere ſecurum ſibi eſſe videbatur, magnâ vi irruit, & in Papam ipſum impetu facto, quaſi uno momento omnia regni ejus fundamenta quaſſavit. Et quo tempore? Tunc, quando paſſim credebatur, Papam in omnibus & per omnia poſſe dicere & facere, quicquid ſibi placet, etiam auferendo jus ſuum, cui velit; *nemine adverſum hiſcere audente; cur ita facis?* *quando paſſim affirmabatur*, Papam contra jus, ſupra jus, & extra jus omnia poſſe; omnia & ſuper omnia eſſe: *quando Papa dicto & facto Principes ditionibus & provinciis liberâ cum poteſtate evertebat, ſubditos fidei nexu reſolvebat; quando Principes atque Imperatores ipſi Papam adorabant, & humili officiorum cultu reverebantur.* παράδοξόν γε, οὐ γάρ; ἀληθὲς δέ. *Sic cœleſtis ille Germanus Anti-Chriſtum, anteà terribilem omnibus, ſolâ oris buccinâ conterruit; & parvâ Sodalium infirmitatis contra potentiam, ſimplicitatis contra fraudes, humilitatis contra faſtum, contra crudelitatem patientiæ arma conjungentium, manu ſtipatus, in reſtitutione Evangelii eos fecit progreſſus, ut exiguo tempore, non pagi, non oppida, non civitates, ſed totæ provinciæ, & tota regna atque imperia à ſede Romana defecerint; maximi Reges & Principes Diabolicum ſuperſtitionis jugum rejecerint, & ſpoliis beſtiæ onuſti libertatem palam fuerint profeſſi,*

Ph. Decius Conſil. 588. num. 4. & 5. ex Speculatore & Baldo. adde omninò Leonh. Hutterum in Orat. de Iliade malorum regni Pontif. Rom.

mira ſanè res: quis dubitet? at vera tamẽ.

Aelian. lib. 8. cap. 12.

 etiam-

etiamnum poſt partam victoriam Angelo vocem illam fortiter intendente: Cecidit, Cecidit Babylon magna: exite de illa populus meus. *De Luthero mecum Beza, Poëta aliàs quàm Theologus melior:*

Apocalypſ. cap. 18.

Theod. Beza in Epitaphiis.

Roma orbem domuit, Romam ſibi Papa ſubegit:
    Viribus illa ſuis, fraudibus iſte ſuis.
Quantò iſto major Lutherus, major & illâ;
    Illum illamque uno qui domuit calamo?
I nunc, Alcidem memorato Græcia mendax:
    Lutheri ad calamum ferrea clava nihil.

Ecquod miraculum hodie in orbe terrarum, nedum in Europa, huic Lutherano par eſt? Ecquis Europæ populus ſupremi & divini beneficii fructum non percepit? Ecquis hominum erit ſolvendo? Ecquis inter Europæos in Principatu Germanis deferendo poteſt eſſe tardus?

Et quid profecimus amplius, Auditores? Sine literis fuimus. *At hodie qui ſumus? literatiſſimi ſumus, eruditiſſimi ſumus, doctiſſimi ſumus: jam*

Mart. lib. 1. Epigram.

& pueri naſum Rhinocerotis habent.

Nec longinqua eſt argumentorum venatio. Veritatis enim tanta eſt vis, ut Bodino, quem aliàs ut hoſtem & inimicum Germanorum à teſtimonii dictione jure repellamus, vel invito calamum digitis impegerit, & in hæc verba ſcribenda duxerit manum: Nullum illuſtrius eſt quàm Germanorum exemplum: qui cum à feritate belluarum non procul abeſſent; cum in paludibus ac ſilvis ferarum more vagarentur;

l. 3. ff. de teſtib. Juſt. Reuber de teſtib.

Joan. Bodin. in Method. Hiſtor. & de Rep. lib. 5. cap. 1.

tur; cum inveterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent; nunc tantum profecerunt, ut humanitate Aſiaticis, militiari diſciplinâ Romanis, religione Hebræis, Philoſophiâ Græcis, Geometriâ Aegyptiis, Arithmeticâ Phœnicibus, Aſtrologiâ Chaldæis, opificiorum varietate populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. *Quid Jovius?* Literæ *(ait)* non Latinæ modò, ſed Græcæ & Hebraicæ in Germanorum terras fatali commigratione tranſierunt. Neque enim contenti illi ſuâ vetere militiæ laude, quâ Martium decus, Romanis gentium victoribus ereptum, ſtabili diſciplinæ ſeveritate feliciter tuentur, ipſa etiam pacis ornamenta, literas optimaſque artes, decoquenti Græciæ, ac Italiæ dormitanti (quod pudeat) abſtulerunt. Paul. Jovius in elogiis doctor. viror. ad finem.

Et quidem Macchiavellus ſuæ ætatis Italos urbanè increpuit, quòd cum ingenioſi admodum ſibi viderentur; attamen Germanos accirent ad metiendos fines agrorum. Ita Joannes Regiomontanus ob decimæ ſphæræ, incluſas diurnâ rotatione rapientis, inventum, ab Italis Thaleti, Eudoxo, Calipo, ipſiq; Plotomæo prælatus, Romam à Pontifice vocatus eſt; ut annum ex vetuſta intercalatione faſtis minimè reſpondentem ad ſtatas ex curſu lunæ Paſchales ceremonias revocaret. Incredibile aũt eſt, quàm in Germania Scholæ pullulaverint: cum ibi penè plures nunc numerentur Academiæ, quàm in reliqua Europa univerſa. Nam ut ſcholas majorum gentium (ut ſic dicam) tantùm attingam; in quas confluunt ex Europa omni bonarum literarum Bodin. in Meth. Hiſtor. cap. 5. Paul. Jovius in elogio Regiomontani. Lipſ. in Lovanio lib. 3. cap. 8.

Viennæ ſeptem ſæpe Studioſorum millia recenſita ſunt. Ant. Bonfin rer. Ungar. Decad. 4. lib. 5.

Studioſi; ſunt Viennenſis, Heidelbergenſis, Baſileenſis, Pragenſis, Lipſienſis, Roſtochienſis, Erfordiana, Francofordiana, Wittebergenſis, Jenenſis, Ingolſtadienſis, Marpurgenſis, Moguntinenſis, Colonienſis, Regiomontana, Gripſwaldenſis, Friburgenſis, Lovanienſis, Helmſtadienſis, Wirzburgenſis, Dillingana, Gieſſenſis, Leidenſis, Altorfina, Argentinenſis; & quæ minimè poſtrema eſt Tubingenſis. In hiſce & aliis pluribus ſcientiarum omnium ſecreta recluduntur, & præmia benè meritis conceduntur: & tam honori maximo eſt civi Germano benè nato Athenas illas vidiſſe, quàm rubori & opprobrio maximo illas non vidiſſe. Atque ut amor literarum nihil remitteret, ſed magis dignitatum pabulo aleretur; Lotharius Saxo Imp, cum à Carolo M. Germano excitatæ ſcholæ barbarorum illuvie devaſtatæ eſſent, non ſolùm ſitum & ſqualorem diſpulit, ſed & ſtudia inſtauravit, cathedras & publica ſuggeſta præſertim in Italia reſtituit, jure Juſtinianéo, quod cum tineis ἄσπονδον gerebat bellum, in libertatem, lucem, & exiſtimationem reducto; unaq́ue conſuetudine titulorum Scholaſticorum, Magiſtrorum & Doctorum creandorum ſolennibus ceremoniis cohoneſtatâ. Quâ honorum eſcâ illecti bonæ mentis & famæ candidati, gnaviter in ſtadio Academico decurrerunt, ut brabeio propoſito potirentur: adeoq́ue in ſola Witteberga intra centum annos tantùm à Philoſophico Collegio lauru Magiſterii quater mille quadringenti & triginta quinq; Studioſi donati ſunt. *Et cognoſcite fervorem atque inexplebile diſcendi deſiderium ulterius. In primis litera-*

Baſilea donata eſt omnibus privilegiis; quibus fruuntur Academiæ Bononienſis, Colonienſis, Heidelbergenſis, Erdfordienſis, Lipſienſis & Viennenſis.

Joſ. Simlerus de Rep. Helvet. lib. 2.

Pet. Heigius part. 1. quæſt. 7. num. 49. 50. & quæſt. 8. num. 44. & part. 2. quæſt. 11. num. 47. 48. 49. &c.

Wolf. Franzius in Orat.

teraturæ in Germania noſtra renaſcentis incunabulis, in Fuldenſi cœnobio ſexcenti nobiliſſimorum Equitum filii, Sturino Abbate cum aliis triginta Doctoribus artes & linguas ibidem tradente, uno eodemq́; anno ingenii exercitiis incubuerunt. Quid Nobiles tantùm commemoro? Etiam Barones, etiam Comites, etiam Principes dulciſſimo literarum Nectare, in ipſarum deſiderium rapti, Magiſtri aut Doctoris titulos non minori ſtudio & aſſiduitate aucupabantur; quàm ſi cum Jaſone aureum vellus ad Colchos capturi eſſent. Ioannes Dux Megalopolitanꝰ *totos XX. annos Lutetiæ ſtudiorum gratiâ commoratus, nõ ante, niſi publicè S. Theologiæ Doctor renunciaretur, ad ditionũ ſuarum gubernacula reverti voluit.* Hermannus Haſſiæ Princeps, *in Academia Pragenſi ſummâ Cæſaris Caroli IV. & Bohemiæ regni Procerum congratulatione Magiſter artium factus eſt.* Richwinus Lotharingiæ Dux & *Epiſcopus Argentinenſis Magiſterii gradum aſſumpſit, & inter ornamenta duxit.* Albertus Comes Hohenbergenſis, *Decretorum Doctor,* & Eberhardus Baro Starenbergius, *Theologiæ Doctor, ingenio infulas meruerunt: ille Friſingenſem, Epiſcopalem; hic Saliſburgenſem, Archiepiſcopalem. Sed Geldriæ Ducum exemplum admirabile eſt.* Arnoldus & Wilhelmus *fratres erant: quorum ille literatus, iſte illiteratus: ille in gratia Regum & Pauli Pontificis, iſte ob ruditatem neglectus. quam ignominiam ne hæreditariam cum patrimonio in liberos tranſmitteret Wilhelmus, filios*

Hermanus Kirchnerus in Orat. de magnatibus Doctoribus, &c.

M. Cruſius Annal. Suev. part. 3. lib. 4. cap. 14. Hier. Megiſerus Annal. Carinthiæ lib. 9. cap. 58.

filios ſuos in Academiam Lutetianam miſit, inde redire noluit priùs, quàm publicis Academiæ teſtimoniis probati Magiſtri artium liberalium evaſiſſent. Aliquot centurias Principum Epiſcoporum & Archiepiſcoporum, qui Doctoris, Magiſtri, aut Licentiati titulos acceperunt, jam producerem, niſi ad alia properaret oratio. Baccalaureum tamen unum atq; alterum è Magnatibus videte. Albertus IV. Dux Bavariæ, *Ingolſtadianæ Academiæ autor, artium ſtudia eo dignatus eſt honore, ut non tantùm ipſe adoleſcens primi gradus laurum Lutetiæ ſumpſerit, verùm etiam inſignia, quæ Baccalaureos ab aliis Ordinibus diſtinguunt, publicè per plateas geſtaverit.* Sigiſmundus Baro Herberſtenius, *cujus hiſtoriam Moſchoviticam lectu digniſſimam judicant eruditi, inter omnes dignitates & honores tum variis legationibus, tum aliis expeditionibus, muneribus & laboribus partos, primas detulit titulo Baccalaurei; quia illum non generis & Principum blandimentis, ſed ſolis ingenii viribus in Academia Viennenſi ſibi propriè cõparâſſet. Quis jam, auditores, tam ſit impudens & effrons, ut Germaniam illiteratam arguere auſit? quis non potiùs felicitatis tantæ originem & fontem ſcrutetur? quis Imperatorum exemplum aliis legem fuiſſe, & ex Aula in omnes Imperii Provincias Muſarum amorem ſeſe diffudiſſe, ſine ſtupore recordetur? Quid* Carolus Magnus *noſter? Noſter enim, &, fruſtrà pugnantibus Gallis, Germanus, & ex Germanis eſt: de quo Sigebertus natione Gallus ita:*

Arnold. à Raiger in quæſtione, an Doctoratus Nobilitatem dedecoret.

ita: Carolus non ſolùm patriâ linguâ, ſed etiam peregrinis linguis eruditus, barbara & antiquiſſima carmina, quibus veterum Regum bella & actus canebantur, ſcripſit & memoriæ mandavit. inchoavit etiam Grammaticam patrio ſermone: menſibus anni juxta propriam, id eſt, Theutonicam linguam, vocabula impoſuit: ventos etiam duodecim propriis nominibus appellavit, cum anteà quatuor tantùm cardinales venti nominarentur. *Ille Carolus literarum amantiſſimus Lutetiæ examinibus Studioſorum ſæpè intererat, eos ipſemet tentabat; memores officii & frugi bonæ à reliquis ſegregabat; plebeios diligentiâ laudabiles honorum ſpe confirmabat; Nobilibus ignavis, niſi reſipiſcerent, ordinis imminutionem cominabatur. Quid* Otto Secundus? *Ille quoque feliciſſimo Martis & artis conjugio maximus, hoc ex re literaria tulit beneficium; ut Romanorum & Beneventanorum fugacium culpâ in Italia à Græcis victus, & in fuga à nautis interceptus, quia ſe militem gregarium ſimulabat, & eâdem facilitate linguam Græcam, quâ ſuam loquebatur, lytro perſoluto incolumis nec agnitus evaſerit; poſteritati cogitandum relinquens, quantæ ſit utilitatis Principem eſſe doctum & linguarum gnarum. Quid* Fridericus Secundus? *Ille bonis literis excultus, & literatorum familiaritate ſemper uſus, Germanicè inſuper, Latinè, Græcè, Italicè, Gallicè & Saracenicè doctus, præcipuam paravit inde famam, quòd Ariſtotelis opera ex Græco & Arabico in Latinum transferri ſermonem, & eadem Bononien-*

Sigebertus in Chronico ad annum Dom. 794. adde Ioannem de Serres in Carolo. Felicem Fabrum Hiſtor. Suevor. lib. 1. cap. 7. Henning. Arniſæum de Tranſlat. imperii, num. 33 P. Heig. part. 1. Quæſt. 5. num. 26. Steph. Forcatulum in Polonia Felice.

VVolf. Gruningius in quæſt. an Doctoratus Nobilem dedeceat?

Nauclerus volum. 2 generat. 33. Cruſ. Annal. Suev. part. 2. lib. 5. cap. 2.

Leander in Italia. Petr. de Vineis Epiſt. lib. 3. Epiſt. 67.

nienſi Academiæ dono miſſa publicè legi curaverit. *Quid* Carolus Quartus? *Ille Aquilas Imperii in Muſarum hortis jucundè pavit, purpuram & diadema cathedræ inter ſubſellia ſcholaſtica ſubmiſit, prolixas Profeſſorum atque Magiſtrorum diſputationes Auguſtalibus epulis & dapibus delicatiores, & ſuaviores, & utiliores æſtimavit; necquicquam murmurantibus Aulicis.* *Quid* Carolus Quintus? *Ille individuus Thucydidis etiam in caſtris amicus, amicus quoque P. Appiani, Humelii & aliorum Mathematicorum amicus, Doctor quidem non fuit, magnitudine ſtatim Imperii tener adhuc à ſtudiis abductus; attamen reverentiam literarum, ubi ubi potuit, conſtanter propagavit, & Doctores atque doctos ſincerè dilexit; qui aliquando Lovanii Rectori Academico loco ceſſit & latus texit; qui aliquando Uliſſingæ ventos navigationi idoneos expectans, in multam noctem cum Georgio Sigiſm. Seldio locutus; intereà familiâ omni ſive dormiente, ſive alibi divagante, & nemine ad nolæ ſignum apparente, ipſe Carolus Doctori Seldio quantumvis recuſanti lychnum prætulit, eumq́ per gradus deduxit;* Hoc tibi monimentum, *inquiens*, Cæſaris illius Caroli habeto, Seldi, tot exercitib⁹ & excubiis quondam ſtipati; quem nunc ſolum à familia etiam deſertum vides; & cui tot annos ſerviiſti, is tibi nunc etiam ſerviit, & tibi lumen prætulit. *Quid* Maximilianus Secundus, *Europæ linguarum;* *quid* Rudolphus Secundus, *Matheſeos, peritiſſimi? Nunquam Germania fuit doctior; nunquam eruditorum in omnibus ordinibus meſſis fuit copioſior.*

Camerarius meditation. Hiſt. cẽtur. 3. cap. 67.

Treutler. in Orat. funeb. Wilhelmi Haſ. Landgr.

Lipſius in Lovanio lib. 3. cap. 4.

D. Chytræus in Orat. funeb. Caroli V.

Et

Et ut iterum ex ſummatibus viris & Germaniæ procerib. paucos nominem: nõ ita pridem Georgium Anhaltinũ Principem *Germania mirata eſt, & optimi Principis, & ſanctiſſimi Paſtoris munere fungẽtem, templũ pro cubiculo, Academiã pro curia deligentem: & hodie ex eadem ſtirpe magnanimum heroa, illum Martis & Muſarũ amaſiũ,* Principem Chriſtianũ *admiramur.* Henricus Iulius Brunſuicenſium Dux *potentiſſimus, avunculus meꝰ, ingeniũ & doctrinam in numerato habet: quicquid aliis præſtat longa cogitatio, illi dat prima animi intentio.* Mauritio *autem* Haſſiæ Landgravio, *quem exteri inter Principes omnes, qui hoc tempore vivunt, ingenii opibꝰ & excellentiâ doctrinarum habent parem? pater* Wilhelmus, *aquila Aſtronomorum fuit, & velut alter Atlas, qui cœlum humeris quaſi ſuis ſuſtinuit: filius* Mauritius *literarum helluo & gurges eſt,* πανσοφίαν *& ſcientiarum orbem animo complexus; Poëta eſt, Orator eſt, Philoſophus eſt, Juriſconſultus eſt, Theologus eſt, Muſicus eſt; & quis non? Princeps immoderati adverſum ſe imperii, & in omnia paratꝰ. nunquam verbi inopiâ ſubſiſtit; ſed velociſſimo curſu ac facillimo ad omnes res beata confluit oratio: & quo dicit, eodem ſcribit impetu; nõ illi de verbis in conſiliũ venire neceſſe eſt. utrinq;, & voce & ſtylo rerum potitur. Sed quis ſit modus in illa ingeniorum multitudine? Si n. jam ex cæteris doctorũ Germanorum Ariſtarchis, quos gratius ſit audiviſſe, quàm olim apud Romanos vidiſſe conſulem triumphantem; & quidem ex Theologis præter illum ſupra laudatum, & nunquam ſatis laudãdum*

Elias Reuſner. in ſtirpe Aſcania.

Nuper admodum piè mortuus Pragæ, menſe Julio, Anno C. 1613.

H. Treuler. in Orat. funeb. Wilhelmi Haſſ. Landgr.

Martinum Lutherum, *laudem* Brentium, Hadrianum VI. *Papam, (namque nec adverſariis, quicunque tandem illi fuerint, ſuum encomium denegandum eſt)* Melchiorem Kleſelium, *Epiſcopum Viennenſem*; Melanchthonem, Schnepffios, Oſiandros, Zwinglium, Bucerum, Oecolampadium, Caſſandrum, Andream, Herbrandum, Hunnium, Gerlachium, Menzerum, Vrſinum, Winckelmannum, Chemnitium, Gretſerum, Bidembachios, Muſculum, Rungium, Geſnerum, Selneccerum, Chytræum, Wigandum, Paræum, Pappum, Mylium, Becanum, Pelargum, Polycarpum Lyſerum, *&* *noſtrum* Hafenrefferum: *Si ex Juriſconſultis* Ioanem Ludovicum de Vlm, *Imp. noſtri Vice-Cancellarium*, Baronem Schenckhium, Baronem Georg. Acacium Enenckelium, Zaſium, Gailium, Mynſingerum, Matthæum Wackerium, Sebaſtianum Fabrum, Wurmſerum, Viglium, Pruckmannum, Cothmannum, Bocerum, Piſtores, Gifanium, Weſenbecium, Vultejum, Colerum, Gœddæum, Schurfium, Eberhartum à Weihe, Reigerum, Obrechtum, Riterſhuſium, Freherum, Roſenthalium, Schraderum, Oldendorpium, Clingium, Sichardum, Fichardum, Friderum, Forſteros: *Si ex Medicis* Veſalium, Leonhardum Fuchſium, Guilielmum Copum, Thomam Eraſtum, Ioan. Cratonem, Bauhinum, Cornarium, Milichium, Ioan. Langium, Philip. Theophraſtum: *Si ex Philoſophis* Albertum Magnum, Reuchlinum ἀλεξιβάρβαρον, Nauclerum, Trithemium, Pirckheimerum,

Era-

Eraſinum, Rhenanum, Huttenum, Cunradum Celten, *(qui primus in Germania Frid. IV. Imp. Augusti manibus Poëta coronatus eſt)* Aventinum, Cuſpinianum, Lazium, Sleidanum, Lipſium, Richardum Streinium Baronem, Marcum Welſerum, Conradum Geſnerum, Goldaſtum, Leunclavium, Camerarios, Georg. Agricolam (*illum in rei metallicæ cognitione omnibus antiquis præſtantiorem*) Scheckium, Lieblerum, Heilandum, Cruſium, Friſchlinum, Tscheudum, Simlerum, Baudium, Heinſium, Taubmannum, Siberum, Sturmium, Iunium, Weiganmejerum, Buxtorfium, Neandrum, Sabinum, Eobanum, Lotichium, Calaminum, Vttenhovium, Meliſſum, Goclenium, Arniſæum: *& ſi ſpeciatim ex Mathematicis (quâ quidem diſciplinâ Germani tantoperè excellunt, ut exteris rectè judicaturis ad Ovidium eundum ſit, ut transformentur, & novos animos induant magnitudinis illius capaces) ſi, inquam, dilaudem* Stöflerum, Peurbachium, Copernicum, Regiomontanum, Clavium, Schonerum, Reinholdum, Dryandrum, Vadianum, Gemmam Friſium, Appianum utrumque, Brahéum, Mœſtlinum, Kepplerum, Mercatorem, Ortelium; *& ex Muſicis (ne ignoremus, Germanos Muſices eſſe reſtauratores)* Orlandum Laſſum, Haſlerum, Lechnerum, Daſerum, Prætorium; *aſt* DEUM *immortalem! quantum eruditorum Germanorum exercitum nullibi deſinentem proſpicio? & quantillum dixi? Profectò, Auditores,*

De G. Agricola vide Pcdin. in Meth. Hiſtor. c. 5. & Thuan. Hiſt. lib. 11.

Tanti fecit Clavium Ioſ. Scaliger, ut maluerit ab illo corrigi, quàm ab alio laudari. Scaliger in Caſtig. Calend. & *Richeome en la Plainte Apologetiq. pour les Ieſuites.*

Lud. Guicciardinus in Belgii deſcr.

paulò plus, quàm nihil. Adeò latè diſſeminata & ſparſa eſt divina & beatiſſima ingeniorũ Germaniæ ubertas: quin & ibi hodie literæ nidificant, ubi aliàs minimè ſolitæ. Jam enim & mercatorum officinæ bibliothecas ambiunt; & mercatores cum Muſis manſuetioribus ineunt ſocietatem. Atque ut illi aurum gemmasq́ lanariis ſaccis aut vinariis vaſis nonnunquam includunt, & tranſvehunt itinerum periculis declinandis; ita quoque ex iiſdem benè multi ſunt artium bonarum myſtæ vocabulo mercatorum; hoc ipſo invidiæ immunes & laudandi, quòd rem ipſam habent coluntq́ue, laudis & titulorum ſecuri. Ergo nos Germani in literaria Repub. nulli ſecundi, & cum pace aliorum populorum dixerim, omnium primi ſumus.

Gaugeric. Rivi⁹ in pręf. ad Principẽ literarium J. Lipsl.

Horat. lib. 2. Epiſt. 1.

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus atque
Pſallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis.

Eant verò calumniarum artifices, mendaciorum inſtitores; perfricent os, & ſi qua pudoris ſuperſunt reliquiæ in Utopiam eas relegent; & denuò maledicè eructent & deſpuant illud: I Tedeſchi hanno l'ingegno nelle mani: Germanorum ingenium in manum poſitum eſt. *Siccine, nugivendi, cum veritate cerebrum omne abjeciſtis, ut Theologiam, Juriſprudentiam, Medendi peritiam, Hiſtoricam, Politicam, Mathematicam, & univerſam pulcerrimæ Philoſophiæ contemplationem; quibus omnibus Germanos præcellere non neſcitis, & maximè in Mathematatum diſci-*

Henriç. Stephan. in encomio nũd. Francof.

Bodin. in Meth. Hiſt. cap. 5. & de Repub. lib. 5. cap. 1.

diſciplinis præ illis pueros & infantes & nullos vos eſſe probè ſcitis; in extremis digitis collocare non ſitis veriti? Dediſcite depudere miſeri; & diſcite, Germanorum hodie, non hominum, ſed ſemideorum, Religionis, Virtutum, & Scientiarum ſanctæ nomina eſſe.

At verò, illuſtriſſimi Principes, Auditores cæteri humaniſſimi, quia adeò ingenioſas habemus manus, vel adverſariorum confeſſione; agitedum, in hoc Germaniæ miraculum oculos mecum curſim vibrate. Italos ſine controverſia vincimus: qui non ſolùm ipſi gentes nobis omnes in architectura cedere aſſeverant; *ſed & ex patria noſtra avorum adhuc memoriâ* architectos, pictores, ſtatuarios, ſculptores, & perargutæ manus artifices, ac item aquileges, ſeptempedarioſque menſores petierunt. *Et Galli manus dant; qui teſtantur, omne genus ſupellectilis & inſtrumentorum à Germanis* tam artificiosè, tàm affabrè fieri, ut ea cæteri populi mirentur, imitari non poſsint. *Omnes celebriorum urbium tabernæ atque officinæ hujus rei documenta dant cottidie: quæ vota hominum prævertunt, & novitate atq; indole ſuâ ſi non numos, ſaltem extorquent à prætereuntibus applauſum & admirationis murmur. Norimbergenſium certè induſtria non eſt horna: jamdudum exteris creditum fuit, illorum opera non de grege opificum, ſed planè egregia eſſe. Sicuti Auguſtanorum quoq; aurifabri, bractearii, cælatores, annularii, textores, quorũ omnium in nulla*

Aen. Silvius Epiſt. 170. ad Joan. Campiſium.

Paul. Jovius in Elog. doctor. viror. ad fin.

Bodin. in Meth. hiſtor. cap. 5.

Ulricus Hutten. in Epiſt. ad Birckheimerum: quâ ille vitæ ſuæ rationẽ exponit.

Euro-

Europæ urbe eſt compar numerus; in Orientem & Occidentem uſque ſolidam nec intermorituram ſuarum artium laudem protulerunt. Sed quod de Norimbergenſibus, quod de Auguſtanis dixi, de omnibus urbibus Germaniæ pro cujuſlibet conditione intelligi velim. ubilibet fervent opificia: niſi quòd alia oppida in uno, alia in alio magis occupantur. Videre enim eſt Friburgi Briſgojæ expoliri chryſtalla, & inde pocula, capulos, & alia miræ ſubtilitatis opera elaborari: videre eſt Eſſendii ſclopetorum; Ulmæ autem pannorum, quos Barchet & Golſch *vocant, incredibilem copiam quotannis parari. ita aliam civitatem orichalcarii, aliam chartarii, aliam ſtannarii, aut quadrigarii, aut ahenarii, aut tormentorum fuſores, aut plumbarii, aut ſerarii, aut cultrarii, aut falcifices; aliam fullones, tinctores, textores; aliam coriarii, reſtiones, ephippiarii, aliam plauſtrarii, ſcriniarii, fabri lignarii, cæmentarii, ſtatuarii, vitriarii, figuli; aliam alii nobilitant. Et qui geſtit compendio manuarias acuminis Germanici artes intueri, is Saxonicum Dreſdæ, Würtembergicum Stutgardiæ, Bavaricum Monachii, ceimiliarchium videndi veniam impetret; comprehendet uno intuitu, cui planè perſpiciendo non ſatis erit annus; & oculos admirabili rerum mirandarum ac nullibi viſarum delectu laſſabit, non ſatiabit. Et quod de Superiori Germania noſtra memoramus; in eo Inferior, ſive Belgium, haudquaquam eſt inferior:* quam opificibus ſupra cunctas orbis

Thuan. Hiſt. lib. 46.

bis provincias abundare, *Thuanus ſcribit. Annales habent, Anno M. CCC. XXX. Lovanii tantùm tantam textorum multitudinem fuiſſe, ut ad tria, imò quatuor millia textrinorum in urbe eſſent; quolibet textrino non minùs triginta aut quadraginta homines exigente, qui lanam præpararent, qui carminarent, qui nerent, qui fullonicam aliasq́; tales operas exercerent; ut ex ſolo illo genere ad centum ſexaginta millia in una urbe deguerint. Et quæ gloria panno Britannico ſive Londinenſi hodie tribuitur; eam poſſidet beneficio Lovanienſium & aliorum Belgarum lanificum: qui pannificij colonias in Britanniam intulerunt, Anglosq́; artificium, antea agriculturæ & pecuariæ ſolùm deditos, docuerunt; aliquot Inſulæ urbibus infrequentibus & penè deſolatis, Norvicâ præcipuè, Colcheſtrâ, Maiſtono, Sanduichâ, Hamptono, & aliis inſtauratis. Textoria autem Belgarum novis inventionibus ſemper ſe ipsâ ſurgit ornatior & pretioſior: dubiis tamen rerum æſtimatoribus, pluſne in lanificio, an verò in linificio illi præſtent. Nam in hocce Batavorum ſolertia eſt ſingularis: qui linearum telarum toto orbe celeberrimarum ſubtilitate Arachnæos labores & Palladias manus provocant; earum candore nivem, tenuitate ſindonem, & byſſum pretio peræquante. Textiles item picturas Flandrorum, maximè Aloſtenſium & Oudenardorum, Regum & Principum pompa jamdudum auri ponderibus antepoſuit: cum ferè nullum palatium ſit, quod*

Lipſ. in Lovanio lib. 2. c. 2. 5. 11.

Thuan. hiſt. lib. 46.

Had. Junius in Batav. hiſtor. cap. 15.

F ex

ex illa Belgica acupictoria officina non inſtruatur. Uti nec in cæteris picturis facilè alium populum Belgis compoſueris: ex quibus Ioannes Eickius, *quomodo coloribus oleum ſit miſcendum, primus invenit. Ad ſummam tamen artis pictoriæ gloriam conſcendit* Albertus Dürer *Norimbergenſis; qui Italorum invidiam ingenio compeſcens ipſos ædegit & ad veritatis confeſſionem, & ad falſi commentum: cum Dürero quidem herbam porrigerent; ſed ut opera ſua facerent vendibiliora, fraudulentâ Düreriani nominis inſcriptione ea proponerent. Veniant jam, qui unquam manuum dexteritate immortalitatem ſibi pepererunt; veniant pictores, Apelles, Xeuxis, Protogenes, Parrhaſius, Ariſtides Thebanus; veniant architecti, Cteſiphon Gnoſius, qui templum Epheſinæ Dianæ conſtruxit; Dinocrates, qui Alexandriam Ægypti; Philo, qui Pyréum Athenienſium; veniant ſculptores, Leochares, Alcamenes, Bryaxis, Pythis, Scopas; veniant ſtatuarii, Polycletus, Praxiteles, Cteſias, Lyſippus; veniant artifices opifices alii quicunque; invenient in Germania magiſtros, ſub quorum diſciplina artium tyrocinia iteràſſe reputabunt omnis ſuis felicitatis caput: ſed rapientur omninò extra ſeſe, ubi Solem & Lunam miraculorum, illa duo illuſtriſſima inventionum Germanicarum ſydera, illa duo maxima manuum humanarũ, imò ingenii prodigia. Quid hoc eſt? An novus aliquis Albertus fictile fabricavit caput, quod certis intervallis articulatam promat vocem?*

Mercator.

Ulr. Hutten. ad B Birckh. de vitæ ſuæ ratione.

cem? An novus aliquis Regiomontanus aquilam fecit ligneam, quæ ante Imperatorem Norimbergam ingreſſurum in aëra ſubvolet, atque præcedat uſque ad portam? Tenuia hæc ſunt, & veluti nebuloſæ ſtellulæ in sereniſſimo quaquaverſum emicantium & fulgentium aſtrorum cælo. Sed illa longè maxima ſunt: Bombardæ, & Typographia: *illæ Martis, & hæc Artis, propria: digna unis Germanis inventoribus; ut qui armorum & literarum imperium obtinerent, iidem quoq; armorũ & literarum gloriam plus aliis gentibus adaugerent. Bombardarum equidẽ & muralium tormentorum vis per eſt terribilis; non ſolùm, quòd flammas & flammeos globos evomunt, ingenti fragore detonant, fulgurant, fulminant; ſed & quòd pro ſiſonis modulo hoſtem intra centum, trecentos, mille paſſus, & amplius conſiſtentem, eminus feriunt, & telum fronti ejus, pectori, aut quòcunque tandem dirigitur, certè & cum interitu impingunt; quòd arces fortiſſimas, muros craſſiſſimos diverberant & dejiciunt. Et quàm nihili ſint hodie Balearidum fundæ, catapultæ, baliſtæ, ſcorpiones, arietes, & reliquæ antiqui moris machinæ? unâ bombardâ colubrinâ aut quaſſatoriâ majus infertur damnum, quàm mille materibus, mille tragulis. Etiam fulmen & tonitru ipſum ſono ſuperat ictus bombardarius: quod obſervatione longâ comprobatum Oſtendana nupera obſidio totum triennium, & ferè in dies ſingulos fecit indubium; cum Lovanii mugitus machinarũ fulminaliũ horis matutinis facilè exaudiretur.*

Henr. Salmuth in cõment. ad G. Pãcirol. nov. repert. c. 10.

Bodin. in Meth. hiſtor. cap. 7.

Lipſ. in Epiſtol.

F 2 Pace

Jul. Cæſ. Scaliger in Orat. de Turc. Vien. obſid.

Pace tua dicam, Iuppiter, *inquit Scaliger pater*: fulmina noſtra ſunt terribiliora tuis: age, coge nubes, ut tonare queas: nos etiam te tranquillo iratum regnum tuum faciemus. *Atq; hujus miraculi inventor fuit* Berchtoldus Schvvarzius, *Franciſcanus, Philoſophus. Sed alterum*, Typographiam, *Moguntiaci invenit* Iohannes Guttenbergius, *vir Equeſtri dignitate*: quod unum cum omnibus omnium veterum inventis certare facilè poteſt. *Nimium certè natura rerum ſibi permiſit, cum illum Germanum Guttenbergium genuit; & omnem munificentiam ſuperavit, cum rationem excudendorum librorum nobis aperuit. Quanti olim labores erant devorandi in authoribus exſcribendis, & à vetuſtatis injuriâ conſervandis?*

Avetin. Annal. lib. 7. Polyd. Vergil. de rer. invent. lib. 2. cap. 7. Bodin. in Meth. hiſt. cap. 7.

Cuſpinian. in Tacito Imp.

Quantum operæ adhibuit Tacitus Imp. ut gentilis ſui Taciti hiſtorias ab interitu vindicaret? & licet illas in omnibus Bibliothecis reponi, & ſingulis annis decies deſcribi curaverit; tamen ſatis non cavit, quin ferè fieret, quod timuit: ac periiſſet ſcriptor aureus, niſi Corbeienſe monaſterium in Weſtphalia cuſtodiam ſuſcepiſſet, & poſt tot ſeculorum ſilentium loquendi libertatem Tacito reſtituiſſet.

H. Kirchn. in Orat. de Stud. Hiſtor.

Aſt Typographia tempori cuncta abligurienti & ſub mortalitatis jugum trahẽti frenum injecit, vereq; ipſa eſt ars memoriæ, & mors oblivionis, & ingeniorũ aſylum. Quamobrm Ioanni Frobenio & Iohanni Oporino, *qui Baſileæ*; Chriſtophoro Plantino, *qui Antuerpiæ*, Aldo Manutio, *qui Venetiis*; Robertis & Henrico Stephanis, *qui*

Lute-

Lutetiæ & Genevæ; & aliis Typographis; qui nulli parcentes ſumptui rem literariam ſuâ diligentiâ promoverunt, editis ſummâ characterum elegantiâ innumeris veterum ac recentium monumentis; plus debet Chriſtianus orbis, quàm cuiquam fortiſſimorum belli ducum ob propagatos fineis patria debuit unquam. *Et de Aldo Manutio venuſtè admodū Beza:* Thuan. hiſtor. lib. 16.

Didonis cecinit rogum diſertus Beza in Juvenilibus.
Maro: Pompeii rogum Lucanus:
Et diſertè adeò hoc uterque fecit;
Vt nunc vivere judicetur illa,
Nec jam mortuus hic putetur eſſe:
Imò ſunt redivivi & hic & illa.
Ergo credere fas erit poëtas
Divos; ut pote qui loquendo poſſint
Vitam reddere mortuis: quod ipſis
Eſt divis proprium & peculiare.
Quòd ſi credere fas Deos Poëtas;
Vitam reddere quòd queant ſublatam:
Quantò eſt juſtius æquiuſque, quæſo,
Aldum Manutium D E U M vocare;
Ipſis qui potuit ſuo labore
Vitam reddere mortuis poëtis?

Quando igitur Typographia mortuos in vitam revocat, & propterea Diva eſt: quid aliud Germani niſi Dii, qui illam genuerunt? Placet etiam Philippi Beroaldi Itali, in Germanos grati, exclamatio:

O Germania muneris repertrix, Joan. Nauder. volū. 2. generat. 49.

Quo nil utilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quæ doces premendo!

Hæc ſunt duo illa maxima Germaniæ miracula; quæ nos fecimus optima, quia toti Orbi communia; & iiſdem omnibus hominibus viam ad pacem publicam, viam ad virtutum & doctrinarum myſteria, ad Religionem, ad cœlum, ad Chriſtum ipſum Salvatorem noſtrum communivimus. Tribuunt nobis Itali, & verè, etiam machinarum rotulis tempora & ſyderum curſus recurſusq́ diſtinguentium inventionem: I Tedeschi, *inquiunt*, ſono ſtati inventori della Stampa, dell' Artigliaria, & dell' Horologio à ruota; coſe nobiliſſime: *quod ut laudum noſtrarum non eſt exigua acceſſio; ita ſilentio illud minimè præterire volui. Cujus ergò nationis, Auditores mei, inventum eſt bombarda? noſtræ Germaniæ. Quis memoriæ ſtatuit æternitatem typis æneis? nos Germani. Quis horologiorum rotulas docuit? nos Germani. Nos Germani, Auditores*, bombardâ Iovis iram imitati ſumus; tempus ipſum librorum perpetuitate ſuperavimus; horologiis temporum comites, rotarum circumactiones, effecimus.

Boter. in Relat. Europ. part. 1. lib. 1. de Germ.

Verba ſunt Jul. Scaliger. exercit. 99.

Quid verò profecimus amplius, Auditores? Sine urbibus fuimus. *Sed hodie non ſumus: hodie alias regiones antecellimus. Unus Ducatus Würtembergicus continet urbes LX. & quod excedit. una Hollandia, exiguo ambitu Comitatus, XXXIII. urbes com-*

comprehendit. Ex turri Goricomenſi, in regione planiſſima, proſpectus eſt in XXII. urbes facilimus. Ita Ultrajectum inter L. ſedet urbes: quarum quæ abſunt longiſſimè, unius diei itinere diſtant. Quin pleraque Germania urbibus referta eſt vicinitate ita ferè conjunctis, ut altera alteram quaſi manu ducere videatur. Omnes penè naturâ loci, & manu, & operibus firmiſſimæ; ædificiorum ſtructuris, templorum molibus, fontium deliciis, viarum nitore, & omni elegantiâ ornatiſſimæ, cultiſſimæ, pulcherrimæ. Quid Chriſtiani Orbis clave Viennâ, quid Harlemo (quæ & Typographiæ inventionem ſibi adſcribit) quid Amſtelodamo, Argentorato, Brunſuicâ, Ingolſtadio, Dreſdâ, Lubecâ, Hamburgo, Bremâ, Magdeburgo, Antuerpiâ, munitius? quid Auguſtâ, Monachio, Lipſiâ, Breſlavia, Græcio, Saltzburgo, Lunæburgo, Baſileâ, Norimbergâ, Lugduno, & Caſſiteridum inſularum (Hiſpanis Azores dicuntur) inventricibus Brugis, magnificentius, purius & ſpectabilius? quid Lovanio, Gandavo, Pragâ, Erfordiâ, Coloniâ, capaciùs? de quibus omnibus, & aliis multò pluribus, quorum catalogus nimis foret longus, dici poteſt, quod in Vienna Auſtriæ laudatur, ut quæ ſint civium domus, eæ Principum palatia eſſe videantur. *Aſſerit Strabo, Græcos vinci à Romanis puritate urbium: Itali autem ſcribunt, Romanos longè vinci à Germanis.* hora i Tedeschi avanzano di gran lunga i Romani. *Et*

Caſpar Ens de bello Gallo-Belg. tom. 1. lib. 1.

An. Chriſti, cIↃ CCCC. XVII. ex menſione, procerũ certamine inſtituta, compertum eſt; Lovanium ſuperare Gandavum tribus virgis, Leodicum octo, Lutetiã decem, Coloniam octodecim.

Lipſ. in Lovanio lib. 1. cap. 7.

Æn. Silvius Epiſt. 165. in deſcript. urb. Viennenſ. adde Ant. Bonfin. rer. Ungaric. decad 4. lib. 5. in Viennæ deſcript.

Et quod encomium aliquando Sereniſsimus Archidux Carolus, Max. II. Imp. frater, in honorem Florentiæ protulit; eam civitatem tantùm diebus feſtis & ſolennibus monſtrari debere: *uti ſcilicet veſtes pretioſæ in magnâ pompa & feſtivitate ſolùm indui ſolent: id rectiùs uſurpabimus de civitatibus Germanorum. Antuerpiam inſpicite. Locus quis? ad flumen pulcherrimum, pulcherrima planities; & in hac juxta illud pulcherrima urbium, quas Europa, Africa, Aſia videt: ſtructurâ, ordine, ſymmetriâ, mœnibus, ædificiis, viis, universâ elegantiâ, non eſt quæ illam ſuperet, imò æquet. ſingula ſi ſpectentur, aliæ forſitan excedent: ſed omnia corporis, ut ſic dicam, membra junctim qui exploraverit, ſuffragium judicio meo dabit. Quanta fuerit,* cum ſupra omnia Orbis emporia nuper fuit, *docet Germani ſanguinis germen, Julius Cæſar Scaliger, iſto Epigrammate, quod fecit de Antuerpia:*

Boter. ibid. de Thuſcia.

Lips. in præfat. quadam ad S. P. Q. Antuerp.

Thuan. hiſtor. lib. 5.

Oppida quot ſpectant oculo me torva ſiniſtro:
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum eſt, operoſa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetûm vaſta, Toloſa potens.
Omnimodæ merces, artes priſcæque novæque;
Quorum inſunt aliis ſingula, cuncta mihi.

Si nunc urbium ſingularia circumſpicere; & magnitudinem templi Ulmenſis in Suevia, pulchritudinem Freidenſtadienſis in Würtembergia, Monachenſis Jeſuitici magnificentiam in Bavaria; Grüningenſis in

Epiſco-

Epiſcopatu Halberſtadenſi nitorem; ſi Auguſtanorum auguſtiſſimos fontes & machinas aquarum tractorias, Spirenſium montem oliveti, Dreſdenſium equile & armamentarium, Ratiſponenſium pontem; Stutgardiæ ſuburbicarium Ducale prætoriū, & hortos omnium deliciarum ſedem; ſi turrem Argentinenſem & Viennenſem, ſeſe altiùs è terra attollentes, quàm turris Babylonica; ſi item multa millia ſingularium alia, quæ ſpectatores ita titillant, ut quò videant ſæpius, eò recedant illibentiùs, & quæ totos Deliciarum libros *hodiè conficiunt, inveſtigare vellemus; ubi & quando deſinendum eſſet?*

Atqui in regione terris informi, cœlo aſpera, cultu adſpectuq́ triſti, in univerſum ſilvis horrida, paludibus fæda, frugiferarum arborum impatiente, ſine agriculturæ honore, ſine vinetorum coronis, ſine pecorum gloria, ſine auro & argento, & ſine ferri copia, etiam ſine commercio; & latrones, & aleatores, & pauperes, & tantùm non crucis candidati fuimus. Vereor, Auditores, ne priſci Romani fuerint auditionum faciles in Germaniæ opprobriū, & rumuſculos interdū exceperint è tonſtrina. deſcribunt nobis beſtiarum & lucifugarum ſerpentum ſterilitate & omni infelicitate damnata cubilia, non domicilia hominum. Non tamen hìc repugnabo acriter illud affirmantibus: dummodò & id cogitent, non omnes antiquorum narratiunculas eſſe Evangelia aut Fidei articulos. Quid enim de Zona torrida tradiderunt veteres? quàm fecerunt illam Tacit. de morib. Germanor.

G *tor-*

torrentem & uſtulantem omnia? & tamen adeò temperatam experiuntur noſtri Belgæ, Hiſpani, Galli, Angli; ut neque veſtem ob æſtum deponere, neque ob frigus ſumere cogantur: niſi quòd Joſephus Acoſta in Indiam navigans, cum ſub Æquatore verſaretur, ſole in Arietem menſe Martio ingreſſo, eas frigoris ſenſit morſiunculas, ut ab apricatione calorem mutuari habuerit neceſſe. Quid prodiderunt Ariſtoteles & alii de cygnis? quot ſeculis creditum; quòd

Thuan. hiſt. lib. 11.

Joſeph. Acoſta in Ind. nat. hiſt. lib. 2. cap. 9.

Ariſt. de hiſt. animal. lib. 9. cap. 12.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipſe ſui?

Martial. in Xeniis.

ſed falſimoniam illorum ſuaviter febrientium meridies veritatis refellit experientia. Quid antiqua conſector? cum his etiam temporibus reperiantur Itali, Hiſpani, Galli, qui de Germanis non aliter diſſerunt, atque ſi Germania Utopiæ provincia cenſeretur. Witeberga Electorale Saxoniæ oppidum Natali Comiti eſt urbs propè inexpugnabilis, in planitie plana nudaque ſita, quadratâ formâ, cujus pars extenſior fluvium habet conjunctum, quæ poteſt vel procùl accedentes conſpicere, &c. *In hac deſcriptione quot verba, tot fabulas enunciat Hiſtoricus. Quin Joan. Boëmus, Aubanus, Germanus, & ipſe de Germanis nonnunquam tam inſcitè tricatur, ut eum vigilantem ſomniâſſe putem. Quid ſi & Tacitus aliquando dormitârit? quem Budæus ſcriptorem omnium ſceleratiſſimum, Tertullianus mendaciſſimum, Oroſius adulatorem*

Plin. hiſt nat. lib. 10. cap. 22. Frideric. Tilemã. de hiſt. del.

Lib. 3. hiſtor.

J. B. Aubanus de gentium morib.

Bodin. in Meth. hiſt. cap. 4.

rem appellavit. Hæc verò cenſoria nomina nimis acerba non probo: dico tamen Tacitum erroris manifeſtum, qui Judæos ab Ida Cretenſium monte deducit. Ita omni malo Punico granum ineſt putidum. Tacit. lib. 5. hiſtor.

Verùm facite ita eſſe; fuerimus infeliciſſimi omnium, & fuerit Germania ipſa barbaries. quid profecimus? Aperite feneſtras, circumſpicite Auditores. Ubi ſunt illæ fœdæ paludes? ubi eſt Hercynia ſylva; cujus latitudo IX. dierum iter expedito patuit, & cujus initium nemo, cum dierum iter LX. proceſſerit, dicere potuit? *an ruderibus ſuis humata diſparuit? Sylvas quidem habet Germania, ſed ad neceſſitatis & utilitatis modum; quem focus, & opificia, & mercatura circumſcribunt: imò in Friſia occidentali & tractu proximo lignorum inopia eſt; ſi inopia dici poteſt, quam admirabilis ceſpitum è paluſtri terra effoſſorum, & ad ſolem torrefactorum copia, incredibili fœnore compenſat. Nam loca etiam uliginoſa, aliàs frumenti haud feracia, Germanorum labor ad Reipublic. commodum attemperat: cum abraſâ ſuperficie unctuoſas teſſellas eximunt, & ſiccant; quæ ignem & facilè concipiunt & diu ſervant, præbentq; carbones multò quàm quodvis lignum ardentiores. cætera terrarum omnia cultiſſima & fertiliſſima ſunt. Quid enim ad felicitatem huic nobiliſſimo Würtembergiæ Ducatui deeſt? Sumen eſt.* Cæſar de bello Gall. lib. 6. Torffe. Caſp. Ens hiſt. Belg. tomo 1. lib. 1. in Friſia.

Quid Alſatia, tota ditio Rhenenſis, quid Belgium eſt? hortus eſt: Quid Weſtphalia, Haßia, Saxonia omnis, Bavaria, Sileſia, Thuringia, quid Miſnia eſt? horreum eſt. Quid Franconia, Helvetia, quid Tirolis eſt? cella penuaria eſt. Quid Styria, quid Auſtria eſt? paradiſus eſt. Quid univerſa Germania eſt? cornu copiæ eſt.

Virg. in Georg. Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.

Certè ſolum agricolarum labores magnâ mercede frumentorum, frugum, & fructuum omnis generis liberaliter remuneratur: non tantùm quando pingue eſt, uti in Auſtria, ubi vili & ſtrigoſo equo ager ſulcari poteſt; ſed etiam, quando eſt arenoſum & macrum. Nam in Campania Brabantiæ, & aliis quibuſdam locis aridis, coloni terræ corium latiori vomere in bracteas abradunt, eaſq; artificiosè congeſtas ſubjecto igne redigunt in cineres; quibus in excoriatos illos agros inſperſis, ſiticuloſas arenas ita lætificant, ut ſupra quàm credi poteſt triticum profundant. Paucæ in Germania noſtra provinciæ inveniuntur, quibus domi non ſuppetat tritici affatim: ſi quæ tamen ob populorum frequentiam indigeant, vicini ſubvehunt abundè. Sic in Hollandia, quæ tamen ſupra modum fœcunda, ſed parvula eſt, frumenti non ſatis creſcit pro tanta & ſtupenda hominum multitudine: nihilominus in Hollandia frumentum è reliqua Germania eſt copioſiſſimum: quemadmodum & aliæ res eò cumulatiſſimè importantur; dante mari, quod terra negavit: ut non immeritò

Heins. in laudat. funeb. Jan. Douſæ.

inter

inter miranda numeraverit Joſephus Scaliger, qui ſic ad Douſam.

Ignorata tuæ referam miracula terræ, — Joſeph. Scaliger.
Douſa, peregrinis non habitura fidem.
Omnia lanicium hîc laſſat textrina Minerva:
Lanigeros tamen hinc ſcimus abeſſe greges.
Non capiunt operas fabriles oppida veſtra:
Nulla fabris tamen hæc ligna miniſtrat humus.
Horrea triticeæ rumpunt hîc frugis acervi:
Paſcuus hîc tamen eſt, non Cerealis ager.
Hîc numeroſa meri ſtipantur dolia cellis:
Quæ vineta colat nulla putator habet.
Hîc nulla aut certè ſeges eſt rariſſima lini:
Linifici tamen eſt copia major ubi?
Hîc mediis habitamus aquis: quis credere poſſit?
Et tamen hîc nullæ, Douſa, bibuntur aquæ.

Germaniam verò frumentorum eſſe divitem, eſuriens Hiſpania magno ſuo commodo quotannis experitur: nec etiam Italia diffitebitur. Cum enim ante XXII. annos illam univerſam, & præſertim urbem Romam fames dira preſſiſſet adeò, ut Judæis, meretricibus, & hominum purgamentis cæteris ejectis, in ſingula capita octo tantùm panis unciæ cottidie diſtribuerentur, decreto ad id facto; quod antequam juſſu Pontificis promulgaretur, populum exarmari neceſſe fuit: Holſatia, Dania, & Hanſeaticæ Vandalorum civitates, atque Belgium, Italis in communi totius provinciæ neceſſitate ſuppetias promptè tulerunt, & — A.C. 1591. — Janſonius in Merc. Gallo-Belg. tom. 1. lib. 4.

multas naves annonâ oneratas, circumnavigatâ Galliâ & Hiſpaniâ, per anguſtias freti Herculei in mare Mediterraneum & Liguſticum, & in ipſos Italiæ portus, ſalvas magnâ cum gratulatione pauperum deduxerunt; Pontifice curſorem, qui nuntium adventantiū Germanorum primus attulerat, mille ducatorum honorario donante.

Cuſpinian. in Auſtria. Ant. Bonfinius rer. Ungar. decad. 4. lib. 4. Boter. in Relat. Europ. part. 1. lib. 1. in Germania.

Verùm de fertilitate Germaniæ quis conjecturam capiat ex ditione Bernatium in Helvetiis; quæ licet neque Alſatiæ, neque Würtembergiæ, neque Auſtriæ, quæ jam olim exterorum calculo ſine pari fuit, *frumentorum proventu comparari poſſit; tamen agro Mediolanenſi, qui totius Italiæ longè feraciſſimus eſt, æquatur; dicentibus Italis:* che Berna & il Berneſe, vale Milano & il Milaneſe.

Nec vinis indigenis in Germania, iisq́ generoſis deſtituimur; quæ in Angliam, Poloniam, in Moſchoviam, & in Septentrionis regna longè lateq́ exportantur. Quodnám Rhenenſi eſt delicatius? quod Neccarico ſubtilius? quod Franconico fortius? quod Auſtriaco ſuavius? & ſi magis ſpecialia libare juvat: quod Pfetershemio, quod Wangemio, quod Traminio dulcius? quod Wipachico, Valtelino, nobilius? quod Baccharenſi Principum menſis dignius? O Baccharam, Bacchi aram!

Henric: Stephanus in laudatione Baccharæ.

Hæc mihi pocula ſint: contemnam Gallia quotquot,
Græcia quotquot habet, quæcunque dat Itala tell[us].

Nec

Nec ſitiam varios, mihi quos lautiſſima Roma
Sæpè miniſtravit, latices: me judice quamvis
Romanæ Bacchi ſint maxima gloria menſæ.
Nam varia ob varios paſſim celebrantur honores
Vina, ſibi propriam poſcentia ſingula laudem:
At tua cunctorum cumulata videmus honore,
Cunctorumque ſimul titulos laudesque mereri.
Bacchi igitur meritò tribuit tibi nomen ab ara,
Bacchara: quicunq; eſt primus tibi nominis autor.

Sicut Imper. Auguſt⁹ quõdam delectabatur vino Rhætico; Tiberius verò Siſaro: ita Carolus IV. Baccharenſi; & Maximilian⁹ I. Buchbergenſi, ut cõſtantiſſimo, quocunq; vehatur. Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 5. cap. 12.

Cum vini bonitate quoque certat copia: quæ, neſcio, an alibi ſit major. Si quis autem eſt, qui gravatè mihi aſſentiat, is velim Herbipolim, urbem antiquitus celebri Dianæ fano, nunc verò Epiſcopali ſede clariſſimam, abeat; & in montes vitibus veſtitos, quibus illa circumvallata eſt, excurrat; ſpondeo, illum in dubiũ vocaturum; qui fieri poſſit, ut tot vaſa atq; dolia, vino colligendo & aſſervando parata, urbs una capiat? Aut divertat is in proximã Stutgardiam; & inter perpetuos vitiferorum collium anfractus pauliſper deambulet; vel in editiſſimũ aſcendat locũ, & periculũ faciat, an vinearum tractum univerſum poſſit oculis emetiri: ſcio, credet ille, non procul omninò à vero aberrare Stutgardianorum hyperbolen, jactantium: ſibi plus vini, quàm aquarum eſſe: *& ſi rationes ſubduxerit, comperiet, ut hodie rerum ſunt pretia, ſi vineæ Stutgardianæ omnes de integro ſtatuminib. impedãdæ eſſent, nõ minus C. milliũ aureorũ in iſtud tãtum inſumptũ iri. Aut etiã ſecundo Danubio in Auſtriam*

Franconia cũ Falerni montis autumno hodie audeat contẽdere de copia vini & bonitate. Stephan. Forcatulus in Polonia Felice.

S'on ne cuilloit de Stutgard le raiſin, la ville iroit ſe noyer dans le vin. dicũt Galli.

ligneo

ligneo feſtinet equo, atque è monte Cæſio proſpectum agri Viennenſis circumcirca petat, obſervetq́; quantum vinearum cultura hodie promoveat? Nam ante CLX. annos, quo tempore urbis felicitas in ſummo tamen non fuit, Æneas Sylvius in hæc verba ſcripſit de Vienna: Incredibile videri poteſt, quot per dies ſingulos in civitatem victualia ingeruntur. Ovorum atque cancrorum multæ quadrigæ adveniunt: piſtus panis, carnes, piſces, volatilia, ſine numero afferuntur; ubi adveſperaſcit, nihil venale ex his invenies. Vindemia hîc ad quadraginta dies protenditur: nullo non die trecenti currus onuſti vino bis terque inferuntur: ducentos & mille equos indies ad opus vindemiarum exercet. Cellæ vinariæ adeò profundæ & ſpatioſæ ſunt, ut ſub terra non minùs, quàm ſupra terram ædificiorum apud Wienam eſſe feratur. *Contingit etiam aliquando, vindemiam apud nos ita abundare, ut nobiliſſimi liquoris æſtimatio ferè ſit nulla. Nam in Suevia A. C. 1432. & 1483. & ſequenti, vinum bonum etiam eâ fuit vilitate; ut vas plenum pro vaſe vacuo daretur; multum, quod condi non poterat, effunderetur, aut calci ad ædificandum macerandæ adhiberetur. De priſco & peculiari Germaniæ & totius Septentrionis potu,* cereviſia, *ſive hordeacio vino, quod Roſtochii præcipuè, Brunſuigæ, Zerveſtæ, Torgæ, Einbeccæ, Breſlaviæ, Dantiſci, Delphis, Paderbornæ, & ubi non? coquitur optimo vino conferendum: itidem de* medone, *Creticum dulcedine*

Epiſt. 165. in deſcrip. urb. Viennenſ.

Cruſius Annal. Suevic. part. 3. lib. 6. cap. 16. lib. 8. cap. 17. & 19.

cedine ſuâ vincente; quid attinet multa dicere? quid de croco Auſtriæ, quo nullum invenitur excellentius? de thure & myrrha Moraviæ, de glycyrriza Franconiæ, de rubia Sileſiæ, de Thuringiæ glaſto? quid de arborum opulentia? quid de pomariorum hortorumque ad invidiam amœnorum & præſtantium opibus? Singula ſingulas orationes poſtulant. In pecuaria quoque, quàm cœlum ſolumque nobis eſt benignum? quàm proclive in commoda noſtra eſt & promptum? Carnes omnis generis ferinas & domeſticas, & ſaporis exquiſiti, habemus abundè: nec ſpinis argenteis dentes fodiendo, ac ſi quid reliquiarum hæſiſſet, ludimus famem; ſed mundis dapibus pellimus. Quid laudatius Germaniæ pabulis? *ait Plinius. & quid laudatius Germaniæ armentis? ajunt ſcriptores ferè omnes. In Geldriam magna vis boum è Dania uſque ad paſcuorum ſaginam mittitur quotannis. Hollandiæ ex hac una re quanti proventus? ab una vacca nonnullis in locis undecim lactis menſuræ, id eſt, ferè congii tres, emulgentur æſtivis diebus. Unde tanta butyri caſeique optimi, Placentino nihilo inferioris, copia eſt; ut ex eo, quod ad exteras regiones effertur, decies centena aureorum millia annua cogi Lud. Guicciardinus teſtetur: quæ ſanè ſumma preciis noſtro tempore immane quantum ob pecuniarum auri argentique incrementum auctis, jam multò major ſit ratio dictat. Helvetia noſtra*

Quàm dives pecoris nivei, quàm lactis abundans?

Plin. hiſt. nat. lib. 17. cap. 4.

Bodin. in meth. hiſt. cap. 5.

Quinetiam in Selandiæ & Hollandiæ agris oves ter quaterque ſingulos annos (non ſine admiratione) fœtare vidimus, & interdum tergeminos, et quatergeminos parere: ait Bod. de Rep. lib. 5. c. 1.

Virg. in Ecloga 2.

H *Sic*

Sic Bavaria, quæ numeroſiſſimos ſuum greges ſuppeditat aliis regionib⁹, quantũ lucri facit? quantũ numorũ ex eodẽ mercimonio corradit Weſtphalia? quas Principũ extraneorũ menſas pernæ Weſtphalicæ (quæ à Gallis Moguntinenſes, les jambes de Mayence, *vocantur perperam) non intrant? cibus tam divinus, ut famem apud ſaturos inveniat vel in epuli calce. Equis quoque Germanicis, quibus non tantùm in domeſticis laboribus, ſed & inprimis in bello gloria ſumma eſt, ut inhiant Galli? & quis animoſius cataphractum militem ferat Friſio? quid non expectari poſſit à Carſtiis, Pomeranis, Haſſis, Bohemis, & vicinis Steinlachianis? & quot celebres paſſim equorum mercatus ſunt in Germania? Francofurti ſolùm nundinarum tempore quanta multitudo vel uno die videtur in ſpatioſiſſimo hippodromo? quanti eſt, vel unum ex Holſatiæ Principibus, illuſtriſſimum tuum,* cognate Ioachime Erneſte, *Parentẽ, mille & ampliùs inſignes equas propaginũ causâ alere? Sed ubi ſunt hodie fœdæ paludes Taciti? Rariſſima apud nos aquarũ fœditas: imò maxima pulchritudo, cõmoditas, utilitas, & ſalubritas eſt. non expatiabor in maria, non in lacus: non etiã Prutenorũ litora adibo, rimaturus uberrimã ſuccini piſcationem; quod tamen ſit futurum jucundiſſimum: ſed quæ alia regio nobis par eſt, fluminum nobilitate? Noſter eſt Danubius, omnium Europæ fluviorum Rex,*

qui centum populos, & magnas alluit urbes;

noſter eſt Rhenus, noſter Albis; noſtri ſunt Nicer, Mœnus,

Vide Ph. Camerar. meditat. Hiſtor. Cent. 2. cap. 91. & 92.

Piſcationis annuus provẽtus in Belgio, L. Guicciardino ſupputante, vicies centenis aureorũ millibus æſtimatur. *Caſpar. Ens in hiſt. Belg. lib.* 1.

nus, Moſa, Moſella, Scaldis, Amaſius, Viſurgis, Suevus, Viadrus, Drav⁹, Savus, Atheſis, Licus, Oenus, Trauna, Aniſus; atq; Ilcius unionum ferax; & multò plures alii fluvii, quos ſupervacaneũ ſit recitare, noſtri ſunt: qui omnes & mercium, commeatuum, aliarumque rerum ſine magno impenſarum damno inſerviũt ſubvectionibus, locaq; quæ alluunt omni bonorum affluentiâ collocupletant; & varietate piſcium admirabilem ac multitudine quæſtuoſiſſimum piſcatum reddunt. De Trauna ita ſcribit Silvius: habet Trauna miri ſaporis piſces; nec ſcio an alius feracior ſit fluvius: nuſquam terram aut arenam juxta hoc flumen effodies, quin aquâ intercreſcente mox piſces invenias. *Jovio quodam opus ſit; qui ſalmones, ſalares, huſones, fundulos, percas, lucios, thymallos, truttas, & mille piſcium delicatorum genera deſcribat: quos ſi Praga condierit, nemò niſi inſulſiſſimi ſit guſtus negabit, & piſces eſſe ſuaviſſimos, & culinam Pragenſem hac in re erudire orbem poſſe. Sed quid de cancris fluviatilibus? Æſopo olim, nepotum omnium gurgiti maximo, tàm ſuaves ac jucũdi fuère, ut ab urbe Roma in Iſtriam navigaverit, ubi eorum copiã naſci audierat: ſed cum in Iſtriã veniſſet, & multò grandiores ac meliores in Africa gigni intellexiſſet, repente portu ſolvit, & Africã petiit, ut grandiorib. cancris ſe exaturaret. Aſt ſi Æſop⁹ reſciſcere potuiſſet, Auſtriæ aliquot amnes prægrandib. cancris ſcatere; totã verò Marchiã Brandenburgẽſem prodigioſè & abundantiſſimè plenã eſſe:*

Aen. Silvius Epiſt. 170. ad Joh. Campiſium.

P. Jovi⁹ ſcripſit de piſci. Romanis accuratè.

Bodin. in theat. naturæ lib. 3.

momento temporis, proculdubio, valedixiſſet Africæ, & in Germaniam noſtram advolaſſet. Sunt & inter aquarum dotes non ultimæ, cum ſalinæ: quarum virtus & opes Lunæburgi, Halæ Saxonum, Halæ Tirolenſium, Halæ Suevorum, Halæ Bojorum, Halæ Auſtriorum, & alibi ſunt inexhauſtæ: tum fontes ſalubres, qui ſunt valetudinis adflictæ perfugium; ad quos ex remotis terræ plagis primæ quoque dignitatis viri fœminæq; confluunt: vereq; ſunt iſti officinæ, in quibus natura ipſa medicinam facit, & artis ſuæ majeſtatem infinitis miraculis contra Hippocratis & Æſculapii placita cottidie confirmat: vixq; eſt ulla Germaniæ provincia, cui provida & benefica illa parens ejuſmodi fontium & balneorum canalibus non proſpexerit; & quibuſdam ſic cumulatè, ut hæc Würtembergia ſola plures oſtendere, quàm foris tota regna oſtentare queant. Cumq; rerum naturalium myſtæ doceant, ſingularem illam aquarum in pellendis morbis efficaciam à metallicis ſaporibus eas imbuentibus conciliari; non importunè fecerimus, ſi interiores patriæ ſinus & recõditas penetralium divitias per tranſennam quaſi inſpiciamus. Si .n. qui in Gallia peregrinantur, theſaurũ San-Dionyſianũ; & qui Venetiis ſunt, San-Marcianũ, ambitioſâ diligẽtiâ ſcrutãtur: cur nos à domeſticis gazophylaciis, quibus illi nullo modo conferri poſſunt, oculos faſtidioſè avertamus? E terræ autem viſceribus non tantùm eruimus marmora diverſa, candidi, nigri, rubri & variegati coloris; è quibus menſarũ tabu-

Veneti theſauri æſtimatio vicies centena aureorũ millia æquare dicitur: Phil. Camera. medit. Hiſt. cent. 1. cap. 64.

ut in Ducatu Limpurg. & in Comitatu Namurcẽſi *L. Guicciard. & C. Ens.*

tabulæ, inſtar ſpeculi relucentes, magnificarum ædium camini, columnarum coronides, baſes, ſcapi, aliaq́ monumenta adornantur; & alia ſaxa lapidesq́ omnis generis, pretii, & uſus varii; carbones lapideos admirandos, qui ſuper infusâ aquâ accenduntur, oleo autem extinguuntur; verùm etiam effodimus aurum, argentum, æs, ſtannum, plumbum, ferrum, & quicquid ad metalla referri poteſt. Fodinæ viſuntur hinc inde celeberrimæ in Saxonia, Bohemia, Auſtria, Styria, Alſatia, Belgio: & nulla provincia eſt metalli ſterilis. Aurum quidem licet natura non ſemper trimodio & toto horreo admetiatur: tamen metalla reliqua eò largitur uberiùs. Argentum enim ferè omne Gallia, Hiſpania, & Italia, habuit ex Germania, ante novi orbis inventionem. Tamq́ illud eſt copioſum; ut totæ maſſæ prægrandes ex nonnullis fodinis eruantur. & quidem una in Snebergi Georgio *effoſſa eſt tantæ magnitudinis, ut illius videndæ gratiâ Albertus bellicoſus Dux Saxoniæ in ipſam* Georgium *deſcenderit, cumq́ is & ejus corporis ſtipatores maſſam illam in menſæ uſum adhibuiſſent, dixerit*; Imperator Fridericus (*erat tunc ejus nominis IV.*) potens & dives eſt, hodie tamen ejuſmodi menſam non habet. *Ita alia inſignis maſſa patrum memoriâ reperta eſt in valle Joachimica, in capite fodinarum venæ, quæ &* Stella & Suicera *dicitur, pondo decem talentorum Atticorum. Quin argenti ea paſſim reperitur abundantia, ut noſtrum ſeculum poſſit dici argenteum; cum, quod olim Equeſtri* Georg. Agricola de natura foſſilium. lib. 8.

ordini erat factu difficilimum, hodie vel paulò lautiores ruſtici, potiſſimùm in hoc Ducatu, argenteis & inauratis poculis aliisq; utenſilibus menſas & mundum ornent: quæ in pecuniariam æſtimationem redacta, quot aureorum, aureorum autem? imò tonnarum myriadibus ſumma circumſcribetur? Ut etiam inde non leve ducatur argumentum, quare prædia & quæcunque alia bona hodie tam grandi pretio emantur vendantur; præ quàm olim æſtimata fuerunt. Nam
A. C. 1367. *olim Epiſcopus Batavienſis Albertus vendidit Ulrico & Henrico fratribus Comitibus Schaumburgenſibus Eferdingam, ſuperioris Auſtriæ oppidum, cum omni juriſdictione & jure, quater mille libris numulorum Viennenſium, hoc eſt, ut noſter loquendi mos eſt, quatuor florenorum millibus; ſingulis florenis quindecim baciùm: aſt hodie illius oppidi pretium ad*
A. C. 1301. hoc eſt: 5857. flor. 4. ſolid. *C. millia ſurget. Totum hoc oppidum Tubinga olim veniit octies mille & ducentis libellis obolorum: aſt hodie prædia ſunt in territorio Tubingenſi, qui majo-*
A. C. 1408. *ris ſunt. olim Balinga à Friderico Comite Zollerenſi XXII. millibus florenorum ad Würtembergiam pervenit: hodie privatorum ædes inveniuntur non paucæ, Auguſtæ Vindelicorum, Norimbergæ, & Viennæ, quæ triginta, quadraginta, & amplius florenorum millib. taxantur. Copia, inquam, argenti pretia rerum exaggerat: & ipſius vilitas omnium invehit caritatem. Etiam ipſi Helvetii jam argentum noverunt. Nam illo tempore, quo cum Carolo Pugnace Duce*

Reſponse de Bodin au ſieur de Maleſtroit. Idem Bodin. de Repub. lib. 6. cap. 2.

Duce Burgundiæ bellum geſſerunt, tantâ premebantur inopiâ, ut ipſorummet legati ad Carolũ de pace miſsi inter alia demonſtraverint, pluris debere æſtimari, calcaria & equorum frena in exercitu Carolino, quàm omnem eam pecuniam, quæ ex ipſorum agris cogi poſſet: & cum ſuperbum hoſtem pacis nomen faſtidientem poſteà propè Granſonium viciſſent ac fugaſſent, prædâ opimâ & regiâ omninò potiti, ignari tamen, quantas opes & divitias conſecuti eſſent, pecuniam captam non numerabant, ſed pileis dividebant; tabernaculum quoddam Caroli longè pulcherrimum & exquiſitiſſimum in multa fruſta diſcindebant; patinas argenteas nonnulli, cum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo pretio vendebant; adamantem item Caroli toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam, ubi repeiſſet, in pyxidem reponens, mox ſub currum abjiciebat; paulò poſt reverſus recipiebat, & ſacrifico cuidam vendebat aureo numo: isq́ deinde à ſui oppidi magiſtratu, cui miſerat, accipiebat aureos duos. Verùm Helvetii eâ occaſione de auro argentoqúe communem hominum opinionem apprehendere cœperunt; & eâ dexteritate progreſſi ſunt, ut facti pecunioſiſſimi argentarios nunc juſtè & utiliter argentum verſandi & collocandi modum docere poſſint; nec rarò ab illis tanquam bonæ fortunæ depoſitariis Galli & alii populi in maximis neceſſitatibus ingentes pecuniarum ſummas impetrârint.

A.C. 1476.

Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 7. cap. 12. Philip. Comineus comment. libr. 7.

Quod

Quod autem de argenti reditibus dixi; idem de plumbo, ſtanno, ferro, & reliqua omni metallica opulentia intelligendum eſt; quæ non minori fœnore labores foſſorum & patronorum beaverunt. Audite, quid Max. I. Imperator, invictiſsimi Domini Imperatoris noſtri MATTHIÆ *abavus, de Comitatu Tirolenſi, metallis fœta provincia, judicaverit; & idem judicate de aliis locis metallorum fertilibus:* illam *ſcilicet* rudem & agreſtem ruſtici tunicam, multis quidem plicis & rugis horridam ac deformem; valde nihilóminus bonam, calidam ac commodam eſſe. *E montium enim illius Comitatus ſcriniis hauriuntur permagni auri, argenti, metallorumq́; omnis generis optimorum theſauri: cacumina ſilvis ferarumq́; multitudine plena ſunt, colles & clivi frugibus ac vineis: valles fluminum ac fontium aquis irriguæ, armentis & pecoribus refertæ ſunt; quæ pabulo non minùs, quàm lacus & ſtagna inter montes ſpatioſiſsima variis & nobiliſsimis piſcibus abundant: ut ita Tirolis nō ſolùm Ducatui, verum etiam regno divitiis poſsit æquiparari. Audite verò etiã, quid Germaniæ noſtræ Plinius, Georgius Agricola, de Germaniæ metallis ſcripſerit:* Noſtris temporibus, *ait,* Gèrmania præter cæteras Europæ regiones magnam metallorum copiam effundit. etenim auri ramenta defert Albis, Edera, & multi rivi. idem effoditur in Veſtophalis Corbachi: in Francis, Steineheidæ: in Lygiis Reicheſteini, & Zucchemanteli; in Carpato monte. argentum verò eruitur in Saxonia Cellerfeldi,

Steph. Pighius in Hercule Prodicio.

Boter. in Relat. Europ. part. 1. lib. 1. de Comitat. Tirol.

Georg. Agricola de veterib. & nov. metall. lib. 1.

Contra nugatur Renatus Herpinus in Apologia pro J. Bodin. Republica.

di, & in finitimis locis: in Miſena Fribergi, Marieber-gi, Annebergi, Snebergi: in Boëmia, in valle Ioachimi-ca, Cottebergi, & in multis aliis locis. argento autem vivo in Boëmia fœcundum eſt Schonbachum; item Beraunum. at æris copiam ſuppeditat Melibocus & Carpatus. plumbi candidi fertile eſt in Miſena Alde-bergum & Irbereſdorſum: in Boëmia Slaccheval-dum: ſed plumbi nigri mons Ramelus ad Goſelariam in Saxonia: cinerei in Miſena Snebergum. Ferrum au-tem innumeri loci dant, ſed optimum in Sorlandis Se-gena: in Francis, Sulcebachum: in Miſenis, Gishube-lum & Laueſteinum. *In hac omnium fortunæ bo-norum affluentia, jubebat charitas aliquid, imò quicquid domi non erat uſui & neceſſitati ſublevan-dæ, foris in proximos & egenos auxilii populos elargi-ri: ſed juſſum prævenit Germanorum promptitudo; quæ*

nil negat, & ſeſe vel non poſcentibus offert. Claudian. lib. 1. in Eutrop.

Olim, dum barbari tamen adhuc dicebamur, quem-cunque mortalium arcere tecto nefas *putavimus*; pro fortuna quoque advenam apparatis epulis ex-cipiente, nemine notum ignotumque, quantum ad jus hoſpitii, diſcernente: *non degeneravimus, po-pulares mei; virtutem illam charitatis dexteram retinuimus; & haud dubiè portio ejus eſt non aſper-nabilis hodie mos iſte, peregrinos vino & lautiis ho-norandi, qui non exiguis ſumptibus abſolvitur. Sed & extra lautia animus Germanorum mul-*

Tacit. de morib. German.

I *tò*

tò lautior & major munificentiam ipſam provocat: is

nunquam divitias nigrantibus abdit in antris,
nec tenebris condemnat opes; ſed largior imbre
aſſolet innumeras hominum ditare catervas.
quippe velut denſo currentia munera nimbo
uſque videre licet populis nudare penates,
aſſiduos intrare inopes, remeare beatos.

Claudian. in panegyr. Probi.

Ne tamen omnia dando, & nihil accipiendo, imprudenter in egeſtatem præcipitaret patria; honeſta populo permiſſa eſt mercatura: ut quicunque infra nobilitatis gradus eſſent, liberè res domi ſuperfluas aliò efferrent, & inde utiles domum referrent. Quod rei cum publicæ tum privatæ lucro ceſſit maximo: civibus etiam bene multis privatorum conditionem ita feliciter ſupergreſſis, ut ad magnatum fortunas pervenerint. Ut autem nulla non Germaniæ civitas mercaturæ vacat: ſic Inferiores Germani hâc laude Superioribus ſunt ſuperiores: cum viri pariter & fœminæ, ſenes & juvenes ibi negotientur, in eamq́; rem plures ſinguli linguas addiſcant: & inſuper ipſe regionis lectus ſe accommodet commercio totius orbis. Quod vel navium multitudo planum facit dubitantibus: ſiquidem quotannis in Hollandia ſolùm, millenas circiter naves conſtrui ajunt oceano ſulcando aptas; quarum ſingularum nuda fabrica & materia, ſine armamentis, binis conſtet aureorum ſcutatorum millibus: ut à vero non abeant, qui cre-

Caſp. Ens in hiſt. Belg. lib. 1.

credunt, Ordines Belgii confœderatos, ſi in continente nullo bello implicentur, majorem navium claſſem in mare educere poſſe, quàm Principem alium in Chriſtiano Orbe quemquam: cum Daniæ Rex ob injuriam legato ſuo illatam uno eodemque tempore ſexcentas naves Hollandicas per Cimbricum fretum navigantes detinuerit; quæ omnes ex eodem portu, Flevi ſcilicet oſtio, fuerant profectæ; præter eas, quæ ex eodem & aliis locis in Angliam, Scotiam, Galliam, Hiſpanias, Luſitaniam, Norvegiam, Italiam, Ægyptum, Turciam, veteris denique & novi orbis inſulas ſolverunt. Amſtelodamum, quod hodie florentiſſimum Europæ eſt emporium, tot unico ſæpè die ex diverſis oris & regionibus appellunt vela, quot annus integer dies complectitur. Qualis fuit Antuerpia, antequam Martis intemperiem paſſa eſt? Uno ibi menſe plura & majora inter mercatores tractabantur negotia, quàm Venetiis duobus annis. Unde cum Anno Chriſti 1576. ab Hiſpanis immaniter & avarè direpta eſſet, pecunia tantùm collecta & extorta (omnem tamen non potuêre nanciſci; multis parvo ſe redimentibus, qui ter centum florenorum millia & plus in arcis cuſtodiebant) ad vicies centena millia coronatorum æſtimata fuit; in ea ſumma minimè comprehenſis gemmis & pretioſis cimeliis, aureis vaſis & argenteis;

Petr. Matthæus in hiſt. Henrici IV. G. R. lib. 6. narr. 3.

Joan. Iſac. Pontanus in hiſt. Amſtelodam lib. 2. cap. 19.

vi si facevano piu facẽde in un meſe, che in Venetia in due anni. *Boter. in Relat. Europ. part. 1. lib. 1. de Brabant.*

Em. Meteranus in hiſtor. Belg. libr. 6. & Thuan. hiſt. lib. 61.

nec minoris damno incendii æſtimato: milite interea incertum relinquente, majoréne licentiâ pecuniam corraderet, an jam partam dilapidaret. mox enim in celeberrimo urbis compito, quod medium Ianum quidam non immeritò dixerunt, menſæ in aleæ luſum publicè collocatæ ſunt, in quibus plerique ex gregariis etiam militibus uno die adversâ aleâ ad decem coronatorum CIↃ *perdiderunt. conſultiores cum periculoſum ducerent, prædam extra urbem deferre, pugionum & enſium manubria, alii galeas ac loricas ex auro ſolido confici & ſandarachâ infucari curabant, ne colore dignoſceretur: qua in re tamen aurificum aſtu decepti ſunt, qui cupri & æris mediâ parte auro admiſtâ direptionis partem ab ignaris prædonibus callidè reciperarunt. Sed relinquamus Belgii mercaturam; & aliquem mercatum ſive panegyrin in Superiori Germania conſideremus. Florent & vigent hoc nomine Linzium, Freiſtadium, & Crembſa in Auſtria; Lipſia in Miſnia, Bozenum in Tiroli, Argentina in Alſatia, Nordlinga in Suevia; Francofordia in Marchia, Numburgum in Turingia, Græcium in Stiria, & plurima oppida alia: ſed Francofurtum, quod ad Mœnum ſedet, omnium totius orbis nundinarum eſt caput; ubi quis merces non ſolùm quaſcunque requiſierit, ſed pleraſq; etiam, de quibus ne cogitaverit* Henric. Stephanus in encomio nund. Francof. *quidem, & de quibus nec ipſe nec alii multi quicquam fando audierint, expoſitas videbit: idq; cum tanta in unoquoque genere copia, ut non è multis civitatibus, ſed*

ſed ex orbis univerſi regionibus coactas congregatasq́; fuiſſe crediturus ſit.

Tot tibi noſtra dabit pulchras Francfordia merces:
Hæc habet, ut dicas, quicquid in orbe fuit.
Gargara quot ſegetes, quot habet Methymna racemos;
Aequore quot piſces, fronde teguntur aves:
Quot cœlũ ſtellas, tot habet Francfordia merces;
Mercuriuſq; ſuo proſtat in emporio.
Seu caperis noſtrã peregrè advenientibus urbem;
Ante oculos veniet merx numeroſa tuos:
Sive petis merces patrias, tibi mille placebunt;
Cogêris voti neſcius eſſe tui.

Quid verò Auditores? num latrocinia non turbant commercia? num itinerantibus mercatoribus nullæ timentur prædonum tendiculæ? Olim fieri potuit in illa bellicoſa & Martiali mundi ætate, cum jus in viribus omnes gentes haberent, ut nec majores noſtri fortè ubiq; fuerint innocui: ſicuti tum Cimbros Gallicâ linguâ latrones dici Sextus Pompejus ſcripſit; eâ videlicet ſignificatione, quâ Aegyptius ſuperſtitioſum, Chaldæus aſtrologum, Sibarita delicatulum denotat: ſed jam mera regnat innocentia; ꝓbitas & gravitas *proborum & gravium virorum teſtimonio* nobis eſt nativa; non ſemper in Gallorum gente *(nec etiam apud alias)* reperienda. *Et quemadmodum Eberhardus I. Dux Würtembergicus, non tam familiæ tuæ,* Fride- Lipſ. in Epiſtol. Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 7. cap. 14.

Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 7. cap. 14.

rice Achilles cognate, *quàm ſeculi ſui lumen; hoc ſummoperè collaudavit, quòd in media æſtate ruri potuerit ſecurus cubare in gremio cujuſlibet ſuorum civium: ita idem jam licet in Germania omni; quæ tota ſecuritatis eſt portus, magiſtratibus in id ſtrenuè operam dantibus; ut & Philippus Haſſiæ Landgravius inter notas boni Principis retulerit,* viarum ſecuritatẽ. *Tantum autem illi Germanorum nativæ probitati ſemper tributum eſt, ut maximi quique Impp. Reges ac Principes ſeſe vitamq́; ſuam eorum cuſtodiæ crediderint. Hunc honorem exhibuit pugnaciſſimæ & fideliſſimæ genti Auguſtus, Tiberius, aliiq́; ad Galbam uſque;* qui cohortem Germanorum, *ait Suetonius,* à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam, multisq́ experimentis fideliſſimam, diſſolvit. *Sed receperunt eos poſteà reliqui Imperatores. Etiam Herodes Judææ Rex noſtram gentẽ in ſatellitio habuit. Quæ laus adhuc perennat: Imperatore, Papâ, Hiſpaniarum, Galliarum, Sarmatiæq́; Regibus, & magno Duce Hetruriæ, aliisq́; exteris præclaris Principibus, vitam & ſalutem ſuam Germanorum tutelæ committentibus: ut nunc optimo jure poſſimus non Romæ in aliquo Pompeii theatro, ſed in omnium orbis univerſi ordinum conſeſſu cum legatis Friſiis gloriari,* nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe. *Equidem jactura nulla tanti fuit, ut fidem non prætulerint: unde & in peſſima aleæ conſuetudine priſci noſtri*

Waremund. ab Erenberg de onerib. ſubdit. cap. 6. num. 37.

Lipſ. ad Tacit. lib. 13. Annal. n. 50. & Aventin. in proœm. Annal. lib. 2.

in Galba capit. 12.

Joſep. lib. 17.

Tac. Annal. lib. 14.

De Germanis obſervantiſſimis jurisjurandi ſingulariter tradi-

noſtri patres, cum omnibus deficientibus rebus, in quas luderent, extremo ac noviſſimo jactu de libertate & de corpore contenderent, victi voluntariam ſervitutem adierunt; & quamvis juniores, quamvis robuſtiores, alligari ſe ac venire paſſi ſunt: fidem *id poſtulare dixerunt. Servitus tamen illa minimè fuit Romana, id eſt, crudelis, veluti imperium eſſet in beſtias, non in homines: cum Germani rarò verberarent ſervum, ac vinculis & opere coërcerent; domino frumenti tantùm modum, aut pecoris, aut veſtis, ut colono injungente; & ſervo hactenus parente. Sed ille aleæ furor atque etiam ſervitus ipſa hodie nobis ignoratur.*

tur hodie: ait Alberic. Gētil. de jure belli lib. 3. cap. 13. Tacit. de morib. German.

Hâc aleæ inſaniâ immaniores fuère Hunni. *Vide Lipſ. in not. ad Tacit. de morib. German. n. 67.*

Verùm enimverò probitas nationis noſtræ quaſi arbor eſt floridiſſima, quæ in omnes partes pulcherrimos virtutum ramos fructibus onuſtos & pendulos projicit: ingrati ſimus, niſi aliquid decerpamus & legamus. Caſtitas & pudicitia *ubi eſt integrior?* Intra annum XX. fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus; *de Germanis ſcripſit Cæſar.* Sera juvenum Venus, eôque inexhauſta pubertas; nec virgines feſtinantur: viri ſingulis uxoribus contenti ſunt: paucisſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præſens; *uti &* publicatæ pudicitiæ nulla venia: *de iiſdem ſcripſit Tacitus. Nec alii mores ſunt hodierni: quibus* noſtra maximè omnium

Cęſar de bello Gal. lib. 6.

Tac. de morib. German.

Thuan. Hiſt. lib. 71. ad fin.

omnium nationum honeſtatem conjugiorum juxta DEI præceptum colit: *ſcribit Thuanus.*

Horat. lib. 4. carm. ode. 5.

nullis polluitur caſta domus ſtupris;
mos & lex maculoſum edomuit nefas:
laudantur ſimili prole puerperæ:
culpam pœna premit comes.

Thuan. Hiſt. lib. 14.

J. Lipſ. in monit. Polit. lib. 2. cap. 9.

Venuſqúe illicita tam eſt exoſa, ut nothis non tantùm viam ad honores literarios, ſed & in opificiis exercendis libertatem, quâ legitimè nati fruuntur, intercludat. Ideò optimus quiſque impudicitiæ vindex eſt acerrimus: à quo crimine Maria Regina Hungariæ, Caroli V. Imp. ſoror, antiqui moris & gravitatis fœmina, ſupraq́ſ ſexum fortiſſima, tantopere abhorruit, ut nunquam à Cæſare exorari potuerit, ut cuidam ex primaria nobilitate juveni, fratri percharo, qui unam ex domeſticis ipſius virginibus corruperat, culpam condonaret, palàm interminata, ſicubi illum nanciſceretur vel in fratris comitatu, fore, ut extremo ſupplicio adficeretur. Neque deſcivit heroina à proavo Carolo pugnace, Belgii Principe: qui ſine adſpectu & adfectu in præfectum oppidi cujuſdam Zeelandici memorabili exemplo animadvertit. Iſte præfectus fœminam corpore & moribus ſcitam, ſed animo meliorem deperibat; tentabat omnia, quæ ſolent & poſſunt amantes; fruſtra tamen. dein ex deſperatione ad ſcelus properans maritum amatæ fœminæ proditionis inſimulat, & vinctum in carcerem compingit: ac

mulieri

mulieri virum caſtè amanti, & pro liberatione illius impigrè omnia agenti, innuit; mariti vitam in amoris fructu verti; ſimulq; ad talia trepidanti, rubenti & pallenti, vim adhibet, & potitur. voti cõpos nihilominus maritum in carcere damnari, damnatum capite plecti, atque cadaver in arcam ligneam includi curat, mox ſepeliendum; imò conjugem ex pacto maritum recipere ſperantem, & nihil ſuſpicantẽ, abire & tollere jubet: quæ triſti ſpectaculo perculſa ſuper cadaver ſe abjicit, diuqúe lamentata, conſilium viamqúe ultioni exquirit. Venit in Aulam querula, & rem ordine Principi denarrat: qui, præfecto vocato, interrogato, perplexè multa loquente, tandem confitente, & gratiam implorante, etiam mulieri, ut injuriam ſolatio aliquo corrigeret, ſe in matrimonium offerente; illi primùm abnuenti, poſteà aliorum ſuggeſtionibus annuenti, novum maritum copulat; etiam perſuaſum, ut ſupremis tabulis, ſi prior ſine liberis moriatur, conjugem hæredem ex aſſe ſtatim inſtituerit. Quibus peractis, fœminâ jam animo ſuo factum eſſe ſatis teſtante; Carolus nondum ſibi ſatisfactum eſſe declarat; & illâ ablegatâ, Præfectum in illum ipſum carcerem duci, in quo maritus cæſus, & pariter cæſum in arcam ligneam ſive capulum deponi imperat. tunc mulierem ignaram eò mittit: quæ inopinato iterum caſu conterrita, duobus maritis, eodem ferè tempore, eodem certè ſupplicio amiſſis, mox in morbum incidit & fato obiit: hoc ſolum alteris

nuptiis lucrata, ut liberos ex priore conjugio divites relinqueret novâ hæreditate. Sic pudori & caſtitati conſulitur, Auditores: ſic ſtimuli & puritus vagæ libidinis in Germania retunduntur. Addi quoque meretur Mariæ avus Maximilianus I. Imperator; qui inter alias dotes fuit corpore pulcherrimus; ſed ita verecundus à conſpectu aut contactu, ut nemo vir aut fœmina nudum eum viderit aut retectum. ſubducebat ſe furtim, aquam ſumpturus; ad lectum iturus, nec cubicularium quidem ad exuendum, deponendum, collocandumque ſe admittebat: adeò ut nulla virgo magis teneri pudoris fuiſſe videatur. inſuper teſtamento cavit, caligas & feminalia mortuo ſibi induci; ut & tunc cura pudoris eſſet, cum jam non eſſet. Sed fidei conjugalis illibatæ quàm illuſtria nobis ſuppetunt monumenta in vicinia? Winſpergum Würtembergiæ adhuc calet amore uxorum in maritos. Cum enim Conradus III. in illo oppido Guelphonem Bavarum obſediſſet, fœminarum precibus hoc dedit, ut inviolatæ abirent, hâc lege, ut nihil ſecum, niſi quod humeris poſſent, auferrent: quæ fide majore dicam, an pietate, relictis aliis rebus omnibus, dulciſſimum onus, maritos tergis, puerulos brachiis, omnibus inſigne & admirabilis charitatis ſtrategema commiſeratione & applauſu proſequentibus, foras bajulant; ſicque victorem Imperatorem, qui de mundo tantùm muliebri cogitaverat, ipſum vincunt; lacrymis

Cuſpinian. in Maximil. Lipſ. in monit. Polit. lib. 2. cap. 17. *Mich. de Montaig. lib. 1. des Eſſais. chap. 3.*

Laurentius Medices, ex hujus hiſtoriæ recitatione à morbo cõvaluiſſe dicitur. Bodin.

Naucler. volum. 2. generat. 38. Cruſ. Annal Suev. part. 2. lib. 10 cap. 3 Bodin. in procem. meth. hiſtor.

mis nobile facinus comprobantem; & maritis vitam atque libertatem, quam perdituri fuiſſent, generosè conſervant. Saltu jam trajiciamus in alium probitatis ramum, qui eſt modeſtia: *non illa, quâ inſolitâ animi magnitudine Carolus V. Imperator poſt Diocletianum, Anaſtaſium II. Theodoſium III., Iſacium Comnenum, Michaëlem Rangaben, Michëlem Ducæ F., Nicephorum Botoniaten, Manuelem Comnenum, Joannem Cantacuzenum, Lotharium Ludovici Pii F. (pleroſque invitos) ſe imperio & omnibus provinciis abdicavit; XII. miniſtris, & uno equo, quo propter imbecillitatem veheretur, contentus: aut quâ Imp. Fridericus IV. non tantùm Bohemorum, verùm etiam Moravorũ, Regnum & Marchionatum, Ladiſlao Pragæ mortuo, offerentium vota modeſtâ excuſatione fruſtratus eſt: aut quâ Fridericus Elector Saxoniæ imperii dignitatẽ recuſavit, ſuoq; Carolum V. deſignavit ſuffragio: aut quâ Joannes Gropperus Cardinalitiam purpuram repudiavit: ſed illa, quæ eſt in cultu; quem uti non contemnunt probi Germani omnem, ita ejus apparatu virtutes non metiuntur, minùs mentiuntur. Sicuti enim nani diffundunt ſe laxiori veſte, pedum digitis natant, anſati ambulant; ut grandes & corpulenti videantur: ita bonæ mentis exules, quales ſunt funambuli, mangones, fatui, & id genus, in tranſmarini luxus & externæ pompæ ſplendore demẽtiæ latibulum quærunt, virtutemq; fingunt, quam non habent.*

Thuan. hiſt. lib. 12.

Cuſpin. in Friderico.

Sleid. comment. de ſtatu Relig. lib. 1.

Thuan. hiſt. lib. 11.

Carolus V. Imp. in omnibus maximus; in cultu tamen modicus vel potius tenuis fuit: quod notârunt Itali, & mirati aut calumniati ſunt in ſolenni ejus ingreſſu Mediolanum. Cives enim omnia magnificentiſſimè inſtruxerant, plateas aulæis, tabulis, frondibus, & ſeſe quiſque veſtibus exornaverant, ut nihil auguſtius & opulentius in ornamenta triumfalis pompæ excogitari præſtarivé potuerit: ſed ille & Imperator, & non ſemel Rex ac Princeps, in atra penula & vili pileolo ſpectari voluit; cum fœminarum & plebis curioſa vanitas pictam ex auro trabeam, & fulgentem gemmis in Cæſaris capite coronam exſpectaret. Rudolphus I. ejuſdem ſanguinis, in illa tenuitate Carolo adhuc major fuit: qui ab Ottocaro, potente Bohemiæ Rege, cujus ille olim curiæ magiſter fuerat, homagium accepturus, indutus erat veſte griſeâ, ſive cinereâ; cumque monitus eſſet, pararet ſe cultu ornatiore & Imperatorio, talem tantumq; Regem auro, argento, gemmis, ſerico radiantem, admiſſurus; ille renidens, imò Rex Bohemiæ, *inquit,* griſeam meam veſtem ſæpè deriſit: nunc ipſum veſtis mea griſea deridebit. *Quod & factum. Nam licet Ottocarus ſub papilione fidem præſtaret; deprecatus ignominiam, ne publicè genibus ejus advolutus conſpiceretur, cujus ſervitio & miniſteriali operâ olim uſus fuerat: tamen ſolutili tentorio opportunè remiſſo & in partes diſtracto, ille non ſine ludibrio ſupplex Imperatorem adorare viſus eſt. Ottocaro*

P. Jovius hiſtor. lib. 40. & Lipſ. in moni. Polit. lib. 2. cap. 15.

Albert. Argentinenſis in Chronico. Cuſpinian. in Rudolpho. Wolf. Lazi⁹ Genealog. Auſt. Comment. lib. 1. cap. 11. Lipſ. in monit. Polit. lib. 2. cap. 15.

tocaro luxu pares Græci; quos Germani, Henrici VI. (non V. ut Lipſius vult) Imperatoris legati, acerbè inſectati ſunt. res eſt digna relatu. Ille miſit ad Alexium Angelum, Principem Byzantinum, magnam pecuniæ vim tributi nomine petitum. Alexius ut opes ſuas & potentiam oſtenderet, & oculos exterorum veneratione aut metu præſtringeret, omnes ſuos quàm ornatiſſimos comparere jubet, auratos gemmatosq́; ipſe autem à capite ad calcem nil niſi ſplendor & nitor. Tum Græculi Germanos affari, cubitis tangere, & digitis præire; ut Imperatoris veſtem & gemmas adſpicerent; quibus ille, ut floridum aliquod pratum, aut Alcinoi hortus, variè nitebat; En, *ajebant,* vel in media hyeme veris opes & gratias uſurpate, & oculos iis paſcite atque hilarate. *Quid verò ad hæc noſtri Germani?* Nobis, *inquiunt*, admirationi non ſunt iſta veſtra muliebria ſpectacula: atque adeò tempus jam eſt, ut his ſepoſitis ferro aurum commutetis. Si Imperator Alexius poſtulata neget, neceſſitas ei imponetur pugnandi cum viris ejuſmodi; qui non gemmis, ut prata floribus reſplendeant; neque veſtibus variegatis, ut pavones, glorientur; ſed qui veri Martis alumni flammas nitoremq́ue ex oculis in acie jaciant, ac ſudorem margaritis ſplendidiorem totos dies ſtillent. *Exitus his fuit: ut Henricus, qui pendi ſibi quotannis L. centenarios auri popoſcerat, legatione Alexii mitigatus XVI. auri talentis acquieverit. & tunc primum ab Alexio tributum,* quod Alemanicum *appellabatur,*

M. Cruſ. Annal. part. 2. lib. 12 cap. 4. Lipſ. in monit. Polit. lib. 2. cap. 15. uterque ex Niceta Choniate.

tur, inſtitutum eſt. Quæ res moleſtiæ plena cum tumultum minaretur, Alexius ſacra donaria è templis auferre conabatur: quod ubi ſucceſſu caruit, ſepulchris Impp. effoßis ornamenta eorum abſtulit, ne Magno quidem Conſtantino parſurus, niſi interceſſum fuiſſet. Sic ad LXX. centenarios argenti, & non nihil auri, confecit: ſed Henricus, antequam pecunia mitteretur, in vivis eſſe deſiit. Aſt quò provehor? quò me virtutum Germanicarum flumen rapit? ſingulas ſi exequar:

Virgil. lib. 1. Æneid. ante diem clauſo componet veſper olympo.

attamen tacere non poſſum Imperialem & Regiam gentis noſtræ virtutem, Fortitudinem; *quâ ſalus Chriſtiani orbis per tot ſecula ſtetit inconcuſſa: quamvis dicere geſtientem verba amplitudini & majeſtati paria deficiant. & quæ infelicitatis non levis eſt acceßio; res majorum noſtrorum fortiter olim geſtæ ferè caruerunt ſcriptoribus: cum illi non ſtylum, ſed pilum, non pennam ſed bipennem, verſarent:* Tacit. Annal. lib. 2. in fine. *exteri autem ſua tantùm mirarentur & extollerent, Germanorum incurioſi. ita in hiſce talibus etiam ludit & illudit ſive fatum ſive fortuna, ut quidam meritis, quidam famâ ſint magni.*

Horatius carmin. lib. 4 ode. 9.

vixêre fortes ante Agamemnona
multi, ſed omnes illacrymabiles
urgentur, ignotique longâ
nocte: carent quia vate ſacro.

Vide Marq. Freherum lib. 1. de gloria. cap. 3. n. 5.

Niſus & Euryalus non attigiſſent noſtram ætatem, niſi

niſi immortalibus Maronis carminibus vitæ fuiſſent redditi: Ulyſſes Homero, Mecœnas Horatio, Lucilius Senecæ id debent, quòd nomina illorum indeleta atque indelebilia videat poſteritas in actis memoriæ. Propterea Scythæ & Gothi aliquando literas omnes ac monumenta veterum à ſtirpe convellere conati ſunt; quod acerbè ferrent, Græcorum ac Latinorum Bibliothecas & parietes rerum à ſe geſtarum magnitudine repleri; reliquos omnes, tametſi res quoque magnas ac memorabiles geſſiſſent, turpiter omiſſos, vel etiam atroci verborum contumeliâ notatos.

Joan. Bodin. in Meth. hiſt. cap. 4. in princ.

Verùm quas hinc inde in hoſtium archivis deprehendimus tenuiſſimas licet fortium & illuſtrium factorum à majoribus noſtris patratorum ſtricturas; illæ hoc facilè evincunt; majores noſtros tantas res geſſiſſe, quantas audere vix hominum; perficere nullorum niſi Germanorum fuerit: ut præ illorum prœliis Alexandri Magni bella, murium ac ranarum fuiſſe videantur. Non advocabo illos antiquitatum ultimarum Reges, Tuiſconem, Mannum, Ingævonem, Iſtævonem, Hermionem, Marſum, Gambrivium, Suevum, Vandalum, & alios; ſpectate mihi, auditores, gentem noſtram totam, & nomen ipſum examinate. Germani ſumus, Alemanni ſumus; hoc eſt, viri bellaces, & toti viri: apud quos ſcutū reliquiſſe, enorme flagitiū; Principi virtute vinci turpe; turpe comitatui, virtutē Principis non adæquare: infame verò in omnem vitam ac probroſum,

Welcher im Krieg will Vnglück han: Der fang es mit den Teutſchen an.

Tacit. de morib. Germanor. Cruſ. Annal. Suev. part. 1. lib. 1. c. 1. Minſing. in procem. Inſtit. Juſt. num. 7. & 13.

Tacit. de morib. German.

ſu-

ſuperſtitem Principi ſuo ex acie receſſiſſe: illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt: *qui Gallis ita terribiles, ut quoties iſti de tranſgreſſu vel advẽtu tranſ-Rhenanæ nationis audirent, ingeminarent trepidi*, adventare Germanos. *Nam Gallia Germanis ſemper patuit; Gallis vix contra mutire auſis. Cumq́ hi vererentur, ne aliquando ipſis ſit omninò domo emigrandum, aliud domicilium, aliaq́ ſedes remotæ à Germanis petendæ: Julium Cæſarem totius ferè Galliæ legati, principes civitatum, convenerunt*, ut ſibi ſecretò, in occulto, de ſua omniumque ſalute cum eo agere liceret. *eâ re conceſsâ*, ſeſe omnes flentes Cæſari ad pedes projecerunt: non minùs ſe id contendere & laborare, ne ea, quæ dixiſſent, enunciarentur, quàm uti ea, quæ vellent, impetrarent; propterea, quòd, ſi enunciatum eſſet, ſummum in cruciatum ſe venturos viderent. *loquebatur pro omnibus Divitiacus Æduus: qui ubi finiit*, omnes, qui aderant, magno fletu auxilium à Cæſare petere cœperunt. *animadvertit Cæſar unos ex omnibus* Sequanos *nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent*, ſed triſtes capite demiſſo terram intueri. ejus rei quæ cauſa eſſet miratus, ex ipſis quæſivit. nihil Sequani reſpondere, ſed in eadem triſtitia taciti permanere. cum ab iis ſæpiùs quæreret, neque ullam omninò vocem exprimere poſſet; idem Divitiacus Aeduus reſpondit; hoc eſſe miſeriorem & graviorem fortunam Sequanorum, quàm reliquorum; quòd ſoli ne in occul-

Lipſ. in not. ad Tacit. de morib. German. num. 9.

Cæſar. lib. 1. de bello. Gall.

culto quidem queri, nec auxilium implorare auderent, abſentemque Arioviſtum *(is erat Suevorum Rex)* velut ſi coram adeſſet, horrerent. *O mulieres Gallos! ô Germanos ſemideos! Aſt Cæſar rebus cognitis, Gallorum animos verbis confirmavit, pollicitusq; eſt, ſibi eam rem curæ futuram. Quamobrem ad Arioviſtum legatos miſit, qui ab eo poſtularent, ut aliquem locum medium utriuſque colloquio deligeret; velle ſe ſe de Rep. & ſummis utriuſque rebus cum eo agere. Ei legationi Arioviſtus reſpondit:* Si quid ipſi à Cæſare opus eſſet, ſe ſe ad eum venturum fuiſſe; ſi quid ille à ſe velit, illum ad ſe venire oportere. *Et Cæſari iterum legatos mittenti, atque Gallorum injurias non neglecturum denuncianti, denuò Arioviſtus referri juſſit;* ſi ipſe populo Rom. non præſcriberet, quemadmodum ſuo jure uteretur; non oportere ſe à populo Rom. in ſuo jure impediri: Aeduos ſibi ſtipendiarios eſſe factos. cum vellet, congrederetur; intellecturum, quid invicti Germani, exercitatiſſimi in armis, qui intra annos XIV. tectum non ſubiſſent, virtute poſſent. *Ita utrinque bellum: ſed vehementi Cæſarianorum cum commotione. Nam cum illi percontarentur, & ex Gallis ac mercatoribus intelligerent;* ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute, atque exercitatione in armis eſſe, quibuſcum ſæpenumero congreſſi eorum ne vultum quidem atque aciem oculorum ferre potuerint; *tantus ſubitò timor omnem exercitum occupavit; ut multi diſcedendi*

veniam, alio aliam proficiſcendi cauſam meditantes, à Cæſare peterent; nonnulli pudore adducti, ut timoris vitarent ſuſpicionem, remanerent quidem, ſed neque vultum fingere, neque interdum lacrymas tenere poſſent; alii abditi in tabernaculis aut ſuum fatum quererentur, aut cum familiaribus ſuis commune periculum miſerarentur; vulgò totis caſtris teſtamenta obſignarentur. *Atq; ſic Gallos & Germanos tunc conterruit Suevorum virtus; in quorum gloriam illud ferebatur:* Suevis ne DEOS quidem immortales pares eſſe poſſe; reliquum quidem in terris eſſe neminem, quem non ſuperare poſſint. Galli *equidem* paulatim aſſuefacti ſuperari, multiſque victi præliis, ne ſe quidem ipſi cum Germanis virtute comparabant: & *Rhemorum legati, Iccius & Antebrogius, apud Cæſarem teſtantur;* pleroſque Belgas, qui omnium Gallorum ſunt fortiſſimi, eſſe ortos à Germanis, Rhenumque tranſductos propter loci fertilitatem ibi conſediſſe, Galloſque qui ea loca incolerent expuliſſe; ſoloſque eſſe, qui patrum memoriâ omni Galliâ vexatâ, Teutones Cimbroſque intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent. *Hinc* Treveri, quorum inter Gallos *(uti Cæſar Gallias tum arbitratu ſuo definivit: cujus tamen diviſionem caſtigavit Auguſtus)* virtutis opinio eſt ſingularis, & Nervii, circa affectationem Germanicæ originis ultrò ambitioſi fuerunt, tanquam per hanc gloriam ſanguinis à ſimilitudine & inertia Gallorum ſepararentur. *Nam falluntur illi, qui credunt, Belgium non meliori jure Germaniæ*

Cæſar lib. 4. de bello Gal.

Cæſar lib. 6. de bello Gal.

Cæſ. lib 2. de bello Gall.

Cæſ. lib. 1 de bello Gall.

Joſeph Scaliger in Notitia Galliæ.

Cæſ. lib. 2. de bello Gall.

Tac. de morib. Germ.

Uti Thuanus hiſt. lib. 40.

maniæ nomine cenſeri, quàm Aſia, in qua Scythæ tanto tempore rerum potiti ſunt, Scythia eſſet: falluntur illi. Præterquam enim quòd tot ſeculorum conſuetudine magna pars Belgarum dicuntur inferiores Germani, quòd loquuntur Germanicè, quòd imperio, ditione, & Burgundico circulo Germanorum continentur, & ipſimet Germaniam magnam *ſuam* patriam *vocant: quòd etiam Imperator Trajanus Germaniæ (profectò non noſtræ transRhenanæ, ſed Belgicæ) præſediſſe à Panegyriſta laudatur: quis omnium regionum fines ſemper eoſdem fuiſſe, eſſe, aut fore affirmabit? Quemadmodum enim urbes terminos habent incrementi & decrementi ambulatorios; jam mœnia panduntur latiùs; jam contrahuntur anguſtiùs: aut uti flumina non ſemper æquabili in lecto decurrunt; nonnunquam decentiùs, aliquando fluunt ſuperbiùs: ſic & regionum ſua ſunt fata, quæ finium regundorum judicium exercent, ſtatuuntq́ ex occaſionibus modum: & ferme quot reges, tot mutationes provinciarum & nomina oriuntur. Non igitur Rhenus & Danubius* Germaniam, omnium Europæ provinciarum maximam, *ampliùs claudunt; ſed per medios Germanorum delabuntur agros; cum extra illos Belgium, Helvetia, Rhætia, Alpes, Styria, Carinthia, Carniola, Auſtria, magna Sarmatiæ pars, Dania, Suetia, Norvvegia, & aliæ potentiſſimæ & patentiſſimæ regiones in linguam, poteſtatem, & nomen Germanorum commigrârint.*

L 2 *Sed*

Iuſt. Lipſ. in epiſt. ad Monſvium.

Reichs Abſchiedt zu Cöln. de An. 1512. &c.

C. Plin. in Panegyrico Trajani: & ibidem Lipſius in commentar.

Multis Italis & Gallis, qui nunquam extra lares ſuos pedem extulerunt, perſuaſum eſt; Germanos unam eandemq́ urbem inhabitare. & ſæpe accidit, ut quærant; quàm latè urbis Germaniæ, La Magna vocant, pateat ambitus. Ph. Camerar. in medit. Hiſt. Centur. 1. cap. 44.

Ioſeph. Scaliger in Notitia Galliæ.

Thuan. hiſt. lib. 56.

Tob. Paurmeiſter de Iuriſdict. lib. 2. cap. 1. num. 24.

Conſule & præfat. Melch. Goldaſti in tomo ult. Conſtit. Imperial. ad magnæ Brit. R. Iacobum. & Alb. Kranzius lib. 1. Daniæ; in principio.

Sed hac ἐν παρόδῳ. *Quid ſi autem Galliam non modò Germanorum captivam, ah quoties? ſed & Germanos Gallorum patres fuiſſe doceamus? In Galliam vacuam populos* quoſdam ab inſulis extimis & tractibus transRhenanis, crebritate bellorum & alluvione fervidi maris ſedibus ſuis expulſos; *ait Ammianus Marcellinus. Sed ubi terrarum ſunt illi tractus trans-Rhenani, niſi in Germania? & res eſt veriſſimilima. Cum enim non uno eodemq; tempore Orbis populorum colonias acceperit; fatendum eſt, eas regiones priùs cultas fuiſſe, quæ Armeniæ montibus ſunt propiores, & aditu faciliores; ut ita Aſia minor & Græcia ante Italiam, Pannoniæ & Germania ante Galliam Belgicam & Britannias, hominibus frequentari cœperint. Et hac ratione in univerſum æſtimanti, Germanos vel multitudinis minuendæ causâ, vel ulteriora viſendi ſtudio, in Gallias & Britannias vicinas gentis ſuæ examina effudiſſe credibile eſt. De Belgis ſupra probavi: de Britannis non fruſtra conjicio*, rutilas Caledoniam habitantium comas, magnos artus, Germanicam originem aſſeverare: *cui accedit ſermonis cognatio, de qua Tacitus*: dextro Suevici maris litore Aeſtyorum gentes alluuntur; quibus ritus habituſque Suevorum, lingua Britannicæ propior. *quanquam verè dici poteſt, antiquitus eandem Germanis, Gallis, & Britannis fuiſſe linguam, dialecto tantummodò diſcrepantem; quod viri doctiſſimi dudum demonſtraverunt. Si verò quidam pertinaciùs opi-*

Am. Marcel. lib. 15.

Tacit. in vita Jul. Agricolæ.

Tacit. de moribus German.

Poſt omnes vide Joan. Iſac. Pontanum in Gloſſario Priſco-Gallico, & in appendice ad itinerar. de Toloſa.

opinentur, Gallos, *&* *inprimis* Belgas, vicinum Britanniæ ſolum occupâſſe; *per nos quidem licet, abundent ſuo ſenſu; ſed interim illud Cæſarianum animo recoquant*, pleroſque Belgas eſſe ortos à Germanis; *&* *unà credant, Germanos ſi non patres, tamen Britannorum avos eſſe. Pergamus vincere Gallias & Britannias. Non autem immorabor cum Gothis in Gallia Narbonenſi, cui ſubjugatæ nomen dederunt* Gothiæ; *unde quoque prodiit appellatio* Languedoc, *quaſi* Langue de Goth: *licet alii differentias idiotiſmi Francici in illis appellationibus*, Langue d' ouy *&* Langue d' oc, *venentur: nec cum propagine Gothica-Vandalica, Burgundionibus, in regnũ ipſorum Burgundicũ, in quod compegerunt virtute ſuâ Burgundiæ Ducatum & Comitatum, civitatem Lugdunenſem, Delfinatum, Sabaudiam, & Provinciam; exſpatiabor: Francos, Frãcos noſtros ſequamur; illos acerrimos libertatis propugnatores; qui inter nobiliſſimos Germanorum populos non poſtremi, cum hoc Francorum nomine ſub Valeriano & Gallieno Imperatorbus primùm innotuiſſent; illo à Perſis capto, iſto Imperium per ignaviam & luxum fœdante; audenter & magnâ ſpe in Galliam primò, ac deinde in Hiſpaniã irruperunt, vaſtato direptoq; Tarraconenſium oppido; ubi pars eorum navigia nacti, in Africam penetrârunt. Inde illi perpetua belli materia Romanis; victores ſæpiſſimè, ſuperati quidem nonnunquam, ſed victi nunquam: inprimis Probi Imp. ævo paucorum*

Tacit in Agricola, & Cæſar lib. 5. de bello Gal.

Adde G. Cambdenũ in Britann. de Belgis.

Jean de Serres in princ. hiſt. Gall. Joſ. Scaliger de hodiernis Franc. linguis: Paul. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 3. c. 37.

Jan. Douſæ fil. in Batavia.

ex illis captivorum memoranda eluxit audacia; qui poſt acceptas à victore Principe ſedes, defectione factâ, magnam navium prædatoriarum copiam uſque

Idem Douſa ex Zoſimo & Panegyrico ſcriptore, adde & Fr. Hotomanũ in Franco-Gallia cap. 4.

à Ponti faucibus corripuerunt: quibus Græciæ Aſiæq; oram univerſam depopulati; Syracuſas, navalibus victoriis inclytas, magnâ clade editâ ceperunt: atque poſtea pleriſque Libyæ litoribus non impunè adpulſi, tandemq; rejecti à copiis, quæ Carthagine veniebant, Gaditani freti anguſtias perruperunt; ac ſine ullo ſuorum detrimento in patriam reverſi ſunt. Sed nihil intentatum relinquente illorum fortitudine; cum Gothi Vandalos & Suevos, Franci Gothos ex Galliis per Pyrenæos montes in Hiſpanias exturbarent,

Ioan de Serres in princ. hiſtor. Gall. Paul. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 3. cap. 16. Vide Hermanum Comitẽ à Nuenar de Francorum origine & ſedibus.

& Vandali iterum à Gothis ex Hiſpania ejecti in Africam tranſirent, ibiq; Carthagine captâ totam provinciam Romanis adimerent; Franci interim in Gallia novam Franciæ Occidentalis monarchiam condunt; & Gallos novo adoptandi modo, nomini, poteſtati, & imperio Francorum inferunt, perpetuoq; mancipiant; ſine ulla ſpe emancipationis: ſimul omnibus ejus ætatis Principibus reverentiâ Francicæ virtutis injectâ. Nam ut flumen, quod pluviarum largitate intumuit, quâ data porta ruit, & ſternit aquarum voluminibus, quicquid obſtaculum eſſet allaturum; ita Franci victoriarum curſu omnes antiquos limites tranſgreſſi tanto pavore induerunt Europam, ut Græcorum proverbio vulgatum fue-

fuerit, Φράγγον φίλον ἔχης, γείτονα μὴ ἔχης: *Francum amicum habeas, vicinum non habeas. Quapropter indignabatur rex Francorum Theudibertus factum Juſtiniani, paſſim ſe* Francicum *dicentis; cum is nec ſubegiſſet Franciam, nec domuiſſet Francos. Quanquam cognomina iſthæc parta de victis gentibus tranſibant olim inq; ſucceſſores. quemadmodum & Germanici nomen inter titulos imperii erat, eoq; uſi omnes, qui Germanicum Cæſarem ſanguine vel adoptione contingerent; ut Cajus, Claudius, Nero, Vitellius, Domitianus, Trajanus; omnesq;, qui in ſpe Principatus; ut etiam filium ſinu retinens Vitellius* Germanicum *dixerit. Qui mos ſuperbiæ Rom. alumnus ut evanuit: ſic gloria Francorum noſtrorum, ut flamma in altum, ſupra omnia laudum famæ alis evolavit; hoc conſecuta, ut Aſiatici Europæos hodie univerſim, & Turcæ Religionis cultores Chriſtianæ vocent* Francos; *Abiſſini autem Africani nos* Alfrangues, *Chriſtianorumque regionem nuncupent* Frankiam.

Jo. Goropi⁹ Becanus lib. 1. Francic.

Alberic. Gẽtil. diſp. Macbæor. cap. 5.

Lipſ. in comment. ad lib. 1. Annal. Taciti. & in Paneg. C. Plinii.

P. Merulſa Coſmogr. part. 2. lib 1. cap. 4. Leunclavius in Onomaſtico Turcico.

Sic ergo, mei Germani, Fortitudine noſtrâ bis ſumus patres Gallorum. Imò eâdem etiam ſumus bis patres Britannorum. Nam Saxones, à Sacis præſtantiſſimo Aſiæ populo ortum trahentes, animi magnitudine, corporis viribus, laborum tolerantiâ Germanorum fortiſſimi habiti, *ut Zoſimus*; Romanis maximè formidati, quia repentini, *ut Marcellinus*; virtute & agilitate terribiles, *ut Diaconus, affirmant*;

G. Cambdenus in Britãnia, de Anglo Saxonibus.

circa

*circa An.*Chr. *CCCCL. à Britannis contra Pictorum Scotorumq; incurſiones, rapinas & violentiam, quas diutiùs ſuſtinere non poterant, in auxilium accerſiti, è Germania in inſulam trajecerunt; & eandem poſt multas caſuum viciſſitudines in poteſtatem redactam Anglico Imperio honeſtaverunt. Britannia tamen demum circiter annum ſalutis* IↃCCC.X. *dicta fuit Anglia; cum anteà ab adventu Saxonum obliterato ferè Britanniæ nomine* Tranſmarina Saxonia *vocaretur. Atque adhuc Angli, qui ſe ſuâ linguâ* **Engliſchman** *nominant, à Cambro-Britannis, Hibernis, & ſilveſtribus Scotis* **Saſſon** *dicuntur: & de avita Saxonum virtute ipſa Anglorum lingua, ipſa provinciarum Saxonica in Cantium, Southſexiam, Eaſt-Angliam, Weſtſexiam, Northumbriam, Eaſtſexiam, & Merciam, diſtributio; atque ipſa nomina oppidorũ recentiora, quæ plerunq; deſinunt in* **Burrow/ Berry/ Ham/ Sted/ Ford/ Thorp/ Wich**; *& Germanicis terminationibus,* **Burg/ Berg/ Heim/ Statt/ Furt/ Dorpe/ Wic/** *reſpondent, clariſſimè atteſtantur.*

Bonifacius Epiſc. Mogunt. in epiſtol. ad Zachariam PP. & G. Camd. d. l.

G. Cambd. in Britann. de nomine Britanniæ.

Sed nonne Scoti & Hiberni quoq; noſtra ſunt ſoboles? Illi quidem ante Conſtantinum Magnum ſedes ſuas in Britannia non poſuerunt; ut gerræ ſint, quod quidã Scoti ſcribunt, Scotorum nomen & regnum plurimis ante Chriſtum natum ſeculis floruiſſe. Tranſmiſerunt autem ex Hibernia in Britanniam. Nam & Iſidorus Hiberniam à Scotorũ gente Scotiam vocat, Scotoſque Hiberniam coluiſſe, Oroſius, Beda, & Eginardus,

Uti Georg. Buchan. in hiſtor. Scotica.

G. Cambd. in Britan. de Scotis.

ſunt

ſunt teſtes omni exceptione majores. Atque Scotorum nomen tam Hibernis quàm Scotis commune à vicinis ſuis & progenitoribus Scythis traxerunt: ſicuti & ipſi Hibernorum Hiſtorici Nemethum Scytham, & longo poſt tempore Delam è Nemethi progenie, id eſt, è Scythica, inter primos Hiberniæ habitatores connumerant. Quòd enim Scoti majores ſuos ex Hiſpania in Hiberniam, & inde in Scotiam digreſſos eſſe jactantiùs contendunt; in eo ſuaviter & ἀνιστορήτως errant; non attendentes, Scythas in Hiſpania olim fuiſſe; ibi Scythicum in Cantabris promontorium Hiberniæ proximum notum, & Concanos Cantabriæ gentem è Maſſagetis, qui ſunt Scythæ, procreatos; Suſanam quoque urbem inter Lucenſios Hiſpaniæ poſitam ab iiſdem Scythis conſtructam; & ex Lucenſiis atque Concanis, qui inter Cantabros erant vicini, Lucenos & Ganganos in illa Hiberniæ ora, quæ Hiſpaniam proſpectat, progenitos eſſe. Si quis autem roget, quinam illi Scythæ fuerint, qui in Hiſpaniam devenerint; quid aliud, ſcientiâ & conſcientiâ concordibus, reſpondebimus, niſi Germanos fuiſſe? Germanos enim jampridem in Hiſpaniam pervaſiſſe, tum ex Plinio, qui Oretanos Hiſpaniæ Germanos cognominat, tum ex Seneca Hiſpanorum ſapientiſſimo conſtat: Pyrenæus, *ait Philoſophus,* Germanorum tranſitus non inhibuit: per invia, per incognita verſavit ſe humana levitas. Germanos etiam Scythas dictos fuiſſe, non ſolùm ex Ephoro & Strabo-

Plin. Nat. hiſtor. lib. 3. cap. 3.

Seneca in Conſol. ad Helviam cap. 6.

M ne cla-

ne clarum eſt, qui gentes ad Arctum omnes Scythas vocârunt; ſed etiam ex Plinio, qui Scytharum nomen uſquequaq; tranſire in Sarmatas atque Germanos tradit. *Quod ſi verò Hiberni Scotiq; illos Lucenſios & Concanos Germanorum nepotes pro patribus ſuis agnoſcere renuant: in quo tandem niſi patrum nume-* Oroſius. *ro numerabunt illos* Germanos ulteriores, *illos Francos,* qui *Gallieno imperante,* abrasâ potiti ſunt Hiſpa- Vaſſæus. niâ; *& inde ex Gallæcia per Conſtantinum Magnum pulſi in Hiberniam demigrârunt? Cumq; Franci iidem fuerint, aut Francis vicini, qui Cauci & Menapii priùs dicti erant, quâ ratione affirmantibus, Caucos & Menapios, quos in Hibernia ſtatuunt Geographi, ab illis noſtratibus ſatos fuiſſe, refragabuntur? Aſſiduus, Auditores, majorum noſtrorum fuit diſcurſus: non unâ comprehendi & circumſcribi Germaniâ virtus & multitudo Germanorum potuit. quotidie in orbe aliquid mutavit: novas ſemper colonias, ad exonerandas vires, emiſit; nova imperiorum fundamenta jecit; nova gentium nomina, exſtinctis prioribus, aut in acceſſionem imbecillioribus converſis impoſuit. Germania enim & hâc prærogativâ ſupra omnes alias orbis regiones eſt admirabilis; quòd tantâ fœcunditate populos pariat, ut meruerit* Jornandes, & Olaus. *appellari* hominum officina. *illuſtris me - Chriſte gloria; tantoq; illuſtrior, quantò prima* DEI *benedi-* Moſes in Gen. cap. I. *ctio illa,* Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, *apud Germanos effulſit uberior;*

rior; tantò ſanctior, quantò multitudo imaginum DEI *ibi eſt grandior; tantò denique major, quantò gens noſtra tot gentium, Cimbrorum, Suevorum, Gothorum, Longobardorum, Francorum, Alanorum, Burgundionum, Normannorum, Herulorum, Gepidarum, Anglorum, Vandalorum, Danorum, Hunnorum, & aliorum multorum, in orbem terrarum diſtributione, orbis imperio eſt dignior. & quemadmodũ jure Romano numeroſa proles tribuebat honores, & ab oneribus vacationes; cum è re Reip.* maximeque ſit neceſſarium, imperium hominum adjectione ampliari, *ut Paulus;* repleri liberis civitatem, *ut Pomponius;* & legem utilem Reip. ſubolis ſcilicet procreandæ causâ latam, adjuvari interpretatione; *uti Terentius Clemens, Juriſconſulti eminentiſſimi, eleganter loquuntur: adeoqúe Senatus Romanus, cum Neroni ex Poppæa filia nata eſſet, templum Fœcunditati decernebat: ita Germani nullis ſatis auguſtis privilegiis, nullis ſatis magnificis templis, honorari poſſunt; cum illi publicæ fœcunditatis magiſtri, an potius publici orbis patres? non tantùm ſuam Rempub. ſed & complurimas alias liberis repleverint & corroboraverint. Nam ubicunque vicit Germanus, ibi habitat. Neque nos in inſolitè prodigioſa mulierum fertilitate laudem illam publicæ fœcundítatis fundamus. Margareta Florentii IV. Comitis Hollandiæ filia, & Hermanni Comitis Hennebergiæ uxor, annos quadraginta duos circiter nata,*

Illud etiam incredibile, verum tamen ſit, ad Septentriones aut parem, aut maiorem eſſe marium quàm fœminarum ubique copiam: ad Auſtrum verò multò plures eſſe in omni genere animantiũ fœminas, quàm mares. ita ſcribit Bodin. de Rep. lib. 5. cap. 1.

Marc. Vertranius in lib. ſingulari de jure liberorum.

l. 7. §. ſi plures. ff. de bon. damnat.

l. 1. ff. Soluto matrim.

l. 64. ff. de condic. & demonſtr.

Tacit. lib. 15. Annal.

An. Chr. cIↃ. CC. LXXVI. *ipſo die Paraſceves, horâ nonâ antemeridianâ, trecentos ſexaginta quinque enixa eſt liberos; qui à Guidone Suffraganeo Trajectenſi in pelvi ſimul jacentes ſacro fonte abluti, maſculis* Ioannis, *fœmellis* Eliſabethæ *nomine indito, omnes uno eodemq; die cum matre fatis conceſſerunt. ita alia Margareta cujuſdam Comitis Holſtenii uxor, triceſimo ſeptimo anno poſt, totidem infantes maturo partu edidiſſe fertur. Sed talia, inquam, prodigia ad communem naturæ ordinem, quem in propagatione generis humani inter Germanos ſervat, non referimus: cum vel exemplorum raritas, & momentanea infantium ferè prius denatorum quàm natorum vita; ſiquidem idem dies fuit natalis & fatalis; id jubeat. Fortitudo Germanorum fortiorem & diuturniorem poſtulat ſobolem, communi tamen omnium fœcunditate ſuffultam. & conſiderate mecum, mei collegæ, illam Tubingæ vicinam arcem Æntringam, quam ſerenitate aëris ad deambulationes invitante ſæpius aſpicimus; in ea ante CC. annos concorditer & amanter vixêre viri Nobiles quinque cum uxoribus; & centum liberos, ſpe omnes, re pleroſque magnos, procreaverunt. conſiderate mecum Babonem Comitem Abenſpergium, Babonis Schirorum Principis filium; qui ex duabus uxoribus XXXII. filios, atq; VIII. filias tulit, bene educavit, & ſuperſtites reliquit: qui aliquando ab Henrico II. Imp.*

Had. Junius in Batavia cap. 20. Petr. Scriverius in Batavia illuſtrata.

Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 8. cap. 2.

vena-

venatum ſecum cum paucis ire juſſus, & occaſionem nactus; quâ familiam ſuam tanto Principi commendaret, omnes filios, jam tum puberes, ſcitos admodum & elegantes, ad venationem inſtruit, & ita cum omni filiorum turma, an exercitu? ad Imperatorem procedit; cui multitudinem admiranti, & pro paucis, qui debuerant, tot equites, qui non debuerant, adeſſe obmurmuranti, Babo reſpondet: cum uno equidem duntaxat famulo, ſanctiſſime Cæſar, præſto ſum; reliqui ſunt tui, Principum optime, famuli; filii mei, quos tuæ majeſtati exhibeo, committo; quodque bonum, fauſtumque felixque fiet, talem electorum juvenum & fratrum cohortem, in pace decus, in bello præſidium, dono do. ut ingenuam decet ſobolem, maximâ curâ tibi educavi. adoleſcentes ſolertes ſunt: ſpero, te dignos & utiles Reip. fore. *Gratiſſimum munus tale juvenum fratrum examen Auguſto fuit, ſingulos adoleſcentum benignè appellanti, dextrâ & oſculo excipienti, filios nuncupanti, & poſteà præfecturis & prædiis ditanti: ex quibus præcipuam nobilitatem Nariſcorum, Vindelicorum, Noricorum, Charionum, Bojorum, Francorum, & Rhenenſium, genus trahere boni autores volunt. Quid verò fœcunditatem publicam ex familiis tantùm dijudico? totas civitates, & provincias mecum, Auditores, inſpicite. quæ regio, quæ ditio non eſt plena urbibus & pagis? quæ urbes pagive non ſunt oppleti domibus? quæ domus refertæ non ſunt familiis numeroſiſſmis? Quo tempore primùm Hiſpani*

Aventinus Annal. Bojor. lib. 5.

cum Philippo II. Rege ſuo in Flandriam venerunt, pagorum populiq́ frequentiam demirati judicaverunt, totum Comitatum perpetuam & πολυάνθρωπον urbem eſſe: ſed hoc judicium & ſingulæ Germanorum provinciæ ſibi non invitis Hiſpanis adſcribere poſſent: ut Boterus viri boni officium fecerit, errorem à ſe commiſſum publicè caſtigando, quo Germaniæ, anguſtiſſimè licet circumſcriptæ, centies centena hominum millia tantùm tribuerat; & ita altero tanto majorem hominum numerum poſteà Germaniæ annumeraverit: rectiùs tamen & vero ſimiliùs ſcripturus, ſi tertio tanto ampliorem numerum feciſſet. Veggo, *ait*, che quella ampliſſima provincia paſſa dicianove millioni d' anime, ſenza comprenderv i regni di Denamarca & di Boemia. *Unde licet ex Germania vel ducenta militum millia, uti nullum magni momenti bellum in Europa ſine Germanis jam à multis ſeculis confectum eſt, forâs emittantur; domi nihilominus illa viribus ſuis tuta eſt, nec publicè hominum infrequentia ſentitur.*

Mercator. Boter. in Relat. Univerſal. part. 2. lib. 1. & 2. *Nella lettera al ſignore di Monforte.* *Robur exercituum plerunque eſt in Germanis militibus firmitateq́ earum legionum.* Petr. Victorius in Orat. funeb. Max. II. Imp.

Decumanus quidam fluctus, Auditores, ex Britannico mari me in Germaniam rejecerat; iterum tamen Normanni noſtri inde me retrahunt: illi Normanni noſtri bellicoſiſſimi, non obſequiis, ſed armis ſemper magni; nobiliſſimorum regnorum in Anglia & Sicilia conditores. Cum enim Caroli Magni temporibus per Friſiam, Belgiam, Angliam, Hiberniam, & Galliam licenter vagarentur, & no-

minis

minis ſui terrorem iſtis populis tam profundè imprimerent, ut ad averruncandam eorum vim publicis Eccleſiarum ſupplicationibus & hoc fuerit additum; A furore Normannorum libera nos Domine: *poſteaque Carolos, Calvum, Craſſum, & Simplicem, multis magnisq; damnis adfligerent, nec prius vincendi facerent in Gallia finem, donec totam Neuſtriam, ab illis Normanniam dictam, ſubegiſſent; Carolo Simplice denique coacto, ut Rolloni eorum Principi è ſacro baptiſmatis fonte ſuſcepto filiam elocaverit, & dotis titulo Normanniam conceſſerit: quam rem vetus manuſcriptus codex monaſterii Andegavenſis ſic non illepidè recitat:* Carolus Stultus dedit Normanniam Rolloni cum filia Giſla: hic non eſt dignatus pedem Caroli oſculari: cumque comites illum admonerent, pedem Regis acceptione tanti beneficii oſcularetur, linguâ Anglicâ reſpondet; Neſe by God; quod interpretantur, Non per Deum: Rex verò & ſui illum deridentes, & ſermonem ejus corruptè referentes; illum vocaverunt Bigod; unde Normanni adhuc vocantur Bigodi: *Rollonis tamen poſteri non ſolùm parta fortiter conſervaverunt; verùm etiam ex illis Guilielmus Conquæſtor, cum Edwardus Sanctus, cognomento Confeſſor, Rex Angliæ, è Saxonica ſtirpe ultimus, in cœleſtem patriam cum ſummo ſuorum deſiderio emigrâſſet; defuncti is promiſſis, adoptione &* affi-

G. Cambde. in Britan. de Normannis.

affinitate fretus, contra Haraldum diadema & imperium Angliæ perfidè arripientem ſigna convertit; quo victo & interfecto, Londinum advolat, magnâq; lætitiâ & feſtis acclamationibus exceptus & Rex ſalutatus, inde regnum & ſanctioribus legibus, & novâ heredum proſapiâ exornavit. Tancredus autem, qui quintus fuit à Rollone, liberis dives, opibus pauper, cum ſibi & filiis, quos habebat XII. opimiorem fortunam ſub alieno cœlo parare conſtituiſſet, circa Sergii IIII. Rom. Pontificis tempora in Italiam, quam tum Berengarius Hunniq; vexabant, intravit & ſtipendia fecit. Eratq; in patre & fratribus, totoq; eorum comitatu, ea majeſtas, ea corporis proceritas, virium ac ſapientiæ magnitudo, ut qui eos ignorabat, non ex uno parente, ſed ex toto terrarum orbe ſelectos, nec ad militandum, ſed ad regnandum genitos judicaret. Atq; illius Tancredi poſteritas, ejectis è Sicilia Saracenis, non paucos annos regnum tenuit, & in terra quoque Sancta res maximas magna cum laude geſſit: cui Siculi hodieq;, quòd in ſolo patrio ſunt, quòd liberi vivunt, quòd Chriſtiani ſunt, *ingenuè acceptum ferunt. Rogerus Hovedenus de Normannis præclarè:* Audax Francia Normannorum militiam experta delituit; ferox Anglia captiva ſuccubuit; dives Apulia ſortita refloruit; Hieroſolyma famoſa & inſignis Antiochia ſe utraque ſuppoſuit. *Longiùs, Auditores, à priſcis noſtris Germanis diſceſſi; ad quos niſi regrediar, ingratus ſim. de quibus Romani, & hoſtis, teſtimonium contemnendum non eſt:*

Thom. Fazellus poſt. decad. lib. 6. cap. 2. de reb. Siculis.

G. Cambdē. in Britan. de Norman.

Sex-

Sexcenteſimum & quadrageſimum, *ait*, annum urbs noſtra agebat; cum primùm Cimbrorũ audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coſs. ex quo ſi ad alterum Imperatoris Trajani Conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tam diu Germania vincitur. Medio tam longi ævi ſpatio multa invicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem ſæpius admonuêre. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium dejectus oriens objecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio, fuſis vel captis, quinque ſimul Conſulareis exercitus populo Romano, Varumque treſq; cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impunè C. Marius in Italia, divus Iulius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectavêre: ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt. *Atque hæc omnia in Germanos tunc machinatus eſt populus Romanus, cùm non Urbis modò, ſed ferè totius orbis eſſet arbiter, cum potentiâ ſuâ fortunam complexus, quas nationes funditus exſcindi, quas tranſportari, quibus libertatem dari, quibus eripi, quos reges mancipia fieri, quorumq; capiti regium*

Tacit. de mo-rib. German.

Seneca lib. I. de Clementia, cap. I.

N *cir-*

circumdari decus oporteat, quæ ruant urbes, quæ oriantur, ſuam juriſdictionem eſſe è ſummo Capitolio intonaret. & tamen in illa tremenda ſummi & maximi Imperii amplitudine pluris fuit, aut Germanorum Rhenum tranſmiſiſſe, aut caſulam aliquam ruſticam ibi exuſſiſſe, aut Hercyniæ oras attigiſſe; quàm alibi reges cepiſſe, regna occupaviſſe, & provincias aliquot Imperio adjeciſſe. Caligula, quia conchas, *tanquam* ſpolia Oceani Capitolio Palatioque debita *in litore Batavico legit, id materia decreti fuit triumfi maximi, & quantus nunquam alius ante fuit: ad quem is proceriſſimum quemque Gallorum, & ,ut ipſe dicebat,* ἀξιοθριαμβεύτων, *ac nonnullos ex Principibus legit ac ſepoſuit ad pompam: coëgitq́ non tantùm rutilare & ſubmittere comam, ſed & ſermonem Germanicum addiſcere & nomina barbarica ferre. O fucatum & mendaciſſimum triumfum! Caligulâne de Germanis triumfaret; quos ille ita metuit, ut eorum rebellione auditâ, adventuq́ in Italiam nunciato, mox* fugam, & ſubſidia fugæ, claſſes apparârit; uno ſolatio acquieſcens, tranſmarinas certè ſibi ſuperfuturas provincias, ſi victores Alpium juga, ut Cimbri, vel etiam Vrbem, ut Senones quondam occuparent? *Caligulâ melior Auguſtus, tantòque melior, quantò malus diſtat ab optimo; ille Auguſtus, qui tam proſpero fortunæ curſu per omnes felicitatis humanæ gradus graſſatus eſt, ut ſucceſſoribus Imperatoribus inter publica vota acclamatum fuerit;*

Sueton. in Caligula cap. 46. &c.

Sueton. ibid. cap. 51.

Feli-

Felicior Auguſto: *attamen ille bonæ fortunæ filius* graves ignominias cladeſque, duas omninò, nec alibi quàm in Germania accepit, Lollianam & Varianam: ſed Lollianam majoris infamiæ, quàm detrimenti; Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus cum duce legatiſque & auxiliis omnibus cæſis. hâc nunciatâ excubias per Vrbem indixit, ne quis tumultus exiſteret; & præſidibus provinciarum propagavit imperiũ, ut & à peritis & aſſuetis ſocii continerentur. Vovit & magnos ludos Iovi Opt. Max. ſi Rempub. in meliorem ſtatum vertiſſet: quod factum Cimbrico Marſicoque bello erat. adeoque conſternatus ſcribitur, ut per continuos menſes barba capilloque ſubmiſſo caput interdum foribus illideret, vociferans; Quinctili vare, legiones redde; diemq; cladis quotannis mœſtum habuerit ac lugubrem. *Ita plerunque luxuriantem Romanorum & ſuperbiæ pennis altiùs evolantem fortunam cohibuit virtus Germana: quam Julius Cæſar dexterè attemperavit negotiis ſuis, in auxiliis Germanorum momẽta victoriarum quærens; ut ſint, qui ſcribant, Julium virtute Germanorum bella Gallica potiſſimùm confeciſſe & profligâſſe. Sanè aleam pugnæ Pharſalicæ virtus Germanica Julio fecit ſecundam.* Nam cum diu æquo Marte contenderent, juſſuque Pompeii fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repente hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecêre impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. ſicque terrore latiùs dato,

Sueton. in Auguſto cap. 23.

Oroſi⁹ lib. 6. Jan. Douſa fil. in Batavia. lege & Phil. Cluverium de Rheni alveis & eorum accolis cap. 18. Florus lib. 4. cap. 2.

turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi unâ manu facta eſt. *Alii autem Imperatores cum meliori gratiâ obtinere non poſſent pacem & amicitiam à Germanis, emerunt ſæpius: & Poëta,* ſemper, *dicit:*

Claudianus.

Illi terribiles; quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & requiem, & fœdus mercede paciſci.

Imò pax Romana ipſorum Romanorum judicio nullo vinculo fortiùs connectebatur, quàm Germanorum inter ſe odio; ut Tacitus ſolenne votum in hæc verba conceperit: Maneat, quæſo, duretque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: quando urgentibus imperii fatis nihil jam præſtare fortuna majus poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. *Quod Carolum V. Imperatorem non latuit, cum ipſe Germanus Germanorum imperii majeſtatem quorundam Principum caſtigatione tueri diſcuperet; ſtatimq; didicit, fruſtra ſe futurum, niſi viribus eorum diviſis Germanicum robur contrario Germanorum robore frangeret. Nam ut ſummæ virtutis atque prudentiæ fuit, bellum Smalcaldicum Proteſtantium, omnium quæ geſta ſunt in Germania & noſtris & majorum temporibus maximè memorabile, feliciter confeciſſe: ita quoque nullus Principum conficere potuiſſet, niſi Germanus, nullus niſi Carolus, & nullis niſi Germanorum inter ſe ſtudiis ſciſſorum auxiliis. Non enim ad victoriarum palmas ſuffeciſſet;*

Tacit. de morib. German. vide & Jul. Pflugium in Orat. de Rep. German.

Thuan. hiſt. lib. 2.

Cæſa-

Cæſarem ipſum heroicæ fortitudinis & imperterriti animi ſpecimen undique exhibuiſſe, exemplo & generoſis hortatibus ſuos confirmâſſe, aſperâ admodum hyeme ſub pellibus cum milite manſiſſe, ut ipſi militi militaris patientiæ exemplum eſſet; aut etiam aliquot Hiſpanorum & Italorum centurias, imò legiones in Germaniã adduxiſſe: non his Ulrici Würtembergici magnanimitas labefactari, non Philippi Landgravii ἀφοβία luxari, non Joan: Friderici Electoris conſtantia, quâ vel inimicorum teſtimonio adverſam fortunam ſuperavit, & mortis ſententiam latrunculorum luſu in contemptum ſecurè vertit, concuti potuiſſet: qui Principes ſinguli ævi noſtri Harminii & Heroes nominandi eſſent, niſi Harminio & priſcis heroibus meliores & majores eſſent: ſed in eo confecti gloria belli cõſiſtit; quòd Cæſar tot annorum expeditionem ita ordinaverit, ut ipſi, contra quos parabatur, longo tempore nihil de ea ſubveriti ſint; quòd animos popularium inter ſe commiſerit, aliis metu in ſuas partes pertractis, ut ſibi invicem per mutuam lanienam exitio fuerint; quòd privatas Alberti & Joannis Brandenburgicorum contra Heſſum ſimultates, & Mauritii ambitionem atque adeò occulta in Joan. Fridericum odia arte & mirâ verſutiâ in ſuam utilitatem converterit; eoq́ illos furore cæcos adegerit, ut religionis, quam profitebantur, & libertatis Germanicæ ſpretò periculo, arma pro patria expedienda in ſeſe ipſi ſtrinxerint. & tamen ex toto illo bello parum e- Thuan. hiſt. lib. 3. Sleid. comment. lib. 18.

N 3 mo-

molumenti rediit ad Cæſarem. nam ſi tormenta & aliquot auri tonnarum multa demantur; quid ex omni præda poſt victoriam victori fuerit reliquum, non video. Quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorũ libertas. *Proinde Græcus ille veriſſimè:* ſe nullam gentem noſſe honeſtiorem Germanicâ; quæ ſi concors ſit, invicta ſit. *Verùm quid dicemus de legione VII. Germanica (ut rurſus ad antiqua tempora retrocurramus) quæ in Hiſpania Tarraconenſi regno Legionis nomen dedit? quid de Vandalis illis, qui Andaluziam; de Suevis, qui Gallæciam inſederunt? quid de Longobardis, qui in Italia inſtitutum à ſe imperium in annos propemodum ducentos propagaverunt? quid de Gothis, quorum & ſupra mentio facta eſt, & qui ante Longobardos non tantùm Italiæ, ſed penè totius Europæ magiſtri fuerunt? Hi enim ſunt ex noſtratibus fortiſſimi Poliorcetæ: qui Romanis rerum dominis & titulos & poteſtatem infregerunt; qui urbem æternam & orbis arcem, & quã Catonis ævo Smyrnæi, ſub Auguſto Pergameni, ſub Hadriano Athenienſes, dixêre divinam, ſanctam, auguſtam, ſacram; (etiam templum Urbi, veluti Deæ, Smyrnæi ſtatuerunt primi; & Alabandẽſes exemplum ſunt ſecuti, ludoſq́ insuper anniverſarios ei Divæ inſtituerunt) illi noſtri Gothi non ſemel eam captivam, ſervam, & cadaver effecerunt: qui* Romanum omne ſolum Gothorum Imperium & facere & vocare voluerunt; ut eſſet Gothia, quod Romania fuiſſet; fieretque Balthus, quod quondam Cæſar

Tac. de morib. German.

Chalcondyles Atticus lib. 2. rer. Turcic. ἔστι δὲ γένος τοῦτο μέγα, καὶ ἐπὶ πολὺ διῆκον τῶν πρὸς τὴν οἰκουμένην: ὡς εἰ ταυτὸ φρονοίη ὑφ' ἑνὶ ἄρχοντι ἡγεμόνι, ἀμαχητόν τε ἂν εἴη καὶ πολλῷ κράτιστον.

Tac. Annal. lib. 4. & ibi Lipſ. in comment. n. 125. Livi' lib. 43. P. Merula Coſmog. p. 2. lib. 4. c. 22.

Ex Paulo Oroſio Goldaſtus in præf. ad tom. ult. conſt. Imperial.

Cæſar & Auguſtus. *Atque ab his noſtris popularibus nuper admodum potentiſſimi Hiſpaniarum Reges ſtemma ſuum repetierunt; uti & Itali quique nobiliſſimi hodie ab illis vel genus ducunt, vel ementiuntur: Carolo V. dictitare ſolito,* ex Gothia totius Europæ nobilitatem exortam eſſe.

G. Cambden. in Brit. de Scot. Thuan. hiſt. lib. I. Lev. Lemni' in Epiſt. ad Eric. Sueciæ R.

Cæterùm quæ hactenus de priſcis noſtris patribus, prout memoria veluti per ſaturam ſuggeſſit, deq; variis Germanorum noſtrorum populis eorumq; rebus bene geſtis, ſparſim diſſerui; illa ſunt quaſi experimenta, quibus orbis terrarum ſubjectionem periclitabantur. Cumq; Suevi, Gothi, Vandali, Franci, Saxones, Longobardi, Normanni, & alii noſtrates, iter in Capitolium & ad Aquilas perpetuis militiæ laboribus ſtraviſſent; Imperio ipſo Romano in factiones diviſo; tandem iſtud virtute Caroli Magni cum Repub. Germanorum unitum eſt, & in eam Imperii Romano-Germanici formam tot ſecula jam laudatiſſimè perdurantem coaluit, ut nullum robuſtius corpus aut hodie ſit, aut olim fuiſſe homines meminerint. *Hujus noſtri Imperii Majeſtas nulla dicendi copiâ enarrari, nec comprehendi poteſt, niſi forte quis ex comitiorum ſerie, de omni Imperii magnificentia & amplitudine, hoc eſt, ex guttula de flumine, ex ſcintilla de flamma, ex radio de ſole, judicium ferre velit. Ibi Imperator veluti numen in cœlis præſidet: cui aſſident quaſi*

Thuan. hiſt. lib. 2.

VII.

VII. Planetæ in Zodiaco Imperii ſtatas officiorum periodos obeuntes, illi Septemviri: & undiquaque circumſident nobiliſſimi ſtellarum chori; tot Archiepiſcopi & Epiſcopi, tot Archiduces, Duces, Principes, Comites, tot proceres & magnates. Quid in omni antiquitate ejuſmodi conventui eſt conferendum? niſi aut Amphictyonum conſeſſum ab Amphictyone Athenienſium Rege, Deucalionis F. Promethei N. ad Thermopylas & apud Delphos inſtitutum, qui XII. Græciæ populos complectebatur; aut Achæorum concilium, quod ſub Arato Sicyonio maximè immenſum viguit, opponere quis velit. Verùm hæc cum Germania cōparata, quaſi muſca ad elephantum. *Dignitatem autē hanc Germanorum Imperialem cum Carolus M. primùm Germanorū ſanguini immiſcuiſſet, eam Poſteri ita ſibi devinxerunt, ut jam inter Imperii fundamentales ſit leges,* ne quis exterus & nō Germanus in Imperatorem eligatur. *Et certè exiſtimationis Germanicæ intererat. Quare enim ferremus ex peregrina natione Imperatorem, cum domi tot Imperatorias numeremus familias? Quare ſummum decus & honorem à noſtris Carolis, Henricis, Ottonibus, Fridericis, Ludovicis, Albertis, Rudolfis, Maximilianis, & reliquis terreſtribus Diis tantoperè excultum & laudatum in alienigenas transferremus? Sine pari eſt Imperatoria majeſtas; & quæcunque dignitas in teris ſecunda eſt, ea procul procul abeſt. Et Imperator* Vir Deo proximus eſt; *qui* per orbem nihil

Pet. de Andlo de Imp. Rom. lib. 2. c. 3. & ibid. Freherus in not. Eberh. à VVeihe in probl. reg. utrius regni cōditio melior &c. P. Heigius part. 1. Quæſt. 5. *Ferdinandus quidem in Hiſpania, & Fridriercus 2. in Sicilia, nati ſunt; ſed ambo nihilominus Germanis annumerādi: quia filius ſequitur originem patris & avi paterni;* l. aſſumptio §. fili⁹. ff. ad municipal. Gœden Conſil. 1. *& qui ex Campanis naſcitur, Cāpanus eſt, licet in Campania natus non ſit,* l. 1. ff. ad Municipal. l. 3. C. de municipibus & Origin.

Symmach lib. 10. Epiſt. 27. & ibi Fr. Iuretus in notis.

nihil non venerationis meretur: *ille eſt Athanarici Gothi elogio*, ſine dubio terrenus DEus, & quiſquis adverſus eum manum moverit, ipſe ſui ſanguinis reus exiſtit: *ille Baldi verbo eſt* ſummus ſuperior, dominuſque Orientis, Occidentis, Meridiei & Septentrionis: *ille omnium diſsidiorum & controverſiarum orbis Chriſtiani à* DEO *judex conſtitutus eſt & arbiter; cujuſq;* fortuna omnes ſupereminet alias: *ille eſt, qui in ſignum incomparabilis excellentiæ triplici coronâ inſignitur: ille fons eſt perennis, à quo fluit quodcunque genus humanæ celſitudinis: ille creator Regum eſt. quod poſtremum ſolum omnes alios Principes & Reges longè infra ſolium Imperatoriũ deſtituit. Nam ut antiquitus Imperium Romanum Reges dabat Judæis, Syris, Parthis, Albanis, Colchis, Iberis, & aliis: ita poſteaquam ad Germanos illud eſt devolutum, eadem reverentia manſit, ut Imperatores noſtri Bohemiæ, Poloniæ, Daniæ & Sueciæ, Principes Regalibus dignitatibus decoraverint; Carolo Burgundo quoque Fridericus IIII. Imper. tanti honoris inſignia ambienti conferre recuſaverit. Primatus itaque Imperatoris & totius Germaniæ vel ſic conſtat; ut qui ampliorem rei clariſsimæ probationem ſit petiturus, veritati convitium facere velle videatur. Quid? quòd ipſa Barbaria, ipſi Chriſtianorum & maximè Germanorum atque Imperatoris capitales & jurati hoſtes Turcæ, primas Imperatori noſtro tuentur. Cum enim Davides Ungnadius, Legatus Cæſarius, Con-*

Eutropius lib. 8.

Car. Sigonius lib. 8. de Occident. Imperio.

Anton. Quetta conſil. 1. n. 11. Caſſan. in catalog. gl. m. part. 5. conſid. 27.

Confœd. Belgæ apud Thuan. hiſt. lib. 66.

l. pen. C. de bon. quæ liberis.

Pet. de Andlo de Imp. Rom. lib. 2. c. 8. Caſſ. in catal. gl. m. part. 5. conſid. 27. Fulvius Pacianus de Probationib. lib. 2. c. 35. n. 2. & 66.

M. Freherus in not. ad P. de Andlo lib. 2. c. 8. de Imp. Rom.

Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 7. cap. 9.

ſtantinopoli Sultano valedicturus eſſet, & Legatus Perſicus eadem de cauſa ad Divanum (locus eſt audientiæ publicæ) ſe contuliſſet: ille ſeriùs adveniens & Perſam jam primum occupâſſe locum conſpicatus, inſalutato Sultano diſceſſurus erat, niſi Mechemetes baſſa VeZiraZemes (πρωτοσύμβουλος, conſiliarius ſupremus) eâ re animadverſâ Perſam, licet Mahumetanum, inferiore loco ſedere juſsiſſet. Sic in celebritate circumciſionis Muchametis III., quæ duravit totis XL. diebus & noctibus continuis, præſentibus Conſtantinopoli maximorum propè totius orbis principum legatis, Rudolfi II. Chriſtianorum Imperatoris Auguſti legati loco ſpectaverunt primo.

Jo. Leunclavius in ſuppl. Annal. Oſmanid.

Verùm ut noſter Imperator inter oẽs orbis Principes eſt primus & princeps: ita patriæ noſtræ Nobilitas, quæ ab illo ut ex ſcaturigine deſcendit & ad omnem virtutem irrigatur, meritò primas tenet: neque ullo modo peregrino indiget ſplendore. Sicut enim Germani noſtri foris imperaverunt; ita quoque ubilibet ſeminaria ſuæ Nobilitatis reliquerunt; ut laterem lavent, qui in Italia Nobilitatum quærant origines. Germania cepit Italiam, non Italia Germaniam: Germania præfecit Italiæ Duces, Comites, Præſides, Juridicos, & non ſemel immiſit populorum & unâ Nobilium examina: nihil tale viciſsim accepit Germania ex Italia; niſi forſitan illos aliquando, aut eorum nepotes reduces; aut niſi hoc malimus, victores Germanos interdum ex Italia captivorum multitudinem

dinem

dinem ad operas domum miſiſſe, aut etiam nonnunquam Romanos, publicos alieni raptores, domi deprenſos ſervituti addixiſſe. Nam ex Variana *tantùm* clade quàm multos ſplendidiſſimè natos, Senatorium per militiam auſpicantes gradum, fortuna depreſſit? alium ex illis paſtorem, alium cuſtodem caſæ fecêre Germani. *Et fortaſſis hodieq́ multi in ruſtica Weſtphalorum plebe reperiuntur, qui præcipuas Conſulares & Cæſarias veteris Romæ familias adgnatione contingunt. Aliàs nullas hodie ſcimus Romanas Conſulares familias: nullibi eſt Junia, nullibi Valeria Poplicolarum, Maximorum, & Meſſalarum; nullibi Lucretia Tricipitinorum, nullibi ſunt Horatia, Poſthumia, Menenia, Caſſia, Virginia, Sulpicia, Æbutia, Veturia, Cloelia, Sempronia Atratinorum, Minucia, Claudia Regillenſium, Servilia Priſcorum, Gegania, Pinaria, Nautia, Furia, Fabia, Cornelia Maluginenſium; Æmilia Mamercinorum, Paullorum, Lepidorum; Manlia, Quinctia Capitolinorum, Quinctia Cincinnatorum, Quinctilia, Papiria Mugillanorum, Papiria Craſſorum, Sergia, Licinia Craſſorum, Cornelia Scipionum, Papiria Curſorum, Aquilia, Popillia, Plautia, Marcia Rutilorũ, Marcia Philipporum, Livia, Decia, Junia Brutorũ, Ælia, Atilia Regulorũ, Cornelia Rufinorũ, Claudia Marcellorũ, Fulvia Pætinorũ, Domitia Calvinorũ, Æmilia Barbularum, Sempronia Sophorum, Cornelia Lentulorũ, Curia, Fabricia,*

[Margin: Seneca Epiſt. 47.]

[Margin: Vide Rich. Streinii Baro. Schwarzenavii gentiũ Romanarũ Stemmata: & Eliȩ Reuſneri γενεαλογικὸν Romanum.]

 Æmi-

Æmilia Paporum, Valeria Lævinorum, Cæcilia, Fulvia & Valeria Flaccorum, Atilia Calatinorũ, Sempronia Longorum, Servilia Cæpionum, Servilia Geminorum, Aurelia, Lutatia, Sempronia Tuditanorum, Sempronia Gracchorum, Valeria Faltonum, Quinctia Flamininorum, Portia Catonum, Acilia, Mucia, Hortenſia, Licinia Lucullorum, Æmilia Scaurorum, Servilia Vatiarum, Maria, Licinia Murænarum, Tullia Ciceronum, Pompeia Ruforũ, Pompeia Magnorum, Antonia: & quicquid tandem ad hanc revocari claſſem poteſt: nullibi, nullibi ſunt: ſicut & ex veterum Regum atque Imperatorum ſanguine nulli amplius ſunt. nulli enim Iulij, nulli Octavij, nulli Domitii Ahenobarbi, nulli Veſpaſiani, nulli Antonini, Severi nulli; minùs verò ulli amplius Romuli, ulli Numæ Hoſtilii, Marcii, Tullii, Tarquinii: nulli ſunt omnes, & emortui ſunt omninò omnes, & in cineribus hoſpitantur. Germanica autẽ Nobilitas ubiq; viget; veſpillonum opera fruſtranea adhuc eſt: & Itali ipſi non obſcurè illius gloriam extollunt, plenaq; collaudant manu. Campanus enim in oratione Ratisbonẽſi; Veſtra, *inquit,* Nobilitas totũ penè orbẽ, ut fons uberrimus inundavit; ut nulla gens, nulla regio ſit, quæ nõ nobilitatem ſuam à vobis habere gaudeat, jactet, lætetur. *Et Æneas Sylvius*; ita agamus, *ait,* ut potiùs Germani, quàm Itali nuncupemur: & ſi parùm poſſumus, ſtudia tamẽ noſtra ſemper huc dirigam⁹, ut inclytæ nationi ſemper mos à nobis geratur.

Vide Melch. Jun. in orat. de laudib. German.

Nec

Nec aliter probi Itali de Germania loqui poſſunt: cum nobiliſſimi quique hodie ex illis, ut monui, aut Germanorum nepotes ſint, aut certè omnem ſuam fortunam & ſplendorem Germanorum gratiæ debeant. Origine autem veri & indubitati Germani ſunt, uti Italico ſermone denominantur; Signori de Collalto, della Scala, di Caſtel Barco, della Rovere, di Beccaria, del Carretto, di Montefeltro, di Porcia, Azzoni & Avogari, Pii, Carrareſi, Bolchetti, Carraſi, Roſſi, Landriani, Caraccioli, Farneſi, Bentivogli, Brancaleoni, Gonzaghi, Gabrielli, Pallavicini, Roverelli, Chiavelli, Malateſti, Correggi, Coſtanzi, Soardi, Savorgnani; *& multi alii. Ita quicquid Itali in nobilitatis ſuæ honorem magnificè aut dicant, aut faciant; ſemper in partem laudum Patres Germani venient. Et idem gratitudinis vinculum Europam tenet omnem. Nam laudent Polonia, Dania, Suecia, Reges ſuos; illa* SIGISMUNDUM, *iſta* CHRISTIANUM, *hæc* GUSTAVUM: *unà tamen cogitent, illos & ferè omnes eorum cives veros Germanos eſſe, & olim Imperatores noſtros eorum deceſſoribus, ſumma Regii culminis ἀξιώματα donaviſſe. Jactitet etiam magna Britannia, illa Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ, nobilium regnorum triga, opt. max. ſui* IACOBI *illuſtriſſimas virtutes; & præterea in Principes, Comites, Barones & Equites ſuos præconia decantet; ſed unà meminerit; illorum majores, invictos Germanos, Saxones & Normannos fuiſſe; quibus hoc inter principes*

Felix Faber Hiſtor. Suevor. lib. 1. cap. 7.

Franceſco Sanſovino della Origine & de' fatti delle famiglie illuſtri d'Italia. Jul. Pflugius in Orat. de Rep. Germanor.

Stuarti, Danorum progenies: ita aſſerit Jovius in Scotia.

curas fuit, ut poſteris ſummæ fortitudinis, laudatæ juſtitiæ, & omnium virtutum opulentam hæreditatem relinquerent. Hiſpania quoque ſuæ Nobilitati & ſuis Regibus primatum poſcat; ſed interim ſedulò expendat, & ignara diſcat, gnara fateatur; Suevos, Vandalos, Alanos, Gothos, Hiſpaniam domuiſſe, hodieq; Auſtriacos ibi rerum potiri; atque ignobiliſſimos ferè & viliſſimos eſſe, qui ibi Germanos avos ciere non poſſunt. Gallia inſuper ſua decora, & XII. ſeculorum regnum oſtentet, eoq; nomine aliis nationibus novitios & nudiustertius ſumptos titulos objiciat, ac totos heroum exercitus è ſua nobilitate conſarcinet, inque Orbis theatro ad adorationem uſque aliis proponat: ſed eâdem operâ obſervantiam parentibus Germanis debitam ne neget, atque teſtificetur, maximam ſui partem à Francis & aliis Teutonibus hodie habitari; quin etiam, ſi adfectus pietatis ſemimortuæ eſt reliquus, publicâ gratâq; voce denunciet univerſis, Germaniam jam per amplius XII. ſecula Gallis imperaviſſe, & tres Regum ordines ſucceſſivè, per Merovæum Francum Merovingios, per Carolum M. Ingelhæmium Carolingios, & per Hugonem Capetum magni Witekindi Saxonis trinepotem Capevingios (ex quibus Ludovicus XIII. in ſpem gentis poſt patris Henrici IV. funeſtiſſimam cædem, nuper ſceptrum capeſſivit) inauditâ felicitate præfeciſſe. Ita foris, quicquid nobile & generoſum eſt, tantùm Germanum ferè eſt. Domi verò, quæ nobilitas noſtra eſt, Auditores? Majora ſanè illius ſunt

meri-

merita, quàm ut æſtimari, nedum à me laudari poſſint. ut quædam gemmæ ſunt, quæ ob raram pulchritudinem, & magnitudinem, & incõparabiles alias dotes, omnem excedunt æſtimationem & pretium: ita noſtra domeſtica eſt Nobilitas: omnis extranea cum illa compoſita, plebs eſt. Hujus infima claſſis, Ordo Equeſtris, nihil ſapit plebeiũ, nihil ſpirat ordine ſuo indignum; imagines refert, ſed virtutes præfert; quas exercitiis propriis, decurſionibus, haſtiludiis, torneamentis, ad leges cenſorias Henrici Aucupis Imperatoris ſtrictiſſimè ſervandas, veluti in ſchola ſibi reddit familiares. Sed in Equeſtrium familiarum ſtemmata ſaltem indicem intendere digitum, fuerit invidioſum. Si enim unam prædicavero, ſexcentæ aliæ indignabuntur, ſibiq́ ignominioſâ prætêritione notam cenſoriâ graviorem inuſtam fuiſſe cõquerentur. In honoranda Comitum Baronumq́ claſſe idem me pungit ſcrupulus. Fürſtenbergii, Helfenſtenii, Montfortii, Öttingi, Mansfeldii, Naſſovii, Schwarzenburgii, Hohenloii, Oldenburgii, Oſtfrieſlandii, Barbii, Hannovii, Eberſtenii, Schaumburgii, Zollerii, Lippii, Solmii, Salmii, Reingravii, Benthemii, Ortenburgii, Tubingẽſes, Stolbergii, Waldecci, Bronkorſtii, Wiedii, Falckenſtenii, ſemper-liberi Limpurgii, Gleichii, Reuſſii, Rappolſtenii, Cimbrii, Caſtelli, Erbachii, Leiningi, Waldburgi, Sulzi; *& aliæ ejuſdem dignitatis gentes ampliſſimæ ac quàm plurimæ ſunt: quarum potentia & auctoritas ſingularum plus habet ponderis, quàm alibi Principum & Ducum. Sed de ſuprema Principum,*

Melch. Haiminsfeld. Goldaſtus tomo 2. Conſtit. Imperial.

Augu-

Auguſtalis faſtigii candidatorũ claſſe, quid dicam, aut non dicam? quot & quantæ Imperatoriæ & Regiæ familiæ? Narrat Gulielmus Bruſsius Scotus, ſe ut in Italia palatia & antiquitatum monumenta, in Gallia milites, in Hiſpania præſules, in Anglia agricolas, in Polonia nobiles; ita in Germania Principes omni laude & admiratione dignos inveniſſe. Veriſsimè invenit. quanquam & hos & illa omnia in Germania invenire potuiſſet. Et, agite, mei Auditores, aliquot Principales familias noſtras contemplemur. Tua, Friderice Achilles cognate, *rebus pulcherrimè geſtis à multis ſeculis eſt maxima: nota eſt* Vlrici VII. *amabilitas,* Ludovici *probitas, patris tui* Friderici *magnanimitas, avi* Georgii *humanitas;* Vlrici IX. Eberhardi primi, ſecundi, tertii, fortitudo. *& quantus Princeps fuit* Eberhardus Barbatus? *quem* virtutum ipſius radiis Itali inflammati quaſi cœleſte numen coluerunt ante alios Principes, atque venerati ſunt. *cujus ſepulchrũ aliquando inviſens Maximilianus I. Imp. Aug. hâc illi ſolidâ laude benedixit & parentavit:* ibi jacere Principem, eâ virtute & prudentiâ, quâ nullum in Imperio habuerit, & ex cujus conſiliis ſæpè ingentes perceperit fructus. *Quantus fuit* Chriſtophorus? *quem Catharina Galliarum Regina, Ant. Navarro & Fr. Guiſio mortuis, cum domi neminem dignitate & auctoritate videret, cui regis pueri ſubditi licentiæ aſſueti parituri eſſent, Raſcalone Stutgardiam miſſo, multis precibus rogavit, ut in Galliam cum* III. cIↃ *equi-*

In Conſilio, de bello adverſ. Turcam felicit. gerendo. Bern. Zierizius in comment. de Princip. prærogat. *Principes Germaniæ Baldus pro Regibus habet;* in l. fin. C. de teſt. milit.

Marſilius Ficinus. Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 9. cap. 6.

Cruſ. ibid. cap. 7.

Thuan. hiſt. lib. 34.

An. Chriſti, 1563.

equitum ac peditum Germanorum veniret, & ibi res pace ac bello ſuo arbitrio moderaretur. Sic tua, cognate Ioachime Erneſte, inclyta Holſatiæ Principum familia, *quātis floret titulis? Surculus ex magno noſtro Witikindo, & tanto parente digna ſoboles eſt: cujus virtuti maxima Daniæ, Norvegiæ, Gothiæ, & Vandaliæ regna; præſtantiſſimi Schleſwigæ, Holſatiæ, Stormariæ, & Diethmarſiæ Ducatus; potentes Oldenburgi & Delmenhorſti Comitatus; minimè paria ſunt. Immortalis operum & benefactorum memoria patrui tui* Friderici II. *avi* Chriſtiani III. *abavi* Chriſtiani I. *Regum optimorum, pro me loquitur. O felicitatem magni Witikindi, qui tot annorum centuriis poſt mortem in poſteris magnus eſt? Magnus fuit in illis Saxonibus Impp.* Henrico Aucupe, Ottone I. II. III. & Henrico II. *magnus & adhuc eſt in Galliæ Capetis; magnus in Sabaudiæ Ducibus: magnus quoque eſt in* Marchionibus Miſniæ, & Saxoniæ Ducibus; *& quidem præcipuè in* Henrico *illuſtri ac munifico*, Friderico *admorſo*, Friderico *gravi*, Friderico *bellicoſo*, Erneſto, Alberto *dexterâ Imperii ſive Rolando*; Friderico *ſapiente*; Ioanne, & Ioanne Friderico, *conſtantibus*; Mauricio & Auguſto *maximis Principibus*. Mea autem Saxonica familia, *bis Electoralis, an minùs meritorum magnitudine eſt illuſtris? inter majores meos* Bernardus *Elector Henrico VI. Cæſari Imperium Romanum licitanti, & illud in hæredes ſanguinis jure tranſmittere annittenti, acerrimè reſtitit, omneſq́;*

P tan-

tanti præjudicii molitiones in herba præfocavit. factum ob conſervatam Germaniæ libertatem omnibus tropheis & triumphis anteponendum! ſed injungit pudor & modeſtia, ne quid ampliùs de meis addam. ſolatio eſt, quòd

adhuc ſpes duret avorum.

Ita Anhaltina familia *originis honore cùm mea Saxonica in vetuſtiſſima ſtirpe Aſcania concurrens, quot virtutum numina?* Sigiſmundum, Wolfgangum, Rudolfum, Ioachimum, Ioannem, Ioachimum Erneſtum; *& quot alios Principes exhibet? In* Badenſi verò familia, *tantùm ab illo publicæ tranquillitatis cuſtode, illo* Iacobo; *qui ubi in ditione ſua latrocinium commiſſum eſſe didicerat, iis, quibus damnum fuerat illatum, tantum ex fiſco reddidit, quanti jurejurando illud æſtimaviſſent; quot ex hoc uno Reipubl. noſtræ columina ſunt exorta?* Ioannes & Iacobus *Archiepiſcopi Trevirenſes honoratiſſimi,* Philibertus, Chriſtophorus, Carolus, *viri ſummi; & qui hodie totius Principalis domus eſt anchora,* Marchio Georgius Fridericus; *dignus, cujus virtute & bono publico nixis cupiditatibus fortuna præſtet fidem, hocq́ certiùs, quò in illius filio* Friderico, *juventutis principe, omnia nobiliſſimæ gentis merita novo exemplo efflorefcunt pulchriùs. In* familia Brunſvicenſi, Conradus *Cardinalis,* Henricus *Leo,* Henricus *junior Leonis F.* Albertus *magnus,* Otho *cocles,* Henricus *pacificus,* Guliel-

Æn. Silvius in Parall. Alfonſin. lib. 4. cap. 7.

lielmus *victorioſus*, Ericus *ſenior & junior*, Iulius *Juliæ Academiæ pater*, & Henricus Iulius *literis & armis*, *togâ ſagoq́ nemine Principum hodie minor*: In Mechelburgica, Henricus *Hieroſolymitanus*, Henricus *Leo*, Albertus *I.* Henricus *ſuſpenſor*, Magnus *II.* Vlricus: In Pomeranica, Suantiborus *I.* Suantipolcus *II.* Caſimirus *III.* Ericus *I.* Bugſlavus X. Philippus *I*: In Haſſiaca, Henricus *ferreus*, Ludovicus *mitis Imperii purpuram recuſans*, Hermannus *Archiepiſcopus Colonienſis*, Philippus *belli fulmen*, & Mauritius *Muſarum amor*: In Brandenburgica, Fridericus IV. Ioannes I. *patris voluntate Electoratum fratri* Friderico cum ferreis dentibus *cedens*; & *ingenti animo benevolentiam paternam omni pompæ*, *honeſtumque otium ſplendido negotio præferens*; Albertus *à fortibus facinoribus Achilles Germanicus*, Ioannes, *ab eloquentia Cicero Germanicus*, Ioachimus I. & II. Ioannes *ſeverus*, Georgius Fridericus: *quid aliud ſunt illi omnes, niſi reliquorum agnatorum expreſſiſſimæ imagines? quid aliud ſunt, niſi pietatis, religionis, probitatis, ſapientiæ, juſtitiæ, fortitudinis, bonitatis, humanitatis, & omnium virtutum genuinæ effigies?* In familia Palatina--Bavara, *quot illuſtriſſima magnorum Principum inſunt ſtemmata? veluti ex equo Trojano immortalium & propè cœleſtium heroum inde prodiêre cohortes.* Otho *major Comes Witelsbachius*, *qui virtutis*

P 2 *ergò*

ergo Bavariam à Friderico I. Imp. accepit: Ludovicus I. *Dux Bavarus nulli bono Principi ſecundus*: Ludovicus II. *Elector legum & juſtitiæ & Reip. cuſtos acerrimus*: Ludovicus V. & Rupertus *Imperatores, majeſtatis Imperii ſtudioſiſſimi*: Ludovicus *barbatus*, Fridericus *victorioſus*, Ludovicus III. Otho Henricus, Fridericus *pius*, *Electores*, & *veræ ſanctæq́; virtutis promi condi lectiſſimi*: Wolfgangus *Bipontinus*, *qui* V. cIↃ *peditum* & VI. cIↃ *equitum à Rheni limite in intima uſque Aquitaniæ, ſemper inter longè numeroſiores hoſtium exercitus & per infeſta loca incedens*; *tranſmiſſis tot periculoſis fluviis*, *contra omnium Gallorum opinionem deduxit*: Stephanus II. *Ingolſtadienſis*, *qui nullum Boium eſſe aſſeveravit*, *in cujus ſinu ſolus & inermis tutò dormitare non poſſit*; Ludovicus *dives Landshutenſis*, *qui patris duritiem obſequio vicit*; Albertus III. *Monacenſis*, *qui regno Bohemiæ deſtinatus legatos ea de cauſa ad ſe miſſos liberaliter donatos re infectâ domum remiſit*; & Maximilianus *Dux*, *cujus hodie inter Imperii optimates exiſtimatio per eſt magna*: *omnes illi inter homines divinorum æmuli*, *ante mortem fato æternitatis eripuère confeſſionem*. *Sed quâ fronte* Philippum *Palatinum illum bellicoſum hîc omitto? illum*, *qui unà cum Nicolao*, *natu grandiore*, *Comite Salmio*, *Solimanni omnium Turcicorum Impp. fortunatiſſimi*, *votum virtute fecit irritum*. *Iſte enim cum tria ante mortem ſibi perficienda divinitùs concedi optaret*; *inſtaurationem*

De la Noue du memorable paſſage du Duc de deux ponts.

aquæ-

aquæductûs maximi,per XX plus minus milliaria ex ipſo Danubio copioſas aquas in urbem C.P.ferentis; quem ab auctore Valentem aut Valentianum, non Valentinianum Hiſtorici dixerunt; duorum pontium in utroque ſinu maris refectionem; & Viennæ Auſtriæ occupationem: prioribus duobus perfectis, tertium ei Palatina fortitudo in ſempiternum nominis Othomannici dedecus turpemq́ fugã commutavit. Obſedit autem Solimannus urbem nondum propugnaculis, ut hodie, munitam ter cẽtum hominum millibus, eamq́ interclußis omnibus itineribus aquâ terrâq́ ita circumſedit; ut ex edita S. Stephani pyramide, unde longißimè proſpectus patet, humani oculi acies exercitus magnitudinem metiri nequiverit: tantâ nihilominus conſtantiâ & fiduciâ propugnatoribus,quorum tantùm XVI. millia erant, immanem illam & barbaricam molem excipientibus;ut Turci vicies quidem muros urbis aggreßi, ſed & toties à mœnibus generosè ita rejecti fuerint; ut, frameis licet ac fuſtibus adhibitis, nullâ vi ad oppugnationem redintegrandam ampliùs compelli potuerint. magnum profectò benignitatis divinæ teſtimoniũ! magnum Germanicæ magnitudinis in pauculis legionibus experimentum! magnũ Philippi Palatini in omnes Chriſtianos beneficium! Fac enim Viennam (Deus, Deus, *omen hoc averte!) à Turcis captam: audio jam in Italia, in Gallia, in Hiſpania, in extremis orbis Chriſtiani oris tumultuari.* Quid autem de Auſtriaca loquar familia? *quæ oratio*

Joan. Leunclav. in Pandect.hiſtor. Turc.c.196.

Deſcriptio Obſidionis Viennenſis.

Joan. Leunclav. in Pandect.hiſtor. Turc.c.224.

In familia Auſtriaca nullum unquam tyrannum vel legimus vel audivimus fuiſſe. H. Kirchnerus in Morvillerio lib. 2. cap. 5. num. 83.

ratio mentem, quæ mens gentis hoc ſeculo & toto orbe maximæ amplitudinem capere poteſt? Equidem ſi poëta eſſem, pectus mihi optarem æreum, linguas centum & ora centum; ſi orator, enthymemata Demoſthenis, aut Tullii opulentiam: nunc qui neuter ſum, potiùs utar Papæ cujuſdam, ad Imperatorem ſcribentis verbis; & audenter dicam, non ſi omnia ſilvarum ligna vertãtur in linguas, ſuffecturas tamen commemorandis tot virtutum exemplis. Nam

Horat. carm. lib. 1. od 12.

micat inter omneis
Auſtrium ſidus, velut inter igneis
Luna minores.

Audiant hoc, & exaudiant

Virgil. 3. Æneid.

&nati natorum, & qui naſcentur ab illis;

audiat univerſa poſteritas, & in Annales relatum diſcat, ac ſæpiſſime ruminetur: nunquam in unam ſtirpem tot ſublimia imperia, tot diademata & ſceptra coiiſſe, atque in hanc unam: ut tellus pondere ſuo ſit nutatura,

ni foret Auſtriacæ gentis ſuffulta columnis.

Pagana antiquitas multa olim de Diis ſuis ingenioſè commenta eſt, & neſcio quos Joves, Saturnos, Martes, Neptunos, Jaſones, Hercules ſomniavit: ſed Auſtriaca domus familiares Deos ſuos longè veriori ἀποθεώσει *in cœlum inferre & colere poſſit; cùm illam ſolam natura omnibus virtutibus cumulaverit, & illa ſola naturæ univerſas virtutes repræſentaverit. Quid enim ex undecim Auſtriacis Imperatoribus Romanis de*

de Rudolfo primo *ſentiendum: qui dixit*, ſe in quali- bet mundi parte cum electis quatuor galeatorum, & quadraginta peditum armatorum de Alemānia millibus, ſtare invictum? *quid de* Alberto I. *Imp. qui Adolpho Cæſare in agro Spirenſi prælio ſuperato & occiſo, cùm ritè non fuiſſet electus, comitiis convocatis coronam depoſuit, & Imperii jus ordinibus reſignavit; ne de violenta uſurpatione ac occupata tyrannide notari poſſet? quid judicandum de Imp.* Alberto II. *qui cum ab Electoribus Cæſar Auguſtus appellatus, & ad ſuſcipiendum tantæ majeſtatis decus vix perſuaſus fuiſſet; altâ voce non ſine ſuſpiriis exclamavit:* O prodigioſa fortuna, nec diu manſura: tria uno anno regna nobis obtrudis? *quid de* Friderico IV. *Imp. qui in annos LIV. ſummâ moderatione res Imperii adminiſtravit? quid item de* Maximiliano I. & II. *quid de* Carolo V. *quid de* Ferdinando: *quid de* Rudolfo II. *Imperatoribus invictiſsimis, ſanctiſsimis, humaniſsimis: à quibus ipſa virtus & fortuna ipſa nominis ac famæ ſuæ æternitatem accepiſſe videntur? quæ nova præconia & elogia tot novis Diis optimis maximis digna ingenium humanum conquiret unquam? Quid verò de ſacratiſsimo & clemẽtiſsimo noſtro Imperatore* MATTHIA? *quid dicam, mei Auditores? Cum Timanthes Iphigeniam Oratorum laudibus celebratã, ſtantem ad aras, & periturã, in tabella exprimere vellet; mœſtos pinxit omnes circùm, præcipuè patruũ; jamq́; omni triſtitiæ imagine conſumptâ, patris ipſius vultũ velavit,* *quem*

Albert. Argentinenſis in Chronico.

Cuſpinianus in Alberto I.

Cuſp. in Albert. II. & Steph. Pighius in Hercule Prodicio.

Plin. nat. hiſtor. lib. 35. cap. 10.

quem dignè non poterat oſtendere: idem, Imperator Auguſte MATTHIA, *in diſsimili quidem affectu, dum tuam majeſtatem venerabundus ſuſpicio, mihi contingit. Nam dum Patriæ noſtræ dulciſsimæ elogia pro modulo virium tenuiter ediſſero, & quæ in ea, quà homines, quà terrarum omne genus dotes, ad meritas laudes compono; tam omnem ingenii vim exhauſi, ut cum te Patriæ Patrem non poſsim dignè oſtendere, Timanthis velum tibi injicere cogar: voto tamen animitus concepto* DEUM *precatus*, ut te generi humano, cujus tutela & ſecuritas ſaluti tuæ commiſſa eſt, incolumem florentemque præſtet. *Annue, ô* DEUS!

Quanti ergò nos Germani ſimus, quantum profecerimus, jam videtis, mei Collegæ: ut cæcus ſit, qui prærogativam noſtram non videat. Quemadmodum igitur olim Plato naturæ gratias egit, quòd natus eſſet homo, non bellua; maſculus, non fœmina; Græcus, non barbarus; præſertim verò Socratis temporibus: ita ego Divinæ Majeſtati hymnos laudũ & gratiarum puriſsimo corde decanto, & decantabo, quàm diu hujus lucis fruar uſurâ; quòd me fecerit hominem, quòd Chriſtianum, quòd Germanum; & cumprimis quòd vitæ meæ periodum in hoc feliciſsimum produxerit ſeculum, atque ad tempora glorioſiſſimi Principis, IMP. MATTHIÆ AUGUSTI.

PRIN-

PRINCEPS
FRIDERICUS
ACHILLES, &c.

QVID VERO TIBI VIDETVR, mi chariſsime cognate,

DN. IOACHIME ERNESTE, DVX Sleſvici-Holſatiæ?

Q ORA-

ORATIO JOACHIMI ERNESTI,

HEREDIS NORWEGIÆ; DUCIS Sleſwigæ, Holſatiæ, Stormariæ, Diethmarſiæ; Comitis Oldenburgi & Delmenhorſti:

pro GALLIA.

IMperator MAXIMILIANUS, *qui non tantùm à nomine, quòd in ſacro regenerationis fonte volentibus ita parentibus Auguſtis accepit propriũ, verùm etiam ab incomparabili in Remp. Chriſtianam meritorum magnitudine, cumprimis à ſingulari ſapientiæ, & de omnibus dexterè judicandi gratia, inter omnes ſui ſeculi Principes, meritò primus eſt; is aliquando in familiari colloquio ad domeſticos & aulæ ſuæ proceres nobiliſsimum Galliarum regnum in hanc ſententiam collaudâſſe fertur:* Si per rerum naturam (*dixit*) fieri poſſet, ut quis ex hominibus evaderet DEUS; egoque is eſſem; ſic ultimam voluntatem, quantum ad familiæ herciſcũdæ judicium, diſponerem; ut ex filiis meis primogenitus eſſet DEUS poſt me; & natu ſecundus Galliis imperaret. *Quo auguſtiſsimo elogio maximus*

HierômeBignon de l' excellence du Royaume de France: lib. 4.

Impera-

Imperator teſtari voluit; potentem Gallorum Regem omnibus orbis terrarum monarchis, Principibus & dynaſtis, honorum palmam facere ambiguam; ſed & illius regno nullũ aliud componi, nedum anteponi poſſe. Atq; hâc præfatione hîc utor eò libentiùs; cum, ut apud te, Friderice Achilles cognate, *& vos collegas reliquos, audientiam conciliem attentiorem; tum, ut tanti Imperatoris ſuffragio munitus quàm lõgiſsimè à me adulationis invidiam amoliar: ſi, quò me veritatis majeſtas non ducit, ſed trahit, præ Germania, cui ut patriæ chariſsimæ vitam, ſpiritum, & omnia acceptum fero, & ubi ubi neceſsitas poſtulabit, pro illius ſalute omnia fundere ſum paratiſsimus; ſi præ aliis etiam omnibus Europæis regionibus, uni jam Galliæ patrociner. Sed quod cenſeo, procul dubio cenſebunt mecum haud parùm multi, adeoqúe in caſtra mea veluti pedanei tranſibunt volentes; ſi invictis rationum momentis, nõ amori aut odio, locum dare maluerint. In altum igitur laudum Galliæ, veſtrâ bonâ cum veniâ, Collegæ & Auditores, exſpatiabor; & argumentis ſole meridiano clarioribus evincam; Galliis propter ſummã planeq́; prodigam ſoli fertilitatẽ; propter populi plurimorũ populorum patris, & de omnibus in univerſum populis, heri & hodie, olim & nunc, præclariſsimè meriti, excellentiam; & deniq; propter venerandam Regum ſupra omnes alios Reges ac dynaſtas majeſtatem; omni jure prærogativam exiſtimationis & gloriæ principatum deberi.*

Qui Galliam aliquando oculis minimè ad livorem contortis perambulaverunt; teſtimonium dicent non inviti; eum eſſe Galliæ ſitum, ut non poſsit eſſe nobilior. Poſita enim eſt veluti in meditullio Europæ: cœlo quàm maximè ſalubri, benigno, & temperato eam ambiente: ita ut nec ob immanem frigorum ſævitiam ſtubas Germanorum, nec ob inſolitam æſtus gravitatem Mauritanorum ſpecus ſubterraneas deſideret; neque etiam corrupti aëris totas morborum legiones parturientis vim reformidet. & quod ſitus felicitatem perficit, illa undique libera, & ad totius generis humani commercia terrâ mariqúe aperta eſt undique; ac quaſi arbitra & regina in medio ſedens, Principum Europæorum arma ad nutum & voluntatem ſuam unit, dividit, temperat; modò immoderatum petulantiùs in vicinos graſſantium pruritum cohibendo, modò juſtitiam tenuium validè juvando; ut ut commodiſsimum Reipub. Chriſtianæ viſum fuerit: ita à fronte terrens Italos, à tergo Britannos frenans; dexterâ Hiſpanis compedes cruceſqúe minitans; & ſiniſtrâ Germanorum furorem compeſcens: deniqùe contra quorumvis hoſtium impreſsiones & truculenta conſilia circumcirca ſecura; mari mediterraneo & oceano duo illius latera claudentibus; montibus quoque Pyrenæis & Alpibus altera duo circumvallantibus; arte naturam, ubi opus eſt, ſtrenuè adjuvante. Hanc ſitus ἐξουσίαν terræ ipſius nũquã ſatis prædicata bonitas etiam exuperat; quæ tanta eſt,

Michaël Surianꝰ Venet. in Relat. Gal.

eſt, ut nullam aliã mundi regionem ſol intueatur clemẽtiùs. Nam quemadmodum vas Cretico vino plenum ex omni parte, ſi relinatur, dulciſſimum fundit liquorem: ſic Francia tota, quanta quanta eſt, omne genus divitiis infarcta, veluti ex copiæ cornu quaquaverſum miſſilia luxuriantis fortunæ non jacit, ſed ſpargit; ut hanc laudem ſibi vindicare poſſit propriam; creditricem ſe eſſe ditionum mũdi omnium, debitricem nullius. Cumq; aliàs communi naturæ lege — Voyez la Reſponſe de Bodin au ſieur de Maleſtroit.

non omnis ferat omnia tellus, — Claudian.

ſed quælibet ſingulari quâdam dote gaudeat, quæ cæteris ſit denegata: ſoli & uni Franciæ privilegium hoc cœlitus conceſſum eſt, ut fertilis ſit bonorum omnium, nec ullibi apud peregrinos tàm rarum carumq; inveniatur quicquam, quod Gallis non ſit domeſticum & commune. Quam Franciæ prærogativam Itali in laudes ſuas alioquin nimioperè prodigi, in aliorũ parci ſatis, candidè agnoſcunt, & ſcriptis publicis luculenter conteſtantur; profiteri nihil erubeſcentes; omnia quæ in Italia quibuſdam iiſq; paucis in locis ſingulari memoriâ & admiratione digna occurrunt, ea in Gallia paſſim & ubivis reperiri. — Boterus in Relat. univerſal. part. 2. lib. 1. de Gall.

Inprimis autem quatuor ſunt, quæ ſupra opinionem hominum in Gallia mirificè abundant; videlicèt Frumentum, Vinum, Cannabis, & Sal: *quæ non ineleganter Boterus dixit* Galliæ magnetes. *Ut enim magnes, non tamen omnis, ſed cœruleus, & præſertim Æthiopicus, cui laus ſumma datur, ponduſq; argento* — In Relat. univerſal. part. 2. lib. 1. de Gall. — Plin. hiſt. natur. libr. 36. cap. 16. *Æthiopici argu*

Q 3 rcpen-

mentum eſt, quòd magnetem quoque alium ad ſe trahit.

rependitur, domitricem illam rerum omnium materiam, ferrum attrahit, ſiſtit, & complexu tenet: ſic iſti Gallici magnetes; qui Æthiopico tantò ſunt meliores, quantò Gallia eſt nobilior & cultior Æthiopiâ; omnem extraneorum pecuniam, omne aurum & argentum ad ſe trahunt, & Galliam conſtituunt quaſi theſaurariam Orbis terrarum univerſi. De frumento *quidem dubium nemini eſſe debet, perfectiſſimum id naſci in Galliis: quas propterea Solinus* felices præpinguibus glebis, accommodas proventibus fructuariis; *& Pomponius Mela,* terram frumenti præcipuè feracem, *prædicaverunt: ſine dubio multò altiore buccinâ agri excellentiam decantaturi, ſi hodiernam culturam priſcâ illâ immane quantum ditiorem redivivis oculis jam præſentes arbitrarentur. Nec ſubticuit Cicero, ſua ætate ingentem frumenti vim ex Galliis inopiæ publicæ ſublevandæ aliorſum tranſvectam fuiſſe: uti nec Plinius ille naturæ protonotarius; qui hoc addit amplius,* Gallicum eſſe nitidiſſimi grani, & quatuor libris plus panis reddere, quàm far aliud. *Hodie certè famelicæ Hiſpaniæ Gallia tanquam bono nutrix largiter ſuccurrit, & annuis frumentationibus faſtuoſæ & ingratæ gentis menſam inſtruit opiparè; ſed tanto cum fœnore,* ut Hiſpani directum Peruviæ dominium, & Galli utile habere videantur. Vino *verò Gallico non opus eſt ſuſpenſâ hederâ: ſiquidem illud ingenti pretio comparant, & cottidie immenſâ copiâ domum aſportant Angli, Scoti, Belgæ,*

Solin. Polyh. cap. 24.

P. Mela lib. 3. cap. 2.

Pro Fontejo & alibi.

Plin. hiſt. nat. lib. 18. cap. 7.

H. Bignon du Royaume de Fr. lib. 1.

gæ, Germani, Dani, Sueci; & quicquid populorum
bibaciſſimus continet ſeptentrio. cujus rei argumen-
tum majus habeo nullum, quàm quòd unus Lauda
mercator Cameracenſis, Anno M. D. LXXVIII. Bodin. lib. 6.
triginta tria millia modiorum vini terreſtri vectu- de Repub. cap. 2.
râ in Belgium exportari curaverit, tametſi aditus
arduos ac multis locis ab hoſtibus intercluſos ſibi vide-
ret. pretium in ſingulos modios ut minimum fuit
quatuor coronatorum. Ex quo intelligi poteſt, quan-
tò plura navibus deducantur. Atque ut ſtreptos Plin. nat.
uva ubique cum ſole ſe circumagit: ita Nectar Gal- hiſt. libr. 14.
licum ad ſolis curſum ſe ſtudioſè componens paſſim cap. 3.
terras omnes dulciſſimo liquore ſuo, veluti aureo quo-
dam imbre, refocillat. Quin & exquiſitiſſimam
Italorum gulam jam priſcis temporibus ſibi fecit ve-
ctigalem; fidem huic rei facientibus Columellâ, Pli-
nio, Plutarcho. Jam de lino, *tertio Galliæ magne-*
te, quibuſvis gemmis & lapidibus pretioſis pretio-
ſiore, quid dicam? Quem enim non in ſtuporem
conjiciat herbam eſſe, herbam tàm parvulo ſemine
prognatam, tàm gracili avenâ, vix paulò altiùs ul-
nâ à terra ſublatam, nonnullâ cum naturæ injuriâ
viribus exutam, audaciqúe hominum artificio paſ-
ſam tuſamqúe, & in mollitiem lanæ cöactam; talem,
inquam, herbulam eſſe, quæ admoveat Ægyptum
Italiæ; in tantum, ut Galerius à freto Siciliæ Ale- Plin. hiſt.
xandriam ſeptimâ die pervenerit, Babilius ſextâ, nat. lib. 19. in procemio.
ambo præfecti: æſtate verò proximâ Valerius Ma-

ria-

rianus ex prætoriis Senatoribus à Puteolis nono die, leniſſimo flatu? herbam eſſe, quæ Gadeis ad Herculis columnas ſeptimo die Oſtiam afferat, & citeriorem Hiſpaniam quarto, provinciam Narbonenſem tertio, Africam altero: quod etiam molliſſimo flatu contigit C. Flacco legato Vibii Criſpi Proconſulis? herbã eſſe; quæ Santonum Rupellam & Floridam XVII. dierum ſpatio, cIↃ. c. leucas emetiendo conjungat: quod proſpero ſucceſſu evenit Dominico Gurgio Gallo? *herbam eſſe, quæ ventos & procellas, Æolum & totum ipſius ſatellitium ad obſequium componat & manſuefaciat? herbam denique eſſe, quæ orbem terrarum ultro citroq́ portet; quæ Orientem & Occidentem, Meridiem & Septentrionem, in quavis mundi plaga ſociet, & ad omnia humanitatis atque charitatis officia uniat? Ubi autem lini copioſior proventus, quàm in Gallia? Ubi quæſtus ex telis, velis, rudentibus, & hujuſmodi inſtrumento nautico eſt amplior? ubi mercatus uberior?* Itáne & Galliæ *(ait Plinius)* cenſentur hoc reditu? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimiq́ue hominum exiſtimati Morini, imò verò Galliæ univerſæ vela texunt. *Imò niſi hodieq́ Galli vela texerent; unde Hiſpani equitatus ſuos ligneos, quos tot tantoſq́ ſingulis annis in utraſq́ Indias, innocentes & ſimplices populos excarnificatum & ſpoliatum mittunt, ſint inſtructuri, non video.*

Thuan. hiſt. lib. 44.

Plin. hiſt. natur. libr. 19. cap. 1.

Tranſeo ad ſalem, *verè omnium condimentum condimentorum: quod præter medicinæ & alios in vita*

ta humana uſus excitat aviditatē invitatq́ in omnibus cibis, ita ut ſit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta: quod adeò neceſſarium eſt elementum, ut pecudes armentaq́ & jumenta maximè ſolicitet ad paſtum, multo largiore lacte, multoq́ gratiore etiam in caſeo dote. Naſcitur & conficitur hic magnes in multis terrarum tractibus, nec copiâ contemnendâ: cum Africa circa Uticam conficiat acervos ſalis ad collium ſpeciem; & Carræ (eſt Arabiæ oppidum clade Craſſi nobile) muros domosq́ è maſſis ſalis faciant, aquâ ferruminantes; & Hammanientes reſtagnantibus ibi Mauritaniæ aquis domos ſale, montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruant: & apud Indos ex monte Oromeno lapicidinarum modo ſal cædatur renaſcens, majori regum ex eo vectigali, quàm ex auro eſt atque margaritis. Atqui ſal Gallicus, cujus cumulos veluti argenteos quoſdam colles non modò terra ſuppeditat, ſed & Oceanus ipſe litoribus acervatim alluit, ipſo Phœbo ſtatim & feliciter coquente, quantum & à copia & à bonitate longè præſtat aliis omnibus? quantum nummorum quotannis in arcas infert regias? Nam regiones ad Arcton excurrentes, quibus, ut Catulli quidem verbis, non autem ſententiâ utar,

Plin. hiſt. natur. lib. 31. cap. 7.

Plin. hiſt. natur. lib. 5. cap. 24.

Plin. hiſt. natur. lib. 5. cap. 5.

vix in tam magno corpore mica ſalis, Catullus.

quot millies millenos modios è ſalſiſſima Gallia ſingulis annis domum vectant? Exploratum enim & experientiâ diuturnâ compertum eſt, nec Belgas nec

Britannos, nec Danos, ſale Gallico vacare poſſe. Et cum antea Carolus V. Imperator Belgas non tantùm ab Hiſpanis ſal accipere cogeret, verùm etiam Gallico ſale uti prohiberet; civitates ac populi, qui ab Hiſpanis ſal emerant, animadverterunt, merces piſcarias, quarum uberrimus & copioſiſſimus eſt in Belgio quæſtus, Hiſpanico ſale propè extabuiſſe, propter acrem nimis & arrodentem ſalis Hiſpanici vim ac naturam: importuniſqúe rogationibus obtinuerunt, ut Gallicis ſalibus, qui vegetiores & ſuaviores ſunt, uti liceret. Unde ſæpiſſime navium peregrinarum claſſes ad littus Celticum appellunt ſalium emendorum causâ: & quia frumento, vino, oleo, cæteriſqúe rebus ad vitam beatiùs commodiuſqúe degendam neceſſariis abundat Gallia, illi negotiatores vacuas naves arenâ aut lapidibus onerant, ut emere liceat, cum rariùs permutare poſſint.

Bodinus de Rep. libr. 6. cap. 2. *et en la Reſponſe au ſieur de Maleſtroit.*

Ad tot tantaſqúe Galliæ divitias non parum emolumenti adcreſcit ex oleo, ficubus, malis aureis, cytreis, granatis, pyris, nucibus; vitri item paſtillis ſive glaſto, cocco, croco, libanotide ſive roſmarino (cujus in Languedocia non minor copia, quàm apud nos juniperorum) aliiſqúe herbis, & floribus: quibus omnibus non tam ad vitæ neceſſarios uſus, quàm ad delicias & medicinas in certamen uſque pleræque provinciæ Gallicæ luxuriant. Ita paſcua lætiſſima, innumeri ovium greges, infinita boum armenta; avium examina, exercitus cervorum, ferarum, capra-

H. Bignon du R. de Fr. liv. I.

caprarum; quid utilitatis, quid jucunditatis, quid ſolidi gaudii non afferunt? Lanæ Galicæ apud Strabonem ſummam nobilitatem habent: ex quibus texti panni totam Italiam olim amiciebant. & nonne nos etiam hodie pannos Bituricenſes, Pariſienſes, & alios Gallicos æſtimamus; ex iiſque elegantiora pallia caligaſque conficimus? Neque etiam illaudatos Gallia generat equos; qui ut nullos non labores ſuſtinent fortiter; ita in pugnis facilè ante omnes obtinent principatum. præcipuè tamen equas Celticas laudibus & pretio extulerunt Romani: ſicuti & iidem ex Galliis canes venaticos, tanquam aliis generoſiores, petierunt; ſpeciatim canes Gallicos *appellando. Sed dum canem Gallicum nomino, an iſtius amphitheatrum, ſilvas & lucos non ſimul nominem? Refert Strabo, nullas in Gallia eſſe terras otioſas & inutiles; niſi ubi lacubus & ſylvis impeditur: ſed ſi hodie Strabo Galliam perluſtraret, omninò eam undiquaque fertilem, utilem, & beatam, ſine omni exceptione & laudum temperamento, diceret; nec ulla loca deſerta, nulla inculta, nulla impedita & ad uſus hominum inepta, quantumvis oculatiſſimâ pervestigatione jam reperiret. Stagna enim, quæ adhuc ſuperſunt, reditus præbent opulentiſſimos; & ſylvæ luciqúe reliquæ telluri emolumento pares, niſi & ſuperiores ſunt. Nam præter venationum delectamenta conceſſa Equeſtri Ordini ſine agricolarum injuria, & præter umbrarum ſuavitatem,*

Strabo lib. 4.

Pet. Quinqueranus de laudib. Provinc. inter alia ita: *Quid totam Provinciam dictis commovere opus: cum Inſula Arelatenſis agri plus quatuor millibus equarum alat; bovinè verò pecoris millibus item non minus ſexdecim? quam copiam ego ſat ſcio alibi totis provinciis, iiſq; cultiſſimis deſiderari.* Addeſis etiam Phil. Camerar. meditat. Hiſt. Cent. 2. cap. 99.

iſthinc populus focum culinamq́ armat, iſthinc belli machinas inſtruit, iſthinc utenſilia parat, iſthinc mari ſulcando & fluminibus domandis, naves, rates, pontes extruit; iſthinc caſas, horrea, domos, palatia ædificat.

Atque hactenus, Auditores, faciem & purpuram Helenæ Gallicæ extremis tantùm lineis adumbravi: ſed quia ad gloriam ejus pertinet, ventrem quoque illius, non tamen ex edicto prætoris, nec ex Divorum fratrum reſcripto, parumper inſpicere fas ſit. Metalla innuo, quibus non minùs prægnans eſt Gallia, quàm regiones aliæ: & quidem ferro maximè, optimo peſſimoq́ vitæ inſtrumento. ſiquidem hoc tellurem ſcindimus, ferimus ambuſta, ponimus pomaria, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus rejuveneſcere: hoc figuramus tecta, cædimus ſaxa, innumeroſque ad alios uſus ferro utimur; ita ut incolæ inſulæ de los ladrones, *quamvis omni metallo deſtituantur, à navigiis prætereuntibus, non aurum, non argentum, ſed tantùm ferrum altâ voce efflagitent; non neſcii, ferrum inter metalla omnia utilitate primum eſſe. ſed & eodem utimur ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolùm, ſed miſſili volucrique; nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc verò pennato; quam ſceleratiſſimam humani ingenii fraudem arbitror: ſiquidem, ut ejus mors perveniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennaſque ferro dedimus. quam ob rem culpa nobis, non naturæ fiat accepta.*

ff. de vent. inſpic.

Plin. hiſt. natur. lib. 34. cap. 14.

Vide-

Videtur autem natura propterea Galliam ditioribus ferri venis inferſiſſe, ut fortiſſima & maſcula Gallorum natio ex hoc inexhauſto armamentario invictas ſuas legiones perpetuò armare, & fortunâ virtuti famulante, omnibus totius orbis partib. catenas & compedes innectere poſſet: gladii ſanè Gallici ſemper famam & laudem & pretium habuerunt. De ſingulis verò metallorum ſpeciebus tædioſum ſit aures illuſtris hujus conſeſſus fatigare longiùs: ſatis ſit, Galliam jam ſub Auguſti imperio cum aliis populis, & nominatim cum Hiſpanis pro gloria metallaria, ſingulis terræ ſuæ patriæ divitias extollentibus, contendiſſe. Nemo etiam tam vanâ opinione imbui ſe patiatur, hodie in Galliis quaſi effœtâ tellure, omnes auri argentique venas exaruiſſe; cum cottidie novæ ſe prodant, quæ ad indaginem diligentiorem avaritiæ operas ſollicitant & provocant. Sed Gallorum virtus, cœlo proxima, cum inferis parum habet commercii. Cum enim illorum terra ſummâ ſui parte tribuat bona omnia, quæ ſive neceſſitatem, ſive delicias conſiderem, omnibus humanæ vitæ deſideriis ſatisfacere, & ad nova etiam delicatiſſimos Apicios ſtimulare poſſint: cur in tam ſanctæ & benigniſſimæ matris ventrem ſæviant? cur viſcera ejus cruentent? cur tot hominum exercitus ſepeliant vivos, & in ſede manium opes quærant, quas longè ſanctiores & innocentiores poſſident in horreis? Utinam ſic viveremus ubique! Quàm enim beata, & omni pretio major eſſet vita; ſi nihil aliud,

Jul. Pollux Onomaſt. lib. I. c. 10.

Strabo.

Voyez l'Apologie de René Herpin pour la Republique de J. Bodin: *ou Domintq. Bertin aſſeuroit, s'il euſt eu les moyens, qu'on tireroit plus d'or & d'argent des Pirenees, qu'il n'en vient du Perou.*

 liud,

liud, quàm ſupra terras, & quod ſecum eſt, concupiſceret?

Ovidius.

Itum eſt in viſcera terræ,
Quaſque abſcondiderat, Stygiiſque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Hoc verò etiam attingendum eſt. cum Galli ædificia certatim extruerent: ea ut robuſta, ac ſplendida, & in longam temporum ſenectutem durarent; natura illic ex terræ gremio omnis generis lapides ad ſtructuram idoneos, quoſdam ipsâ duritie immortales, alios autem, quamvis dentatâ ſerrâ ſecentur, tamen contra tempeſtatum inſultus fortes, & contra vetuſtatem fideles, quin & ingentem pulcherrimorum marmorum, & verſicoloribus maculis eximiè diſtinctorum, quibus mirificè fœcundi ſunt montes Pyrenæi, apparatum affatim ſuggeſſit: ut & inter plurima Galliæ miracula antiquitas obſervavit, lapides ibi renaſci, & lapicidinarum hulcera ſponte compleri iterum.

H.Bignon du R.de Fr. lib. 1.

J. Bodin. in naturæ theatro lib.2. Ulp. in l. fructus. 7. §. ſi vir. 13. ff. ſoluto matrim.

Jam aquarias Galliæ laudes quibus verbis ornabo? Licet enim aquæ ſaluberrimæ paſſim omnes provincias, intra ſupraq; terram, venis, ut ſiphonibus, diſcurrentibus, ad miraculum uſq; humectent, irrigent, foveant; adeoq; quibuſdam in locis medicinas faciant, nec Morboniæ in Gallia locum eſſe facilè patiantur: non minori tamen gratitudine penſandum beneficium eſt illud, quòd innumeras piſcium ſpecies, & ſaporis exquiſitiſſimi, naturâ novas ſemper pariente, emittunt; & tan-

& tantâ vi, ut multoties capturam ea impediat, & piſcatoribus ſperatum, retibus molem ponderis non tolerantibus, eripiat fructum. Et quo in cenſu ponendum eſt illud; quòd probatiſsimum, id eſt, quàm maximè rubens, & quàm ramoſiſsimum generent coralium? cujus baccarum autoritas non minùs Indorum viris quoque pretioſa fuit, quàm olim fœminis Romanis uniones Indici. gignitur id quidem & in Rubro mari, ſed nigrius; item in Perſico, vocaturque Iace; ſed laudatiſſimum in Gallico ſinu circa Stæchadas inſulas. *Quo item in numero illud collocandum eſt, quòd totum regnum præſtantiſsimis & gratioſiſsimis fluminibus perluitur; quæ loca mediterranea non minùs quàm maritima commerciis aptant; ſicque in ſingulis provinciis omnium divitias & totum Mercurii imperium ubique monſtrant? Catharina Medicéa, Gallorum Regina, dixit,* Galliam à pluribus navigiorum patientibus fluviis interlui; quam reliquas Europæ regiones omnes: *quod ut ſit oratoriè dictum, & hyperbolem ſapiat; ea tamen Boteri Itali judicio à veritate quàm proximè abeſt. Et quanquam inter tot flumina nullum eſt, quod ſingulari quodam naturæ privilegio non gaudeat; quibuſdam etiam aurifodinarum æmulis, in ramentis abſolutiſsimum aurum, ſcilicet curſu ipſo trituque perpolitum, vehentibus; ut propterea Galli Hiſpanis Tagum ſuũ, Padum Italis, Hebrum Thracibus, Aſiaticis Pactolũ, & Indis Gangem invideant haud-*

Plin. hiſt. nat. lib. 9. cap. 8.

Plin. hiſt. nat. lib. 32. cap. 2.

H. Bignon du R. de Fr. lib. 1.

Boter. in Relat univerſal. part. 2. lib. 1.

haudquaquam: inter omnia tamen Sequanæ præcipua nobilitas; cujus ea eſt aquarum amœnitas & munificentia, ut oculos & palatum pelliciat; ea innocentia & riparum obfirmatio, ut accolas populos ſecurè in utramq; aurem dormire jubeat; lectum non facilè evagetur, minimeq; omnium orbis fluviorum interdictum Prætoris de ripa munienda *exerceat; ea curſus manſuetudo, ut omnibus vicinis familiaritatis uſumfructum ſinuoſis ſuis flexib. & mæandris, ob quos ſæpè creditur reverti, (nam Lutetiâ Poßiacum, quæ itinere terreſtri interſe leucis VI. diſtant, navigantibus plus XXVI. numerantur) cupiat exhibere; ea denique in navigationibus commoditas, ut neſciam, an in aliis amnibus ſit par, nedum major. At enim, quod Salvianus de Aquitania, illud ipſum de tota Gallia verè effari poſſumus:* Nemini, *ait doctißimus iſte Maßilienſis Epiſcopus,* dubium eſt, Aquitanos medullam ferè omnium Galliarum, & uber totius fœcunditatis, habuiſſe; nec ſolùm fœcunditatis; ſed, quæ præponi interdum fœcunditati ſolent, voluptatis, jucunditatis, pulchritudinis: adeò illic omnis admodum regio aut intertexta vineis, aut florulenta pratis, aut diſtincta culturis, aut conſita pomis, aut amœnata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfuſa fluminibus, aut circumdata meſſibus fuit; ut verè poſſeſſores terræ illius, nō tam ſoli iſtius portionem, quàm paradiſi imaginem poſſediſſe videantur.

Julian' Imp. in Miſopog.

Thuan. hiſt. lib. 42.

Salvianus lib. 7. de Dei gubernatione.

Hæc igitur eſt Gallia; *hæc terrarum nobiliſſima, &*

& verè felicitatis humanæ epitome; hæc omnium deliciarum & elegantiarum paradiſus; hæc eſt, quam Manilius divitē; *quam Dion* divitiis florentem, *quā Joſephus* beatitudinis fontem, omnes terrarum tractus opibus & bonis irrigantem; *quam Cicero* omni copiarum genere abundantem, *quam Procopius* Hiſpaniâ, *& Bignonius*, omnibus Imperii Romani provinciis potentiorem *dixerunt. Hæc ipſa eſt, cujus opibus & viribus Julius Cæſar incredibiles æris alieni ſarcinas excuſſit, omnes amicos & familiares ſuos egenos locupletavit, pleroſq; Romæ proceres & primores in ſententiam ſuam pertraxit; immenſa congiaria populo, & militibus donativa dedit; palatium magnificentiſſimum, cujus area conſtitit HS. millies, quæ ſunt viciesquinquies centena millia Philippæorū, extruxit: breviter; quâ Imperium Romanum univerſum in poteſtatem redegit. Unicum tanquam* ἐπίμετρον *conſummatiſſimæ Galliarum bonitatis addo hoc: terram Gallicam aut paucis, aut nullis affligi incommoditatibus. O ineffabilem naturæ indulgentiam! Quæ enim alia in mundo provincia, quæ plaga, quis agellus eſt; cujus felicitatem nulla flagellet calamitas, vis major nulla conturbet, nulli etiā novercantis fortunæ præmiatores contaminent. Ægyptus flumen Nilum habet potuſœtiferum, & coloni vice fungētem, qui auctu magno per omnem planitiem exſpatiatus ſatietatem, hilaritatem, ſecuritatē, & delicias affert: ſed idem Nilus habet Crocodilum; quadrupes malū, & terrâ pariter*

Sueton. in Julio cap. 22. 26. 54. Plutarch. in Julio. H. Bignō du R. de Fr. lib. 1. Lipſ. de Magn. Rom. lib. 3. cap. 7.

Plin. hiſt. nat. lib. 7. cap. 3. lib. 18. c. 18. lib. 5. cap. 9.

Plin hiſt. nat lib. 8. cap. 25.

S *ac flu-*

Plin.lib.21. cap.4. *ac flumine infeſtum. Cyrenaica roſas fert odoratiſſimas, atq; unguentum pulcherrimum: ſed eadem quoque generat Baſiliſcum, frutices necantem, nõ contactos modò, verùm & afflatos, exurẽtem herbas, ſaxa rumpentem, internecivum humani generis; omnibus, qui oculos ejus vidère, confeſtim expirantibus. ſic Arabia ab odoribus, quos in totum ſpargit orbem,* felicis *cognomentum adepta eſt: ſed eadem noxiis ſerpentibus colore mentientibus terram, & peſtilẽtibus morbis ex gravitate aëris contractis, ita impetitur, ut* infelicis *cognomentum non malè gerere poſſit. ſic China apud omnes audit fertiliſſima, amœniſſima, & Orientis horreum: ſed eam mille pericula, miſeriæ mille circumſtant & obruunt ſine induciis; modò igne cœlitùs immiſſo totos pagos, oppida, urbes, & provincias totas diglutiente; modò inundationibus & diluviis obvia quæque proſternentibus; modò terrâ horrendo cum fragore intremiſcente, & diductis faucibus homines, pecora, & ſeipſam ſorbente ac devorante. ſic etiam aliorum regnorum & imperiorum proſperitatem, ſemper aliqua comitatur clades & injuria. Una verò Gallia, & unica Gallia, quietè & ſecurè ſuis opibus fruitur: una ſerenantis fortunæ domicilium & regiam obtinet: una ſemper ſine omni periculo uberrimam omnium deliciarum colligit meſſem. Hinc Crocodilum non novit, baſiliſcum non videt, ſerpentum morſus non ſentit, leonum, tigridum, urſorum, & reliquorum vel nomine ſolùm terrentium animalium laniatus nõ*

Plin. lib. 8. cap.21.

H. Bignon du R. de Fr. lib.1.

Thuan. hiſt. lib. 18.

dolet;

dolet; aëris peſtilentiam, ignium cœleſtium ingluviem, excidia aquarum non timet; & denique terræ murmura, mugitus, rupturas & cætera prodigia non audit. Qui itaque hæc omnia, huc uſque pro Galliis propoſita, vacuis percepit auribus; is, niſi me omnes ſenſus decipiunt, ſi anteà non credidit, in poſterum mihi accredet, & aſſenſu ſuo ſtabilet, que la France eſt le petit oeil & la perle du monde. Plin. lib. 2. cap. 80.

Venio ad ſecundum Orationis meæ caput, & Gallos Galliâ ſuâ digniſſimos laudatum eo: quorum ſive multitudinem, ſive virtutes ad Lydium rationis lapidem vocem, undique ad miracula animus & lingua fatiſcunt. Salomonis Regis oraculum veneror, ut ſapientiæ genimen: in multitudine, *inquit*, populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis. Proverb. 14. *Quæ etiam cauſa fuit; ut* Deus *Abrahamum exaltaturus, promiſerit ei, fore, ut poſteritas illius in tantum excreſceret populum, cujus numerus non magis, quàm ſtellarum cœli, aut arenæ maris, iniri poſſit.* Gen. 12. 13. 15. &c. *Et divi Hadriani reſcriptum ignobile non eſt; apud quem favorabilem cauſam liberorum Albini filiorum numerus fecit; cum ampliari imperium hominum adjectione potiùs quàm pecuniarum copiâ mallet.* l. cum ratio. 7. §. ſi plures. 3. ff. de bon. damnat. *Sed quis Galliæ eſt angulus, quæ loca ibi in ulla oſtendi poſſunt parte, quæ non frequentia hominum obumbret, quæ non gentium hinc inde commeantium & diſcurrentium exercitus occupet? Nulla ibi ſolitudo, nihil vacuum, & deſertum nihil*

Omnia itinera & viæ omnes ædificiis, domibus, arcibus, pagis, oppidis, urbibus ſunt repletæ: vixq; tranſeunti aliquod ex oculis elabitur, & alia decem circumſpicienti comparent: ut tota Gallia tantùm una urbs quædam in regiones & vias diſtincta eſſe videatur. Et quemadmodum in formicarum receptaculis & domiciliis nihil eſt inane, ſed omnia ſolertiſſimo animalculo in cumulos ſine numero perpetuò circumrepente ſunt pleniſſima: ita Gallia tota hominibus infarcta, & ubique populus eſt. Rex Agrippa cum Judæos contra Romanos arma & rebellionem parturientes in officio & obſequio continere cuperet; quæſivit ab illis, an opulentiâ Gallos, fortitudine Germanos, Græcos firmâ inter ſe concordiâ animorumque conteſſeratione antecellerent; qui omnes tamen imperii Romani jugum ſubiiſſent: &, ut impotentiam illorum, potentiâ, quam iſti habebant, & tamen Romanis impares erant, conſtringeret, atque ad ſanitatem reduceret; ſic de Gallia loquitur; eam ſupra fidem beatam & omnium divitiarum feracem trecentis & quinque populis, atque ſupra mille ducentis ampliùs oppidis inſeſſam eſſe. Sed hodie quàm nihil decrementi paſſa eſt Gallia? Numerat civitates infulâ Epiſcopali inclytas CII. & Metropolitanas XIV. ultra has, urbium oppidorumque totas numerat chiliades: & qui curatius calculum ſub Henrico II. Rege ſubduxère, numerant parœciarum XXIV. cIↃ.IↃccc. XXVII. non venientibus in un-

Joſeph. de bel. Judaico lib. 2.

Ioſ. Scaliger in Notitia Galliæ. *Sūt in Gallia CIV. Epiſcopi, XII. Archiepiſ. DXLVIII. Abbates, Curionū XXVII. millia & CCCC; ſi modò ſingulis urbib. & pagis ſinguli Curiones tribuantur: extra minores Archi-*

mandritas, & cœnobia tenuium Monachorum vicatim mendicantium.

Bodin. de Rep. lib. 5. cap. 2.

in numerum Burgundionibus & Pictonibus. Quantum hominum ſub tot tectorum myriadibus degit? quantum capit Narbo Martius, ſpecula *olim* & propugnaculum populi Romani?

Cicero pro Fonteio.

Sidon Apollinaris.

——Narbo potens ſalubritate,
urbe & rure ſimul bonus videri,
muris, civibus, ambitu, tabernis,
portis, porticibus, foro, theatro,
delubris, capitoliis, monetis,
thermis, arcubus, horreis, macellis,
pratis, fontibus, inſulis, ſalinis,
ſtagnis, flumine, merce, ponte, ponto.

quantum capit Nemauſus, urbs toto orbe Romano, ſi Romam unam excipiamus, antiquitatis venerandæ monumentis, amphitheatro, palatio, delubro Veſtæ extra urbem, & admirandæ paſſim pulchritudinisruderibus ac fragmentis, quæ cum recentibus regum ædificiis integris etiam hodie certant; fonte etiam cognomine veterum teſtimoniis famoſo, ſpectatiſſima?

Thuan. hiſt. lib. 46.

quantum capit urbs Conſtantina, ſive Gallula Roma, Arelas? de qua ita Imp. Fl. Conſtantinus: tanta eſt loci oportunitas, tanta eſt copia commerciorum, tanta illic frequentia commeantium, ut quicquid uſquam naſcitur, illic commodiùs diſtrahatur. Neque enim ulla provincia fructus ſui facultate lætatur, ut non niſi hæc propria Arelatenſis ſoli credatur eſſe fœcunditas. Quicquid enim dives Oriens, quicquid odoratus Arabs, quicquid delicatus Aſſyrius, quod

Joſeph. Scaliger in lectionib: Auſon. Jo: Iſac. Pontanus in Itinerario Gall. Narbon. Fr. Juret. ad Symmach. lib. 9. epiſt. 16. ubi hanc Conſtitutionem adſcribit Honorio & Theodoſio.

Africa fertilis, quod ſpecioſa Hiſpania, quod fœcunda Gallia poteſt habere præclarum, ita illic exhibetur affatim, quaſi ſibi naſcantur omnia, quæ ubique conſtat eſſe magnifica. Iam verò de curſu Rhodani & Turoni recurſu, neceſſe eſt, ut vicinum faciant & pœnè conterminum, vel quod iſte præterfluit, vel ille quod circuit. Cum ergò huic ſerviat civitati, quicquid habet terra præcipuum; ad hanc vel navi, vel vehiculo, terrâ, mari, flumine deferatur, quicquid ſingulis naſcitur; quomodo ſibi non multum Galliæ noſtræ præſtitum credant; cum in eâdem civitate præcipiamus eſſe conventum, in qua divino quodam munere commoditatum & commerciorum opportunitas tanta præſtatur? *quantum capiunt Durocortorum Remorum, Avaricum Biturigum, Cæſarodunum Turonum, Lugdunum Seguſianorum, Genabum Aurelianorum, Samarobrina Ambianorum, Auguſtobona Tricaſſium, Auguſtoritum Pictonum? quantum Toloſa, Rotomagus Venellocaſſium, Condivicinum Nannetum, Avenio Cavarum? & quantum capit caput omnium Lutetia Pariſiorum?* Parigi città, *ait Boterus*, che di popolo & di abbondanza d' ogni coſa avanza di gran lunga tutte l' altre di Chriſtianità: *ut lepidi ſint Thuringi, qui cum Tityro Virgiliano totum mundum aliquot dierum itinere concludunt; & præ Erfordia ſua omnes civitates deſpiciunt, Erfordiamq; non urbem, ſed juſtam aliquam provinciam & regionem crepant. Multò plus ſalis miſcuit* Franciſcus I

Lib. 1. delle cauſe della grandezza delle città.

ſcus I. Gall. Rex, qui Carolo V. Imperatori apud ſe divertenti, & interroganti, ecquæ urbium in Gallia eſſet primaria? Rotomagum reſpondit: *replicanti verò Imperatori,* ecquid de Lutetia futurum ſit? eam non urbibus, ſed propter amplitudinem, & populi rerumque omnium ingentem vim, provinciis accendam eſſe dixit. *Bonis etiam autoribus habeo, Chriſtophorum Ducem Würtembergicum, tuum,* cognate Princeps, Friderice Achilles, *agnatum, Principem prudentiſſimum, credidiſſe;* Lutetiæ non minus hominum eſſe, quàm in agro Würtembergico univerſo. *Quis facilè hæc credat, qui Lutetiam non vidit? & quis non credat facilè, qui Lutetiam vidit? Exoriatur aliquis novus generis humani pædagogus, aliquis novus Lipſius, qui* admiranda Galliæ *bono publico donet; & iſtud majuſculis literis conſignet;* unam Galliæ Lutetiam tantam populi multitudinem comprendere, quantam Würtembergiæ continet Ducatus penè totus; cui tamen multæ urbium decuriæ & pagorum centuriæ inſunt. *Tantoque populo Lutetiano omnis rerum abundantia ita præſens eſt; ut Vigenerius exiſtimaverit, ſi à ſe cœna δωδεκάθεος, Lucullo, Pompejo, Ciceroni, & aliis συγχρόνοις heroibus Romanis inſtruenda eſſet, ſe Lutetiæ, & quidem unico tantùm die præmonitum, & duntaxat trium hominum, popinarii, dulciarii, obſonatorii, operâ adjutum, nec totis mille ducentis coronatis in*

eam

Pierre Matthieu in hiſt. Henrici 4. G. R. libr. 6. ad fin.

De Lutetiæ divitiis ita ſcriptum reliquit Bodin' in Reſponſo ad Malaſtretum: *Or ſi nous venons à noſtre aage, nous trouverons qu'en ſix mois le Roy à trouvé en Paris, ſans aller plus loing, plus de trois millionis quatrecents mille livres, hors les deniers des offices qui furẽt auſſi trouvez en Paris; outre les deniers des aides & du domaine.*

Pet. Matth. in hiſt. Henric. 4. G. R. lib. 5. narr. 6.

eam rem inſumptis, eo illos ſplendore & lautitiâ excepturum; ut ſint ingenuè faſſuri, ſe per omnem vitam nullibi meliùs cœnaviſſe. Huic verò ampliſſimæ Pariſiorum civitati cum alii reges multi ſtuduerunt, tum maximè Henricus IV. contulit, quicquid ad auctoritatem, nitorem, & amplitudinem illius potuit conducere; ſæpe cum votis luctans, in tot annos vitæ prolongationem expetendo, quibus & Luparam arcem ædificare, & ſuburbia Pariſienſia muris cingere, atque ita de domo & urbe omnium totius orbis, illa elegantiſſima, iſta maxima, gloriari poſſet. Propterea illud mundi & omnium divitiarum compendium nullis novis oneribus gravari permiſit: atque mercatorum præfectum urbiſque decuriones facultatem indicendi pecuniolas in fontium tubulos, ut faciliùs ſumptus epulares in XL. Helvetiorum Legatorum gratiam faciendos ſuſtinerent, petenteis ingenioſè repulit; aliâ, inquiens, inventione opus eſt: ſolius eſt Ieſu Chriſti, aquam in vinum commutare.

Petr. Matth. in hiſt. mortis Henrici 4. G. R.

Verùm, ut cœlum inter omnia naturæ corpora pulcherrimum, idemque ſtellarum populis auguſtiſſimum eſt, & iſtarum virtutes planè ſupernates atque cœleſtes, & Divinis proximæ ſunt: ita quoque Gallia omnium terrarum florentiſſima & populoſiſſima; & Gallorum virtutes omninò ſunt Gallicæ, hoc eſt, heroicæ. Neque enim effœminat animos regionis amœnitas nimia, aut ad corrumpendum illorum vigorem

cœli

cœli indulgentia operatur aliquid: imò virtutis eſt cum ſumma rerum copia tale certamen; ut illa in imperio, hæc in obſequio gloriæ ſummam quærat; nec malè quis Gallum, virtutem heroicè animatam dicere poſſit. Et quemadmodum virtus tantùm in libero habitat animo; ita idem libertatis, quod Gallorum eſt domicilium; ſervitute undique pulsâ. Ideoque ſervi peregrini, ut primùm Galliæ fines penetraverint, eodem momento liberi fiunt. *id quod vetere SCto Pariſiorum decretum eſt adverſus Legatum quendam Hiſpanum, qui ſervum in Galliam deduxerat. uti & hominum memoriâ factum: cum mercator peregrinus ſervum in Hiſpania coëmptum Toloſam ſecum duxiſſet: hoſpeſq; re intellectâ ſervo perſuaſiſſet, ut ad libertatem proclamaret. rogatione enim ad octoviros perlatâ, & mercatore accito, advocatus fiſci ex Archivis deprompſit antiqua privilegia, quibus ſervos, ſimul ac Toloſam ingreſſi fuiſſent, liberos fieri conſtitutum erat. propterea mercator, qui quidem exceptiones ſuas proponebat, metuebat tamen, ne & ſervo obſequentiſſimo & pretio carere cogeretur, ei libertatem dedit, pactus operas ſerviles, quamdiu ipſe dominus viveret. Conſimiliter in obſidione Metenſi ſervus fugitivus hero relicto, & abducto magni pretii equo Hiſpano, in urbem trãſierat; quem cum Lud. Avila equitatus Cæſarei præfectus, tubicine cum literis ad Franciſcum Guiſium ſummæ rei in urbe præfectum miſſo, repoſceret; Guiſius quidem equum jam*

Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 3.

Anno Chriſti 1552.

T diven-

divenditum conquiri, & pretio perſoluto redemptum ad Avilam remitti curavit, quod ad ſervum *reſpondit*; jam in interiora regni penetrâſſe: cæterùm terræ Franciæ id juris eſſe, ut quicunque ſervilis conditionis pedem in ea poſuerint, mox libertatem recuperent: quod jus adeò honorificum & Chriſtianæ genti ſummopere conveniens cum violare neque debeat, neque verò velit, ea in parte deſiderio ejus ſatisfacere ſe non poſſe.

Thuan. hiſt. lib. 8.

Hanc autem libertatem Galli cum militari gloria feliciſſimè ſociaverunt: de qua quid attinet dicere? cum illi ab omni ætate bellicæ laudis famâ claruerint ita, ut qui illuſtriſſimi; pugnaverint, ut qui fortiſſimi; vicerint, ut qui fortunatiſſimi. In hiſtoria Romana pervulgatum eſt, Romanos cum cæteris gentibus de gloria, cum Gallis pro ſalute certaviſſe: *atque ut* facundiâ Græcos, *ſic* gloriâ belli Gallos ante Romanos fuiſſe. *cumquè apud eos certa ætas faciendis ſtipendiis præfinita eſſet, quâ exactâ miſſionem impetrare poſſent: bello tamen Gallico* nemo civis Romanus ſibi ullâ excuſatione utendum putabat; *& ne ſexagenarii quidem, nec ipſi etiam ſacerdotes militiâ ſolvebantur. Adeoquè Gallia Romanis erat terribilis, ut poſt mortem Dictatoris Cæſaris in Senatu fuerit propoſitum, illam licet in provinciam jam redactam iterum juri ſuo & libertati reſtituendam eſſe. Quin etiam in Græciam & Aſiam virtus Gallorum pervaſit, tantâ nominis reverentiâ; ut*

Fr. Hotoman. in Franco-Gall. cap. 3.

Salluſt. in fine bell. Iugurth.

Salluſt. in conjur. Catil. Orat. Catonis

Lipſ. de milit. Rom. lib. 5. dialogo 19.

Cicero pro Fontejo.

Appianus, Plutarchus: quos refert Ioan. Roſinus Antiquit. Roman. lib. 8. part. 2, cap. 1.

Appian. lib. 3. bell. civil.

ut non ſolùm Reges non laceſſiti quoque ultrò pacem ingenti pecuniâ mercarentur; verùm etiam ſine mercenario Gallorum exercitu nulla bella gererent, & pulſi regno ad nullos alios quàm ad Gallos confugerent; ſicque aliter majeſtatem ſuam tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitrarentur. *Galli illi, illi ſunt, qui Poëtæ verbis* Juſtin. lib. 24. Juſtin. lib. 25.

—————————— per omnem
invecti Europam, quaſi grando Aquilone vel
Auſtro
importata, gravi paſſim ſonuêre tumultu.
Scit Romanus adhuc, & quam Tarpeja videtis
Arx attollentem caput illo in monte ſuperbum
Pannones, Aemathii norunt, ſcit Delphica rupes.
Intravêre Aſiæ fines: propè litora Ponti
in gentem crevêre novam, quæ tenditur uſque
ad juga Pamphilûm, Garamantica ſidera cōtra,
inter Cappadoces poſita, & Bythinica regna.

Fidem etiam faciunt rerum geſtarum magnitudini ſparſæ tot ubique terrarum Gallici nominis coloniæ. nam & major & melior Italiæ pars de Ciſalpinæ Galliæ nomine appellatur. & ſi ambitioſa & fabuloſa Romanorum ad res Iliacas origines ſuas referentium commenta rejiciamus; quis dubitat, quin Veneti non ab Henetis Paphlagonibus, ſed à Venetis Armoricanis (quicquid contra Cæſar, quicquid Polybius de Venetis ſermone à Gallis diverſo utentibus ſcribant) originem ducant? quorſum illa Seno- Thuan. hiſt. lib. 1. Polyb. hiſt. lib. 2.

num, Bojorum, Cenomanorum, atque adeò Inſubrum nomina in Italia ſpectant, niſi ut intelligamus Gallos olim hæc loca tenuiſſe, & ad tradendam poſteris originis ſuæ memoriam de ſuo nomine appellâſſe? Et aſpicite, auditores, noſtram Germanam. nonne fuit

Cęſar de bel. Gall. lib. 6.

tempus, cum Germanos Galli virtute ſuperarent, *ultrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent? nonne fertiliſſima Germaniæ loca circum Herciniam ſilvam* Tectoſages occupârunt; gente ad hoc

Würtembergici.

tempus iis ſedibus ſe continente, ſummamque (*Cæſare teſte*) juſtitiæ & bellicæ laudis opinionem ha-

Tacit. de morib. German.

bente? *nonne & Boii in Vindelicia, qui hodie Bajoari ſunt, ad Bojos Gallos primordia referunt? non-*

Cęſar de bel. Gal. lib. 5. Tacit. in Agricola. Cambden. de prim. incolis Britan.

ne etiam Britanni Gallorum ſunt propago? nonne Celtiberi, Eburovices, Helvii, Braccati in Hiſpania; atque in Luſitania Celtici; nonne Galatæ ſeu Gallo-Græci in Aſia; ex quibus Trocmi oram Helleſpon-

Thuan. hiſt. lib. 65.

ti, Toliſtobogi Æolida atque Joniam, Tectoſages mediterranea Aſiæ loca ſortiti ſunt; nonne inſigne ſunt monumentum fortitudinis Gallicæ? Etſi verò tandem etiam à Romanis bello domiti ſunt, tamen omnibus aliis bellatoribus oleum & operam perdentibus

Civilis in Tacito hiſt. lib. 4.

vix decennio à florentiſſimo duce C. Cæſare, & ipſorummet Gallorum factionibus laborantium viribus in fidem accepti ſunt: Heduis & Sequanis, amicis Pop. Rom. & Arvernis, fratribus vocatis; *ſub quibus nominibus Gallia libertatem quodammodo retinuit.*

Inde

Inde poſt aliquot ſecula Gallis & Francis in unam Gallo-Francorum gẽtem coëuntibus, circa annum Salutis CDLXXX. regnum in Gallia cognomine condiderunt, quod ad hæc uſque tempora omnium clariſſimum & validiſſimum toto orbe Chriſtiano fuit: ex quo præter infinita in Rempub. totius orbis merita prodierunt à Tancredo Normanno Siciliæ Reges; à Gulielmo notho itidem Normanno, & Gothofredo Plantageneta Andegavenſium Comite, Reges Angliæ; à Luſinianis, Reges Syriæ, Cypri, & Græciæ; etiam ipsâ Conſtantinopoli Imperii Orientalis capite à Gallis Imperatoribus longo tempore poſſeſsâ. In omni antiquitate, etiam in fabulis, nihil cum fortibus iſtorum Gallo-Francorum facinoribus comparari poteſt. Quid enim expeditionibus in terram ſanctam legitur ſimile? Videor mihi, Auditores, videre ipſum Godifridum Bononienſem, *Ducatu ſuo ob eam cauſam Epiſcopo Leodienſium vendito, Francorum exercitum* Lanovius Diſcurſu. 22. *per Germaniam, Hungariam & Græciam, in Aſiam & in Syriam uſque, nuſquam irrito conatu, nihil inſidiis & aſtu Imperatoris Conſtantinopolitani, nihil ingentibus fluminibus & inacceſſis montibus, nihil ſitis diræq; famis malo, nihil immẽſis barbarorum agminibus indomitos animos retardantibus, ad inſolitum decus ducentem; centies variis cruentiſq; ſucceſſibus dimicantem, Solimanum Turcorum Dynaſtam, Chalypham Ægyptium, & tot alios fortiſſimos barbaros fugantem & vincentem; Nicæam, Edeſſam, Antiochiam,*

Willermus Tyrenſis Archiepiſc. de bello Sacro.

P. Jovius in elog. vir. illuſtr. de Gotifredo Bolonio.

chiam,& tot alias potentes urbes, inprimis Hieroſolyma capientem. O virum mirificiſſimum & maximum! Sed quantò ſe ipſo fuit admirabilior; cum unanimi procerum cōſenſu Rex Hieroſolymorū ſalutatus, decorum fortaſſe aliis, ſibi verò ſuperbum Regis nomen pio invictoq; adverſus faſtum animo repudiaret; nefas eſſe reputans, ea in urbe auream coronam ferre, in qua Chriſtus ſpineam tuliſſet? *quantò ſe ipſo fuit major; cum jam Rex, & in obſidione urbis Aſſur hærens, regulis vicinis munuſcula afferentibus & offerentibus, atq; ipſum cultu ſimplici, omninò gregarii militis habitu, ſacco ſtramine pleno humi inſidentem, ſuos, quos pabulatū emiſerat, expectantem, invenientibus, & proptereà non ſine ſtupore quærentibus;* cur tantus Princeps & tam admirabilis Dominus, *(verba Tyrenſis Archiepiſcopi ſunt)* qui ab Occidente veniens totum cōcuſſerat Orientem, & regnum maximum in manu valida occupaverat, ita ſederet inglorius, ut neque tapetia neq; holoſerica circa ſe more haberet regio; nec ſtipatus ſatellitibus armatis formidabilem ſe præberet accedentibus; *reſponſo planè divino duplicaret ſtuporem, & diceret:* homini mortali ſufficere meritò terram pro ſede temporali poſſe, cui poſt mortem perpetuum domicilium ſit præſtitura? *O majeſtatem in humilitatis amore ſummam! ò gloriam in pompæ contemptu incomparabilem! ò immortalitatem in mortalitatis memoria cœleſtem! dignus, dignus Gotifridus, ille divinus Achilles, ille Chriſti athleta, cui reguli abiturien-*

Willermus Tyrenſis Archiep. hiſtor. lib. 9. c. 20.

turientes, & meliores quàm venerant, acclamaverint: quia verè hic eſt, qui univerſas regiones debeat expugnare; & cui repoſitum eſt de vitæ merito, populis & nationibus Principari. *Sed de ſingulis Gallorum & Franco-Gallorum aliquid dicere velle, id eſſet incipere & nunquam deſinere: cum illorum virtus totum complexa mundum, nullum fere orbis angulum ſine lauru, aut trophæo, aut triumfo prætermiſerit. Proponite enim vobis, Auditores, ante oculos Belloveſum ac Sigoveſum, qui per alpes inexuperabiles viſas, nullaque dum viâ ſuperatas, & per juncta cœlo juga veluti in alium orbem terrarum, in Italiam, & in ſaltus Hercinios tranſierunt; Brennum, qui Romam expugnavit; & alterum Brennum, qui Europam & Aſiam tremefecit; Dumnorigem, Divitiacum, Orgetorigem, Diviconem, Vercingetorigem; qui Cæſaris arma & animũ ſæpè hebetaverunt: miramini Carolum Martellum, qui Chriſtiani orbis tutor Saracenicam tempeſtatem innumerabilium hoſtium occidione diſpulit; Pipinum, qui Longobardos Italiâ ejecit; Bertrandum Gueſquinatem, qui Petrum Caſtellæ regem ob tyrannidem omnium odio preſſum regno ſpoliavit, & Henricum Spurium, unde poſteà Iſabella Ferdinando Arragonio nupta genus duxit, portione hereditariâ exutum, regem conſtituit: contemplamini Bayardum, qui facie ad hoſtem converſâ mori voluit; Gaſtonem Foxium, qui penè prius dux quàm miles, trium-*

Livi⁹ decad. 1. lib. 5.

Cæſar paſſim.

Thuan. hiſt. lib. 1.

Froſſardus lib. 1. Mariana de reb. Hiſpan. lib. 17.

Mich. de Montaigne lib. 1. cap. 3.

Paul. Jovius in elogio Gaſtonis Fox.

triumfator quàm imperator, Ravennatium campos inſigni victoriâ, ſed fatali ſuo interitu nobilitavit: Paulum Thermum; qui per omnes militiæ gradus, egregiâ cum laude decurſos, ſummam dignationem apud Regem in re tenui ad mortem uſque, certiſſimo vitæ innocenter actæ argumento, retinuit; Oſſunium, cujus pugnacitas, ut Thermi prudentia, in proverbium abiit:

Thuan. hiſt. lib. 34.

Carolum Coſſæum Briſſacum, qui omneis populareis ſuos duces, qui ſigna in Italiam intulerunt, in expeditionibus feliciter ſuſcipiendis, & in bello partis prudenter conſervandis, longè ſuperavit:

Thuan. hiſt. lib. 35.

Blaſium Monlucium, qui nunquam victus eſt:

B. Monluc. in commēt. lib. 1. & 5.

Mathurinum Scutum Romegaſium, Equitem Hieroſolymitanum; qui tantum nominis ſui terrorem toto Oriente ſparſit, ut matres parvulis infantibus etiam hodie pro terriculamento ejus nomen inclament.

Thuan. hiſt. lib. 50.

Atque ex his, & talibus ducibus, de totius Gallo-Francici populi fortitudine judicate, Auditores. In univerſum enim Galli omnes armis inſueverunt; & inter tubarum clangores, perdentium ac pereuntium hoſtium clamores, telorum & gladiorum fragores, terrificos tormentorum boatus, ſemper impavidi, ſemper imperterriti lætitiâ exultāt, & ultrò paſſim militiæ dant nomē; ac gregarii milites ut duces ſint, virtute ſuâ merentur.

Colinius apud Thuan. hiſt. lib. 51.

Et tamen ex infinita multitudine fortium Gallorum, qui ſaltē intra proximos mille annos adverſis vulneribus mortem admiſerunt; quotuſquiſq; nobis eſt notus?

Mich. de Montaigne lib. 2. cap. 16.

ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

neq;

neq; belli ducum tantùm, etiam pugnarum & victoriarum memoria ferè ſepulta eſt. Quid autem noſtri Galli tam peditatu, quàm equitatu, quo omnem perrumpunt aciem, valeant; Turcæ, qui ſanè ſunt militaris ſcientiæ cenſores accuratiſſimi, in expeditionibus Hungaricis ſeriò teſtati ſunt: Sultano ipſo à Rege G. per Legatum & literas benevolentiæ & officiorum pleniſſimas enixè poſtulante; ut ille Gallos ſuos è militia Hungara ſevero edicto domum revocare, & contumaces graviter punire vellet. Non enim gregarios tãtùm Gallos viderunt Turcæ in Hungaria, viros inſuperabiles; verùm etiã ad Baronis Vaubecourii Campani, in intercipiendo Javarino portã machinâ effringentis, & Ducis Mercurii Albam Regalem capientis, virtutes cohorruerunt. Quantum etiã contra nos Germanos hodie poſſint Galli, intellectum eſt in obſidione Metenſi, cui Carolus V. Imp., Gallorum & aliorum opinione le plus grand capitaine de la Chreſtienté, *ipſe præfuit: cum illi arctiſſimè obſeſſi quoſvis hoſtiles conatus generosè eliderent, & creberrimis eruptionibus alacritatem ſuam probè oſtenderent: Cæſar autem ſatis haberet, inſtructum exercitum oſtentare; quem ubi ſtupefactum & triſtitiâ mutum in murum apertum inſilire nolle animadvertit, ingemuit ſimul & indignatus eſt, hæc ſubinde verba ingeminans:* nunc me deſertum à meis, nulloſq; circa me homines video. *Atq; eidem Imperatori Tiercellinus Gallorũ vires argutè & cum aliqua punctiunculæ objecit, quærenti,* quot dierum itinere

Petr Matth. in hiſt. Henr. 4. G. R. lib. 6. narr. 4.

Lanovius *du paſſage du duc de deux ponts.*

Thuan. hiſt. lib. 8.

Le Mercure François lib. 6.

Laurentius Medices ſæpe in ore habuit illud: *Galliam, ſi ſuarum ſit gnara viriũ, totum orbem Chriſtianum in anguſtias cogere poſſo.* Le Soldat François.

Thuan. hiſt. lib. 55.

nere Pedemontium abeſſet Lutetiâ? Si, *ait*, ſingulos dies pro ſingulis juſtis pugnis capiat, fore duodecim; modò aggreſſor in prima ſtatim non occubuerit. *Nec verò Metis ſolùm, ſed & præcipuè Sancerræ, & quidem contra Gallos, Galli ſpecimen & exemplum dedêre militari ordini urbis fortiter defendendæ. Oppugnabat eam Carolus IX. Rex, Proteſtantium odio, omnibus viribus; propugnabant obſeſſi animo majori: & quidem fragore tormentorum ex continuata pulſatione per convalleis & vicinas ſilvas reboante attoniti cervi per media caſtra perrumpebant, & in foſſam uſque penetrabant. longè tamen crudelior hoſtis fames erat, quàm hoſtis ipſe. Nam penuriâ omniũ rerum invaleſcente, ad inſolentiores mox cibos ventum eſt; atq; coriis bubulis, pellibus agninis, equinis, caninis, aliisq́; conſimilibus victitari cœptũ: membranæ etiã & chartæ pragmaticæ, quantumvis putri ſitu obſitæ, tympanorum quoq; ac cribrorũ pelles in hunc uſum depromptæ. non publicis non privatis familiarum inſtrumentis ac documentis, quorum jacturam alio tempore tanti æſtimâſſent, in tali anguſtia parcitum. tum paludamenta è bubulo corio cõfecta, capiſtra, antilenæ & poſtilenæ cum equorum ephippiis, Zonæ coriaceæ, ventralia, anſæ flabellorum, amenta clitellarũ lagenarumq́; è nervis bubulis; equorum & boum ungulæ: cervorum, caprearũqúe & aprorum pedes olim foribus affixi, oſſa fimetis effoſſa, latcrnarum cornua; & herbæ noxiæ, neceſſitate ſuggerente ad victum adhibebantur. palea ipſa minutatim cõciſa cum acere, juglandiũ putamina; cærulei lapidis,*

pidis, quem vulgò ardoſiam vocant, tegulares laminæ commolitæ & tuſæ uſum panis præbebant. ex incerniculo ſebum, axungia utcunq; vetus & rancida, in deliciis erat. oletum quoq; per vicos diligenter & certatim collectum. fimus item equorum, omnesq́; è fimeto ſordes ac veteramina, quorum alioqui odore ſolo nemo non læderetur, in alimoniam ſubducta. & ne quid ad extremæ neceſſitatis exemplum deeſſet, puella triennis ex fame mortua, & jam elata, de conſilio vetulæ refoſſa ipſis parentibus cibo fuit; qui tamen, re compertâ, magiſtratus ſententiâ ad ignem damnati ſunt. ita indies ad XXX. fere fame perimebantur, mortis morâ magis quam ipsâ morte cruciati. ut hæc obſidio Samaritanæ famis in ſacris literis memoratæ, Hieroſolymitanæ à Flavio Joſepho deſcriptæ, & Numantinæ hiſtoriis Romanis celebratæ, quæ vix à multis creditur, fidem adſtruat: unaq́ue doceat, bellum non eſſe legitimum modum tollendæ ex Eccleſia ſciſſuræ. *Nam ubi quis relligione ducitur, in eo nullum habent momentum vexatio & dolor; isq́ue ſi vel in Phalaridis tauro peruratur, exclamabit,* Dulce eſt, & ad me nihil pertinet. *Quo nomine ſi ulla natio eſt laudabilis, ut ſunt plurimæ: Gallia tamen omniū eſt & religioſiſſima, & fortiſſimè pia. Nec in argumentum traho illud Cæſaris:* Gallia eſt admodum dedita religionibus. *nihil enim nobis in religione laudatum, quod Chriſtianum non eſt. Sed quia Galli primi, aut inter primos, ſingulari Zelo & devotione Chri-*

Seneca Epiſtol. 66.

Cæſ. de bell. Gall. lib. 6.

 ſtianam

ſtianam religionem propagaverunt; & penè ſoli ex omnibus populis hæreſeon monſtra quàm maximè à finibus ſuis removerunt. Quæ in re viri ſanctiſsimi operam præſtiterunt fideliſsimam: cumprimis Hilarius Epiſcopus Pictavienſis, Arrianæ pravitatis domitor, Hieronymo eloquentiæ Latinæ Rhodanus *dictus; Sulpitius coætaneus Hieronymi, Pontius Paulinus Epiſcopus Nolanus, Ruſticus, Phœbadius, Proſper, Ecdicius, Avitus, Mamertus Vienenſis Archiepiſcopus, Sidonius Apollinaris Epiſcopus Arvernorum, Lupus Epiſcopus Trecenſis, Germanus Autiſiodorum Epiſcopus, Eucherius Archiepiſcopus Lugdunẽſis, Salvianus & Gennadius Presbyteri Maſsiliẽſes, Gregorius Turonenſis Epiſcopus, Remigius Rhemenſis Archiepiſcopus, Ivo Carnutenſis Epiſcopus, Bernardus Abbas Clarevallenſis, & multi alii. Hinc in religionis controverſiis decidendis tunc temporis plerunq; judices è Gallis deligebantur: ſicuti & Stephanus III. Papa per Legatum à Pipino Rege Epiſcopos doctrinâ & moribus inſignes ex Galliis ad ſe mitti petiit, quorum authoritate & conſilio in reformanda & inſtauranda Eccleſia uteretur. Hinc etiam pietas excitavit charitatem, quâ Eccleſiaſticus ibi ordo ad tãtas pervenit divitias, ut Lanovii calculo hodie in reditibus annuis poſſideat* ducenties centena millia libellarum. *Equidem cum Caroli IX. Regis juſſu cenſus ageretur bonorum Eccleſiaſticorum in Gallia, quater millies ſeſtertiûm annui reditus in cenſum relatum eſt,*

H. Bignon. du R. de Fr. liv. 2.

Sigonius de regno Ital.

Lanovius Diſcurſu 20.

20000000. Francke järlich einkommen.

extra

extra pecuniam & gratuitas oblationes: & illud parcè ac tenuiter; ne ex vero cenſu invidia aut periculum ordini Pontificio crearetur. Nam Alemanus rationum publicarum Prætor J. Bodino curioſiùs omnia conquirenti narrabat, duos fere trientes agri Gallici ad ſacrum Ordinem poſſeſſione vel dominio pertinere. Bodinus de Repub. lib. 5. cap. 2.

Verùm ut omnem religionis gloriam maximoperè auxit literarum ſtudium; ita hoc nullibi ferbuit magis, quàm in Gallia. Priſci celebraverunt Herculem Gallicum, de cujus lingua quàm plures aureæ penderent catenulæ, quibus ille populos auribus revinctos duceret nec invitos, quò quò volebat: iſte Hercules nihil fuit aliud, niſi animus Gallorum Muſagetes, qui plurimos populos ad ſpontaneum obſequium flexit, atque ob domitam barbariem ſibi benevolâ obligatione obſtrinxit. Et quidem Maßilienſium Reſpub. fuit olim magiſtra ſtudiorum, *bonarumq; artium mercatus opulentißimus; eòq; neglectis jam Athenis, Romani, Hiſpani, omneſq; quibus licebat, Philoſophiæ Græcæq; linguæ gratiâ ſe conferebant: ut propterea Cicero audiente Pop. Rom. dixerit: Civitatis illius diſciplinam atque gravitatem non ſolùm Græciæ, ſed omnibus gentibus anteponendam. Et quod relatu mirum, verum tamen eſt; Lucius Plotius, Gallus, Romæ primus Latinè docere cœpit: ad quem cum fieret concurſus, & ſtudioſißimus quiſque apud eum exerceretur, dolebat Cicero tum puer, ſibi idem non licere. Ac iiſdem quaſi temporibus, & ibidem,*

Joan. Bochius in hiſtor. narrat. inaugurat. Alb. & Iſab.

Tacit. in Agricola.

Strabo lib. 4.

Cicero pro L. Flacco. vide & H. Salmuth comment. in Guid. Pancirol. de Porcellanis.

Sueton. de clar. Rhetorib.

Suetõ. de ill. Grammat.

Marc. Antonius Gnipho, Gallus, ingenii magni, memoriæ ſingularis, nec minùs Græcè, quàm Latinè doctus Orator, præcepta eloquentiæ tradidit: cujus ſcholam clari quoque viri frequentârunt, & in his Marcus Cicero etiam cum Præturâ fungeretur. Lugdunum quoque, licet à natura factum pro commerciis Europæ, atque ita pecunioſum, ut Reges Gall. nonnunquam in neceſſitatibus ad ſex ſeptem milliones auri à civibus Lugdunenſibus, & mercatoribus ibi degentibus extraneis, mutuarentur; idem tamen oppidum etiam Muſis favit, certamine Græcæ Latinæq; facundiæ quondam inſtituto, ad aram D. Auguſto ſacram; de qua Juvenalis;

Pet. Matth. in hiſt. Henric. 4. R. G. lib. 2. narr. 2.

Juvenl. Sat. 1.

palleat, ut nudis preſſit qui calcibus anguem,
aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Valentia item frequentiſſimo Athenæo valuit: nec Vienna fuit illiterata. Ita enim Martialis:

Martial Epigram. lib. 7.

Fertur habere meos, ſi vera eſt fama, libellos
inter delicias pulchra Vienna ſuos.
Me legit omnis ibi ſenior, juveniſque puerque,
& coram tetrico caſta puella viro. (tent,
Hoc ego maluerim, quàm ſi mea carmine can-
qui Nilum ex ipſo protinus ore bibunt:
quàm meus Hiſpano ſi me Tagus impleat auro;
paſcat & Hybla meas, paſcat Hymettos apes.
Non nihil ergo ſumus, nec blandæ munere linguę
decipimur. credam jam puto, Lauſe, tibi.

Certè jam tunc Galliarum ſtudia florentiſſima fuiſſe, multis

multis aliis poſſet confirmari teſtimoniis: niſi S. Hieronymus pro omnibus eſſet; qui alicubi inquit: Sola Gallia monſtra non habuit, ſed viris ſemper fortiſſimis & eloquentiſſimis abundavit: *& alibi:* poſt ſtudia Galliarum, quæ vel florentiſſima ſunt, miſit Romam, non parcens ſumptibus, & abſentiam filii ſpe ſuſtinens futurorum, ut ubertatem Gallici nitoremque ſermonis gravitas Romana condiret. *quanquam nec inelegans eſt Conſtitutio Imppp. Valentis, Gratiani & Valentiniani, ad Antonium Præfectum Prætorio Galliarum; quæ dicit;* frequentiſſimas civitates in Galliis fuiſſe, quæ pollerent & eminerent claritudine Præceptorum, Rhetorum, & Grammaticorum, Atticæ Romanæque doctrinæ. *Et ad iſtam Præceptorum antiquorum tribum referendi ſunt Druides, Eubages, Bardi; aut potius Votienus Montanus, Domitius Afer, Gabinianus, M. Aper, Jul. Florus, Jul. Secundus, Nazarius, & Nazarii filia Eunomie, Eumenides, P. Terentius Varro Atacinus, Phavorinus, Latinus Pacatus, Rutilius Numatianus, Auſonius Gratiani & Valentiniani Præceptor, & alii. Quibus tamen neque pauciores neque indoctiores habuerunt ſequentia ſecula; Academiis pluribus munificentiâ Regum extructis: inter quas Lutetiana non Galliæ modò, ſed totius Orbis regina, & omnium* Europæ Academiarum mater, *virtutis & eruditionis officina, ita ſemper Innocentii III. Papæ adfectus poſſedit, ut ex ea una omnes Chriſtiani orbis Epiſcopos, & ad alias Eccleſiæ dignitates viros idoneos legerit: hone-*

Hieron. adverſ. Vigilantium.

Hier. in epiſt. ad Ruſticum Monachum.

Fr. Juretus in not. ad Symmach. libr. 6. epiſt. 34. & libr. 9. epiſt. 83.

l. 11. de Med. & Profeſſorib. C. Theod. lib. 13.

H. Bignon. du R. de Fr. lib. 2.

Lipſ. in Lovanio libr. 3. cap. 8.

H. Bignon du R. de Fr. lib. 2.

honeſtiſſimo inde elogio hucuſq; permanente: Studium Pariſienſe eſſe fundamentum Eccleſiæ. *Quod Sorbona, dum ſe Paparum machinationibus, in Gallicanæ Eccleſiæ & libertatis Chriſtianæ præjudicium multa novantium, oppoſuit maſculè, ſæpe fecit liquidiſſimum. Stetit omnium nobiliſſimæ Academiæ laus & illuſtrium Doctorum numero, & multitudine Studioſorum, XX. & aliquando XXX. millium, inconcuſſa & potens; donec Jovis Capitolini emiſſarii & præmiatores Jeſuitæ non illi tantùm, ſed & multis aliis Europæ Academiis florem juventutis ſubtraxerunt. Lutetianæ autem veluti ſuccenturiantur Toloſana, Bituricenſis, Aurelianenſis, Andegavenſis, Pictavienſis, Burdigalenſis, Mompelienſis, Nemauſenſis, Rhemenſis, Nannetenſis, Cadurcenſis, aliæ. ex quibus ſimul omnibus tanta profluxit eruditorum ubertas; ut quicquid literæ habent hodie, quod ſit elegans, ſit terſum, politum & perfectum, in Gallia tantùm effloruiſſe videatur. Noſtri Theologi præter illos ſupra nominatos, venerabiles Epiſcopos & Patres, magnifaciunt Jo. Gerſonis inſignem* παῤῥησίαν, *Petri Lombardi Magiſtrales ſententias; Franciſci Vatabli & Joannis Merceri in linguis Chaldaica & Hebraica anteà inauditam peritiam; Johannis Calvini vehementem facundiam, Theodori Bezæ multiplicem ſcientiam, Antonii Sadeelis ſuavem ſubtilitatem, Frontonis Ducæi candidam, & minimè Ieſuiticam, integritatem; & ſupra omnes illos hodie ponunt Philippum Mor-*

Le franc & veritable diſcours ſur le reſtabliſſement de Ieſuites.

Sous Charles VI. l'univerſité de Paris eſtoit tellement peuplée, qu'ayant fait une proceſſion en l'an. 1409. de l'Egliſe de S. Genevieſve, à celle de S Denis, l'aſſemblee se trouva ſi grande, que le Recteur eſtoit encores devant les Mathurins, lors que ceux, qui tenoient les premiers rangs, eſtoient en la ville de S. Denis. Eſt. Paſquier des Recherch. de la France liv. 3. chap. 23.

Pierre Lombard premiere pierre de l'univerſité de Paris. Eſtien Paſquier des Recherch. de la France liv. 3. chap. 23.

Mornæum; doctorum nobiliſſimum, & nobilium do-
ctiſſimum: quem virum? quem unum, Platonis, De-
moſthenis, & Auguſtini ſimul compoſitorum idea vix
exprimat. aſt omnes illi Galli ſunt. Juriſconſulti no- Thuan. hiſt.
ſtri mirantur Andreæ Tiraquelli, ſingulis annis ſin- lib. 14.
gulos libros ac liberos Reip. dantis, felicitatem; Fran- Cujacii judi-
ciſci Duareni, inter quatuor Franciſcos, qui eâdem cio. Thuan. hiſt. lib. 16.
ætate eandem ſcientiam profitebantur, primatum; Æ-
mari Ranconeti, in omni ſcientiarum genere ſimul Thuan. hiſt.
omnia exactè habentis, quæ ſingula ſingulos poſteritati lib. 16.
commendare poſſent, excellentiam; Michaëlis Hoſpi- Thuan. hiſt.
talii in omnibus togæ gradibus virtutem omnem; Ca- lib. 56.
roli Molinæi, cujus lucubrationes apud Gallos pro ratis Thuan. hiſt.
juris deciſionibus habentur, doctrinam: Baptiſtæ Me- lib. 39.
nilii, à cujus ſententia ſeu rogatione nunquam ferè ſe- Thuan. hiſt. lib. 46.
natus diſſenſit, animi rectitudinem: ſuſpiciunt Guil. Bu-
dæum, Deſ. Eraſmi elogio ob raram eruditionem, Gal-
liæ portentum; Olivarium, Petrum Fabrum, Rebuf-
fum, Chaſſanæum, Donellum, Hottomannum, Cona-
num, Contium, Ant. Fabrum, Briſſonium, Dion. Go-
thofredum, Robertum, Coraſium, Bellonum, Bodinum,
Paponem, Charondam, Ærodium, Coſtalium, P. Gre-
gorium, Pythoeum, Choppinum, Forcatulum, & qui co-
ryphæus eſſe queat, Iacobum Cujacium, ſeculi noſtri Pa-
pinianum. Sed & illi Galli ſunt. Noſtri Medici Ioan-
nem Fernelium, Iacobum Hollerium, Andream Lau-
rentium, Quercetanum, & tot alios novos Hippocra-
tes admirantur. Verùm Galli ſunt & illi. Ita omnes

literati celebrant Orontium Finéum, Joannem Penam, Petrum Montaureum, Petrum Ramum, Michaëlem Noſtradamum, Mathematicos ſubtiliſſimos, & præſertim Franciſcum Vietam inventionum acumine in eo ordine facilè principem: anteſignanum omnium hujus ætatis Hiſtoricorum Jac. Auguſtinum Thuanum; Petrum Ronſardum omnium poſt Auguſti exceſſum poëtam præſtantiſſimum; Hadrianum Turnebum, & Michaëlem Montanum, veros raræque eruditionis & probitatis Philoſophos, (& illum hujus judicio à mille annis inter omnes doctos literatiſſimum) Marc. Antonium Muretum, Oratorem ſuaviſſimum; Iſacium Caſaubonum, omnes doctrinæ opes veluti in ſanctiore quodam ingenii ærario reconditas habentem; & illum omnis literaturæ Dictatorem, Joſephum Scaligerum; qui

Mich. de Montaig. lib. 1. cap. 24.

————————— eruditione
Idumæus, Arabs, Syruſque & Indus;
Chaldæus ſimul, Aethiopſque civis;
quemque Achæmenii ſuum vocarent,
Pelaſgus ſimul, & ſimul Latinus,
& Grajus vetus, & quotidianus;
& Thuſcus ſimul, & ſimul Britannus;
& quod altera ſecula obſtupeſcant,
Hiſpanus ſimul, & ſimul Batavus;

Petr. Scriverius.

& idem tamen ortu Gallus eſt; & reliqui, Galli omnes. Prætereundum verò nec hoc eſt, quòd Galli omnium ſcientiarum & doctrinarum capace linguâ utan-

tantur propriâ, eâque elegantiſsimâ, leniſsimâ & ſuaviſsimâ; cum qua, verborum ſive venuſtatem ſive copiam ſpectemus, neque cognata Græca, neque mater Latina, neque ſorores Italica atque Hiſpanica, contendere poſsint; nedum noſtra Germanica ad horrorem uſque adſpirationibus barbarè infarcta, quam propterea Galli voce barbarâ Barragouin *vocant: adeò, ut ſi omnes aliæ linguæ interciderent, ex ſola Gallica omnes diſciplinæ & artes inſtaurari & denuò conſummari poſſent. Ideoque Carolus V. Imp. divino ingenio Princeps, uti Gallos, (fertur enim aliquando Philippo filio dixiſſe,* ſupremum ſuum honorem in eo verti, quòd ex illuſtri Regum Galliæ proſapia per aviam Mariam Valeſiam deſcendiſſet) *ſic & Gallicam linguam ante alias amavit plurimùm; & unà adfectum in domeſticos ita tranſmiſit, ut in illius aula evaſerit familiariſsima. Illam tamen, ut & omnia, perfecerunt Galli ſummâ naturæ ſuæ dexteritate; illoque in univerſis ſenſibus vigore, apud alios non inveniendo: de quo Julius Scaliger Italus, homo minimè vanus, & judicio limatiſsimo:* Illud eſt, *ait,* cumprimis animadvertendum: non eſſe cum animorum mobilitate conjunctam fidei jacturam. Gallos enim video ad omnia momenta vel eventuum vel diſciplinarum promptos, paratos, verſatiles: ut ſemel quicquam vel viſum, vel auditum, illicò apud eorum ingenia & deponat & amittat novitatem. in eo ipſo penitus exemplo videntur nati atque educati.

Joſeph. Scaliger in Diatriba de hodiern. Franc. linguis.

M. Freher. in quæſt. quâ linguâ priſci Francor. Reges propriè uſi.

H. Bignon du R. de Fr. lib. 4.

Jul. Scalig. de ſubtilitat. ad Cardan. exercit. 167. ſect. 1.

qui animorum vigor igneus maturaque celeritas nulli alii nationi data eſt à natura. quòquò incubuêre, feliciſſimè ſe dant, ocyſſimè proficiunt : gnaviter exercent mercaturam, artes, arma, literas, eruditionem, ſubtilitatem, candorem, eloquentiam. Omnium tamen gentium atque nationum fide ſunt maximè integrâ & conſtanti.

Cæterùm quod in Gallia nobiliſſimum, & ob quod ipſa inter omnia Europæ imperia eſt nobiliſſima, illud ſunt Reges: *quorum tantus honor, gloria & majeſtas, rerumq́; geſtarum tanta eſt copia, ut neque poſſit quiſquam,* ne ſi mentiri quidem velit, majora confingere; *neque vera conſectans omnia tam brevi temporis ſpatio perſequi: ſed aut ab ipſo multa, aut ipſum à tempore deſeri neceſſe ſit. Quæ enim illa ſunt encomia, quæ præconia, quæ laudes?* Quantò cæteros homines regia dignitas antecellit, tanto cæterarum gentium regna regni veſtri culmen excellit, *ait D. Gregorius ad Childebertum Regem.* Reges Gallorum oppoſuerunt ſe tanquam murus inexpugnabilis pro populo Chriſtiano; *ait Honorius III.* Regnum Galliæ eſt quaſi pharetra, quam Chriſtus ſibi circa femur accinxit, ex qua ſagittas electas extrahens, ipſas, ut ſibi gentes & regna ſubjiciat, in arcu brachii potentis emittit; *ait Gregorius IX.* Rex Gall. eſt Chriſtianiſſimus inter omnes Chriſtianos, *ait idem.* Rex Gall. eſt Princeps inclytâ devotione præclarus, Princeps Chriſtianiſſimus præcellentium

M. Ant. Muretus in Orat. pro Carolo IX. Gall. R. ad Pium V. PP.

Belluga IC. Hiſpanus, & Oldradus ſuæ ætatis decus, negant quemquam in orbe terrarum Principem Rege Francorum ſuperior. m eſſe. Bodin de Rep. lib. 1. cap. 9.

tium meritorum, athleta Chriſti ſtrenuus, & ſollicitus fidei Chriſtianæ defenſor; *ait Urbanus IV.* Rex Gall. eſt tanquam ſtella matutina in medio nebulæ meridionalis, eſt corporalis quidam DEUS in regno ſuo; eſt ſuper omnes Reges; ejuſque umbrâ totus mundus regitur; *ait Baldus. Imò* orans pro Rege Gall. habet centum dies indulgentiarum conceſſarum à Clemente, & decem ab Innocentio IV. *ait S. Thomas. Sed qui poteſt eſſe primus gradus magnitudinis Regum Galliæ, Regnum illud ex lege Salica intercolos non diſtrahitur:* Chaſſanæus in Catal. glor. mundi. part. 5. conſid. 30.

Gallorum Imperii ſucceſſor maſculus eſto.

Nam natura huc ducit & ratio: cum in viro animus, corpus, vox, viſus, & omnia ſint robuſtiora, atque reverentiam creent; in fœmina verò omnia mollia & levia, quæ flectunt magis ad amorem: in illo auctoritas & majeſtas; in iſta timor & contemptus: in illo prudentia & conſtantia; in iſta argutiæ, & in decretis ſenſibusq; Euripus. Et quæ ſit injuſtitia, viros, quibus divino jure traditum eſt imperium, ſequiori ſexui parere? quæ ſit iniquitas, fœminis jus poteſtatis & imperium denegari in familia privata: Ant. Faber in Juriſprud. Papin. tit. 8. princip. 8.

Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito;
non aliter fuerint fœmina, virque pares: Martial. Epigram. lib. 8.

& tamen in magna Reip. familia illis omnem & ſummam poteſtatem conferri? Quemadmodum igitur ſemper ſexus maſculinus etiam fœmininum continet; ſed exemplo peſſimum eſt, fœminino vocabu- l. qui duos. 62. ff. de leg. 3. l. ſi ita ſcriptum. 45. ff.

de leg. 2. & l. ſervis legacis. 81. ff. de leg. 3. Gœd. ad. l. 1. ff. de l. 2. ff. de Reg. Jur. V. S.

lo etiam maſculos contineri: *ita in imperiis & regnis benè conſtitutis ſemper viris fœminæ ſubeſſe, nunquam præeſſe, atque* ab omnibus officiis civilibus vel publicis removeri debent: *ut propterea Hiſpani & Britanni γυναικοκρατούμενοι ac deterioris conditionis exiſtimari poſſint. Ac licet ſint muliebris imperii boni & felicis aliquot exempla; & hiſtoriæ commendent Zenobiam Palmyrenorum reginam, Pulcheriam Theodoſii junioris ſororem, Iſabellam Caſtellanam Ferdinandi Arragonii uxorem; & nuper admodum Eliſabetha Angla virtute ſuâ omnibus bonis Principibus præluxerit; fœmina præter multas corporis dotes, ſupra ſexum prudens, multisq́ literis expolita, Græcè & Hiſpaincè mediocriter, Latinè verò, Gallicè & Italicè ad miraculum docta; quæ uno & eodem die tribus maximorum Regum Legatis, Latinè uni, alteri Gallicè, tertio Italicè reſpondere audita eſt: tamen Athaliæ & Laodices, toties parricidarum, & tot culleos meritarum; Cleopatræ Ægyptiacæ, Meſſalinæ & Fauſtinæ Imperatricum, Fredegundis Gallicæ, Joannarum Neapolitanarum; quæ omnes omnium flagitiorum ſordidæ fuerunt cloacæ; & tot aliarum ſæviſſimarum tigridum, atque impuriſſimarum luparum, infelix memoria, nigrum theta fœmininis ſceptris præfixit. Eumolpus, aut potiùs Porphyrius poëta, ſub Conſtantino in exilium miſſus, ſic muliebrem levitatem indicat:*

Caſp. Ens in hiſt. Belg. tomo 4. lib. 8. ad fin.

Petron. Arbiter in fragmentis.

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis:
Namq; eſt fœmineâ tutior unda fide.

Fœmi

Fœmina nulla bona eſt: & ſi bona contigit ulla,
Neſcio quo fato res mala facta bona eſt.

Deinde; quod aliud & eminens privilegium eſt; Reges Galliæ non moriuntur. *Nam Reginæ Mariæ proximè inopinâ mariti morte conſternatæ & exclamanti*, Helas! le Roy eſt mort: *Cancellarius actutum reſpondit;* voſtre majeſté m' excuſera: Les Rois ne meurent point en France. *Non moriuntur autem: quia naſcuntur, non eliguntur. & uti in omni ſucceſſione, Gallorum loquendi formulâ,* le mort ſaiſit le vif: *ita in regno, ubi*

uno avulſo non deficit alter,

agnatus proximus, ſi vel milleſimo diſtet gradu, jure ſanguinis ſtatim ſuccedit. Quòd non ſolùm utrinq; inter Principem & ſubditos charitatem fovet & auget: ſed etiam interregni tempeſtates omnes prævenit, & perpetuam tranquillitatē æternitate regiæ domus firmat. In electione contra quæ turbæ? quæ mala? quæ adfectuum & reſpectuum certamina? quis alienam rem curat ut ſuam? quis electus ſolutiùs & minore curâ non adminiſtrat? ut quid enim rei nec diu ſuæ, nec poſteà ſuorum, nimis acriter intendat? quæ ſæpe intervenit ſententiarum nundinatio? Romanum imperium ſtatim à Claudio, qui primus à militibus electus eſt, & fidem eorū præmio pignoravit, in viliſſima capita & peſſima hâc venit electione; an palā emptione? nā & hoc ſcimus velut ſub haſta venale pependiſſe; & non aliud magis clarum certumq; exitium rei tum

Bodin. de Rep. lib. 1. c. 8. Papon. in Arreſtis, lib. 4. tit. 2. cap. 4. Le Mercure François lib. 6.

Bald. in c. 1. de feud. March. n. 5. H. Bignon du R. de Fr. lib. 3.

Lipſ. in monit. Polit. lib. 2. cap. 3.

tum Romanæ fuiſſe. Interdum etiam qui Senatui placuerat, legionibus diſplicebat: ac ſæpiſsime tot Imperatores, quot in provincias exercitus diſperſi fuerant, creabantur; ut uno tempore triginta facti ſint, cum Zenobia Imperatrice. In Germania noſtra quot electio dedit interregna? quot annos illa poſt mortem Friderici II. Imp. inter tot capita fuit ſine capite? quis licentiæ, confuſionis, fraudum & deprædationum fuit modus? & quæ bella, pluribus per factiones electis, multoties ſunt exorta? Et quæ fuerunt prenſationes Caroli IV.? vendidiſſet is, uti & Wenceſlaus, Imperium; modò emptorem habuiſſent. Sanè ita deplumaverunt Aquilam, ut cæteris animantibus ſit contemptui; & Maximil. I. Imperator dixerit; Carolum illum fuiſſe diſſipatorem Imperii, alterum Craſſum, vitricum Imperii; & peſtilentiorem peſtem Germanis nunquam contigiſſe. *Et quia me oratio huc duxit, non poſſum non animitus ingemiſcere, & Status Imperii noſtri, hac quidem in re, ſonticum morbum miſerari. Nam ea eſt Imperatoris, eorum quos ex Imperio percipit, redituum exilitas: ut ille inde ſe & familiam non commodè ſuſtentare; ac niſi ex hæreditariis provinciis multa centena aureorum millia impendat annua, Imperialem & in tanto faſtigio neceſſariam pompam minimè tueri poſsit; Granvellano etiam apud Landgravium in colloquio Spirenſi intrepidè affirmante;* ex Imperio ne tantillum quidem emolumenti habere Cæſarem. *Quâ tenui-*

Bod. de Repub. lib. 6. cap. 5.

Crantzius in Saxon.

Warem. de Erenberg de onerib. ſubdit. cap. 5. n. 42. 43.

J. Pflug. in orat. de Rep. Germ.

Sleid. comment. lib. 17.

tenuitate in orbe Chriſtiano regum novimus neminem. Sed illos Comitiales imperiorum morbos non patitur Gallia: ſucceſſione Regum ſecura. Atque ut incolumitas ejus tantò eſſet durabilior & conſtantior, Regibus data eſt ſumma & liberrima poteſtas, nemini hominum devincta. Et ſi liberè & candidè loqui volumus, Rex Galliæ majori præditus eſt poteſtate, quàm Imperator noſter. Operâ enim & literis abutuntur, qui cum Bartolo hæreticos eſſe pronunciant, quicunque Imperatorem Germanicum univerſi terrarum orbis dominũ eſſe negant; *& qui ſcribunt, regnum Galliæ Imperatori ſubjectionis vinculo jure ipſo obligatum eſſe: quia ſcilicet Antoninus Imp. reſponderit Eudæmoni Nicomedienſi;* ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης: *quia Evangeliſta dixerit;* Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſis orbis. *& Nicolaus de Ubaldis captiosè; qui* regnum Galliæ de facto liberum eſſe; *hoc eſt, uti Bartolus id ipſum explicat, per injuriam Imperatori non ſubeſſe; contendit. Aliter diſputant Galliarum Reges; qui adeò Imperii Romani majeſtatem ne comiter quidem obſervant; ut Lutetiæ Romana jura doceri aliquando vetuerint, & ſpeciatim Bleſenſi edicto caverint;* ne quis publicè profiteretur Romanas leges in Academia Pariſienſi, néve quem ad Scholaſticos ejus diſciplinæ gradus auderet provehere. *Hinc Hoſpitalius Caroli IX. Cancellarius, Rege ipſo & regni ordinibus præſentibus, in ſenatu Roto-*

Chaſſan. in catal. gl. mundi. part. 5. conſid. 30.

l. ἀξίωσις. 9. ff de L. Rhod. de jactu.

Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9. Anton. Teſſaurus in præfat. ad Deciſ. Pedemont. num. 14.

Vide Herman. Kirchner. in Legato lib. 1. cap. 8. Steph. Forcatulus in Cupidine Iuriſperito ca. 9. adde Andr. Knichen in Epopſi Hypot. Dauth. num. 24. 25. 26. &c Did. Covaruviam in Relect. cap. Peccatum § 9. num. 5. Ferd. Vaſquium in præfat. illuſt. controverſ. & part. 1. lib. 1. cap. 20. & ſeq. Chriſtoph. Beſoldũ de Appellationib. cap. 2 §. 7. Renat. Chopinus in præfat. ad leges Pariſ. municip. ſed adde Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 8.

A. C. 1563.

magenſi demonſtraturus, Regem XIV. annum ætatis vix ingreſſum, tamen majorem, & regni per ſe adminiſtrandi capacem cenſendum eſſe; nec ut in minorum reſtitutione à momento ad momentum tempus computari, verùm ut in publicis muneribus & honoribus annum inceptũ pro completo haberi; in eam rem vulgarem juris Romani regulam, cum præfatione & petita venia *ex Pandectis adduxit. Etſi pro mea ſententia, Romanarum legum neque publica in Scholis profeſſio, neque etiam quotidiana in vita communi foroqúe obſervatio, extra Imperii ditiones teſſera ſubjectionis eſſe poſſit: cum illarum non authoritas & ſanctio, ſed ratio tantùm & æquitas foris ſpectentur. Quare nec olim Romani, dum civitatem ſuam legibus Græcorum fundabant, ideò ſub Græcorum imperium conceſſerunt: nec hodie Turcæ, ſi Codici Juſtinianeo, quem & in lingua ſua barbara habent, eorum Laconiſmus & in foro procedendi ſimplex modus, vereqúe ſtrepitus omnis expers, atque cum ſingulari ſubitæ executionis rigore conjunctus, permitteret in judiciis locum, ob hanc cauſam quicquam vel Romano Imperio adderent poteſtatis, vel ſibi demerent libertatis. Porrò legibus ſoluta poteſtas Regum Galliæ cum in belli indicendi, pacis firmandæ, legum ſanciendarum, creandorumqúe magiſtratuum jure, & in aliis rebus; tum in indictione tributorum & exactionibus cognoſcitur maximè: cùm non ordinum ſup-*

plicare

Thuan. hiſt. lib. 35.

Rectè cõtra Knichen id aſſerit Chr. Beſoldus de Appellation. cap. 2. §. 7.

l. 2. §. 4. ff. de Orig. jur.

Jo. Leunclavius in Prologo ad antiq. paratit. libros. & in proœmio ad Hiſtoriam Muſulmanã.

Girard. de Maynard ſing. quæſt. lib. 4. cap. 58. ſic ſcribit: *Excepté la province de Lãguedoc, en laquelle le Roy ne peut commander tailles & ſubſides quels qu'ils fuſſent, ſans l'expres cõſentemẽt de trois Eſtats du dit pays de Lan-*

plicare conventibus cogantur, ut alibi fieri ſolet; ſed ſecundùm Reipub. neceſsitates ipſi arbitatu ſuo ſubditis præſtationes injungant. Nam regnum Galliæ eſt pratum florentiſsimum, in quo paſcuntur infiniti ovium greges aureis velleribus, quæ tonderi poſſunt, quoties paſtori libuerit. Illam tamen ſuam libertatem potentiſsimam, & potentiam liberrimam, Franciæ Reges omnium virtutum excubiis ita circumſepiunt; ut nemo de injuſtitia conqueri poſsit. Cui rei plures curiæ explicandis gravaminibus & litibus judicandis conſtitutæ; ſine provocatione verò & ſummæ ſunt, Toloſana, Rotomagenſis, Burdigalenſis, Divionenſis, Gratianopolitana, Aquenſis, Rhedonenſis; & quæ antiquitate & dignitate cæteris excellit, Pariſienſis, ac ſingulari quodam jure Curia Parium & Parlamentum *ſine loci adjectione appellatur: in cujus acta referuntur omnia ad Rempub. pertinentia; edictis quoque regiis nihil valituris, niſi in ſupremo illo Senatorum conſeſſu fuerint promulgata: adeò, ut etiam Reges bellum ſuſcepturi Curiam autorem fieri velint. Atque ut Gallia eſt Europæ lumen, Lutetia Galliæ oculus; ita Parlamentum hoc eſt Lutetiæ pupilla: conſeſſus ſenatorum totius mundi ampliſsimus & auguſtiſsimus, Principum arbiter, innocentiæ cuſtos, æqui & iniqui judex: quod tanquam illuſtriſsimam majeſtatis regum Galliæ effigiem cum admiratione viderunt Sigiſmundus & Carolus V. Impp; atq; Reges Portugalliæ, Neapolis, Siciliæ, Sco-*

gueloc: la plus part des autres pays eſt ſervilement traictée, & ſans autre myſtere que d' une ſimple iuſsion taillée chargée contrainƈte, comme l' on void. Boter. in relat. univerſ. part. 2. lib. 1. de Galliæ.

Bodin. de Rep. lib. 3. cap. 1. & cap. 6.

Petr. Matth. in hiſt. Henr. 4. G. R. lib. 3. nar. 1.

tiæ, Navarræ. Nullum verò juſtiſſimi Conſiſtorii maius argumentum eſt, quàm quòd Reges & Principes exteri ab extremis Germaniæ, Italiæ, & Hiſpaniæ oris ad illud, velut ad Divæ Themidis templum magno concurſu non rarò confluxerunt. Frid. II. Imp. controverſias, quæ illi cum Innocentio IV. interceſſerunt de regno Neapoleos, ad hunc ſenatum detulit. ita Comes Namurcenſis ibidē cauſam egit adverſus Carolum Valeſium, pro Comitatu Namurcenſi; non veritus gratiā tanti Principis, quē judicio ſuperavit. ibi conſimiliter Philippus Tarenti Princeps Burgundiæ Ducē vicit, cum ageretur de ſumptibus factis pro imperio Græcorum recuperando. ibi etiam pari voluntate Dux Lotharingus & Vidus Caſtillionæus ejus ſororius familiæ herciſcundæ judicium acceperunt. ibi Delfinus & Comes Sabaudiæ, cùm de Marchionatu Saluciarū inter ſe contenderent, & ſuâ ſe voluntate eò contuliſſet, Comes judicio victus, ac rurſus alio judicio fractus omnem cauſam reſtituere damnatus eſt. ibi quoq; Cameracenſes liberi populi in jus vocati, ut rebus à Senatu judicatis acquieſcerent, ſe judicio ſtiterunt. ibi deniq; (infinitum enim ſit omnia exempla exequi) Regū Caſtellæ & Luſitaniæ fœdera, cum ea non priùs vim habitura judicarent, ab ampliſſimo ordine ſancita, & patētibus portis promulgata ſunt. Et quod authoritatem ordinis Parlamentarii ab omni macula immunē conſervat, nemo inter purpuratos recipitur, niſi virtute & eruditione illuſtris per legitimū examen ad dignitatem

Bodin. in meth. hiſtor. cap. 6.

tatem illam conſcenderit; ordinis ipſius privilegio hoc requirente: ut nec Henrici II. R. quidem habita fuerit ratio; qui, cum quendam à ſummate fœmina Parlamentariis Proceribus commendatum in examine rejectum fuiſſe audiviſſet, dixerat; que parmy tant de chevaux d'Eſpagne un aſne pouuoit bien paſſer: inter tot equos Hiſpanicos etiam aſino locum dari potuiſſe. *Iiſdemq́ integritatis propugnaculis circumvallantur magiſtratus etiam alii. Et quidem Pariſiis ad mercatorum Præfecturam nemini, qui vel minimis vitiis, imò ſiniſtrâ tantùm opinione urgetur, patet aditus. unde puero fortè inciviliori ſibilo publicè laſcivienti ſtatim commune iſtud objicitur dicterium*; tu ne ſeras point Prevoſt des marchands: tu Præfecturam mercatorum non geres. *Sed in conferendis magiſtratibus & officiis Ludovici XII. prudentia fuit ſummè admirabilis: qui catalogum ſive codicem ſemper habebat ſecum, in quem nomina virorum, meritis præſtantium, & à ſe cognitorum, referret. Cumq́ aliquando ſcribam quendam eleganti in oratione Aureliis ad ſe habitâ pulcherrimè ſtantem illi honoratorum codici inſcribi curaviſſet; poſt aliquod tempus iſtius Oratoris recordans, ei Officium* de Iuge Mage, *quod Aginni in Nitiobrigibus non eſt ignobile, ac tum ob mortem curatoris erat vacuum, nihil tale cogitanti miſſo diplomate gratioſè conceſſit. Exemplum omnibus Principibus ad imitandum proponendum: & ob quod unicum* Iuſti *cognomentum Ludovi-*

Bl. Monlucius in comment. lib. 7.

Franc. Des-Rues en la deſcription de la France.

Bl. Monluc. d. l.

co dandum fuiſſet; cujus tam ſancta & venerabilis etiam nunc inter Gallos viget memoria, ut quoties in conſiſtorio Principis, in regni curiis & comitiis, de optimo regimine & rebus in meliorem ſtatum reducendis agitur, toties Ludovici XII. honorifica mentio habeatur. Atque ut Reges Galliæ omnem ſuſpicionem iniquitatis à ſe depellerent, æquè ac privati legibus & judiciis patriis acquieſcunt. Et quidem Ludovicus Sanctus *præter alia multa ſanctiſſima præcepta, etiam hoc filio dedit; ut in cauſis dubiis ipſum & ſubditum concernentibus, & in quibus veritatis diſpectio ſit lubrica & incerta, ſemper contra ſe pronunciaret. Sæpe quoque Reges ipſi judicia exercuerunt, & Carolus VIII. omnibus ſeptimanis binos dies, ut olim* Ludovicus pius *ternos, deſtinavit juri in publico reddundo: idq́ aditu tàm libero, ut nemo vel è fece plebis regio conſpectu & affatu arceretur. Ita enim juſti ſunt Galliarum Reges: ut etiam ſint humaniſſimi & familiariſſimi, viſu faciles, dictuq́ affabiles. Namque ut ſol quamprimùm manè nobis oritur, omnes gratioſo ſuo lumine irradiat, nec magis Cræſum quàm Irum, Aquilium quàm Corydonem intuetur: ſic illi omnes ſuos pari humanitate & gratiâ complectuntur. Rex Chinenſis nunquam pedem effert è regia, & pluſquam Aſſyriorum Principum ſolitudine incluſus otioſam majeſtatem ineptiſſimâ gravitate damnat, ubique per internuncios imperans: Reges autem Gall. in amore civium venerationem ſui & imperii ſempiternum robur quæren-*

Thuan. hiſt. Lib. 1.

H. Bignon du R. de Fr. lib. 3.

Jean. de Serres in vita Caroli VIII. & Lipſ. in monit. Polit. Lib. 1. cap. 9.

Alex. Valignanus in admirand. regni Sinenſis.

rentes, omnibus amici, omnibus patres publici ſunt: ſermone benigni; vultu, qui maximè populos demeretur, amabiles, æquis deſideriis propenſi, nec etiam iniquis acerbi. acerbi autem? imò clementes ſunt. Quid enim ſtatuit Ludovicus XII. in hoſtes ſuos? Is adhuc Dux Aurelianenſis in diſgratia erat Caroli VIII. regis; pleriſque procerum & vulgi auram præſentis fortunæ captantibus, & illum averſantibus: ſed Carolo ſubitò extincto, & Ludovico ad regnum evecto, cum Aulicus quidam magnâ fiduciâ à novo Rege civis cujuſdam Aurelianenſis, qui triſti tempore inter acerrimos Ludovici erat inimicos, bona peteret; Rex animo planè regio effatur: Tu verò aliud à me pete, & meritis tuis gratia erit. de iſto omitte. nam Rex Galliæ non exſequitur injurias Ducis Aurelianenſis. *Quid Henricus IV. in Pariſienſes Ligiſtico furore in tranſverſum à fidei & obſequii ſemita abreptos decrevit? urbem is nec opinantem, tot armatorum millibus ſtipatus, compoſito & modeſto ingreſſus agmine, ſine ullo terrore, ſine ulla direptione, ſine ulla noxa ſibi aſſeruit; libertatem illi reddidit; hoſtem externum, cujus præſidio captiva tenebatur, ſine tumultu, ſine cæde, ſine ſanguine, partim novitate exempli, cui ſimile nihil ætas ulla unquam viderat, attonitum & ſtupentem; partim Benearnenſis nominis terrore perculſum & Borbonicæ virtutis fulmine afflatum, exire præcipitem & longè terrarum faceſſere coëgit:*

Lipſ. in monit. Politic. lib. 2. cap. 12.

Iſac. Caſaubon. præfat. in Polybium.

urbs

urbs ipſa, cujus ruinam omnes timuerant, ſolâ lætitiæ ſignificatione fuit commota: capta fuit, ſe captam eſſe non credidit: victorem vidit & obſtupuit, victam ſe eſſe non ſenſit. Ut enim vilis calculus decoctus in ſmaragdum mutatur: ita regius miles, etſi longâ patientiâ irritatus, egenus, victor & triumfator; clementiſſimi tamen regis moribus temperatus, & ejus exemplo formatus, prohibitione cohibitus, Catone abſtinentior, Xenocrate evaſit continentior & caſtior. Hæ verè ſunt regiæ & imperatoriæ artes; hæc ſunt boni Imperii inſignia: quibus qui gaudet, illum non adulatione vanâ adducti Patrem patriæ *appellamus.* Seneca lib. 1. de Clementia. cap. 14. *cætera enim cognomina honori magis damus:* Magnos & Felices & Auguſtos *dicimus, & ambitioſæ majeſtati quicquid poſſumus titulorum congerimus; ſed* Patrem patriæ *vocamus, qui utitur poteſtate patriâ; quæ eſt temperatiſſima, liberis conſulens, ſuaq; poſt illos ponens. cum tardè ſibi pater membra ſua abſcindat; etiam cum abſciderit, reponere cupiat; & in abſcindendo gemat, cunctatus multum diuq;. Quare paternus ille Regum Galliæ in cives ſuos amor tantum poteſt, ut ipſorum corda & intimos adfectus plerunque poſſideant in ſolidum, atque unico ſæpè verbulo benigno, & intuitu blandulo, veluti potentiſſimo quodam faſcino eorundem voluntates, arcas & ſcrinia expugnent.* B. Monluc. in comment. lib. 1. *Et ut in proximæ memoriæ exemplis permaneamus, fervor & exundans & undique protuberans amoris, obſervantiæ & venerationis civium*

ad-

adfectus, nónne in teterrimo & funeſtiſſimo Henrici I V. parricidio ſatis apparuit? nónne omnes γνήσιοι Galli in luctum ἀπαρηγόρητον conjecti? nónne ceu tonitru cujuſdam fragore ſubito & vehemente edito alii repente conciderunt, alii ſtatim expirârunt, vel in morbos inciderunt, quibus mox ſunt extincti? nónne ſimul ac de Rege palam factum eſt, omnis ætas, ſexus, conditio, dignitas, parenti communi, & pio quodam furore in Stygium parricidam parentavit? Quilibet ingenium exercebat in excogitandis novis carnificinæ & torturæ inſtrumentis: nemo non Ravallaci & corpus & animam Diabolo adjudicabat; multis indignantibus, monſtro illi hominum remiſſionem peccatorum à ſacrifico annunciari.

Iſac. Caſaubon. in præfat. in Opuſcula Joſeph. Scaligeri.

Pet. Matth. de morte Henric. IV.

Verùm quis amoris civici potentiam, & regii favoris magnitudinem, & omnium prærogativarum excellentiam ſatis ponderare poſſit? Et ſi omnia in æquitatis ſtatera collocentur, quæ pro Gallia & Gallis dixi; quis Galliam Germaniæ, nedum cæteris Europæis provinciis præferre nolit? Quis Chriſtianiſſimo Regi & natu maximo Eccleſiæ filio non concedat lubens meritoq́; primum locum? Ac licet Imperator veteri conſuetudine inter omnes Principes ſit primus, & quoſlibet reges antecedat: tamen Regi Franciæ hoc privilegium ſtetit inviolabile à longo ſeculorum ductu, ut præ omnibus aliis regibus honoratior ſemper fuerit habitus. Et quemadmodum ſimplici Poëtæ nomine per excellentiam intelligimus Homerum aut Virgilium,

Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9.

Bonifacius de Vitalinis in Clementinarum præfat. Carol. Molinæus in Conſil. ſuper facto Concilii Trident. Bermondus Choueronius comment. in tit. de publ. concubinariis.

Epiſcopi nudo vocabulo denotamus Pontificem Romanum: ſic ſolâ Regis appellatione venit Rex Galliarum. Quodq́ negligendum non eſt; in ipſa Gallia Galliarum Regi exteri Reges & hoſpites erant ſecundi. Nam Carolus VI. Gallus & Henricus Anglus Reges cum

H. Bignon du R. de Fr. lib. 4.

An. Ch. 1420.

Enguerant. Mõſtreletus in Carolo VI.

unà Lutetiam inter feſtas populi Pariſienſis congratulationes cum comitatu ornatiſſimo ingrederentur, Gallus equitabat à dextris, primuſq́ue reliquias Sanctorum oſculabatur. Solus Hiſpaniarum Rex à XL. aut L. annis potentiæ & fortunæ ſuæ fiduciâ regi Chriſtianiſſimo controverſiam de honorificentiori loco movere, & apud Pontificem importunis efflagitationibus ſecundum ſe pronunciari petere auſus eſt: legatis illius apud omnes Principes & Reſpublicas idipſum ſollicitè ambientibus; ut Mendoza

Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9.

quoque in Concilio Tridentino, cum ſupremum inter regios legatos locum obtinere non poſſet, declaraverit, ſe nolle quidem anteire, tamen cogi non poſſe, ut Francorum legatos ſequeretur. *Sed conſervata fuit antiqua poſſeſſio Chriſtianiſſimo Regi apud Pontificem, Anglos, Polonos, Venetos, & alios; & poſtremò Vervini in ipſa Gallia, in ultima inter utrumque Regum pacificatione; fruſtra diſceptantibus, frementibus, frendentibus, & ringentibus Hiſpanis; atque in illis immoderatæ ambitionis & faſtus ſtimulis ingratitudinem ſuam prodentibus; quâ Gallorum vetera & nova beneficia, toties illorum virtute ſub Carolo Martello, Carolo Magno, Ludovico*

Thuan. hiſt. lib. 36. & 56. Pet. Matth. in hiſt. H. 4. libr. 1. narr. 2. *Gio. Bat. Adriani nella Storia lib. 17. & 18. &c.*

vico pio, Roberto, Philippo I. Carolo V. Carolo VI. & aliis, crudeliſſimis Saracenorum perſecutionibus & aliis extremis periculis erepti; toties divino Regum Galliæ attactu à ſtrumarum fœditate *liberati; improbâ alienæ exiſtimationis imminutione turpiter compenſare voluerunt. Cogitarent ſaltem Hiſpani, Reges Galliæ non ſine cauſa dici Chriſtianiſſimos, ſemper fuiſſe primos ut dignitate & honore, ita meritis & virtutum gloriâ. Non enim omnes boni Galliarum Reges uni annulo inſcribi poſſunt; minùs tàm illuſtria ſingulorum elogia tam brevi temporis ſpatio memorari. Merovæus Attilæ typhum in campis Catalaunicis compeſcuit: Clodovæus Gothis profligatis & omnibus Orbis Regibus terrefactis Chriſtum amplexus eſt: Childebertus Almarico Gotho interfecto magnam Hiſpaniæ partem ſubegit: Clotarius indomitos Saxones domuit: Dagobertus æquitatis oracula ſparſit: Pipinus Eccleſiam Romanam contra Aiſtulfum Longobardorum regem defendit, & Exarchatu Ravennatenſi donavit: Carolus Magnus ſupra omnes Principes orbis evaſit magnus; quem Reges Scotiæ & Gallitiæ tanquam illius cives & ſubditi humiliter coluerunt: Ludovicus Pius XL. dies ante mortem nullo alio cibo quàm ſanctæ cœnæ uſus eſt: Robertus regem literatum aſino coronato prætulit: Ludovicus Craſſus Imperatorem Henricum V. nomine ſolùm ſuo terruit & in Germaniam fugavit, atque Papas ex Italiâ pro-*

Le Capitaine, qui conduiſoit les Eſpagnols, rapporta atteſtation des Prelats d'Eſpagne d'un grand nombre de gueris par l'attouchement du Roy. *Pet. Matth. in hiſt. H. 4. lib. 5. narr. 2.*

H. Bignon du R. de Fr. lib. 3.

Du Haillan en la vie de Charle Magne. l'Avant victorieux pag. 99.

profugos Paſchalem II. Calixtum II. Honorium II. & Innocentium II. humaniter excepit: Philippus Auguſtus de quorundam ſuorum benevolentia dubius coronam de capite detraxit, & ſi quis ſe ſit regno dignior, illi ſe ſponte & cum bona gratia ceſſurum, & coronæ copiam facturum, teſtatus eſt: S. Ludovicus ipſam Barbariam in admirationem virtutis Chriſtianæ rapuit: Carolus V. conſilio Anglis extorſit, quicquid illi multis victoriis acquiſiverunt: Carolus VIII. non totis V. menſibus Italiam ſubegit: Ludovicus XII. pater populi, totam Lombardiam non integro menſe ſub imperium redegit: Franciſcus I. novus Muſarum præſes, Helvetios memorabili pugnâ ad Melenianum in Italia devicit: Henricus IV. omnibus illis major; & inter LXIII. Galliarum Reges maximus: in quo cum virtus & fortuna certarent, utra vinceret, utraque vicit; aut magis, ipſe utramque vicit: qui licet è tribus juſtiſſimis præliis, è quinque & triginta armatis congreſſibus, è quadraginta ſupra centum præliis regiâ pugnatis manu, è trecentis locorum oppugnationibus, totus laureatus; undiquaque tamen pacis fuit amantiſſimus; ut idem ſit creditus publicæ tranquillitatis propugnator, ſtatus Reip. redhibitor, Eccleſiæ ornamentum, Chriſtianorum arbiter, orbis delicium. Tanti Principis aboleri memoria non poteſt: univerſorum pectoribus infixus eſt: nec commendatione ceræ aut pigmentorum fucis renitet, ſed novo cottidie deſiderio efflore ſcit animorum. una HENRICI oblivio eſt humani

Vide elegantem Panegyricum Petri Roverii, Henrico IV. dictum. & Petri Matth. elogium.

mani generis occaſus. *Poſt tanti numinis nomen, imò poſt tot numinum ſanctiſsima nomina deficio: cum nemo hominum ſit, qui illis non aſſurgat, & omnes ſplendoris, nobilitatis & majeſtatis faſces non ſubmittat lubens.*

Quare illuſtriſsime cognate Præſes, hîc curſum orationis meæ ſiſto: &, cum Galliam natura, virtus autem Gallos, & felicitas Gallorum Reges, ad principatus culmen duxerit, cenſeo; Galliam omnibus Europæ provinciis omni jure anteponendam eſſe.

PRINCEPS

FRIDERICUS

ACHILLES,&c.

ET QVID TV CENSES,
MAGNE, *mi frater?*

ORA-

ORATIO
MAGNI,
DUCIS WÜRTEMBERGIÆ ET
Tecciæ, Comitis Mompelgardiæ, Dynaſtæ Heidenhæmii:
pro
HISPANIA.

IMperator CAROLUS V. *Aug. quamvis natus & educatus in* Germania, *Hiſpaniam tamen ex omnibus aliis regionibus delegit unam, quam profuſiore benevolentiâ & amore dignaretur: cum non ſolùm, quãdiu per bella Germanica, Gallica, & Africana licuit, præcipuam in ea ſedẽ habuerit; ſed & poſtremò, renunciato Imperio, & abdicatis à ſe regnis, ibi privatus mori voluerit. Et, quod curioſè à Cæſarianis ſcriptoribus obſervatum eſt, cum ille Sudeburgo cum Helionora Franciæ & Maria Hungariæ reginis ſororibus ſolvens, Euroqúe propitio profectus, ſine ulla nauſea in Hiſpaniam trajiciens, Lareduni in Callaicis portum appuliſſet; ubi primùm terram tetigit, proſtratus ei oſculum fixit, &* Salve, *inquit*, mihi optatiſſima mater; nudus ex utero matris exivi, nudus ad te tanquam alteram matrem redeo: Thuan. hiſt. lib. 12.

&

& quod unum poſſum, pro tam multis in me meritis corpuſculum hoc & oſſa mea do dedicoque. *Aſt quorſum iſta? Nimirum ut tenellis infantibus amuleta quædam ab officioſis matribus, contra oculorum liguarúmve aut alias faſcinationes, de collo appendi ſolent: ſic ego tanti Cæſaris præjudicium orationi meæ, quam pro Hiſpania habere animus eſt, tanquam amuletum, aut potius ut* ſalvam guardiam *præfigere volui; cum ut aliorum obnoxios calumniæ & invidiæ adfectus, quibus Hiſpanorum natio paſſim in circulis vapulat, averterem aut corrigerem; tum etiam, ut tantò confidentiùs laudes omnium nobiliſſimæ provinciæ, & illi debitum Europæ principatum propugnarem. Quia verò prærogativarum tam illuſtria concurrunt & affluunt argumenta, &*

— adeò ſunt multa, loquacem ut
delaſſare queant Fabium,

elaborabo, mi frater Friderice Achilles, *ut breviter magis & ad rem propoſitam, quàm prolixè & ornatè dixiſſe videar.*

Hiſpaniam terrarum eſſe feliciſſimam, ſi aliunde non liqueret, hoc unum poſſit eſſe teſtimonio graviſſimo, quòd prima ea à Romanis tentata, & ultima ſubacta fuerit. *Romani enim, & Eccleſiaſticus Pontificius ordo, pari fere ingenio iis tantùm in locis potentiæ ſuæ domicilia conſtituerunt, in quibus cum illorum cupiditatibus certaret omnium rerum ubertas: ut velu*

ti nov

ti novi Jaſones non niſi opimam & auratam prædam ſemper reſpexiſſe & inhiaſſe videatur. Sed altiùs Hiſpaniæ dotes repetendæ ſunt. Et, quod in quolibet loco primùm in laudem vocatur, temperies cœli tota vitalis ac perennis ſalubritatis eſt, ut non immeritò beatorum hìc felices ſedes & Elyſios campos Homerus & alii ſtatuerint. æqualis aëris tractus per omnem regionẽ nullâ paludum gravi nebulâ inficitur: & ab auris marinis omnem provinciam penetrantibus, eventilato terreſtri ſpiritu, præcipua omnibus ſanitas redditur. Inde neq; ut Africa, violento ſole torretur; neq; ut Gallia, aſſiduis ventis fatigatur: ſed media inter utramque, tum calore temperato, tum felicibus & tempeſtivis imbribus, in omnia frugum genera ſic fœcunda eſt, ut non ipſis tantùm incolis, verùm etiam Italiæ, urbiq; Romanæ cunctarum rerum abundantiam ſufficiat. Quin ſuppeditat Hiſpania pleriſque Europæis, ſed & ſub ſole calentibus Indis, vina generoſiſſima, oleum perfectiſſimum, ſales candidiſſimos, gallam (cujus tum ad atramentum conficiendum, tum ad denſanda hircorum caprarumq; coria, quæ vulgo corduana *dicunt, magnus eſt uſus) olivas muriâ maceratas, Græcas nuces ſeu amygdala, ficus; & quoslibet arborarios fructus ſapidiſſimos; metalla quoque omnis generis copioſiſſimè: etiam Germaniæ noſtræ aliquando in publica penuria frumentum ſubminiſtravit. Hiſpalenſis ager ita pinguis & fertilis eſt, ut omnes terrarum alios eo nomine facilè ſuperet; ac, quo tempore Ferdinandus San-*

Homer. 4. Odyſſ. Natalis Comes Mythol. lib. 3. c. 19. Lud. Nonius in Hiſpan. c. 5.

Juſt. lib. 44.

A. C. 1561. Lud. Nonius in Hiſp. c. 13.

Paulus Merula Coſmograph. part. 2. lib. 2. c. 24.

Jo. Mariana. de reb. Hiſp. lib. 13. cap. 7. adde & L. Non. in Hiſpan. cap. 16.

Plin. hiſt. nat. lib. 19. ca. 10.

CL. millia coronator.

L. Non. in Hiſp. cap. 22. Boter. in Relat. univerſ. part. 1. lib. 1. in Hiſpania.

ctus illum Maurorum jugo eripuit, centum millia, quà villas, quà trapeta, in iis olivetis, quibus Aſſaraffio nomen eſt, numerata fuerint. ingens numerus: ſed Alfonſi tamen regis Sapientis hiſtoriæ autoritate probabilis. Et Plinii ætate, cardui duntaxat apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipuè, ſeſtertia ſena millia *reddiderunt. Planities Granatenſis tantis honoratur proventibus; ut ex ſolis mori arboris foliis, quibus bombyces veſcuntur, præter multas ſerici libras, X X X. millia coronatorum quotannis in vectigal regium inferantur. Sed in ſingula locorum me non effundo. Lina quoq; & nobilia pecoris vellera nullibi gentium ſunt meliora:*

Martial. Epigram. lib. 9.

> Vellera nativo pallent ibi flava metallo,
> & linit Heſperium bractea viva pecus.

Ex Strabone Lud. Non. in Hiſp. cap. 9.

Ait Petr. Quinqueran' de laudib. Provinciæ: *Ex omni genere equorum pulchritudine præſtant Hiſpani, ferociâ Turci, velocitate Numidici.* Vide & Ph. Camerar. Med. Hiſt. Cent. 2. cap. 91. Boter. d. l. in Hiſpan. L Non. in Hiſp. cap. 41.

Etiam aliubi, & præſertim in Gadium inſula pabuli ea eſt lætitia, ut paſcentium pecorum lac non ſereſcat, caſeuſque non niſi multâ affuſâ aquâ coëat; & ni menſtruo quoque tempore vena illis tundatur, ex nimio abdomine ſuffocationis ſit periculum. Greges verò equorum, quos incolæ Ginettes *vocant, in Andaluſia & Granata natura eâ effingit induſtriâ, ut ad velocitatem, generoſitatem, & ad omnem elegantiam nihil illis deſit: unico equo ſæpe multis aureorum millibus conſtante. Uti & Auſturia gignit equos Aſturcones laudatiſſimos, quibus non vulgaris in*

ris in curſu gradus, ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: de quibus Silius: Silius lib. 3. de bello Pœn.

His parvus ſonipes, nec Matri notus, at idem
aut inconcuſſo glomerat veſtigia dorſo,
aut molli pacata celer trahit eſſeda collo.

& Martialis:

Hic brevis ad numerum rapidos qui colligit un-(gues; Martial. in Apophoret. 199.
Venit ab auriferis gentibus Aſtur equis.

Neque tamen ſumma tantùm terræ Hiſpaniæ laudanda bona; etiam abſtruſorum felices ſunt divitiæ. Lapidum ad ædificia mirabilis ubique eſt copia; & quod miraculo adſcribendum, non procul à Barcinone mons ſe extollit præcelſus, vulgò Moniivi, *ab antiquis Mons Jovis dictus, in quo inexhauſta & perennis lapicidina; ac licet ad urbis muros & ad complures nobilium domus, aſſiduò hinc materia petatur, adimplet tamen liberalis natura montis illa ulcera, & cicatricem obducit, ut tot annorum decurſu nihil penè exciſum videatur. Singulariter tamen pulcherrimos lapides & marmora perbella ad palatiorum & ſubſtructionum decus in omnibus fere provinciis invenit magnificentia: quod vel adſtuporē uſq; intuentiū San-Laurentianum monaſteriū in Eſcuriali oſtēdit; admirandi operis egregia & verè regia moles; in quā Philippum II. ducēties centena millia coronatorū, ſive viginti milliones auri, insūpſiſſe aiūt. Et jactitēt licet Ægyptii ſuas Pyramides, Græci ſua delubra, Romani ſua amphitheatra, capitoliū, palatia, & vanis numinibus* Juſt. lib. 44. L. Nō. in Hiſpan. cap. 88. *l'on dit auoir couſtéplus de vingt milliōs d'or.* Petr. Matth. in Hiſt. Henr. 4. li. 1. narr. 4.

ſacrata templa: dum ſeſe Hiſpania hoc Eſcurialis monaſterio cætera orbis miracula ſuperare noverit. Quid enim ad ſummam perfectionem peritiſſimi artifices illic requirant? an materiam? nihil eà rarius. an architecturam? ne Vitruvius quidem dederit exactiorem. an magnitudinem? vel quatuor Regibus ſimul hoſpitium commodè præbuerit. an etiam hortorū nitorem, fontium amœnitatem, ſilvularum umbracula? ne ipſa Antiochiæ Daphne ſe comparaverit. Et quot præterea ex illis lapicidinis ſumptuoſiſſima aquæductuum, pontium, arcium, aliarumq́ ſtructurarum opera; quot fortiſſimæ & ornatiſſimæ prodierunt urbes? Quàm jucundum ſit, illuſtriſſimi & dilectiſſimi collegæ, ſi jam præſentes coram eas inviſere poſſemus. Peponem pro corde habeat, qui videndi ardore non ſtimuletur. Quæ enim urbs eſt Hiſpali opulētior? ubi binæ quotannis claſſes, auro argento gemmisq́ onuſtæ, Americæ divitias exponunt, & civitatem tantis opibus beant, ut illa Regi ſingulis annis ſeſquimillionem aureorum obſequii & vectigalium ergo pendat; & veraci feratur proverbio: qui non ha viſto Sevilla, non ha viſto maravilla. *Quæ eſt Oliſipone illuſtrior? ubi theſauri ab Afris & Indis advecti liberali manu diſpenſantur per univerſam Europam: &*

L.Non. in Hiſp.cap.71. — L. Non. in Hiſp cap. 16. — L. Non. in Hiſp.cap.35.

—ubi in parvo eſt India tota ſinu.

Jul. Cæſ. Scaliger.

Quæ Granatà capacior? ubi vetus regiū, vermiculato opere, & immenſis ſumptibus extructum palatiū Al ham-

L Non. in Hiſp. cap. 22. Boter. d.l. in Hiſpania.

hambra, *tantæ amplitudinis eſt, ut urbs potiùs, quàm domus dici poſſit. Quæ Toleto clarior? ubi XVII. Concilia celebrata fuerunt; ubi olim Gothorum aula; ubi templum auguſtiſſimum, Archiepiſcopus primas Hiſpaniæ & ditiſſimus; ubi aquæductus nobile Janelli Turiani Cremonenſis opus, qui hydraulicâ machinâ, magnâ verſatili rotâ aquas ex Tago, ingēti impetu per tubos ductiles in editiſſimam urbis partem pertraxit, unde in multos rivulos inſigni civium commodo diſtribuuntur. Quæ Valliſoleto nobilior? ubi Philippus II. Rex natus; locuſq; eſt in amœniſſima Piſvergæ ripa, non Hiſpaniæ ſolùm, ſed Europæ totius pulcherrimus. Quæ Legione præſtantior? ubi in auguſto templi omnium in toto regno artificioſiſſimi ſacrario ſepulti jacent XXXVII. Reges, & unus Hiſpaniæ Imperator. Quæ Segoviâ eſt laborioſior? ubi nemo conſpicitur mendicus, niſi qui per ætatem aut morbum ad opus eſt inidoneus; ubi lanificium eſt laudatiſſimum: ubi aquæductus eſt, magnum architecturæ ornamentum. Quæ Matrito gratior? ubi Carol⁹ V. Imp. quartanâ diu ante cōflictatus ſolâ aëris clementiâ morbum moleſtiſſimum brevi fugavit. Quæ Valentia formoſior? ubi perpetua tàm hyeme quàm æſtate inter citreos parietes & citrea conclavia eſt viriditas; & loci elegantia advenis oblivionem patriæ inducit: ubi Borgiæ familia duos Pontifices Calliſtum III. & Alex. VI. Eccleſiæ Rom. dedit: ubi Philippi III. conjux Margarita eâ pompâ introducta eſt, ut tricies centena coronatorum millia in-*

L. Non. in Hiſp. cap. 59.

L. Non. in H. cap. 56. & Paul. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 19.

L. Marineus Siculus lib. 3. de reb. Hiſpan.

P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 19.

L. Non. in Hiſp. cap. 71.

J. Mariana de reb. Hiſp. lib. 12. ca. 19.

L. Non. in Hiſp. cap. 65.

Jo. Bochius in hiſt. narrat. profect. Alberti & Iſabel.

L. Non. in Hiſp. cap. 79. *ſumpta fuiſſe dicantur. Quæ Flaviobrigâ ſive Bilbao negotioſior? ubi quotannis lanâ tantùm circiter L. naves oneratæ in varias regiones tranſvehuntur. Quæ Cæſar-Auguſtâ eſt auguſtior? ubi tantus ædium nitor, ut nulli urbi ſit ſecunda. Quæ Barcinone eſt mundior? ubi ad majeſtatem patriæ conciliandam civium virtus & fortuna nihil prætermiſit. Quæ Compoſtellâ eſt*

L. Non. in Hiſp. cap. 52. *religioſior? ubi non modò Hiſpani, ſed omnes quaſi nationes, piâ quadam ſuperſtitione excitæ, cum votis doniſq; ad S. Jacobi, uti credunt, reliquias comparent frequentes. Sed quis amor, Collegæ, ex lapicidinis in urbes, & ex tot longè præſtantiſſimis in pauculas (nam*

Plin. hiſt. nat. lib. 3. cap. 3. *Pompejus M. trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo DCCCXLVI. oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem abs ſe redacta teſtatus eſt) iſtas deduxit? quis genius me Compoſtellam abduxit? Redeo ad lapides. Suntq; juxta Antiqueram montes ſingulari fœcundi lapide, quem Hiſpani vernaculâ*

P. Merula Coſmogra. part. 2. lib. 2. cap. 3. *linguâ nuncupant* Hieſſo: *ex quo gluten conficiunt architecti, uſitato nomine* Tarram *dictum, muris conſolidandis aptiſſimum. Lapis enim ille igne coctus, tuſus, & per incerniculum cribratus, aquâ deinde maceratus, tam tenaces incruſtationes reddit, ut ædificia ex continuo lapide nata, non manufacta eſſe videantur. Et ſi lapidum pretioſiorum copiam*

L. Non. in Hiſp. cap. 54. & cap. 77. *quis deſideret; non procul à Flavio Brigantio, hodie* la Corunna, *& prope Cluniam, quæ hodie* Crunna del Conde, *præſtantiſſimæ Jaſpidis ſunt latumiæ*

Se[d]

Sed ad metalla abeo, quæ ſunt abundantiſſima; & Plinius diſertè loquitur: Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hiſpania ſcatet: citerior & ſpecularibus lapidibus: Bætica & minio: ſunt & marmorum lapicidinæ. *ut verè Poſidonius ſcripſerit;* τὸν ὑποχθόνιον τόπον οὐχ ὁ Ἅδης, ἀλλ᾽ ὁ Πλούτων κατοικεῖ; *loca ſubterranea Hiſpaniæ non à Plutone, ſed ab opulentiæ Deo Pluto incoli. Georgius autem Agricola ex noſtris, in palma Hiſpaniæ deferenda nil cunctatur.* Qui, *ait*, Europæ regiones, è quibus multa metalla quondam fuerunt effoſſa, conſiderant; primas tribuunt Hiſpaniæ, ſecundas Thraciæ, tertias Britanniæ, quartas Galliæ, quintas Græciæ. quas reliquæ ſequuntur. *Apud Cantabros præter plumbum, & magnetem lapidem, quem nonnulli* ferrum vivum *vocant, ferri chalybiſque venæ adeò ſunt divites, ut Vulcanus illic officinam, & Mars armamentarium poſuiſſe dici poſſit. & Plinius autor eſt, in Cantabriæ maritima parte montem eſſe prærupte altum,* totum ex ferro. *Sic & auri ferriq; gloria Bilbilin nobilitavit: teſte Martiali;*

auro Bilbilis, & ſuperba ferro.

Maximam quoque argenti fodinam quondam apud Novam Carthaginem, & in illa XL. hominum millia in labore verſatos fuiſſe, ſingulisque diebus Populo Romano XXV. drachmarum millia, quæ Budæi calculo ſunt bis mille & quingenti coronati, inde acreviſſe, ex Strabone diſcimus.

Plin. hiſt. nat. libr. 3. cap. 3.

P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 3.

Georg. Agricola lib. 1. de veterib. & nov. metall.

Plin. hiſt. nat. lib. 34. c. 14.

Mart. Epigram. lib. 12.

Et

Et Bebelo argenti puteus, ab Hannibale inchoatus, auctori ſuo CCC. pondo, quæ Budæo ſunt tria aureorum millia, in dies ſubminiſtravit. Argenti ex Pyrenæorum nati incendio, ſi modò Diodorus & Strabo hiſtoriam, non fabulam narrant, tanta fuit copia, ut Phœnicum naves illud nec capere, nec ferre potuerint; ipſis etiam anchoris inde conflatis. Aurum verò ubi non invenitur in Hiſpania? Gallecia æris ac plumbi uberrima, & auri feraciſſima; adeò ut etiam aratro frequenter glebas aureas excindant agricolæ. *Et olim Romanis, Aſturia, Luſitania, & Gallecia,* ſingulis annis vicena millia pondo auri præſtiterunt. *Sed quota illæ ſunt totius Hiſpaniæ pars? quid univerſam præſtitiſſe putabimus? conſulite Livium, Auditores, & in acervum conferte triumphales Romanorum ducum manubias ex Hiſpaniis aſportatas; & videbitis, exiguo annorum ſpatio pop. Rom. deprædatum fuiſſe ſupra ſexcenta millia argenti infecti pondo, argenti Oſcenſis quadringenta millia; auri verò circiter decem millia; ſignati autem infinitam copiam: non computatis in eam ſummam, ducum, militumq; rapinis, donativis, ſtipendiis; quæ ſine dubio multò ſuperant: ut id temporis Hiſpania Romanis eo fuerit loco, quo nunc Hiſpanis eſt America: & parum abſit, quin aſſentiar illis, qui credunt Tarteſſum Hiſpaniæ urbem olim notiſſimam, hodie ignorantiæ tenebris involutam, eſſe regnum Tharſes, & Ophir, quò Salomon claſſem mittebat, ad aurum argentumque avehendum.*

Plin. hiſt. nat. lib. 33. cap. 6.
P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 3.
Ariſtot. in lib. de mirabilib. auſcult.
Juſtin. lib. 44
Plin. hiſt. nat. lib. 33. cap. 4.
Lud. Non. in Hiſp. cap. 5.
L. Non. in Hiſp. cap. 12.

Sanè

Sanè regionis circumjacentis felicitas, auri argentiq́ perennis fœcunditas, & ſcriptorum ea de re conſentiens opinio, plurimum perſuadent: præſertim cum Tyrii ac Phœnices, ex qua gente & inter Salomonis claſsiarios quidam erant, Hiſpaniam frequentârint, & inde domum ἄχρυσοί τε καὶ ἀνάργυροι ὄντες *non redierint* Ariſt. in lib. de mirab. auſcult.

Aquarum admiranda jam quidem; & tot maria, tot ſtagna lacusq́, tot thermæ, tot fontes, tot flumina vocant; & opes ſuas multiplices exponunt: ſed tempore excludor, quò minùs ſingula æſtimem. & quemadmodum Anas, hodie corruptè dictus Guadiana, procul ab ortu ſuo ex hominum conſpectu ſe eripit, & per ſubterraneos meatus ad ſeptem milliaria fluit lucifugus, donec propè Villahartam, ſæpius naſci gaudens, iterum in lucem erumpit, majori vi & alveo latiori: ut inde accolæ jocandi materiam ſumpſerint, dum patrio ſermone ferunt, pontem eſſe in Hiſpania, ubi perpetuò plurima armentorum millia paſcantur: ita ego nunc ſimul omnia flumina & aquas Hiſpaniarum in Anæ latebras abſcondo, donec alibi ſit occaſio prolixioribus laudationibus ſingulorum dotes proſequendi. auream tamen laudem non reticeo, quòd pleraque auri grumulos, tanquam telluris ſpolia Oceano deferunt: & in fidem vetuſtæ gloriæ Luſitanorum Regum ſceptrum ex Tagano auro, quo purius nullum inveniri poſsit, conflatum eſſe memoratur.

Plin. hiſt. nat. libr. 3. cap. 1.

Georgius ab Auſtria apud Ortelium hoc controvertit: Sed alii Hiſpani Plinio & receptæ opinioni ſuffragantur. L. Non. in flum. Hiſpan.

Guil. Camdē. in Britannia, de Regnis, edit. Londin. in fol. p. 213.

Bb *Talis*

Talis eſt illa altera Caroli V. Imp. mater: talis eſt illa omnium Europæ provinciarum regina Hiſpania: de qua Claudianus optimè.

Claudian. de laude Serenæ.

Quid dignum memorare tuis, Hiſpania, terris
vox humana valet? primo lavat æquore ſolem
India, tu feſſos exactâ luce jugales
proluis, inque tuo reſpirant ſidera fluctu:
dives equis, frugum facilis, pretioſa metallis.

In Panegyr. Theodoſ. A.

Et Latinus Pacatus Gallus elegantiſſimè: Hiſpania terris omnibus terra felicior, cui excolendæ atque adeò ditandæ impenſiùs quàm cæteris gentibus ſupremus ille rerum fabricator indulſit: quæ nec Auſtrinis obnoxia æſtibus, nec Arctois ſubjecta frigoribus, mediâ fovetur axis utriuſque temperie: quæ hinc Pyreneis montibus, illinc Oceani æſtibus, inde Tyrrheni maris litoribus coronata, naturæ ſolertis ingenio velut alter orbis includitur. adde tot egregias civitates, adde culta incultaque omnia vel fructibus plena, vel gregibus: adde auriferorum opes fluminum; adde radiantium metalla gemmarum. ſcio fabulas poëtarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuiſſe miracula; quæ ut ſint vera, ſunt ſingula. nec jam excutio veritatem. Sint, ut ſcribitur, Gargara proventu læta triticeo; Mevania memoretur armento; Campania cenſeatur monte Gaurano; Lydia prædicetur amne Pactolo: dum Hiſpaniæ uni, quicquid ubique laudatur, aſſurgat.

Verùm

Verùm Hiſpani ipſi, quales ſunt? Ab omni memoria, Auditores, fuerunt fortiſsimi, libertatis retinentiſsimi, & omninò mortis contemptores.

Prodiga gens animi, & properare facillima mortem. Silius Italic.
namque ubi tranſcendit florentes viribus annos,
impatiens ævi ſpernit noviſſe ſenectam;
& fati modus in dextra eſt.

In bello Punico celebris fuit patientia ſervi; qui ultus dominum inter tormenta riſu exultavit, ſerenâque lætitiâ crudelitatem torquentium vicit. & in bello Cantabrico cum Auguſtus Cæſar magno tandem labore gentem debellaſſet, major pars, ne ſervitutem ſerviret; igne, ferro, aut veneno ſe à captivitate vindicavit. ac fuerunt matres, quæ amore libertatis liberos ſuos necaverunt, ne in hoſtium manus pervenirent; puer, qui mandatu patris parentes fratreſq; omnes captos, ferrum nactus interfecit; & mulier, quæ unà ſecum vinculis mancipatos obtruncavit. Stupendus certè mortis contemptus. Ait Silius: Juſtin. lib. 45. Ex Strabone P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 8. L. Florus lib. 4. cap. ult.

Cantaber ante omnes hyemiſque æſtuſque famiſque Silius Ital. lib. 3.
invictus, palmamque ex omni ferre labore
mirus amor populo: ——————————
et —————————— omnis in armis
lucis cauſa ſita eſt, & damnatum vivere paci.

Celtiberi in acie geſtiebant lætitiâ, tanquam glorioſè & fe- Valer. Max. lib. 2. cap. 1.

& feliciter vitâ exceſſuri; lamentabantur in morbo, quaſi turpiter & miſerabiliter perituri:

Sil.Ital.lib.3.

his pugnâ cecidiſſe decus: corpuſque cremari
tale nefas; cœlo credunt ſuperiſque referri,
impaſtus carpat ſi membra jacentia vultur.

Quid de fide & ærumnis inclyta Sagunto, cujus reliquiæ hodie Morviedro, *quid dicam? Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia urbis ſuæ compulſi, cum vim Punicam ulteriùs nequirent arcere, feſſi fame, machinis, ferro & igne, verſâ denique in rabiem fide, collatis in forum quæ unicuique chariſſima, atque undique circumdatis accenſiſq; ignis nutrimentis,* ne à ſocietate populi R. deſciſcerent, *publico & communi rogo ſemetipſos ſuperjecerunt. Crediderim tunc ipſam fidem humana negotia ſpectantem mœſtum geſſiſſe vultum, perſeverantiſſimum ſui cultum iniquæ fortunæ judicio tam acerbo exitu damnatum cernentem. ſicque Hannibali non Saguntum, ſed fidum Sagunti ſepulchrum capere contigit. Quid referam de fortium militum genetrice Numantia? Quæ cum eſſet ſine muro & turribus, cives patriæ fuerunt pro propugnaculo, non ſecus ac priſci Spartani. illa quatuor millibus Celtiberorum Romanum XL. millium exercitum per annos XIV. ſola ſuſtinuit, magniſq; cladibus & pudendis fœderibus affecit; ita, ut Numantini viri non vocem, non conſpectum ferret Romanus miles. Sed tandem à fatali urbium everſore Scipione Africano victa, cum omnia, quæ famem trahere poterant, conſumpſiſſet,* ad

Valer. Max. lib. 6. cap. 6. Flor. lib. 2. cap. 6. Auguſtin. de civit. Dei. lib. 3. cap. 20.

Flor. libr. 2. cap. 18. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6.

ad ultimum humanorum corporum dapibus uſa; compluribus jam eâ captâ inventis, qui artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo geſtaverunt; nullum de ſe hoſtibus gaudium, nec ſpolia quidem reliquit. Vnus vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda nulla: triumfus fuit tantùm de nomine. *Quæ perſeverantia, aut potius ſummæ fidei & fortitudinis* περιουσία *fuit Calaguris? Calaguritani enim, quò interempti Sertorii cineribus, obſidionem C. Pompeii fruſtrantes, fidem præſtarent conſtantiùs; quia nullum jam aliud in urbe eorum ſupererat animal, uxores ſuas natosq́ ad uſum nefariæ dapis verterunt, quôque diutius armata juventus viſcera ſua viſceribus ſuis aleret, infelices cadaverum reliquias ſalire non dubitavit. ſicqúe dulcia vitæ pignora, quæ aliàs hominibus proprio ſpiritu chariora ſunt, ea Calaguritanis fidei causâ prandia atque cœnæ extiterunt. Et propè Laurenam,* Logronno *hodie, cippus antiquus incomparabile fidei Calaguritanæ exemplum oſtendit: cujus hæc verba.* Diis manibus Q. Sertorii me Bebritius Calaguritanus devovi; arbitratus religionem eſſe, eo ſublato, qui omnia cum diis immortalibus communia habebat, me incolumem retinere animam. Vale viator, qui hæc legis: & meo diſce exemplo fidem ſervare. ipſa fides etiam mortuis placet corpore humano exutis. *Memor tantæ & inimitabilis fidelitatis Aug. Cæſar cohortem Calaguritanorum in corporis ſibi cuſtodes delegit: uti & ante ipſum Julius*

Valer. Max. lib. 7. cap. 6.

Ambroſius Morales. L. Non. in Hiſpan. cap. 18.

Sueton. in Aug. cap. 49. & in Jul. capit. 86.

Cæſar Hiſpanorum cohortem habuit cuſtodiæ ſuæ. Sed quid potuerit Hiſpanorum virtus contra vires Imperii Romani, in pauca compegit Paterculus: Per ducentos annos, *ait*, in Hiſpaniis multo mutuoque ita certatum eſt ſanguine, ut amiſſis P. R. imperatoribus exercitibuſque, ſæpe contumelia, nonnunquam etiam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim provinciæ Scipiones conſumpſerunt; illæ contumelioſo X. annorum bello ſub duce Viriatho majores noſtros exercuerunt; illæ terrore Numantini belli populum Rom. concuſſerunt; in illis turpe Q. Pompeii fœdus, turpiuſque Mancini, Senatus cum ignominia dediti imperatoris reſcidit: illa tot Conſulares, tot Prætorios abſumpſit duces; patrumque ætate in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium dijudicari non potuerit, Hiſpanis Romaníſve in armis plus eſſet roboris; & uter populus alteri pariturus foret. *Sed quid in vetuſtatis exemplis hæreo: cum recentia ſint plurima, cum quibus conferri illa non poßint. Equidem nulla gens eſt hodie, nullus populus in univerſo orbe terrarum, qui militaris diſciplinæ laude æquè floreat, ut Hiſpani: digniſsimi, quos alii imitentur. Pulcherrimum viſu eſt, inter eos militem novitium ſtatim atque in numerum eſt relatus, erudiri à veteranis; alìubi peccantem humaniter corripi; & illum monitiones grato animo admittere, nec malè interpretari: laudatiſsimum eſt, inter eos tale vigere obſequium, ut nemo vel maximus legitimũ etiam*

C. Vellejus Paterc. hiſt. lib. 2.

NB

Jacob. mag. Brit. Rex lib. 2. Baſil. dor.

Lanovi' Diſcurſ. 13. & 16.

etiam minimi detrectet imperium; talem modeſtiam, ut veluti in ſchola ſermo tantùm ſit de officio militum & ducum, de obſequio, honore, virtute, & quicquid armorũ gloriam concernit; nec ullus inſolentiæ, petulantiæ atq; jurgiis relinquatur locus; ut Petrus Paſius, tribunus, affirmaverit, in ea Legione, cui præerat, & quæ ex XXIII. ſignis Hiſpanorum erat compoſita, octodecim menſium ſpatio nihil fuiſſe turbatum: admirabile eſt, inter eos eam regnare charitatem, ut ſe tanquam fratres mutuò diligant; lacerum commilitonem, ne ordini & nationi toti ſit dedecori, vel jejunio pecuniam ad id comparſuri veſtiant, vulneratum aut aliàs ægrotum pro virili benigniſſimè juvent. Hâc diſciplinâ gens ſagax & bellicoſiſſima tantam rerum maximarum molem confecit, ut nullius ætatis, nullius ſeculi, & nullius gentis imperium ita excreverit unquam, cujus felicitatem virtus & fortuna Hiſpanorum non antecellat. Atque ut poſteritas in Annalibus omnia cum ſtupore eſt lectura: ita hodieq; venerãtur Turcæ Alvarum Sandæum; qui quatuor millia peditũ Hiſpanorũ, in ipſa Barbaria, per quinq; milliarium planitiem, hoſtili XX. millium Maurorum equitatu perpetuò comitatus, & ſexies omnibus virib⁹ petitus, cum LXXX. ſuorum jactura, ſed internecione DCCC. barbarorum, in tutum deduxit: & illorũ Hiſpanorũ continentiã magnifaciunt, qui Horucciũ Barbaruſſã Algerii Regẽ, longiſſimo curſu ꝑ arenoſas Mauritaniæ ſolitudines fugientẽ, cum paſſim aurũ, ut perſe-

Lanovius in paradoxo ſecundo.

Paul. Jovius in elog. Horuccii.

quentes

quentes diſtineret, callidè ſed fruſtra effudiſſet, fortiter occiderunt. Galli laudant illos bis mille Hiſpanos, qui ex clade Ravennatenſi juſtis ordinibus abeuntes inſequentem hoſtilem equitatum adorti, & ducem ipſum Gaſtonem Foxium jam victorem vicerunt & interfecerunt: & inprimis cohorreſcunt ad memoriam Gonzalii Ferdinandi Aguilarii, Magni ducis cognomentum meriti, qui illis Neapolitanum regnum ſummâ fortitudinis & nominis Hiſpanici laude eripuit; à Ludovico XII. Gall. R. vel in hoſte virtutem veram admirante, poſt accumulatas laudes aureâ torque è collo regio in ejus cervicem injectâ donatus: extollunt etiam impigrum & providentiſſimum Antonium Levam; qui

[Lanov. paradox. 2. Fr. Guicciard. hiſt. lib. 10.]

[Paul. Iov. in vita Conſalvi M.]

[Ce grand capitaine Antoin. de Leve gouteux & impotent a plus gaigné de victoires dans ſa chaire, qu'autre de noſtre aage n'a faict à cheual. *Blaſ. Monluc. cõment. lib. 3.*]

implicitus cunctis morbo artubus, horrida bella
artibus & ferro geſſit & explicuit:

[Rainerius.]

& Petrum Enriquez Comitem Fontanum reformidant, qui in Belgio non defendit ſolùm fines, ſed etiam protulit; & opida recepit ac expugnavit in medio ardore duplicis belli, quæ recipi & expugnari vix in votis, certè in ſpe non erat Belgarum. Itali verò, imò alii etiam populi, timent adhuc Albani maneis; qui Romam cum capere potuiſſet, noluit; qui Galliam terruit, Hungariam tutatus eſt, Africam vicit, Germaniam utramque compeſcuit; qui Hiſpaniam caſtigavit; qui denique L. dierum intervallo Luſitaniam ſubegit; ejus militibus contra baccalaureos *(ita contemptim præcipuos Doctores in Conſiſtorio regio vocabant)*

[Iuſt. Lipſ. in præfat. ad Phyſiolog. Stoicor.]

[H. Coneſtag. lib. 8. de Portug. & Caſtel. conjunct.]

cabant) ingeminantibus, ſe hoc regnum Luſitanicum prorſus eo modo, quo regnum cœlorum acquiritur, cepiſſe; nimirum comedendo panem & bibendo aquam, & à rebus alienis abſtinendo: *& hoc dicebant, quia ſolo buccellato vixerant, nullâ urbium prædâ ipſis conceſſâ. Profectò nos Germani etiamnum miramur illam generoſam Hiſpanorum decuriam, qui in bello Saxonico veſtibus exutis, nihil tormentorum ictibus ſcloppetariorúmve grandine territi, gladios ore tranſverſos deferentes, natando erranteis ſcaphas in Albi flumine aſſecuti, poſt breve certamen, XXXV. ex hoſtibus cæſis, in citeriorem ripam adduxerunt. Et quid verba perdo? Si verum amamus: Hiſpania rerũ potitur in Europa. Nam non ſolùm domi jam eſt unita pluribus regnis ſub unum imperium redactis; verùm etiam Galliæ & Germaniæ per Burgundiam & Belgicas provincias compedes injecit; Italiæ autem dominatur ita, ut ipſa poſſideat Longobardiæ cor Mediolanenſem Ducatum, regnum Neapolitanum, Siciliam, Sardiniam, & inſulas reliquas; Hetruriam ex Plombino, Herculis portu, Telamone, Orbitello, ad modeſtiam cogat; Genuenſes quæſtus dulcedine, eorum opes ad ſe attrahendo, devinciat; Romam ipſam verò per gulam, &* per gli capelli, *hoc eſt, per commeatuum ſubvectiones ex vicinis Hiſpanicæ ditionis locis, & per Cardinales penſionibus emptos in officio contineat.*

A. C. 1547. Thuan. hiſt. lib. 3.

Thuan. hiſt. lib. 61.

Petr. Matth. in hiſt. H. 4. lib. 1. narr. 4.

At verò adſint hìc novi Anaxagoræ, novosq́; & infinitos conſtituant mundos: Hiſpania habet Alexan-

Cc dros,

dros, qui ſubjiciant, & qui gubernent. Hiſpani ſunt, qui novum orbem invenerunt & ceperunt; & ſi audimus Juriſconſultos, ceperunt omni jure: cum DEI ſit ſententia; quicquid calcaverit pes tuus, tuum fiet; &, cœlum cœli domino, terram autem dedit poſſidentibus; & ratio doceat, populos, qui ferarum modo magis quàm hominum viventes ſine ulla omninò religione ſunt, quaſi piratas, communes hoſtes omnium, bello perſequendos, & in hominum mores conformandos eſſe; & inſuper jus gentium velit, quæ bona nullius ſunt, ea fieri occupantium. Equidem Luſitani Africæ portibus nobilioribus & adjacentibus inſulis captis, Aſiæ oram maritimā penè omnem & Indiam Orientalē fecerunt captivam aut tributariam, inprimis virtute fortiſſimorum ducum, Fr. Almeidæ, qui Campſonis Sultani Ægyptii claſſem profligavit; & Alfonſi Albuquercii, qui Goam occupavit, ibiq; Proregum Indiæ ſedem conſtituit; dein Malacam aureæ Cherſoneſi metropolim expugnavit, arcem Calecuti condidit. quibus ſucceſſere Lupus Suares, Jacobus Lupus Sequera, Eduardus Meneſes, Vaſcus Gama, Henricus Meneſes, Lupus Sampaſius, Nonius Cugna, Gratianus Norogna; & Jo. Caſtrenſis, qui memorabili illâ in Dienſis arcis à Turcis obſeſſæ propugnatione contra Cambaiæ regē partâ victoriâ, Luſitanorum imperiū in Oriente firmavit: & alii. qui omnes ea ſæpe geſſerunt, ut miraculo ſint propiora; numero paucis ſtupendam & anteà incredibilē navigationē perficientibus, numeroſiſſimas hoſti-

Ant. Teſſaur. in præfat. ad deciſ. Pedemont. n. 14.

Alberic. Gentil. de jure belli lib. 1. cap. 9.

Inſtit. de rer. diviſ.

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. conjunct. lib. 1. Jo. Petr. Maffejus in hiſt. Ind. paſſim. Thuan. hiſt. lib. 1.

hoſtiũ copias vincentibus, vaſtiſſimum maris & terrarum imperium parantibus, & cruces *ſuas in extremo Oriente, ubi nomen Chriſtianum ne fando quidem erat notum, ſtatuentibus. Caſtellani autem & Hiſpani cæteri, ducibus Chriſtophoro Columbo, Americo Veſpucio, Jo. Pontio, Ferd. Magellano, Ferdinando Corteſio, Guteriſio Vargo, Franciſco Pizarro, & aliis, inſolito victoriarum ſucceſſu novum Orbem, ſive Indias Occidentales occupaverunt, maximos reges ſub jugum miſerunt, gentes barbariſſimas & hominivoras, quæ captivos ſæpe jungebant ſuis cognatis ſobolis procreandæ causâ, quam poſtea ut gallinarum pullos vorarent, Religionem & virtutem docuerunt.*

Boter. in Relat. univerſ. part. 4. lib. 3.

Quid omnibus illis Hiſpanis, viris tantis, in univerſo heroum theatro invenitur ſimile? quæ ſecula tulère pares? ubi comitatus invidiæ eſt major? Faceſſant hinc fabuloſi illi Argonautæ, & in cæleſtium numerum falsò relati Bacchi Herculéſve: Hiſpani ſunt, qui titulos illos & decora ſibi jure vendicent: quibus illi comparati in nullo cenſu futuri ſint. Cœlo deſcendat Argo navis, tantulo ex Græcia tantùm per Pontum facto itinere celebrata, & Magellani Victoria *aſcendat; quæ prima inaudito poſt omnium ſeculorum memoriam curſu totum orbem emenſa, & in Hiſpaniam cum nauclero ſuo Joanne Sebaſtiano Cano, viro fortiſſimo, feliciter redux, clariſſimum de Oceano triumfum nullo caſu, & nullo temporum fato interiturum, reportavit. Verùm difficilè eſt dicere, auditores, ſplendidiórne ſit gloria Hiſpanorum, qui orbẽ novum invene-*

Jo. Petrus Maffejus Hiſtor. Ind. lib. 8.

runt & aperuerunt, & in quo ſine rivali dominantur; an verò majus inventi Orbis ſit beneficium, quod is ab inventoribus accepit. Nam illi quidem ab Europa extrema feſtinatis itineribus rapti, ſed nec tot marium novorum diſcriminibus, nec tot terrarum incognitarum periculis, nec tot laborum & curarum fatigationibus victi, in alio Orbe, & ſub alio penè dixerim ſole poſitos Americanos, ipſos Antipodas, quos ſuperioribus ſeculis in rerum naturâ quæſiviſſe hæreticum erat; homines ipsâ barbariâ magis barbaros vicerunt, & tantæ amplitudinis regiones, quæ ipſam Europam & Africam, quantæ quantæ ſunt, magnitudine ſuperent, tam brevi annorum curriculo ſubegerunt, ut, ſi Hiſpanica virtus pro dignitate cauſarum æſtimanda ſit, jure contenderim, equites illorum Pegaſis, pedites talaribus vectos fuiſſe. victoriæ omnes fuêre pennatæ. cum interim Fortuna Americanorum & Indorũ illos adventitios Deos, & Viracochas *(ſic Hiſpani in Peruvia appellantur.) poſt terga reſpectans, in modũ amentis attonita avolaret; neque ullum conſiliũ, ullámve rationẽ, aut deniq; ſpem, quæ poſtrema miſeros deſerit, ſequeretur: quin ipſos viæ implicabat errores, & nũc dextra, aut læva, nunc veſtigiis ſuis obvia, incertum iter ancipiti ambage texebat. quoties ſibi ipſam putamus dixiſſe, quò fugio? bellúmne tentabo? ſed* filiis DEI altiſſimi *impar ſum. exulatum ibo? ſed nullus exilio locus ſupereſt. petam mare? ſed & ibi piſcium ſum eſca. quid ergo faciam? à tergo premor hoſti-*

Joſeph. Acoſta hiſtor. nat. Ind. lib. 1. cap. 21. & lib. 6. cap. 22.

ita Hiſpani ipſi ſe nominabãt, cum primũm adveniſſent in Americã. Urb. Calveto.

hoſtibus, à fronte omnibus aliis miſeriis: moriar, & evaſi. ſed ecce nec animum ſequitur manus, nec manum gladius. Itaque ut clauſæ caſſibus feræ quæſito diu exitu deſperatoq; conſiſtunt, & ubi omnes fugiendi impetus conſumpſerunt, tandem præ timore non fugiunt: ſic illa Americana fortuna ipſo quo agitabatur metu alligata, ad pedes Hiſpanicæ virtutis ſe provolvit, fidemq; ſuam perpetuo tributo aſtringit, traditq; mox auriferos amnes, montes aureos, mare unionum ferax, gemmis gravidam tellurem, aromata, ligna, novas fructuum & animalium ſpecies; & quicquid cupiditatibus humanis lenocinatur, annuis claſſibus in Europam deportandum ex omnibus locis, unicâ tantùm argenti fodinâ Potozienſi in Peruvia ſingulis diebus ſupra XXX. millia Philippicûm dante, prompta conquirit. Quæ omnia, etſi maxima ſunt: & talia, ut anguſtè Majeſtatem Hiſpanorum ponderet, quiſquis id tantùm de illis, quod ab aliis populis fieri poteſt, credit: tamen beneficium, quod illi in Novum & inventum Orbem, quaſi ab humanitate derelictum & expoſitum, contulerunt, eſt omni illâ gloriâ multò majus. Quemadmodum enim infantes omnis intellectus & bonarum artium rudes à parentibus fari, legere, ſcribere, res inter ſe diſcernere, & alia in hominum vita neceſſaria aut utilia diſcunt: ſic Americani & novè reperti Indi, quibuſvis elementariis indoctiores, ab alteris parentibus Hiſpanis humanitatem, literas, pondera, menſuras, veſtimenta, vina, triticum;

Joſ. Acoſta hiſt. nat. Ind. lib. 4. cap. 7.

Mich. Morrtan. libr. 3. cap. 6.

& qui eſt omni bono melior, omni magno major, & omnium rerum creator & pater, DEUM *ipſum acceperunt. Nam ibi locorum Chriſtus, & Chriſtianorum religio, ante Hiſpanorum adventum prorſus ignorabatur: ut Hiſpani meritò dicantur* Apoſtoli novi Orbis. *Sanè, qui primi illic vineam Domini excoluerunt, hanc laudem ſoli poſſident in ſolidum, quòd in ulla terrarum parte nemo unus tot hominum millia ſanctæ regenerationis aquâ abluerit, quàm ibi ſinguli: ut ex Patribus Franciſcanis* unus ſolummodò circiter quadringenta millia hominum ſacro fonte tinxiſſe *ſcribatur. Sicuti & Jeſuitæ, qui in Luſitania Apoſtoli appellantur, in Indiis Orientalibus ſpiritualem militiam eo cum fructu laudabiliter exercuerunt; ut integra regna, quæ idololatris referta erant, expugnârint, & ad Chriſti ovile deduxerint. Viri profectò meritis maximi, extra Hiſpaniam non ita reperiendi.*

Boter. in Relat. univerſ. part. 4. lib. 3.

Unde etiam intelligi poteſt, quàm religioſi & literarum ſtudioſi ſint Hiſpani, ingenii præſtantiâ cæteris Europæ populis ſuperiores; *quamvis & ingeniorum monumenta illud ipſum ingrato ſeculo cottidie non ſine ignaviæ exprobratione inculcent. Nam ſi audire juvat Theologos, adſunt Vigilantius, Aquilius Severus, Prudentius, Oſius, Avitus preſbyter, Marcianus, Paulus Oroſius, Pacianus, ejuſq; filius Dexter, Audentius, Iſidorus, Juſtinianus, Leander, Martinus, Fulgentius, Eladius, Eutropius; Franciſcus Xime-*

Bodin. de Rep. libr. 4. cap. 1.

P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 8.

menes, Academiæ Complutenſis pater, qui amplius LX. millia ducatorum in Bibliorum Complutenſium editionem erogavit; Benedictus Arias Montanus, (hic rarâ in hoc ſeculo benignitate, & magno poſteris exemplo, Lipſium, non ut hoſpitem aut amicum, ſed quaſi filium, ſæpius è Belgio in Hiſpaniam, ſuamq; domum invitavit, & ſe vivo, rerum ſuarum conſortium, mortuo ſucceſſionem ex aſſe obtulit) & totus Jeſuitarum ordo, qui in Hiſpania natus, in vetere & novo orbe jam ſupra trecenta Collegia juventuti inſtituendæ deſtinata habens, pomœrium regni Chriſti mirabiliter profert; in Indiis utriſque verſatur; & in Japonia ſola, præter alias vaſtiſſimas regiones, ultra vicies centena millia ad fidem Chriſti convertit, treſq; regulos Japonenſes, qui nationum ſuarum nomine ſuperfluo quodam pietatis Zelo Pontifici Romano ſe dediderunt, ante paucos annos Romam ad inſolitum ſpectaculum ſtupentem deduxit. Malè quidem audit hic ordo paſſim; atque ut Hirſaugienſibus Palatinis & Schildanis Miſnicis ridicula quæque, & quibus audiendis vel ἀγέλαςος ille Craſſus in cachinnos ſolveretur, imputari ſolent: ita vix tam horrenda ſcelera in Rep. perpetrari poſſunt, in quorum conſcientiam Jeſuitæ non arceſſantur. Sed qui poſſim non ſentire melius de Ieſuitis, ad quos convolat ex omnibus mundi plagis melior & nobilior juventutis pars? quibus Henricus IV. Rex Galliæ prudentiſſimus, cum eos viros probos, bonos & doctos, adeoq; Ti-

Aubert. Miræus in vita J. Lipſii.

Gaſp. Cichocki in anatomia Conſilii contra Jeſuit. paſſim.

Genebrard. in Chronolog. lib. 4.

Voyez le Cavalier de Savoye.

Timotheos in domibus, Chryſoſtomos in cathedra, P. tr. Matth. in Panegyr. Henrici 4. Le Mercure François lib. 6. *Auguſtinos in diſputationibus, & omninò alios eſſet expertus, quàm antea fama deſcripſerat, & ipſe crediderat, non ſolùm honorem & bona reſtituit, multa nova beneficia conceſſit, ſed & illis* cor ſuum dedit legavit. *Si verò, Auditores, Juriſconſultos Hiſpanos in conſilium vocare lubet; venient Calixtus III. P. M. Fortunius Garzia, Didacus & Antonius Covaruviæ, Antonius Auguſtinus, Arius Pinellus, Ferdinandus Vaſquius, Joannes & Franciſcus Vergaras, Emanuel Soarez, Didacus à Segura, Joan. à Villalobos, Antonius Goveanus, (de quo Cujacius teſtatum reliquit,* Thuan. hiſt. lib. 38. *illum ex omnibus juris Juſtinianéi interpretibus, quotquot ſint, aut fuerint, unum eſſe, cui, ſi quæratur, quis excellat, palma deferenda ſit) & alii: Sin Medicos videre animus eſt; apparebunt Averroës, Raſis Almanſor, Meſſahallah, Abincenna; Chriſtophorus à Vega; & alii: Sin cum Philoſophis & reliquis bonarum literarum ſacerdotibus placet collo-* Lipſ. Manud. ad Stoic. Philoſoph. lib. 1. diſſert. 18. *quium; ſe ſiſtent Seneca Philoſophus, qui morali ſapientiâ ſuperavit*

τοὺς ὄντας, τούς τ' ἐσσομένους, καὶ τοὺς πρό τ' ἐόντας:

Seneca Rhetor, Lucanus, Silius Italicus, Martialis, Columella, Fabius Quintilianus, Pomponius Mela, Trogus Pompejus, Juſtinus; Alfonſus Rex Caſtellæ, cujus ſunt tabulæ Alfonſinæ; Henricus, Infans Portugalliæ; Arnoldus Villanovanus, ejuſque diſcipulus Raymundus Lullus; (qui popularibus tanti eſt, ut illum

lum pro Ariſtotele juventuti interpretentur; qui etiam cum omnium literarum eſſet expers, ac ne Latinè ſciret quidem, multa patrio ſermone evulgavit, ita tamen obſcurè, ut doctiſſimi licet, pauci admodum ea capiant) Ælius Antonius, Lud. Vives, Ferd. Nonius, Ambroſius Morales; & Aloyſia Sigæa, virgo Toletana, quæ linguarum quinque adeò fuit perita, ut Paulus III. P. M. literas illius ad ſe ſcriptas videns Latinè, Græcè, Hebraicè, Syriacè & Arabicè, admiratus fuerit in tenella & muſtea virgine tam multiplicem ingenii fructum, in viris etiam rarum: & alii docti ſexcenti; quos

Lud. Non. in Hiſp. cap. 95.

L. Non. in Hiſp. cap. 59.

aget pennâ metuente ſolvi
fama ſuperſtes.

Horat. carmin. lib. 2. od. 2.

Quod igitur Auſonius de Cæſare Auguſto amplificatione poëticâ cecinit; id nos de tota Hiſpania nullo placendi ſtudio, & pro rei magnitudine parcè ſatis, ita effari verè poſſumus:

Bellandi fandique potens Hiſpania honorem
bis meret; ut geminos titulos, qui prælia Muſis
temperat, & Geticum moderatur Apolline Martem
arma inter. quantum ceſſat de tempore belli;
indulget Clariis tantum inter caſtra Camœnis.

Auſonius.

Verùm enimverò Hiſpanici Imperii magnitudo me remoratur; & cum ſit ſupra tenuiter adumbrata, jam comparationem ſubire gaudet. Extra aleam quidem eſt dubitationis, à condito mundo nulli Imperatorum, Regum, vel Principum, majus imperium obtigiſſe eo,

Ferd. Vaſquius in Præfat. illuſt. contr. Pet. Andreas Canonherius ad Tacit. in Quæſt. An jus Status jure belli differat? Boter. in Relat. univerſ. par. 2. lib. 4. Cervera de Turre lib. 2. cap ult. de felici exceſ. Philip. 2. Hiſpan. R.

quo Philippus III. Hiſp. & Ind. Rex hodie potitur: ſed rem certiùs definivero, ſi dicam, Philippi imperium decuplo eſſe majus quàm ſit Turcarum Imperatoris; *qui tamen tenet in* Europa *meliorem Hungariæ partem, Boſniam, Serviam, Bulgariam, Macedoniam, Epirum, Græciam, Peloponneſum, Thraciam, Archipelagum cum ſuis inſulis; in* Aſia & Africa *id omne, quod ab oppido* Belis de la Gomera *ad Alexandriam Ægypti; à Bugia ad Guargalam; ab Alexandria ad civitatem Siene; & ab Heroum urbe, quæ nunc Suez vocatur, ad Suachem uſque eſt: aut ſi dicam,* Romanum imperium quando vel maximum fuit, Hiſpanico minus fuiſſe. *Trajanus Imperator poſſedit* in Aſia *Colchidem, Iberiam, Albaniam, Pontum, Boſphorum, Cappadociam, Galatiam, Bithyniam, Armeniam, Syriam, Arabiam, Paleſtinam, Ciliciam, Pamphiliam, Lydiam, & Aſiam totam minorem;* in Africa, *Ægyptum, Cyrenaicam, Marmaricam, Gætuliam, Africam propriam, Numidiam, Mauretaniam;* in Europa, *Italiam, Hiſpanias, Gallias, Inalpinos, Rhætiam, Noricum, Illyricum, Macedoniam, Epirum, Græciam, Thraciam, Mæſiam, Daciam, Pannoniam: Sed Philippus III. Hiſpaniarum Rex hodie dominatur multò latiùs, ut quocunque ſe die noctéq; ſol vertit, terram regiæ ditionis ſemper aliquam colluſtret, nullo Cæſarum aut regum præſentis ævi aut præteriti exemplo. Neq; crediderim ex alia cauſa Reges Portugalliæ, quorum potentia omnis hæreditario jure*

Bodin. de Rep. libr. 2. cap. 2.

Lipſ. de magnitud. Rõ. lib. 1. cap. 3.

re ad Philipp. II. H. R. tranſiit, ſphæram mundi inſignibus ſuis conjunxiſſe, quàm ut oſtenderent, illorum imperium in omnes mundi partes, in Ortum & Occaſum, in Meridiem & Septentrionem extendi. nam ex CCCLX. gradib. quibus orbis terrarum deſcribitur, Portugallia ducentos uſurpat: ut jam dicere liceat; Petr. Matthi in hiſt. H. 4. lib. 1. narr. 4.

Iuppiter in cœlis, in terris regnat Iberus:
divíſum imperium cum Iove Iberus habet.

Nihil hactenus, Auditores, quàm Hiſpanica audiviſtis miracula: ſed primum omnium eſt miraculorum, tantum imperium, aut potius, tantum tot imperiorum corpus, tantâ prudentiâ & felicitate gubernari. Nam præterquam quòd inter Regem & ſubditos ea eſt in imperãdo & parendo harmonia ſuaviſſima, ut neq; ille de iſtorũ contumacia & inobedientia; neq; iſti de illius inhumanitate & cõtra libertatem præſumptis molitionibus juſtè cõquerantur; & veriſſimè Rex Hiſpaniarum, nõ Rex aſinorũ, ut Gallus; non Rex diabolorum, ut Britannus; non Rex Regum, ut Imperator; ſed ſit Rex hominum: quod Imperatorem aut Regem quempiam aliquando dixiſſe memini: hoc tamen fato quodam Hiſpaniæ videtur eſſe factum proprium, ut illa ſit

Principibus fœcunda piis.————
————fruges, æraria, miles,
undique conveniunt; totoque ex orbe leguntur:
Hæc generat, qui cuncta regant.
Claudian. in laude Serenæ de Hiſpan.

Cedant itaque huic terræ, terra Cretenſis, parvi Jovis gloriata cunabulis; & geminis Delos reptata numinibus; & alumno Hercule nobiles Thebæ: una Hiſpa- Lat. Pacat. in Panegyr. Theodoſ.

L. Non. in Hiſp. cap. 17.

Plinii eſt illa amplificatio cum impietate conjuncta: *nihil felicitati Reipubl. Rom. aſtrui poſſe, niſi ut Dii Trajanum imitentur.* in Panegyrico.

Eutropius in Breviario.

Cuſpinian. in Hadriano.

Pompon. Lætus.

Sigiſm. à Sarnau in Orat. funeb. Ferd.

Thuan. hiſt. lib. 36.

niæ Italica, quæ multorum opinione hodie eſt Sivilla la veja, *multò maximorum Deorum ortu eſt felicior. hæc dedit Imp. Trajanum, ſub quo Imperium Romanum fuit florentiſſimum, & qui eâ gloriâ vitam tranſegit, ut poſteris Imperatoribus in Senatu non aliter fuerit acclamatum, niſi,* felicior Auguſto, melior Trajano: *hæc dedit Imp. Hadrianum, literatiſſimũ, humaniſſimum; laborioſiſſimum; qui omnes penè partes orbis nudo capite, & in ſummis plerunq; imbribus ac frigorib. peragravit: hæc dedit Theodoſium I. Imp. moribus & vultu & ſucceſſu rerum Trajano ſimilem; qui labẽtem Remp. in priſtinas vires reſtituit; & imperiũ, quod otio & negligentiâ triũ Principũ conſenuerat, rejuveneſcere fecit. Cõplutũ etiam priori ſeculo dedit, & dedit cum vectigaliũ immunitatis fœnore, Ferdinandũ Imperatorem, Principem prudentiâ, juſtitiâ, libertate, manſuetudine, aſſiduitate, vigilantiâ, nulli ſecundum; in quo ſupra eas omnes virtutes, pietatis & pacis in domo* DEI *conſtituendæ præcipuum ſtudium fuit. Sed Hiſpania illos Imperatores omnes dedit aliis. quid dedit ſibi? Dedit numero plurimos; bonitate optimis, rerum geſtarum magnitudine maximis æquales; an ſuperiores? quorum omnium opes, potentiam, virtutes, cum propriis copulavit Philippus II. vir non ſeculi ſui, ſed omnis ævi prudentiſſimus: quem paulò accuratiùs, quæſo, contemplamini mecum. Quæ enim illius fuit cautio in adminiſtratione Reipublicæ? In officiorum diſtributione circumſpectiſſimus & ita fuit moderatus, ut quantumvis multos ex magnatibus impenſiſſimè amaret,*

tamen

tamen non niſi idoneis, ſicq́ pro ſingulorum meritis munera concederet: cum ſciret, honores in homine inepto, ut cibos delicatos in malo ſtomacho corrumpi; nec cujuſlibet eſſe magnam fortunam concoquere. & ut omnia præclara ingenia ſibi devinciret magis, quoſcunque literis, aut armis inclytos, præmiis mactavit. Non enim ſartorem pro Feciali, tonſorem pro Legato, medicum pro Cancellario habuit; quod factitatum à Ludovico XI. Galliarum Rege; homine ſordidiſſimo; qui idem ad ludibrium uſque abjectè veſtiebatur, pileo præpingui imagunculis plumbeis & cochleis ſqualenti, veſteq́ laneâ viliſſimi pretii ac tetrici coloris utens; cum in publicis rationibus exſtent duo capita; quorum altero XX. aſſes expenſi feruntur, ut thoraci regio brachialia nova conſuerentur; altero denarii XV, pro axungia ocreis regiis inungendis: altiori cothurno inceſſit Philippi prudentia. Quodq́ in illo ſummopere laudandum: nihil in Reip. gravioribus negotiis tentavit unquam, quod conſilio, *quod appellabat* Conſcientiæ, *examinandum priùs non propoſuerit: quod ei maximo ſæpe ceſſit lucro & commodo. Cumprimis autem in acquiſitione regni Luſitaniæ multa modeſtiæ hujus ſuæ dedit ſpecimina. Nam extincto Sebaſtiano Rege in bello Mauris temere facto, & poſtea etiam Henrico Rege mortuo, plures erant candidati, qui Luſitaniam ambiebant, ſuis quiſque titulis: Philippus Rex Hiſpaniarum, Emanuel Philibertus Dux Sabaudiæ, Rainutius Farneſius Alexandri Parmæ*

Petr. Matth. in hiſt. H. 4. lib. 1. narr. 4.

Phil. Cominæus comment. lib. 5. Bodin. de Rep. lib. 6. cap. 2.

H. Coneſtag. lib. 3. de Portug. & Caſtel. cõjunct.

Ducis filius, Joannes Dux Bragantiæ, Antonius nothus Prior Cratenſis, & Catharina Medicéa, Galliæ Regina. unde factiones, diſſidia, & denique arma. Philippus legationibus quàm legionibus rem conficere maluit, à vi adeò alienus, ut Antonium in quodam cœnobio latitantem, quamvis facilè potuerit, tamen inde extrahere, & in illo velut torre extinguere incendium ſurgens noluerit; etiã Ducis Bragantiæ filium à Mauris captum per legatum ſuum redimi curaverit; eundemq́ cum retinere poſſet, contra aliorum opinionem liberum dimiſerit. Ideò jus ſuum ante omnia diſputari à Theologis & conſultis ejus fecit, deq́ eo certior demum copias promovit. Jam verò in limite erat Luſitaniæ, & mora noxia; moratur tamen ille iterum, iterumq́ peritos convocat, & per Deum & Fidem obteſtatur, liberis vocibus ſenſibusq́ edicerent, ecquid juris ſui eſſet: hoc non cupere ſe modò, ſed jubere. Omnibus uno ore jus affirmantibus; tum demum Albanus invadit, & brevi tempore Luſitaniam totã ſubjicit, uno prælio Antonio, qui regẽ ſe ferebat, pulſo. Cumq́ inter Academias Hiſpanicas; quarũ Salamanticenſis illuſtriſſima, Complutenſis religioſiſſima, Ilerdenſis frugaliſſima eſt; in regno Portugalliæ Coimbrienſis maximè florens ſtudiis jus Regis Philippi verbis & ſcriptis obſtinatiſſimè impugnâſſet, & quidam auctores eſſent illius, tanquam tumultuum ſeminarii, exſtirpandæ: Rex tamen & innatâ clementiâ & cauſæ ſuæ fiduciâ impulſus non tantùm illam ſcholam conſervandam duxit, verùm etiam Doctores, qui contra ipſum le-

Lipſ. in monit. Polit. l. 2. cap 3. H. Coneſtag. paſſim.

H. Coneſtag. lib. 8.

ger-

gerant & ſcripſerant, in gratiam recepit, & ubi occaſio fuit, ad ampliora & pinguiora ſtipendia promovit. Qui verò Philippi fuit amor in Rempub.? ingens eſt gloria Principis Rempub. magis amare, quàm filios. Philippus ita amavit, Auditores. Erat illi filius unus & unicus Carolus, qui more Gallieni cenſuram parentis ferre non poterat, votivumque illi erat, ut imminentem cervicibus gravitatem paternam non haberet. *& quidem Carolus inſidiarum ſuſpicionem patri non vanam pepererat; cum non ſolùm ſcloppetulos binos ſummâ arte fabricatos caligis geſtaret, ſicque ſomnum caperet, ut ſub pulvillo duos gladios ſtrictos & totidẽ ſcloppetos ad diſplodendum paratos ſemper diſponeret, item in arca aſſervaret duos majores ſcloppetos pulvere & glandibus oneratos: verùm etiam ſacerdoti confeſſus eſſet, habere ſe in animo quendam occidere, & hac de cauſa Abſolutionis repulſam paſſus ab eodem petiiſſet, ut ſibi ſaltem ad publicam offenſionem vitandam panis non conſecratus coram populo traderetur. Philippus hæc & alia omnia edoctus, filii conatus antevertit, & ipſum redigit in poteſtatem; mox S. Inquiſitionis Senatui facinus filii detegit, & ab eo exquirit, quomodo ſit animadvertendum. Senatus cenſet, cum Rex per clementiã ignoſcat illis, quos amet minimè, non poſſe eum non ignoſcere illi, quẽ inter omnes homines debeat amare maximè: & addit preces, ut Caroli Magni imitari velit exemplũ, qui filium Pipinũ gibboſum ob initam conſpirationem* extre-

Flav. Vopiſcus in Tacito.

Trebel. Pollio in Gallieno.

Vide Thuan. hiſt. lib. 43.

Petr. Matth. in hiſt. H. 4. lib. 1. narr. 4.

Gio. Batt. Adriani nella Storia lib. 20.

extrema meritum veniâ dignatus eſt, ſed ad nequitiã denuò prolapſum monaſterio incluſit. Sed Rex reſpondit; ex naturæ lege ſe plùs filium, quàm ſemetipſum diligere, ex lege verò DEI *ſalutem populi filio, & publicam charitatem privatæ antehabere;*

Seneca in Troade.

præferre patriam liberis, regem decet;

ſimul quærens, num illæsâ conſcientiâ filio criminũ gratiã facere, nec tamen miſeriarũ, quas fortè clementiâ ſuâ in Rep. creaturus eſſet, accuſari queat. Theologis ad hanc inopinã quæſtionẽ nutãtibus, & invitis quamvis dicentibus, ſalutẽ populi filii incolumitati præponendam, multaq; ingeniis donãda, ſed donanda vitia, non portenta eſſe; *Rex omninò illis Carolum ſubmiſit, & ita præſcripſit, ut in negotii totius diſceptatione regiam authoritatem ſuam non plus æſtimarent, quàm ſubditorum viliſſimum, & filium Carolum non aliter, atque ſi ipſe Rex eſſet, reſpicerent, donec criminis enormitas talem reſpectum non rejiciat: & præcipuè animo memori repeterent, ipſos gerere imaginem judicis illius, qui Angelos judicaverit, & olim ſine diſcrimine Reges terrarum & Regum filios, uti alios homines, ſit judicaturus. Ita tandem Inquiſitionis Senatus judicavit, mortisq́ſententiam dixit; & Philippus pater ſubſcripſit.* DEUS *bone! quos conflictus ſuſtinuit, dum ſententiam ſignavit, & affectus paternos catenis juſtitiæ ligavit? dum ſemetipſum in ſententia de filii capite lata condemnatum ſenſit? Pater erat: nunquam hi affectus in tantum vincuntur odio, ut non*

Seneca 10. controverſ.

Quintilian.

ut non ad naturam ſuam tandem revertantur. Sed debuit patrem exuere, ut verus & juſtus rex eſſet. Ita Carolus, cum ſibi ſæpius parricidales manus inferret, ſed ſine ſucceſſu; tandem vim ultimam tanquam reus damnatus paſſus eſt: Ita ſol novus, quem Grandes Hiſpaniæ jam adorabant, cum totius Europæ ſtupore, in ætatis Oriente occidit, plurimis ad iſtud Bonæ Spei caput naufragium facientibus; anno Chriſtiano, quem vates prædixit iſto verſiculo: A. C. 1568.

fILIVs ante DIeM patrIos InqVIrIt In annos. Ovidius.

Sed quid dicam de Philippi pietate? Quæ tanta fuit, ut Paulus IV. P. M. moriens dixerit, ſe DEUM *vocantem æquo ac propenſo animo ſequi; præſertim cum Philippum Catholicæ fidei defenſorem à* DEO *datum relinqueret; quo vindice Remp. Chriſtianam quantumvis adflictam recreari & in priſtinum ſtatum reſtitui poſſe minimè dubitaret: & Gregorius XIII. pro ſalute ſuâ Romæ preces concipi audiens, liberum hoc ad familiares protulerit verbum:* vitæ meæ prolongatio parùm poteſt Eccleſiæ conferre utilitatis; ſiquidem Pontifex me melior facilè habebitur: ſed orate pro incolumitate Hiſpaniarum Regis: illa univerſo Chriſtiano orbi eſt neceſſaria. *Non neſcio, Philippum à Proteſtantium orthodoxa doctrina fuiſſe alienum; atque utinam non fuiſſet! ille tamen ſuæ Pontificiæ religionis propagandæ fervor ſatis indicat, in eo pietatem altiſſimè radices egiſſe, admirabiles allaturam fructus, ſi præſcriptâ tot ſeculis ſuperſtitione non fuiſſet impedita. Conſtantia ejus & Patientia Chri-*

A. C. 1559. Thuan. hiſt. lib. 16. Petr. Matth. in hiſt. H. 4. lib. 1. narr. 4.

ſtianiſſimum animum pulcherrimè produnt. Fuit extra aut ſupra adfectus; non gaudio, non dolori pervius; vultu æquabili; nec ſpe, nec metu fractus. Quando enim curſor lætum attulit nuncium de victoria Lepantina, cognito pugnæ navalis ordine & ſucceſſu, ſine ullo lætitiæ ſigno frigidè ſubjecit: D. Ioannes multum periclitatus eſt. *Et quando curſor alius mœſtum attulit nuncium magnæ illius claſſis in mari diſſipatæ & perditæ, nihil commotus dixit; contra homines, non tempeſtates claſſem ſe emiſiſſe. Morbos pertulit ſæviſſimos; ſed animo ſemper erecto: cum in agone mortis de diſceſſu ſuo ex hoc mundo nō aliter, quàm de magnificentiſſimo in primariam ditionum ſuarum urbem & triumphali ingreſſu; atq; de ſepultura veluti de inauguratione regia diſſereret. Quid verò deniq; de Philippi majeſtate dicam? illa ut familiaritate nimiâ in contemptum, ita ſeveritate nimis auſterâ in odiū abit. Sicuti Fridericus Urbini Comes tam erat comis, ut obvios quoſcunq; compellaret, & pileū quaſi cōtinuò manu teneret; ab Octaviano Ubaldino neceſſario ſuo propterea dicterio petit⁹, qui, ſi quando hominē valdè negotioſum & feſtinantē conſpiceret, eum* Comitis Friderici pileo occupatiorē *eſſe dicebat. Et Cambyſes Perſarum Rex tam erat rigidus, ut mali cujuſdam judicis ex corpore pellem detractā ſellæ intendi, in eâq; filium ejus judicaturū conſidere juſſerit. Philippus verò ita fuit familiaris, ut autoritatem & gravitatē nunquam exuerit; ita ſeverus ut clementiam nō depoſuerit*

Cervera de Turre in libris de exceſſu Philippi 2. H. R.

Caſp. Ens Epidorpid. lib. 1.

Valer. Max. lib. 6. cap. 3.

rit. Annòn admirabile eſt, illum perpetuò ferè in Eſcuriali ſuo diverſantem calamo tamen plus ſibi venerationis apud omnes ſubjectos in tam diſſitis locis paràſſe, quàm ſi multis legionib⁹ armatus ſemper terrorē ſecum circumtuliſſet: adeò ut unicus ab illo in provincias miſſus homuncio regio mandato & membranâ inſtructus plura effecerit, quàm in aliis imperiis multa militum millia & multi auri milliones expedire potuiſſent? Annòn ſtupendum auditu eſt, illum, cum Ducem Albanum tot adoreis illuſtriſſimum, potentiâ etiam & ætate magnum Ducem, quia is Friderico filiò conſilium è Tordeſillarum cuſtodia digrediendi dederat, Vzedam relegâſſet, eidem, licet jam Luſitanicæ expeditionis ſummo præfecto, veniā tamen in aulā veniendi denegâſſe; ut Albanus ad exercitū proficiſcens dixerit, ſe catenis & compedibus vinctū à rege ad acquirenda regna mitti? *Quid multis? Rex Philippus, & reges Hiſpaniæ omnes, facinorum miraculis & operibus immortalibus demonſtrant: nihil eorum virtuti eſſe reliquū, quod effectum dare non poſſint. Et quemadmodum* Deus, *ſi ædificat, condit mundum; ſi iraſcitur mundo, diluvio abſorbet mundum; ſi mundo gratiam confert, filium cruci & morti tradit pro ſalute mundi; ſi præmia diſtribuit mundo, dat paradiſum: ſi arma induit, angeli aciem ducunt, elementa in hoſtem irruunt, nubes de die, columnæ igneæ de nocte præeunt, maria ad tranſitum ſe findunt, ſol ipſe ſtat immotus, ut victorias illuminet: ita, ſi modò infiniti cum finito eſt aliqua comparatio, poſſit dici de Hiſpanis; illos*

Petr. Matth. in hiſt. Henr. 4. G. R. lib. 1. narr. 4.

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. cōjunct. lib. 4.

ad magna tantùm natos, & magna tantùm patrare; & quando ædificant, tunc illos extruere palatia San-Laurentiana, templa Hiſpalenſia, & talia: quando iraſcuntur, tunc illos Maurorum & Judæorum ſordes omnibus regnis pellere: quando Reip. incolumitati cōſulunt, tunc illos filiorum charitates ſaluti populi poſtponere, & pro Repub. devovere: quando præmia exolvunt, tunc illos reſtituere Muleaſſem Tuneti, ex Præceptoribus facere Papas & Hiſpaniæ Primates: quādo verò arma ſumunt, tunc illos novos Orbes, Reges Mexici, Peruviæ, Galliæq́ꝫ, & Principes Germaniæ capere; Turcas in fugam vertere; inter ſpolia autem totas claſſes auro argento & margaritis plenas domū reducere, tormenta captiva Mediolani, Neapoli, & alibi oſtendere; & deniq; toti orbi tacitam vel ſubjectionis, vel imparitatis confeſſionem extorquere.

Hadrianus VI. Papa fuit Præceptor Caroli V. Imper. & Ioan. Martinus Silecius, Primas Hiſpaniæ, fuit Præceptor Philipp. II. Reg. Hiſp.

Quare, chariſſime mi frater, FRIDERICE ACHILLES, *ſicuti aliis Europæ provinciis ſuas & proprias laudes non ſubduco; & nulla non peculiari quâdam prærogativâ lætatur: ita cum videam & ſciam, Hiſpaniam inter omnes ſolium gloriæ occupâſſe, & nulla tanta ſit in orbe poteſtas, quam majeſtas illius & meritorum amplitudo fulgore & lumine ſuo non hauriat, lubens meritò eidem ſuffragio meo decerno Principatum. & ſic dixi.*

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

ET TUAM SENTENtiam, cognate perdilecte Dn. RUDOLFE MAXIMILIANE, *Dux Saxoniæ, perquam audire aveo.*

ORATIO
RUDOLFI MAXIMILIANI,
DUCIS SAXONIÆ, Angariæ & Weſtphaliæ, &c.
contra
GALLIAM.

Petr. Bembus.

ACTIUS *Syncerus Sannazarius poëta, qui*

Virgilio Muſâ proximus, ut tumulo;

cum in Venetiarum urbis gloriam, laudem & honorem, condidiſſet hexaſtichon illud:

(Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toto ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpejas quantumvis Iuppiter arceis
objice, & illa tui mœnia Martis, ait;
Sic pelago Tibrim præfers. Vrbem adſpice utramque;
Illam homines dices, hanc poſuiſſe Deos.)

Fr. Schottus & H. Capugnanus in Italiæ itinerario, parte I. Jo. Baptiſta Criſp' in vita Sannazarii.

S. P. Q. Venetus, carminis elegantiâ oblectatus, poëtæ in grati & benigni animi ſignum pro ſingulis verſibus ſingulos centenos aureos liberaliter donavit.

Multò

Multò verò merita tua, cognate Princeps, Ioachime Erneſte, Dux Schleſwigæ Holſatiæ, &c. *in Galliarum regnum ſunt majora; qui, quicquid laudabile in imperium aut populum dici poteſt, id ſingulari quâdam adfectus benevolentiſſimi ubertate omne in Gallos prodegiſti: ut vel ob hoc unum beneficium propriè Gallicum à Rege inter Conchiliatos Equites San-Michaelios, & regni Pares, eſſes connumerandus. Sed omiſiſti unum, quod omittendum non erat; & quod Bodinus contra Ariſtotelem negantem excandeſcens, & totus in fermento, Galliæ ſuæ fortiter ivit aſſertum. Is ita conqueritur:* neque tamen verum eſt, quod Ariſtoteles ſcribit; nullos in Gallia Hiſpanis proxima aſinos reperiri; cum tota ferè Gallia, ac potiſſimùm in agris Andium (*Bodinus autem eſt Andinus*) & Arvernorum robuſti ſint aſini; unde muli prægrandes ac robuſtiſſimi naſcuntur. *Tanti Bodino eſt patriæ caritas, ut etiam ab aſinorum majeſtate illius ſupremum præconium mutuetur. Quid vetat in gratiam Bodini par verſuum proludere?*

Bodin. in theat. nat. lib. 3.

Ariſt. de hiſt. anim. lib. 8. cap. 28. ἐν δὲ τῇ Σκυθικῇ καὶ Κελτικῇ ὅλως οὐ γίγνονται οἱ ὄνοι.

> Dum laudas aſinos patriæ, Bodine, quid erras?
> Ignotúmne tibi γνῶθι σεαυτὸν erat?

Beza in Juvenilibus ferè iiſdem verbis in Ponticum.

Extra jocum; Bodinus immoderato patriæ amore cæcus in eodem luto hæſitat cum illo ſtulto: qui, quoties aliarum civitatum referri encomia inaudiret, hactenus ea admiſit, ut ſemper patriam ſuam præferret;

&

& cum aliquando etiam fatuorum fieret mentio, nec ille patriæ gloriam obſcurari paſſus eſt; in hæc verba prorumpens: Quid illi illepidi? nullibi præſtantiores fatui, quàm in mea patria. *Atqui omnem Galliæ felicitatem eſſe perſonatam & bracteatam tantùm, intus cõtemptibilem ſi deſpoliaveris, jam nunc liquidum & ſic faciam planum, ut te,* Princeps Ioachime Erneſte, *pœniteat tuæ ſententiæ, & collegæ noſtri omnes intelligant, Galliam quando abeſt proximè, tum valdè procul adhuc diſtare à faſtigio quæſiti primatus. Multa per noctem habita terrori, dies vertit in riſum. Ideò*

Seneca Epiſt. 80. *equum empturus, ſolvi jubet ſtratum: ſiquidem ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt; cum mangones, quicquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondant:*

Horatius.

Regibus hic mos eſt, ubi equos mercantur, apertos
Inſpiciunt:

ita nos de Gallia judicaturi, priùs ei demamus perſonam; & deprehendemus, multum mali ſub illa latitare. Niſi mali nimium eſt, aut ſi quod nimio exuperantius malum eſſe poteſt: quòd Gallia in Furiarum vinculis jam animam agit, & poſtremas exſpectat dapes. Quod capitale periculum vir Gallus, ſed Galliâ ſuâ

Thuan. hiſt. lib. 68. *melior; qui dùm cæteri proceres ac belli duces Galli, ſive ævi ſive aulæ vitiis corrupti, gentis ſuæ exiſtimationem decoquerent, unus antiquum Gallici nominis decus innocentiâ vitæ, fortitudine, aſtrictâ militari diſciplinâ, ac prudentiâ, quæ cunctæ ſimul in eo virtutes in-*

incomparabiles & ſine fuco fuerunt, domi foriſq́ aſſertum conſervavit; capitale, inquam, periculum Fr. Lanovius *prævidit, & patriæ ſuæ imminentem* πανωλεθρίαν *intimis & juſtis ſingultibus deflevit. Quemadmodum enim aqua torrens ſemper defluit; nec curſum ſiſtit, niſi quando fluvii aut maris ſepulchro excipitur: ſic Galli enormium vitiorum Rhodano abrepti certatim præcipitant in abyſſum perditionis. Ecquæ.a.illæ ſunt Furiæ, quæritis? Lanovius ingenuè commemorat; & profitetur*, Impietatem, *quæ conſcientias*; Injuſtitiam, *quæ communem hominum ſocietatem*; & diſciplinæ corruptionem, *quæ familias perpetuis fidiculis excarnificat, hodie in Gallia regnum obtinere; & interitui illam conſtituere vicinam, mox cadaver futuram, niſi divinum numen dexteram ſalutis clementiſſimè porrigat.* Lanovius Diſcurſu. 1.

Impietatis *autem Gallicæ tragœdiam ſpectavit nuper cum horrore mundus univerſus; qui munerarios ſive editores tam execrabilium ludorum unanimi omnium bonorum conſenſu æternâ infamiæ notâ condemnavit. Quæ enim gens tam fuit temerè ſuperſtitioſa, aut tam religioſa crudeliter, ut conſanguineos ac fratres ſuos, ſecum eundem* Deum *adorantes, eundem Salvatorem Chriſtum venerantes, tantùm, quia alicubi opinionibus ſcindebantur, tanquam fœdiſſima carcinomata è corpore expunxerit? Scilicet parum erat, prætextu Religionis Religionem ipſam, & cum Religione Deum in crucem agere, in exilium pellere,*

charitatem & fraternum amorem in tigridis naturam convertere, purpurâ ſanguinis Proteſtantium & innocentium (heu quot myriadum!) campos & flumina inficere: niſi ad tantorum malorum Iliada acceſſio fieret conjuratio San-Bartholomæana, *omnium ſcelerum panthera: cujus memoriam Jacobus Thuanus, Parlamenti Pariſienſis Præſes, totâ vitâ graviter deteſtatus, illos Statii Papinii verſus in diſpari re licet, huc accommodavit:*

Thuan. hiſt. lib. 52.

Excidat illa dies ævo, nec poſtera credant
Secula: nos certè taceamus, & obruta multâ
Nocte tegi propriæ patiamur crimina gentis.

Nam ut impietas eò ſplendidiorem tunc ageret triumfum; perfidiæ caſſibus Rex Carolus IX. qui cum lacte hanc diſciplinam hauſerat, ut dejerare, pejerare, contumelioſè nomen Dei *ciere, ſcortationibus & adulteriis ſe polluere, fidem, religionem, conſilia diſſimulare, vultum componere, ludum duxerit; implicuit nimis credulos & nimis bonæ fidei plenos Proteſtantes; paratis ab illo magna cum pompa ſorori Margaritæ & Henrico Navarræo nuptiarum feſtivitatibus, palam tamen veriſſimo augurio civibus Pariſienſibus primariis in colloquio jactantibus;* in illis nuptiis plus ſanguinis quàm vini effuſum iri. *Initium tragœdiæ factum Pariſiis, & quidem à vulnere Gaſparis Colinii Thalaſſiarchi, herois incomparabilis; quod mox truculentiſſima & maximè ſan-*

Ita deſcribitur Carolus in literis ad Coliniũ, apud Thuan. libr. 52. *Idem Carolus in nauci hominem, Albertum Tudium, inſtitoris Lugdunenſis filium; à quo Divinum nomen deierationibus impiè laceſſere didicerat; poſt ſummos in eum indignè collatos honores, uno quinquennio ſexcenta aureorum millia donationibus prodegit.* Philip. Camerar. in medit. hiſtor. Centur. 1. cap. 4.

Thuan. hiſt. lib. 52.

ſanguinaria clauſula ſecuta, omneſq; regni provincias in metum, luctum & turbas conjecit. Quam putatis tum fuiſſe rerum faciem? ſæviebatur Lutetiæ à carnificum cohortibus in inſontium capita & fortunas ſine diſcrimine; peculiari hoc veluti penſo illis attributo, dum plebs à decurionibus & centurionibus huc illuc circumvolitantibus irritata in conciveis, effuſâ ad omnem intemperiem licentiâ, baccharetur. Tum ſtrepitu concurſantium ad cædes & prædam plateæ & viæ perſonare, morientium aut proximorum periculo queruli ululatus exaudiri, cæſorum cadavera per feneſtras deturbari, ædium areæ ac conclavia ipſa cæſis oppleri, cadavera per compita & lutum provoluta raptari, cruore per alveos vicorum tantâ copiâ exundante, ut ſanguinei huc illuc torrentes in ſubjectum flumen dimanarent. Innumera multitudo cæſa, virorum, mulierum, etiam prægnantium, & puerorum. Spectemus tragœdiam propiùs. Colinius igitur ante Villemurianas ædes pedes iter faciens, libelloqúe fortè porrecto legendo intentus lentiùs incedens, ex feneſtra, linteo velata, ſcloppeto à Morevellio Guiſicæ factionis ſicario diſploſo, duabus glandibus ictus eſt: Rege quidem, cum tam atrocis facinoris nuntium in ſphæriſterio accepiſſet, ſtatim illiſo in terram reticulo, quaſi caſu inopinato conſternato, facti indignitatem ſcriptis ad præfectos

Ff 2 pro-

provinciarum literis doloſè deteſtante, & tanti criminis ſeveriſſimum exemplum pollicente; quin etiam Regi Navarro & Condæo abitum ex urbe molientibus, fidem, re in majus exaggeratâ, vehementiſſimis pro more diris obſtringente, ſe de percuſſore, auctoribus, fautoribus, ac conſciis eas pœnas ſumpturum, quæ & Colinio & amicis ſatisfaciant; imò Colinio ipſi, quem unà cum Regina matre, fratribus, & multis Principibus comitatus inviſerat decumbentem, & ſubtriſti anxioq́ vultu de valetudine diligenter interrogaverat, additis in laudes illius invidẽdis & præclariſſimis elogiis, eadem prolixè confirmante; nihilominus contraria omnia (ô minimè Regium Regem!) cum alibi, tum poſtremò in Lateranis ædibus, ubi conſcii adultæ & diu coctæ conjurationis, imprimis Rex ipſe, Regina mater, Andinus, Nivernius, Engoliſmenſis nothus, Biragus, Tavanius, & Radeſianus, conſilium deambulandi ſpecie habebant in commune omnium Proteſtantium exitium & excidium; (ſiquidem morte unius hominis Colinii, in cujus tamen corde & anima totam Proteſtantium vim ac poteſtatem acquieſcere, vivere, ac vigere aſſeverabat ſanguinaria factio, omnes illius aſſeclæ extingui nequeant) impiè machinante: Ita profundâ jam nocte, quæ feſtum Bartholomæanũ anteceſſit, irruunt latrones, ad arma ubiq; conclamantes, furentem plebem ad cædes promiſcuas inflammantes, primo impetu in ædes Colinii facto: gladiũ in pectus imperatoris fortiſſimi ſcelerate intorquent;

quem

quem repetitis ictibus exanimant, ſanguine deturpatum per feneſtram in aream præcipitant, contumelioſè calcibus impetunt, cadaver miris modis injurioſè fœdatum in ſtabulum proximum abjiciunt; & poſtremò capite amputato, quod Romam uſque perlatum eſt, pudendis item & manibus ac pedibus truncatis, per vicos ad Sequanæ ripam trahunt: cumq; in eo eſſet, ut in profluentem à pueris mergeretur, inde retractum ad furcas Monfalconias, cruribus in altum ſublatis, & propendente corpore, ferreis catenis ſuſpendunt; igne præterea ſubjecto, quo tantùm uſtularunt, non etiam conſumpſerunt: ut ita omnium elementorum carnificinam experiretur. in terra enim occiſus, aquis merſus, igne ambuſtus, & denique in aëre pendulus factus eſt. *Eadem intemperies Franciſcum Rupifulcaudium Comitem, regi alioqui ob facetias & venuſtatem gratioſum, cum heſternâ die ad intempeſtam uſque noctem, ſed intempeſtivè cum Rege jocatus fuiſſet, domi, cum à perſonatis ſicariis ſeminudus crudeliter interficeretur, abſorpſit. Sic Telinius, Colinii gener, per tegulas domuum diſcurſando fruſtra refugium quæritans; ſic Antonius Claromontius Renelii Marchio; ſic Antonius Maraſinus Guerchius, Baudineus, Pluvialius, Bernius, Carolus Quellevetus Pontius Armoricæ regulus, Carolus Bellomanerius Lavardinus & Bellovarius, uterque olim pueritiæ Navarri moderator; ſic Claudius Gaudimelus excellens Muſicus, qui Pſalmos Davidicos, vernaculis*

verſibus à Clemente Maroto & Theodoro Beza ex-
preſſos, ad varios & jucundiſſimos modulationum nu-
meros aptavit; ſic Briolius Marchionis Contii pueri-
tiæ admotus canitie venerandâ ſenex inter amplexus
alumni ſui, brachia protendentis & ſe ad ictus oppo-
nentis; ſic Franciſcus Nompar Caumontius cum filiolo
(nam non feras tantùm, ſed cum feris catulos omninò
perdendos eſſe ingeminabant Aſſaſini) ſic Petrus Ra-
mus Ariſtoteli-maſtix quidem, & propterea cõmuni
& graviſſimo Profeſſorum odio flagrans; ſed ex eo cõ-
mendatione digniſſimus, quòd ingenio, diligentiâ, aſſi-
duitate, & opibus etiam ſuis, quantum in ipſo fuit, rem
literariam juvit ac promovit; inſtitutâ Mathemati-
500. Fran-cken. ces Profeſſione, cui annuum vectigal IↃ. librarum è fa-
cultatibus ſuis attribuit: ſic, inquã, Ramus ille à Car-
pentario æmulo Philoſopho, & ſeditionis camino oleum
copioſè ſuffundente, immiſſis ſicariis è cella, in qua late-
bat, eductus, & poſt depenſam pecuniam inflictis ali-
quot vulneribus è ſummis ædibus in aream dejectus;
effuſis viſceribus, quæ pueri frementes magiſtellorum
pari rabie incitatorum hortatu per vias ſparſerunt,
& cadaver ipſum ſcuticis in Profeſſionis opprobri-
um diverberantes contumelioſè & barbarè rapta-
verunt: ſic Magdalena Briſſoneta Guilielmi Briſ-
ſoneti Cardinalis neptis, fœmina lectiſſima nec me-
diocriter erudita, ad ejerationes fruſtra adacta, contis
confoſſa, & cum ſemianimis in fluvium projecta ſu-
pernataret, concurſu naviculariorum quaſi ad ca-
nem

nem rabidam ſuffocandam facto, variis ac lentis ictibus ſummâ immanitate obruta: ſic Petrus Placius Curiæ vectigalium primarius Præſes, Annas Terrerius Chapius, Montamarius, Montalbertus Robereus, Joach. Vaſſorius Cunerius, Rupius, Colombarius, Velavaurius, Gervaſius Barberius Francurius Navarri Cancellarius, Hieronymus Grolotius Aureliani præfectus, Stephanus Cevalerius Pruneus regiæ gazæ in Pictonib. curator, Pardallanius, Sammartinus, Burſius, Armannus Claromontius Pilius; ſic multa millia hominum, utriuſque ſexus, omnis ætatis, omnis conditionis, ſine ullo humanitatis, pietatiſve immanium tyrannorum ſenſu, crudeliſſimo fato, pauciſſimis diebus, & Lutetiæ tantùm, involuta ſunt. fuitq́ inter Canibalicos illos conjuratos Cruciarius *quidam aurifex, verè cruce dignus, qui ſæpius poſteà cum horrore bonorum viſus & auditus eſt væſanâ confidentiâ jactare, cum nudum exereret brachium,* iſto ſe CCCC. amplius homines in illa laniena mactaviſſe. *Neq́ etiam illa ſummæ impietatis tempeſtas in unos Pariſienſes detonuit;*

Sed velut infecto morbus crudeſcere cœlo
Incipiens, primò pecudum depaſcitur artus,
Mox populoſque urbeſque rapit; Claud. in Ruff. lib. 1.

& quòquò venit, ſandapilarios occupat opere diurno nocturnoq́: ita iſti Væjoves Gallici fulminibus ſuis Galliam penè univerſam funeraverunt. Cumpri-

mis

mis Auguſtobonæ Tricaßium, Andegavi, Aureliani, Meldis, Avarici Biturigum (ubi Franciſcus Hotomanus & Hugo Donellus Juris Profeſſores diſcipulorum ſuorum ac præcipuè Germanorum ope præſenti periculo erepti ſunt) Valentiæ Cavarum, Romanii, Toloſæ (ubi ex primoribus Parlamentarii Senatores aliquot, & nominatim Joannes Coraſius, à profligati pudoris & perditæ vitæ homuncionibus, qui juris civilis ſcientiæ operam dantibus immiſti gladiatoriam in ea urbe faciunt, inter quos excellebat Turrius, immaniter trucidati, & deinde geminatâ ſævitiâ ad ulmum in area palatii Senatorio cultu ſuſpenſi ſunt) Charitæi, Rotomagi, Burdigalæ; & multò crudeliſſima ſtrages edita eſt Lugduni. Huc cum Petrus Autißiodorenſis fiſci procurator, homo ingenitâ pravitate & libidinibus probroſis infamis, per veredarios equos advolaſſet, & ſine ullis literis, quaſi in ipſius dignitate ſatis ponderis ac fidei eſſet, ac Franciſco Mandeloto Urbi præfecto hanc eſſe Regis atque Reginæ voluntatem confirmâſſet, ut Proteſtantes, qui comprehenſi eſſent & comprehendi poſſent, ad unum omnes quamprimùm, nec expectato alio mandato, delerentur; continuò Mandelotus, à circumfuſâ multitudine ſeditioſa, ſanguinis ſitientiſſima, inſtante victus, dat manus, & ad horrendæ ſententiæ nuncium converſus; Idem tibi, *inquit,* Petre, quod Petro olim Chriſtus, edico; quicquid ligaveris, quicquid ſolveris, ligatum ſolutumque eſto. *confeſtimque nefarii quique & ad*

omne

omne facinus prompti ad cædes & rapinas diſcurrunt. & quia carnificis urbici operâ in ea re patranda uti volebant; ille recuſavit, & legitimi magiſtratus ſententiæ ſe parere paratum oſtendit; atqui promiſcuis cædibus fatigari aut immiſceri ſe nolle. cumq; idem præſidiariis arcis mandaretur, illi pariter ultra modum commoti, non carnifices ſe eſſe, nec militari decori tam probroſum factum convenire, indignabundè reſponderunt; nullam à miſeris hominibus ſibi illatam injuriam. itaq; è macello & fece plebis purgamenta & poſtremi mortalium conducuntur. ſicq; quod carnifices, quod homines exteri conſtanter à ſe rejecerant, illud cives in cives ſuos alacriter ſuſcipiunt. nec mora, ſupplices, qui in Epiſcopio attinebantur, ac Dei *hominumq; fidem imploranteis, prius tamen crumenas ſagaciter ſcrutati, immiſericorditer occidunt; luctuoſiſſimo utique ſpectaculo; cum filii patrum collo implicati, patres filios complexi; fratres, amici, ſe ad conſtantiam invicem hortantes, ab efferatis laniis, bajulis, naviculariis, ceu pecudes mactarentur, inter ululatus, lamenta, clamores horrendos, qui totâ urbe perſonabant. Inde ſub veſperam ejuſdem diei iidem lanii ad Rhodamnenſem publicum carcerem veniunt, & novo crudelitatis genere in vinctos ſæviunt, laqueisque in colla inſertis miſeros cruciant, & ſemineces ad flumen proximum raptant. Cumque contrucidatorum cadaveribus in Archiepiſcopalium ædium area jacentibus ſepultura negaretur, eadem quoque in fluvium*

ab effreni plebe præcipitata ſunt: opimioribus & pinguioribus cadaveribus ad adipem conficiendam, pharmacopolis ea depoſcentibus, conceſſis. Supernatantia autem per Rhodanum corpora tanto ad Turonium cumulo ripas compleverunt; ut oppidani caſu inopinato territi, tanquam hoſtis adeſſet, ad arma conclamarent; mox horrore perculſi & ſceleris auctores abominati, quamvis à Proteſtantium religione alieni eſſent, adminiſtros adhiberent, qui ad amovendum ſpectaculum rapido fluctu delata cadavera contis à ripa averterent. Itidem crudelitatis exemplum averſati homines ſunt Viennæ, Valentiæ Cavarum, Burgi, Vivarii, ad Spiritus-fanum, etiam Avenione, ubi tamen majus Proteſtantium odium. Arelate verò, ubi puteorum & fontium penuriâ aquam è fluvio vicino hauſtam potant, ultra facinoris deteſtationem graviſſimo incommodo oppidani conflictati ſunt; cum eſu piſcium & aquâ, quæ ipſis è ſolo Rhodano ſuppetunt, uti nollent, & à conſpectu fluminis ipſius abhorrerent.

At verò perniciei magnitudinem in viros fortiſſimos, in regni proceres, in veræ pietatis alumnos, in florem utriuſque ſexus innocentiſſimum & pulcherrimum, ab orci emiſſariis ſic immaniter exercitam, nulla lingua ediſſerere poteſt. Quis enim

——————prodere tanta relatu
Claudian. in Ruff. lib. 1. Funera? quis cædes poſſet deflere nefandas?
Quid tale immanes unquam geſſiſſe feruntur

Vel

Vel Schinis Iſthmiacâ pinu, vel rupe profundâ
Scyron, vel Phalaris tauro, vel carcere Sylla?
O mites Diomedis equi, Buſiridis aræ
Clementes! Iam Cinna pius; jam Spartace lenis
His Gallis collatus eris.

Hæc tamen Gallorum, Auditores, eſt pietas; hæc Religionis eorum ſacrificia; hic divini numinis eſt cultus; hæc ſunt Regis & ſociorum in DEI *honorem edita munera; hæc ſunt fidei antiquæ monumenta; omnia tam illuſtria, omnia tam ſancta & religiosa;* ut Enimundus Augerius ea ab angelo DEI patrata, pro concione multoties repetito ſermone, identidem Burdigalæ inculcaverit; *ut Parlamentum Pariſienſe SCto, IX. Kalend. VIIbr. quæ B. Bartholomæo dicta eſt, amburbiis ſupplicationibus quotannis celebrandam indixerit; ut Rex æmulatione veterum Impp. in memoriam victoriæ varios numos argenteos & aureos, cum talibus glorioſis inſcriptionibus:* Virtus in Rebelles: Pietas excitavit juſtitiam: Carolus IX. Rebellium domitor: *flaverit; ut Pontifex de tragœdia feliciter peracta factus certior ſtatim cum Cardinalibus ad B. Marci conceſſerit, D. O. M. pro tanto beneficio ſedi Romanæ collato gratias ritu ſolenni egerit; Jubilæum toto Chriſtiano orbe publicaverit; in Hadriani mole publicæ lætitiæ ſignum feſtâ tormentorum diſploſione dederit, totam rei bene geſtæ hiſtoriam parietibus artifici penicillo illeverit, nihilq; eorum, quæ in cunctis ac maximis quibuſque* Thuan. hiſt. lib. 53.

pro Eccleſiæ R. victoriis fieri ſolent, prætermiſerit: ut denique Cardinalis Lotharingus tam optatum afferenti evangelium cIↃ. *aureorum evangelia numeraverit. Imò hæc omnia ab omni fide tam ſunt aliena; ut inde unanimi Orbis Chriſtiani ſine adfectu judicantis ſuffragio, cum æterna & nunquã interitura infamia, atque odio in ſeram poſteritatem tranſituro, antiqua* levitatis *nota, ante hac aliquatenus excuſata, nunc planè credita & Gallorum propria facta ſit: hæc ab omni honeſtate tam ſunt devia; ut inter ipſos Gallos viri dignitate, pietate, integritate ac doctrinâ præſtantes, & aliâs vanitatis & fuci hoſtes, Schombergius, Morvillerius, Thuanus, Monlucius, Bibracius, Belleuréus, Cujacius, paßim in Polonia, Germania, Gallia, & alibi; ut regni regiſq́; bono, famæ, & honori inſervirent; officioſis mendaciis ſcelus patratum, quod intra ſe omnibus diris & imprecationibus flagellabant, aut ſimulatè laudare, aut aſtutè imminuere, vel exquiſitißimis ex falſa narratione detortis ratiunculis ingenioſè diluere neceſſe habuerint: ita denique à bona conſcientia illa omnia ſunt exorbitantia, ut Rex ipſe poſt infelicißimum San-Bartholomæum caſum ex horroribus nocturnis damna ſomni ſenſerit terribilia; quem interruptum adhibiti ſymphoniaci pueri expergefacto reparabant; & poſteà is Muſices ſtudio Orlandum Laſſum è Norico paulò ante mortem evocârit. non itaque*

Thuan. hiſt. lib. 53. & 56.

Thuan. hiſt. lib. 57.

Evaſiſſe putes illos, quos conſcia facti

Juvenal. Sat. 13.

Mens

Mens habet attonitos; & ſurdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.
Pœna autem vehemens, ac multò ſævior illis,
Quas & Cæditius gravis invenit, & Rhadamanthus,
Nocte dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Non autem vagrandis iſta Gallorum impietas ſine comitatu & miniſterio incedit: quin ſequitur horrendum & vaſtum famulitii agmen. videre ibi eſt atheiſmum; homines ſine DEO, *creaturas ſine creatore; lanienarum civilium genuinos fructus.* ce ſont nos guerres pour la Religion, qui nous ont fait oublier la Religion. *audire ibi eſt ſanctiſſimi numinis execrationes ac contumelias omninò alibi inauditas (quanquam ex Italia inſolitarum blaſpemiarum merces in Galliam invectas ajunt) exemplo ab aula corruptelarum ſede, in urbes, & ab urbibus ad paganos ac ruſticos, à pueris virilis ætatis etiam in pueros infantes vix ſeptennes, tantâ licentiâ graſſante; ut tertio quoque verbo Dei caput, mortem, ſanguinem, ventrem, & alia membra; cœlum & terram nefariè inſectentur; ſicq́ ex omni parte injurias in* DEUM *peſtiferè eructent. intueri ibi eſt magorum & ſortilegorum (& hoc ex Italia maximè veniſſe ajunt) culicum inſtar hinc inde circumſuſurrantium tota agmina; ut Triſcalanus Cenomannus, illorum Princeps, cum judicio capitali in ipſum lato veniam hâc lege impetrâſſet, ſi indicaret criminis affines, faſſus fuerit ipſi Carolo IX.* in Galliarum regno tunc

Lanovius Diſcurſu 1.

Thuan. hiſt. libr. 53. vide Novell. Juſtiniani 77. ut non luxurientur homines contra naturam, nec jurent per capillos Dei, &c.

Bodin. de Dæmonoman. in præf. A. Ch. 1571.

Bodinus de Dæmonom. lib. 3. cap. 5. Lanov. Diſcurſ. 1.

ſupra XXX. millia magorum eſſe: *qui tamen plerique omnes peſſimo publico impunè abierunt. de hac impia Caroli Regis gratia ita judicium ferente Bodino*; credibile eſſe, ſi Rex, qui alioqui benè compoſitis membris & lacertosâ corporis mole erat, in Triſcalanum & ſceleris conſcios, ex lege Dei morte digniſſimos, meritâ ignis pœnâ animadvertiſſet; DEUM pro iſta juſtitiæ adminiſtratione fuiſſe ipſi diuturniorem & beatiorem vitam conceſſurum. *Quanquam Catharina Regina, Caroli mater, vetitas artes cognoſcendi curioſa mulier, & hujuſmodi præſtigiatorum operâ non rarò perfamiliariter uſa, procul dubio illa infernalium muſcarum examina auxiſſe videri poteſt. Certè tantum tribuebat execrandis hariolorum prædictionibus; ut etiam de filiorum fortuna, & eorum ſucceſſoribus, ab illis edoceri voluerit: magiſtro quodam profanæ artis ei ſpeculum, quod aulam ſive auguſtum conclave referebat, exhibente; in quo quilibet Reginæ filiorum toties circumambulabat, quot annos regno eſſet præfuturus: cumq; Henricus III. ſuas periodos abſolviſſet, Dux Guiſius quaſi fulgur ſpeculum percurrit; & poſtea etiam Navarræ Princeps bis ſupra vicies ſe ſe oſtendens confeſtim diſparuit. Qui hæc & plura talia audit, non mirabitur, poëtam, neſcio quem, iſtos verſiculos in Catharinam licentiùs effundere fuiſſe auſum:*

Thuan. hiſt. lib. 53. & 57.

Petr. Matth. in hiſt. mortis Henric. 4. G. R.

Tres Erebi Furias ne poſthac credite vates;
Addita nam quarta eſt nunc Catharina tribus.

Quòd

Quòd ſi tres Furias à ſe dimitteret Orcus:
    Hæc Catharina foret pro tribus una ſatis.

nemo etiam mirabitur, patrum memoriâ creditum, Pariſiis ſcholam magorum haberi; cum nuperrimè adhuc aula regia, imò tota Gallia ſtudio damnato nefariis libris de evocandis dæmonibus, & conjurationibus, Orcinum pruritum proritantibus, operam dederit; omnibus elementis, & quæcunque cœlum & terra complexu ſuo fovent, in execrabiles impiiſſimi ſervitii abuſus raptatis: & ex præcipuis inſani magiſterii artificibus Noſtradamo *famoſiſſimo Mathematico, veluti ex Apollinis Tartarei tripode omnium cujuſcunque conditionis hominum cum ſtupore oracula cottidie pronunciante. nemo item mirabitur, non ita pridem ex ſacro ordine Normannum quendam in vicinia Lutetiæ, ſub patibulo, ſacra Diabolo feciſſe, Miſſæque horrendum carmen præpoſterè à calce ad caput recitâſſe. Quid? quòd non modò domi ſuæ pietati bellum indixêre Galli, verùm etiam nomini Chriſtiano univerſo vulnus inflixêrunt incredibile, in detrimentum Religionis & Reipublicæ: dum Franciſcus I. qui tamen tot tantiſque laudibus celebratur, & Henricus filius, inſigni ad omnem poſteritatem infamiâ, tantùm ſtimulis ambitionis & invidiæ ob fortunam & gloriam Auguſtalis domus Auſtriacæ, ſe ſe quaquaverſum expandentem, perpetuò pungentibus fatigati, in viſcera Europæ attraxerunt ſæviſſimum hoſtem Tur-*

Lanovius Diſcurſu 1.

Le Mercure François lib. 5.

Leunclavius in Pandect. hiſt. Turc. cap. 228. & in ſupplem. Annal. Turc. Ioan. Bapt. Hadrianius hiſt. lib. 3. & 4. Vvaremund. ab Erenberg lib. 2. Meditat. pro fœderib. Le Cavalier de Savoye.

Turcam; fœdere inter illos ſolenniter ſancito: cujus vigore

gens inimica Deo Tyrrhenum excurrit in æquor,
Turciam in Italiam portans;

& Hariadenus Ahenobarbus Solimanni juſſu infauſtas Gallicis rebus ſuppetias ferens, vaſtatâ Liguriâ & Hetruriæ orâ; Ilvâ prætereà, Igylio, Ænariâ & Liparâ inſulis, crudeli populatione adflictis, ingentem hominum miſerorum; puberum & impuberum prædam ſub intolerabile Turcicæ ſervitutis jugum miſit: cum antiquitus tamen Franciſci Henriciq́ majores, Ludovicus junior, Philippus Auguſtus, Ludov. Sanctus, & alii, in Aſiam & Africam lilia victricia contra Mahumetanos pro Chriſtianorum ſalute & incolumitate gloriâq́ laudabiliter inferre conſueviſſent. Tametſi Galli cauſæ iniquitatem variis æquitatis coloribus, uti ſcilicet in culina interdum carnes rancidæ condiri embammate ſolent, infucare conati ſunt: cum exemplis nihil huc facientibus vanè perſuaſi, aut perſuaſuri, dicerent; Davidem Regem & Prophetam ſanctiſſimum, à Saule inclementiùs habitum, ad Regem idololatram Achis confugiſſe; Azam Judæorum Regem contra Iſraëlitam Regis Syriaci ſuppetias expetiiſſe; Conſtantinum Magnum Gothis, Narſetem Longobardis; Heraclium & Fridericum Impp. Baſilium & Conſtantinum Joannis Imp. Conſtantinopolitani filios, Henricum & Fridericum fratres Reges Caſtellanos, Sarazenis; & Chriſtianos alios plures paganorum

&

Thuan. hiſt. lib. 3.

Vide ad hanc rem Alberic. Gentil. de jure belli lib. 3. cap. 19.

Blas. Monlucius Commentar. lib. 1.

& gentilium operâ in expeditionibus bellicis uſos fuiſſe; illo crudeli Blaſio Monlucio, qui ferè ſemper carnificum famulitio cingebatur, inſuper dictitante, ex quolibet ligno contra hoſtem fingi debere ſagittas, & ſe vel omnes infernales Dæmonum legiones in perniciem illius, qui ſibi periculum creet, evocaturum eſſe: ſed hic idem conſcientiâ vellicante ſtatim ſubjunxit, Dieu me le pardoint; *faſſus præterea, poſt illam immemorabilem Muhametis & Chriſti confarreationem Gallorum res non habuiſſe melius. Quin etiam Antonius Pratenſis, Franciæ Cancellarius, fœderis inter Regem ſuum & Solimannum initi capita manus ſuæ ſubſcriptione confirmare conſtanter recuſavit; quòd totum hoc negotium & ad Regis & ad univerſæ Reipub. Christianæ ignominiam & damnum vergere judicaret. Certè* DEI ἔκδικον ὄμμα *impiam iſtam confœderationem torvùm aſpexit:*

Caſp. Ens. Epidorpid. lib. 1.

quotidie ille ſcit, quis hîc quærat malum,
qui hîc litem adipiſci poſtulat perjurio;
mali res falſas qui impetrant apud judicem,
iterum ille eam rem judicatam judicat:
majore mulctâ mulctat, qui litem adferunt:
bonos in aliis tabulis exſcriptos habet.

Plaut. in Rudente.

Ecce enim vindictam divinam lento quidem paſſu incedentem, ſed pœnarum gravitate tarditatem egregiè compenſantem. Nam non ſolùm Franciſci Regis emiſſarii Cæſar Fregoſius & Antonius Rinco, uter-

que transfuga, ille Genuenſis Germaniæ, Hiſpanus iſte Hiſpaniæ ſubditus, cum occultè per Italiam contenderent Conſtantinopolim, ut novas res cum Turcarum Principe molirentur, in Inſubria trucidati ſunt; fruſtra Gallis jus gentium violatum eſſe conquerentibus, cum proditores illi nomine & jure legatorum contra Dominum & Cæſarem ſuum Carolum proficiſci non potuerint: verùm etiam ipſo Franciſco mortuo, cum is ære alieno omni exoluto amplius millies ſeſtertiûm in ærario publico depoſuiſſet, præter tributa ac vectigalia, quorum dies venerat; imperii inſuper finibus Mediolanum uſque prolatis, & pace terrâ mariq; cum omnibus finitimis pactâ; Henricus non modò annis paulò minus duodecim omnes opes peſſundedit, Republ. ære alieno uſque adeò oppreſſâ, ut amplius decies millies ſeſtertiûm deberetur, acciſis etiam imperii finibus, Inſubriâ, Corſicâ, & Allobrogum provinciâ amiſſis; ſed & ad Dianæ Pictavienſis, ſuperbi & impotentis animi fœminæ, quæ philtris & magicis artibus ſibi illum devinxerat, proſtitutus libidinem, omnia pacis ornamenta, regni robur, florem & decus reliquum fidemq; decoxit; demum inter nuptialia orgia & haſtiludia in ludicro duello, ita numine juſto volente, quòd ille ſerium inter Vidum Cabotium Jarnacium, & Franciſcum Vivonum Caſtaneum, duellum, rem Chriſtianâ religione vetitam, infauſtis regni auſpiciis adprobaſſet, à Mongomerio extinctus; relictis filiis penè pueris, ſub uxore vidua Ca-

Herm. Kirchner. in Legato libr. 1. cap. 8. num. 18. & c. Ade verò & Georg. Acacium Enenckel. Baronem, in lib. 2. Thucyd. nu. 93.

2745000. libellarum Turonenſium.

Bodin. de Rep. lib. 2. cap. 4. & lib. 5. c. 4.

Summa fuit ex rationibus publicis expreſſa, quadraginta tres milliones, CCCC. LXXXIII. millia, DCCCC. XXXIX. libræ Turonenſes.

Thuan. hiſt. libr. 3. & 15.

Thuan. hiſt. lib. 3.

Catharina Medicéa, peſſimam faciente medicinam, & factionum pocula nimis profusè miſcente. Succeſſit enim Franciſcus II. non tam adverſâ valetudine, quàm tumultu Amboſiano jactatus; mancipium Guiſianorum; qui homines privatis cupiditatibus lenocinantes, & ærario exhauſto omni ratione vel cum aliena injuria ſupplendo intenti, cum ex cunctis fere regni provinciis ad novum regem confluerent, qui debita, remunerationes, beneficia exigebant; præfracti juxta & inhumani importunas illas petitiones unicâ reſponſione expungendi conſilii auctores fuêre; ut patibulo erecto edictum ille proponeret, quo injungeretur, ut omnes, cujuſcunque conditionis eſſent, qui quacunque de cauſa vel debiti, vel remunerationis aut beneficii à rege impetrandi in comitatu eſſent, intra XXIV. horas aulâ excederent, ni parerent, ignominiosè patibulo ſuffigerentur. Secutus Franciſcum alter frater Carolus IX. cui Hoſpitalii Cancellarii ore in primis Comitiis à fratre præter plorare nihil ſibi relictum conquerenti condolere poſſemus, niſi ipſe excitatis civilium bellorum carnificinis ſacra profanis, cœlum terræ miſcendo cauſam ſubditis perpetuò plorandi & calamitates ſuas lugendi dediſſet: ſupremâ voce charitatis erga ſuos indice teſtans, gaudere ſe, quòd in ea ætate moriturus nullos liberos regni hæredes relinqueret; quippe qui proprio exemplo abundè expertus eſſet,

Thuan. hiſt. lib. 16.

Thuan. hiſt. lib. 27.

Thuan. hiſt. lib. 57.

quàm miſera regum puerorum conditio exiſteret, quamqúe deplorandus regni ſtatus foret, cui pueri turbatâ republicâ præeſſent; & de fratre Henrico ſic exiſtimans, futurum, ut is de ſe conceptam non ſolùm Gallorum, ſed & externorum Principum expectationem aliquando fruſtraretur. quod livore dici ab ipſo tunc creditum, cum favoris & gratiæ omnium ordinum in fratrem concurſum non ſine occulto morſu cerneret; non prorſus falſum fuiſſe poſtea eventus demonſtravit. Siquidem Henricus profugus ex Polonia, quod ipſi regnum poſteà Poloni abrogaverunt, quamprimùm rediit in patriam ad capeſſendum hereditarium imperium, ſeriò didicit, nihil difficilius eſſe, quàm bene imperare. *Nam licet eſſet religioſus admodum, Capuccinis Pariſienſibus prolixè laudatus: tamen advertens regni nomine quadragies millies & ampliùs ſe debere (ita enim in Comitiis Bleſenſibus regni ordinibus proponit;* d' adviſer au moyen d' acquitter ſa Couronne engagée à plus de cent millions d' or) *& videns capitales animorum & voluntatum inter ſubjectos dividias; cum impar tantis malis ſanandis Æſculapius, ſevera & conſtantiâ regiâ digna in tempore non applicaret remedia; teterrimum, & quantum Gallia ſuſtinuit unquam ſacerrimum Ligæ monſtrum maturavit: quod exinde non ut ſerpentes Indici ſolidos cervos tauroſqúe, ſed totas provincias & populos abligurivit: quod inſtar hyænæ*

Fl. Vopiſcus. *& eſt Imper. Diocletiani elogium.*

100000000 coronator. A.Ch. 1579. Hiſtoire de dern. troubles liv. 1.

Plin. hiſt. nat. lib. 8. cap. 14.

hyænæ ſermonem humanum inter paſtorum ſtabula aſſimulantis, nomenq́ alicujus addiſcentis, quem evocatum foris laceret; regis ſalutem ac ſubditorum incolumitatem proditoriè mentiens, illius autoritatem, & iſtorum fidem ac obſequium cum omnium pernicie cardinibus ſic emovit: ut iſti illum quibuſlibet famoſiſſimis dicteriis & libellis dilaniarent, Magum, Sathanæ diſcipulum, *(monſtrantibus è ſuggeſtu imagunculam ſacrificis, & illam idolum Diaboli eſſe, quod tyrannus adoret, dejerantibus) appellarent, ad Chilpericum in monaſterium relegarent; in effigie ſuſpenderent & cremarent; infantibus quoque in precularum recitationibus ejus memoriam execrari juſſis. Atque Pariſienſes ut docerent, quouſque ſcelera progredi poſſent, illum Regem ſuum benigniſſimum urbe pellunt, per Inferni prolem, Jacobum Clementem, tectum cucullo ſicarium, ad Clodoaldi pontem occidunt, atque ita Valeſiam familiam delent totam; tanto deteſtabiliori ſcelere, quòd priùs monachum ampliſſimis præmiorum, divitiarum, infulæ Epiſcopalis, galeri Cardinalitii, & prærogativæ in Paradiſo ſuper aliorum beatorum conditionem eminentis, promiſſionibus ad facinus parricidale audaciſſimè perpetrandum nequiſſimè animaverunt; & deinde parricidæ confoſſi imagine ædes decoraverunt; eundem in Martyrum & Sanctorum numerum recenſitum ſuperſtitioſè coluerunt; omnibus, qui ſanguine ipſi juncti erant, publicâ pecuniâ & ſtipe liberaliter ditatis. Quæ rabies*

Plin. hiſtor. lib. 8. c. 30.

Le Catholicon d'Eſpagne. l'hiſtoire de dern. troubl. liv. 1.

Frere Jacques Clement. ἀναγραμ. *c'eſt l'enfer, qui m'a creé.*

Voyez le Catholicon d'Eſpagne.

Quand Italie ſera ſans poiſon, France ſans trahiſõ, Angleterre ſans guerre; ſera lors le monde ſans terre. ita proverbium habet.

Ligiſtica, quanquam ſapientiâ & fortitudine Henrici IV. ad incitas & reſtim redacta jacuit: tamen quod interdũ in peſtilentia contingere ſolet, ut etiam exuviæ ægrotorum veneno afflatæ longo tempore pòſt creent periculum; ita Ligæ purgamenta tàm diligenter everri non potuère, ut non corripuerint turbam levium Gallorum bene magnam; qui patriæ funus gratioribus oculis, quàm ſolem aſpicientes, illi maximam capitis in ipſo capite deminutionem, per tot bella, tot conſpirationes, tot inſidias, tot Barrerios, Caſtellos, Bironios, intentando, inexpiabile crimen concipere auſi, multoties quidem ſperatis ſucceſſibus excluſi fruſtra fuère, donec tandem perditiſſimus Engoliſmenſis Alaſtor Ravaillacus, cultro impacto, nefariâ & clandeſtinâ molitione, in omnium lætitiâ, inter gratulantiũ certamina, in alta pace, Henricum illum, illud os auguſtum, illud ſacrum pectus extinxit, & Gallorum oculis eripuit, neſcio an aliquid ſimile domi unquam viſuris. O prodigium, non hominem! ô monſtrorum cubile Engoliſmiam! ô parricidarum hoſpitium Lutetiam! ô nomen Henricorum infauſtum!

Quinq; Reges Scotiæ, Iacobi, omnes violentâ morte ante diẽ perierunt. I. à coniuratis in cubiculo trucidatus eſt. II. à machina violentiâ ignis, internè furentis, excuſſo cuneo ligneo, in terram deiectus, exanimatus eſt. III. à ſubditis interfectꝰ eſt; Ordinibus regni factum approbantibus. IV. in pugna contra Anglos vitam amiſit. V. veneno ſublatus eſt. Petr Matth. in Hiſt. Henr. 4. lib. 6. narr. 2. Paul. Iovius in Scotia. G. Buchananus in hiſtor. Scot. paſſim.

Il ne faut plus nommer Henrys le Roys de France,
La mort par deux couſteaux, & un eſclat de lance,
A tué trois Henrys: l' un jouſtant à cheval,
L'autre en ſon cabinet, le tiers en ſon caroſſe.
Cinq Roys du nom de Iacques ont fait croira à l'
Eſcoſſe,
Qu il y a dans le noms quelque ſecret fatal.

Inju-

Injuſtitia, *altera Galliarum Erynnis, violentiâ debacchatur non minore. ſiquidem ubi*

Victa jacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cæleſtum terras Aſtrêa relinquit. Ovid. 1. Metamorph.

Tàm verò illius atrocia & multiplicia ſunt flagitia, ut eorum enumeratio non exiguam ſit paritura moleſtiam;

tempora ſi faſtosque velis evolvere mundi. Horat. Sat. 3. l. 1.

Hæc nomine Juſtitiæ venditatur & palliatur à fucatis magiſtratibus; qui autoritatem juris præferentes omnibus fraudum & mille novarum exactionum decipulis circumveniunt, opprimunt, tondent, & ſic excoriant populum inopem & pauperem, ut vix oculos ad deflendum, vix linguam ad enarrandum propudioſa juſtitiæ miracula habeat integra. Quod Henricus nuper expendit ſeriò; duplicia tributa à ſubditis exigi queritans, unum pro Rege, alterum pro Officialibus; ſed primum per ſecundum fieri intolerabile; vixque caveri poſſe, ut Rex & ſubditi ſimul non exſpolientur. Atqui origo tantæ calamitatis multò quàm Nili fons indagatur faciliùs. Apud Gallos enim per aulicorum avaritiam peſſimo more invaluit, ut Juſtitiæ magiſtratus paſſim turpiſſimâ nundinatione proſtent, & infami auctioni publicâ autoritate ſubjiciantur. Cui licet abblandiatur auri ſacra fames, rationum tabulis fidem facientibus, viginti annis Regem ex officiorum venditione XXXIX. milliones librarum accepiſſe: naturæ tamen quodam

Lanov. Diſc. 1.

Proximis bellis civilibus, quidã Præſes curiæ Normanorũ iuſſus aureorum XXX. millia iis, qui Proteſtantium religionem profitebantur, extra ordinẽ imperare; ipſe qui ſibi hanc procurationem ſibi decerni petierat, trecenta millia extorſit: præmia popoſcit, & tulit etiam pro temporum calamitate maxima.
Bodin. de Repub. lib. 3. cap. 4.
Petr. Matth in hiſt. mortis Henric. 4. G. R.

Hiſtoire de dern. troubl. li. 1.

ductu

ductu hoc eſt conſequens, ut tam prodigioſo mercimonio probis antelati nequiſſimi, prudentibus impudentiſſimi, doctis indoctiſſimi, ex juſtitia ipſa rem faciant promercalem: cum quæ emeris, vendere juriſgentium ſit. Sicut enim lanii bovem opimum uno pretio emptum pòſt in macello per partes venditant: ita magiſtratus uno comparatur pretio, & ejus adminiſtratio poſteà ſingulis jus poſtulantibus tot pretiis ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo divenditur. Lex quidem eſt ſanctiſſima & vetuſtiſſima, ab Impp. Theod. & Valent. lata; omniumq́; populorum uſu firmata, ut nemo ambitione vel pretio ad honoris inſignia promoveatur, & magiſtratum auſpicaturus publicè jusjurandum det, ſe nihil eo nomine neque per ſe, neque alium dediſſe, aut promiſiſſe: in Gallia quamvis illud ipſum juramẽtum omnibus magiſtratuũ mercatoribus in omnibus Parlamentis deferatur; pleniſſimâ tamen perfidiæ confidentiâ accipitur, conceptisq́; verbis præſtatur: cum pauci admodum, ac propè dicam nulli, totâ Gallia monſtrari poſſint, qui præſenti pecuniâ officium ac juriſdictionem non ſint mercati. Atque ut ingenioſa eſt avaritia, etiam cum bonorum oppreſſione; ſic hæreditariò tranſmittere in indignos ſatagit plurima judiciaria & quæſtoria munera edicto Pauletæ; *cui à Pauleto quodam nomen & fama, cum illis uſitatis loquendi formulis,* Iay Pauleté, & ay payé la Paulette, *erunt immortalia. Quare Eliſabetha Regina, Caroli IX. uxor, Maximiliani II. Imp. filia, virtutis & integritatis*

Fr Hotomanus in Franco-Gallia. cap. 27.

l. ult. C. ad l. Jul. repetundar.

La vẽte des offices aujourd'huy eſt montée à ſa periode. Mercure Fr. lib. 5. *Officia Præſidũ & Procuratorum Generalium, velut in auctiõe, duodecim, quatuordecim, & viginti millibus Francorũ proſtant venalia.* Antimachiavel. lib. 3. cap. 35.

gritatis Germanicæ vel in juvenili ætate, & inter Gallos, retinentiſſima fœmina, cum defuncto marito reditum ad patrem in Germaniam pararet, & donationis propter nuptias, quæ ampliſſima ei in Boiis & Seguſianis attributa erat, adminiſtrationem Petro Gondio Pariſienſium Epiſcopo & aliis viris probitatis perſpectæ committeret; iſtis ſpeciatim in mandatis dedit, ut munera publica, ac eorum inprimis, qui jus dicunt, viris idoneis, de quorum integritate nullum ſit dubium, nullo accepto pretio concrederent: quod & religioſè obſervatum eſt, laudando potiùs quàm imitando Gallis exemplo. Neque verò ſperandum eſt, illam artem injuſtitiæ inſtitoriam meliorum & incorruptorum magiſtratuum ſubrogatione facilè emendari poſſe: cum judicum, advocatorum, procuratorum, ſcribarum, accenſorum, & reliquorum vulturum togatorum, forenſi latrocinio miſellorum clientum patrimonia deprædantium (in Juſtitiam enim facti ſumptus bis ſuperant omnes regni exactiones & vectigalia, ut Archiepiſcopus Bituricenſis in Comitiis Bleſenſibus calculum ſubduxit) multitudo tam ſit immanis; ut muſcarum, culicum, pulicum, pediculorum, lendium, tinearum, erucarum, acarorum, cimicum, & id genus beſtiolarum, hominibus divexandis natarum, examina æquare videatur; & quâ vel decem mundi optimè compoſiti turbari & corrumpi poſſint. Nec minus periculi eſt ab immenſa legum copia, quæ in Gallia major, quàm in reliquis ſimul

Thuan. hiſt. lib. 60.

Hiſt. de dern. troubl. liv. 4.

Vide Claud. Seyſſellium de Monarch. Frãc. G. Budæum in Pandect. Fr. Hotoman. in FrancoGall. cap. 27.

non è al mondo natione più inſtrutta nelle fallacie, & uelle lõghezze delle liti, che la Normanda. Relatione d'Inghilterra del Teſoro Politico part. 1.

Vix in omnib. Europæ regionib. & imperiis tot lites, quàm in uno Gal-

omnibus orbis provinciis; quas comitantur judiciorum in eodem argumento pugnæ, arreſtorum ἐναντιώσεις, ſubtilitatum griphi, conſuetudinum farragines, opinionum cerebrina æquitas: & quæ peſtis eſt ſingularis, legum etiam optimarum aut breviſſima aut nulla obſervatio. quem neglectum, ingenioſiùs an acriùs incertum, Legatus Venetus perſtrinxit, Henrico IV. Regi pro decreti alicujus Veneti abrogatione verba facienti reſpondens; Domine, *inquit*, Senatus Venetus diu deliberat, antequam decernat; ſed quod decrevit, revocat nunquam. Ce ne ſont pas cris de Paris; Venetorum decreta non ſunt Pariſienſium proclamationes. *Et nonne idem Rex in viſceribus ſuis ſenſit eam Galliæ Curiarum omnium incuriam? Etenim Rex Henricus II. advertens Lutetiæ viam Ferroneriam, quâ ex arce Lupara ad Turriculas tranſiri ſolet, juſto eſſe anguſtiorem, edicto ſanxit, ut omnes officinæ & ſubſtructiones, quæ tranſitum impeditiorem reddere poſſent, diruerentur: quod licet ratum habuerit Parlamentum Pariſienſe, tamen quia executione fuit fruſtratum, nefario Ravaillaco in Henricum Quartum illac ciſio vehentem, & ob plauſtrorum occurſum ſæpius morulas facientem, facinus dudum conceptum perpetrandi occaſionem præbuit. Sed quemadmodum in mari tempeſtuoſo nulla particula à commotionibus libera eſt, nihil ibi quietum, nihil ſtabile; unda trudit undas, & quæ na-*

vis

liarum regno concreverunt. Bod. Repub. lib. 6. cap. 2. *Recordor,* ait idem, *iudicē, qui propter vitæ infamiam relegatus eſt. hunc novis legibus inhiantem, eum in Curia lex aliqua promulgaretur, dicere ſolitum ferunt;* Hem, *inquit,* præſto ſunt lites & aureorũ cumuli. *Equidem nullum eſt caput legis, nullum verbum, nulla ſyllaba, nulla litera; ex qua Galli argumenta aut vera, aut veriſimilia, ad litium propagationem exprimere non poßint.* de Rep. lib. 6. cap. 6.

Le Mercure François liv. 6.

Petr. Matth. in hiſt. mort. Henrici IV. G. R.

vis anchoris nixa priùs circumſpiciebat læta diffuſum ſine terminis æquor, nunc ea inter altiſsima fluctuum præcipitia cum naufragii periculis luctatur, nec eluctatur: ſic Gallia illo pravitatis diluvio inundata tota, inter mille voragines, inter ſcopulos mille, hoc unum ſolatium habet reliquum, nullam ſperare ſalutem.

Ita domi juſti ſunt Galli. quales ſunt foris? nimirum ut morbus Gallicus familiaritate & conſuetudine Gallorum longiùs progreſſus in plurimis extra Galliam locis ſævitiæ ſuæ ſtigmata inuſsit; ita ſi quando Galli regna & provincias ſubegerunt, quod factum eſt aliquoties, tam immaniter & injuſtè ſemper ſe geſsère; ut non minùs quàm eorum cognominis morbus, ignem, ferrum & omnia ultima remedia paſsi ſint, nihil foris præter ſuorum funera, cadavera, ſepulchra, & infamem memoriam reliquerint. Quod demonſtratu per eſt proclive Annalium memoriam retexenti; creditu perfacile audienti: ſed aurium veſtrarum patientiam tentabo, Auditores. Carolus Andegavenſis Sancti Ludovici Gall. R. frater, à Papa, magnificentiſsimo alieni largitore, utriuſque Siciliæ regno donatus & Ψευδοβασιλεὺς factus; cum perfidiâ nobilitatis Apulæ & plerorumque regni incolarum ſuccollante, Manfredo Rege debellato & occiſo, rege puero legitimo herede Conradino, & ex Hohenſtauffenſium Imperatoria

Naucler. volum. 2. generat. 43. Cruſ. Annal. Suev. part. 3. lib. 2. cap. 15. 16. 17. 18. 19. Philip. Mornæus in Hiſtoria Papatus.

familia ultimo, jam victore, per inſidias Alardi victo, & à piſcatore prodito, & unà cum Auſtrio Duce Friderico carnificis manibus obtruncato; ô tyrannum!

quis talia fando
temperet à lacrymis, luctumque coherceat altum?

Marc.Guaz. in Chronicis.

Veramente di ſaſſo ſarebbe colui, che non fuſſe da un tanto crudele eſſempio commoſſo; che un Re tanto generoſo, & da tanti Ceſari derivato; & un Duca tanto valoroſo, & amendui giovinetti, fuſſero trattati vilmente con ſommo vituperio; & poi ſenza alcuna ragione per conſiglio di Papa Clemente quarto decapitati: Saxeus, *ait Italus*, eſſet, cujus animum tanta crudelitas non frangeret, in Regem generoſiſs. tot Cæſaribus ortum; inque Ducem fortiſſimum; eosque ambos ætate adoleſcentes edita; qui peſsimo & infami ad omnem poſteritatem exemplo viliſsimè habiti, dein inclementiſsimo Clementis IV. conſilio ſecuri percuſſi ſunt: *Ille Carolus, ille Petri Aragonici Regis elogio*, Nerone Neronior, & Saracenis crudelior; *cujus truculentiam gener ipſius Robertus Flandriæ Comes eâ tulit impatientiâ, ut protonotarium Robertum Barium, qui è cathedra capitalem ſententiam tenuiſſimæ conditionis homo, adverſus tantæ excellentiæ Principes pronunciaverat, tanquam vitâ indignum, enſe cōfoderit:*

Conſultus Papa reſpō-diſſe fertur, *vita Conradini, mors Caroli: mors Conradini, vita Caroli.*

Pādulf. hiſt. Neapolitan. lib. 4.

Ille,

Ille, inquam; cum omnem Siciliæ utriuſque ditionem cepiſſet; magiſtratus ex popularibus ſuis Gallis ubique conſtituit, qui jura dicerent, & provinciæ præeſſent: quod officium illi ita obierunt; ut faſtu, luxuriâ, crudelitate opplerent omnia, inſolita vectigalia imponerent, intolerabilia tributa exigerent, fœminas nobiles & opulentas ad matrimonia adigerent, nuptas adulterarent; ſub prætextu laneorum ſubſtragulorum, quæ Judæi ac cæteri pro viribus facultatum militibus & miniſtris regiis curiæ juſſu exhibere tenebantur, domos ingreſſi, ſuppellectilem omnem excuterent, mulieres impudicè tangerent, in cives non aliam ob cauſam, niſi quia lautioris fortunæ eſſent, proſcriptionibus, relegationibus, bonorum publicationibus, infremerent. Verùm Siculi XVII. annorum tyrannidem æquo animo inter murmura tamen tacita perpeſſi, ubi illos Zelotypiæ furor inceſſit; tum quoque indignari, excandeſcere, concurrere; conſilia, arma, bona & ſanguinem in Gallorum excidium conferre cæperunt. Legatos inprimis ad Nicolaum III. P. mittunt, quem tali exordio affati: Miſerere mei fili David: Filia mea malè à Dæmonio vexatur: *ad Gallorum feritatem & petulantiam compeſcendam longâ ſerie recitatis criminibus excitant; inde per Johannem Prochytam etiam Palæologum Conſtantinopolitanum Imperat. & Petrum Aragoniæ Regem, ſibi contra Carolum conciliant; & denique communibus ſuffragiis conjurant, de omnibus Gallis in tota Sicilia, nullo ſexus, ætatis, conditionis,*

Thom. Fazellus de reb. Sicul. poſter. decad. lib. 8. cap. 4.

diſcrimine habito, uno eodemque tempore, cum primùm circa veſperam campanæ ſignum auditum fuerit, improviſò occidendis. Igitur Anno Chriſti cIↃ. CCLXXXII. Caroli verò regni XVII. 3. Kalend. April. ad æris ὁμόχρονον per totam inſulam impulſum Siculi in Gallos nil tale unquam veritos inſurrexerunt; omnibus, qui quidem arma ferre potuêre, Monachis quoque, punctim cæſimq́; rem agentibus: quâ re ultionis ardori frenos ſic laxavêre, ut etiam prægnantes exenterârint, & parvulos (ne quid Gallici generis ſupereſſet in Sicilia) ſaxis illiſerint; bihorii tantùm ſpatio octo Gallorum millibus interfectis. Hæc Gallorum in Sicilia fuit juſtitia: hæc licentiæ diu exercitæ fuit remuneratio: hæc dæmonii filiam exagitantis fuit profligatio: hic proverbio celeberrimus fuit Siculus Veſper. & quis ambigat, ſi Galli vel ſexcenta imperia ſubjugarent, quin ubilibet Veſperum Siculum ſint habituri? Equidem vicini quid in Gallos machinaturi eſſent, Atrebatenſes docere poſſunt: quibus à Ludovico XI. expugnatis & in poteſtatem redactis, multi ex civibus maluerunt ſuſpendium ſuſtinere, quàm dicere, vive le Roy, vivat Rex.

Joannes Dux Andegavenſis ad Neapolitanum regnum occupandum proficiſcens vexillo ſuo ita inſcribi juſſit: *Fuit miſſus, cui nomen erat Joannes.* Aſt Rex Neapolitanus ſuo ita: *Ipſe venit, & nō receperunt eum.* Gaſp. Ens Epidorpid. lib. 2.

Mich. Montan. lib. 1. cap. 40.

Illud verò indictum non dimitto; niſi jam dixi; quòd Galli etiam fraudibus agunt, quòd Fidem publicam, quæ perire non debet, quâdam juris ſpecie à quibuſdam legitimis & juſtis conventionibus ſine fronte & ullo pudoris indicio exterminant, vaniſſimis ratiunculis innitentes; Galliæ Reges, quia regnum non hære-

Florus lib. 3. cap. 10. l. ult. C. de re judic.

hæreditario jure, ſed lege Regiâ obtineant, majorum obligationibus & pactis conventis non vinciri: ſicqúe curia Pariſiorum jampridem judicavit. Hinc Ludovicus XII. Caroli VIII. ſucceſſor, repetentibus tormenta bellica, quæ Carolus commodatò acceperat, repoſuit illud, ſe Caroli hæredem non eſſe. *& nuper Franciſcus II. Helvetiis patris debita repoſcentibus negavit, ad paternorum debitorum ſolutionem ſe teneri; ſiquidem non hæreditate, ſed lege Salicâ imperium ad ſe fuerit delatum:* Iaçoit, *ſcribit ad iſtos,* que nous ne ſoyons tenus au payement des debtes faictes par feu noſtre tres-honnoré ſeigneur & pere; pource que nous n' avons apprehendé ceſte couronne comme ſon heritier; mais par la loy & couſtume generalement obſervée en ce Royaume, depuis la premiere inſtitution d' iceluy, laquelle ne nous oblige ſeulement qu à l' obſervation des traictés faicts & paſsés par nos predeceſſeurs Rois, avec les autres Princes & Republiques, pour le bien & utilité de ceſte couronne: toutesfois deſirant deſcharger la conſcience de feu noſtre dit ſieur & pere, nous nous ſommes reſolus d' acquitter celles, qui ſe trouveront loyaument deues, &c. *Atenim quæ hæc dementia eſt, Principum famam in infamiæ & nunquam morituræ turpitudinis ergaſtulum damnare, & ex hominum converſatione ſegregare velle? An ita ſunt luſcitioſi, aut ita talpæ, & aſini Galli; ut non animadvertant, fide Principis vacillante, neminem cum eo,*

Bodinus de Rep. lib. 1. cap. 8.

An. Ch. 1559.

Vide G. Ac. Enenckelium Baronē de privileg. lib. 3. cap. 11.

aut

Arg. l. ratas. 7. C. de reſcind. vendit. & l. 1. ff. quod quiſque jur. in alt. ſtat.

aut certè invitum gementemq́; contracturum? Principe contractus & pacta majorum non obſervante, viciſſim nec illos, qui cum majoribus bonâ fide contraxerunt, promiſſa iſti præſtaturum? pariq́; ratione, contra juris rationem, legatum Principi relictum, qui antequam dies legati cedat, ab hominibus ereptus eſt, ad ſucceſſorem non perventurum? Quorſum illud Franciſci I. Gall. R. dictum? etiamſi Fides toto orbe exſularet, tamen Regibus tenendam eſſe, qui eâ ſolâ, & nullo metu, cogi adſtringique poſſent. *An fides Gallica caret bonis operibus? Quorſum etiam illud toties à Gallis jactatum:* Reges Galliæ non moriuntur? *An reges vivent, & fides illorum non vivet? an reges non morientur, & fides illorum morietur? An, quod credibile eſt, iſte fidei publicæ ludus dependet ab antiquiſſimo gentis præconio,* Gallos eſſe leves? *quod à Cæſare ſcriptum, à Tacito & Trebellio confirmatum, ab Italis & Germanis ſæpiſſimè repetitum, fruſtra refutare conatur ille* Andius ſine bono, *vernaculo more, vitia quibus ipſius populares abundant, aliis per calumniam leviſſimè adſcribendo: veluti meretrices quadrantariæ, quæ ut turpitudini ſuæ fucum aliquem objiciant, probas fœminas probris & maledictis inceſſere non ceſſant. Et ut ſemel dicam, Bodinus homo, ſicuti à Cujacio laudatur, eſt* temerarius & inſolens, falsò admodum pro more ſuo & manifeſta mendacia ſcribens, propriaque ſibi convitia perperam in omnes effundens: *vel, uti à Cambdeno honoratur,* audi-

l. quod Princeps. 56. ff. de legat. 2.

Lipſ. in monit. Politic. lib. 2. cap. 13.

Bodinus de Rep. lib. 1. cap. 8.

Bodinus in meth. hiſt. cap. 5. & de Rep. lib. 5. cap. 1.

Cujac. in obſervat. lib. 18. cap. 38. Æn. Silvius Epiſtol. 11.

Cujac. d. l.

auditionibus & incertis rumoribus nimium ſerviens: *cui meâ conjecturâ, Ignorantia mater, obſtetrix Levitas, & nutrix Calumnia fuiſſe videntur. cumq́ue is licitum ſibi putaret,* popularium ſuorum dignitatem honeſto mendacio tueri; *eâdem viro bono indigniſſimâ credulitate in ſyrtes calumniarum & vaniloquii Euripos abreptus, paſſim in Germanos tota mendaciorum plauſtra evomit; indeq́ue Germanos &* ſtupidos, & ruſticos, minimum rationis & plurimum roboris habentes, leves, ſuavitatem orationis ac Veneres dicendi reſpuentes, Principes Germanorum ligios vaſallos Regis Galliæ, Germaniam provinciam Galliæ, Imperatorem Germanorum Sultani Turcarum tributarium, Mauritium Saxonem Electorem perfidiæ Licentiatum, *& ejuſmodi plurima levitatis* τερετίσματα *ſcribere non erubeſcit. Tametſi nebuloni Bodino, quem ſanitas ambigua cum talia ſcriberet excuſat, non tam indignor; quippe qui hunc aſſertionum ſuarum fructum jam collegit apud cordatos, ut, quod ipſe de Jovio ſcripſit, etiam cum vera ſcribit, ſit ſuſpectus; quàm quibuſdam mente ſpuriâ præditis Germanis, qui illius mendaciis ingratitudinis in patriam mantellum circumponentes, ſtrenuè cum eo contra Imperii majeſtatem ſtylo digladiantur. Ita nullum tam impudens mendacium eſt, ut teſte careat. Olim Romæ tantâ veneratione & religione Imperatorum ſtatuæ colebantur, ut ne conflare quidem eas ac vendere ſine capitis periculo, & citra majeſtatis crimen licue-*

Cambd. in Hiberniæ deſcript.

Bodin. in meth. hiſt. cap. 4.

Vide Frider. Tileman. in Diſcurſu de hiſtor. delectu.

Bodin. in meth. hiſt. cap. 5.

Bod. de Rep. lib. 1. cap. 9. lib. 5. 6.

quod falſum ſolidè refellit Heigius: Quæſt. part. 1. quæſt. 11.

Bodin. in meth. hiſt. cap. 4.

Plinius.

l. non contrahit. 5. §. 2. l. qui ſtatuas. 6. ff. ad L. Jul. majeſt.

rit: aſt Bodiniani illi, in qua erunt locandi tribu; qui peſtilenti inutilium diſputationum hecticâ furētes Imperii Germanici Monarchiam arietant, (quia fortè Albertus Moguntinenſis Archiepiſcopus in rejectione Franciſci Gall. Regis, Cæſaream dignitatē ambientis, Ariſtocratiam retinendam eſſe ſenſu minimè Bodiniano dixerat) qui Imperatori majeſtatem detrahūt, qui ſubditos quoſdam Imperii refractarios, rebelles & transfugas, jure ſuo liberos eſſe pronunciant; qui Florentinum, Sabaudum, Lotharingum, Genuenſes, Senenſes, Helvetios, & alios, amplius ad Imperium nihil pertinere magno niſu vociferantur? Illi non Imperatoris ſtatuæ inferunt injuriam; ſed ipſummet Imperatorem auguſtiſſimum, ipſummet Imperium, quod ſacroſanctum nobis eſſe debet, furialiter adoriuntur; decusq́ Germanicum & legitimum civium obſequiū per cuniculos monſtroſarum opinionum ſubruere pro virili annituntur. Profana ſcripturientium rabies, & dirum cacöethes: quod in Repub. literaria tolerandum non ſit. Nam cum Imperator ſit Academiarum pater & fons, & ex illius gratia Doctores, Magiſtri, & Studioſi, honores & privilegia ampliſſima conſequantur; quâ impietate ſe illaqueant illi, qui ſummum illud Imperii & totius Chriſtiani orbis caput voce calamoque deprimunt; quâ ingratitudine ſe collutulant Academiæ, quæ talia dicta ſive ſcripta impunè graſſari permittunt; aut, quod gravius, ea cen-

Sleid. lib. 1. commentar.

ſuris

ſuris & teſtimoniis publicis probant? An verò illa curioſolorũ grandiloquentia ſic bacchabitur ſemper? An nulla illam licentiam ſiſtet pœnitentia? Plinius avunculus in montis Veſuvii incendio (quod ſub Tito Imp. contigit: & non ſolùm tanto fragore mugituque ex imis cavernis flammas denſiſſimo fumo mixtas expuit, ut aërem omnem & ſolem ipſum obſcurârit; cineribus quoque ventorum vi Romam uſque, & in Africam, Syriam & Ægyptum ejectis: verùm etiam duas integras urbes, Herculanium & Pompejos, populo ſedente in theatro, penitus obruit) cum ille miraculi cauſſas exploraturus accederet propiùs, & jam flammâ undique incumbente inceptum perſeverantiùs exequeretur, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo periit. & tamen Plinius hâc curioſitate contemplandi publicè nocuit nemini. Sed ut in via ſi beſtia luto me adſpergat, non excandeſco ſtatim, & viciſſim in illam regero ſordes: ita jam faciundum, & Bodinus atque Bodiniani omnes pro beſtiis habendi, quæ non judicio, ſed proterviâ lædunt Germanos.

Dio Caſſius Hiſt. lib. 66. Plin. junior Epiſt. lib. 6. epiſt. 16. Leander Albertus in Ital. de Campania felice.

Lipſ. in orat. de calũnia.

Tertia Furia, *quæ præcipuè in privatas familias dominatur, Gallis omnem decuſſit honorem. In hujus diræ famulitio longè maximo primas tenet* Temeritas, *quæ Cæſaris teſtimonio* Gallorum genti maximè eſt innata: *adeò natura quoque Galliæ eſt adverſa. Sanè ut inſulæ quædam ſemper fluctuant:*

Cæſar lib. 7. de bello Gal.

Plin. hiſtor. natur. lib. 2. cap. 95.

A Gell. noct. Attic. lib. 2. c. 22. *Conſtat Narbonenſibus & Aquitanis nullos eſſe in Gallia populos ferociores; quòd illic Altani ac Circii fere ſemper, & quidem violentiſſimè ſpirantes, feritatem quandam & irrequietam animi agitationem ingenerant.* Bodin. de Repub. lib. 5. cap. 1. Alex. ab Alexādro Genial. dier. lib. 3. cap. 22.

ſic Galli perpetuo temeritatis æſtu agitantur. Sive ut Circius ventus, quem ex ſua terra flantem Galli ſæviſſimum patiuntur, *& cui Auguſtus, ne Galliam rapidus infeſtaret, aliquando votum exolvit, & ſacrum fecit; vertigine turbat regiones: ſic Galli ſinguli Circium in capite geſtant, qui illorum conſilia & cogitationes quaſi turbine quodam perpetim verſat, raptat, circinat & emaſculat.*

Mens oculosque pedesque rapit, rapit undique mentem
Quicquid in occurſum peſque oculuſque rapit.

Exemplar autem & vivam Gallicæ temeritatis hominisq́ in moribus atque actionibus omnibus ſemper variabilis imaginem ſingulari ſtudio & bonâ fide delineavit Alexander Pontamarius, & ipſe Gallus, in deſcriptione Gallicæ nobilitatis: nemo artifex Gallum pingere vel fingere potuiſſet diligentiùs & veriùs.

en l' Academie de la Nobleſſe Françoiſe.

La jeune Nobleſſe de France *(ait)* eſt d' autre humeur: elle ne ſe plaiſt qu' à une eſpece de mignotiſe, ou elle rend plus preuue de laſcheté, que de valeur: elle eſt tellement imbue de je ne ſçay quel meſpris, que tout ſon maintien n' eſt qu' un perpetuel deſdain: elle a plus de mouuemēt aux eſpaules, plus de bricolles aux pieds, plus de ſingeries aux mains, & de tournoyements en la teſte, qu' il n' y a de goutte d' eau en la Seine. elle ſe contrefait, elle ſe deſguiſe, elle begaye au lieu de parler, elle Pantalonne à cheual, & ſe comporte en toutes ſes actions ſi ridiculement, qu' un pein-

peintre ne ſçauroit avec plus d' artifice esbaucher la figure d' un fol, que ce pauure Gentilhomme François en donne de teſmoignage. Et puis oyez le diſcourir, c' eſt luy qui ne craint perſonne, & n' a jamais appris de ſe faire craindre : c' eſt luy, qui bat tout le monde, & il ignore le moyen de ſe defendere : c' eſt luy, qui eſt bien à cheual, & il ne ſçait pas tenir la bride: c' eſt luy, qui entretient bien les dames, & les filles de chambre ſe mocquent de ſes diſcours: bref, c' eſt celuy meſme, qui eſt la fable du peuple, l' ordinaire pitié des honneſtes gens, & la ſcandale de ſa lignée. Va-il par la ruë, il ne fait pas une deſmarche, qu' il ne regarde en arriere pour ſe glorifier en la ſuite de ſes valets; chaſque fois il aura les yeux ſur les ſouliers, il portera ſa main au collet de ſa chemiſe. Homme ſot & miſerable, &c. *Hoc dicit Pontamarius, Auditores*: Nobilis Gallus in delicias & inertiam quàm magnanimitatem eſt proclivior, cum perpetuo rerum omnium faſtidio: ubique in mimicis pedum manuumque geſticulationibus, ſcapularum motationibus, capitis vibrationibus prodigiosè frequens; inceſſu, veſtitu, ſermone, & in omnibus actionibus ita ridiculus & hiſtrio, ut omnem conſummatiſſimi fatui indolem & perſonam exactè repræſentet. Si colloquii res ſit, ille eſt, qui timet neminem, ſed quem timet nemo: ille eſt, qui proſternit omnes, ſed qui modum ſe defendendi ignorat; ille eſt, qui omnium optimè regit equum, ſed qui frenos mode-

rari adhuc neſcit: ille eſt, qui Gynæcéi applauſum ſibi vendicat, ſed quem à tergo famularum multa ciconia pinſit. ſummâ: ille eſt fabula vulgi, bonorum miſeratio, ordinis ſui macula. Si verò deambulationibus per urbem indulgeat; ſine ſtultitiæ ſcena id non facit; modò, vix gradu uno promoto, ad pediſſequos oculos rejicit glorioſulè ſe prædicans, modò in calceis miracula quærit, modò induſii collare manibus terit. homo ſtolidus, & publicis Chriſtianorum ſupplicationibus includendus. *Ex hac Protei Academia omnes penè artes expullulant, quæ familias fortunis, honoribusq́ evertunt. Interq́ eas* aleæ luſus *mirum quantum invaluit: qui licet in aliis bene compoſitis Rebuſpub. graviter inhibeatur, conſtitutâ in transgreſſores pœnali actione famosâ; ſitque receptum, ut ſuſceptori aleatorum, qui aleatoribus longè nequior eſt, impunè fiat furtũ, & injuria damnumq́ detur impunè; ut quoque, qui cogit ad ludum, gravi multâ coërceatur, vel ducatur in latomias aut vincula publica; atque inſuper domus, quibus aleâ luditur, publicentur: nihilominus hodie tota Gallia eſt alea, & permiſſionē publicâ alearum gymnaſia fervent. Teſſerarii ibi non in res nihili, non in argentum comicum, ſed in aureos Hiſpanicos, quos acervatim ponunt, & in tota patrimonia ludunt, vereq́ Imper. Juſtiniani verbis,* quidam nec ludentes, nec ludum ſcientes, ſed numeratione tantùm proprias ſubſtantias perdunt die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum,

l. 1. & 2. ff. l. 1. & 2. C. de aleatorib. Cujac. paratit. in Cod. ibid. Pet. Gregor. in Syntagm. jur. univerſi. lib. 39. cap. 3. & adde Jac. Concenatiũ Quæſt. lib. 4. cap. 6. Mercure François. lib. 5. Spilſchulē.

l. 2. C. de aleatorib.

pidum, & auro. *Ac nuper Medici cujuſdam filius in tali publica aleæ Academia (hoc enim nomine corruptionis officinæ indigitantur) ſexaginta coronatorum millia dilapidavit: cum non ſolùm viri magnates (quanquam nemo magnus eſſe poteſt, quem turpia & infamia delectant) verùm etiam Doctorum & Advocatorum filii pueri, adoleſcentes quæſtores & mercatores, eandem fortunæ ſcholam frequentent; qui minoris faciunt nunc mille piſtoletos aureos, quàm ipſorum majores Franciſci I. ætate ſolidum unum (conſtituunt autem hodie I-XV. ſolidi, aut præter propter, aureum Hiſpanicum piſtoletum) fecêre. Gallica verò juſtitia pro alea pervigilat. Nam annis proximis cum Jonas quidam, hujuſmodi teſſerariæ Academiæ rector, ad infame iſtud exercitium ædes quaſdam Lutetiæ, in San-Germani ſuburbio, tempore nundinarum conduxiſſet, in dies XV. tantùm mercede mille & quadringentarum libellarum conſtitutâ;* 1400. Francken. *locatore ſolutionem poſtulante, conductoris uxor, quæ diviſas & omninò ſeparatas bonorum rationes à marito habebat, à magiſtratu facultatem petit, res ſuas mobiles è domo conductitia alio transferendi: Senatus judicavit, ut petitrix ſupellectilem ſuam ablatura exolveret aureos XX. veniâ locatori conceſſâ reliquum ex conductoris bonis excutiendi. Proh rem ſtupendam & dolendam! In Gallia, in Galliæ metropoli, in primaria Regis ſede,*

in ju-

En telles Academies il y a certains grands cabinets ou garderobes, quis' y louent des piſtoles par heure. Mercure. d. l.

in juſtitiæ Gallicæ domicilio, in clariſſimæ Academiæ facie, impuriſſimas illas Academias ferri, pro alea judicari, pro alea tantum pecuniarum perditiſſimâ prodigendi voluptate conſumi?

Quid jam dicam de Veneris alea; *quæ non minori curâ & ſtudio, addam quoque impenſis & periculis conſtat. Averſæ Veneris flagitio Galli, & præſertim Maſſilienſes inquinati jam ante plurima ſecula turpiſſimo proverbio*, πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν, Maſſiliam naviges, *locum fecerunt: iſti quidem credebantur* γυναικοπαθεῖν. *ſed hæc inhoneſta nimis. Hodiernis autem moribus in Gallia perperam quæritur, an inſcortationes & vagas libidines animadverti debeat: ſiquidem ſecundum Franciæ mores etiam adulteria non puniri magni nominis JC. Joannes Faber, & nonnulli alii olim ſcripſerunt. Et memini, cum Aureliani Landa Molinus, qui Godardam Jo. Godini uxorem, dum vir in caſtris morabatur, corrupiſſe convictus & ad mortem damnatus, amboque Landa & Godarda in publica platea laqueo ſuſpenſi eſſent; Pigreterio piſci moris ac ſeveritatis viro, qui à Ludovico Condæo urbi præpoſitus fuerat, judicium urgente, & graſſantibus vitiis exemplo opus eſſe dictitante; aulam regiam adeò malè illud accepiſſe, ut pleriquè ſummâ impudentiâ palam teſtarentur,* ſe à Proteſtantibus (*Condæus enim tunc temporis tenebat Aurelianum*) ſemper alienos futuros, & vel ob eam cauſam nunquam in eorum verba juraturos eſſe, qui adul-

Vide Lipſ. in not. ad Taciti Germaniam: n. 39.

Faber in §. ex non ſcripto. Inſt. de I. N. G. & C. §. item lex. Inſt. de publ. judic. adde Annæum Robertum. rer. judicat. lib. 1. cap. 14.

A. C. 1563.

Thuan. hiſt. lib. 35.

adulteriis hucuſque impunitis novâ & apud Gallos inauditâ ſeveritate pœnam capitis ſtatuerent. *Quid? quòd Aula ipſa facit lenocinium. Quò enim pertinet illud, quòd Catharina Medicéa, ut arcana ſcrutaretur, è comitatu ſuo nobilem puellam Antonio Navarræ Regi,* (Thuan. hiſt. lib. 33.) *aliàs nimiâ proclivitate in voluptates decurrenti, & iſtam efflictim de pereunti, ſubmiſit? quò illud, quòd eadem Medicina pariq́; aſtu Condæũ ineſcavit? cum auctor eſſet virgini cuidam cognatione ſibi conjunctæ, ut Condæum, quem ſciebat in iſtam oculos crebrò conjicere, amoris mutui occultis eòque acrioribus* (Thuan. hiſt. lib. 35.) *ſtimulis inflammaret, & penitiores ejus ſenſus rimaretur: quæ tamen cupido amanti copiam faciens ex nobilium Gynæcéo poſteà* ob prægnantes cauſas *ejecta eſt: prudentiùs factura Medicéa, ſi totum Gynæcéum, lupanar cogitans, ex aula exturbaſſet. Quid enim in Gynæcéo pudicum, quid verecundum reſtabat? Quota Gynæcéi pars Gagatem cum aqua* (*Provocat enim urinam*) *tritum ſine læſæ virginitatis indicio bibere poterat? In* (Paul. Jovius in Scotia.) *matutinis Pariſienſibus inter occiſos erat Carolus Quellevetus Pontius Armoricæ regulus, qui Catharinam* (Plin. Hiſtor. natural. lib. 36. cap. 19.) *Parthenæam Joannis Subizii filiam & heredem in uxorem duxerat; ſed cui à Parthenææ matre frigiditatem generi cauſſata de diſſolvendo matrimonio lis movebatur. itaque illius & aliorum interemptorum cadavera cum ante arcem in Regis, Reginæ, & totius aulici comitatus conſpectu abjicerentur; frequentes è Gynæcéo fœminæ, nequaquam crudeli ſpecta-*

Thuan. hiſt. lib. 52. *culo eas abſterrente, curioſis oculis nudorum corpora inverecundè intuebantur, & in Pontio præcipuè aciem defigebant, ſi quâ ratione frigiditatis illius cauſam aut notas perrimari poſſent. Verùm ubi, per* Deum *immortalem, caſtitati locus in Gallia? ubi locorum non regnat Venus in Gallia? Et heu ſcelerum ſocietatem!*

Virgil Ecloga 8.

Sævus amor docuit natorum ſanguine matres
commaculare manus:

ut ita furtivo complexu gravidæ, utero celato, partuq; ad extremum enecato, & vel in ſterquilinium ſeu profluentem abjecto, aut in locum profanum defoſſo, famam virginitatis quâcunque ratione conſervarent. quod crimen antea impunitum, nunc ſeveriſſimè vindicatum, nihilominus eſt frequentiſſimum: nec ulla fere ſeptimana etiam hodie abit, quin in claſſe, quæ de judiciis capitalibus Lutetiæ cognoſcit, una pluréſve tam horrendi flagitii reæ producantur. adeò malus pudor in verecundo & impotenti ſexu ſupplicii terrorem, & quod omni corporis pœnâ gravius eſt, conſcientiæ morſus vincit. Quinetiam virorum ſapientum in illicitis illis vagæ Veneris caſtris ſtipendia legimus. Et militavi non ſine gloria, *de ſe ſcribit Michaël Montanus;* meaque fortuna in Quartillæ Petronianæ comparationem venire poteſt, quæ Iunonis iram ſibi imprecatur, ſi unquam ſe meminerit virginem fuiſſe.

Thuan. hiſt. lib. 13.

Mich. Montan. lib. 3. cap. 13.

Petron. Arbiter in Satyrico.

Verùm

Verùm ut priſci fabulatores Veneri baltheum tribuunt, ſive ceſtum diſcolorem, in quo ſuavitas & dulcia colloquia, & benevolentia, & blanditiæ, ſuaſiones, fraudes, veneficiaq; includantur: ſic & Gallica Venus tali ceſto tot impoſturis prægnanti incingitur. Quæ enim lingua *amoribus conciliandis eſt aptior, quàm* Gallica? *quæ lingua à maſcula conſtantia eſt remotior, quàm Gallica? non illud commune ingemino diverbiū, quo Italos & Gallos aliter ſcribere quàm loqui, & aliter loqui quàm ſentire, ſignificamus: ſed hoc affirmo, nullo unquam tempore linguam Gallicam in turpiora adulationum & illecebrarum adulteria fuiſſe proſtitutam, præ quàm hodie ea eſt abjecta, & ſervilis: in qua* vita, anima, devotio, adoratio, ſervus, mancipium, *& hujus farinæ verba alia leviſſimam quamque adfectus declarationem infarciunt, ut in ſeriis & ſeveris propenſæ voluntatis animique benevoli motibus exprimendis nulla penè dicendi formula ſuperſit. Videas permultos tam cæco linguæ ſuæ meretriciæ amore efferri, ut boni amici, quàm fortè verbuli aut ſcommatis venuſtuli, jacturam facere malint. Unde miror, quid cauſæ ſit, cur noſtram Germanicam linguam Gallicæ quidam poſthabeant, aut alii ulli: cum illius tanta ſit majeſtas ac dignitas, ut cum aliis omnibus de elegantia, deque ſelectiſſimorum verborum circumductione & periodorum decenti tractu certare poſſit. Etiam in ipſa Gallia ante aliquot*

Natal. Comes Mythol. lib. 4. cap. 13.

Italicū proverbium de Gallis hoc eſt: *I Franceſi non dicono, come vogliono fare; non leggeno, come ſcrivono; non cātano, come notano.*

Mich. Montanus lib. 1. cap. 39.

Arnoldus Clapmar. de arcan. Rerūpub. lib. 5. cap. 22. Paul. Matt. Wehner. in præf. ad obſervat. practicas.

ſecula honeſtiores & nobiles Germanicâ, ruſtici autem & viliores Romanâ illâ corruptâ, ſive hodiernâ Gallicâ, quam ruſticam Romanam & ſquamam Latini ſermonis, & rubiginem trivialium barbariſmorum, *dicebant, uſi ſunt. Scio quidem, multos inter linguas ita diſtinguere, ut cum* Deo *ob majeſtatem Hiſpanicè, cum Principibus ob gravitatem Italicè, cum fœminis ob gratiam Gallicè, cum hoſtibus verò ob terrorem Germanicè loquendum eſſe autument. Sicuti & illa ſive fabula, ſive hiſtoriola de quodam Legato Germanorum narratur: qui apud Imp. Carolum V. Germanicè dicere juſſus, cum ſermonis & linguæ autoritate Hiſpanos ad applauſum commoviſſet, ex iſtis unus ita cenſuit; opinione ſuâ Germanicam linguam & graviorem & ſeveriorem eſſe, atque ſe credere, &* Deum, *cum expelleret è paradiſo Adamum, & Angelum gladio formidabilem, qui Paradiſo cuſtos datus eſt, terroris majoris causâ Germanicâ linguâ illum noſtrum Patrem increpuiſſe: cui tamen Germanus acutè repoſuit; Hiſpanicæ linguæ non minus ſe magnifacere pompam, quàm ſubtilitatem; & perſuaſum habere; Diabolum, cum Evam circumvenire vellet, linguâ Hiſpanicâ fraudum & callidiorum conſiliorum tragulis aptiſſimâ, uſum fuiſſe. Sed amemus nos victricem noſtram linguam; & aliis delicatulis, qui hoc unum agunt, ut videantur à majoribus deſciviſſe, Hiſpanicam, Italicam, atque Gallicam, illegitimas Latinæ filias, quæ etiam noſtræ captivæ ſunt, & à*

noſtra

Lipſ. Epiſtol. cent. 3. ad Belg. Epiſt. 44.
Marq. Freher. in not. ad fœd. Lud. Germ. & Karol. Gall. Regum.

noſtra verborum auxiliarium, *ut vocant, elegantiam habent, relinquamus. Ut Germani viri ſunt, ita illorum lingua & facundia eſt virilis: quæ nemini, niſi qui virilem animum non gerit, ingrata eſſe poteſt. Cæterùm illi Galliæ corruptelæ laſcivia Poëtarum etiam atque etiam patrocinata eſt; qui ingenio ſuo abuſi, juventute à veris ſtudiis ad ludicra, adulatoria, & amatoria abductâ, præſertim ex virginum animis pudorem & verecundiam, per impuriſſimas verſiculorum & cantilenarũ ſtrophas eliminaverunt. Mox etiam triſtior & funeſtior emerſit clades, ex damnatiſſimâ Amadiſi bibliotheca: quæ Hiſpanis parentibus genita, plus tamen Galliæ, & nominatim Gorræo Pariſienſi debet; quo nutricio & duce ad ſummam dignationem pervenit, ut Henrici II. Regis Gall. ætate nemo contra illam mutire auderet. O ſeculi inſaniam! ô morum infamiam! ô bibliothecarum ulcera! Hi enim Amadiſi libri ſunt, qui caſtitatem deturpant, qui conſpurcant temperantiam, qui vagam linguam & mentem formant, qui innumera adulteriorum & effrenatarum libidinum ſtrategemata oſtendunt, qui matrimonia furtivis iiſque quotidianis complexibus quaſi in anteceſſum conſummare, & ante legitimum tempus polluere docent: qui etiam per Venerem pejerare nullum piaculum fore commonſtrant:*

Thuan. hiſt. lib. 15.

Lanovi⁹ Diſcurſu 6. Bodin. in meth. Hiſt. cap. 4.

nec jurare time: Veneris perjuria venti
irrita per terras, & freta longa ferunt:

Tibull. 1. Elegiar.

libri flammis tradendi, aut certè in Siciliam deportandi, ubi

Lanov. Diſcurſu 6.

di, ubi viri perpetuis ſe macerant vigiliis contra vaferrimos noctium aucupes.

Nec garrula & dicacula ſolùm eſt Venus Gallica; etiam luxurioſa & guloſa eſt: *Comicusq́; eſt verax:* ſine Cerere & Libero friget Venus. *Et olim audiebant Galli*, vini avidum genus, affectans ad vini ſimilitudinem multiplices potus; inter eoſque humiles quoſdam obtuſis ebrietate continuâ ſenſibus raptari diſcurſibus vagis: *hodie verò licet Liberi imperio liberos ſeſe eſſe putent, & ſobrietatem ſuam aliis in exemplum ponant: neſcio tamen, an ubique ſint invinii & ſobrii? neſcio, an non populi Walonici, qui ſunt Galli, aliorum ebrietatem & compotationum certamina longè ſupergrediantur? Quid de hiſce amphoris, de hiſce gurgitibus & Bonoſis loquor? producam fœminam, Montani encomio caſtam, & quidem non Walonicam, ſed Aquitanicam. Ea eſt vidua, in pago quoppiam Burdigalæ proximo domicilium habens; quæ cum prima graviditatis ſigna in ſe adverteret, vicinis ſuis familiaribus referebat, viduitate tantùm ſe refelli, quò minùs credat, ſe gravidam eſſe: ſed ventre in dies magis magiſque intumeſcente, & omnium συμπτωμάτων ac circumſtantiarum evidentiâ contrarias integritatis ſpes & ſuſpiciones excludente; tandem è templi ſuggeſtu per præconem renunciavit infortunium ſuum, teſtata, ſi facinoris autor nomen edat, & factum confiteatur, omnem culpam*

Terent. in Eunuch.

Am. Marcellin. lib. 15.

Mich. Montan. lib. 2. c. 2.

culpam ſe condonare, & præterea cum eo, ſi ita cenſeat, matrimonium inire velle. Famulus itaq; ruſticarius, juvenis, benevolentiâ dominæ iſtâ animatus delictum fatetur, & recenſet, ſe feſto quodam die illam, cum vinum bibiſſet, in foco indecentius recubantem inveniſſe, & profundo ſomno oppreſſam, nec expergefactam compreßiſſe. Sic caſtæ bibunt in Gallia. Paulò delicatius bibunt Cardinales Galli. Nam, ut priſcis ſeculis Cyrus Perſarum Rex Choaſpis fluvii aquam decoctam, quò quò ibat, in argenteis vaſis ſecum circumvehebat, ſiquidem ex alio flumine non potabat: ſic inter Cardinales Gallus fuit, qui è media Gallia Romam uſque aliquot lagenarum millibus comitatus profectus eſt: ignominiâ unius in omnes Gallos redundante, quos Itali inde vocant botiglioni, *quaſi lagenarios. In ciborum apparatu apud Gallos luxus eſt idem. Cumquè nuper naturæ cum injuria avulſi ex utero vivarum matrum fœtus in menſis vulgò apponerentur, aulicus quidam Apicius morem iſtum novis palati inſidiis mox reddidit vilem: & verba propediem exprimendis aliis ejus circa cibos & ciborum* περισκευῆ *novitatibus defutura erant, ſi civilis Galliæ Mars illi parcere, & coquorum celebrium vota, quibus inſigne ſui deſiderium reliquit, exaudire voluiſſet. Aſt hæc fortaßis in Aula & apud Magnates tantùm? Imò & extra aulā luxus habitat: atq; in humilioribus caſis. Opificiorū enim adminiſtri*

Herodotus lib. 1.

Henric. Stephan. in Apolog. pro Herodoto.

Pari-

Bodin en la reſponſe au ſieur de Maleſtroit.

Pariſiis in caupona ſinguli coronatum in uno prandio, magiſtri verò coronatos binos prodigere, pulchrum exiſtimant. Et domi, lactucas aquâ ſaccharatâ irrigari inſolens non eſt; ut eò minus dubitandum ſit, quandā Avenionenſem, quæ aulæ Pontificiæ ibi tum ſedem Apoſtolicam habentis Lais fuerat, turdis & perdicibus aliiſquе avibus veſci ſolitam, quæ fœniculi, anethi, coriandri, aut ſimilium ſemine ſaccharo condito paſtæ eſſent. Glires etiam, immunda animalia; quos tamen Cenſoriæ Romanorum leges, princepsq́ M. Scaurus in Conſulatu, non alio modo cœnis ademère, quàm conchilia, aut ex alio orbe convectas aves; lurcone Gallici appetivêre: qui ſuâ domiti impotentiâ ruſticorum ædificia hyeme diruerunt, ut glires dormientes ad delicias conquirerent. Sed in hac Sybaritica Gallicæ gulæ pompa ſæpe mentem ea ſubit cogitatio, qu fieri poſſit, ut homines aliàs gloriolæ in ceremoniis & geſtibus captandæ ſolertiſſimi tam indecorè cibum ca piant, & menſarum ſuperſtitioſas ſolennitates tot ſ lœciſmis contaminent. Putes alios populos edere Gallos autem vorare & glutire; qui præ nimio cupe diarum appetitu ſæpicule linguam & digitos morſ cant, & juſculis fœdè inuncti patinas non aliter ut ſu trullas ſuas circumagitant. Diogenes olim puellum offendens Gallico iſto more eſitantem, ejus præcepto faciem depalmavit: quid in Gallia facturum fuiſſe opinamini, Auditores? quot Diogenes ſubſtituiſſe qui colaphis depugnarent? quot magiſtris Romanis

Henr. Steph. in Apol. pro Herodoto.

Plin. hiſtor. nat. lib. 8. cap. 57.

Bodin. in theat. naturæ, lib. 3.

Mich. de Mõtaigne au livre 3. chap. 13. des Eſſais.

pi

pus eſſet, qui, quod antiquitùs in Urbe factum novimus, hodie Gallis bellè gradiendi & bellè comedendi modos præſcriberent, & eorum animis inſcriberent.

Quò verò inconſtantiſſimam veſtimentorum Galliæ varietatem, niſi ad Furiam tertiam referam? quis Proteus, quis Vertumnus, quis Chamæleon præ Gallo toties mutat, toties variat, toties ſe transformat? Rabeleſius fabulatur, Panurgum in Italia LXXVIII. modos parandi argentum obſervâſſe: ſed ubi paullulùm Gallis & Hiſpanis uſus eſt familiariter, centum & ampliùs modos pecunias magnificè expendendi addidiciſſe: quâ de cauſa ille meſſem & triticum ſuum ſemper in herba abſumpſerit. Aſt hic mos Panurgicus hodieq́ apud Gallos durat; quem ſumptus veſtiarii inveteratâ licentiâ probè confirmant. Veſtis ſerica poſtremos hominum & fecem plebis tegit: ſiq́ veteramentarius ſutor biennium tantùm cacularem militiam ſequutus eſt, audebit is accingere gladium inauratum, quem antiqua Nobilitas niſi Equeſtri dignitate ornata raro geſtavit; audebit is tibialibus ſericis indutus comparere, quibus tamen Henricus II. Rex ſemper abſtinuit. Qui monſtroſas veſtium formas, qui ſinuoſa caligarum volumina, quibus tertio aut quarto amplius, quàm neceſſitas requirit, inſumitur; fœminarum papiliones, vertugados *dicunt, quibus penè bipatentes portæ parum patulæ ſunt; qui reliquum mundum veſtiarium omnem particula-*

Lanovius Diſcurſu 23.

Lanovius Diſcurſu 9.

Gallicus veſtiarius luxus, ait Henr. Stephanus in Apol. pro Herod. *eò cæteris omnibus, qui unquam fuerunt, eſt damnoſior; quòd in dies atq́ adeò in horas innovatur. Nam ut taceam, in regũ noſtrorum aulis id veſtis genus, quod manè geſtari cœperit, veſperi pro obſoleto haberi; id demum circa cultũ corporis magnificũ & ſplendidum ducitur, quod diu magnificum ſplendidumq́ eſſe non poteſt: ne videlicet novæ ſemper ſumptuum occaſiones deſint, &c.*

ticulatim ad calculum exigere voluerit; cognoſcet, hanc eſſe tritam ſemitam, quà compendioſiſſimè itur ad ptochodochium. Duanæ quidem Lugdunenſis
Lanovi' Diſcurſu 4. inſtitores contendunt, ex iſta veſtiendi libertate reditus
300000. Cronen. regis annuis trecentis coronatorum millibus augeri: ſed regni tabulis accepti & expenſi bene & ſobriè ponderatis & inter ſe collatis, manifeſtum eſt, quotannis
4000000. Francken. pluſquàm quadragies centena libellarũ millia ex Gallia in Italiam tranſportari, & pro mercibus luxus fomentis & inſtrumentis exponi; quæ in Galliam invectæ luculento mercatorum fœnore, ſed damno Regis & ſubditorum, centies & vicies centena libellarum mil-
12000000. Francken. lia ſuperante, ſuperfluas & non neceſſarias veſtium põpas exhibent, quibus honeſtiùs Gallia carere poſſet. Etſi verò ſumptuariæ leges multæ emendando luxui latæ ſunt multoties: illæ tamen, vicies centenis hominum millibus repugnantibus, & in alia omnia euntibus, ponderis nihil habuêre: cumq; in ſpeciem fœminæ quadã parerent, textilis auri & argenti uſum intermittentes, mox eæ inſigni legis fraude veſtes, Mediolani Phrygio opere artificioſiſſimè elaboratas, emerunt & in-
Reſpõſe de Bod. au ſieur de Maleſtroit. duerunt; ſingularum manupretio, ſine materiæ ipſius æſtimatione, quingentis coronatis conſtante. Et ut Galli undiquaq; proderent, temeritatem etiam veſtiariã ut aliam omnem ſibi eſſe innatam; unus ex illis induſia
Bodin. ibid. ſua Lutetiâ in Belgium uſq; lavanda miſit; lotrici pro mercede Teſtone (ſex bacium nummo) in ſingula dato. Niſi hoc dementiæ proximum facinus potiùs ad aliud

gentis

gentis vitium, faſtum *ſpectat: qui in Nobilium ordine tam alto incedit ſupercilio, ut vix ferri poſſit. Quotuſquiſque inter eos familiam ſuam cum regio ſtemmate non conglutinat? Quotuſquiſque avorum & majorum catalogum non fingit ingentem? Ut Johannes Baſilii F. magnus Moſchorum Dux in ſuperba ad Stephanum Poloniæ Regem epiſtola abſurdè genus ſuum à Pruſſo quodã Octavii Cæſaris fratre deducebat: ſic illi altum ſpirantes Galli in proavorum injuriam novos imaginarios & ſpurios regillos plerunque mentiuntur. Quam ſtoliditatem facetè exploſit inter eos vir primarius, & cæteris prudentiâ anteſtans; qui in conventu quodam Nobilium frequenti, cui unus intererat reliquis titulorum & adfinitatum prærogativâ major, cum perſpiceret, alios omnes ad unius eminentiã commoveri, & conditionis ſe haudquaquã eſſe vilioris velitari, illo ex fallaci nominum ſimilitudine, iſto ex gentilitiorum inſignium collatione, hoc ex charta domeſtica tinearum pabulo, antiquitatis & dignationis argumenta extruente, & ex omni numero vel minimo quoque regem aliquem tranſmarinum inter avos denarrante: ille menſâ ſtratâ & prandii ferculis jam appoſitis accumbere nolle, ſed prono in ſupplicem cultum corpore longâ & profundâ veneratione circumfuſam Nobilitatem honorare, temeritatem ſuam excuſare, qui hactenus cum ea nimis æquabiliter vixerit, ignorantiâ delictum velare, & tandem inter tot Principes prandere incivile & ruſticum dicere:*

Reinoldus Heidenſtenius de bello Moſcovitico lib. 1. Alex. Guagninus rer. Polon. tom. 1. C. Warſevicius in Panegyric. ad Steph. Reg. Polon.

Mich. Montanus lib. 1. cap. 46.

Mm 2 ad

ad hanc mimicæ irriſionis & ludibriorum ſcenam mox cumulus acceſſit injuriarum: acquieſcite per Deum, *ait*, & vivite eâ ſorte contenti, quam & hereditariò à Patribus accepimus, & virtute noſtrâ acquiſivimus; intra

fortunam debet quiſque manere ſuam:

ſapientem nunquam ſui, nunquam majorum ſuorum pœnitet. *Idemq́ nobilitatis faſtus trecentos, & plures ex eodem grege, ambitionis ſtimulis adhuc noſtrâ memoriâ compulit, & importunis precibus Reges impulit, ut hi illos in Equeſtrem S. Michaëlis ordinem cooptaverint: quod an illuſtriori accipientium in re familiari detrimento, an verò dantium exiſtimationis læſione factum ſit, dijudicatu difficile eſt: cum illi novitii, ne novam dignitatem vilipendere viderentur, immoderatos ſumptus facerent, & facultates graviter mutilarent; ſupra centum ex illis, ubi intellexerunt S. Michaëlem ad Lazarum grallatoriis paſſibus properare, torquem in manticam mutaturum, veterem vivendi modum repetentibus, inutili famulitio dimiſſo, & torque in arculam incluſo; hi verò Equeſtrem honorem virtuti ac meritis priùs debitum paſſim vilibus conferrent, & ſic, quos minimè debebant, collegas ſuos crearent: C. Tiercellino Rupimanio antiqui moris Equite, mordaci dicterio indignabundo ſæpiùs dicente;* torquem conchyliatum, poſtquam indignis promiſcuè communicari cæpiſſet, non jam eſſe fortium virorum inſigne, ſed omnium beſtiarum collare.

Lanov. Diſcurſu 8.

mal ſouppe, qui tout diſne.

Thuan. hiſt. lib. 16.

Super-

Supereſt, auditores, & aliud crimen, quod ſolum ad infamiam Gallis perpetim inurendam ſufficiat; *quòd ſint illi* ut in amorem, ita & in odium ac ſævitiam nimii ac leviſſimi. *& quemadmodum vehementiſſimas tempeſtates, quæ agris calamitatem inferunt, exhalationes ac vapores tenues generant: ſic illi ob nullius momenti ac ridiculas ſæpe cauſas in proximi vitam, fortunas, ac honores petulantiſſimè graſſantur. Inquieta gens; tranquillitatis inimica, & turbarum rixarumq́ avida; quod Flandri adagio innuunt iſto;* Quand le François dort, le diable le berſe; quando Gallus dormit, diabolus eſt motor cunarũ. *& liquidiùs Caſpar Colinius in ſcripto quodã ad Regem Carolum IX. teſtatur idipſum;* Gallis hoc inſitum eſſe, ut cum hoſtem extra fines non habeant, in cõmilitones ac concives ſuos ſæviant, & omnes pacis artes peroſi ſceleratâ mente viatores hoſtiliter aggrediantur. *Et ut res memoriæ recentiores libemus; Draginianũ meminit; Antonium Richiendum, virum honeſtum & pium ab efferata plebe immaniter eſſe occiſum; quæ exenterato cadaveris ventre, viſcera per vicos tracta poſtremò in cloacam mœnibus ſubjectam projecit, cor & jecur haſtæ affixa & per oppidum ferali pompâ diu circumgeſtata tandem canibus, tanquam genus cibi, devoranda præbuit; averſantibusq́ ea canibus, indignati qui dederant, in canes veluti Lutheranos ſævierunt. Cæſarodunum referens horreſcit, ſui Præſidis Joannis Burgeolii, ſenis totâ vitâ innocentis, indigniſ-*

La France eſt le plus facile climat, qui ſoit au Monde, à recevoir de nouvelles impreſſions. Le Cavalier de Savoye.

Am. Marcellin. lib. 15. Alberic. Gẽtil. de jure belli lib. 1. c. 10. & lib. 3. cap. 11.

Thuan. hiſt. lib. 51.

Thuan. hiſt. lib. 18.

A. C. 1560.

Thuan. hiſt. lib. 30. A. C. 1562.

ſimam necem; quem plebeia rabies, cum extra portas, incolumitatem magno pretio pactus, ſe diſſimulatâ perſonâ proriperet, agnitum ac fuſtium dolonumq; ictibus nequiter contuſum, ad extremum exutum, & ad Ligeris ripam deductum, pedibus ſurſum ſublatis, & capite deorſum in aquam pendente ſuffixit, ita ut corpore tenus aquâ extaret: tum ſpirantis adhuc ventrem aperuit, avulſiſq; viſceribus & in profluentem projectis cor exanimato extraxit, & conto affixum per urbem contumelioſis vocibus ad immanitatem additis circumtulit. Matiſco feralem præfectum

Thuan. hiſt. lib. 31. A. C. 1562.

San-pontium omnibus maledictis inſectatur: cui elegantiores urbis fœminas, & vicinæ regionis nobiles matronas, quæ ad urbem ventitabant, plerumq; convivio accipienti, ſolenne erat, poſt cœnam, dum ſecundum ripas amœni fluminis urbem alluentis inter militum greges deambularet, unum aut alterum è captivis, quos levi de cauſa plurimos in carcerem cottidie trudebat, producere, ac de ponte dejicere: eoq; ſpectaculo ſe ac convivarum oculos ſatiabat, dijudicans a[c] plerunq; à commeſſantibus quæritans; ecquis expe[-] ditiore ſaltu & majore cum alacritate ſe præcipiten[-] dediſſet? *Monbriſonium crudelem ſpectandi vo[-]*

Thuan. hiſt. lib. 31. A. C. 1562.

luptatem in Adretio Proteſtantium duce exſecra[-] tur: qui propugnaculo per deditionem capto, parten[-] deditorum in editiſſimam turrem duxit, & poſt pran[-] dium quaſi ad oblectamentum è feneſtris præcipita[-] vit. inter quos unus repertus eſt, qui ad præcip[-]

tium

tium ductus, cum tempore & ſpatio ad impetum capiendum, ut deſiliret, petito ſemel atq; iterum reſtitiſſet; increpante Adretio, quaſi tempus inutiliter conſumeret; ille nihil turbato vultu; atqui, *inquit,* quod me jubes ut faciam tam citò, id ut decies capto impetu facias per me licet: *quo audito Adretius præſentiam ac ſecuritatem animi in tanto diſcrimine jocantis admiratus, homini ignovit. Connæum inter lugubria deplorat; mulierem è latebris, in quas, ut primum militis furorem evitaret, cum viro confugerat, eductam in conſpectu ejus ſummâ contumeliâ vitiatam fuiſſe, tum gladium ſtringere juſſam, in quem uſum ignaram, cum alienâ manu regeretur, & ab aliis à tergo impelleretur, in virum incubuiſſe, & lethali ictu confeciſſe; non contento milite innocentis fœminæ pudicitiam violâſſe, niſi etiam uxorias manus cæde mariti contaminâſſet. Piſcarium prætorium domini ſui Renati Campani, ob naturalem utriuſque coxendicis luxationem ex eaque claudicationem armis ferendis imparis, ſed aliis qui arma tractabant atrocitate ſuperioris, inhumanam vafritiem altùm inclamat: qui bipedum nequiſſimus quoſcunque vel minimâ ſuſpicione inviſos per dolum aut vim nactus in profundiſſimum vivarium, quod ma*gnus ſuum poculum *jocoſè appellitabat, dejecit; & Carolo IX. Regi interroganti, quot Proteſtanteis his ultimis bellis majore poculo ſuo ad bibendum*

Thuan. hiſt. lib. 34. A. C. 1562.

Thuan. hiſt. lib. 30. A. C. 1562.

dum invitaſſet, hoc eſt, vaſtiſſimo illo barathro ad lucios ſaginandos immerſiſſet, reſpondit; rerum nihili ac nullius valoris ſe repertorium conficere ſuſque deque habuiſſe. *Sic & Engoliſma Vaſconum, hominum licentiæ ac prædæ aſſuetorum, expilationem reformidat; qui præter infinita ſcelera ſe teterrimo ſacrilegio obligaverunt, in maneis Johannis Engoliſmæ Comitis, Franciſci I. avi, debacchati; capſulâ plumbeâ refractâ, aridoq; cadavere, ſed adhuc integro diſiecto, iſtud flammis abolituri, niſi prohibiti fuiſſent. certè ex arcula conflata pilas majori ludibrio quàm fructu effecerunt. Quid verſor in minutiis? Guillerii latrones nuper Britanniam Armoricam, Pictonicum Andinumq; agrum, & alias provincias, tanto terrore compleverunt, ut conturbatâ commerciorum libertate & itineribus omnibus infeſtis, non ſecus atque in aperto bello vigilum ſtationes paſſim collocatæ fuerint: Præfectis & Juridicis provinciarum illos aggredi non auſis, & homicidiorum frequentiâ, atque publicâ arboribus affixâ ſcripturâ territis; quâ illi nobilibus pacem, præfectis & eorum ſatellitio mortem, mercatoribus ſacciperii exinanitionem denunciabant:* Paix aux Gentils-hommes, la mort aux Preuoſts & Archers, & la bource des Marchands. *Guillerius autem à quo toti latronum factioni nomen, in prædatoria excurſionum venatione egregios ſæpe faciebat ludos; & quâdam meridie, in regia via, quæ Condivicinum Nannetum fert, jacens pronus ſiſtit mercatorem eo-*

dem

Thuan. hiſt. lib. 30. A. C. 1562.

Le Mercure François lib. 4. A. C. 1608.

dem proficiſcentem, quo cum unâ comitem iturum ſimulabat. Sed is interrogatus, cum litis causâ Condivicinum ſe tendere diceret; nec tamen pecuniam, niſi ſeptem ſolidos in futurum prandium, habere reſponderet; Guillerius ſtatim; Et ego, *inquit*, pecuniam non habeo: ſed ut habeamus uterque, DEUM invocabimus; quicquid ille dederit, ęqualiter inter nos diſtributuri. *& cum dicto libellum promit, mercatoremque in genua procumbere & preces dicere cogit: lectâque & finitâ unâ oratiunculâ, ſcrutari jubet, num aliquid cœlitus obvenerit: cui manum in ſacculum immittenti, & nihildum offendere poſſe affirmanti, ſimulq; culpam, ac ſi obiter tantùm & ſine acriori cordis conſenſu preces demurmurâſſet, amolienti; Guillerius quinque ſolidos ex ſacculo colligens, dimidium ex pacto offert. ambobus ita preces iterantibus, & Guillerio jam decem ſolidos, poſteà quindecim extrahente; mercatore autem ſemper vacuas manus reducente; Guillerius infit;* magna in te cordis & oris pugna ſit oportet; aliâs mecum perinde precum ferres pretium: *ſed mercatori, quantum potuerit, animitus precatum eſſe denuò aſſeveranti, aſtutè reponit Guillerius;* Tu igitur procul dubio habes nummos. nam ſi ego, qui non admodùm profundas preces fudi, argentum præmium accepi, quantò magis tu accipere debuiſti. *& continuò illius ſcrinia explorat & excutit, & reperit* quadringentos coronatos; ducentoſque ſibi ſocietatis lege ſervat, & cum reliquis infe-

licem precatorem dimittit, atque increpat, quaſi ſe circumvenire, & ſociale lucrum ſolus auferre injuſtè voluerit. *Aſt quid immoror? illæ enim hiſtoriolæ ſunt veluti guttulæ ex immenſo & profundo Gallicæ levitatis, crudelitatis, & malitiæ mari. Propiùs tamen gladiatoriam Gallorum intemperiem in monomachiis illegitimis nunc conſidero; quæ omnibus increpationibus & deteſtationibus deterior tantoperè excesſit modum, ut copia rerum me redigat ad verborum inopiam. Ut enim Pilatinus lacus in Helvetia ejus eſſe naturæ fertur, ut, ſi quid in aquas illius projiciatur, ſtatim cœlum in atras coëat nubes, ac fulminibus, grandinis & nimborum fragore horrendùm detonet, cum viciniæ damno & tremore: ſic Galli quiſquiliis, apinis, tricis, & ſi quid vilius iſtis, offenſi, aut potiùs offenſiunculas captantes; quia fortè alter alterius ciſiarium percuſſerit, puerum verberaverit, meretriculam blandiuſculè appellaverit, aut etiam verbulum aliquod audaciùs prolatum, aut vitium etiam non fictum objectum ſit; extemplò in duella proruunt, periculum facturi, uter citiùs alterius animam elidere & Orco oppignorare poſſit. Nullibi certius Diaboli lucrum: nullibi laniena hominum immanior; nullibi contemptus mandatorū contumacior. Interdicat licet* Deus *ipſe, Eccleſia vetet, Rex prohibeat, & per* Deū *vivum juret, nulli gratiam delicti facturum, nullius interceſſionem, ne Reginæ quidem auditurum; ſtet proximè carnifex; pœnæ etiam acerbiſſimæ gladii, ſuſpendii,*

Sebaſtianus Münſterus in Coſmograph. lib. 3. cap. 71.

Bod. de Rep. lib. 4. cap. 7. Petr. Matth. in hiſt. Henr. IV. lib. 2. narr. 2. & lib. 5. narr. 2. Le Mercure François lib. 2. & 5.

dii, confiſcationis, ſepulturæ privationis, infamiæ, læſæ Majeſtatis, & aliæ, ſequantur: quid tum? Galli rixari, decertare, furere, μονομαχεῖν *non deſiſtent: non, ſi in extremis Libyæ deſertis agant, vel unum menſem tranſigent quietum.* Mettez trois François, *ait Montanus*, aux deſerts de Libye, ils ne ſeront pas un mois enſemble ſans ſe harceler & eſgratigner. *Quid obſtat, quò minùs, nihil proficientibus pœnis, Gallorum petulantia inſanum Regni Narſingæ morem propediem vincat: ubi Rex non modò ſingularia certamina permittit, verùm etiam victorem præmio torquis aurei donat, his legibus, ut alius paribus armis dimicaturus victo rurſus auferre poſſit. Apud Gallorum majores monomachiam antiquavit Ludovicus IX. eamq; planè extinctam ab inferis revocavit, ſed in quibuſdam duntaxat caſibus approbavit Philippus Valeſius: donec Franciſcus I. in Principum corona virum bonum eſſe negaret, qui mendacium oblatum armis non rejeciſſet. quod dicterium immaturum poſteà prava conſuetudo arripuit, ut jam inter nobiles aut milites gravem infamiæ labem contraxiſſe videatur, & nemo vir bonus aut fortis cenſeatur, qui injurioſum iſtum injuriæ revincendæ modum certaminis aleâ non expiaret: graviſſimis inde controverſiis, vulneribus, cædibus, ad omnes civium ordines permanantibus.*

Mich. Montanus lib. 2. cap. 27.

Petr. Matth. in hiſt. Henr. IV. lib. 5. narrat. 2.

Guido Papæ deciſ. Gratianop. Quæſtion. 617. & ibi P. Matthæus in Annotat.

Bod. de Rep. lib. 4. cap. 7. vide & Thuan. hiſt. lib. 3. de duello inter Cabotium & Caſtanéum. A. C. 1547.

Jam verò tandem illuſtriſſimi cognati, & vos cæteri

collegæ, judicate; annon Gallia Galliq́ commiſeratione Europæorum potiùs, quàm primatu inter Europæos ſint digni? annon fortuna Gallica ſerpat humiliùs, quàm ut in ſummo ſpectari poſſit?

Verùm enimverò quid hoc rei eſt? quæ Germanorũ famæ accreſcit ignominia & labes? quis ignorat, hodiernos Gallos eſſe Germanorum ſanguinem, nepotes, ſurculos, colonias? an virtus avorum ita obbrutuit in poſteris? Dudum, Auditores, hoc doloris ſaxum volvi; dudum miſeriam cognati ſanguinis deploravi. Utinam! Utinam! & quid poſſum nunc aliud, quàm Utinam? Peregrina terra eſt, peregrinus aër, & cœlum peregrinum eſt; quæ noſtros ſæpiſſime corruperunt, & peſſimâ metamorphoſi à ſe ipſis alienaverunt; ut ita perinde Germanos hodie repræſentent, uti perſonata illa terriculamenta, avibus & feris abigendis in agro poſita, homines referre videntur. Et quemadmodum Poëtarum Circe ex hominibus effecit beſtias;

Natal. Comes Mythol. lib. 6. cap. 6.

Virgil. 7. Æneid.

hinc exaudiri gemitus iræque leonum
vincla recuſantum, ac ſerâ ſub nocte rudentum,
ſetigeriq́ue ſues, atque in præſepibus urſi
ſævire, ac formæ magnorum ululare luporum;
quos hominum ex facie Dea ſæva potentibus herbis
induerat Circe in vultus ac terga ferarum:

ita Gallia Germanis Circe fuit, quæ illos avito virtutum patrimonio ſpoliavit, & eorum corporibus belluinos

luinos animos immiſit. Sive ut in Italiæ Albuneo, Aniene, Elſa, Silaro, & aliis amnibus ac fontibus quibuſdam, ligna lapideſcunt; aut ſicuti argentum in aquam chryſulcam merſum, totum in aquam liquatur, nullo argenti veſtigio apparente: eodem modo Germani in Galliam digreſſi degeneraverunt, & illâ tranſmigratione tanquam legitimi ſucceſſores veterum Gallorum commoda & incommoda ſuſceperunt, eorumque virtutes ac vitia poſſeſſum iverunt: quod ipſum mecum Franco-Galli ſincerè & apertè, quæ Germanici candoris reliquiæ ſunt, fatentur. Les François *(inquiunt)* paſſans le Rhin ne ceſſerent de tourmenter les Gaules, juſques à ce, que les François, les ayans tous ſi non chaſſé, du moins appaiſé les uns, & forcé les autres à faire joug, y eſtablirent en fin leur domination; leſquels reprenans comme par droict de legitime ſucceſſion avec les commoditez du pays le bien & le mal, tant de l' inſuffiſance, que de la peu diſcrette legereté de ces peuples anciens, n' ont eſté moins ſignalez pour un ſemblable naturel guerrier, que pour les grands troubles & trop animeuſes diviſions, leſquelles ont aſſez ſouuent approché l' eſtat de ſa ruine, &c. *Sed manum de tabula. Imò verò nondum; inquis, illuſtriſſime Princeps cognate,* Dux Ioachime Erneſte. *Quò enim, ais, ſpectant tot ampliſſimæ terræ Galliæ dotes? quò pertinent tot clariſſimæ laudes, quibus Galli ab Italis, ab Anglis, etiam à Germanis honorificentiſſimè appellati ſunt?*

Paul. Merula Coſmogr. part.2. lib.4. cap.13.

Bodin. in theat. nat. lib.2.

Autor. 5. libri hiſtoriæ *des derniers troubles de France.*

ti ſunt? Rhetorica, mi cogate, multas habet figuras, & multos tropos: & ornatus omnis non rarò à verborum proprietate diſcedit. audi quid Martialis dicat ad Cinnam:

Martial. Epigram lib. 5.

Cum voco te Dominum, noli tibi, Cinna, placere:
Sæpe etiam ſervum ſic reſaluto meum.

At verò ut Galliæ Gallisq́; omnes laudes non adimo: ita tu plures credidiſti, quàm ibi reperire poſſis. Quod etſi ex iis, quæ dixi, ſatis ſuperq́; manifeſtum eſt: ut tamen palpes magis, aliquot adhuc argumenta quaſi per ſaturam expromam. Dicunt Galli, ſe clementiſſimo frui aëre, nec ullâ cœli gravitate flagellari: ſed falſi ſunt, mi cognate. Nam Carolus IX. cum aliquando eſſet in
A.C. 1565. *Septimania, quæ totius Galliæ maximè temperata & Auſtralis eſt, venit Carcaſſonam, urbẽ Epiſcopalem in colle ſitam; ex qua cum poſtridie imã urbem regiam, brevi interjecto ſpatio diſtantem, regiâ pompâ ingredi*
Thuan. hiſt. Lib. 37. *deſtinâſſet; nocte, quæ illam diem præceſſit, tantâ mole & impetu nix incubuit, ut everſis apparatibus ad eam magnificentiam extructis rex totos X. dies obſeſſus expectare coactus ſit. uti & olim Maria Andegavenſis Caroli VII. uxor toto trimeſtri à nivibus VI. pedum altitudinem ſupergreſſis obſeſſa in eadem urbe moram fecit. Quoties etiam Sequana, Liger, & ipſe Rhodanus, non minùs quàm noſtra quædã Germaniæ flumina, glacie concreverunt: ut jumenta paſſim ac*
Thuan. hiſt. lib. 50. *carri onuſti per ea tranſmitterẽt? hyeme tantâ ſæpè ſævitiâ graſſãte, ut frugiferas arbores ferè omnes in Provincia*

vincia ac Septimania gelu uſtulaverit? Dicunt iterum Galli; Galliam ubiq; eſſe fertilem, & nullibi ſterilem: ſed & hîc errant, mi cognate. Tædioſum ſit, per Syrtium, quas landas *vocant, longos tractus, & per tot dumoſas & aſperas regiones orationem circumducere. audi Bodinum, quem de Gallia loquentem nemo Gallus rejecerit:* peræquatoribus, *ait,* noſtris exploratum eſt, deſerta & inculta loca, ſi aquas & vias adjungamus, duos Galliæ trientes auferre. *De Sale, mi cognate, verum eſt: qui cum Gallis ſit copioſiſſimus, adeò quidem; ut ſalinatores Narbonenſis provinciæ lacum Marſilletum, qui eſt in agro Carcaſſonenſi, & ardenti æſtate totus in ſalem concreſcit, ſordibus ac ſtercoribus conſpurcent, propterea tantùm, ne vectigal ſalarium marinum minuatur: inſulsè tamen contendunt Galli, Belgas ſive Inferiores Germanos ſale Gallico carere non poſſe. Audi, quæſo Princeps cognate, Lemnium*: Majores, *ait,* noſtri olim ſalem confecerunt uberrimo ſanè quæſtu, non ex aqua marina, ſolis ardore in ſalē concreta atq; indurata, quale ex Hiſpaniis ac Galliis ad nos perfertur, ſed ex maritimis glebis exuſtis atq; in cinerē redactis, quē infusâ aquâ minutatim in ſalem reducebant ſplendidū ac nitentem; nec alio ſalis genere tota Belgica ad noſtrā uſq; memoriā uſa eſt. Qui conficiendi ſalis modus cum inducto externo exoleſceret, excogitatus eſt alius nō minùs quæſtuoſus. ſiquidē advecto ex Hiſpaniis atq; Aquitanico ſinu, rudi ac nigricante ſordidoq; ſale, exēpto limo, excoctiſq; ſordib⁹, candidiſſimū id noſtrates efficiūt, reb⁹ aſſer-

Iam etiam grandium arborum in Gallia tanta eſt inopia; ut ad navium & ædificiorū fabricam ex peregrinis regionibus trabes conquirendæ ſint. & cum arbores fructiferæ ante cædantur, quàm fructum pecoribus utilem proferre poßint, rei annonariæ inopia ſequatur neceſſe eſt. ait Bod. de Repub lib. 6. ca. 2.

Bod. de Rep. lib. 6. cap. 2.

Bodin. in theat. nat. lib. 2.

Lemnius de occult. nat. mirac. lib. 3. cap. 9.

aſſervandis aptiſſimum. Sed alter ille modus facilè in uſum revocari poteſt, ſi externus ſal hoſtili odio denegetur, aut ex quavis alia cauſa ejus copiam nobis deeſſe contingat. *Ac tametſi Belgæ hodie è Gallia ſalem abundè domum vehunt; viliori tamen pretio illum, quam ipſimet Galli emunt, & nonnunquam è Belgio ſalem Gallicum in Galliam revehunt; atque ita ſalem Gallicum in ipſa Gallia, ipſiſmet Gallis, cum illuſtri Gallicæ ſtultitiæ nota, lucroſè vendunt.*

Bod. de Repub. lib. 6. cap. 2.

Jactitant præterea Galli totius gentis ſuæ libertatem, & Galliam ſervos non pati gloriantur. Olim, Auditores, plebs penè ſervorum habebatur loco: *hodie, neſcio an ſit conditionis melioris. Equidem hominum memoriâ dominus Rupis-candidæ in Aquitania iis legibus operas à ſubditis exigebat, ut non ſolùm agros colere, fructus legere ac terere, & omnia quæ juberet exportare & importare, ædes etiam caducas reficere, dominum captivum ſuis pecuniis ab hoſtibus redimere, & quatuor ex cauſis capitationem pati cogerentur; verùm etiam ſi domicilium originis ſine domini venia mutarent, capiſtro domum reducere ſibi licere contendebat: quod poſtremum tamen Curia Toloſana ſuo decreto excuſſit. Sed an ſervos planè non patiatur Gallia; Galli ipſi non ſunt unanimes. Sic enim Carolus Molinæus*: Vrbs Pariſiorum non habet hoc privilegium: car le ſeigneur de Chaſteauroux en Berry vendica ſon ſerf, qui s' eſtoit retiré, &

Cæſar lib. 6. de bello Gal.

Bod. de Rep. lib. 1. cap. 5.

A. C. 1558.

Carol. Molinæus in annot. ad conſuetud. Bituri g. tit. 1. art. 1.

ré, & fait bourgeois de Paris, & obtint la proviſion. Itaque Senatus judicio patroni cauſa obtinuit adverſus Abbatem divæ Genovefæ. Quidam dicunt pour le regard des ſerfs des ſeigneurs, qui ſont hors de ce Royaume: ſed non eſt expeditum. *Et tamen Galli ſe omnibus virtutibus ornatiſſimos, ſive potiùs ipſas virtutes eſſe volunt. Quis, Auditores, in illo Furiarum imperio virtutibus poſſit eſſe locus?* In limite Lemovicano ſum, *alicubi ſcribit Joſephus Scaliger, & Gallus*, ubi non ſolùm librorum ſed & bonorum hominum maxima ſolitudo eſt; in regione, quæ ab omni humanitate & literis vaſta eſt. *At ſi probi homines, ut numi ſtatim ex inſpectione externa dignoſci poſſent; quovis pignore contenderim, Scaligerum in tota Gallia bonorum hominum inſolitam ſolitudinem inventurum fuiſſe. Cumq; ex illis, quæ ſupra ad ravim uſque recitavi, quivis intelligat, Gallos virtutem in vinculis tenere, & paternis vitiis non contentos in ſceleribus maſculè progredi, nihil horrentes magis, quàm hiatum terræ dedignantis ſui oneris improbitatem: ſapientibus ita ſatis dictum eſſe puto: niſi confutare voluero illorum errorem, qui heroica priſcorum Celtarum & Gallorum facinora, eorumq; res ducibus Brennis, & cæteris bonæ fortunæ ac Martis filiis, in Aſia, Europa, & alibi fortiſſimè geſtas, unis Gallis, qui tum in Gallia habitaverunt, perperam adſcribunt. Tam enim Germani quàm Galli dicti Celtæ ſunt; quod apud hiſtoriarum doctos*

In Epiſtola ad R. D.

Tutelenſes in Lemovicibus litiū ſunt amantiſſimi; quas etiā de lana caprina & nullius pretii quiſquiliis acutè texere ſolent; in eo tamen bonā famam prodigunt omnē, quòd in teſtimonii dictione fidem & veritatē pecuniæ mancipant. Fran. Des-rues in deſcriptione Galliæ.

> Vide Fr. Irenicum in exegeſi German. lib. 1. Cruſium Annal Suev. part. 1. lib. 2. cap. 1. Lipſiū. Sat. ſerm. lib. 1. c. 6. Thom. Dēpſterum Antiquit. Romanar. lib. 8. in paralip. ad cap. 24. 26. 29. 34.

> Cicero in orat. de provinc. conſularib.

> Cæſar lib. 2. de bello Gall.

eſt indubium. Κελτῶν γάρ τινες, οὓς δὴ Γερμανοὺς καλοῦμεν *ait Dio:* Γερμανικὸς ὁ φράγγος λέγεται: οἱ Γερμανοὶ, Κελτοὶ λέγονται; *ait Suidas. Et Gallorum nomē pro Germanis quoq; olim promiſcuè uſurpatū fuit.* C. Marius, *inquit Cicero,* cujus divina atq; eximia virtus magnis populi Romani luctibus funeribuſq; ſubvenit, influenteis in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit. *Verùm Cæſar & Hiſtoricorum exarchi teſtantur, illos Cimbros ſive Teutones fuiſſe: uti &*

> G. Cambden. de primis incolis Britañiæ. Ioan. Iſac. Pontanus in appendice ad Itinerarium.

eos, qui Brenno Duce Delphos Græciæ diripuerunt, Cimbros vocat Appianus in Illyricis: ut credibile ſit, illos invictos tot populorum domitores, moribus, corporibus, fortitudine ſimillimos Germanis, imò genuinos Germanos, aliquando ſub nomine Gallorū latuiſſe; & quæ laude digniſſima de antiquis Gallis ſcribuntur, ea Germanorum gloriæ accenſenda eſſe. Aliâs Germanis Gallorum robur tanti neque fuit, neque adhuc eſt, ut illi ad horum bellicos ſtrepitus animos demittant: ſed quandocunque Germani Rhenum armati tranſierunt, tunc Gallis fuga in mente & alæ in votis ſemper fuerunt. Cum Maximilianum I. quidam Regis Gall. Conſiliarius contemptim appellaret Conſulem Auguſtanum; *Rex Ludovicus hominem graviter coarguit;* Tace ſis aſine, *ait*, nec talia ampliùs effuti; quando hîc Conſul tympanum pulſat, tunc tota Gallia contremiſcit.

> I. Manlius in Collectaneis.

> *Gallus in ſuo ſterquilinio plurimum poteſt.* Sene-

Sed ne nimis multus ſim; hoc denique nugantur Galli, Galliarum Regem ferè ſolum verè monarcham eſſe,

eſſe, & ſummâ, perpetuâ, legibusq; ſolutâ poteſtate frui. In pulvere ſcholaſtico, mei Auditores, multa ſæpe de poteſtate Principum, tanquam de ideis Platonicis variè differuntur; quæ ſi ad uſum communem exigantur, videtur in ſomnis fuiſſe laboratum. idem contingit illis, qui vel nimis majeſtatem Principum adulantur, vel nimis eandem arrodunt. ca in ludo de morte Claudii. Cæſ.

dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

Rex Gallorum magnam quidem habet poteſtatem; ſed non tantam, quantam alii opinantur. Certè tenetur lege Agrariâ, quâ publicos agros aut ullam domanii ſui partem alienare prohibetur ſine ordinum conſenſu; & ut maximè alienare velit, nullo modo poſſit, quin regius procurator mortuo Rege perpetuam habeat manus injectionem. Sic quamvis rex poſſit legem ferre; tamen ſuperiores curiæ nullam habent legum rationem, niſi quas ſuâ promulgatione comprobârint; tametſi lapsâ conſuetudine ſenſim de via turpiter deflectunt. Ludovico XI. Curiæ Pariſienſi exitium minitanti, niſi leges à ſe latas promulgaret, purpurati patres conſtanter repugnârunt; & rege ipſo compellato; mortem, *ait Lavacrius Præſes,* potiùs ſubibimus, quàm tuas leges iniquas ferri patiemur. *Et Henricus II. cum Italum ſervuum in carcerem duci juſſiſſet, ac religioſè ſanctèq; jurâſſet, in turpiſſimo ſcelere hominē à ſe deprehēſum, quod evulgari nollet; judices nihilominus fidem affirmanti regi nō habuerunt, & reū liberaverunt. Neq; etiã Rex ærarii eſt domin⁹:*

Fr. Hotomanus in Franco-Gallia. cap. 25. Bod. in meth. Hiſtor. cap. 6. & de Repub. lib. 3. cap. 4.

ſiquidem certus modus in largiendo legibus eſt deſinitus, ultra quem ſi progrediatur ſine Senatus decreto, non paretur, nec rationum judices Quæſtoribus ſine gravi cauſa acceptum ferunt. Et amplius: Rex nec monetam ſine publici conſilii autoritate mutare: nec ſine Parlamenti auctoritate magiſtratum aliquem regni exauctorare, aut crimen abolere poteſt. Minimè verò omnium Ludovici XI. verbo, pratum Gallicum tondere poteſt, quoties ipſi libuerit. Nemo, *ait Phil. Cominæus*, omnium eſt Principum, qui jus habeat vel teruncium unum exigendi à ſuis, præter cõſtitutum annuum cenſum, niſi populus aſſentiatur. ſunt quidem Principes, quibus hoc frequens eſt in ſermone, ut dicant, habere ſe privilegia, ut quantum velint exigant à populo: Galliarum tamen Rex omnium minimè cauſam habet, ut iſtud de ſe jactet. nec enim vel ipſi, vel cuivis alii licet. *Propterea ordines Galliæ in iſtum callidiſſimum Ludovicum intemperantiùs poteſtate ſuâ utentem* Boni publici bellum *ſuſceperunt. Pariter & alii reges populum ita exacerbârunt, ut ejus obſequium & obſervantiam diſſipaverint. Carolus enim Craſſus repudiatus & à ſuis derelictus, brevi ad tantam egeſtatem delapſus eſt, ut ab Arnolpho jam rege facto victum ſupplex rogaverit, ne fame periret*, atque ab ipſo paucos fiſcos in Alemannia gratanter acceperit. *Et ſi ad noſtra tempora decurramus; quàm refrixit ſubditorum amor erga multos reges? quàm degeneravit in odium?*

G. Bud. de Aſſe. Fr. Hotoman. in Franco-Gal. cap. 25.

Comin. lib. 10. Fr. Hotoman. in Frãco-Gal. c. 23.

Philip. Longus Gall. R. cum bona fama etiã bonã conſcientiã exterminavit; quando à ſingulis ſubditorũ quintam redituũ partem exigere auſus eſt. *Bodin en la Reſp. au Sieur de Maleſtroit.*

Cuſp. in Carolo Craſſo. Otho Friſingenſ. Chron. lib. 6. cap. 9.

Quem-

Quemadmodum enim olim à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidũ, à talpis in Theſſalia; à ranis civitas in Gallia pulſa, à locuſtis in Africa; ex Gyaro Cycladũ inſula incolæ à muribus fugati; in Italia Amyclæ à ſerpentibus deletæ ſunt: ſic hodie, mei Auditores, in Gallia ſunt cuniculi & talpæ, quæ Rempub. ſuffodiunt: ſunt ranæ ac locuſtæ, quæ civitatum concordiam pellunt: ſunt mures, qui reges fugant; ſunt ſerpentes, imò ſcorpiones & dracones, qui reges ipſos delent. Quòd ſi electione Galliis daretur Rex; quis Principum in tanto & quotidiano pereundi periculo oblatum ſceptrum acceptaret? Quis ita electionem non præferret ſucceſſioni? Quis Germanorum Imperatorũ ſalutem in tranquilliori & feliciori ſede collocatam eſſe non diceret? Nam licet admodum aliàs ſit incertum, Electio an Succeſſio ſit melior; nec minùs incertum, quàm illud, an Reges Galliæ ſtrumas ſanare queant; cum alii affirment, alii negent; & Petrus de Creſcentiis, Medicus Gallus teſtetur, multóties ſe quidem Reges vidiſſe pro more tangere ſtrumoſos, ſed qui inde ſanatus fuerit, vidiſſe neminem; ut præſtet, ſtrumas in Moraviam ad Zabarovicenſes aquas deportari, ubi bitumine, ſale, chalcantho, quæ in iſtis, profligantur: tamen in noſtra Germania Electio longè ſaluberrimis temperatur & caſtigatur legibus, eaque nunc ita eſt conformata, ut omnibus aliis populis Succeſſionem non invideat. Sed quo abeo? jam tandem manum de tabula, & tibi Franciſce Carole Dux, *frater chariſſime, adſentior: ſimulq́; adſenſum meum Æ-*

Plin. hiſtor. nat. lib. 6. cap. 29.

Petr. Matth. in Diſcurſu funebri Henric. 4.

Eberhard. à Weihe in problem. regio.

Her. Kirchner. in diſp. Candidatoria.

neæ Silvii, qui poſteà Pius II. P P. fuit, judicio firmo: qui ſic de Germanis : Mihi ſeu nova conſideranti, ſeu vetera mente repetenti, inter omnes nationes, quas bello idoneas judicant, nulla expeditior, nulla fortior, nulla peritior, nulla audentior, quàm veſtra, ô Germani, videtur. Vobis homines, vobis equi, vobis arma, vobis pecuniæ ſunt. Nulla natio tam grandis ſub cœlo eſt, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt vobis Dominus Deus noſter. Et ubi obſecro tot clariſſimi Principes, tot generoſi proceres, tot fortiſſimi equites, tot potentes civitates, tot divitiæ, tot auri, tot argenti, tot ferri mineræ? ubi tanta populi multitudo, tanta juventus, tantum animi, tantū roboris? Germaniæ fines, ut veteres tradunt, ab Oriente Viſcella fluvius & Hungariæ limes fuêre: ab Occidente Rhenus: à Meridie Danubius: à Septentrione Oceanus & mare Balteum, quod Prutenicum vocare poſſumus: Nunc quantum extra hos terminos poſsideatis, ipſi videtis. Vos Angliam, pulſis Britannis, occupâſtis: vos Belgarum Helvetiorumque fines, ejectis Gallis, obtinuiſtis: vos Rhetiam & Noricum invaſiſtis: vos uſque in Italiam pedem extendiſtis: vos Hulmerigros, qui nunc Pruteni vocantur, ex manibus infidelium detraxiſtis. Vos igitur magni, vos bellicoſi, vos potentiſsimi, vos fortunatiſsimi, ac Deo accepti Germani eſtis: quibus adeò fines extēdiſſe licuit, & ſuper omnes mortales Romanæ potentiæ datū fuit obſiſtere. Nam terrarū ille calcator omniū, & orbis domitor Iulius Cæſar, quamvis ſubactis Gallis ſæpè Rhenum

Epiſt. 131. de Conſtantinop. clade, & bello cōtra Turcas.

num tranſiverit, reſq; maximas in Germania geſſerit; bellicoſam tamen & aſperam Suevorum gentem dimiſit indomitam. Auguſtus Octavianus, cui & Parthorum & Indorum reges munera miſerunt, qui unus omnium Romanorum fortunatiſsimus creditus eſt, de quo illa ſunt metra;

Auguſtus Cæſar, divûm genus, aurea condet
Secula:

Iſte inquam feliciſsimus Imperator nullibi unquam, niſi apud Germanos ſuccubuit. Ego hodie bello contra Turcam ſuſcipiendo, etiam Italis, Gallis, Hiſpanis, Hungaris, Bohemis, Raſtianis, Bulgaris, Illyricis, Græcis, Aſiaticis, domi manentibus; ſolam Germaniam ſufficere non dubitaverim. Scio enim Gotfridum, qui fuit Lotharingiæ dux, cum ſolis tranſ-Rhenanis Teutonibus, & aliquibus Gallicis, paucis Italis, Hungariam percurriſſe, Græciam penetrâſſe, Helleſpontũ tranſiſſe, Aſiam permeaſſe, Hieroſolymam ex poteſtate infidelium vendicaſſe; victis & proſtratis omnibus, qui occurrerẽt, in medio gentibus; quamvis & Turci & Saraceni numeroſi reſiſtere conarentur. In ejus exercitu ducenta millia pugnatorum fuiſſe traduntur: atq; multò majores copias ſola Germania cogere poteſt. *Hæc Italorum doctiſsimus & prudentiſsimus de noſtra Germania. & quod encomium poſsit eſſe illuſtrius? quod magnificentius? quod pulchrius? Dicam & deſinam, mei Auditores, ſacri vatis verbis;* Deus non fecit taliter omni nationi. Pſalmo 147.

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICVS ACHILLES, &c.

IAM ET TV DIC, MI GEORGI FRIDERICE, Baro Limpurgi.

ORA-

ORATIO

GEORGII FRIDERICI,

LIMPURGI BARONIS, S. R. I. pincernæ hæreditarii & ſemper-liberi,

contra

HISPANIAM.

Variè hactenus, illuſtriſſime Princeps & Præſes, Domine clementiſſime, ſententiarum divortiis decertatum eſt: quicquid tamen illud ſit, Galliam ego nihilominus omnibus Europæ provinciis præfero: pro qua ſi poſt inclytum Principem, Dn. Ioachimum Erneſtum Sleſvici-Holſatiæ Ducem, *aliquid dicerem; futurum id eſſet inſigni cum temeritatis argumento, & non levi exiſtimationis meæ læſione. Ante oculos enim Cicero ipſe ſtare videtur, & dicere:* illam orationem ſolam populus Gallicus parem imperio ſuo habet. *Neque etiam excutio, quæ contra Galliam ſatis acerbè, pro Germania ſatis magnificè, & utrinque accuratè ſatis dicta ſunt; quamvis contrariis armis fortiter depugnare poſſem, & res plurimas non invita circumflueret oratio: ſed quia inprimis Hiſpania paſſim Eu-*

ropæ reliquæ luminibus officit, & potentiæ ſuæ confidentiâ ad monarchiam noſtri orbis aſpirare creditur; cum ea in arenam paucis deſcendam, & cum bona tua gratia, Princeps Magne, Dux Würtembergiæ, *oſtendam, Hiſpaniam tibi tantopere amatam, & tibi tantopere laudatam, nec tantam, nec talem eſſe. Quemadmodum enim umbra corpus multo majori modo repræſentat, quàm re ipsâ eſt; ſic tuus amor Hiſpaniam nobis depinxit.*

audacem faciebat amor.

Ovid. 4. Metamorph.

Equidem, niſi omnis oculorum & ingenii acies mihi obtorpuit, terram Hiſpaniæ ego invenio ſupra omnes alias Europæ regiones incultiſſimam & ſteriliſſimam, populo rariſſimam; deſertis, quæ Sierras *vocant, pleniſſimam; adeò, ut etiam ad illam hominum infrequentiam alendam haud ſufficiat; ac proinde Germaniæ atque Galliæ, nutricibus ſuis, niſi alumna haberi velit ingratiſſima, debeat cultum & venerationem. Gallia certè quatuor milliones auri quotannis ex Hiſpania capit; & Henricus IV. Rex cuidam opulentiam Hiſpaniæ laudanti; quòd* Piſtoleti & Regales, *nummi Hiſpanici, ubique fere pretia rerum conſtituerent, reliquis monetis quaſi ferias agentibus; prudenter reſpondit:* Hiſpanica moneta domi ſignificat abundantiam; foris indigentiam & neceſſitatem: Hiſpani ad nos veniunt; nō nos proficiſcimur ad illos: neque nobis donant ſuas pecunias; ſed debent nobis, veluti ſuis

Strabo lib. 3. H. Bignon de l' excellence de la France, liv. 1. Voyez la Reſpōſe de Bodin aux Paradoxes de Maleſtroit: & ſpeciatim de Luſitaniæ penuria teſtatur H. Coneſtaggi' de Portug. & Caſtel. conjunct. lib. 1.

Petr. Matthæus in Panegyr. Henr. IV.

ſuis creditoribus. *Vixdum enim triticũ in ſpicas exit, granumq́; indureſcere, & trahere incipit colorem; & ſtatim frumentarii Hiſpani adſunt, emunt, auferunt.* *Et quidem in Luſitania etiam privilegia minimè ſpernenda proponuntur illis: ita, ut ſi illic quis triticum venum expoſiturus deferat id in forum, & clarâ inclamet voce,* traho dridigo, *hoc eſt,* triticum fero; *non poſſit eum ducere vel in carcerem compingere lictor; niſi idem apparitor eâdem operâ etiam operæ pretium à plebe exſpectare velit fuſtuarium. Cumque aliàs aurum argentúmve extra Hiſpaniam exportare nulli liceat impunè: ſoli frumentarii inſuper ſunt exleges.* *Quare illi Angli, qui olim Ducis Lancaſtrii ductu ſuppetias tulerant Regi Portugalliæ, in Hiſpaniam redire noluerunt; cum dicerent,* in Caſtilia nihil niſi rupes aſperas, quæ in omphacio comedi nequeant; & præterea montes præaltos, aërem durum, flumina turbida; plebem egenam, ſpurcam & peſſimè veſtitam, tantùm ibi eſſe. *Et qui adhuc de ſterilitate Hiſpaniæ dubius eſt; is utinam voti obligaretur eò proficiſcendi, & hoſpitiorum deguſtandi delicias; ſi non aliud, ſaltem diſceret ibi ſplendidè eſurire: diſceret ventri importunè obſtrepenti aurem obturare, famem ſpecioſè diſſimulare; & à prandio mox prodeambulans, mantili fauces mundando, calamoque dentes carnis non viſæ pridem reliquiis exonerando, ſaturitatem diſceret ſobriè mentiri.* *Longè alia ibi hoſpitiorum eſt facies, quàm in noſtra Germania:*

Reſponſe de Bodin aux Paradoxes de Maleſtroit.

H. Bignon. & Froſſart.

quæ tamen hoc nomine à multis inhumaniter vapulat. Nam quòd in Marchia Brandenburgica, Pomerania, Mechelburgia, & illa priſca Saxonia, (non loquor tamen de urbibus majoribus & elegantiæ amantibus) noſtri Germani pro Gallorum, Italorum, aut aliorum genio & ingenio parùm interdum ſint civiles; & multâ prece pretioque multo ſæpe non poßit impetrari ab illis cibus potusq́; id non regionis penuriæ, ſed magis hominum militari diſciplinâ viventiũ, quâ olim ſinguli ſecum cibaria ſua ferebant, ſeveritati imputandum eſt. Sicuti & antiqua multis in locis hoſpitiorum in menſis lectiſq́; frugalitas & tenuitas non ex delicatulorum & effœminatorum, quibus corpus nimis charum, judicio æſtimanda eſt: ut Eraſmum dicaculum dicere poßimus, qui ex unius aut alterius cauponis ruſticitate, cujus vultibus fortè inerant tormenta, omnium aliorum diverſoriorum dotes falsò metitur: & Lipſius, aliiq́; id genus κακοσόμαχοι non boni fuerint Stoici, qui Weſtphaliam dixerunt provinciam gregibus quàm Regibus paſcendis aptiorem, Scytharum eremiam, barbariam ſupra omnem barbariam barbaram; *ac cognominaverunt ipſos Weſtphalos,*Suillios,Scrofas,Porcios,pultiphagos,homines ſemi-homines; *& eorum hoſpitia,* haras: *& Æneas Sylvius fidei derogaverit, qui omnem ſordium & impuritatum ſentinam in aulico Germanorum convictu collocavit; & tam ſpurca de menſis & lectis illorum ſcripſit, ut de media Turcia vix potuerit ſpurcius.*

ut & Romani milites quondã faciebant. vide Polyb. & Lipſium de milit. Rõ. lib. 5. dialogo. 11. & 16.

Eraſm. in Colloq.

Lipſ. in Epiſtol.

Sylvius in Epiſt. 166. de Curialium miſeriis.

cius. Quanquam optandum ſit alicubi in noſtra Germania diverſoria eſſe plura, & interdum magis munda, & ad mores peregrinantium magis conformia: qua in re Galli omnibus aliis nationibus ſine controverſia præripiunt palmam. Aſt in Hiſpania, ô mei Auditores, quàm omnia in barbariem abeunt? quàm ipſum regionis exſuccum & aridum ſolum cum incolarum inhoſpitalitate certat? Pauci, pauci peregrini ſunt; qui ibi diu morari cupiant: & beati ſunt, qui miſeram illam terram non viderunt, & crediderunt: *tantum abeſt, ut pro aliorum opinione ſint pecudes, qui Hiſpaniam non viderunt. Nam uti in Gallia, velis nolis, pecuniam profundes; ita in Hiſpania ſi velis maximè, non tamen poteris. Magnæ paſſim ſolitudines; magna paſſim armentorum, pabulorum, herbarum, lignorum, & aliarum rerum neceſſariarum inopia; ut viatores ſæpe pro tecto cœlum, pro cibo famem, pro potu ſitim inveniant: aut ſi bonâ fortunâ offendant diverſorium, multoties in illo nec comedendi, nec dormiendi habeant copiam; & ita plerunque reperiant prandium cœnámve dubiam, incerti an jejunare cogantur: & tamen umbra cœnæ lectíve tanti conſtat, quanti in Germania aut Gallia magnificum epulum; ut terra vel flumina in Hiſpaniis idèo aurifera nominari poſſint; non quia ferant, ſed quòd auferant aurum. Quælibet autem Hiſpanica civitas ferè unum ſaltem habet diverſorium; in quod dum divertis, invenis arietis cornu parieti annexum, ad quod*

Nicol. Clenardus in Epiſtolis paſſim.

Domini de Selles. vide Apologiam Wilh. Principis Auraici, ad Proſcriptionem R. Hiſpan.

En Eſpaigne vous ne rencontrez aucuns chaſteaux par les champs, ains ſeulement quelques caſſines & maiſonnettes, eſquelles paſſãt chemin vous eſtes cõtrains d'heberger, & encores diſtantes à un lõg intervalle les unes des autres. Eſtie. Paſquier des Recherch. de la France, lib. 7. cha. 15.

 jumen-

jumentum, ſi quod habes, religas tuum: deinde tibi dicitur, ſi aliud quid petas; vade ad forum. *quòd ſi roges, ut vel famula vel famulus tibi commodetur; te operam remuneraturum; mox audies;* vade tu ipſe, opus habeo famulitio meo. *neque eſt quòd avenam, paleas aut fœnum petas; iſtis caret Hiſpania: hordeum emere poteris, & equo tuo dare. terram proſtrato boni conſules; pro lecto vel culcitra mattam à vicino forſan emendicabis pretio: tibi coquus, tibi famulus eris; vix oleum & acetum, prætereaque nihil habebis in hoſpitio. Et audite amplius, mei Auditores; audite alibi inauditam inhoſpitalitatem, & egeſtatem. Cum Fridericus II. Elector Palatinus cum aulico XX. tantùm hominum comitatu ad Imperatorem Carolum V. proficiſceretur in Hiſpaniam, etiam Cerveram (oppidum eſt) venit; ubi die Corporis Chriſti quieſcere conſtituit, ut equi æſtu nimio defatigati reficerentur: ſed loci magiſtratus mox Principem acceſſit & rogavit, ut maturè diſcederet cum ſuis; nec panis, vini, & reliquarum rerum annonam longiori morâ redderet cariorem. Promoto ita itinere, venit ille Gomorram, urbem non inelegantem; cumque edendi appetitum diurni caloris vehementiâ corruptum patrio aliquo & familiari cibo reparare diſcuperet, interrogat in hoſpitio, num venale reperiatur butyrum? & annuente caupone, atque ſatis reperiri confirmante, converſus Princeps ad diſpenſatorem ait; vade & eme butyrum, quantum uni* *mulæ*

Hub. Thomas Leod. Annal. lib. 6. de vita Friderici II. Elect. Palat.

mulæ onerandæ ſufficiet, & ut cottidie ova frixa habeã, cura. Iſte cum dicto abit ſciſcitaturus de butyro, & ductus ad aromatarium poſcit ducentas vel trecentas libras: ſed hic admirabundus; atqui, *inquit*, tota Caſtilia non ſuppeditaret tantum: in Extremaduram tibi foret eundum, ubi ſunt boum armenta: in his terris nihil herbarum creſcit; & nos alibi emimus, pro emplaſtris ad ulcera conficiendis; aliâs nobis nullus eſt butyri uſus: *& ſimul attulit capellæ veſicam axungiâ potius, quàm butyro plenam, & ibi eſſe omne ſuum butyrum dicit. quod ubi diſpenſator ita renunciavit Principi, fuit id ſolutioris cachinni argumentum. Sed eadem hoſpitiorum difficultas toto itinere Principem comitata eſt: qui cum Mareſcalcum præmiſiſſet Granatam, illic de hoſpitio proſpecturum; is reverſus narravit, non aliter potuiſſe obtinere, niſi ipſemet Imperator rogaret civem aliquem, qui ægrè etiam advenas in ædes admiſit; in quibus tamen nec lectus, nec ſtramen erat. & quia Imperator Principi extra Granatam obviam ire volebat; iſte in pagum Allabalath dimidio milliari ab urbe diſtantem, & ibidem in domum per metatores Cæſarios Principis manſioni deſtinatam conceſſit: ſed dominus domus ſub tempus cœnæ ſupervenit ex Granata cum tribus famulis armatus & haſtatus, Principem cum ſuis Germanis inde exturbaturus, vociferans,* ædes ad ſe, non ad Imperatorem pertinere; *neq; ab illo quicquã epidemetici impetrare poterant; donec prodiit Princeps, cujus auguſtã faciem ille intuitus conticuit.*

Ve-

Verùm quicquid de fertilitate Hiſpaniæ aliunde affertur; id plerunque vetus eſt. hodie enim copia rerum diſparuit; raritas omnũ terræ bonorum ſucceſſit; opulentiſſimis quoque auri & argenti fodinis exhauſtis. Et quod ſupra de hominum infrequentia, regionis ſterilitatem ſuperante, attigi; id Gallia Hiſpaniæ proxima veriſſimum eſſe cottidie experitur: cum Hiſpani magnâ mercede totas opificum colonias è Gallia, & præſertim ex Arvernis & Lemovicib⁹ acerſere ſoleant: & in Navarra atque Arragonia ferè omnes vinitores, agricolæ, lignarii, latomi, carrucarii, reſtiarii, helciarii, ephippiarii, & cæteri manuarii artifices ſint Galli: urbibus ibi & alibi locorum parum ſolatii ab indigenis Hiſpanis, qui ſunt ignavo otio deditiſſimi, ſine Gallorum & aliorum exterorum operâ habituris. Gallorum autem opificum in Hiſpaniis commorantium multitudinem aperuit maximè Leo Strozzius, Prior Campanus; cum triremes Gallicas, quibus præerat in litore Maſſilienſi, Barcinonem urbis diripiendæ cupiditate egiſſet: ſiquidẽ detectâ fraude, & terrore in vicinos ſparſo, decẽ millia Gallorum opificum in una urbe Valentina juſſu Maximiliani Proregis Hiſpaniarum capta ſunt; quorum tamen Hiſpani vades eſſe, quàm ab eis deſeri maluerũt. Iſtam Hiſpanorum paucitatem creberrimi copiarum, toties in Indias, Italiam, Belgium, tanquam ad macellum miſſarum delectus extenuant magis magiſque: adeò ut ſi valido & numeroſo exercitu impetus jam fieret

Reſpõſe de Bodin aux Paradoxes de Maleſtroit.

Nicol. Clenard. Epiſt. lib. 1. ad Latom.

Jo. Bodin. de Rep. lib. 5. cap. 1.

hoc ipſum etiã dicit Colinius, apud Thuan. hiſt. lib. 51.

fieret in Hiſpanias, ægerrimè à civibus reſiſti poſſet: quæ ratio etiam in Conſilio Muratis III. Turcarum Imperatoris propoſita eſt, cum de novo bello deliberaretur. Lazar. Soräzus in Ottomanno, c. 55.

Cæterùm quemadmodum Hiſpania alimentorum & hominum eſt egens: ita quoque Hiſpani virtutum penè omnium ſunt pauperrimi, vitiorum ditiſſimi. Et quidem irreligioſos illos eſſe demonſtrari poſſet argumentis & exemplis quàm plurimis; ſi opus eſſet: cum Mauriſcorum quoque Rex Ferdinandus Valorius intellexerit, illos veſtimento tantùm religionem, nõ intimo cordis adfectu æſtimare. *Vulgò ſanè hominum memoriâ in Galliis dicebatur; Regem quendam Hiſpanum, cum à* Deo *eſſet caſtigatus, tam impatienter id tuliſſe; ut injuriam ſe ulturum juraverit, & mox edixerit ſubditis,* ne proximo decennio Deum adorarent, nec crederent in eum, nec de eo loquerentur. *Quo dicterio non tam ſtultitiam, quàm inſitam genti vanitatem ac religionis contemptum Galli depingere voluerunt. Nam ut nihil loquar de* Chriſtianis novis; *quo nomine Luſitanorum bene magna pars veniunt, qui avitam Judaicam religionem à majoribus illorum, mortis, exilii, ſervitutis, & aliorum periculorum metu, linguâ quidem jurantibus, ſed mentem injuratam gerentibus deſertam, adhuc animo retinent, Chriſtianam autem in actibus fingunt, ſervantq; tanquam legibus juſſam, non tanquam* Deo *gratam: quis hodie populus tot* Renegatos, *(ſic appel-*

Thuan. hiſt. lib. 48.

Eſſais de Michel. de Montaigne liv. 1. chap. 4.

Vide de hiſce Hier. Coneſtaggium de Portugal. & Caſtel. conjunctione, lib. 1.

lantur illa hominum portenta, quæ Chriſti ſacris impiè repudiatis ad diram vaferrimi impoſtoris Mahometis ſuperſtitionem deſciſcunt) quod Chriſtianum imperium tot Chriſti hoſtes hodie parturit? quis putet, bonam Hiſpaniæ partem contagio Mahometiſmi laborare? quis credat in bello illo Africano, quo Sebaſtianus Rex Portugalliæ, ætate & prudentiâ fere puer, funeſto prælio occubuit, Moleium Molucum, Mauritaniæ Regem, in exercitu ſuo XV. circiter millia militum Renegatorum, & eos pleroſque ex Andaluzia oriundos, habuiſſe? En præclaros illos San-Jacobi clientes! En Religionis Chriſtianæ Atlantes! En illos toto orbe celeberrimos Catholicos Hiſpanos! Per me tamen Catholici ſunto Hiſpani. Sicuti enim fieri amat, ut qui paternam bonorum & gloriæ hereditatem decoxit, de imaginibus tamen blandiatur ſibi, & generis titulo; adeòque Generoſus *audire velit; & niſi audiat, in injuriam peſſimus trahat interpres: ita, ut Hiſpanis utar æquioribus, quâ etiam ratione D. Paulus Feſtum dixit optimum, qui tamen vix bonus; quâ alios quoſdam vocamus Nobiles, qui ne micam quidem nobilitatis habent; alios doctos, qui tamen doctrinam & artes meliores ignorant; eâdem & Hiſpanos Catholicos, qui tamen nihil minùs, appellabo. Et ut dem adhuc plura, atque cum multis credam, regnum Chriſti in utriſque Indiis Hiſpanorum, & cum primis in Japonia Jeſuitarum operâ, admirabile accepiſſe incrementum: tamen*

Nicol. Clenard. Epiſt. lib. 1. ad Latom. A. C. 1578.

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. conjũct. lib. 2.

Vide Tortuꝛam Torti, pag. 400. editionis Lõdinenſ.

Catholici Nominales.

men creditu eſt multò facilius, non amorem in religionem, ſed potius ambitionem, avaritiam, & cæteras pravæ mentis cupidines illis calcar addidiſſe. Robertus Normannorum Dux, in Hieroſolymitana peregrinatione, quam voverat, barbarorum humeris æger ferebatur: uno verò ex comitibus domum redituris interrogante; num quid in patriam nunciari vellet? Hoc unum, *reſpondit*; vidiſſe te Robertum Ducem dæmonum *(innuebat barbaros)* operâ in cœlũ *(Hieroſolymam intelligebat)* ferri: *ita Hiſpani, ita Jeſuitæ, ſunt barbari, ſunt dæmones; quorum humeris, heu nimis duris! miſelli Indi & Japonenſes neſcio in cœlum ferantur, an in infernum profundiùs deportentur. Et quia commodùm Ieſuitarum meminimus, qui ſunt Hiſpanorum genuina proles; quique adfectuum & animorum copulâ ita utrinque cohærent; ut nulli diviſioni aut diſtractioni inter ſe dent locum:* car comme diſoit un deputé de Bourgogne, un Eſpagnol ſans un Ieſuite, eſt une perdrix ſans orange: *ideò in illos religioſos Patres diligentiùs inquirere juvat; ex illorum artibus, de omnium Hiſpanorum indole & ingenio certiùs judicaturi. Doctrina autem illorum & vita meritò orbem Chriſtianum univerſum jamdudum impulit ad ſuſpiciones & odia; cum ea doceant & faciant, quæ nunquam docuiſſe, nunquam feciſſe, Eccleſiæ & Reipubl. plurimum interſit. Theologis cenſendum relinquo, quid illi*

Theodorus Zvinger. Methodi Apodem. lib. 1. cap. 3. ex Polydoro.

Nec perdix ſine malo aureo, nec Hiſpanus ſine Ieſuita ſapit.

Autor Explicationis vocabuli *Higuiero.*

diſſociabiles ſocii, pro abjectiſſimis Papiſmi ſcoriis ſcribant: ego hoc tantùm ab aliis ſæpiſſime dictum hic repeto; illos ſeditioſa dogmata & introducere, & antiquata jamdudum denuò ex Tartaro reducere, noviſque coloribus infucare; quæ tam omnium Principum ſaluti, quàm impiorum paci ſunt pernicioſa; ut ſi pro merito fiat, non illis verba reddere, ſed furcam figere oporteret. Quæ enim eſt intemperies, Satanicum Hildebrandi errorem in Jovis Capitolini gratiam & Rerumpub. certam peſtem, defendere, majeſtatem Principum imminuere, & ſonorâ voce,

Tortura Torti, p. 38.

Cornua quæ vincatque tubas

contendere; unicum eſſe mundi univerſi dominum, unicum Vice-Deum, unum Imperatorem, unum Regem, unum verè Principem, PAPAM *ſcilicet: cujus imperio ſi quis Principum parùm ſe præbeat morigerum, ſive in Spiritualibus, ut multi ſæpe, ſive in Temporalibus, ut ſuperiore ſeculo Joannes Rex Navarræ; hunc illâ etiam falsâ Jeſuiticâ Hildebrandici Principatus imagine, ipſo jure, etiam ante prolatam à Pontifice ſententiam, ut multis placet, vel certè ſtatim à prolata ſententia, omni imperio excidere: ejus ſubditos omni vinculo naturalis ſubjectionis ſolvi; ipſum vel ſubditorum vel aliorum Principum viribus ſolio detrahendum, & taquam piacularem victimam finibus ditionis, aut etiam è numero viventium, ſi opus ſit, exterminandum eſſe? O nefaria ſocietas! ô legitimarum ſocietatum peſtis!*

Iſa. Caſaubonus in Epiſt. ad Frõt. Ducæum. pag. 8. edit. Londin.

Tu

Tu potes unanimes armare in prælia fratres,
atque odiis verſare domos; tu verbera tectis
funereaſque inferre faces: tibi nomina mille,
mille nocendi artes.

Virgil. Æneid. lib. 7.

Obverſantur enim quotidie tot horrẽda bella jam inde ab Hildebrandi temporibus ex hac cauſa in Europa exorta & crudeliſsimè geſta; obverſantur tot rebelliones, proditiones, cædes & parricidia noſtro ſeculo ab hoc fonte profecta. Quis itaq; civis bonus, quis patriæ ſuæ amans, quis Principis ſui obſervans, Centaurica illa novorum turbonum ingenia, & illud ultimum ſeculi hujus excrementum, poſtremum Diaboli conatum, toto animo non exſecretur, & cane pejus & angue non oderit? quis tenebrionum illornum ſcripta ad Romani Pontificis ἀποθέωσιν *novo audaciæ exemplo excogitata non aboleat? Sapienter patres Curiæ Pariſienſis fecère; qui Inſtitutionem Marianæ Ieſuitæ flammis ultricibus addixerunt: ſed ſapientiſsimè, quòd Roberti Bellarmini Cardinalis, cujus ore tota Ieſuitica ſocietas loquitur, librum de Temporali poteſtate Papæ adverſus Guiliel. Barclaium libero Scto damnaverunt, & ſub pœna læſæ majeſtatis habere, retinere, communicare, excudere, vendere vetuerunt.* Actũ in Parlamento 26. Novemb. A. C. 1610. *Nam qui in incerto relinquendum negotium, aut ad tantam immanitatem connivendum putant, ii publicam Reip. & dignitatem & libertatem ſuſpendio enecant, aut ſilentio produnt. Tacere ad talia ſcripta pleroſque Europæ Principes, & præcipuè Concilium*

 Cæſa-

Autor Commentationis de poteſtate Papæ contra Bellarminũ.

Cæſaris aulicum, & Imperii Cameram; imò cum S. Cæſar. majeſtatis privilegio & Superiorum permiſſu publicari librum, quo & Cæſaris majeſtas & Superiorum auctoritas omnis tollitur, monſtri ſimile eſt. Quid enim ſi ſubditorum animi Satanicâ illâ doctrinâ inficiantur? Quid ſi Caſtellus aliquis novus, ætate penè puer, malitiâ ſenex recoctus, Regi ſuo exitium machinetur? Quid ſi novus aliquis Ravaillacus pari facilitate doctrinam parricidalem imbibat, pari temeritate foveat, pari ſcelere in Principe aliquo exequatur? Ille enim à ſupremæ auctoritatis judicibus de cauſſa ſuſcepti in Henricum I V. parricidii interrogatus, cum more patrio in reorum ſellula ſederet, non per ambages aut ænigmata, ſed liquidò ac diſertè reſpondit; ideò ſe quod feciſſet feciſſe, quia Rex Proteſtantibus Germaniæ Principibus opem ferre parans in cauſſa Clivenſi Pontifici Maximo rem faceret ingratam, ac proinde dignus eſſet, qui periret; ſe Deum *in terris Romanum Pontificem agnoſcere, contra quem bellum gerere ſit* Deo *ipſi bellum inferre;* cum Papa Deus ſit, & Deus ſit Papa. *Quæ cum ita ſint, nemo, opinor, ſanus dicat, parricidarum ſicas magis eſſe Principibus metuendas, quàm venenata Alaſtorum ſcripta, quæ ad parricidia ducunt. non enim tunc demum incipit aliquis eſſe parricida, cum ad ſcelus patrandum manus expedit: tunc tunc ſcelus contrahitur, quando mens doctrinâ Marianæ, Bellarmini, Bucherii, aut aliorũ ejuſdem furfuris, incipit corrumpi: &*

Iſac. Caſaubon. in Epiſt. ad Fronton. Ducæũ. Pierre Matth. en l' Hiſtoire de la mort de Hẽry IV. Le Mercure François, liv. 6.

pi: & parricidij horror ac deteſtatio paulatim minuitur ac labefactatur, quando, mutatis rerum appellationibus, rebellio, perfidia, parricidium, quæ prius exiſtimabātur, ut ſunt re verâ, ἄγος inexpiabile, jam facinora laudabilia, aut etiã meritoria incipiunt videri.

Verùm Jeſuitæ aliud non minus virulentum dogma contra Reip. & Principum ſalutem propugnant animoſiſſimè, de confeſſione non detegenda, ne in cauſſa quidem majeſtatis & pręſenti Regis ac regni periculo: *quæ eſt Hildebrandicæ doctrinæ appendix non pœnitenda. Acta narrant Anglica, Comitem Notinghamiæ pro tribunali ita interrogâſſe Jeſuitã Garnetum:* ſi quis manè apud ipſum confiteretur, ſe die ſequenti Regem pugione transfixurum, an putaret, rem ſibi occultandam? *Garnettum id affirmâſſe. Et Binetus ex eodẽ ordine Iſaaco Caſaubono hiſce verbis confirmavit idipſum:* præſtare, Reges omnes perire, quàm ſi vel ſemel Confeſſionis ſigillum violaretur. regum enim, *ait,* imperium juris humani eſt, Confeſſio juris divini. *Quis Apoſtolorum, quis piorũ Patrum unquam ſic docuit? At enim quod Jeſuitæ perperã docent, etiam facere ſtudent. Qua de cauſa paſſim, ubi ubi poſſunt, aulas obſident magnatum, domos ditiorũ adeunt, omnes angulos perreptant, omnia, etiam ipſas cõſcientias excutiunt aliorum: ſatagentes, ne fortè contra Papæ omnipotentiam alicubi conſilia habeantur, inantur. Unde in Repub. Chriſtiana non facilè quicquam conſtitui poteſt, in quod dira factio, ſi nõ apertè, ſaltem*

Iſac. Caſaub. in Epiſt. ad Frõt. Ducæum.

Tho. Sagittari⁹ in orat. de Lutheranor. liberis ad ſcholas Jeſuit. nõ mittendis.

Der Mauß-dreck wil allzeit vnd dem Pfeffer ſeyn.

ſaltem per cuniculos, arbitrium ſuum non inſinuet. Et quemadmodum pictores interdum in una tabula cacodæmones bonis angelis miſtos exhibent ſpectandos; aut Poëtæ in ſcenam unà intoducunt crucis candidatos, cum bonæ fidei & famæ ſanctioris myſtis: ita fere hodie tota Europa ſcena & tabula eſt; in qua Jeſuitæ, generis humani carcinomata, inter tot hominum miracula non poſtremum occupaverunt locum. Prolixus forem, ſi præclara doctrinæ illorum experimenta nunc referrem; quomodo nimirum Sebaſtianum Regem Portugalliæ corruperint; quas turbas in regionibus Auſtriacis, in Hungaria, in Venetorum ditione, in Belgio, in Polonia dederint; quas partes in pulveraria conjuratione Anglica tenuerint: quæ alibi perpetraverint ſcelera: ſed ſi hoc mare ingrederer, quando ſim inventurus portum? Alexander Hayus Scotus ita ſuam Societatem, & bene laudavit: Ieſuita eſt omnis homo: *hoc eſt, ut ego propriè interpretor, ſunt Jeſuitæ Æquivocatores falſarii, & inſignes omniũ fraudum omniſq; nequitiæ artifices: à quorum commercio & familiaritate tantò juventus eſt removẽda longiùs, quantò res eſt periculo propior. Illos enim non aliter intueri oportet, quàm agyrtas medicos; quorum tituli remedia habent, pyxides venena. Ideò quomodo*

Voyez l'Eſti. Paſquier des Recherches de la France liv. 7. chap. 18.

In pulveraria conjuratione minimum quatuor Ieſuitæ intervenerunt; nempe Garnetus, Oldcornus, Grenvvellius, & Gerardus. *Iſ. Caſaubon. in Epiſt. ad Front. Ducæum.*

Hiſtoire des derniers troubles de France lib. 5.

Clitorio quicunque ſitim de fonte levârit,
Vina fugit, gaudetque meris abſtemius undis:

Ovid. Metamorph. lib. 15.

ita qui Jeſuitarum doctrinas imbibunt, fugiunt viro

bon

bono dignum candorem & morum rectitudinem, & omnino Jeſuitarum animos & perſonas aſſumunt. Et ſicuti animalia quædam, cum mordent, non ſentiuntur; adeo tenuis illis & fallens in periculum vis eſt; tumor indicat morſum, & in ipſo tumore nullum vulnus apparet: idem in converſatione Jeſuitarum evenit; non ſtatim deprehenditur ſemper, quemadmodum aut quando diſcipulis ſuis noceant; nocuiſſe tamē deprehenduntur. Seneca Epiſt. 94. *Sorbona Pariſienſis illorum impoſturas ſagaciter & maturè olfecit: quæ à Senatu Curiæ Parlamēti*, an Ieſuitę in regno ſint recipiēdi, *ſententiam rogata, ingenuè cenſuit*: novam hanc ſocietatem appellatione inſolitâ Ieſus nomen ſibi vindicantem, præbere occaſionem liberè ab aliis votis deficiendi; debitam præſulibus obedientiā ſubtrahere, dominos & eccleſiaſticos & alios ſuis juribus injuſtè privare, perturbationē in civili & ſacra adminiſtratione, querelas, lites, diſſidia, contentiones, æmulationes, rebelliones, variaſq; ſciſſuras inducere, & his de cauſis illam in religionis negotio periculoſam videri; ut quæ pacem eccleſiæ cōturbet, monaſticam diſciplinam evertat, & magis ad deſtructionem quàm ad ædificationem pertineat. A. C. 1550. Thuan. hiſt. lib. 37. *Licet autem Jeſuitæ Guiſianorum gratiâ ſubnixi poſteà certis conditionibus fuerint admiſſi: univerſa tamen Pariſienſis Academia libertatem eorum mox interpellavit, & cum cauſſa hæc iterum frequenti Senatu agitaretur, Stephanus Paſcaſius pro Academia contra novum Sodalitium diſſeruit graviſſimè; &* ſectam A. C. 1565.

eam ambitioſam & fucatæ Religionis plenam appellans, in Hiſpania natam, Lutetiæ adultam, Venetiis exercitatam, Romæ initiò exagitatam, poſtremò receptam, & privilegiis immodicis donatam, poſtea in Galliis damnatam & rejectam fuiſſe, *dixit*; nunc verò gratuitæ puerorum inſtitutionis ſpecie graſſari; & inde familias captatis teſtamentis exhaurire, juventutem ſpecie religionis corrumpere, & faſcinatis per ſuperſtitiones puerorum ingeniis jam nunc ſeditiones & defectiones in regni perniciem aliquando erupturas moliri. *tum inter plura eorum vota illud vellicat*, quo Præpoſito ſuo, qui ſemper ab Hiſpaniarum Rege deligitur, quemque tanquam D E U M præſentem in terris venerari ſe aiunt, obedientiam, quam cæcam appellant, per omnia & in omnibus pollicentur. *& poſt aliqua ſubjicit*; novis ſectariis iſtis ſemel admiſſis, totidem hoſteis intra regni viſcera ali: qui, ſi contingat, ut excandeſcente perversâ bile in Gallos arma vertant Pontifices, regi nominique Gallico bellum indicturi ſint. *poſtremò versâ ad Senatores oratione*: vos, *inquit*, qui nunc Ieſuitas toleratis, aliquando ipſi, ſed ſerò credulitatem veſtram accuſabitis; cum conniventiâ veſtrâ effectum videbitis, ut horum aſtu, dolis, ſuperſtitione, diſſimulatione, præſtigiis, ac malis artibus, publica tranquillitas non ſolùm in hoc regno, ſed etiam per univerſum orbem Chriſtianum

Vide Joan. Pet. Maffejũ in Ignatii vita, lib. 2. c. 9.

ſtianum

ſtianum periclitetur. *Nec fides defuit orationi; & ſecuta tempora in ipſo regni meditullio, in ipſa metropoli, tragica exempla dederunt; Rege tandem ipſomet Caſtellanum ictum jugulo deſtinatum maxillâ, ſed unius dentis jacturâ, excipiente, ac vocem illam immortalem edente:* Falloit il donc, que les Ieſuites fuſſent convaincus par ma bouche? *Quo tempore Parlamentarii Senatores, cernentes oculatiùs, ſerò quidem juſtè tamen decreverunt, ut omnes de grege illo Loyolitico infames & parricidales porci, tanquam juventutis corruptores, perturbatores pacis & trãquillitatis publicæ, inimici regis & regni, intra tres dies poſt promulgationem ſententiæ Lutetiâ, & ex aliis urbibus & locis, ubi ſua habuêre collegia, diſcederẽt; & intra quindecim ſubſequentes dies toto regno exirent; ita quidem, ut poſt dictum tempus in regno deprehenſi tanquam læſæ majeſtatis rei punirentur. Interdixit etiam Curia omnibus Regis ſubditis ſub eadem criminis L. M. pœna, ne filios extra regnum in Jeſuitarum collegia ſtudiorum gratiâ mitterent. Neque hoc tantùm meruerunt Jeſuitæ: etiam Crucem tunc meruerunt: quæ ante Palatium Pariſiis erecta & æternis præconiis exornata aliquot annos ſtetit juſtitiæ Parlamenti teſtis: ſed Regis nimiâ in ordinem illum nefarium, juſtitiæ miſericordiam præferentis, facilitate, cum bonorum dolore è fundamentis everſa eſt; memoriâ tamẽ Pyramidis & vulneris,*

A. C. 1594.

Hiſtoire des derniers troubles de France, liv. 5.

etiam invitis Jeſuitis, in hiſtoriarum monumentis perpetuùm manſurâ: quod Gallus quidam ingenioſè prædixit Regi iſtis verſiculis:

le Mercure François lib. 1.

Sire, ſi vous voulez du tout à l' aduenir
De l' aſſaſſin Chaſtel oſter le ſouvenir,
Oſtant la Pyramide, & l' Arreſt qui la touche:
Qu' on vous remette donc une dēt dans la bouche.

Equidem Eliſabetha Angliæ Regina ſemper timuit & exhorruit ingenia Jeſuitarum; quos non ſolùm ſuis ditionibus ejecit; ſed & ut alibi pellerentur, operam dedit. & cum inaudiſſet, Regis Galliarum commendatione factum eſſe, ut illis Turcarum Imperator Peræ, qui locus Conſtantinopoli eſt vicinus, habitandi facultatem conceſſerit, omnem movit lapidem, ut benevolentiam Turcici Imp. erga illos potentibus perſuaſionibus rurſus corrumperet. Neq; hodie Iacobus Rex magnæ Britanniæ illos aliter, quàm hoſtes ſuos, & communes omnium Principum proditores ac parricidas habet: neque nos Germani cauſam habemus, cur de Jeſuitis ſentiamus & cenſeamus mitiùs: cum quibus ut cum piratis & latronum cœtu nulla juris ſocietas intercedere debet, ſed ſumma diſtractio. Atque ſi læſæ majeſtatis crimine ſe implicant illi, qui adverſus Populum Rom. vel ſecuritatem ejus committunt; aut ad id operam, conſilium, dolum malum, conferunt: an quis erit tam felix malarum cauſarum patronus, qui Jeſuitas illo crimine purgare auſit, niſi ſit ingenio Cortelo planè contrario. Namque uti is gloriabatur; ſe vel

Petr. Matth. in Hiſt. Henric. IV. lib. 6. narrat. 2.

Iſac. Caſaubon. in Epiſtol. ad Frōt. Ducæum.

Vide Bodin. de Republ. lib. 1. cap. 1.

l. 1. & ult. ff. ad L. Jul. majeſtat. l. quiſquis. C. eod.

vel in innocentiſſimo magiſtratu, qui modò unum atque alterum annum officio præfuerit, occaſionem & argumentum reperturum, quo ille extremo ſupplicio plecti poſſit: ſic Ieſuitarum patronus talibus artibus inſtructus veniat oportet; quibus vel omnium hominũ, quos terra ſuſtinet, ſacerrimos, & patibulares victimas, virorum bonorum contubernio inſerere queat. Quid igitur, ô boni cives, quid facimus? cur Ieſuitarum ſocietatem in communi hominum ſocietate, in media Repub. impunè verſari patimur diutius? Illorum certè apud omnes Patriæ ſuæ amantes crimen eſt æternum, impiè defenſa Temporalis Papæ in Principes poteſtas: *quod nulla virtus, nulla meritorum amplitudo redimet. Nam quoties quis dixerit;* Ieſuitæ diſciplinam Scholaſticam ſtabiliverunt, & artium liberalium ſtudia propagaverunt: *opponetur;* & juventutem ſeditioſâ doctrinâ & fraudulento æquivocandi artificio imbuerunt. *quoties dicetur:* Ieſuitæ Eccleſiæ Romanæ majeſtatem voce ſtyloque maſculè propugnaverunt: *opponetur;* & majeſtatem Principum Põtificalis amplificãdæ ſtudio ſcelerate impugnaverunt. *quoties dictum erit:* Ieſuitæ ad Orientis & Occidentis terminos Fidem Catholicam protulerunt: *opponetur;* & ad utrumque Solem Perfidiam extenderunt, atq; Fidem ſubditorum Catholicam Principibus debitam imminuerunt. *ita quamvis Ieſuitæ omnia eximia religioſorum ordinum exempla ſuperent: ex his tamen quæ fecerunt, & quæ facient, nihil tam magnum*

Bl. Monlucius Comment. lib. 6.

erit, quàm crimen Papalis omnipotentiæ ſic acriter defenſum. Ac licet propterea forſitan nihil in Jeſuitas conſtituatur gravius: Principibus tamen propter illos minùs licet eſſe ſecuris. Fingite enim mecum, Auditores illuſtriſſimi, ornatiſſimi; fingite vel Imperatorem noſtrum Opt. Max. vel Regem Sarmatiæ, aut alium, in Væjovis Vaticani, diſgratiam, uti levicula ex cauſa contingere poteſt, incidiſſe: & iſtum pro Temporalis Hildebrandico-Jeſuiticæ tempeſtatis plenitudine feralia excommunicationum fulmina ejaculari in illos: fingite, Imperii regniq́ ſubditos jam ante peſtilentia dogmata à Jeſuitis edidiciſſe: & ſic cēſete. quamdiu, dicite mei Auditores, quamdiu Imperatoris noſtri, & Regis Polonici, ſalus erit firma? quamdiu erit publica? quamdiu Imperium & regnum illud ſtabunt inconcuſſum? Hoc ſine dubio dicetis: primâ quâq; occaſione datâ, horrendam & cruentam civilis tragœdiæ carnificinam, ſacris profaniſq́; omnibus permixtis, ſecuturam eſſe. Quare ſi quem Principem tangit Reip. & poſteritatis cura; cavebit is ſibi à Jeſuitis; non minùs, quam paterfamiliâs; qui in familia ſua famulo habet, de quorū fide ergá ſe non conſtat ipſi, aut quorum fidem ſuſpectat. Quondam Romanus Senatus, poſt quam patresfamiliâs aliquot ſervorum ſuorum cōſpiratione periiſſent, SCto, quod Silanianum eſt dictum ſervos oēs ſub tecto heri occiſi repertos, nullo fere ſont. aut inſontis diſcrimine, capitis damnavit: non defu runt in ordine ampliſſimo, quibus ea lex durior vider

Iſ. Caſaubō. in Epiſt. ad Front. Ducæum. & ad del. 1. ff. de SC. Silaniano. & ibidē Fr. Duaren. in commen. M. Weſenb. in Paratit. Ant. Auguſt. de SCtis.

tu

tur: ſederat tãti ſalus & ſecuritas civium Romanorũ; cui ut conſuleretur, ne illa quidem ratio eſt repudiata, qua aliquid ex iniquo trahat: quòd exiſtimarẽt magni illi prudentiæ civilis antiſtites; paucorum privatorum injuriam publicâ utilitate abundè compẽſari. Sed quid exſpectatis, Auditores, ut hic addam. hoc tantùm: Reſpub. eſt domus magna, in qua Princeps paterfamiliâs eſt. *Et ſatis de Jeſuitis: qui etſi jam non omnes ſunt natione, adfectu tamen & mente intimâ omnes Hiſpani, & Loyolæ magiſtro ſimillimi ſunt; quorum factionem non aliter æſtimo, quàm agilem quendam & acutum gladium; cujus lamina quidem in vaginam Gallicam, aut Germanicam, aut Britannicam, aut Polonicam, aut Hungaricam, aut aliã recondita ſit; ſed ita, ut capulum Romana Aula & Hiſpanus manibus teneant, & ſic eum arbitratu ſuo ſtringant & vibrent.*

arg. l. 1. in fine. ff. de liber. exhibend.

Autor Conſilii, de ſtabilienda pace Poloniæ.

Religionis autem Hiſpanicæ illuſtriſſimum τόριμα eſt INQUISITIO; *quæ ubi primùm comperit aliquem in quodam Fidei capite à Romana Eccleſia diſſentire, confeſtim opponit ei ſyllogiſmum ex igne, aqua, aut laqueo confectum; qui fortiùs, quàm qui* primæ figuræ *dicuntur, concludat, atque ubi mors neceſſariò ingrediatur concluſionem. Sanguinaria diſputandi ratio: & quæ magis tortoribus, lictoribus & carnificibus, quàm Apoſtolis & Eccleſiæ Doctoribus conveniat. Aſt quemadmodum Imper. Heliogabalus, lupus hominum, ignem virginum Veſtaliũ perpetuum, & oẽs Romanas religiones extinguere voluit, atque*

Lanovius Diſcurſu 4.

Mart. Cruſ. Annal. Sue. part. 1. lib. 4. cap. 13.

atque efficere, ut Heliogabalus DEUS unus & ſolus ubique terrarum coleretur: ſic Hiſpani omnibus modis contendunt, ut clariſſimo ſinceræ Chriſtianæ religionis lumine, & unà aliis ſectarum fatuis ignibus deletis, unicum Inquiſitionis idolum inter perpetua & cruenta carnis humanæ ſacrificia toto terrarum orbe celebretur.

Paul. Merula Coſmograph. part. 2. lib. 2. cap. 8. De Medicis Valentinis hoc fertur proverbium: *Medicos de Valencia luengas haldas, y poca ſcientia.* h. e. Valentinis Medicis longa quidem toga eſt, ſed ſcientia curta.

Hanc Religionis barbariem non parùm aggravat bonarum literarum contemptus. Hiſpani enim felices ingenio, infeliciter diſcunt: ſemidocti doctos ſe cenſent: Sophiſtarum ſtrophas impensè amant: ſuos ingenii fœtus ad poſteritatem rarò, rariùs ad exteros ob linguæ defectum producunt; cum in Academiis Hiſpanicè magis, quàm Latinè, Maurorum etiam vocibus non paucis interſperſis, (nam quarta pars, ut minimum, Hiſpanicæ linguæ eſt merè Arabica) loqui gaudeant. quam ſermonis elegantiam bellè expreſſit Vergas, quando Academiæ Lovanienſis Profeſſoribus, facinus Hiſpanorum, qui Comitem Buranum, literis ibi operam navantem, per vim inde rapuerant, improbantibus, & privilegia ſua ingeminantibus, reſpondit barbarè; non curamus veſtros privilegios.

Ioſ. Scalig. in Epiſt. ad Iſ. Caſaubon.

Apologia Principis Auraici, ad proſcript. Hiſpan. Regis.

Verùm enimverò cum illa Religionis immanitate, & iſta literarum inſcitia, egregiè convenit imma-nis & inſcitus faſtus; quo ſupra menſuram humar-ſuperbiæ Hiſpani tument. Inde illi omnibus aliis po-pulis ad ceremoniarum pompam, ad adulationum ſo-lennes formulas, & longos titulorum tractus ſunt di-

P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 2. cap. 8.

ce-

ces. gravitatem fingunt cum adfectata quadam ſeveritate; quæ facit, ut odium ſuſtineant nationum omnium. Planè vivunt Hiſpani ex opinione tantùm, *imaginando & fingendo nunquam facta, nunquam futura; credendo quæ finxerint, proſequendo quæ crediderint: nec id de ſe diffitentur Portugalli, qui dictitant; ſe niti potius eo, quod ſe eſſe putant, quàm eo, quod re verâ ſunt. Omnes, & maximè in Luſitania, ſunt Nobiles: magniq; probri inſtar eſt, aliquam profiteri artem. Etiam matresfamiliâs rei familiaris curationem infra decus ſuum eſſe arbitrantur: & nihil illæ habent, quod uſui ſit, præter linguam, & quo tuentur nuptiarum titulum. itaq; Æthiopes & Mauri captivi omnia obeunt munia domeſtica: quo genere hominum tam referta eſt Luſitania, ut credam Oliſipone plures eſſe ejuſmodi ſervos & ſervas, quàm ſint liberi Luſitani. Quinetiam Luſitani exempla Mahumetanorum ſecuti venalitios ex Africa religionem Mahometis ejurare, ac nihilominùs Chriſtianâ imbutos cum liberis ac nepotibus perpetuam ſervitutem ſervire compellunt: ita ut ſervorum greges veneant totâ Luſitaniâ publicè pecudum in morem. Aſt quibus uſibus tot ſervi? quæritis Auditores. Uno verbo: Pompæ. Nam invenire eſt Hiſpanos, in cenſu etiam pertenui, octo & pluribus ſtipatos aſſeclis: qui etſi otiū agunt omnes, nemo tamen caret negotio & officio.* duo præcedunt: tertiꝰ geſtat galerum: quartus pallium, ſi fortè nō pluat; quintus equi capiſtrum; ſextus holoſerica ſandalia: ſepti-

H. Coneſtag. in præf. ad hiſtor. de Portugal. & Caſtel. conjunct.

Nicol. Clenard. Epiſt. lib. 1. ad Latom.

Luſitani ſervitia multis ſeculis oblivione ſepulta in Europa primi revocarunt. Bod. de Rep. lib. 1. cap. 5.

Nicol. Clenard. d. l.

Ss mus

mus ſcopulas illas, quibus veſtes repurgantur à pilis: octavus pannum quempiam ad abſtergendum equi ſudorem, interim dum dominus audit ſacrum, aut confabulatur cum amico: nonus pectinem promit, ſi fortè honoratior ſit ſalutandus, ne incompoſito dominus appareat capillitio. *& tamen illi famuli omnes ſi non grandi cibo, fame tamen ſplendidè ſuſtentantur. Cum Gallo quodam, qui tempore Emanuelis Regis migravit in Luſitaniam, adſcitus in familiam Reginæ Leonoræ, ſimultates exercebat Luſitanus aulicus: hic faſtu externo quidem vincebat; ſed Gallus cœnabat lautiùs: qui morum Luſitanicorum gnarus, aſtu nactus eſt libellum, in quo alterius referebantur ſumptus diurni; & incidit in locum ſatis ridiculum & planè Luſitanicũ: cum enim ſic quotidie ſcriptũ eſſet:* in aquam, quatuor ſectilia; in panẽ, duo regalia; in raphanũ ſeſquiregale: *& ita tota hebdomada tam magnificis impenſis decurreret, ratus aliquantò lautiorem futurum diem Dominicũ, ſic ſcriptum reperit;* hodie nihil, quia in foro non erant raphani. *Et hujus cenſus* ῥα-φανοφάγοι *infrequentes non ſunt: qui plures ſecũ famulos foris trahunt, quàm domi Regalia conſumunt: non abſimiles priſcis illis Hiſpanis, qui aquã bibere & parciſſimè cœnare ſoliti ſunt, quò ſumptuoſiùs ſeſe amicire poſſent. Quid dicã de aliis inanibus* φιλαυτίας *& ſuperbiæ Hiſpanicæ ſpectaculis? Nec novum iſtic nec rarum eſt, ut gregarius miles & omninò tyro, ſi deſpici ſe ſentiat, Regi quoq; ſuo ſe æquiparet: audebit is dicere:* Io ſoy

An. Chr. 1535. Ducatus Luſitanicus æſtimabatur IV Teſtonibus: Teſto V Vigenis: Vigenus XX Regalibus: Regale VI Sectilibus habẽ zehen Regalia gemacht ungefährlich/ ein Stiber/ oder Doppelfünffer *Nicol. Clenard. d. l.*
H. Kirchner in Legato, lib. 2. cap. 2. num. 75. ex Athenæo.

Fr. Lanovius Diſc. 18. paradox. 3.

ſoy tan bueno, como el Rey. *audebo & ego addere;*

quid domini faciant, audent cum talia fures?

Virg. Ecloga 3.

Antonius Læva, miles minimè gregarius; ſed qui ex gregario per omnes militiæ gradus ad ſummum bellicæ laudis faſtigium aſcenderat; & tot proſperis ſucceſſibus inflatus eò inſolentiæ venerat; ut ex quorundam vaticinatione Carolum Imp. Galliæ regem evaſurum, & ſe voti compotem Lutetiæ in ipſa victoria fato conceſſurum Hiſpanico faſtu jactaret: is non neſcius, poſt aurei velleris *ordinem, inter Hiſpaniæ* Grandeis *longè maximum & quaſi incomparabilem reputari honorem illum, ſi cui caput coram Rege tegere liceat; impotenti tanti privilegii cupiditate tam flagrabat perditè; ut abſque eo non ſatis honorificè ſe vitâ functurum ſtolidè arbitraretur. ille quotidie ad Imperatorem manè more aulicorum ventitans, quia ex articulari morbo erat admodum debilis, ab Imperatore ejus miſerto ſæpius ſeſſum ire jubebatur: ſed cum ambitionẽ ſuam diutius premere non poſſet, reſpondit aliquando Imperatori;* non pedibus ſuis, ſed capiti malè eſſe.

Thuan. hiſt. lib. 1.

Guſmanorum & Pontiorum Legionenſium, qui inter Hiſpaniæ Grandeis recéſentur, prærogativa hæc eſt; ut coram Rege caput tegant, & uxores ipſorum à Regina honorificè ſalutẽtur. & juxta ſe ſedere in pulvillis jubeantur. *Thuan. hiſt. lib. 48.*

Petr. Matth. in Hiſt. Hen. IV. lib. 1. narrat. 3.

Tanti erat Lævæ, coram Principe ſuo caput tegere poſſe. Similis ille cucurbitæ ſylveſtri, quæ Græcis σομφος *appellatur; digitali quidem craſſitudine, ſed ſine medulla, & intus inani. Paucis multa complectar: Hiſpanus non eſt, niſi ſuperbus ſit: & tum ſuperbire deſinit Hiſpanus, cum homo eſſe deſinit. quanquam ſunt Hiſpani, qui faſtum ſuum poſt mortem etiam extendere annituntur: uti Martinus Ivanius*

Plinius hiſt. natural. lib. 20. cap. 3.

Joan. Mariana de reb. Hiſpan. lib. 19. cap. 3. Gaſp. Ens Epidorp. lib. 1.

Barbuta Alcantaranæ militiæ in Hiſpania magiſter ſepulchro ſuo hæc verba incidi juſſit: Hîc ſitus eſt Martinus Ivanius, in omni periculo experti timoris animo. *quod epitaphium cum ad Carolum V. Imp. relatum eſſet; facetè,* credo, *inquit*, Equitem hunc nunquam candelam ardentem digito attigiſſe. *Forſitan Ivanius ille ita pectus omni metu vacuum geſſit; uti ante paucos annos Matthæus Serranus, Sluſæ Præfectus; qui Marchioni Spinulæ, an ab annonâ & omni neceſſario inſtrumento ſatis ſit oppido proſpectum, interroganti, Hiſpanicâ confidentiâ;* Domine Marchio, *reſpondit*, ad tuam obſidionem Oſtendanam abi: quid mei officii ſit, & quid pro Sluſæ conſervatione facere debeam, ſine monitore novi optimè: ſi hoſtis ſecum quinquaginta diabolorum millia huc oppugnatum ducat, non ejiciet me tamen. *Sed faſtus & vanitas Serrani Sluſam perdidit.*

Petr. Matth. in Hiſt. Henrici IV. lib. 7. narr. 2.

ajunt à montis Serrati jugo, ſudo cœlo, Baleares inſulas (vulgò Mallorca & Menorca) *quæ* LX. *hinc leucis diſtant, poſſe cōſpici.* Lud. Nonius in Hiſpania, cap. 87.

Quemadmodum autem mons Serratus, *qui ambitu ſuo IV. leucas continet, quamplurimis immenſæ altitudinis aſpretis conſtat; ut, ubi in rupis verticem magno labore te evaſiſſe putas, ſtatim ſe offerat alia multò altior; in quam ubi per ligneos gradus enixus es, creſcere adhuc rupis celſitudo videatur: ita infames Hiſpanorum mores denarrare conanti evenit; atque ubi pravæ religionis, ignorantiæ & faſtus vepreta perreptando, omnes nequitiæ illorum* Sierras *jam ſuperaſſe quis exiſtimat; confeſtim horrendus alius turpiſſimæ Veneris lucus apparet; quo vix decurſo, & mox*

itur

itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum; *in ſpelæa devenitur crudelitatis, perfidiæ, avaritiæ, & omnis tyrannidis.*

Virgil. Æneid. lib. 6.

τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;

Libido equidem jam olim Hiſpaniam duriſſimâ ſeptem ſeculorum involvit ſervitute; cum Rudericus Rex Cavam Juliani Comitis filiam virginem, quam neque gratiâ flectere, neque blanditiis fallere, neque minis frangere poterat, invitam atque reluctantem vitiavit. Julianus enim, à filia acceptæ injuriæ ſenſu in furorem acta animatus, ut contumeliam ſuæ familiæ illatam vindicaret, legiones Arabum ac Mahumetanorum ab oris Africæ in Hiſpaniam accerſivit, & ultionem privatam cum Patriæ proditione & jugo peregrino, quod ſub Ferdinando poſtremo vix tandem excuſſum eſt, nefando ſcelere conjunxit. Et ne antiquis inhæream; nuper Antonius Prior Cratenſis, cum in regno Portugalliæ, poſt tot acceptas clades, publicè non amplius eſſet tutus; in mediis tamen calamitatib⁹ nondũ laſciviæ oblitus erat; & matronæ honeſtæ difficulter contra ipſius libidinem ſe tuebantur. Hanc inſatiabilem gentis ſalacitatem tum alia hodie oſtendunt plurima, tum maximè urbs Valentia; ubi Venus illicita tantâ licentiâ dominatur, ut meritricia opera nullibi ſit honoratior, atque libido tam habitatione quàm veſtitu ac famulitio præ honeſtate habeat prærogativam. Quin per omnem Hiſpaniam verè πάνδημος *eſt Venus, non minùs quàm olim celebra-*

Jo. Mariana de reb. Hiſpan. lib. 6. cap. 21. &c.

Renat. de Luſinga de Imper. increm. lib. 1. cap. 3. n. 5.

An. C. 1492.

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. cõjunct. lib. 9.

Non è città in Europa, ove le donne di mal' affare ſieno piu ſtimate. conciosia che quivi e d' habitatione, e di veſtito, e di ſervitù la libidine avanza l' honeſtà. Botr. in Relat. Univerſ. part. 1. lib. 1.

Nicol. Clemard. lib. 1. Epiſt. ad La-.om

batur apud Thebanos; præſertim verò in Luſitania: ubi credo monſtrum eſſet κοϱίδι® *ſponſus. Et quod multorum flagitiorum inſtar eſt; multi, ut quæſtum faciant è vernis natis, ancillas tanquam columbas alunt, quarum concubitu adeò non offenduntur, ut etiam admiſſariis gaudeant; cum partus ventri cedat, non vicino ſacrificulo, aut neſcio cui Æthiopi & captivo. Mendozæ Hiſpaniarum Regis ad Angliæ Reginam Legato, turpe eſſe opinanti, viros ſimul cum fœminis more Anglico in concionibus ſacris permiſtos videri; Dalus magiſter libellorum urbanè repoſuit;* Turpe id quidem apud Hiſpanos, qui etiam in ſacris locis cogitarent de explenda libidine; à qua procul abſint Anglorum mentes. *Sed id Reginæ Aragoniæ Areſtum, quod illa inter duos conjuges, altero alterius prodigam amorum frequentiam incuſante, veluti legitimum & neceſſarium noctium moderamen protulit, ſine ſtupore non cogito,, ſine pudore non lego, ſine rubore in hoc illuſtriſſimo conventu referre non poſſem: digna Regina Hercule marito, qui Theſpii Regis Bœotiæ undequinquaginta filias unâ nocte compreſſiſſe ſcribitur.*

Joan. Bodin. de Repub. lib. 5. cap. 1.

Vide Mich. Montan. lib. 3. cap. 5. des Eſſais.

Nat. Comes Mytholog. lib. 7. cap. 1. ex Pauſan. in Bœoticis.

Poſt ſtupendam Veneris laſciviam, etiam indomitam Hiſpanorum aliena invadendi & expilandi libidinem explicatum venio; quæ illâ tantò eſt nequior, quantò iſti majus aliorum vitiorum agmen ſupparaſitatur. Hiſpanos fures eſſe, tralatitium eſt: adeóq; in manifeſto furto deprenſos Dios & ſanctos quatuor

Hub. Thomas Leod. Annal. lib. 6.

Evan-

Evangelios *perſidè dejerare, id verè Hiſpanicum eſt. Carolus V. Imp. multis proceribus Hiſpanis comitatus aliquando tabernam quandam præterequitans, ante quam multi Germani milites ſtantes, ſedentes, hilariter bibebant; commonſtratis aliquot, cuidam ex comitibus ait;* Annón Germani hi, ut & plerique alii, ſingulari corporis atque animi robore præſtare tibi videntur? *hoc nemo negare poteſt, reſpondet Hiſpanus: unum tamen mihi vehementer diſplicet, quòd immodicè vinum hauriunt.* & hoc verum eſt, *inquit Imperator:* ſed an tu neſcis, quibus vitiis Hiſpani laborent? ut enim illi vini; ita hi alieni ſunt avidi: Germanis vini uſum circumſcribere, idē erit, ac ſi Hiſpanis interdicere velim, ne furentur. *Et quàm furandi prædandiq́; pruritu exagitentur, cum alibi ſæpiſſimè, tum præcipuè in Gerbis Inſulæ deditione inclaruit. Nam cum prædæ cupiditate & improbâ ſpe omnia Gerbenſium bona jam devoraſſent; intellecto, inter inſulæ Dynaſtam & Regem Philippum II. tranſactum eſſe, illi multùm fremente s præ ira galeas & arma huc illuc projiciunt; inter quos unus repertus eſt nomine Ogulnius, qui bolum è faucibus eripi tam iniquo animo tulit, ut rabie incitante ſibi gulam laqueo fregerit. Minuta tamen ſunt talia, & fere furunculis illis propria, qui in compedibus aut furcis ſpectantur: Hiſpani adhuc ſpirant altiùs, & furtorum rapinarumqúe magnitudine ita proficiunt, ut univerſo terrarum orbi & compedes & furcas nunc minitari videan-*

de vita Frid. 2. Elect. Palat.

Gaſp. Ens Epidorpid. lib. 2.

A. C. 1560.

Thuan. hiſt. lib. 18.

Alber. Gentil. de jure belli. lib. 1. cap. 14.

videantur. Magni fures, & imperiorum Harpyiæ; quæ ubi ubi locorum ſemel irrepſerint, ad ſummam ſemper potentiam artibus cunctis intendunt; atque de dominio acquirendo & retinendo, quàm de fide & integritate præſtanda longè curatiùs elaborant.

Virg. Æneid. lib. 7.

Armati terram exercent, ſemperque recentes
Convectare juvat prædas, & vivere rapto.

Juſt. Lipſ. in Epiſt.

Thuan. hiſt. lib. 1.

Fr. Guicciardin. hiſtor. lib. 12.

Paul. Jovius hiſt. lib. 11. & 16.

Nupera eſt gentis potentia, & intra ſexaginta annos formidabilis facta eſt finitimis & longinquis: & primùm ſub Ferdinando Arragonio Caroli V. & Ferdinandi I. Impp. avo, paulatim ſeneſcente Gallorum fortunâ, Hiſpanicum nomen adolevit; ut meritò dici poſſit, ubi Galli deſierunt, ibi rerum potiri Hiſpanos incepiſſe. Iſte quidem Ferdinandus Catholicus, qui omnibus ferè ſuis cupiditatibus honeſtum religionis velamentum obtexuit, cunctas belli rationes fœderumq; jura, vel cum pudenda mutat fidei labe & gravi ſociorum injuria, ad commodum ſuum referre ſolitus eſt. O infamiam ſeculi! ô ſocietatis humanæ parricidium! Principibus convenit, & vox eſt majeſtate regnantium digniſſima: ſemel lo-cutus ſum: quod ſcripſi, ſcripſi; unus calamus, un lingua; immobilis ut lapis angularis, & ut polus i coelò: *ſed Ferdinandi Arragonii & calamus & lin gua fuerunt duplices; animo Regio ad ſimilitudinem parietum extrinſecus ornato, intus fide vacuo. Cu Carolo VIII. Galliarum Rege, expeditionem inr gnum Neapolitanum meditante, certis ille condition*

Phil. Decius Conſil. 286. num. 8.

Alb. Gentil. de jure belli. lib. 3. c. 14.

bi

bus fœdus vix pepigit; & mox id cavillatus, ſubmiſit in auxilium Arragoniis patruelibus Ferdinandum Conſalvum Cordubenſem, qui poſtea Magni Ducis *nomen meruit; ipſemet autem cum infeſto exercitu contra fidem datam in Septimaniam deſcendit: poſtremoq́ue rebus proſperè à Conſalvo in Calabria & Apulia geſtis, conciliatâq́ue ſibi, uti rebatur, populorum illorum benevolentiâ, repentè alienato à patruelibus animo conſilium mutavit, & cum Ludovico XII. qui Carolo in regnum ſucceſſerat, clam novum fœdus percuſſit de regno Neapolitano occupando, his conditionibus; ut inter ipſos divideretur, & Neapolis Regni caput, Campania, Samnium Gallo cederet; Hiſpano Apulia & Calabria. atque ut augeret perfidiam Ferdinandus, Fridericum Regem, qui Conſalvum cum exercitu ex Hiſpania venientem, & ſe contra Gallorum molitiones Friderico regniq́ue ejus ſaluti conſulturum affirmantem, benignè exceperat, omni imperio ſpoliavit; ſed & Conſalvus Ferdinandum Calabriæ Ducem, Friderici Regis filium, in arce Tarentina obſeſſum, & ad deditionem, libertate abeundi quò vellet ſolenni jurejurando promiſſâ, compulſum, ſub cuſtodia novum Ferdinandi imperium cauſſatus perfidè in Hiſpaniam miſit. tandem etiam ob vectigal, quod ad fines Samnii in Apulia ex quadrupedũ tranſitu colligitur, inter ſocios exorto diſſidio; Conſalvus rejectis quoque conditionibus de concordia inter Ludovicum XII. & Philippum Ferdinandi generum*

Thuan. hiſt. lib. 1.

Tt *ſacra-*

ſacramento firmatis, Gallos totius regni poſſeſſione, ingenti perfidiæ Ferdinandi lucro dejecit, & ſic Hiſpanorum res hactenus dubias in poſterum ſtabilivit. Conſalvus tamen tantorum meritorum præmium hoc tulit; ut Ferdinandus Neapolim appellens primùm ei exercitum, dein loca præſidiis munita ademerit, poſt in Hiſpaniam abduxerit, & denique vanâ magiſterii Equitum ordinis Compoſtellani promiſſione turpiter ludificatum, ſine ullo publico honore floridam ſenectutem otioſè tranſmittere coëgerit. Eâdem quoque perfidiæ machinâ Navarram cepit Ferdinãdus: cum Julius II. P. M. Reges Gall. & Navarr. proſcripſiſſet. Etenim cum Henrico VIII. Anglorum Rege in Aquitaniam impetum facturus, cum ad id bellum per Navarræ regnum proficiſci neceſſe haberet; Joanne Labretano Rege propter amicitiam cum Gallo intercedentem negante tranſitum, inde ſtatim occaſionem rapuit Navarræ regnum, cui jampridem inhiabat, occupandi. & quia legitimo titulo deſtituebatur, cenſuram Papalem obtendit, quâ fieri dictitabat, ut quos Papa hoſtes haberet, eos bello proſequi teneretur; atque ita ditiones à Pontifice proſcriptæ cederent primo occupanti. Hi ſunt novi juris tituli, novi modi, novæ artes, quibus Hiſpani ad imperium orbis terrarum graſſari conantur. Quid verò nunc de Novi orbis inventione dicã? imò de inventione Novi orbis nihil dicam. Faceſſant enim ſomnia Hiſpanorum, inventionem orbis Novi (ſi novum eſſe poteſt, quod plurima

Nicol. Macchiavellus Diſputat. de Repub. lib. 1. cap. 29. P. Jovius de vita Mag. Conſalvi. lib. 3.

Thuan. hiſt. lib. 1. *Iean de Serres* in vita Ludovici XII. *Loys Richeome en la Plainte Apologetiq. pour le Ieſuites.*

rima ante ſecula fuit antiquum & vetus) ſibi magna cum aliorum injuria impudenter arrogantium. Et quidem cum Indiæ duplici hodie laudentur nomine; aliæ ad ſolis ortum, aliæ ad occaſum; illæ hiſtoricorum probatorum monumentis ita ſunt celebres, ut helleboro is habeat opus purgando cerebro, qui vel contra mutire auſit. Nam Plinius recitat, Hannonem Carthaginenſium ducem à freto Gibilterræ ad finem Arabiæ circumvectum, navigationem eam prodidiſſe ſcripto. quod ſi ita eſt, uti eſſe credo, Hannon tantum ſpatii emenſus eſt in mari, quantum Luſitani emetiuntur hodie, bis Æquinoctialem tranſmittendo. Malacam etiam, quæ priſcis Aurea Cherſoneſus fuit, & magnam illam inſulam Sumatram, tantopere antiquo Taprobanæ nomine decantatam, in libris invenire difficile non eſt. Neque duplicem illam Æthiopiam, diffuſam & populoſam Chinã, Philoſophos Brachmanes huc repetam: quorum memoria omnem diſputationem elidit. Indiæ verò Occidentales Platonem nõ latuerunt. dum enim Atlantidem inſulam Aſiâ & Africâ ampliorem ad fauces Gaditani freti locat: quæ longè lateq; in introrſum ſcilicet pateret, & ex qua eſſet ἐπιβατὸν ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους, ἐκ δὲ τῶν νήσων ἐπὶ τὴν καταντικρὺ πᾶσαν ἤπειρον, τὴν περὶ τὸν ἀληθινὸν ἐκεῖνον πόντον :quid aliud hiſce innuit, quàm prægrandem illam Atlantidem ſtatim ab Hiſpania fuiſſe, ubi nunc reliquiæ (nam illuvione periit) & velut fragmenta tot illa inſularum ſunt; Canariarum

Plin. hiſt. natural. lib. 2. cap. 67.

Joſeph. Acoſta hiſt. natural. Ind. lib. 1. cap. 11.

In Timæo & Critia.

h. e. gradus tranſituſque ad alias inſulas; iterumq; ex iſtis ad oppoſitam cõtinentẽ, adjacentẽ mari, quod vero nomine ſic appellamus.

Iuſt. Lipſ. Phyſiolog. Stoicor. lib. 2. diſſertat. 19. Adde Ioan. Goropium Becā. in Hiſpanic. lib. 7. & Ioſeph. Acoſtam. Hiſt. nat. Ind. lib. 1. cap. 11. & 12.

nempe, Fortunatarum, & aliarum, oræ Africæ ſe ſe affricantium: & ex illa tranſiri potuiſſe in inſulas; eas nimirum, quæ nunc etiã præjacent continenti; quas ergo? Cubam, Hiſpaniolam, & plures: inde verò in continentem ipſam; quam? in Peruanum vaſtum tractum, vel in vaſtiorem Mexicanum, trajectũ patuiſſe. Et nónne Avitus Declamator Americam reſpexit; cum diceret; fertiles in Oceano jacere terras, ultraque Oceanum rurſus alia litora, alium naſci orbem. *Illud minùs dubium, & fidum magis, quod Hiſpani ſcribunt,* in valle, quæ Cautem dicitur, in Chili provincia, oppidum eſſe, quod Imperiale ab hac cauſa nominant; quoniam in pleriſque domibus & portis repererunt Aquilas bicipites formatas; ut hodie vidimus in Romani imperii ſignis. *Unde verò iſtæ bicipites Aquilæ, niſi ab Europæis? & corroborat validè fidem; quòd nulla in iis locis avis biceps, quam potuerint adumbrare.*

Seneca Suaſor. 1.

Iuſt. Lipſ. d. l.

Sed quid in profanis teſtimoniis immoror; cum ſacris abundemus, quæ in dubium vocari non poſſint? Sanè neque Strabo, neque Mela, neque Stephanus, neque Solinus, neque Ptolomæus, & nullus denique ex Græcis Latiniſve autoribus aliquid edidit, quod, quale quale tandem id ſit, comparari queat cum iis, quæ de terra Ophir in Moſe, in libris Regum, & Paralipomenon, diſertis ſunt deſcripta verbis. Et Paralipomenon ſcriptor non ſolùm locum, ubi claſſis Salomonis ædificata fuit, Aſiongaber vocat; navigationis tempus

& mo-

& moram, triennium, annotat; res quoque Indianas; illud apud Davidem, Salomonem, Iſaiam, Eccleſiaſticum, & iſtis omnibus antiquiorem, Jobum Armenium hominem, percelebre aurum Ophirium, argentum, gemmas, ligna thyna, ebur, ſimias, & alia, exquiſitè enumerat: verùm etiam regionem opum illarum matrem, jam tum Parvaim, *ſive Peruviam appellatam fuiſſe, apertè ſignificat. Non tamen præterire hìc poſſum: Joſephum, & ductu hujus tam Græcos quàm Latinos interpretes, ad unum omnes, Aſiongaber ad mare Erythræum collocaviſſe. quodſi detur, vix videatur veriſimile, claſſem Salomonis decurſo ſinu Arabico inde, poſthabitis Orientis auriferis regionibus, totâque ferè Africâ circumnavigatâ, per Atlanticum Oceanum in Americam vela feciſſe. Sed errant illi. Cùm enim Aſiongaber ſita ſit circa Elut in Idumæa ad oram maris Suph; & conſtet ex Strabone atque Ptolomæo, Geographorum Principibus, Idumæam ad mare mediterraneum pertinere, ac inter illam & Erythræum interjacere arenoſum mare & vaſtiſsimam ſolitudinē: ſequitur certè, in ſacris Pandectis mare Suph multoties ab interpretibus ad Erythræum perperam contorqueri, & Salomonis Aſiongaber eſſe ipſiſsima caſtra Chabriæ, quæ Strabo & Ptolomæus in Idumæorum finibus ad ſinum Peluſiacum poſuerunt. Et cui hæc nondum ſufficiunt, is expendat præterea, Hiramum, Regem Tyri, (quæ urbs ad mediterraneum ſedet mare)* per manus ſervorū ſuo-

Benedict. Arias Montanus in præf. ad librum Phaleg, ſive de gentium ſedibus primis, orbiſq; terræ ſitu.

Quod ſentire videtur B. Arias Montan. d. l.

Lib. 2. Paralipom. cap. 8. verſ. 17.

Joan. Gorop. Hiſpanic. lib. 5.

Paralipom. lib. 2. cap. 8. verſ. 18.

rum naves, & nautas maris gnaros miſiſſe in Aſiongaber, *qui claſſem Salomonis comitarentur in Ophir. non autem credibile eſt, Hirami ſervos, antequam ſe cum claſſe Salomonica conjungere potuerint, totum mare Mediterraneum, Atlanticum, Æthiopicum, Rubrũ, & Sinum Arabicum pererraſſe; aut ex Tyro ad Erythræum mare naves volatiles per juga & præcipitia montium, agrorumq́ & deſertorum longè patentiſſimam planitiem, velificante Aëolo, adduxiſſe. Liquet inſuper, iter in Ophir & in Tharſis pro eodem ſumi in ſacris literis: ut & hoc manifeſtum eſt, Jonam à facie Domini fugitivum deſcendiſſe Joppen, ibiq́ navem in Tharſis euntem conſcendiſſe. jam ſi Joppen alibi, quàm in mari Mediterraneo quis inquirat; dignus ſit, qui Londini Anglorum, in ædibus Nazareis, cum aliis ibi mentis impotib⁹, acre decimæ quartæ lunæ remedium patiatur.* Verùm illâ de nov-antiqui inventione orbis diſputatione relictâ; quid dicemus de Hiſpanorum jure, quo Indis bellum, & ſervitutem, & omnem tyrannidem intulerunt? Soleimanes Turcarum Imperator infitiari ſolebat, Carolum V. Auguſtum eſſe Imperatorem Romanorum, quòd ſe belli jure ſucceſſorem Conſtantini Magni diceret, qui tam Occidentis quàm Orientis fuiſſet Imperator: & ſtultâ jactantiâ effutiebat;* Romam jure ad Imperium Ottomannicũ pertinere, quòd à Conſtantino in præjudicium ſucceſſorum fuiſſet alienata. *Ut & Selimes, Soleimanis filius, eundem juris colorem contra*

Ex lib. 3. Reg. cap. 10. verſ. 11. collato cũ verſ. 22. & ex c. 22. v. 49. ibid. collato cum lib. 2. Paralipom. cap. 20. v. 36.

Jonas cap. 1 v. 3.

Angli furioſos quartadecimâ lunâ verberibus cædunt furorũ coercendi gratiâ: quia adflictio tribuat intellectum. I. Bodin. in Theatro Naturæ lib. 5 & de Repub. lib. 5. cap. 1.

Ioan. Leunclavius Pandect. Hiſt. Turc. cap. 225. Paul. Iovius Hiſt. lib. 30.

Laz. Soranzus in Ottomanno, cap. 57.

Vene-

Venetos in Cyprio bello prætulit; quaſi Cyprum illi nullo jure poſſiderent, & ea ob ſucceſſionem gentis Oſmanidarum in jura Sultanorum Ægypti ad ſe directo ſpectaret. Sed anne melior Hiſpanorum in bello Indico prætextus? An fortè conceſſio Apoſtolica Alexandri VI. P. R. jus facit? Atqui ne Princeps quidem, qui tamen imperio poſſidet omnia, ſingulorum dominium & proprietatem intervertere poteſt: tantum abeſt, ut Petrus, aut qui ſe Petri ſucceſſorem nominat, cum tamen boni Petri habeat nihil, Papa, contra DEI, *naturæ & gentium jus in Indos ſibi poteſtatem arrogare, aut aliis concedere poſſit. An autem Religionis Chriſtianæ propagatio juſtus eſt titulus? At Chriſtus nullam novam condidit legem, quâ liberi populi, vel ob paganam ſuperſtitionem, vel ob Evangelii rejectionem fierent mancipia: nemo Apoſtolorum ex prædicatione Rex factus eſt: Paulo Evangelium Romanis annuncianti Cæſar Imperium non ceſſit. Chriſtus dixit Apoſtolis:* ite in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ; *Hiſpani ſuis Apoſtolis dicunt;* ite in omnes auri & argenti divites regiones, & Papæ Romani religionem, & Catholici Regis imperium prædicate; omnes Populos pecudum inſtar ſervitiis addicite, vendite, mactate. *An fortaſſis Indiæ nullius fuerunt in bonis? Aſt nec Motezuma Mexicum, nec Attabalipa Peruviam, nec alii ulli Principes ſuas ditio-*

Ioan. Leunclavius in ſupplemento Annal. Turc.

Seneca de Beneficiis lib. 7. cap. 4. & adde Georg. Acacium Enenckeliũ Baronem, de Privilegiis. lib. 3. cap. 5. &c. *Attabaliba Rex Peruviæ Papam inſigniter fatuum & impudentem eſſe oportere dixit; quòd is aliena tam liberaliter largiretur.* H. Benzo in Hiſt. novi Orb. lib. 3. cap. 3.

Did. Covarruvias Reg. Peccatum. §. 10. Alb. Gentil. de jure belli lib. 1. cap. 9. & 25. *imò credere, infideles non eſſe rerum ſuarum dominos, hæreticum eſt.* Diſſertatio de Mari libero. cap. 2.

Marci cap. 16.

Hiſpani, ubi primùm in aliquã urbem, aut locũ apud Indos venerunt, tale edictum proponebant: *Cacici, & Indiani huius loci; vobis omnibus notum facimus, unũ eſſe Deum, unum Papam, & unum Regem Caſtellæ, qui harum rerum eſt Dominus: ſtatim accedite, & authoramentũ legē clientelæ inite.* B. Calaus.

ditiones & provincias habuerunt pro derelictis. Quid igitur? Antigonus, cum ei libellus de juſtitia à Philoſopho quodam offerretur, ſtolidum illum eſſe hominem *dixit*; qui ſibi alienas urbes tum vaſtanti, diſceptationes de juſtitia ſcriberet. *& Pompeius Magnus Mamertinis, privilegia quædam obtendentibus*; non deſinetis, *reſpondit*, gladio nobis accinctis laudare leges? *Tale omninò eſt jus Hiſpanorum in Indos; grande latrocinium eſt. iccirco illi interrogati, cur poſſideant? cum prædone apud Ulpianum hoc tantum reſpondere poſſunt*; quia poſſidemus: *aut cum barbaro Tiridate illud*; id in ſumma fortuna æquius, quod validius: & ſua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe. *Sed enim quemadmodum olim Romani regiones illas ne tentabant quidem, ex quibus nihil ſperari poterat commodi: ſic hodie Hiſpanorum unicus ſcopus in omnibus expeditionibus eſt*, aurum; *quod exinde Indi Chriſtianorum* DEUM *vocant. Propterea Hathueius quidam, Dynaſta, qui Hiſpanorum ſævitiam fugiens ex Hiſpaniola in Cubam tranſierat, cum etiam huc adventare illos percepiſſet, ſuis omnibus convocatis eos naturam & mores Hiſpanorum ſic edocet*: quoddam, *ait*, adorant avarum numen, cujus cultui ut ſatisfacere poſſint, à nobis multa poſcunt, & hoc unum agunt, ut nobis libertatem & vitam eripiant: *& mox acceptâ, quam juxta ſe habebat, capſulâ, auro mundoq; refertâ, his verbis uſus eſt*: Iſte eſt Hiſpanorum DEUS; in ejus hono-

Alber. Gentil. de jure belli lib. 1. cap. 1. ex Plutarcho.

Auguſtin. de civit. Dei lib. 4. cap. 4.

l. 12. ff. de heredit petit.

Tacit. Annal. lib. 15.

Hier. Benzo in Hiſt. novi orbis lib. 2. cap. 18.

Barthol. Caſaus, de crudelit. Hiſpanor. in Ind.

honorem Arcytos (*eſt chorearum genus*) celebremus: qui ita placatus & pacatus Hiſpanis mandabit, ne ullâ nos moleſtiâ afficiant. *Inſatiabilis gens, & auri ſemper cupida, nunquam ſatura. Poſt Darium & Indos pauper eſt Alexander Macedo; quærit quod ſuum faciat, ſcrutatur maria ignota, in Oceanum claſſes mittit novas, &, ut ita dicam, mundi clauſtra perrumpit: ita poſt Motezumam & Attabalipam, & utraſque Indias egent Hiſpani; & poſt omnia, adhuc plura concupiſcent. Atque ut canis miſſa à domino fruſta panis aut carnis aperto ore captat; & quicquid excipit, protinus integrum devorat, & ſemper ad ſpem futuri hiat: ſic Hiſpani, quicquid illis fortuna projecerit, id ſine ulla voluptate demittunt, ſtatim ad rapinam alterius erecti & attenti. Et ô quantâ Indorum miſeriâ! hominum ſimplicium, fidelium, innocentium, pacificorum: quibus perfidi illi Cerberi tantâ crudelitate incumbunt, ut bona iſti omnia, etiam corpus & animam, precaria poſſideant. Vros, ſunt populus in America; qui cum interrogarentur aliquando, cujates eſſent? reſponderunt,* Vros ſe, non verò homines eſſe. *Quod ſi verò jam in hanc crudelitatis Hiſpanicæ contemplationem defixus ego de Hiſpanis interroger, promptè etiam reſpondebo; illos Hiſpanos tantùm, non verò homines eſſe; id eſt, illos certũ quoddam beſtiarum genus eſſe, quod formâ externâ homines ab imis unguibus uſque ad verticem ſummum referat; ſed malitiâ & omnibus ſceleribus Tartareos artifices longè vincat. Nos Albani manes exſecramur,*

Seneca Epiſt. 119.

Seneca Epiſtol. 72.

Joſeph. Acoſta Hiſt. natur. Ind. lib. 2. cap. 6.

Vu

mur, hominis capitali odio Germanos perſequentis; qui conculcatâ Belgarum libertate, barbaris illis ſuis Caſtigavellacos *ſuperbè & crudeliter civitatibus inequitabat; & qui ipſe ſine fronte jactabat, ſupra*

Apologia Principis Auraici, ad Proſcriptionem Hiſp. Reg.

XVIII. millia Belgarum ſe carnifici tantùm tradidiſſe contrucidandos. & quidem Philippo Regi carnifex Albani ingenium non placuit ubique: & obſervarunt Luſitani, mortuo Albano, Philippum poſtridie in publicum prodiiſſe Miſſæ audiendæ causâ, nec ullam præ ſe triſtitiam tuliſſe, contra morem Regum Luſitaniæ;

Thuan. hiſt lib. 55.

H.Coneſtag. de Portug.& Caſtel. conjunct. lib. 9.

qui ob mortem hominum, multò inferioris conditionis, ſi de regno bene meriti eſſent, à publico aliquot dies abſtinere conſueviſſent: nonnullis id quoque narrantibus, Regem Emanuelem per integrum triduum non prodiiſſe propter obitum præſtantis cujuſdam naucleri. Sed nec Albani apud Belgas, nec Syllæ apud Romanos, nec aliorum tyrannorum crudelitas, cum immanitate Hiſpanorum in Indos exercita ullo modo conferri poteſt. luſus jocuſq; eſt, quicquid alibi audimus, aut legimus. Quadraginta quinque annis, & quod paullùm excedit, variis & portentoſis carnificinis, antea nec viſis, nec auditis, pluſquàm ducenties centena millia Indorum ſuſtulerunt Hiſpani: ſpatio terrarum ad ſolitudinem redacto, quod decimo tanto ſit totâ Hiſpaniâ majus.

B.Caſaus. Apolog. Princip. Aur. ad Proſcript. R. Hiſp.

Deus bone! quot millia Indorum, tantùm in deferēdis hinc inde oneribus occubuerūt? Quod enim apud nos aſini, equi & boves, ferunt, trahunt, vehunt; illud omne in America miſellis Indis imponitur: illi ſunt aſini, equi, & boves: ſed aſinis equis & bobus

Iucatani Præfectus ſic æſtimabat Indos: Elegantem puerum aut virginem cum minimo dolio vini, olei, aceti, vel porco ſalſo permutabat. & accidit, ut quidam puer, qui Principis

no i

non parùm viliores: illi Hiſpanos in penſilibus vehiculis, aut lectis in modùm retis confectis ferunt; illi omnia inſtrumenta, omnia impedimenta, onera ſinguli ſæpe centum & octuaginta librarum, ſæpe per iter centum & ducentarum leucarum tranſportare neceſſe habent.

filius videbatur, pro caſeo; & centum perſonæ pro equo darentur. Et in Panucone pro uno iumento dati ſunt octingenti Indiani: tot homines pro una beſtia, Caſaus.

Quot item millia miſellorum piſcatus unionum hauſit? Nam & illi coguntur in maris profundùm deſcendere, & conchas ibi de rupibus, quibus adhæreſcunt, decerpere; & ſic collecto onere id ſupra aquam in naviculas efferre. quanquam etiam mare illis in locis eſt frigidiſſimum; infelices tamen piſcatores ſæpè per horæ quadrantem, & interdum ſemihoram, ſub aqua anhelitum ſpiritusq́ reciprocationem ſupprimere oportet; cui neceſſitati ut pareant faciliùs, illis Hiſpani cibos ſiccos, eosq́ avariſſimè diſtribuunt.

Joſ. Acoſta Hiſt. nat. Ind. lib. 4. cap. 15.

Et quot millia Indorum canibus ceſſerunt in eſcam? Hiſpani enim truculentos alunt moloſſos, ita edoctos, ut ſtatim Indos aſſiliant & diſcerpant: & illos, quocunque proficiſcuntur, itineris comites aſſumunt, unaqúe multos Indos catenis vinctos, quos ad iſtorum victum, tanquam porcos, carnis humanæ lanii mactant; ſæpiùs uno alterum ita compellante: Da mihi fruſtum carnis vellaci *(hoc contumelioſo nomine vocant Indos)* pro paſtu canum meorum; quod ſi ex meis unum occidero, id tibi reſtituam. *Sunt alii, à quibus ex venatione domum reverſis audire eſt:* felix fuit venatio; mei canes quindecim vel viginti vellacos interemerunt.

B. Caſaus.

Ejuſmodi venator fuit, indignus qui nominetur, qui cum inter venandum canes eſurire nollet, infantulum ex amplexu matris corripuit; & confeſtim brachiis ac cruribus abſciſsis cuilibet canum particulam, quâ devoratâ, trunci poſteà corporis reliquias ſimul objecit. Eamq́; gentis ſævitiam adeò nonnunquam canes ipſi improbârunt, ut crudelitatis alienæ miniſterio fungi non ſuſtinuerint. Didaco namque Salazari canis erat acer, & Indis inprimis infeſtus, nomine Bezerrillus: *quem ille adverſus Indicam anum emittere conſtituit. id ut commodiùs faceret, epiſtolam tradit vetulæ perferendam ad Gubernatorem, qui duobus inde fortè milliaribus aberat; ſed eo conſilio, ut ſimul atque à ſuorum conſpectu diſceſſiſſet, canem in eam ſolveret. Ea cum læta abiret, ſperans ſe hujus epiſtolæ beneficio libertatem conſecuturam, vixq́; lapidis jactu abeſſet; Salazar canem emittit. is vetulam facilè aſſequitur. ſed miſera anus, ubi moloſſum furibundum ad ſe rectà tendere videt, humi reſidens, eum vernaculæ ſuæ linguæ verbis in hanc ſententiam mulcere incipit:* Domine canis, domine canis: ego fero iſtas literas ad Gubernatorem; *obſignatam epiſtolam ei oſtendens; & addens;* ne ſævias in me domine canis. *hîc canis, velut ſupplices illas & abjectas preces ſenſiſſet, protinus mitigato impetu ſubſtitit; & ſublato altero crure, ut canes ad parietem ſolent, eam perminxit. Ea res Hiſpanis, qui ferociam beſtiæ noverant, miraculò fuit; puduitq́; ipſos fœminam interficere, cui canis peperciſſet.*

Ovied. Hiſt. Ind. lib. 16. cap. 11. Urban. Calveto in not. ad Benzon. lib. 3. cap. 5.

ciſſet. Sed ex innumerabilibus crudelitatis Hiſpanicæ exemplis paucula iſta hîc proponere volui, nec alio fine, quàm in templis malos genios ſolemus, ad fugiendum & abhorrendum.

Illa verò Hiſpanorum atrocitas Peruanis abſurdam de Chriſtiano nomine opinionem, & ad religionis noſtræ ſanctiſſimæ dedecus pertinentem, impreſſit: quâ credunt, Chriſtianos non Dei filios, ſed ne ita quidem in lucem editos eſſe, ut aliàs naſci homines ſolent. quippe fieri non poſſe, ut tam ferox & truculentum animal ab ullo homine generetur: vulgoqúe ferunt, Chriſtianos ex ſpuma maris concretos veniſſe in terras ad perdendum mundum. nempe ita inter ſe ratiocinantur: venti domus proſternunt, arbores frangunt, ignis eadem urit: ſed iſti Viracochiæ *(ita nominant Chriſtianos, quaſi maris ſpumas)* omnia devorant; terram invertunt, vim fluminibus adferunt; neque ullum tempus remittunt; modò huc, modò illuc vagantur, aurum & argentum quærentes; inventum aleâ conſumunt; bella gerunt, latrocinantur, blaſphemant, DEUM ejurant abnegantque; verum nunquam loquuntur; & nos ditionibus ac fortunis noſtris exſpoliant. *denique mare diris inſectantur Indi; quòd tam ſævam & immanem ſobolem in terram immiſerit. Quare etiam Caribes & vicini populi, qui carnibus veſcuntur humanis, ab Hiſpanorum cadaveribus abhorrent; verentes, ne tum quoque eæ carnes corporibus ſuis aliquid damni adferant.*

Bēzo in Hiſt. novi Orb. lib. 3. cap. 21.

Bēzo in Hiſt. novi Orb. lib. 1. cap. 23.

quamvis alii etiam Hiſpanos eſui non ſatis aptos negent; quòd ſint duriori & exſuccâ carne, niſi trucidati tres aut quatuor dies priùs macerentur. Hathuei Cacici odium in Hiſpanos memorabile eſt: ille, cum iſtos metu mortis & ſervitutis fugeret, tandem captus, & ad rogum damnatus eſt. ſed palo jam affixus, & à quodam Monacho Franciſcano de Chriſtianæ religionis capitibus verba faciente monitus, futurum, ſi crederet, ut mox æternæ beatitudinis præmiis, ſin minùs, æternæ damnationis ſuppliciis afficiatur: B. Caſaus. *poſtquam cogitabundus hæſit aliquandiu, Monachum interrogat; num etiam Hiſpanis regnum cœlorum pateret? & illo affirmante, bonis patere: ſine longiori deliberatione,* cœlum ſe nolle petere, *dixit*, ſed potiùs inferos; ne ſibi domicilium cum gente crudeli commune eſſet.

Quod ſi jam quis ex me quærat; quid igitur publicè profuerit illa Hiſpanorum in Novum orbem profectio, & in tot ignotas regiones propagatum imperium? vix habeo, quod dicam: ſin, quid publicè obfuerit? abundè habeo, quod dicam. Nam præter omnia, quæ dixi, & præter variolarum morbum, qui in America, ob cœli ſoliq́; conditionem, propè exitialis eſt, Hiſpanieò importârunt omnia flagitia & vitia: & docuerunt in diſciplinam acceptos Indos jurare, ſacrum Dei *nomen blaſphemiis proſcindere, aleari, furari, mentiri, ſcortari, ſicas vibrare; & alia peccata, naturæ eorum comi, rectæ, ac ſimplici repugnantia. In Europam*

Th. Zvinger. Meth. Apodem. li. 1. c. 5.

Caſaus & Benzo paſſim.

ropam verò ſecum reportârunt horribilem illam luem Veneream; quam Neapoli à Gallis obſeſſi Punicâ fraude prolataverunt; ſcortis formoſiſſimis, à quibus inficeretur exercitus Gallicus, clã de urbe miſſis: quod malum poſteà Medicis multum attulit boni; Hieronymo Capivaccio citra jactantiã aſſeverante; è Gallicæ luis curatione ultra octodecim millia coronatorum ſe lucratum fuiſſe. ſed & communicaverunt Europæis aurum Peruvianum Hiſpani: & hoc tamen non ſine maximo Reip. detrimento; cum duplices piſtoleti *candidam ſimplicitatem & germanam integritatem non paucorum corruperint. Quare Poëta Gallus eleganter & verè:*

Alb. Gentil. de jure belli lib. 2. cap. 6. Fallop. præfat. de mor. Gall.

H. Capivac. de lue Vener. cap. 12. in fin.

Voyez le Catholicon d'Eſpagne.

Par toy, ſuperbe Eſpagne, & l'or de tes doublons,
Toute la pauure France inſenſez nous troublons:
Et ſi de tes doublons, qui cauſent tant de troubles,
Il ne nous reſte rien à la fin que de doubles.

Et alius non minùs appoſitè:

Les François ſimplets paravant
Sont par doublons devenus doubles;
Et les doublons tournez en vent,
Ou bien en cuyure & rouges doubles.

Artinius Aſiaticus è Media aurum in Peloponneſum attulit, Græcos corrumpendi ſollicitandiq́ue causâ; ab Athenienſibus iccirco, pro totius Græciæ ſalute excubantibus, hoſtis judicatus. utinam verò noſtro hoc ſeculo vel deeſſent Artinii, vel adeſſent Athenienſes!

Th. Zvinger. Meth. Apodem. lib. 1. cap. 1.

Atque

Atque ut damnoſas illas exoticas merces graviori aliquâ novâ injuriâ cumularent Hiſpani; ab Indorum commercio omnes alias gẽtes contra jus gentium prohibent. *aſt.*

> l. 5. ff. de juſt. & jure. l. 4. ff. de diviſ. rer. Alb. Gentil. Lect. Virgil. cap. 8.

Quod genus hoc hominum, quæúe hunc tam barbara morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.

> Virgil. lib. 1. Aeneid.

Nonne ille, quem Deus *terris circumfudit, Oceanus, undique & undique verſus navigabilis, & ventorum ſtati aut extraordinarii flatus, nec ab eadem ſemper, ſed ab omni alia regione aliquando ſpirantes: nonne ſignificant ſatis, conceſſum à natura cunctis gentibus ad cunctas aditũ? Nonne verò etiam omnium gentium intereſt, unius illius gẽtis injuſtitiam puniri? Nonne ſecuritas publica hoc poſtulat, immenſæ illius potentiæ & faſtus fundamenta ſubrui? Profectò niſi illa communis omnium ſalus, communis juris patrocinium publicè ſuſcipiat; licentia Hiſpanica ſerpet latiùs, & mox Europa univerſa in unius Iberi Regis nutum deveniet, aut omninò cadet:*

> Diſſertatio de mari libero. cap. 1.
> *Ius aſſerẽdum naturæ cõtra iniquiſſimum & abſurdiſsimum uſurpatum monopolium Hiſpanorum. illi niſi potenter prohibent uſurpationẽ; regula pro omnibus eſt, licere quaquaverſum maria navigare, & commercia habere cum omnibus. Audiamus: interim & audeamus tenere regulam, & navigare.* Alb. Gentil. de Vnione reg. Brit.
> Alberic. Gentil. de jure belli. lib. 1. cap. 14.

ut medium ſi quis vellat de fornice ſaxum,
incumbunt cui cuncta, ſimul devexa ſequentur
cætera.

> Auſon.

*Quanquam, cur Hiſpanorum vires magnopere reformidemus, cauſam juſtam habemus nullam. Domi equidem Rex illorum potens non eſt: quem etiam Portugalli (inter quos & Caſtellanos quamvis ſanguine, linguâ, provinciâ, & imperio conjunctos, inv*ete-

veteratum etiamnum ardet odium) ideò in ultimo bello tanti non faciebant; cum dicerent, illum propter regionis ſterilitatem nec numeroſos exercitus alere poſſe, nec propter urbes & oppida, minimè omnium munita, militem externum accerſere audere. Licet & multa alia in viſceribus Hiſpaniæ hæreant longè graviora mala, quæ impotentiam arguant, aut certè potentiæ ruinam accelerent. Non diu eſt, cum Luſitani ita conquererentur: cum Sebaſtiano Rege regnâſſe temeritatem, cum Henrico Rege ignorantiam cum judicii inopia conjunctam, cum Gubernatoribus confuſionem; cum Antonio notho injuſtitiam: *ſed eadem hodie in tota Hiſpania agitur fabula, perſonis tantùm immutatis. Reditus nec impenſis, nec opinioni aliorum reſpondent: portoria immoderata, & exactiones immenſæ, populum flagellant; atque ad imprecationes, vociferationes, turbas & rebelliones excitant: juſtitia & totius Reip. adminiſtratio in paucorum adfectibus repoſita vix ſpiritum ducit. Eques Arragonius in aulam Philippi II. venit negocii ſui causâ; ibi diu à domeſticis & conſiliariis Regis deluſus, tandem Regi ipſi petitionem ſuam in genua provolutus exponit: quo omnia denegante, ſupplex ejuſdem genua exoſculatus, gratiisq; humiliter actis, alacris ſurgit.* at tu, *inquit Rex*, ſcias, nihil eorum quæ petiiſti futurum. eam ipſam ob cauſam, *excipit Eques*, gratias tibi, Rex optime, habeo, quòd uno hoc verbo ſexcenta miniſtrorum tuorum, unum ex alio

H.Coneſtag. de Portug. & Caſtel. conjunct. lib. 1. H.Coneſtag. lib. 4.

H.Coneſtag. lib. 5.

H.Coneſtag. lib. 1.

Gaſp. Ens Epidorpid. lib. 1.

cauſantium, mendacia refutaſti: quod ſi initio audiiſſem; equidem & multorum menſium ſollicitudine cariturus, & ſumptibus non exiguis parſurus eram. *Magnates Hiſpani, & univerſus populus jam quoque regnum Ducis Lermæ, qui Regem regit ſolus, graviter ferunt; idq́ carminibus, dicteriis, notis, mordaciter redarguunt; quodam literas ad Regem mittere auſo, cum hac ſuperſcriptione:* Regi Philippo III. hoc tempore Lermæ Duci à ſervitiis. *Inde non verus & ſincerus amor ſubditorum eſt erga Regem: ſed fictus & coactus, in apertum odium erupturus, ubi primùm potuerit. Quemadmodum enim olim Romani inferis, morbis, & multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas trepido metu cupiebant, publicè fana conſtituerunt; timore, non amore iſtos* DEOS *facientes: ſic plerique populi ſubjecti hodie Hiſpanicum imperium colunt & reverentur. Et, niſi me omnia fallunt, totum Hiſpaniæ corpus præcipitat ad interitum: caput Caſtellæ nudum & calvum, nullisq́ arcibus munitum, non habet, quo ſe tutò reclinet: cereus naſus Portugalliæ vel leviſſimam turbarum ſcintillam non patitur; oculi Arragoniæ pravis humoribus repleti ex privilegiorum amiſſione lippiunt: brachia Navarræ gangrænâ laborant, à nullis, niſi Gallicis chirurgis perſananda: venter Peruviæ & omnium Indiarum, ex inteſtinorum exulceratione & ſanguinolenta excretione infandis doloribus torminibusq́ue exercetur: coxæ Italiæ iſchiade infeſtantur ſæviſſimè: pedes autem* Belgii

P. Matthæus in Hiſt. Henric. IV lib. 2. narr. 2.

Plin. Hiſtor. natur. lib. 2. cap. 7. Alex. ab Alex. Genial. dier. li. 1. cap. 13. Pet. Roverius in Panegyr. ad Fr. Reg.

Le Soldat François.

Belgii jam ſectiones & uſtiones perpeſſi adhuc ſeveriorem medicinam ſi non expectant, certè timent. Quid? quòd Hiſpani etiam non ita bellicoſi ſunt, uti ipſi de ſe glorioſè declamare non erubeſcunt. Nam ſi ad prima illorum incunabula reſpiciamus, comperiemus omnem eorum gloriam mari Mediterraneo, & Oceano clauſtriſq́; Pyrenæis concluſam fuiſſe, potiuſq́; patuiſſe exteris invadentibus, quàm quicquam memorabile extra fines ſuos geſſiſſe. Hodie verò, licet ſint inter illos fortiſſimi, & ſtrenui; tamen ii rari & pauci ſunt: & Carolus V. cum plurimos habuit, plures VII. CIↃ. *peditum, &* IↃCCC. *equitib⁹ in caſtris habuit nunquam: cæteri ſunt armorum rudes; & præcipuè Luſitani. Hi, quia ad incōmoda perferenda minimè omnium ſunt aſſuefacti, captivitatis ſunt mirè impatientes; & propterea apud Mauros Luſitani captivi ſemper pluris ſunt, quàm alii: cum illi ſe redimant, & carius & faciliùs. Neq; nobis aliter de Hiſpanis judicādi anſam præbere debent illorum nomini tot celebres adſcriptæ victoriæ. quicquid .n. nos alii periclitati, quicquid victi ſumus, quicquid amiſimus, id tot nationū ita conjunctarum viribus; id Germanis, Gallis, Italis, Hungaris, Anglis, non Hiſpano robori aut ſolertiæ eſt imputandum. Et, ſi diligenter calculus ineatur, ubicunque fere infeliciter pugnavimus, vix Hiſpani quartam exercitus hoſtilis partem efficiebant. Bellum verò, aut potiùs laniena, quā in Indos graſſati ſunt Hiſpani, ne umbram quidem fortitudinis habet.*

Thuan. Hiſt. lib. 1. Strabo lib. 3. *H. Bignon de l'excellence de la France. liv. 2.*

Thuan. Hiſt. lib. 51.

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. conjunct. lib. 2.

Thuan. Hiſt. lib. 51.

Indi enim non illorum virtute, armis, tormentis, haſtis, gladiis, aut balliſtis, ſed ferociâ & furore equorum (quos animalia carnivora & ſæva exiſtimabant, & conſpectis illis veluti attoniti obſtupeſcebant) victi ſunt: imò quò equi non potuerunt penetrare, ibi Hiſpanos ſemper vicerunt. Quod ipſum Eques quidam Hiſpanus optimè intellexiſſe videtur: qui ad Argeriam Carolo V. Imp. militans, cum fortè Maurorum globus Hiſpanorum turmam funderet, & Ferdinandus Corteſius (qui regnum Mexicanum ſub jugum miſit) fugientes clamore ſiſtere & ad vim hoſtilem repellendam animare conaretur, Corteſium interpellans; Bellua iſthæc, *inquit*, putat ſibi rem eſſe cum ſuis Indis, quorum viginti quinque millibus fundendis decem equites ſuffecerint. *Hiſpanos autem tantùm fœminas barbatas eſſe; nónne Galli ſæpe fecerunt toti orbi notum? Quid Philippus II. non conatus eſt, ut florentiſsimum Galliarum regnum redigeret in cineres? Flumina ſanguinis per mediam Galliam duxit; cadaverum montes extruxit; flagitioſum Ligæ monſtrum inſolitâ magnificentiâ aluit; regni Proceres contra legitimum Regem armavit; Lutetiam* (qu'il appelloit ſa ville de Paris) *præſidio Hiſpanico frenavit: & quid nō? nihilominùs fugatus eſt, pulſus eſt, ejectus eſt è Gallia: & quidem Narbonenſes ad debitū Regi ſuo obſequium redeuntes odio factionis Hiſpanicæ effigiem Regis Hiſpaniarum in flammas miſſam & ſemiuſtulatam in aquam projecerunt. In inferiori*

Phil. Camerar. medit. Hiſtor. cent. 2. cap. 92. ex Petro Martyre.

Benzo in hiſtor. Novi Orbis lib. 2. cap. 12.

Benzo in hiſtor. Novi Orb. lib. 1. cap. 24.

P. Matthieu en l'Hiſtoire de Henr. IV. liv. 1. narr. 4.

Ger-

Germania verò Hiſpanorum fortitudo ſic eviluit, ut paſſim ac propalam ſit deſpicatui. obſtupeſcet, qui quadraginta retrò annis acciſas Belgarum opes cognoverit, & horrendas Reip. procellas, grandines, ac tempeſtates, examinaverit, & viderit, illos tamen in hanc felicitatem enavigâſſe: admirabitur, Hiſpanos tot ingentes exercitus, & nobiliſſimas provincias amiſiſſe, CXX. auri millionum impenſam feciſſe; & demum in ipſum Hollandiæ meditullium pacem delatum ultrò veniſſe: contra verò Fœderatos omnibus modis inferiores, juſtâ tantùm irâ & deſperatione erectos, pro patria & libertate arma cum laude magna ſumpſiſſe, majori geſſiſſe, maxima poſuiſſe. Eant nunc Iberi Thraſones, illi Pyrgopolinices, illi Therapontigoni Platagidori, illi Polymachæroplacides Anthomenides; & ſolitâ inſolentiâ in poſterum dictitent ampliùs: Vnum Hiſpanum quatuor Germanis, tribus Gallis, & duobus Italis valere.

Meurſius de induciis Belgicis.

Benzo in Hiſtor. novi Orbis lib. 2. cap. 8.

Quod ſi tamen adhuc faſtus & potentiæ ſuæ alis Hiſpani altiùs evolare, & in aliorum populorum injuriam invidiosè decantare non ceſſent; cœlum, terram, & oceanum ipſis ancillari; fortunam ante illorum vota & ſupra vota, id eſt, priuſquàm volunt, & pluſquam volunt liberaliter omnia elagiri: nihil agunt. & nihil egit Mendoza Legatus ad Galloȓu Regem, frequenter illud crepans: Dios es poderoſo en el cielo, y el Rey d' Eſpanna en la tierra. *Omnia iſta, quæ*

P. Matth. in Hiſt. Henrici. V. lib. 6. narr. 5.

Deus eſt potens in cœlo, & Rex Hiſp. in terra.

Vide Senecã de Benefic. lib. 6. cap. 3.

midos, ô Hiſpani, & ſupra humana elatos oblivifci cogunt veſtræ fragilitatis, quæ ferreis clauſtris cuſtoditis armati, quæ ex alieno ſanguine rapta veſtro & alieno defenditis; propter quæ quaſſatis urbes, ignari, quantū telorum in adverſos fortuna comparet; propter quæ, ruptis toties adfinitatis, amicitiæ, collegii, & omnis humanitatis fœderibus, terrarum orbem miſcetis; non ſunt veſtra: in depoſiti cauſa ſunt, jam jamq́ ad alium dominum ſpectantia. aut hoſtis illa, aut hoſtilis animi ſucceſſor invadet. La coda condanna ſpeſſo la volpe alla morte per eſſer troppo lunga. *Et quæ ſunt divitiæ; quas non egeſtas, & fames, & mendicitas à tergo ſequatur? quæ dignitas; cujus non prætextam, & augurale, & lora patricia, comitentur ſordes, & deportatio, & notæ, & mille maculæ, & extrema contemptio? quod regnum eſt; cui non parata ſit ruina & proculcatio, & dominus, & carnifex? nec magnis iſta intervallis diviſa: ſed horæ ſæpe momentū intereſt tantùm inter ſoliū & aliena genua. Locuples es? ad Pompeium abi: qui cum tot flumina poßideret in ſuo orientia & in ſuo cadentia, mendicavit ſtillicidia; fame ac ſiti periit in palatio cognati, dum iſte heres illi publicum funus eſurienti locat. Honoribus ſummis functus es? Sejanum vide: quem eodem die, quo illum Senatus deduxerat, populus in fruſta diviſit: in quem quicquid congeri poterat,* DEUS *hominesq́ue contulerant: ex eo tamen nihil ſuperfuit, quod carnifex unco traheret in Tiberim. Rex es? non ad*

Seneca de Tranquillitate animi cap. 11.

Crœ-

Crœſum te mitto, regno & morti ſuæ ſuperſtitē: non ad Ptolomæum Africæ Regem, Armeniæ Mithridatem, inter Cajanas cuſtodias agentes: ſpecta mihi Valerianum Romanorum Imperatorem; quem cum Sapore Perſarum Rege bellum gerentem, iſte victum uti catenarium mancipium circumduxit, equum conſcenſurus ejus inclinati cervicibus pedem impoſuit; & cui tandem etiam pellem detraxit: ſpecta Baiaſitem I. Turcarum Imperatorem; qui à Temire captus, ferreæ caveæ incluſus & ſpe libertatis excluſus, cum audiſſet ad urbem Tatariæ Semercandam ſe abducendum, præ furore fremens ac frendens caput validis iteratisq́ ictibus caveæ allidendo indignantem animam evomuit. Quædam ſcilicet vini ebrietas; quædam etiam fortunæ eſt. Atque ut illa firmo etiam cerebro homines commovet, imbecillos omninò dimovet: ita iſta quamlibet prudentes deludit, imprudentes planè dementat. Et ut meretrix neminem amat, dum amatores perpetuò mutat: ita & fortuna.

Vide Eberh. von Wethe devan g'or. hum. p. 67.

Cuſpinian. in Valeriano. Agathias li. 4. de bello Gothico.

Annales Turcici. Leunclavius in Pandect. hiſtor. Turc. cap. 65. ex Theodoro Spāduginoſ.

Pet. Roverius in not. ad Panegyr. Henric. IV. Gall. R. dictum.

Invida fatorum ſeries; ſummisq́ue negatum
ſtare diu?

Lucan. lib. 1.

Et jam videor mihi videre Divini numinis juſtitiam in tribunal aſcendentem, omnibusq́, angelis in purpura circumſtātibus toti orbi Chriſtiano ita de cœlo pronunciantem: Illos orbis raptores Iberos, de imperio deijci, & ſine mora omnibus bonis exui, libertate multari, & catenis vinciri debere. *Ego vel imagine & fictione tantum ſpectaculi terreor, auguſtiſſime Preſes; & cum*

Magnæ arbores diu creſcunt: unâ horâ extirpantur. Curt. lib. 7.

Bucha-

Buchanano ex Luſitania in Galliam redeunte, ita Hiſpaniam & Galliam, illam valere, iſtam ſalvere jubeo:

Georg. Buchananus.

Iejuna miſeræ teſqua Luſitaniæ,
Glebæque tantùm fertiles penuriæ,
Valete longùm. At tu beata Gallia
Salve, bonarum blanda nutrix artium,
Cœlo ſalubri, fertili frugum ſolo,
Vmbroſa colles pampini molli comâ,
Pecoroſa ſaltus, rigua valles fontibus,
Prati virentis picta campos floribus,
Velifera longis amnium decurſibus,
Piſcoſa ſtagnis, rivulis, lacubus, mari,
Et hinc & illinc portuoſo littore
Orbem receptans hoſpitem, atq; orbi tuas
Opes viciſſim non avara impertiens:
Amœna villis, tuta muris, turribus
Superba, tectis lauta, cultu ſplendida,
Victu modeſta, moribus non aſpera,
Sermone comis, patria gentium omnium
Communis, animi fida, pace florida,
Iucunda, facilis, Marte terrifico minax,
Invicta, rebus non ſecundis inſolens,
Nec ſorte dubiâ fracta, cultrix numinis
Sincera, ritum in exterum non degener:
Neſcit calores lenis æſtas torridos,
Frangit rigores bruma flammis aſperos;
Non peſtilentis pallet Auſtri ſpiritu.

Autum-

Autumnus æquis temperatus flatibus;
Non ver ſolutis amnium repagulis
Inundat agros, & labores eluit:
Ni patrio te amore diligam, & colam,
Dum vivo; rurſus non recuſo viſere
Iejuna miſeræ teſqua Luſitaniæ,
Glebaſque tantùm fertiles penuriæ.

DIXI.

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

GEORGI, BARO Stubenbergi.

ORA-

ORATIO
GEORGII BARONIS Stubenbergii,
pro
HISPANIA.

EGo, illuſtriſsime Princeps, cum inclyto fratre tuo Magno, *pro Hiſpania cenſeo. Miror autem, quid tibi, Baro Limpurgi, venerit in mentem, ut tam acerbè in Hiſpaniam & Hiſpanos diceres. In Hiſpaniam abi, & in palatio Eſcuriali Philippo III. Regi orationem tuam coram Notario & teſtibus repete, atque rei geſtæ teſtimonium inſtrumento ſolenni comprehenſum poſce; crede mihi, bene dixeris, ſi ad nos* ſemper-liber *redieris. Nondum Hiſpania ita eſurit, ut colligat ſtipem; nondum ita viribus deficit, ut expectet vulturium; nondum ita in vitia prolapſa eſt, ut* DEUM *& bonam mentem omnino abjiciat. Et quomodo eſuriat Hiſpania, quæ ſemper ad manus habet paratam pecuniam; quæ Orbis, fere dixerim, totius poſsidet ærarium?*

Petronius Arbiter.

Quiſquis habet nummos, ſecurâ naviget aurâ,
Fortunamque ſuo temperet arbitrio.
Vxorem ducat Danäen, ipſumque licebit
Acriſium jubeat credere, quod Danäen.
Carmina componat, declamet, concrepet omneis
Et peragat cauſas, ſitque Catone prior.
Iuriſconſultus PARET, non PARET, habeto;
Atque eſto quicquid Servius & Labeo.
Multa loquor: quidvis nummis præſentibus opta,
Et veniet: clauſum poſſidet arca Iovem.

J. Lipſ. in Epiſt. Centur. 3. ad Belg.

Habet ſanè hoc Rex Hiſpaniarum, Craſſorum omnium Craſſus, ut quando domi panis non ſuppetit, alibi emere, ſed alia etiam omnia parare, & omnia facere poßit, perennibus auri argentiq; fontibus, quos alii Principes fruſtra requirunt. Et ridiculum eſt, *quòd quidam Philippo II. patri timuerunt, ne æris alieni oppreſſus mole, fideq; publicâ paßim creditoribus decoctâ, tandem bonis cedere cogeretur; & quòd alii Philippo III. filio, ne is ſine inventarii beneficio paternam hæreditatem adeundo, & Quartam Falcidiam perderet, & rationes omnes conturbaret. ſcilicet*

Vide Colinium apud Thuan. hiſt. lib. 51.

La reſponſe au Soldat François.

Martial. Epigram. lib. 9. Epigr. 4.

Grandis in æthereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturque Dii vendere, quicquid habent;
Conturbabit Atlas.

Gaſp. Ens Epidorpid. lib. 2.

Henricus Glareanus, vir doctiſſimus, ſed parum opulentus, rogatus ab amico, quomodo viveret ac valeret? Ego, *inquit*, Principum ac Magnatum vitam vivo.

vivo. *altero quærente, qualiſnam ea eſſet?* Edo, *ait,* bibo, & genio indulgeo; interim in omnium ære ſum ac maneo: *Sed, quod regulam ſequitur proximè;* Ex-cipe, *Glareane, & tu mi Limpurgi;* excipite Regem Hiſpaniæ; *qui etiam edit, bibit, genio indulget, res gerit maximas; & interim, quantumcunque contra-hat æs alienum, ſemper domi auri millionibus ab-undat.*

Quomodo verò etiam, mi Limpurgi, viribus deficiat Hiſpania? Regis Hiſpaniarum uxor eſt For-tuna; quæ pro dote attulit in mariti domum potentiæ perpetuitatem. Domus verò eſt Principis aula; quæ eſt illud punctum extra mundum, toties ab Archime-de deſideratum; ex quo Rex Philippus, novus Archi-medes Hiſpanicus, totum terrarum orbem facilè mo-vere, & hinc inde propellere poteſt. Et potentia ea eſt; quâ Philippus, quandocunque lubet, plura regna, quàm Gallus provincias; plures claſſes, quàm iſte na-ves; plures nationes, quàm iſte civitates; plures bel-li imperatores, quàm iſte duces; & plures centuriones, quàm iſte gregarios milites, armare & in aciem pro-ducere poteſt. Le Cavalier de Savoye. *Dolet quidem Gallis, quando vident illud longum titulorum agmen, ſummi & ampliſſimi Imperii Hiſpanici inſigne:* Don Phelippe por la gra-cia de Dios, Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ieruſalem, de Portugal, de Na-varra, &c. *quamvis Franciſcus I. Gall. Rex, inde in Carolum V. Imp. joci argumentum ſumpſiſſe videa-*

 tur:

tur; cum in quibuſdam provocationis tabulis ita, ſed non ſine invidiæ morſu, præſcriberet; François par la grace de Dieu Roy de Gentilly: *ſed ea hodie Hiſpanicæ virtutis majeſtas eſt, ut ex novorum titulorum acceſſionibus hoſtes mox & invidendi & jocandi copiam ſint uberiùs habituri. Totum enim imperium vernat floretq́; quod etiam ſubitâ bellorum tempeſtate involutum ut ex improviſo concidat & occidat, periculum nullum eſt. Rex ſemper vigilat, & pro Reſpub. inſomnes alit curas*

——— in alto ſiede:
Onde ſenz' eſſer' viſto, e ode, e vede.

Strabus quidam tam certâ oculorum perſpicuitate uſus eſt, ut pervideret CXXXV millia paſſuum, atque in Punico bello à Lilybæo Siciliæ promontorio claſſem è portu Carthaginenſi ſolventem cernens, & navium numerum & velorum ſeriem dinumeraret: ita magnus ille Philippus, patris Philippi, & avi Caroli æmulus, è prudentiæ ſuæ Pyrenæis providentiæ lumen in omnes Europæ regiones circumferens, videt omnium Principum conſilia & molitiones; & quicquid Romæ, quicquid Pragæ, quicquid Londini, quicquid Lutetiæ etiam in ipſis Luparæ arcis penetralibus agitur, quaſi præſens intuetur. Quomodo autem Hiſpania Deum *& bonam mentem abjiciat, Limpurgi? An quia multi inter Hiſpanos ἄθεοι & vitioſi? Nimirum, quod Theologi hodie aliquando facere ſolent, ut, ſi fortè in Luthero, Bellarmino, Beza, aliquid offenderint*

Plin. Nat. hiſtor. lib 7. cap. 21. Valer. Maxim. lib. 1. c. ult. Strabo lib. 6. Thom. Fazellus de rebus Sicul. prior. decad. lib. 7. cap. 1.

ora-

oraculis divinis & morũ ſanctitati parùm congruens; indefinitè Lutheranos, Papiſtas, Calvinianos, hallucinari de ſuggeſtu clament; etſi alius nemo præter iſtos autores eam rem cogitavit: ſic tu Hiſpanos, ob quorundam & paucorum peccata, imprudenter omnes reos facis. Non in Academiam Salamanticam, non in Aulam Valliſoletum te voco; ut illic à Doctoribus, iſthic à Regiis Conſiliariis, validis rationibus convincaris: ſed duco te ad milites, genus hominum maximè in licentiam proclive; & videſis mihi Petri Henriquez Fontium Comitis edictum caſtrenſe; quo in militem nefarias de DEO *ac beata virgine, aut Sanctis, voces proferentem, locis aut hominibus ſacris injuriam inferentem, matronas virgineſque vitiantem, ſcortum in caſtra ſecum adducentem, captos deditosq; contra pacta trucidantem, ſocios deprædantem, privatas injurias monomachiâ vindicantem, capitis pœnam ſtatuit. An hoc edictum ſine* DEO *& bona mente à Fontano conditum fuiſſe putas? Quin ſequere adhuc pauliſper, & centurionis, lupanar in caſtiſſimis ædibus petulanter quærentis, memorabilem cognoſce virtutem. Ille juxta Inſulas, quæ potens & populoſa Belgii civitas eſt, in cauſidici cujuſdã domo exceptus, hoſpitis filiæ admodum formoſæ vim in arcano parabat: ſed ea inter luctandũ pugione correpto ipſum in lumbos aggreſſoris tã violento ictu adegit, ut hoſte ſtrato pudicitiam fortiter defenderit. ſaucius Hiſpanus, & morti ex vulnere proximus, cũ crimẽ ſacerdoti confeſſus eſſet,*

Joan. Bochius in Hiſtorica narratione inaugurationis Alberti & Iſabellæ Archiducũ.

A. C. 1578.

Thuan. hiſt. lib. 66. Em. Meterā. Hiſtor. Belg. lib. 8.

eſſet, factiq́ ultra modum pœnitentiâ duceretur: juvenculam ubiq́ veſtigatam coram ſiſti juſsit, his verbis eam affatus: morituro mihi expetendum fuerat, ut injuria tibi à me illata à te mihi remitteretur: ſed ad expiandam culpam haut ſatis confeſſio ac veniæ petitio viſa eſt, niſi ſcelus intentatum decorâ ſatisfactione eluerem. igitur me tibi virum addico: & quoniam crimine meo & virtute tuâ effectum eſt, ut me frui non poſsis: habe nomen uxoris, titulos, inſignia: & bonorum meorum hæres eſto: ut qui te conatu violatam meminerint, ſciant te conjugium tentatæ virginitatis, quam tam ſtrenuè defendiſti, honeſtiſsimum præmium retuliſſe. *quibus dictis, & ſacerdote verba præeunte, cum patre conſentiente matrimonium contractum eſſet, Hiſpanus ſtatim exſpiravit; ambiguo relicto, uter generoſiùs, hic culpam emendâſſet, an illa pudori conſuluiſſet. Quod hoc conſilio tantùm commemoro, ut omnes intelligant; Hiſpanos, etiam quando ſunt flagitioſiſſimi, ſemper honeſti ducatum revereri.*

Verùm tibi, Baro Georgi Friderice, non erat ſatis, Hiſpanos omnis impietatis, vitii, & impotentiæ arguiſſe: niſi quoque ſimul inventi novi Orbis laudem illis adimeres. Quis autem contradixerit, Americam ante Americi Veſpucii, Chriſtophori Columbi, & aliorum adventum, olim non patuiſſe? certè homines ibi ut fungi & boleti è terra enati non ſunt: ſed cum illa per tot ſeculorum periodos ex noſtri Orbis homi-

hominum memoria aufugerit, ut etiam Lactantius, Auguſtinus, Nazianzenus, eos, qui Antipodes credebant, irriſerint: cur eam gloriam negemus Hiſpanis, qui Indias tanquam res deperditas feliciter repererunt? Seneca Tragicus de popularibus ſuis ante mille ac quingentos annos prædixit;

Joſ. Acoſta Hiſt. natur. Ind. lib. 1. c. 7. & 8.

———— venient annis
ſecula ſeris, quibus Oceanus
vincula rerum laxet, & ingens
pateat tellus, Tiphyſque novos
detegat orbes; nec ſit terris
Vltima Thule.

L. Ann. Seneca in Medea.

Neq; ſtatim tibi adſentior in iis, quæ de Ophir & Tharſis, Idumæa, Aſiongaber, mari Suph, Parvaim & Peru, ingenti niſu ex ſacro codice protuliſti. Nam ut prætercam, varias eſſe Ophir & Tharſis ſignificationes: ſileam, duplicem eſſe Idumæam, ſuperiorem & inferiorem; nec non Joſephum patriæ antiquitatis ſtudioſiſſimum, quem veneranda Patrum & ſanctorum interpretum autoritas tuetur, Aſiongaber ad mare Erythræum locâſſe: taceam, ubique in lingua ſancta Iam Suph *mare Erythræum denotare: tranſiliam, Parvaim & Peru nomen incolis regionis Americæ tam notum fuiſſe, quàm ipſimet Hiſpani ante adventum ſuum ibi fuerint: mittam denique, creditu eſſe difficile, Salomonem relictis Indiis Orientalibus, auriferaciſſimis, naves ſuas in extremas illas Occidentales miſiſſe; & ſi hoc fuiſſet factum, nulla tamen tantæ rei*

Ioſ. Acoſta hiſt. nat. Ind. lib. 1. cap. 14. Caſpar. VVaſer' de antiq. num. Hebr. lib. 1. cap. 17. Chriſt. Adrichomius in theatr. ter. ſanctæ. I. Gorop. in Hiſpanic. lib. 5.

Marc. Marinus in Arca Noë.

Caſp. VVaſer de antiq. num. Hebr. lib. 1. c. 9. Ioſeph. Acoſta Hiſt. nat. Ind. lib. 1, cap. 13.

& expeditionis veſtigia ſupereſſe: nihil meâ ſententiâ, nihil eſt, quod Ophir à Peruvia magis diſcriminet; quàm quòd claſſem Salomonicam etiã ebora ex Ophir attuliſſe ſacræ literæ teſtantur; cum ſit certiſſimum, Americam nullum agnoſcere elephantum. Quid jam conſequitur, mi chariſſime? Ergo Salomonis claſſis non attigit Occidentem: ergo Aſiongaber non eſt in mari mediterraneo: ergo Ophir non eſt Peru: ergo Hiſpanis ſua conſtat laus & exiſtimatio. ergo, illuſtriſſime Princeps, meritò pro Hiſpania ſententiam fero.

Waſer. d. lib. cap. 17. Acoſta d. lib. cap. 14.

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

HENRICE ALBERTE,
Baro Limpurgi.

ORATIO

HENRICI ALBERTI,

LIMPVRGI BARONIS, S. R. J. pincernæ hæreditarii & ſemper liberi,

pro

HUNGARIA.

PVblicè ingrati ſumus, illuſtriſſime Princeps, dum in hoc prærogativarum certamine memoriam gentis inter omnes Europæos fortiſſimæ, & in qua pax ſaluſqúe Chriſtiani orbis hactenus ſtetit immota, tam turpiter hìc deſtituimus, & tantis meritis funeſtiſſimâ oblivione parentamus. Sanctior debebat eſſe benefactorum recordatio. Aſt quemadmodum olim Romana Reſp. in optimos ac devotiſſimos ſibi cives multoties peccavit: Camillus enim in exilium miſſus; Scipio dimiſſus eſt; exulavit & poſt Catilinā Cicero, diruti ejus penates, bona direpta, factumq́; quicquid victor Catilina feciſſet; Rutilius innocentiæ pretium tulit in Aſia Smyrnæ latere; Catoni populus Romanus præturam negavit, Vatinio mortalium ultimo etiam illi antelato: ſic fere ubique nunc Hungarorum immortalia beneficia nigro ingratitudinis calculo nos exputamus. Equidem ſi Hungaria ipſa commove-

Seneca lib. 5. de Benefic. cap. 17. Valerius li. 5. c. 3.

movere ſe funditus, atque huc venire jam poſſet; tota profectò coram unâ voce profiteretur dolorem, ex hac ſui præteritione conceptum; & verbis effunderet adfe-ctum, quem rei indignitas excitavit: ſed quoniā illud non poteſt (geſtit animo) quod natura nō patitur, cla-moresq́; ſuos hoc in loco exaudiri à te, Princeps, nō ſinit interjecta tot regionum intercapedo: id quod fieri de-cebat, ego nobiliſſimæ provinciæ nuncium ſponte ſuſce-pi, ut eſſem non jam privati ſtudii literarum, ſed pub-licæ cauſæ orator. Verùm uti in magna ſylva boni venatoris eſt, feras indaganter quàm plurimas ca-pere, nec unquam culpæ fuit, non omnes cepiſſe: ſic nemo, ſpero, vitio mihi vertet, ſi in tanta laudum Hungariæ copia, & tantulo temporis intervallo, plu-rimas tranſilierim.

Et ubi primùm in laudum ſylvam ingrediar? ec-quod Hungariæ decus indicabo primùm? An dele-ctat aliquem inæſtimabilis omnium opum theſaurus? Aſt nullibi jucundior & plenior bonorum, etiam ipsâ natura ſummo conatu voluptatibus humanis ancil-lante, eſt meſſis, quàm in ipſa Hungaria. Mira ibi eſt locorum amœnitas, mira aëris clementia, mira ſo-li fœcunditas. agri ea eſt fertilitas, ut frumentum nul-libi creſcat laudatius & copioſius: vinetorum ea eſt excellentia, ut nullibi vinum naſcatur fortius: prato-rum ea eſt luxuria, ut nullibi gregum armentorum-ve ſit fructus uberior, mercatoribus inde tot & tot boū millia ſingulis annis ad vicinarum & diſſitarum na-

Vide Ludovicū Tuberonem in Commentar. de temporib' ſuis. Anton. Bonfi-nium de rebus Hungaricis. Ioann. Sambucum in appendice rer. Vngaric.

 tionum

tionum culinam agentibus: nemorum & ſaltuum ea eſt felicitas, ut præter ferarum omne genus venationes, nullibi ſit ſalubrium fruticum, plantarum, herbarum; caſtanearum item, prunorum, glandium proventus utilior: ea quoque fluminum eſt præſtantia, ut nulla ſint in tota Europa majora, nulla ad aquationem & commeatus rerumque omnium ſubvectionem commodiora, nulla piſcibus ita referta, ut Wernherus mille carpiones, Tibiſco extractos, unico aureo Hungarico væniiſſe ſcriptum reliquerit. Quid de metallorum divitiis dicam? ultra abundantiam, alibi non ſic inveniendam, argentum ibi eſt puriſſimum; aurumque perfectiſſimum. & quidem in Dalmatia, quæ imperii Hungarici portio eſt non ignobilis, utrum una fodina Principatu Neronis ſingulis diebus quinquagenas auri libras fuderit, an plures, Plinius non explicat. Tranſylvaniæ quoque amnes auri ramenta plerumque ſeſquilibralia trahere, Antonius Bonfinius tradit. Ut propterea difficile creditu non ſit, avorum ætate Sigiſmundum Chanzarem, Quinqueeccleſiarum Epiſcopum, adeò pecuniis fuiſſe locupletem, ut juſtum exercitum ſuo ſumptu alere potuerit. Hinc etiam Albertus Polonus, cum regnum Hungariæ contra fratrem Vladiſlaum ſibi vendicare ſatageret; à regionis præſertim bonitate & opibus incredibilibus animos militum accendere & confirmare voluit; cum diceret; hanc eſſe illam regionem, quam mediam Danubius tot fluviorū confluxu incolis per-

com

Thob. Coberus in obſerv. Caſtrẽſibus.

VVernherus de mirabilibus aquis Pannoniæ.

Thob. Coberus in obſervat Caſtrenſib.

Vngaria è fertiliſſima, abondante di biade, vino, carne, frutti, & il tutto in ogni eccellenza. hà minere d'oro, & d'argento copioſiſſime, & di ſale. Trãſilvania ancora hà minere d'oro, d'argento, & di ſale; & nell' arena ſi trovano de' ſaſſi quaſi tutti d'oro. Relatio oratoris Veneti de Aula Imp. Rö.

Georg. Agricola de vet. & nov. metallis lib. 1.

Thuan. Hiſtor. lib. 7.

Lud. Tubero Cõment. lib. 4.

commodus interſecet, & quæ univerſi penè orbis felicitatem complectatur; eſſe illam optimorum feraciſſimam fructuum, vinetis ſpecioſiſſimam, equis & cæteris pecoribus affatim abundantem; auri atque argenti multorumque præterea metallorum ditiſsimam; omnibus denique rebus, quæ non modò ad vitæ uſum ſpectant, ſed & luxũ poſsint miniſtrare, inſtructiſsimam. *Verùm enimverò omnia illa ſplendidiſsima naturæ atque fortunæ munera minimè ad communem hominum opinionem metitur Hungaria: ad uſum & neceſsitatem flectit illa; ad Lydium virtutis lapidem examinat; & quicquid ultra eſt, dedignatur. Altum quiddam eſt virtus, excelſum, regale, invictum, infatigabile: voluptas humile, ſervile, imbecillum, caducum; cujus ſtatio ac domicilium fornices & popinæ ſunt. Virtutem in templo invenimus, in foro, in curia, pro muris ſtantem, pulverulentam, coloratam, calloſas habentem manus: voluptatem latitantem ſæpius, ac tenebras captantem; circa balnea ac ſudatoria, ac loca ædilem metuentia; mollem, enervem, mero atque unguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollutam. Sed quocunque virtus abit, ſemper Pannonia, ut vetus nomen eſt, ſemper Hungaria, ut novum nomen eſt, it comes; tantis meritorum cumulis beata; ut olim (uti & nunc) Eccleſiæ Chriſtianæ graviſsimos doctores, & inter illos longè eminentiſsimos, B. Martinũ Turonenſem Epiſcopũ,* virum planè Apoſtolis conferendũ; *& D. Hieronymũ, propter ſanctitatis & doctrinæ magnitudinẽ*

Seneca de vita Beata. cap. 7.

Aedilib. cura popinarum, fornicũ, & eorum, quæ ad libidines ſpectabant, olim apud Romanos commiſſa eſt Iuſt. Lipſ. cōment. ad Tacit. lib. 2. Annal. num. 170.

Sulpicius Severus Sac. H. ſtor. lib. 2. circa fin.

inter

Carol. Sigonius de Occident. Imp. lib. II.

inter Confeſſores & Magiſtros Eccleſiæ relatum, glorioſè dederit: & inſuper terrarum orbi octo magnos Imperatores feliciſſimè eduxerit. Decium Imp. laudat antiquitas; quòd in eo virtutes cum ætate creverint; quòd non ambitione, non emptis ſuffragiis, non corruptis amicitiis, ſed bonis moribus ad ampliſſimas dignitates pervenerit: cujus vita ſanctiſſimis inſtitutis nunquam adverſata optimi Principis cognomentum Senatus judicio rectè meruiſſet; niſi paganâ ſuperſtitione impulſus Chriſtianam religionem tot cruentis perſecutionibus contaminâſſet. ſed heros Decius ille fuit Pannonius. Aurelianum Imp. & ipſum Chriſtianorum inimicum, concelebrat hiſtoria, quòd Romanum orbem triennio ab invaſoribus receptârit, terminos imperii auxerit; rebus geſtis magnis Principibus non modò æquandus, verùm etiã anteferendus. ſtaturâ is procerus & nervis fuit validiſſimis; adeoq; manu ſuâ in bello Sarmatico unâ die XLVIII. interfecit; plurimis autẽ & diverſis diebus ultra nongentos & quinquaginta; ut hac de cauſa pueri etiam cantilenas componentes, ad numeros diebus feſtis militariter ſaltitarent: mille, mille, mille, mille, mille, mille decollavimus: unus homo mille, mille, mille, mille decollavimus. mille, mille, mille vivat, qui mille, mille occidit. *& verò Aurelianus quoque fuit Pannonius. Probum verò Imp. nemo culpare poteſt, niſi qui ipſam probitatem. is genitus patre agreſti, hortorum ſtudioſo, ita ſe & in toga & in militia geſſit, ut res ipſa nomen*

Pomponius Lætus. Egnatius.

Sext. Aurelii Victor.

Pomponius Lætus.

Flavius Vopiſcus.

men ſequeretur, & ſi non illi fuiſſet Probi nomen, nomine hoc appellari potuerit. Sarmatas contudit, tyrannos extinxit, orbem pacavit, judicia bonorum de ſe admirabili virtute confirmavit; pace terrâ mariq́; partâ dicere ſolitus, milites minimè neceſſarios fore, cum deſunt hoſtes. *atqui & Probus Pannonius eſt.* Pomponius Lætus. Egnatius.

Pannonius etiã eſt Diocletianus Imp., qui novâ virtute primus Imperium & communicavit & poſuit; omnibus major futurus, ſi decimam perſecutionem intermiſiſſet. etenim novem ante hunc Imperatores religionis Chriſtianæ labefactandæ gratiâ vexationes acerbiſſimas exercuerant; Nero, Domitianus, Trajanus, Marcus, Severus, Maximus, Decius, Valerianus, & Aurelianus: quibus Diocletianus quaſi decimæ palmæ avidus ſocium ſe adjunxit. Carol. Sigonius de Occident. Imp. lib. 1.

Pannonius fuit & Jovianus Auguſtus: quo imperium favore militari delatum abnuente, quòd ſe gentilibus nolle imperare diceret, milites ſe Chriſtianos eſſe clamaverunt. Pannonii ſunt Valentinianus, & hujus frater Valens, atque filius Gratianus, Imperatores; ſed qui plura fortiter geſſerunt, Car. Sigon. de Occid. Imp. lib. 7.

——— quàm quæ comprendere dictis
in promptu mihi ſit. Ovid. Metamorph. lib. 13.

Cùm autem omnes illi æternæ & melioris famæ Pannonii magnates, quantumvis Hungariæ incolæ & cives, non tamen Hungari ſanguinis fuerint: Hungari enim poſteriùs demum poſt Pannones, Longobardos, & Hunnos Pannoniam incoluerunt, & ipſam Panno-

niam dixerunt Hungariam: jam ipſos Hungaros accedam, & ad meritorum modum laudationem meam attemperabo; colorũ fucis ad alios veræ gloriæ aut pauperes aut decoctores rejectis. Hungarorum ſiquidem virtus in edito ſtat admirabilis, non exurgit in plantas, nec ſummis ambulat digitis, eorum more, qui mendacio ſtaturam adjuvant, longioresq́ quàm ſunt videri volunt. Quinetiam ut Timanthes Cyclopis dormientis magnitudinem in parvula tabella exprimere cupiens, pinxit juxta Satyros thyrſo pollicẽ ejus metientes: eâdem ego ratione arctiorib. temporis ſpatiis cõcluſus, quàm ut amplitudinem majeſtatis Hungaricæ explicare poſſim, tantùm exiles lineas ducam. Quamobrẽ animus non eſt Attilæ, fulguris inſtar circumlatum per omnem Europam imperium huc arceſſere; non etiã illorum temporũ victorias exequi, quibus Hungari Italiam & Græciam ſæpius ſtipendiariã fecerunt; Galliã incendiis, vaſtationibus & excidiis afflixerunt; Germaniam multis populationibus, direptionibus & cladibus concuſſam ad tributũ pendendum, neceſſitate & ærarii penuriâ templorũ & monaſteriorũ vaſa atq́ veſtes in hunc uſum conferente, coëgerunt: cum nullus tunc eſſet populus in orbe toto, qui Hungarorum arma laceſſere auderet. Unde imperium illud hominibus & opibus potẽtiſſimum longè lateq́ ſic effloruit, ut à Conſtantinopoli mariq́ Pontico uſq́ ad Auſtriam, & à Polonia uſq́ ad ſinum Adriaticum protenderetur: in cujus ventre ſeptem ampliſſima regna claudebantur, quæ ab Hungaria feudi vinculo dependebant: multis ex hac cauſa

Plin. Hiſtor. natur. lib. 35. cap. 10.

Elias Bergerus in Trinubio Europæo.

M. Cruſ. Annal. Suevic. parte 2. lib. 3. cap. 5. & 6. item lib. 4. cap. 2.

cauſa Hungariæ Principem non Regem tantùm, ſed ArchiRegem *vocandum eſſe exiſtimantibus. Sed quid dicã de* Stephano ſancto, *quid de* Ladiſlao ſancto, *quid de* Belis, *quid de* Andrea Hieroſolymitano, *quid de aliis Regibus ſummâ pietate & virtute ſpectatiſſimis dicam? Quibus præconiis* Matthiæ I. *illuſtriſſima facinora enarrabo? O quantus heros Matthias ille! ille Orientis & Occidentis terror! ille victorioſi Hunniadis filius! qui tam profundi conſilii ac peritiæ in Repub. temperanda rebusq́; gerendis fuerat; ut nunquam ferme quicquã inceperit, quantumcunq; id fuerit arduum, quin ei ex voto ceſſerit: qui tam providenti ingenii dexteritate animos militum pertractare noverat, ut nonnunquam illi operam nullo ſtipendio, ſed ſolâ victoriæ ſpe præſtiterint. Maximil. I. Imp. cum Albam Regalẽ occupâſſet, triũfantis ſpecie urbem ingreſſus ſtatim Deiparæ virginis ædem, divi Stephani Regis ſepulchrum inviſurus, petit: ubi fortè conſpectis Matthiæ Corvini inſignibus, ſupra tumulum ejus de more parieti recens affixis, una cum hac inſcriptione:* Marmore hoc Matthias Corvinus ſitus eſt: quem facta Deum oſtendunt, fata fuiſſe hominem: *fleviſſe fertur. Tanti æſtimabat Maximilianus Matthiam. Et quem non extra ſe rapiat tantæ virtutis admiratio? Matthias ferociã Polonorum compeſcuit; Germanorũ robora luxavit: Valachorum copias profligavit: Turcarũ quoq; ab Illyrici limite irrumpentiũ audaciã ita repreſſit, ut Mahometes eorũ Imperator, omniũ propè gentiũ victor, (equidẽ duob⁹ & triginta annis duo magna Imperia is evertit,*

Æneas Silvi⁹ in Epiſtol. ad Dionyſ. Archiepiſcop. Strigon.

Lud. Tubero Comment. lib. I.

L. Tubero Comment. lib. 4.

Renat. de Luſinga de inclin. imp. lib 3. cap. 3.

duodecim regna acquiſivit, & ducentas urbes expugnavit) ſucceſſorq́ʒ ejus filius Bajazetes, æquiſſimis legibus pacem petierint. Sermo meus fere prolixior eſt, Auditores, quàm ille victoriarum curſus fuit. vix enim invictus ille novus Alexander militem legerat; jamq́ʒ locum belli tenebat: vix hoſtem invenerat; & jam urgebat: vix pectora viderat; jam terga cædebat. inprimis tamen memorandum ego hic puto, quod Matthias feliciſſimo conjugio armis literas permiſcuit: quæ res hodie apud alias gentes tantum habet novitatis, ut niſi frequenter iſſet in literas, fides facti jam laboratura eſſet. negabat ille Regem aut Ducem abſolutæ virtutis & gloriæ famam adipiſci poſſe, niſi literarum præſidio munitus omnis ætatis inſtituta militiæ, ipſaq́ʒ antiquorum ſtrategemata ex hiſtoriis percalleret. Regia illius Budæ veræ virtutis domicilium, perpetuiq́ʒ ſplendoris hoſpitale diverſorium cunctis gentibus patebat: cum vincere hoſtes, & ſcribenda facere, & virtutem liberaliter exornare, Regiæ fortunæ proprium munus eſſe duceret. Et quænam toto orbe terrarum extra Hungariam auri argentiq́ʒ metalla tam larga ſunt; quis Tagus, quiſve Pactolus tanto fluxerunt auro; quantum liberalitas Matthiæ diſtribuit? Hinc tantam incomparabilium heroum copiam feliciſſima protulit illa ætas, ut eam nec Trojanus equus capere potuerit: ex quibus Emericus Scepuſienſis Comes Ulyſſem, Stephanus frater Agamemnonem; Paulus Ciniſius Ajacem, Nicolaus Cyupor Diomedem;

Paul. Jovius Elog. lib. 3. in Matthia.

Ant. Bonfinius rer. Hũgar. decad. 4. lib. 2.

dem; Michaël Palatinus Neſtorem; Blaſius Magerus Herculem, & Rex Matthias Achillem omni ex parte referebant. In hac virtutis & præcipuè militaris diſciplinæ Academia tota Hungarorum natio per omnes gradus & ordines progreſſa ſupremos honores conſecuta eſt; & adhucdum bono rei Chriſtianæ publico quotidie laurus triumphales perpetuis victoriarum acceſſionibus auget & multiplicat. Nemo verò ſatis unquam expenderit, nemo ſatis æſtimaverit propriam hanc Hungarorum gloriam: niſi in examen ſimul hæreditarii hoſtis, Turcæ, potentiam devocaverit; à quo ſanè ſtant immenſæ imperii opes, vires integræ, armorum uſus & exercitatio; miles veteranus, victoriarum aſſiduitas, vigilantia; cum apud pleroſque alios populos ſpectentur publica egeſtas, privatus luxus, deminutæ vires, infracti animi, laboris & armorum inſolentia, contumaces milites, duces avari, diſciplinæ contemptus, licentia, temeritas, ebrietas, crapula; quodq́ eſt peſſimum, ſæpe vinci. Aſt Hungari ſoli ferè cum Turcis pugnare, ſoli illos vincere ſciunt: ſoli fere ab illis, contemptoribus licet omnium populorum, magnifiunt, & inter viros recenſentur. Quin & fœminas Hungaras novo privilegio inter viros jam recenſere licet. Cum enim Machometus Baſſa Agriam ſuperiori ætate obſideret, & præſidiarii deditionem facere per tubicinem juſſi pro reſponſo feretrum in muri pinnis erigerent, ſepulchrum deditioni anteferentes: ille aliquoties fortiter cum ma-

Blaſius eo fuit robore, ut vas vinariũ vix curru iferendum, ſolꝰ humo tollere; & armatum hominem dentib. ſurreptũ inter militares choreas ſaltando armatus circũferre potuerit. Bonfin.

Auger. Buſbequius Legat. Turc. Epiſt. 3.

Si ſtima più il torre a Turchi una capanna, che ad un Principe Chriſtiano Cales, ò Baiona. La terza parte del Teſoro Politico, nel Diſcorſo ſopra la guerra d'Vngaria l'anno 1595.

Lud. Tubero Comment. lib. 6. & 7.

A. C. 1552. Thuan. hiſt. lib. 8.

gna jactura ſuorum repulſus, tãdem ab omni parte oppidum ſcalis admotis oppugnari imperat. ſed geminato impetu, geminari quoq; viſa eſt obſeſſorum virtus; in eoq; longè crudeliſſimo certamine fœminarum fortitudo enituit: quarum una inter alias, quæ corã matre & marito depugnabat, cum occiſo marito à parẽte moneretur, ut corpus tolleret, & ſepulturæ mandaret: non hoc, *inquit illa*, ô mater, Deus ſinat, ut vir inultus terrâ condatur; pugnam hoc tempus, non exequias ſibi poſcit: *arreptoq; demortui enſe & clypeo in medios hoſteis irruit, nec prius à pugna deſtitit, quàm III Turcis, qui in murum enitebantur, manu propriâ interfectis animo ultione ardenti ſatisfecit, & viri manibus parẽtavit; demumq; ſublatum in ſinum cadaver ipſa in templum intulit, & honorificè tumulãdum curavit. Cum verò primaria quædam matrona prægrande ſaxum capiti impoſitum geſtans ad ruinam properaret, tormenti ictu capite truncata eſt, ſaxo in terram prolapſo; quod mox filia, quæ matrem ſequebatur, nullo dolori ac lacrymis tempore dato, in caput tollit, & ut materno adhuc cruore fluebat, in confertam Turcorũ murum ſubeuntium multitudinẽ projecit, duosq; ex iis eliſit, multis inſuper vulneratis. quo facto victrix cæteras ſuo exemplo ad fortiter capeſſendam pugnam hortata tantum animi ſuis addidit, ut eruptione factâ hoſteis repellerent, & duo tormenta clavis configerent. & accidit, dum reliquæ fœminæ propè murum ad impetum propulſandum ſtarent, ut una ex iis tormento tranſverberaretur, cerebroq; illius in ora ſociarum effuſo nõ*

ſolum

ſolùm non moverentur illæ, ſed eò acriùs certamen redintegrârent, magnâ Turcarum ſtrage editâ: quâ tandem conſtantiâ Mahometus territus obſidionem ingloriùs ſolvit. Miſſis tamen fœminis, virorum virtute Turcis exitialem ampliùs contemplabimur. Quanti verò illud eſt, quòd Hungarus quidam in Jayzæ obſidione Turcam imperatoria ſigna turri imponere contendentem ſtatim corripuerit, & unà cum eo ſe præcipitem ex alto dederit? Et quanti iſtud eſt, quòd Nicolaus Juriſchizius Gunzium, oppidulum tenue, & nullâ re niſi hoſtium ignominiâ clarũ, contra Solimanni vires, quæ quingenta hominum millia tunc conficiebant ſtrenuè & immortali cum nominis gloria defenderit? Quanti autem hoc eſt, quòd Nicolaus Serinius Sigethi obſidionem ingenti animo tamdiu toleraverit, & ad extremũ inde incendio à tergo omnia depaſcente, hinc fame, ſiti, omniumq́ rerum inopiâ & miſerabili tot mulierum & infantium ejulatu preſſus, pro Principe & patria inter confertiſſimos hoſtes generoſiſſimè pugnando vitam amiſerit? Quoties, illuſtriſſimi & humaniſſimi auditores, quoties hoc inſigne facinus mecum reputo, toties in me ſummæ lætitiæ cum dolore pari ſentio acre duellum; cum non ſolùm hominis, ſalutem ſuam pro totius Chriſtianæ Reip. ſalute tantâ promptitudine profundentis jacturam animitus deplorem; ſed etiam admirabilẽ conſtantiam illius, ſecuritatem mortis in ipſa morte præ ſe ferentis, magnâ cum voluptate exoſculer. jam jam enim Serinius ille omni alio deſtitutꝰ auxilio ultima experturus,

Ant. Bonfinius rer. Hũgar. decad. 3. lib. 10. *factũ hoc ætate Matth. Corvini.*

A. C. 1530. P. Jovius hiſtor. lib. 30. Melch. Soiterus de bello Pannonico. Hieron. Megiſ. Chronic. Carinth. lib. 11. c. 24. A. C. 1566. Thuan. Hiſt. lib. 39.

pretio-

pretioſa veſtimenta ſua promi jubet, eaq; pro lorica induit; galeæ item loco galerum ſumit ex villoſo ſerico, palâ, in qua magni pretii adamas incluſus erat, & ex qua pennarum ardeatinarum faſciculus criſtæ inſtar aſſurgebat, inſigni; gladios præterea IV ex armamētario produci imperat, quorum unius acie tentatâ eum ſibi deligit, alios inter amicos diſtribuit; hæc arma ſufficere ei dictitans, qui expeditiùs pugnare, quàm diutiùs cum morte certa luctari mallet: tum claves à cubiculario allatas in tunicam interiorem inſui mandat, & unà centum aureos, ejus, qui ſe interfecto potitus eſſet, præmium: & ita ducibus ac militibus omnibus in aciem inſtructis, & maſculâ oratione confirmatis, poſt nomen Iesus *ter inclamatum portis arcis apertis ſtricto gladio cum exigua parma ante ſuos intrepidè exit, atque ſanguinem ſuum in multo hoſtium cruore ſepelit. O admirabilem conſtantiam! ô illuſtrem etiam in ipſa morte de hoſtibus triumfum!*

Seneca Epiſt. 9. *Miramur animalia quædam, quæ per medios ignes ſine noxa corporum tranſeunt: quantò Serinius noſter mirabilior vir, qui per ferrum, per ruinas, per ignes, & per ipſam mortem illæſus & indemnis, imò ſe ipſo major & illuſtrior evaſit? Calamitas virtutis eſt occaſio: adeoq; terrores mortalium ſub jugum mittere proprium magni viri eſt. illos autem meritò quis dixerit miſeros, qui nimiâ felicitate torpeſcunt; qui ſine morſu animi tranſeunt vitam, & rerum naturæ ignorant alteram partem; quos velut in mari lento tranquil-*

quillitas iners detinet: quicquid illis inciderit, novum veniet; cum magis urgeant ſæva inexpertos, & grave ſit tenere cervici jugum. Ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi; & ſcit eum ſine gloria vinci, qui ſine periculo vincitur. idem facit fortuna; fortiſſimos ſibi pares quærit; quoſdam faſtidio præterit; contumaciſſimum quemque & rectiſſimum aggreditur, adverſus quem vim ſuam intendat. ignẽ experitur in Mutio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone; & illa omnia, ac multò acerbiora in Hungaris. Quemadmodũ igitur tot amnes, tantum ſupernè dejectorum imbrium, tanta medicatorum vis fontium, non mutant ſaporem maris, nec remittunt quidem: ita adverſarum impetus rerum, nec Serinii, nec Juriſchizii, nec Georgii Thurii, nec Nadaſti, nec tot innumerabilium fortium Hungarorum, vertit animum: manent illi in ſtatu; & quicquid evenit, in ſuum colorem trahunt. Si ex animi ſententia, Auditores, veritatem dicere volumus: una & unica Hungaria murus & antemurale eſt tutiſſimũ Chriſtianæ noſtræ religionis: adverſus eam ducenteſimum jam annum Turcorum ſigna fremunt, & adhuc circa Savum ac Danubium hærent; quibus tamen illâ victâ (quod nunquam permiſerit Deus*) nihil erit invium, nihil inſuperabile orbis Imperium quærentibus; non Germanorum fortitudo, non Italorũ vigor, non impetus Gallorum, nõ Britannorum vehementia, non cir-*

Seneca de providentia cap. 4.

Cap. 3.

Cap. 2.

Vide Pii 2. P. R. Orat. Suaſor. pro bello Turc. inferendo, habitam in conventu Mantuano.

cumſpectio Hiſpanorum, non Sarmatarum inſultus, non montium aſperitas, nō altitudo fluminum iter impedient. Et niſi impediunt Hungari, jam Achmetes eſt ad portas: adeſt ſuis & majorū rebus geſtis formidoloſus; trahitq; ſecum, quicquid eſt genitum à finibus Perſarum: multorum regnorum opibus inſtructum ducit exercitum; & ex tribus orbis partibus nulla eſt, quæ non ſuam partem ad Chriſtianorum exitium conferat.

Auger. Buſbequius Legat. Turc. Epiſt. 4.

Quòd itaq; horrendam illam barbarorum tyrannidē non patimur, quòd duriſſimum intolerabilis ſervitutis jugum cervicibus nō excipimus; eccui alii poſt DEUM, *niſi fortiſſimis Hungaris debemus ferre acceptum? Et ô pietatem ſingularem! ô ingentem atq; admirabilem ex pietatis radicibus pullulantem charitatem! ut aliæ gentes gaudeant umbris, otioq; & ſummis pacis bonis perfruantur; ipſi Hungari ſæviſſimam Aſiæ tyranni tempeſtatem in ſua admittunt latifundia; ipſi hoſtis omnium crudeliſſimi furori, quem etiam extra belli agonem ſolâ nominis mentione horrent alii, fortunas ſuas obiiciunt; ipſi barbarorum tela in omnes Chriſtiani orbis partes directa, corporum ſuorum objectu repellunt. Ita Germani per Hungarorum arma diteſcunt, Itali per Hungarorum funera vivunt, Galli per Hungarorum calamitates quieſcunt, Hiſpani per Hungarorum jacturas creſcunt, Britanni per Hungarorum labores gaudent, Sarmatæ per Hungarorum moleſtias otiantur: & Chriſtiani omnes per Hungarorum beneficia ſunt in tuto. Ita velut* DEI *Opt. Max. hominumq; conſenſu & arbitrio Hungaria*

Andr. Dudithius in Orat. 1. habita in Concilio Tridentino.

ria facta eſt clypeus & arx Chriſtianitatis inexpugnabilis. Ita, illuſtriſſime Præſes, ipſa Hungaria & ipſi Hungari ſunt Patroni & Dii tutelares totius Europæ; digni vel hoc unico nomine, quorum majeſtatem omnes populi comiter conſervent.

Hanc verò inuſitatam Hungarorum virtutem, cùm Poloni minimè ignorarent; poſt fugam Henrici Galli & ſecutam exaugurationem, ex omnibus nationibus Hungarum in Regem ſibi deligendum eſſe prudentiſſimè cenſuerunt; & omnibus aliis candidatis Stephanum Batorium *prætulerunt: qui injuriarũ à Moſchovitis Polonico imperio illatarum memor res ſtatim ſuas repetitum venit, militibus Hungaris ad negotium id dextrè conficiendum uſus.* Laz. Soranz. in Ottomann. cap. 58. *Summa fuerunt incommoda omnia, immẽſa itineris longitudo, ſilvarum denſitas tanta, per quam via aperiri ferro vix poterat, paludes & torrentes tranſitu difficiles, regiones ob vaſtitatem ſuperatu incredibiles; ita ut hæc expeditio contra Moſchum cùm longiſſimis & difficillimis omnium regum & ætatum expeditionibus jure ac meritò conferatur. non Turcæ in Perſidem, non Hiſpanorum ex ultimis Hiſpaniæ oris in Germaniæ inferioris provincias, non illa in Syriam quingentos ante annos Chriſtianorũ expeditio longior & difficilior fuerat: non deniq́ Chriſtianorum Regum & Principum alius ſua cõtra Moſchum arma longiùs protulerat: inſigni hoc Hungarorum gloriæ auctario, quòd poſt tot ætatum horrenda & perpetua bella, etiamnum tot ſuperſunt, ut in tam longinquis regionibus militare, & pro Reip.* C. Warſevicius in Panegyrico ad Steph. Pol. Reg.

Polonicæ incolumitate à Danubio, à Tibiſco, à Savo, à Dravo, à Maroſſa, in ultimas Aquilonis latebras armorum ſuorum vim terroremq́ extendere potuerint. Cæterùm laudes Hungarorum, in Stephani Batorii Poloniæ Regis elogio, veluti in ſpeculo, ſimul exhibeo vobis, Auditores, omnes: ille verò Bonifacii Vannotii verbis fuit,

Petr. Andr. Canonheri⁹ in Diſcurſ. Polit. ad Tacit.

in templo plus quàm ſacerdos:
in republica plus quàm rex:
in ſententia dicenda plus quàm ſenator:
in judicio plus quàm juriſconſultus:
in exercitu plus quàm imperator:
in acie plus quàm miles:
in adverſis perferendis injuriisque condonandis plus quàm vir:
in publica libertate tuenda plus quàm civis:
in amicitia colenda plus quàm amicus:
in convictu plus quàm familiaris:
in venatione feriſque domandis plus quàm leo:
in tota reliqua vita plus quàm Philoſophus.

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dictu

PAVLE, EVBESWALDIAE BARO.

ORATIO
PAULI, EV-
BESVVALDIÆ
Baronis,

pro

BRITANNIA.

SI quis in hoc illuſtri conſeſſu urbem aliquam laudaret inſignem; cujus ſolum circumcirca incredibili rerum omnium, quas neceſſitas & deliciæ poſtulant, proventu lætiſſimum incolarum omnium vota ſuperet: cujus robur & invicta murorum, foſſarum, propugnaculorum, armorumq́; majeſtas omnem vim hoſtilē rejiciat: cujus magiſtratus ubique juſtitiam adminiſtret examuſſim: cujus denique cives omni pietatis, virtutum omnium, morum, ſcientiarum, artium & elegantiarum omnium, & pulchritudinis laude floreant ſupra mortales omnes: non opinor futurum quemquam, qui non ejuſmodi urbem videre geſtiat eamqúe aliis omnibus longè anteferendam eſſe arbitretur. Ego verò, illuſtriſſime Princeps & Præſe[s] jam tibi non urbem, ſed magnum aliquod regnum, imò aliquot magna regna, quæ in unum maximum regnum ſub uno nomine & Rege uno maximo felici[ſ]ſim[...]

ſimè nuper coaluerunt, laudabo: cui propter dotes incomparabiles, nec alibi ſic collectim inveniendas, non tantùm omnes illas regiones, quæ hactenus exquiſitis laudibus ornatæ ſunt, ſed & quaſvis alias ab aliis fortè adhuc laudandas, audacter & verè poſtponere auſim: minimè ambigens, laudationem meam & tuum excelſum judicium, & plerorumque Collegarum aſſenſum, mérituram.

Britanniam *intelligo, & præcipuo meritiſſimè dignor honore: inſulam totius orbis longè celeberrimam & maximam:*

——— οὐδέ τις ἄλλη
Νήσοις ἐν πάσῃσι Βρεττανίσιν ἰσοφαρίζει.

Dionyſius Afer in orbis deſcript. de Britannicis inſulis.

——— totius orbis
Eſt omnes inter par inſula nulla Britannis:

quæ à circumvicinis regionibus cómodo undiq; intervallo disjuncta, gremiuſq; paſſim patentibus univerſi orbis commerciis opportuna, & tanquam ad juvandos mortales avidè in mare omni ex parte ſe projiciens, undiquaque cœlo & ſolo juxtà fruitur feliciſſimo. Cœlum enim ita mite & temperatum eſt, ut æſtatis fervorem perennes auræ, terræ naſcentia recreantes, & homini pecoriqúe ſaluberrimè abblandientes, caſtigent ſuaviter; & hyemis inclementiam craſſiuſculus aër infrequentes ac ſedatas pluvias diſſolutus, mare quoq; circumfuſum moderato tepore terras fovens, penè tollant; remiſſioribus frigoribus, quàm in Gallia, aut Italia. Solum autem ab omni frugum genere ita beatum

Guilielmus Camdenus, vir incertum humanior, an doctior, accuratiſſimam dedit Britanniæ deſcriptionem: ob quam ille omnium literatorum meretur applauſum.

Cæſar lib. 5. de bello Gal. vide & P. Jovium in Britannia.

beatum eſt, ut in ea Cereris ſedem fuiſſe rectè dixerit Orpheus:

——— ἰδ᾽ εὐρέα δώματ᾽ ἀνάσσης
Δήμητρος.

——— Cereris regalia ſunt hîc
Ampla Deæ.

Camdenus in Britan. Edit. Londin. A. C. 1607. in fol. pag. 2. ex Zoſimo & Eunapio.

Occidentalis ſanè Imperii quaſi horreum & cella penuaria diu fuit; unde DCCC navibus, quæ lembis majores erant, magnã frumenti vim in Germaniam ad limitaneos exercitus alendos quotannis exportaverunt Romani. Quam ſingularem & planè maternam naturæ benevolentiam in hanc inſulam eleganter Poëta, neſcio quis, expreſſit his verſibus:

Anglia terra ferax; tibi pax ſecura quietem,
Multiplicem luxum merx opulenta dedit.
Tu nimio nec ſtricta gelu, nec ſydere fervens,
Clementi cœlo temperieque places.
Cum pareret natura parens, varioque favore
Divideret dotes omnibus una locis;
Sepoſuit potiora tibi, matremque profeſſa,
Inſula ſis felix, plenaque pacis, ait;
Quicquid amat luxus, quicquid deſiderat uſus,
Ex te proveniet, vel aliunde tibi.

Panegyric' Conſtantino A. dictus ab Eumenio.

Et in eandem ſententiam Eumenius Panegyriſtes præclariſſimè: O fortunata & omnibus beatior terris Britannia, quæ Conſtantinum Cæſarem prima vidiſti merito te omnibus cœli ac ſoli bonis natura donavit in qua nec rigor eſt nimius hyemis, nec ardor æſtatis

in qu

in qua ſegetum tanta fœcunditas, ut muneribus utriuſque ſufficiat, & Cereris & Liberi; in qua nemora ſine immanibus beſtiis, terra ſine ſerpentibus noxiis: contrà, pecorum mitium innumerabilis multitudo lacte diſtenta, & onuſta velleribus. certè quidem, quod propter vita diligitur, longiſſimæ dies, & nullæ ſine aliqua luce noctes; dum illa litorum extrema planicies non attollit umbras, noctiſque metam cœli & ſyderum tranſit aſpectus; ut ſol ipſe, qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire. *Atqui foſſa illa, quæ Britanniam ambit, & inſuperabilem (rumpantur ut ilia hoſtibus) facit; non ita leviter tranſilienda eſt: Oceanum dico, vaſtiſſimum & apertiſſimum, regioni, quâ quâ patet, circumfuſum: qui tantis æſtibus concitus accedit, & recedit, ut octogenis cubitis ſupra Britanniam intumeſcere Pytheas Maſſilienſis prodiderit, & B. Baſilius* mare magnum & navigantibus horrendum *dixerit. Latè certè modò campos vicinos inundat, modò refugit & nudat; tantâq; vi ſemper graſſatur, ut non ſolum flumina retroagat, ſed & excurſionibus ſuis terreſtria deprehendat animalia, aut fugâ præproperâ deſtituat marina. Vidit enim & obſtupuit ſingula quæque ætas monſtrorum marinorum in litore ibi derelictorum copiam & immanitatem: nec temerè Lyricus cecinit;*

Camden. in Britan. de Oceano Britãnico. pag. 720.

> Belluoſus qui remotis
> Obſtrepit Oceanus Britannis.

Horat. carm. lib. 4. od. 14.

Quinetiam foſſam illam hyberno tempore navigare olim tanti fuit, ut Julius Firmicus, non ille Aſtrologus, ſed alter Chriſtianus, ad Conſtantem & Conſtantinum Impp. mirabundus exclamârit: Hyeme (quod nec factum eſt aliquando, nec fiet) tumentes & ſævientes undas calcâſtis Oceani Britannici, ſub remis veſtris. quid amplius vultis? virtutibus veſtris victa elementa ceſſerunt. *Gaude igitur Britannia, & triumfa: natura tibi foſſam circumduxit, quam nullus hominum labor complanare, nullum ingenium & nulla machina ſiccare poteſt. Muniant licet Belgæ Oſtendam novis ſubſtructionibus; Albanus arcem Antuerpiæ inuſitato faſtu & opere ædificet, ſuâ opinione invictam; Mediolanenſes Portæ Joviæ caſtrum Europæis aliis omnibus anteferant: Hungari ſuum Javarinum & Comorram, Turcæ ſuam Goletam, Veneti ſuam Palmam, Galli ſuum Ambianum, Hiſpani ſuam Malacam, Poloni Smolensko ſuum, Sueci ſuam Calmariam, Dani ſuum Croneburgum, dilaudent; Auſtriaci Viennam, Bavari Ingolſtadium, Würtembergici Tuelam altam, & Aſpergam; Brandenburgici Cüſtrinum, Haſsi Ziegenhanium, Sileſii Breſlaviam, Francones Norimbergam, Miſnii Königſtenium; & alii alia loca bene munita prædicent: ſed qui illa omnia foſſæ Britannicæ voluerit componere, eâdem operâ is colliculum arenaceum monti Seniſio contulerit. Neque verò ſecuritatem tantùm inſulanis, ſed & alias commoditates*

Julius Firmicus de errore profanarū religionum.

tes

tes præſtat ineſtimabiles foſſa illa, mare illud. Nam quòd ibi terrarum latifundia perpetuâ quâdam caloris temperie animentur quaſi; quòd aër vaporibus nutriatur & agri irrorentur; quòd flumina innumeris piſcium examinibus repleantur; & ea omnia, & alia plurima, à mari ſunt. Non ſunt ibi piſcatorum labores fruſtranei: & retia jacta ubique ſalmonum, paſſerum, pagurorum, aſellorum, halecum, aliorum, copiam offendunt infinitam. Et haleces quidem non ſine divino conſilio quotannis Inſulam totam immenſis exercitibus circumnatant. Circa ſolſtitium æſtivum ex alto litora Scotiæ petunt; quo tempore, quia pinguiores ſunt, ſtatim divenduntur: inde Anglica litora adeunt, & ab Auguſto medio ad Novembrem optima & uberrima eorum eſt captura, à Scarborrough, caſtro in Brigantibus, uſque ad Tamiſis oſtium. poſteà aliquâ vehementiori procellâ in Britannicum mare deferuntur, & in eo ad Chriſti uſque Natalitia ſe piſcantibus offerunt. hinc Hiberniam utrinque pernatantes in Septerionalem Oceanum, circumnavigatâ Britanniâ ſe transferunt, & ad Junium quaſi ſubſiſtunt; & poſtquam ibi ſatificavêre, immenſo agmine regrediuntur. Quid margaritas dicam, poſt Indicas proximum dignitatis locum obtinentes? Earum ſpe Julius Cæſar Britanniam petiit; & tantâ magnitudine invenit, ut in nonnullis manu exgeritpondus. *Atque ita mediis tranquilla in undis, velut alter orbis, extra Orbem, ſedet Britannia.*

Camden. in Britann. de Brigantibus pag. 586.

Origenes. Camb. de Oceano Brit. p. 721. Sueton. in Jul. Cæſ.

Iſacius Tzetzes in Comment. ad Lycophronem.

Quia verò illius beata amœnitas aliquibus fidem fecit Fortunatas inſulas, in quibus omnia perpetuo vere ridere tradunt Poëtæ, in ea collocandi: & vix jam judicaverint aliud, qui judicium præjudicio nondum mancipaverunt: injurius ſim ingentem & regionem illuſtriſſimam, ſi ſalutato tantùm litore, nec factâ exſcenſione, ſtatim orationis meæ navim domum vertam. Ut enim qui Collegium hoc perluſtratum advenit, non ſatis habet, id procul ſolummodò, extra urbem, ex alto deſpexiſſe; ſed accedit propiùs, ſitum ſtructuræ formam, & ſymmetriam ponderat exquiſitiùs; intrat Athenæum, Bibliothecam, triclinium, gymnaſia, conclavia, cubicula, hortum, & omnem ornatum interiorem intuetur: quantò magis mihi nunc erit faciundum idem, cum omnium totius Orbis inſularum primati, Reginæ & Imperatrici, decus ſuum aſſerere confidam, certè cupiam.

In Inſulam igitur exſpatior, & primùm incolis, hominum pulcherrimis, omniq́ laude majoribus, dexteram, fidei teſſeram, ſtudiiq́ & amoris nunquam intermorituri teſtem, porrigo. Et cur facerem aliter? Etenim cum in eos, qui ſalutem, à Magnatibus aut amicis miſſam, nobis vel nunciant tantùm, benevoli ſimus mittentium causâ; & ſecus feciſſe, inhumanitatem & incivilitatem vocemus: quâ fronte Doctoribus noſtris, & alteris parentibus noſtris, Britannis; qui nos in re religionis & literarum erudierunt; qui nos ex impiis & barbaris, novas Chriſtianæ pietatis doctri-

næq́

næq; animas quaſi ex machina infundẽdo, novos homines effecerunt: quâ, inquam, fronte, ſine horrendo nefariæ ingratitudinis ſcelere, obſervantiam & amorem perpetuum ſubtraheremus? Fuère autem Britanni præ aliis populis ſemper deditiſſimi religionibus. atque uti in Druidum diſciplina, cujus exiſtimantur repertores, excolenda primas tenuère; (ſiquidem Galli ejus diligentiùs cognoſcendæ deſiderio inflammati, diſcendi gratiâ in Britanniam proficiſcebantur) ita quamprimùm CHRISTI *nomen innotuit, adeò flagranti germanæ probitatis adfectu curâque devotâ ſe iſti* DEO *noſtro humaniſſimo hominiqúe diviniſſimo conſecravere; ut penè priùs Chriſtianæ fidei capita crediderint, quàm audiverint; imbiberint, quàm acceperint. Non defuerunt tamen, etiam in ipſa Eccleſiæ infantia, ſancti præcones, qui ſalutarem liberatoris generis humani adventum illos gratulabundi edocerent. Nam ut Joſephum ab Arimathæa, quem è Gallia digreſſum eſſe in Britanniam memorat Baronius; atq; Claudiã Rufinam Britannam, fœminã, doctiorem an Chriſtianiorem haud facilè dixerim, (& hodie Britannia Rufinas habet) à Divo Paulo & Martiali celebratam, non numerem: Simon Zelotes peragratâ Mauritaniâ, in Britannia occubuiſſe; Petrus verbum Divinum ad Occidentalem Oceanum Britannicaſqúe inſulas pertuliſſe; Paulus quoque, vinculis Neronianis Romæ ſolutus, idem Gratiæ lumen in Britannia ſparſiſſe, feruntur. & hic, ait Poëta,*

Cæſar lib. 6. de bello Gall.

Cambd. in Britann. de Romanis. p. 47.

Baron. Annal. Eccleſiaſt. Tom. I.

Paul. poſt. ad Timot. cap. ult. Martial. lib. 11. Epigrammat. Dorotheus Tyri Epiſcopus. Nicephorus & Simeon Metaphraſtes.

Sophronius & Theodoretus.

Venantius Fortunatus.

Tranſiit Oceanum, vel quâ facit inſula portum,
Quaſq; Britãnus habet terras, quaſq; ultima Thule.

Talibus tantisq; magiſtris uſi Britanni, precibus & rebus ſacris quotidie faciendis, templis magnificè extruendis, & quibuſvis pietatis operis atque operibus gnaviter peragendis, omnes certatim ita incubuerunt; ut primi Chriſtianorum omnium Chriſtianum Regem habuerint Lucium, *circa A. Chriſti CL.*mum *Chriſtianam religionem amplexum; & poſteà, gloriâ non minori, Conſtantinum, primum Imperatorem Chriſtianum, orbi terrarum educaverint. Et quemadmodum inter creberrimas tyrannorum perſecutiones Eccleſiæ fundamenta jacta ſunt: nam*

De quo Beda lib. 1. cap. 4. hiſt. Eccleſiaſt. Camden. in Brit. de Roman. pag. 52. & de Brigan. tib. p. 572.

ſanguine fundata eſt Eccleſia, ſanguine crevit,
ſanguine ſuccrevit, ſanguine finis erit:

ſic nulla alia eſt regio, quàm Britannia; quæ Chriſtianiſmum conſervârit conſtantiùs, profeſſa ſit ſinceriùs; & quæ tot tantosq; Principes in Sanctorum, Martyrum & Confeſſorum catalogum relatos oſtendere poſſit. digna me -- Chriſte, quæ propterà, non ut olim tenebris paganorum immerſa ab impio illo Porphyrio dicebatur, ferax tyrannorum provincia; *ſed* Regio Sanctorum fœcundiſſima *nominetur. Sed poſtquam nobiliſſimi illi Chriſti athletæ per aliquot ſecula ex quotidianis & acerrimis exercitationibus invictum fidei robur collegerunt; ſimulq; inſtitutis paſſim Muſarum domiciliis ornatiſſimis, virtutum & ſcientiarum galeâ animos maſculè induerunt: tunc veluti torrente benigni-*

Camden. de morib. Britan. pag. 23. & de Anglo-Sax. pag. 98.

nignitatis cœleſtis obruti, & felicitatis ſuæ colonias deducere coacti, admirabili promptitudine miracula verbi divini & literarum adminicula liberaliſſimè quaquaverſum diſtribuerunt: Winfrido inprimis, Willebrodo, & aliis in Germania; Alcuino autem in Galliis, ubi Pariſienſem Academiam, multarum Academiarum poſtea matrem, auſpiciis Caroli Magni, diſcipuli, ſui in vitam lucem & ſplendorem produxit, ſtrenuam & egregiam operam navantibus. Nos Germani, Germano more & cãdore, verſibꝰ poëtæ Germani, tanti beneficii accepti memoriã hoc teſtemur modo:

Diſſentit ab hac communi de origine Pariſienſis Academiæ opinione Eſtien. Paſquier de Recherch. de la France liv. 3. chap. 23.

Hæc tamen Arctois laus eſt æterna Britannis;
Quòd, poſt Pannonicis vaſtatum incurſibus orbẽ,
Illa bonas artes, & Grajæ munera linguæ,
Stellarumq; vias, & magni ſidera cœli
Obſervans, iterum turbatis intulit oris.
Quin ſe Relligio multum debere Britannis
Servata, & latè circum diſperſa fatetur.
Quis nomen Winfride tuum, quis munera neſcit?
Te duce, Germanis pietas ſe vera, fideſque
Inſinuans, cœpit ritus abolere profanos.
Quid non Alcuino facunda Lutetia debet?
Inſtaurare bonas ibi qui feliciter artes,
Barbariemque procul ſolus depellere cœpit.

Et ô homines Deo plenos! ô viros bono Reipub. natos! Quibus merito ſuo ex innumera heroum cohorte addo Bedam, qui pietate & eruditione Venerabilis *cognomẽ deptus eſt; addo Joannẽ Duns Scotũ, qui in Dialectica* Camden. in Brigantib. p. 606.

& ſpi-

Cambd. in Ordinis p. 670. Ab. Gentil. de laud. Acad. Oxon. Iul. Scaliger appellat illũ *limam veritatis*: de Subtil. ad Card. Exercit 324. *Scotus apoplexiâ correptus & nimis feſtinato funere elatus, cum redeunte vitâ ſerò morbi impetũ natura diſcuteret, fruſtra miſerabili mugitu opem petens, & diu ſepulchri lapidem pulſans, tandem in ipſo ſepulchro feſſam animã elidit.* P. Iovius in Elog doct.

Paul. Panſa. Camd. in Icenis p. 349.

Georg. Lilius in Elogiis Anglor.

& ſpinoſa Theologia ad miraculum doctiſſimus ſubtilis Doctoris *titulum promeruit, & novam Scotiſtarum ſectam condidit; Homero major, utpote cum de eo non civitates, ſed regna contendant; Anglis verè ſuum, Scotis ſuum, Hibernis ſuum, ſuum quoque civem Gallis & Italis adſeverantibus: addo Joannem Wickliffum, virum ingenio ſubacto, & in ſacris literis verſatiſſimum; & huic geminum, Guilielmum Ockam, Nominalium patrem; qui ambo Pontificem Roman. calamo ſtrenuè ſunt aggreſſi: addo Joannem Baconthorp, virum ſeculo ſuo tam variâ & reconditâ doctrinâ præditum, ut ab Italis propterea* Doctor Reſolutus *vocaretur: addo Joannem de ſacro Boſco autorem de ſphæra; Cuthbertum Tunſtallum Dunelmenſem Epiſcopum, Reginaldum Polum, Joannem Coletum, Guilielmum Lilium, Guilielmum Grocinium, Thomam Linacrum, Thomam Lupſetum, Ricardum Pacæum, Joannem Fiſcherium Roffenſem Cardinalem, Thomam Morum, Guilielmum Latimerium, Thomam Stapletonum, Guilielmum Whitakerum; Guilielmum Camdenum, Strabonem Britannicum; addo inſuper Joannem Owenum ſeculi noſtri Martialem.*

Verùm Britannicum hocce Religionis & Literarum ſtadium paſſu liberiori ad metam decurrere; a[...]*que ex ſingulis pietatis & ſcientiarum decoribus tr*[...]*umfalem coronam pertexere, voluntas quidem, ſe*[...] *facultas nunc non eſt: cum in hac temporis anguſti*[...]

& al

& aliæ gentis virtutes ac laudes hîc neceſſariò ſint libandæ. Quod ergo opificibus ſolenne eſt, ut magiſterii ſui candidatos non in una tantùm particula examinent prolixè, neglectis reliquis; ſed totum artificii ſyſtema leviter pererrant; quæſtiunculis dexteritatem illorum percontantur, & pluribus velitatiunculis variè periclitantur, facilè ſic cogrituri, quantum viribus eorum ſit fidendum: eandem rationem & ego hîc ſequar. Quid igitur de Britannis amplius? Omnium Europę populorum bellicoſiſsimi & ſtrenuiſsimi ſunt Britanni. *Quis hoc dicit? Gallus hoc dicit: Bodinus hoc dicit. Et quis neſcit, Gallis inimicitias fere per naturam eſſe cum Britannis? Et quis neſcit, Bodinum in laudem Gallorum ingenioſè plurima, & in opprobrium aliarum nationum plurima improbè mentitum fuiſſe? Illuſtre profectò Galli, & quidem Bodini, de bellica Britannorum virtute teſtimonium. Neque hîc falſus eſt Bodinus. Quamcumque enim temporum ſeriem confecter; ubique Britannorum victorias, trophæa, & triumfos, cum admiratione intueor. Nam ſi celeberrimas illas, & tantopere à tot præclaris ſcriptoribus decantatas expeditiones, fortiſſimo duce Brenno in Italiam, Græciam, & Aſiam ſuſceptas, conſiderem; video Britannos illorum veterum Gallorum fortunæ & gloriæ ſocios; video Brennum ipſum (cujus heröis apud populares ſuos etiamnum nobile eſt nomen, qui Regem ſua linguâ,* Brennin *appellitant) Britannum fuiſſe. Si autem Romana ar-*

Ioan. Bodin. in Meth. Hiſt. c. 5. de recto Hiſtor. judicio.

Alb. Gentil. in laudib. Acad. Oxonienſ. *per natura i Franceſi ſono ſempre nimici de gli Ingleſi.* Iſtoria di Gio. Bat. Adriani lib. 7.

Il regno d' Inghilterra non ha biſogno d' altri per la propria difeſa: anzi non ſolo è difficile, ma ſi può dire impoßibile (ſe non è diviſione nel regno) che per via di forze poſſa eſſere conquiſtato. Relatione d'Inghilterra del Teſoro Politico, part. 1.

Camd. de Britannor. morib. p. 24. & de agro Denbighenſi. p. 547.

Ddd *ma*

ma, ambitionis & avaritiæ chalybe indurata, luſtrem; DEUM *immortalem, quàm illa in Britannia fuerunt mortalia, ingloria & hebetia? quàm illa, cum alibi valuerint plurimùm, nihil, aut parum valdè, valuerunt in Britannia? quàm turpiter faſſi ſunt Romani,*

Tacit. in vita Iulii Agricolæ.

eſſe validiſſimas gentes, *& eſſe*

Tibullus lib. 4. carmin. 1.

——— invictos Romano Marte Britannos.

Tacit. Annal. lib. 12. & Camden. in Brit. de Siluribus. p. 466.

Equidem Silures, Britannorum popellus, Caractaci reguli ſui virtute & viribus confiſi; atq; Claudii Imperatoris Rom. voce proritati; qui, ut quondam Sugambri exciſi, ita Silurum nomen penitus exſtinguendum rebatur; adeò difficili bello Romanos divexârunt; cohortibus auxiliaribus interceptis, legione, cui Marius Valens præerat, fusâ; & vaſtatis ſociorum agris; ut P. Oſtorius, Britannniæ Proprætor, his ærumnis feſſus & curarum tædio confectus vitâ conceſſerit. Quid factum Carolo Magno? Deſcenderat is in aciem per legatos, & ter aut quater cum Britannis conflixerat; ſed tantâ ſuorum clade & cæde, ut seriò affirmaverit; ſi vel ſemel tantùm cum illis adhuc ſibi depugnandum eſſet, ne unum quidem militem ſibi ſuperfuturū. *O elogium magnum! tantòque majus; quantò, qui protulit, omnibus ſui & poſteriorum temporū bellatoribus bellicâ laude fuit major.*

Pierre Matthieu en l' hiſtoire de Henry IV. lib. 7. narr. 1.

Galli ſæpe ab Anglis maximas in ipſa Gallia clades acceperunt, ac penè imperium amiſerunt; nunquam in Angliam, niſi ab incolis acciti, penetrare potuerunt. Bodin in Meth. Hiſtorica. cap. 5.

Sed Galli ſunt præcipui, qui ante alios Britannorum ſagittariorū fulmina cum tremore, horrore, & interitu, in pectorib & viſceribus ſuis, exactè & diu ſenſerunt; qui ad inanem eorum ſtrepitum etiā hodie vehementiſſimo metu

motu

motuq; concutiuntur. Quoties Reges, Principes, Magnates, & univerſas Gallorum ingentes copias, vicerunt, profligaverunt, ceperunt, deleverunt Britanni? Quoties per totum regnum graſſati, provincias, urbes, oppida, vaſtaverunt, expugnaverunt, exhauſerunt? Quoties opimis onuſti ſpoliis, & Gallicis exuviis amplificati, patriam ditaverunt? Quàm exiſtimatis fuiſſe Galliæ faciem, auditores? cum Eduardus III Angliæ Rex, Philippum Valeſium Galliarum Regem ad Creſſiacum vicit: ubi interempti Gallorum circiter XXX millia; & inventi inter cadavera Joannes Rex Bohemiæ (hic etſi captus oculis, in hoſtem tamen pugnare voluit) decem Principes, octoginta Barones, mille ducenti equites, flos totius Nobilitatis Gallicæ; Philippus autem vix fugâ evaſit, qui noctu ad urbem Brayum deveniens, Præfecto ad portas quærenti; qui va là? *miſerabili voce reſpondit:* La Fortune de France. *Miſerabilis Philippus: qui temeritate ſuâ regnum ſuum in pullam veſtem conjecit. feliciſſimus Eduardus; qui virtutis ſuæ ferulâ Gallicam inſolentiam compeſcuit; & mox dupliciter feliciſſimus, quando Joannem Philippi filium Galliæ, & Davidem Scotiæ, Reges captivos, Londini in menſa ſuâ ſpectavit; majori gloriâ, quàm olim Eadgarus Rex de Britannicis Principibus triumfavit; quem in triumfali navicula ad proram ſedentem Kinnadius Rex Scotorum, Malcolinus Cumbrorũ, Maconus Manniæ & Inſularũ, omnesq; Walliæ Principes in*

Les Chroniques & Annales de Frãce de Belleforeſt: Iean de Serres; Froſſard: & alii, paſſim.

Froſſard. Hiſtor. lib. 1. *Jean de Serres* in Philippo Valeſio.

P. Jovius in Scotia.

A. C. 960.

Camden. de Cornaviis, p. 459.

fidem adacti, quaſi remiges remis incumbentes per Devam fluvium læto ſpectaculo duxerunt. Sed illas clades Gallicas multò horribiliores tragædiæ ſub Carolo V. Carolo VI. Carolo VII. Ludovico XI, Gallis Regibus, uſque ad Boni publici *bellum ſecutæ ſunt; hoc ferè ſemper eventu, ut Britanni aut Galliæ Valeſios, aut Galliam Valeſiis extorquerent. Tenueruntq́ Britanniæ Reges continuatâ poſſeſſione per trecentos ac quinquaginta annos Aquitaniam & Normanniam; & adhuc per titulos & inſignia totam Galliam tenent; haud dubiè jus ſuum armis repetituri, quando occaſio erit. Hiſpanos an præteribo? qui olim & hodie nil niſi vindictam in Britannos ſpirant; nil niſi cruces, furcas, & excidia ſomniant: ſed qui nunc ferunt ægerrimè, Britannos toties in Indias feliciter ire & redire; Indis injuſtitiam, crudelitatem atque veteratorias ipſorum artes detegere, in America multa loca occupare, & novam ibi Britanniam parturire: qui inſanè dolent, Britannos felici audaciâ Gadeis, nequicquam Gaditanis, & navibus regiis commeatu ac milite inſtructiſſimis, reſiſtentibus, diripuiſſe; oras Hiſpaniarum & Luſitaniæ terrore ſuo in ſolitudinem redegiſſe, atque immenſam prædæ vim aſportâſſe. Atenim inſaniant Hiſpani, quamdiu quantumque velint; etiam cum Orci intemperiis & infernalibus legionibus in Britanniæ perniciem conſpirent: in illâ tamen pedem nunquam ponent. Ædificaverat Philippus II. Rex Hiſpan. ſtupendam claſſem ferè per triennium, tantâ homi-*

Jean de Serres in Ioanne Valeſio in princip. *Angli etiam inſi. qui cum laude eas, quibus Pariſiorum Senatus tot civitates feliciter gubernat, belli pacisq́ leges ſapientiſſimè conſtitutas in Gallia reliquerunt.* P. Iovius in Britannia. Phil. Cominæ' Cōment. lib. 8. Sleidanus in illuſtrat. Cominæi Comment. annexa Iac. Auguſt. Thuanus Hiſt. lib. 9. Alb. Gentil. de jure belli, lib. 1. c. 21.

Gaſp. Ens Mercurii Gallo-Belg. tom 4. lib. 1. Em. Meteran. Belg. Hiſt. lib. 17.

De hac claſſe vide Em.

hominum rerumq́; omnium abundantiâ infarctam, ut alter quidam orbis navigare videretur: eamq́; anno ſuperioris ſeculi LXXXVIII emiſerat in altum; ut Britanniam captivam, atque catenarum ponderibus conſtrictam, in Peruviam ad opus metalli deportaret. Conſtabat illa in univerſum CL navibus, admirandæ magnitudinis & roboris, quarum ſimiles Septentrio nunquam anteà vidit. his vehebantur nautarum millia VIII. & claſſiariorum millia ſupra XX. præter Nobiles, & voluntarios, qui ſuis ſumptibus operam & fidem inſigni aliquo facinore Regi probare voluerunt. tormentorum ex ære fuſili erant mille ſexcenta: è ferro, mille plus minus: globorum centum viginti millia: reliqui apparatus bellici, infinitas. Et Rex ipſe æſtimabat; quod ex Didaco Pimentello, legionis tribuno, qui in Hollandorum poteſtatem devenit, poſteà cognitum eſt; claſſem continere hominum millia XXXII: & ſingulis diebus conſtare ducatorum millibus XXX. *Trepidabatur undique in Belgio ad rumorem tanti monſtri marini adventantis; eoque magis, quòd Parmenſis etiam terrâ mariq́; ſolito majores copias conquirebat. Britanniæ Regina, Eliſabetha, à Galliarum Rege monita diligentiſſimè ſibi ſuisq́; proſpiciebat;* Recuſantes *(hos vocant in Anglia, qui Proteſtantium ſacris, quod ſemel quoque anno ſingulis per leges faciendum, aut mulcta XX librarum Anglicarum menſtrua ſolvenda eſt, omninò intereſſe recuſant) Recuſantes, inquam, aliosq́; ſuſpectos*

Meter. Belg. Hiſt. lib. 15. Gaſp. Ens Cõment. de bello Gallo-Belg. tomo 3. lib. 1.

in Elienſium & Viſbichienſium paludes relegando, quoſdam etiam per Epiſcoporum ædes diſtribuendo, militem conſcribendo, exercitum luſtrando, caſtra obequitando, naves inſtruendo, utramq; Tamiſis ripam propugnaculis muniendo, omnia denique Palladis & ſtrenuæ bellatricis munia obeundo. Verùm moles illa Ulyßipone ſolvens, mox ad Coronam Galliciæ promontorium Oceani furiis fœdè jactata tres actuarias triremes amiſit: cum Britannus quidam remex, David Guinus *nomine, ex tempeſtatis injuria & Hiſpanorum infortunio animum & occaſionem rei præclarè gerendæ mutuans, effractâ catenâ & ſociis aliquot mancipiis, Gallis & Turcis, liberatis, præfectos militesq; omnes iſtius triremis, in qua ipſe erat, occideret; atque ita unâ potitus, reliquas duas decumanis fluctibus graviter afflictas debellaret, & Bajonam Galliæ pertraheret; ambiguum, majori audaciâ, an meliori fortunâ. Inde è portu Coronenſi egreſſa claſſis, rectà Angliam verſus curſum tenet; ſed vix freti fauces ingreſſa, ſentit Hiſpanorum & Parmenſis expectationem evaneſcere; qui ſtolidâ ſpe nimis faſtuosè ſibi perſuaſerant; Britannicas & Belgicas naviculas, viſâ tantùm tantæ potentiæ & tot arcium velivolarum pompâ, fugam arrepturas: quod etiam Petrus Valdeſius, primariæ auctoritatis tribunus militum, Franciſco Draco, cujus clementiam dedendo ſe, quàm vires pugnando maluit experiri, faſſus eſt;* qui plurimum Anglorum audaciam mirari ſe

dixit

dixit; qui tàm parvis tamque paucis navigiis tantam claſſem adoriri non dubitâſſent. *Belgæ enim Parmenſem in Flandriæ litoribus ita obſidebant; ut is ne unam quidem navem in mare ſubducere auſus fuerit: Britanni autem, quanquam omni aliâ re inferiores, quia tamen animis, virtute & promptitudine præſtabant, intrepidè gigantes Iberos aggrediebantur; navibuſqúe ſuis equorum inſtar ſummâ agilitate circumrotatis venti prærogativam præripiebant ſemper: atque momento ferè elibrandis commodiſſimè tormentis utroque latere obverſo tantam vim grandinis mortiferæ undique eructabant; ut hoſtis ſe non defendere ampliùs, nedum offendere alios potuerit. Hoc modo per multos dies, & diverſis in locis, ad Caletum uſque hoſtilis claſſis velitationibus, præliiſq́; ſalutata, excepta, vexata, cæſa & conquaſſata fuit: multis navibus cum magno dedititiorum numero, cum magna pecuniarum, vaſorum argenteorum, cimeliorum, & variæ nauticæ ſupellectilis multitudine, captis: multis ſubmerſis: multis ad colles arenarios ejectis: & nihilominus interim in vicina Gallia de Anglia jam ab Hiſpanis debellata rumore conſtanti paſſim circumlato. Tandem Britanni dolum virtuti jungentes, ut Hiſpanos de ſtatione Caletenſi pellerent: octo naves viliores exinanitas, pulvere, ſulfure, pice, aliâque materiâ ad concipiendum & alendum ignem idoneâ, replent, eaſqúe tormentis inſtructas & incenſas, VII^mo Auguſti, horâ ſecundâ poſt*

noctis

noctis meridiem, vento & æſtu ſecundis contra claſſem emittunt: ad quarum conſpectum tanta inter Hiſpanos orta eſt trepidatio; ut amputatis rudentibus & expanſis velis extemplò pro ſe quiſque effugere, & in apertum Oceanum recipere ſe magno conatu laborârit. Ita claßis longè Norvegiam verſus ad LXII uſque gradum excurrens, & totam Britanniam Hiberniamq́ circumvecta atque novo naufragio miſerè mactata, domum rediit cadaveri ſimillima. Ita paupertas opulentiam, dexteritas potentiam fregit: ita fœmina virum, Regina Regem caſtigavit: ita aliquot naviculæ claſſem maximam, pauculi Britanni Hiſpanos innumeros domuerunt. Magnum clades iſta dolorem pleriſque omnibus in Hiſpania familiarum nobilißimis attulit: è quibus paucæ erant, quæ non gentilem aliquem, affinem, aut cognatum, vel naufragio amiſſum, vel in pugna cæſum captúmve non luxerint. In Britannia contrà, feſto ad diem XXIX Novemb. gratiis agendis & ſacris faciendis indicto (quod etiam in Belgio confœderatorum Ordinum juſſu factum eſt) Regina curru triumfali è palatio per urbem Londinenſem ad primarium templum San-Paulinum vecta, equo devictorum Hiſpanorum inſignia & vexilla propendentia ferente, magnificentißimè triumfavit. Zelandi autem tantæ victoriæ memoriam apud poſteritatem per monumentum quoddam depoſituri, numum argenteum & æneum percuſſerunt, qui in una facie referret Zelandiæ arma, cum

hac inſcriptione; SOLI DEO GLORIA; *& in altera magnas aliquot naves, cum his verbis;* CLASSIS HISPANICA; *ſuperadditis in circumferētia iſtis;* VENIT, IVIT, FUIT.

Audiviſti, magne Princeps, de ſummo pietatis ſtudio, de exquiſita literarum cultura, & perfecta fortitudinis gloria Britannorum. Et quæ natio religioſa laudari poteſt, ſi Britanni non ſunt? quæ docta & literata, quæ ſtrenua & bellicoſa, ſi Britanni non ſunt? Verùm enimverò, qui tantarum virtutum concurſum miratur: (& quis non miretur?) is velim cogitet, tantam inter Reges Britanniæ & eorum ſubditos intercedere neceſſitudinem; tanto deſiderio utroſque ad felicitatis humanæ faſtigium contendere, & fide tantâ debitum utroſque facere officium; ut nihil tam ſit arduum & difficile, quod illis in tali actionum harmonia & concordia mutua non ſit proclive & facile. Quærimus enim in Rege verè regiam poteſtatem & majeſtatem? Ecce Britanniæ Reges ſupremâ & abſolutâ præditi auctoritate, præter DEUM, *ſuperiorem inter homines agnoſcunt neminem; peregrinam juriſdictionem, ne tantilla quidem in re, inſigni ſupra Hiſpaniarum & Galliarum Reges, Pontificum famulos, prærogativâ, venerantur nullam; & nullos ſubditos habent, qui peregrino imperio ullâtenus ſint devincti. Et ecce, Henricus VIII, Eduardus VI, Eliſabetha, & Jacobus, omnem ſervi ſervorum, & domini dominantium dominatum de cervicibus Britanniæ fortiter*

Camden. de Ordinibus Angl. pag. 118. Em. Meteran. Belg. Hiſt. lib. 13.

Alb. Gentil. de Legatio-nib. lib. 1. c. 4. & in Diſp. de poteſt. Regis abſoluta.

Eee & piè

Thuan. Hiſtor. lib. 1.

De tributo vide Polydor. Virgil. lib. 4. Hiſt. Anglicanæ. M. Becanũ de primatu R. Angl. c. 6. Sleid. Commẽt. lib. 9.

& piè depulerunt: Henrico etiam tributum annuum jam ab Inæ temporibus pendi ſolitum (is enim regnum Papæ fecit vectigale, ſingulis argenteis numis, quos denarios vocant, in ſingulas domos impoſitis) abrogante; ac pœnam capitis, ſi quis ſupremam poteſtatem Pontifici adſcribat, conſtituente. Quærimus in Rege juſtitiam & clementiam? Ecce Britanniæ Reges æquâ lance jus diſtribuunt omnibus; aditu quibuſvis conceſſo liberrimo, blandè audiunt deſideria omnium; refractarios comitate & facilitate flectunt ad obſequiũ, quantum poſſunt; nec ultima experiuntur, niſi quando alii remedio amplius non eſt locus: Et ecce Eduardus ſenior ad viculum Auſtclive, *in Comitatu Gloceſtrenſi, ſubditi Leolini, Walliæ reguli, enormem contumaciam humanitate & indulgentiâ correxit mirificè. Cum enim ambo Sabrinâ fluvio dividerentur; & Leolinus ad Eduardum colloquii causâ trajicere nollet; hic ad illum tranſiit:* Videns autem ipſum & agnoſcens Leolinus, projecto pallio ſolenni, (nam ſe foro paraverat) uſque ad pectus ingreſſus eſt aquam, & cymbam amplectens, ait: Sapientiſſime Rex, tua humilitas meam vicit ſuperbiam, & ſapientia triumfavit ineptiam: collum aſcende, quod contra te fatuus erexi; & ſic intrabis terram, quam tibi hodie tuam fecit benignitas. acceptumq; humeris ſuper pallium ſuũ ſedere fecit, & junctis manibus ſibi fecit hominium. *Quærimus jam in Rege tranquillitatis & ſecuritatis publicæ tuitionem? Ecce Britanniæ Reges pacant omnia*

Iacob. Rex lib. 2. Regiæ Inſtitutionis.

Verba ſunt Gualteri Mapei, qui ante ann. CCCC. flòruit. Camden. in Brit. de Dobunis. p. 256.

mnia

mnia, tranquillant omnia, à latronibus hominum & pecorum tuta faciunt omnia. Et ecce Ælfredus Anglus, advertens in regno ſuo raptores licenter graſſari, omnia itinera brevi tempore tam reddidit pura ſanctaq́; ut ſi viator quantamcunque ſummam pecuniæ in campis, vel publicis compitis veſperi demiſiſſet; manè, vel poſt menſem rediens, integram & intactam videret. *Et ecce Eadgarus, crudelitatem & tyrannidem luporum in homines oviumq́ greges cum magna ſtrage diu exercitam deteſtans, Luduallo, Merviniæ Principi, tricenos lupos in ſingulos annos vectigalis nomine imperando, non longo temporis intervallo carnivoras iſtas beſtias omnes ex tota Anglia ita extirpavit; ut poſteà, & etiamnũ, lupus non minùs ſit peregrinus in Anglia, quàm Leo, aut Elephas. Quærimus in Rege curam ditandi ſubditos? Ecce Britanniæ Reges ſubditos ſuos locupletant, ornant, amplificant; eoſq́ malũt evadere Craſſos, quàm Codros, Cræſos, quàm Iros. Et ecce Eduardus III. pannificium in Anglia inſtituit primus; ex quo privatorũ opes & regni patrimonium tanta ſumpſerunt incrementa, ut etiam hodie inter Reipub. columina meritò numeretur; nec ineptè* per ſaccos laneos, rubro panno tectos, *quibus in regni comitiis diverſorum tribunalium Judices, Rotulorum Magiſtri, Secretarii ſtatus, inſident,* commodum lanarum & ovium non negligendum eſſe, Parlamentũ moneatur. *Pannos enim Anglicos Suecia, Dania, Polonia, Gallia, Germania, ſemper æſtimavit magni, & emit magno:*

Verba ſunt Ingulphi Croulandenſis. Camden. de Britan. diviſ. p. 114.

Malmesburienſis. & Camd. in deſcript. Merviniæ p. 530. adde Philip. Camer. Medit. hiſt. Centur. 1. c. 28.

Camden. in Cantio. pag. 247.

Em. Meterã. Belg. Hiſt. lib. 13.

& nuper una Antuerpia ex uno Londino ducenta pannorum millia quotannis accepit. Et ecce Divam Eliſabetham, quæ non tantùm indictionibus non urſit ſubditos, ſed etiam tributa, quæ tertio quoque anno exigi conſueverant, ſuſtulit: imò cum regni ordines aliquando magnam pecuniæ ſummã pro ſumptibus Reipub. neceſſariis offerrent, illa dimidiam recuſavit, ac populo gratias egit. Quid verò audio? quod nova huic virtuti nomen dandum eſt? Alibi ferè omnium comitiorum & conventuum ſumma eſt, pecunia, pecunia: *ſed in Britannia etiam ab Ordinibus oblata pecunia non accipitur. Credat hoc olim ſera poſteritas, & fidem adhibeat; virginem Eliſabetham quadraginta quatuor annos ita ſceptrum tractâſſe, ut illam ſubditi amaverint, hoſtes metuerint, & totus Chriſtianus orbis cum admiratione ſuſpexerit; ſine ullo vel vetuſtorum vel præſentium temporum exemplo. Quærimus autẽ ſubditorum erga Principes & Dominos ſuos obſervantiam & fidem? Ecce Britanni Principes & Dominos ſuos venerantur humilimè, coluntq́ fideliſſimè. Et ubi veneratio major? Ecce nunquam illos alloquuntur, nunquam officia ſua præſtant illis, niſi adorantium in morem, ad genua ſubſidentes: etiam abſentiam & umbram illorum honorant; cum nemo tegat caput in illo conclavi, ubi eſt ſedes regia; nemo locum, in quo regia ſigilla aſſervantur, ſine honoris exhibitione prætereat. Et ubi fides illuſtrior? Ecce ſubditi inſidiantium mucronibus pro illis*

Camden. in Trinobantibus pag. 313.

Joan. Bodin. de Repub. lib. 6. cap. 2.

è veramente rara & maravaglioſa la libertà d'Inghilterra, niſſun' altro regno nel mondo eſſendo manco gravato. Relatione d' Inghilterra del Teſoro Politico part. 1.

Plerunq; omnium Germanorum comitiorum ſumma eſt pecunia, dixit Jovius. Arnold. Clapmar. de arcan. Rerump. lib. 6. cap. 13.

Camden. in Regnis, p. 214.

Rex Iacobus in præfat. Baſilici dori.

Em. Meteran. Hiſt. Belg. lib. 13.

Ioan. Bodin. in Meth. Hiſt. c. 6.

Petr. Matth. in Hiſt. Henr. IV. lib. 4. narr. 3.

illis ſe objicere promptiſſimi, omnia juſſa capeſſunt; omnia præſtant; & quicquid præſtant, etiamſi magnum eſt, infra æſtimationem beneficii regii putant. atque iſte adfectus non in ſummis habitat pectoribus, aut in lingua natat; ſed veri certiq́ eſt judicii, imis mentis ſedibus alligatus, vitæq́ immixtus & unitus, reſolutis etiam morte corporibus cum immortali mente victurus. Et quid quærimus multa? Is inter Britanniæ Reges & cives eſt morum & vitæ concentus; qui in optimè conſtituta familia inter patrem & filios intercedere poteſt ſuaviſſimus; in quo hôc minus diſcordiæ & ſubverſionum decipulis relinquitur locus, quò moderatur omnia circumſpectiùs & prudentiùs IACOBUS, *ille Principum gemma, & Regum decus, ille orbis amor, & patriæ pater, ac planè ad Homericum perfecti Regis exemplar,*

Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός Iliad. γ.
τ' αἰχμητής:

de quo illud, in honorem Conſtantini Magni dictum, veriſſimè uſurpare poſſumus; Dii boni, quid hoc eſt, quòd ſemper ex aliquo ſupremo fine mundi nova DEûM numina univerſo orbi colenda deſcendunt? Eumen. in Panegyric. Cõſtantino A. dicto.

Si hîc jam finirem, illuſtriſſime Præſes; ſine dubio pro eâ, quâ vales æquitate & juſtitiâ, ſatis dictum cenſeres, ad ſententiam pro Britanniæ principatu ferendam: ſed quemadmodum peregrina regna tranſeuntibus poſitum in more eſt, ut ſingularum provinciarũ

memoratu digna in codicillos referant; ita patere, quæſo, optime Princeps, ut pulcherrimam terrarum per ſuas aliquot partes adhuc breviſſimè percurram, tibiq́; collectas admirandorũ decimas offeram, promptiùs intellecturo, nullum aliud regnum in comparationẽ venire poſſe. A Cornwallia ſive Cornubia, frugũ

Camden. in Danmoniis. *feraciſſimâ, quas cum Hiſpania quotannis liberaliſſimè dividit, facio initium: in qua præter aurum, argentũ, adamantesq́; ab ipſa magiſtra natura in angulos eleganter conformatos & lævigatos, ſtannum copiâ effoditur incredibili; ex quo vaſa domeſtica ducta apud o-*

p. 134. *mnes Europæos in menſarum uſu argenteis fulgore æquiparantur. Atque uti ora illius regionis maritima creberrimis nitet oppidis, ad numeroſam claſſem conficiendam ſatis potentibus: ita ibi quæſtus colligitur*

p. 135. *longè maximus è piſcibus illis, quos* Pylchardes *vocant; qui immẽſis examinibus ad litora à Julio ad Novembrẽ circumfuſi capiuntur, exenterantur, ſaliuntur, infumantur, cõdiuntur, premuntur, & in* Galliam, *Hiſpaniam, Italiamq́; exportantur; quibus ſunt gratiſſimæ merces, &* Fumados *appellantur. Sed ſingulare, & quod curioſos in ſtuporem dare poteſt, eſt celeberri-*

p. 136. *mum ſaxum* Main-Amber, *parum diſtans ab emporiolo* Penſans: *illud quamvis ſit vaſtiſſimum, digitulo tamen moveri poteſt, ſed à loco ne à magna quidem hominum multitudine dimoveri poteſt. niſ*

p. 141. & in Belg pag. 166. &c. *Tindagium plus mereatur venerationis, locus memorandus ab incunabulis magni illius Regis Ar-*

thuri

thuri; qui ob ingentis animi magnitudinem per omnes gentes poëtarum præconio celebratus, hâc tamen laude maximè illuſtris eſt, quòd rotundæ menſæ *proceres, ab heröica virtute lectiſſimos, in amicitiam auguſtiſſimis devotos legibus conſecravit: cui*

Paul. Jovius in Britan.

Menſa verò illa circularis ſive orbicularis, VVintoniæ muro appenſa, quam vulgus hominum tanquã Arthurianã menſam ſuſpicit, recentioris eſt ætatis. Camd. in Brit. Bel. p. 191.

priſca parem neſcit, æqualem poſtera nullum
exhibitura dies: reges ſupereminet omnes;
ſolus præteritis melior, majorque futuris.

Ioſeph. Iſcanus in Antiocheide de Arthuro.

Ex Cornwallia tranſilio in Devoniam, ubi nec ſtanni ditiſſimas venas, Cornwallicis ne tantillum quidem cedentes, nec Dertmoricos magnetes nuper inventos, nec Kirtonium natale ſolum Winifridi illius Germanorum Apoſtoli, qui Haſſos, Thuringos, & Friſios ad Chriſtum convertit; nec item Exoniam, quondam Regum Weſt Saxoniæ ſedem, laudibus efferam: Plimmouthum tantùm jam contueor, oppidum ſi ex capacitate æſtimetur, minimè magnum, ſin à portus commoditate & incolarum virtute, apud omnes gentes longè maximum. Hinc enim, ut alia omnia taceam, fuit Franciſcus *ille* Dracus, *Eques auratus, in gloria navali noſtræ memoriæ facilè princeps: qui primùm, ut damna quæ ab Hiſpanis acceperat reſarciret, Mexicanum ſinum toto biennio victoriis quaſi obſedit, iſthmumquè illum Darienæ peragravit; unde cum Auſtrale (quod vocant Hiſpani) mare proſpexiſſet,* p. 145.

ut

ut Themiſtocles Miltiadis trophæis excitatus, ſibi, patriæ, & ſuæ gloriæ defuturum ſe exiſtimavit, niſi id perluſtraret; ita animo ſemper obverſabatur. anno igitur ſuperioris ſeculi LXXVII.mo ſolvens Plimmoutho, Auſtrale illud mare per Magellanicum fretum ingreſſus, orbem terrarum inter varias fortunæ viciſſitudines biennio & decem menſibus ſecundiſsimè circumnavigavit. O laudabilem Neptuni dominatorem! Vive Drace, vive.

Vide Thuan. Hiſt. lib. 71.

Drace, pererrati novit quem terminus orbis,
Quemque ſemel mundi vidit uterque polus:
Si taceant homines, facient te ſidera notum;
Sol neſcit comitis immemor eſſe ſui.

Dorſetiam ſi non aliud, ſaltem Biertportium in agro optimæ cannabis feraci ſitum, commendare poſſit: ubi funes nautici & rudentes tantâ ſolertiâ & arte ducuntur, ut privatâ ad præfinitum tempus lege cautum fuerit; non alibi funes, quibus Anglica claſsis uteretur, contorqueri debere. Somerſetia autem, quàm ampla, quàm opulenta, quàm populoſa eſt? in qua veluti gemma radiat Briſtolia, urbs ad adſpectum ita pulchra, publicis privatisq; ædificiis ita exornata, omnibus ad vitæ neceſſitatem pertinentibus bonis ita inſtructa, civibus ita frequens, ut inter Britannicas poſt Londinum & Eboracum ſit prima. Briſtolienſes mercaturam uberrimam per Europam exercent, & in remotiſsimam uſque Americam excurrunt, ad id portu ſui, qui in ipſum urbis ſinum naves paſsis velis admit-

Camden. in Brit. Durotrig. p. 154.

Camden. in Belg. p. 173.

tit

tit, commoditate invitati. Avona etenim flumen Oceani irruentis æſtu tantopere intumeſcit, quoties luna à meridiano faſtigio devergit, locumq́ oppoſitum prætermeat, ut naves in vado hærentes ad undecim & duodecim ulnas extollat. Avona etiam, antequam in Sabrinianum æſtuarium ſe exonerat, præaltis utrinque rupibus obvallatur: quarum altera ad ripam orientalem, ſancti Vincentii nomine, adaman- p. 174.
tum adeò fœcunda eſt, ut quis modios inde impleat; & exiſtimationem pretiumq́ (nam uti duritie ſolummodò Indicis cedunt; ita eoſdem colore tranſlucido provocant; &, quia laterum ſexangulo vel quadrangulo lævore à natura ipſa turbinati ſunt, etiam vincunt) copia tantùm invideat: altera verò ad ripam occiduam, non minus adamantum eſt ferax; quos cavi & rufeſcentes ſilices ceu fœtu gravidi, in ſe miro naturæ artificio & induſtriâ continent. Wiltoniam no- p.176,
bilitant Martis pulli, & fortia incolarum facinora. Hantoniam verò, cum alia multa, tum Southantonium, urbecula peramœna, facit illuſtriſſimam; & præſertim ob heroicum illud potentiſſimi Canuti Angliæ & Daniæ Regis factum, quo aſſentatorem, omnia ad regis vultum & nutū converti aſſerentem, ibidem loci repreſſit. Et cum nulla factio in Principum aulis ſit validior, quàm illa adulatrix: quæ, dum ſerviliter nimis gratiam aucupatur, Reipub. & Principum familiis peſtem & interitum non rarò accelerat: audi, Princeps, ſapientiam Canuti; & unà aulicos iſtos

Placentinos animitus deteſtare: Sedile ſuum Canutus *(verba ſunt Hiſtorici)* in litore maris, cum aſcenderet, ſtatui juſsit. dixit autem mari aſcendenti: Tu meæ ditionis es; & terra, in qua ſedeo, mea eſt; nec fuit, qui impunè meo reſiſteret imperio: impero igitur tibi, ne in terram meam aſcendas, nec veſtes, nec membra dominatoris tui madefacias. Mare verò de more conſcendens pedes regis ſine reverentia madefecit. Ille igitur reſiliens, ait: Sciant omnes habitantes orbem, vanam & frivolam regum eſſe potentiã; nec regis quempiam nomine dignum, pręter eum, cujus nutui cœlum, terra, mare, legibus obediunt æternis. Nec unquam poſtea coronam ſibi impoſuit, &c.

Huntingdonenſis. Camden. in Belg. p. 189.

Nec minus Odiam, regiis nunc ædibus ſuperba, & Davidis II, Scotorum regis, carcere nota, quondã Epiſcopi Wintonienſis municipiũ, gentis fortitudinẽ ab oblivionis injuriis tutam & ſecuram reddit; cujus propugnaculum regnante Johanne tredecim Angli quindecim diebus fortiſſimè cõtra Ludovicum Francum, qui circumfuſo exercitu acriter invaſit, defenderunt. In Bercheria quot occurrunt memorabilia? Readinga oſtentat cineres Henrici I. Regis, & Matildis Auguſtæ; quæ perinde ac Lampido illa Lacedæmonia regis filia, regis uxor, regis mater fuit: ut & verſus iſti tumulo inſcripti teſtantur;

p. 194.

Matthæus Paris.

Plin. Hiſtor. natur. lib. 7. cap. 41. Camd. in Atrebat. Brit. p. 206.

Ortu magna, viro major, ſed maxima prole;
Hîc jacet Henrici filia, ſponſa, parens.

Ille

Ille fuit Henricus I Rex Angliæ: iſte fuit Henricus IV Romanorum Imperator: hic fuit Henricus II etiam Rex Angliæ. Sed Windeſora meritò familiam ducit, amœniſſima deliciarum domus, quæ multis regibus cunas, hoſpitium, & ſepulchrum præbuit. Et in hac ad Galliam vincendam natus eſt Eduardus III. Rex bellicoſiſſimus: qui, ad virtutem militarem ſplendore ac præmiis magis excitandam, nobiliſſimam equitum auratorum ſocietatem, in quam poſteà magni Impp. Reges, Principes exteri, cooptari honori ſummo duxerunt, hìc itidem conſcripſit. In Surria Noneſuchum, ſeceſſus regius, omnium circumquaq; ædificiorũ luminibus obſtruit; opus ab omni artificum elegantiâ ita perfectum, ut omnem Architectonices peritiam in eo coacervatũ eſſe, à naturæ ſolertiâ & ſitus opportunitate ſic abſolutum, ut ipſa amœnitas, ubi cum ſalubritate unà cohabitet, non aliam ſibi ſedem delegiſſe videatur. Per Suthſexiam ferri venis paſſim fœcundam, multisq; tam terræ, quàm incolarum dotibus ſpectandam, ingredior Cantium. Hæc eſt nobilis Britanniarum portio; pratis, paſcuis, arviſquè ubique læta, pomis ad miraculum abundans; nec nõ ceraſis, quæ anno ab V. cõdita DCLXXX in Italiam è Ponto per L. Lucullum devecta, & viceſimo ſupra centeſimũ pòſt in Britanniam tranſlata, feliciſſimè hìc proveniunt, arboribus in quincuncem jucundiſſimo ſpectaculo directis: villis, oppidis, & ſtationibus ſatis tutis frequens:

p. 207.

Camden. in Brit. Regn. p. 215.

Plin. Hiſtor. natur. lib. 15. cap. 25.

Joan. Sariſburienſis in Polycratico. Camd. in Brit. Cantio. *humanitate civium & olim & hodie celebris; bellatoribus tantæ virtutis præcellens, ut in procinctu exercitus frons Cantianis, tanquam triariis, meritò inter Anglos debeatur. Loca vero ante alia viſenda ſunt;* p. 230. p. 231. *Grenovicus, regiis ædibus ſplendidus, ſed nativitate Reginæ Eliſabethæ multò ſplendidior: Roffa; quæ in Medweago navale exhibet claſſi omnium, quas ſol vi-* p. 236. *dit, bellico apparatu inſtructiſſimæ, & in omnia momenta paratiſſimæ; ab Eliſabetha Regina ad ſuorum tutelam & hoſtium terrorem maximis impenſis ædificatæ: Cantuaria, ſedes Archiepiſcoporum; qui ut olim Pontificis Romani Legati, & veluti alterius, ut* p. 239. *dixit Urbanus II, orbis Patriarchæ erant; ita nunc, abrogatâ Pontificum autoritate, Primates & Metropolitani totius Angliæ dicuntur: Dubris, ſive Dovera, in ipſo cautium divortio conſidens,*

p. 243. The Strait of Calleis.

——— gemini quâ janua ponti
Faucibus anguſtis, lateque frementibus undis,
Gallorum Anglorumq. vetat concurrere terras;

p. 242. *trajectu in Galliam celebre eſt oppidum; cautumque olim lege erat, ut nemo, qui religionis gratiâ peregrè proficiſceretur, alibi trajiceret. Miſſo Cantio, in* Camden. in Brit. Dobun. p. 254. *reliquam Angliam abeo. Gloceſtriam urbs cognominis Gloceſtria honeſtat multùm; ſed non tantum, quantum urbs Oxonienſis Angliam univerſam. Eſt hæc ſitu ſaluberrima: ſiquidem planitiem ejus ita circumſident nemoroſi colles, ut hinc peſtilenti Auſtro, illinc tempeſtuoſo Zephyro excluſo, tantùm ſerenantem Eu-*

rum

rum, & Aquilonem corruptionis vindicem admit- p. 267.
tant: eſt etiam nitida publicè & privatim, undiqua-
que elegans; ſed caput pulchritudinis eſt, quòd Aca-
demiam habet antiquiſſimam, & in quatuor no- Alb. Gentil. de
biliſſimis, quæ ſunt Oxonium, Lutetia, Bononia, Sa- laudib. Acad.
lamantica, primam; populoſiſſimam, & frequen- Oxonienſis. *eſt*
tiſſimam: quæ jam Eduardo primo regnante tri- *mater Acad. Pa-*
ginta millia Studioſorum cenſuit. *Et quid de illo* *riſienſis.* Scipio
Collegiorum genere, ubi non tam docetur, quàm alitur Gentil. de juriſ-
juventus, & ſubſidia ſtudiorum in certos annos habet, dict. lib. 3. c. 17.
dicam? Oxonium hìc magnificum eſt: neque credam, ita ſcribit Ar-
in orbe terrarum ſimile nunc eſſe, addam & fuiſſe. machan⁹. Cam-
Magnæ ibi opes & vectigalia; bibliothecæ animatæ den. p. 270.
& inanimatæ præſignes. *Verbo Lipſii dicam:* unum J. Lipſ. in
Oxonienſe Collegium ſuperet vel decem Belgica. Lovanio lib.
Oxonienſis quoque fuit (ut nec hoc ſileam) Richardus 3. cap. 5.
I. Rex Angliæ, vulgò Leoninus, *animi excelſi & ere-* Cambden.
cti pleniſſimus; Reip. Chriſtianæ, Anglorum gloriæ, p. 269.
& paganorum terrori natus. *Agrum Bucking-* p. 279.
hamienſem innumeri ovium greges, earumq; mollia
& tenuiſſima vellera ab Aſiaticis uſque gentibus ex-
petita; Bedfordienſem optimæ fabæ, ſuâ redolentiâ, Camden. in
dum in agro ſunt, odoram illam canum vim non ſine Brit. Catti-
venatorum indignatione prorſus hebetantes; Hert- euchl. p. 286.
fordenſem Verolamium ſuo cive S. Albano, Stephano, p. 293.
& protomartyre Britannico, clarum, illuſtrant exi-
miè. *In Midleſexia autem plurima ſunt ubique*
memoranda: ſed Londinum, Britannici Imperii ſe-

 des,

des, inter omnes Europæ urbes eminet. Nihil non præclarum Londini, nihil non pulchrum, nihil non excellens: & quorum bonorum alibi magna raritas, quodq́ſequitur magna charitas eſt; eorum Londini magna copia, & quod ſequitur, magna vilitas eſt. Habet Londinum elementum utrumque mancipio: habet ſolum lætum; unde vix credenda omnium rerum affluentia & exundantia: habet Tamiſin ad omnia ſervitia paratiſſimum, qui ſtatis horis Oceani æſtibus ſuperbus, alveo tuto, præalto, & navium quamlibet magnarum & multarum capaciſſimo, tantas Orientis & Occidentis opes quotidie invehit & evehit, ut orbis Chriſtiani emporia in certamen de palma venire cum illo non auſint. Stupent exteri intuentes ſacra profanaq́ palatia, & opera inuſitati ſplendoris: arcem, quam Turrim Londinenſem vocant, munitiſſimam: Burſam, quam Regina Eliſabetha Excambium Regium *dixit, ad negotiatorum uſum; pontem ſaxeum XIX fornicibus, præter verſatilem unum, conſtantem, & ſpecioſis ædificiis in formam plateæ utrinque decoratum; Prætorium Comitiis Parlamentariis & foris judiciariis dicatum; Regiam verè regiam; & templum Weſtmonaſterienſe, plurimorum Regum, Principum, Magnatum & literatorum ſepulchris, præſertim Henrici VII ſacrario (quod Lelandus* orbis miraculum *vocavit) auguſtum; & San-Paulinam ædem Epiſcopalem undiquaque ornatiſſimam. Ingentem prætereà populi multitudinem*

Camden. in Brit. Trinobantib.

Relatione d' Inghilterra del Teſoro Politico, part. I.

nem alere Londinum, vel hoc teſtimonio ſit; quòd jam olim Guilielmi Normanni ſeculo, factâ hominum armigerorum oſtenſione, quadraginta millia peditum, equitum viginti millia ſub ſignis eduxerit. quem numerum nondum fuiſſe imminutum affirmabit ille, qui illic CXXI eccleſias, (quot nec ipſa Roma oſtendit,) præter noſocomia & xenodochia numeraverit; & in pædotrophio orphanos plus minus DC. alioſque pauperculos circa MCCXL collatâ ſtipe ſuſtentari viderit. Laudabo Londinum cum Camdeno meo. Eſt Londinum

Fitz-Stephanus.

Vrbs peramœna ſitu, cœloque ſoloque beata,
Vrbs pietate potens, numeroſo cive ſuperba,
Vrbsq; Britannorum quæ digna BRITANNIA dici.
Hæc nova doctrinis Lutetia, mercibus Ormus,
Altera Roma viris, Chryſæa ſecunda metallis.

Camden. in Brit. Trinobantib. p. 313.

Eſſexiam virtus Johannis Hawkwood (Itali Aucuthum corruptè vocant) mirificè inſignit; quem illi ſic æſtimaverunt, ut quæcunque is proſperè geſſiſſet, & hoſtes & ſocii pro documentis & militaris diſciplinæ præceptis habuerint; poſtea etiam Senatus Florentinus propter inſignia merita Equeſtri ſtatuâ & tumuli honore fortiſſimum virum ornârit. Sed ſunt alia tria Eſſexiæ decora, non contemnenda. Primum eſt ager Waldenenſis, croco ſativo blandiſſimus; cujus proventus eſt tantus, ut è ſingulis juribus octoginta, vel centum plus minus croci, dum humi-

P. Jov. in Elogiis illuſtrium viror.

Camden. in Trinobant. p. 326.

humidum eſt, pondo colligantur; quæ ſiccata ad vigin-ti pondo conficiunt. & quod peculiariter memoriæ tra-dendum eſt; ſolum, quod tres continuos annos crocum protulit, hordeum ſine ſtercoratione annos octodecim, affatim profundet, denuoq́; crocum non recuſabit. Se-
p. 324. *cundum eſt ſinus maris, optimorum illorum oſtreo-rum, quæ Angli* Wallfleot *nominant, & olim Roma-norum gula inter exquiſitiſſimas retulit delicias, piſca-tu percelebris. Tertium eſt Centuria* Dengy, *ubi caſeariis operibus omnia fervent, viriq́; muliebri offi-*
p. 320. *cio oves mulgent; unde caſei raræ magnitudinis confi-ciuntur, qui non modò per Angliam, ſed etiam per ex-teras regiones ad ſaturandos agreſtes & opifices diſtra-*
Camden. in Brit. Icenis p. 334. *huntur. Sed in Suffolcia paſcuorum pinguedo lau-dem caſeariam adhuc magis illuminat. Hic enim non ſolùm, ut in Eſſexia, caſei magno numero, & magno cum incolarum commodo, qui eos in Germaniam, Galliam & Hiſpaniam, divendunt; coagulantur:*
Pantaleon Medicus. *verùm etiam cum Placentinis iidem colore & ſapore à peritis Medicis conferuntur. Norfolcia inge-*
Camd. p. 346 *niorum verſutiſſimorum, & JCtorum acerrimorum eſt altrix; præter hoc tamen ſoli bonitas, quæ partim ex incolarum nitore, partim ex agriculturæ labore minimo, (ager enim vili equo, & à parte altera jug anu vomerem trahente, facilè proſcinditur) fructuq*
p. 348. *maximo, colligitur; & halecum (docti Chalcides, & Leucomænidas eſſe exiſtimant) piſcatus, qui hau procul NorWico, urbe clariſſima, totius orbis eſt co-*

pioſiſ

pioſiſſimus; invidiam vicinorũ difficulter amoliri poſſunt. Comitatui Cantabrigienſi univerſus literatorũ ordo annuos panegyricos & laudationes ſolennes debet. Quis enim Academiæ Cantabrigienſi XVI pulcherrimis Muſarum ſacrariis ſive collegiis, pari cum Oxonio numero, coruſcanti; doctrinæ & eruditionis antiſtitibus, & omnium ſcientiarum alumnis florenti; & ſalutaribus contra ignorantiæ & inſcitiæ ſcabiem thermis undiquaq; celeberrimæ; illud gratitudinis officium non præſtet? Huntingdonenſem ditionem ruris ſtudium, ſapientiæ conſanguineum, non patitur latere in obſcuro. Quin Gormoncheſtria, vicus ab agreſti Philoſophia ubiq; in Anglia laudatiſſimus, Reges Angliæ hâc itinerantes olim centum octoginta aratris, ruſticâ quâdam pompâ eductis; ſe excepiſſe etiamnum gloriatur. Northantonia oſtendit Nobilium villarum, oppidorum, & eccleſiarum raram multitudinem: alibi enim XX, alibi XXX plus minus, ſacræ pyramides ſimul oculos jucundo ſpectaculo paſcunt: & longè lateq; excurrentes campi ovibus, ut fere ubique in Anglia, ſunt quaſi obſeſſi. Leiceſtria propter carbones foſſiles Coleovertonenſes, quos in vicinas provincias ad extruendos focos liberali manu diſtribuit, meritò benè audit. Lincolniam ampliſſima urbs Lincolnia, avorum memoriâ quinquaginta ſacris palatiis clara; nec non Sempringhamia, religioſo & mirabili Gilbertinorum ordine celebris; facilè contra temporis & hominũ injurias cum poteſterita-

p. 357.

p. 367.

Camden. in Brit. Coritanis. p. 374.

p. 387.

p. 406.

p. 402.

p. 401. *tis applauſu vindicant æternitati. Nec fraudat ſuis*
p. 414. *encomiis Nottinghamienſem provinciam Workenſo-*
p. 419. *pum, lætiſſimo glycyrrhizæ proventu nobile; nec Dar-*
bienſem optima cerevifia Darbienſis, & potiſſimum
pars terræ occidentalis ultra Derventionem plumbife-
raciſſima; ut Chymiſtæ, qui planetas tanquam crimi-
p. 420. *nis reos ad metalla damnant, Saturnum, quem plum-*
bo præficiunt, Anglis animo eſſe benigno, quòd plum-
bum conceſſerit, Gallis infenſo, quibus denegavit, ri-
diculo errore tradiderint. Warwicenſis pagus va-
riis ferri venis dives fabriles operas plurimum ju-
Camden. in Britan. Cornav. p. 432. *vat. Vigornia autem per ſalinas ſuas nobiliſſi-*
mas; atque inſuper pyra ſua, & ex horum vinoſo
In Comitatu VVorceſtrenſi & Salopienſi ſepes omnis eſt onuſta *Cruſtumiis, Syriiſq; pyris, gravibuſq; volemis.* *ſucco fictitium vinum,* Pyrry *dictum; fluviatiles quo-*
que murænas, quibus in Sabrina circa Holtium, Be-
auchamporum caſtrum, vivarium feciſſe videtur na-
Merc. Brit. in Mundo altero. lib. 1. cap. 2. *tura; cujuſmodi olim creſcente luxu excogitârunt Ro-*
mani; non immeritò honorum brabeium ambit. Staf-
fordia è piſcoſo Trenta plurimum laudis & fructus
haurit; nec dubitat iſti adſcribere, quod Tibiſco
p. 439. *ſuo tribuunt Hungari; duas ſcilicet partes aquam eſ-*
ſe, tertiam piſces. in mirabilem autem lacus Staffor-
dienſis naturam,

Nechamus, in libro de laudib. div. ſapientiæ.

Cujus aquis fera ſe credere nulla ſolet:
Inſtet odora canum virtus, mors inſtet acerba;
Non tamen intrabit exagitata lacum.

in mirabilem, inquam, naturam inquirat Plinius

aliquis,

aliquis, & Phyſicorũ ſagaciſſimus ordo. Salopia læta-
tur ſuæ metropolis ſcholâ numeroſiſſimâ; & fonte Camd.p.451.
Pitchfordenſi; cui liquidũ bitumen indies, quãvis dili-
gentiſſimè deſpumetur, innatat; perinde ac in Aſphal- p. 448.
tite Judææ lacu, in Samoſatæ ſtagno, & Agrigentino Si-
ciliæ fonte. Ceſtria æquè ac Vigornia penu ſalari- p. 461.
um eſt: hâc tamen dignatione floret maximè, quòd
nulla alia Angliæ provincia plures Equeſtres fami- p. 456.
lias in cenſum ferre poſſit. Herefordia, ſi ulla alia
regio, alendis frugibus nuſquam non mitiſſima; nobili Camden. in Brit. Silurib.
marmore, & præterea Lemſterianâ lanâ, cui (exce-
ptâ Apulâ & Tarentinâ) palmam relinquunt reli-
quæ Europææ omnes, beata eſt. Radnoria, Brechi-
nia, Comitatus Monumethenſis, & Glamorgania,
ſupra alias eximias dotes, piſcibus undiquaque, &
nominatim ſalmonibus, trutis, umbris, abundant. Ex Camden. in Brit. Dimet.
agro Maridunenſi, Penbrochia, & Ceretica, tribus
non ignobilibus provinciis, tria tantùm recito. Ex
illa primum eſt, fons non longè Mariduno diſtans, qui p. 504. Giraldus.
naturali die bis undis deficiens, & toties exuberans,
marinas imitatur inſtabilitates. Ex iſta eſt alterum,
portus Milfordenſis, quo non alter eſt in Europa aut p. 510.
nobilior, aut tutior, tot anguloſis receſſibus, tot portuo-
ſis ſtationibus diſtinctus: ubi

——— exarmatum terris cingentibus æquor
clauditur, & placidam diſcit ſervare quietem.

Ex hac tertium eſt, fluminis Tivii ad Kilgarra-

p. 512. *num lapſus ex alto præceps*; ſalmonis ſaltum *dicunt*; *eò quòd ſalmones interiora fluminis ex Oceano petentes, cum obſtaculum hoc occurrit, caudam ad os replicant, interdum etiam ad majorem ſaltus efficaciam caudam ipſam ore comprimunt, dumque à circulo hujuſmodi ſe reſolvunt, cum impetu quodam, tanquam virgæ circulatæ explicatione, ſe ab imis ad alta cum intuentium admiratione tranſmittunt*; *ut ſcitiſſimè ſcripſerit Auſonius*:

Auſonius.
Nec te puniceo rutilantem viſcere ſalmo
Tranſierim; latæ cujus vaga verbera caudæ,
Gurgite de medio ſummas referuntur in undas.

Camden. in Brit. Ordovicib. p. 524. *Montgomeriam laudant equi laudatiſſimi; quorum illa eſt fœcunda genetrix: Merviniam prædicat lacus* Pimble meare, *quem Deva fluvius integer tranſmeat, exitq́; tantus & talis, quantus & qualis venit*; *adeò ut nec* Guiniad, *peculiares lacui piſces, in Deva videas; nec Salmones, qui ſunt in Deva frequentes, in lacu capiantur*. p. 530.

Jo. Leland⁹.
Illud habet certè lacus admirabile dictu;
Quantumvis magnâ pluviâ non æſtuat: atqui,
Aëre turbato, ſi ventus murmura tollat,
Excreſcit ſubitò rapidis violentior undis,
Et tumido ſuperat contemptas flumine ripas.

Camd. p. 535. *Arvoniam pretioſam facit Conovius fluvius, conchas alens, quæ cœleſti rore gravidæ margaritas parturiunt. Ditionem Denbighienſem & Flintenſem convallium incredibilis amœnitas, ſalubritas & uber-*

tas

tas; incolarum quoque firma ſanitas & annoſa ſenectus ſpecioſis titulis efferunt. In Eboracenſi provincia, totius Angliæ patentiſſima, numerus eorum, quæ ſimul & oculos & animos contemplantium ſingulari jucunditate reficere poſſint, excreſcit multum. Eſt ibi Hudleſtonia latumia nobiliſſima; è qua lapides cum primùm exciſi, ſunt molliores; vento autem & aëre indurati, evadunt ſolidiſſimi. Eſt ibi fons Dropping Well, *in quem quicquid ligni immititur, lapideo cortice brevi obducitur, & lapideſcit. Eſt ibi agrorum tractus, quem dum anſeres illi immanſueti, hyberno tempore lacus & fluvios in Auſtralibus partibus non congelatos gregatim petentes, tranſvolant, in terram non ſine ſumma omnium admiratione ſubitò decidunt. Eſt ibi in litore circa caſtrum* Moultgrave *ſuccini nigri copia, ſive Gagatis, quem inter rariores lapides gemmasq; habuerunt veteres; aitq; rectè Poëta,*

Camden. in Brit. Brigantib.

p. 567.

p. 570.

p. 587.

p. 587.

Naſcitur in Lycia lapis, & propè gemma Gagates:
Sed genus eximium fœcunda Britannia mittit, &c.

Marbodæus de gemmis.

Eſt ibi Scarborough, *caſtrum in editiſſima rupe, in cujus ſubjecto mari halecum piſcaturam Hollandi & Zelandi exercent quæſtuoſiſſimam; venià prius ex caſtro veteri inſtituto impetratâ. Veniam enim piſcandi ſemper conceſſerunt Angli, honore ſibi reſervato, utilitate verò exteris quaſi per deſidiam reſignatâ. Eſt ibi Ripponenſe templum; quod S. Wilfridi acus ivorum ætate fecit celeberrimum. iſta erat anguſtum*

Camd. p. 586.

p. 570.
S. Wilfrids Needle.

in crytoporticu foramen, quo mulierum pudicitia
explorabatur: ſiquidem id caſtæ tranſibant facilè; ſed
quæ famæ dubiæ, neſcio quo miraculo conſtrictæ detine-
p. 564. bantur. Eſt ibi Halifax, eſt Kingſtonium, oppida
p. 578. mercatoria magni nominis; illud ex re pannaria, hoc
ex Iſlandiæ piſcibus induratis quaquaverſum diven-
dundis, ingentes divitias conſequutum. Eſt ibi, quod
p. 556. primum dicere debui, Eboracum; Brigantum, gentis
fortiſſimæ & apud meliores autores inprimis celebratæ,
caput; urbs Angliæ ſecunda, ampla, munita; opibus,
operibus, civibus, & Archiepiſcopali ſede, illuſtris: &
ſi priſcorum temporum dignitatem obſervare veli-
mus, uti decet, Imperatorum Auguſtâ ſede illuſtriſſi-
ma. In hac enim Severus Imperator palatium ſuum
l. 1. C. de rei vindicat. habuit, unà cum Antonino Auguſto reſcripta dedit, &
animam in hæc verba exhalavit: Turbatam Remp.
ubique accepi; pacatam etiam Britannis relinquo. In
hac anno poſt Severi obitum plus minùs centeſimo
Fl. Val. Conſtantius, cognomento Chlorus, Imperator
omnibus virtutibus & Chriſtianâ pietate inſignis
Paul. Jovius in Brit. Baronius. Sed vide J. Lipſiũ de Magnit. Rom. lib. 4. cap. 11. & notas. mortalitatem; cum priùs ex priore conjuge Helena
Britanna Conſtantinum Maxim. (an Eboraci non
certè conſtat, conſtat certè in Britannia) ſuſcepiſſet
explevit: in hac Conſtantinus Max. Romanæ urbi
liberator, quietis fundator, publicæ libertatis auctor
patris ſpiritum excepit, & Imperator ſalutatus eſt
Sed pergo in Richmondiam: cujus montes ære
Camd. p. 591. plumbo, & carbone foſſili gravidi, ſunt grati. gratio

e

eſt Swala fluvius, antiquis Anglis meritò ſacer habitus; cum in eo, uno die, quando Angli primùm Chriſto initiabantur, pluſquàm decem millia virorum, præter fœminas & parvulos, à Paulino vitali baptiſmo feſtivâ lætitiâ fuerint regenerati. gratiſſima eſt nobilis Medcalforum familia, totius Angliæ his temporibus numeroſiſſima; cum nuper Chriſtophorus Medcalfus, trecentis equitibus ejuſdem familiæ & cognominis, eodem amictu, ſtipatus, Juſticiarios Aſſiſſarum Eboracum deduxerit. Epiſcopatus Dunelmenſis agri fertilitate cum agricolarum laboribus certant, & non rarò vincunt. Lancaſtriæ bonitatem æſtimare licet ex incolarum habitudine, qui ab aſpectu ſunt inprimis decori; & ex bobus, qui ſunt proceris cornibus & compoſito corpore, nec Magonis Carthaginenſis apud Columellam cenſuram reformidant. Weſtmorlandiæ oppidum Kandale, lanificii gloriâ cum primis præcellit. Cumbriæ Oceanus piſcibus repletus eſt optimis, & negligentiam accolis, minùs gnaviter piſcaturam exercentibus, quaſi exprobrat. Quid? quòd in amniculo Irt, *mare petente, conchæ ex rore, quem veluti maritum appetunt, oſcitatione quâdam hauſto, fiunt gravidæ, margaritaſque, ſive baccas concheas pariunt; quas accolæ reſidente aquâ venantur, gemmariis vendunt minimo, & hi poſteà revendunt maximo. Habet inſuper Cumbria æris venas opu-*

p. 593.

p. 592.

p. 610.

p. 624.

p. 630.

p. 631. *opulentas, non ſine auro & argento, jam olim inven-tas: ſed à Daniele Hochſtettero Germano Auguſtano noſtro tempore denuò repertas: tantum abeſt, ut Cice-*

Cicero in Epiſt. ad Atticum.

ronis illud verum ſit; neque argenti ſcrupulum eſſe ullum in inſula Britannia. *Nec Cæſar, ſi has fodinas noviſſet, Britannos importato ære uti ſcripſiſſet; cum hæ & aliæ ærariæ non ſolùm univerſæ Angliæ ſuffi-ciant, verùm etiam magna vis quotannis exportetur.*

Camden. in Britan. Ottadin. p. 658.

Ultima autem Angliæ provincia eſt Northumbria: ſed primis exiſtimatione par. Incolæ enim ſunt bellico-ſiſſimi, & velites optimi; cumq́; omninò Marti ſe qua-ſi conſecrarint; non eſt inter eos quiſpiam melioris notæ, qui ſuam turriculam, aut munimentum non habeat.

Hactenus, optime Princeps, bene magnam Bri-tanniæ partem, Angliam nempe, quà potui brevitate & feſtinatione tantùm non pervolitavi; & oſtendi, ſatis amplam & illuſtrem felicitatis terrenæ partem ultra Oceanum in fortunatiſſima Britannia hodie ſitam eſſe. Doleo verò hoc unum maximè, nobis omnibus ſimul nunc non eſſe occaſionem oculis æſtiman-di admiranda & ſingularia Angliæ quævis; quod ſi fieret; quàvis ſponſione certaverim, neminem non ve-ſtrûm meam jejunam nimis & ſterilem laudationem in negligentiæ culpam tracturum, & exclamaturum Auget præſentia famam. *Licet verò de Britannia hìc plura profari videri poſſit intempeſtivum: tamē, ſ*

& re-

& reliquas provincias, laudibus ſuis auguſtas, vel uno veluti ictu in ſpeculo vobis monſtravero, nemo, uti ſpero, mihi vitio vertet: præſertim cum omne Britanniarum imperium, quod non ita pridem Angli & Scoti ſeparatim poſſederunt, nunc unus & ſolus Iacobus, *veriſſimè Magnæ Britanniæ Rex, feliciſſimè gubernet.* *Et ubi potius incipiam, quàm à* Scotia, *quæ una cum Anglia veluti urbs eâdem foſſa, mari ſcilicet, circumambitur. Sita eſt illa commodiſſimè, & ita æſtuariis undique interſecta, ut nulla domus in ea ſit, quæ aquam marinam ultra viginti leucas excludat. Nulla etiam toto orbe regio vel altilium, omniſque generis volucrum, & ferarum, quæ aucupiis atque venatione parantur, ubertate copioſior: nulla fluminibus, lacubus, & toto denique oceani litore piſcoſior: nulla majoris minorisq; pecoris carnibus abundantior; quæ ita delicatæ ſunt, ut ferinis præferantur, & plures bubulæ ſummam ſaporis dignitatem attribuant. tanta verò ubique venatio ſeſe offert, ut vel recta & quotidiana convivia tripartitis cœli ac terræ marisq; ferculis onerentur. Non exſpatiabor in ſingulas provincias; & naturæ miracula maximaq; beneficia, hinc inde in hunc Septentrionis angulum confertim collata, ſilentio jam obibo. Si enim tantùm aurifodinam, inter Craufordiæ teſqua tempore Jacobi IV. Scot. R. repertam, è qua Azurũ quotidie ferè ſine ullo labore eruitur; & ſi Sutherlandiæ ex candido marmore ſurgentes montes; dignis laudibus deſcriberem: om-*

Vide Camd. in Scotia; Paulum Jovium in Scotia: Georg. Buchananũ, & H. Boëthium, de rebus Scoticis.

Hhh *nem*

nem Philoſophorum turbam, frigidas iſtas plagas omni auro omniq́ carere marmore Dictatoriâ majeſtate pertinaciter nimis aſſeverantium, planè confunderem; & vobis deſiderium plura cognoſcendi nunc importunè moverem. hoc verò ſit omnib⁹ inſtar omnium miraculorū: Scotiam bonarum frugum adeò eſſe feracem, & adeò probum proferre triticū; ut cum pane Scotico, ſanè candidiſſimo, leviſſimo, & maximè ſolutili, nullus præterea tota ex Europa comparari mereatur. Nimius ſim, ſi urbes & oppida inſignia, nec vulgariter culta & ornata, ſi nobilitatem copioſam & bellatricem, ſi præter alia admiranda plurima, Glaſcuenſem & Denanenſem Academias, deſcribere velim. De ingeniis autem Scotorum excitatiſſimis judicium ferre nemini erit arduum, qui Bellendenos, Blacuodæos, Balfuræos, Abrenethæos, Sanclaros, Cadanos, Strachanos, Barclajos, Scharpios, Leythos, Duncanos, Andreſonos, Hegatos, Vimæos, Burnatos, Chreiſtios, Ridæos, Ramſæos, Sibaldos, Hirdæos, Matthiſonos, Dazellos, Primroſeos, Melinos, Gelios, Ihonſtonos, Cragios, Curerios, Vallæos, Lautæos, Stuartos, Lumiſdanos, Leſlæos, Pendrichos, Tamſonos, Magillos, Bruſæos, inſignes Muſarum alumnos noverit; aut qui vel unum Georgium Buchananum Poëtam legerit; quem mortuum veris laudibus extulit Joſephus Scaliger, hoc epitaphio:

Jul. Scaliger de Subtilit. ad Cardan. Exercit. 140. & Exercit. 200.

Datur honoris causâ ob eximiam fidē Scotis militibus, ut eis Galliæ reges corporis cuſtodiam ſalutemq́ ſuam commēdent. P. Jovius in Scotia.

Thomas Dēpſterus in Epiſt. ad Jac. Regem Brit. Romanis antiqu. præfixa.

Joſeph. Scaliger.

Poſt-

Poſtquam laude tuâ patriam, meritiſque beâſti,
Buchanane, tuis Solis utrumque latus:
Contemptis opibus, ſpretis popularibus auris,
Ventoſæque fugax ambitionis, obis;
Præmia quina quater Piſeæ functus olivæ,
Et linquens animi pignora rara tui:
In quibus haud tibi ſe anteferent, quos Itala vates
Terra dedit; nec quos Gallia mater alit
Aequabunt genium felicis carminis; & quæ
Orbis habet famæ conſcia ſigna tuæ.
Namque ad ſupremum perducta Poëtica culmen
In te ſtat, nec quô progrediatur habet.
Imperii fuerat Romani Scotia limes,
Romani eloquii Scotia finis erit.

Ex Scotia in adjacentes, & confines, & ſubditas Britanniæ inſulas trajicio; inter quas primaria eſt Hibernia; *regio, ſive terræ fœcunditatem, ſive maris & portuum opportunitatem, ſive incolas reſpicias, qui fortes ſunt, ingenioſi, corporum lineamentis conſpicui, mirificâ carnis mollicie, & propter muſculorum teneritudinem, agilitate incredibili, à multis dotibus ita felix; ut non malè dixerit Giraldus,* Naturam hoc Zephyri regnū benigniori oculo reſpexiſſe. *Temperies cœli locique hîc eſt incomparabilis: nec Cancri calor exæſtuans compellit ad umbras; non ad focos Capricorni rigor invitat. Prata ibi adeò luxurioſa, herbis non lætis modò, ſed & dulcibus, ut ſi*

Camd. de Hibernia. & Inſul. Britannicis.

Richardus Strigulia & Penbrochia Comes, vir infracto animo, & proiectiſſimus brachiis, Strongbovv *cognominatus, quòd arcu intentiſſimo uteretur, & nihil levi brachio ageret, Hiberniā Anglis primo ſuà virtute aperuit.* Cād. in Brit Siluribus, pag. 487.

Mela. *exiguâ diei parte pecora ſe impleant, & niſi pabulo prohibeantur, diutiùs paſta diſſiliant. Equi optimi; quos à molliſſimo inceſſu Hobinos Angli vocant, ob idq́ delicatis expetuntur, & in Gallia Italiâque nobilioribus fœminis dono dantur: ſed & apum tanta multitudo; ut non ſolùm in alveariis, ſed etiam arborum truncis, & terræ cavernis reperiantur. Præterea nullus hìc anguis, nec venenatum quicquam. Hoc autem ſummæ gloriæ eſt proximum: cum Romani vix ullam regionem præterierint, quam non depauperârint ſpoliando, devaſtando, & in ſervitutem coegendo: Hibernia tamẽ indigenâ virtute illorum graſſationes longiſſimè rejecit. & quæ major laus eſt, & cum gente duratura; Religionis Chriſtianæ incrementa Hiberni diligentiſſimè procuraverunt. Nam Patricius, natione Britannus, qui multò maximam Hiberniæ partem ad Chriſtum convertit, & propterea Hibernorum Apoſtoli nomen meruit, & ejus diſcipuli, tantos progreſſus in re Chriſtiana fecerunt, ut ſubſequenti ætate Scoticis ſive Hibernicis monachis nihil ſanctius, nihil eruditius fuerit; & in univerſam Europam ſanctiſſimorum virorum examina emiſerunt, quibus Fulda Germaniæ, S. Gallus Helvetiæ, aliæq́ urbes & monaſteria originem debent ſuam. Quin etiam Anglo-Saxones priſcâ illâ ætate in Hiberniam, tanquam ad bonarum literarum mercaturam, undiq́ confluxerunt; unde de viris ſanctis ſæpiſſime in ſcriptoribus Anglicis legitur;* Amandatus eſt ad diſciplinam in Hi-

Paul. Jovius in Hibernia.

in Hiberniam: *& in Sulgeni vita, qui ante ſexcentos annos floruit,*

Exemplo patrum commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos Sophiâ, mirabile, claros.

Reliquarum inſularum, quæ circumcirca Britanniã veluti famulæ, juſſum nutúmve Dominæ exſpectantes & obſervantes, reſpiciunt, vix iniri poteſt numerus; nedum laudes hoc tempore colligi in compendium. Occurrunt ibi, è Sabriniano freto per Hibernicum mare in extremam Scotiæ partem velificantibus, Flatholme, Stepholme, Barry Caldey, Londey, Gresholme, Stockholme, Scalmey, Ramſey, Berdſey *(hæc olim tot ſanctis viris culta, ut præter Dubricium & Merlinum Caledonium vicies mille ſanctos hîc conditos antiquæ referant hiſtoriæ)* Mona *(hæc quondam Druidum ſedes, hodie tritici proventu ſic beata, ut mater Walliæ vulgò audiat)* Preſtholme, Menavia, *ſive* The yle of Man, The calfe of Man, *(hæc marinis avibus, quas* Puffins; *& anatibus illis, è ligno putrefacto enatis, quas Angli* Bernacles, *Scoti* Clakes & Soland Geeſe *vocant, abundantiſſima)* Arran, Buthe, Hellan & Hellan Tinoc. *Inde confertiſſimæ jacent* Ebudes, *quas Scoti* Weſterne Iles *dicunt, & XLIV numerant. hinc ad ortum æſtivum ſi litora legantur,* Orcades, *nunc* Orkney, *XXX plus minus, interfuſo Oceano diſcernuntur; ex quibus* Mainlandia *ſtanniq́ & plumbiferax eſt. Magis ad Arcton ſedet* Thule,

noſtris Schetlandia, *Poëtis celebratiſſima*, *LXIII gradib. ab Æquinoctiali definita. In ipſo autem mari Germanico conſpicuuntur* May, Baſs, Keth, Inche Colme, Holy Iland, Farne, Coquet, Canvey, Schep-pey; *& in Britannico* Vecta, *quæ jam Anglis* The yſle of Wight, *&* Whigt, *dicitur: (hujus incolæ facetè gloriari ſolebant, quaſi reliquis beatiores eſſent; quòd cucullatos monachos, cauſidicos, & vulpes non habuerint)* Gerſey, Garnſey *(hæc nihil venenoſum; & nullum bellum habet, gaudetq́ ex veteri Angliæ Regum privilegio induciis perpetuis: ſiquidem Gallis aliisq́, licet bellum exardeſcat, ultrò citroq́ huc ſine periculo venire, & commercia ſecurè exercere licet. Smyris item lapis duriſſimus & aſperrimus hìc inter cautes reperitur: quo gemmarii lapides expurgant ſcinduntq́ue, & vitriarii vitrum diffindunt)* Serke, Alderney, Arme, Les ſept iſles, iſle de Bas, Silline *circiter CXLV*, Vshant, Sayn, *&c.*

Paul. Jovius in Britannia.

Atque ut jam tandem in portum ſententiæ dicendæ invectus vela orationis contraham, ſic cenſeo. Cum Britannia naturâ & arte ita munita ſit, ut nullos hoſtes timeat; ita opibus indigenis & alienigenis abundet, ut avaritiæ & luxuriæ pruritus laſſet: ipſimet autem Britanni pietatis & virtutum meritis veteribus ac novis totum Chriſtianum orbem ita ſibi obſtrinxerit, ut nullibi major occurrat debitorum obligatio; navigationum felicitate ita excellant, ut etiam ipſi An-

tip

tipodes eorum victricia ſigna adorent; domi pacis artibus ſub imperio ſapientiſſimi Regis IACOBI *ita floreant, ut fortunam ſibi fingere aliam non poſſint: cenſeo, inquam, Britanniæ & Britannis honorum Dictaturam decerni, & omnes alias Europæ & Orbis nationes populosq́; illis ſupremam gloriæ laurum offerre debere. Hæc mea eſt ſententia ſuper Relatione tua, excellentiſſime Princeps: quam in honorem gentis Anglicæ ſymbolo Garterii ordinis adhuc firmo; & dico,*

Honny ſoit, qui mal y penſe.

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

WOLFGANGE, BARO Stubenbergi.

ORA

ORATIO VVOLFGANGI BARONIS Stubenbergii,

pro

BRITANNIA.

SIcut canes

magnaque taurorum fracturi colla Britanni Claudianus.

inter omnes Europæos ferunt primas; uſque adeò, ut illi olim milites eſſent, priſciq́ue Galli etiam in bello eorum operâ uterẽtur, & iidem in amphitheatralibus aliisq́ue Romanorum venationibus expeterentur: (reperiuntur enim valde proceri ferocesq́ue, qui herum vel contra armatos hoſtes egregiè tuẽtur; cum admirabili ingenio fideq́ue depugnent, illisq́ue etiam innata vis ſit humanæ propè ſolertiæ, ut ſicariorum maleficorumq́ue hominum veſtigia ſectari, eosq́ue latebris ad pœnã eruere ſoleant) ita, generoſiſſime & maxime Princeps, Britanniam ſupra alias omnes Europæ provincias laudibus & honoribus dignam eſſe ego cenſeo; & propterea cognato meo chariſſimo, Eubeſwaldiæ Baroni, per omnia adſentior. Strab. Camden. in Britan. Belg. p. 190. Paul. Jovius in Scotia.

Iii PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

DANIEL WENSINI.

ORA

ORATIO DANIELIS von Wenſin/ Holſati, *contra* BRITANNIAM.

NEmo bonus Britto eſt. *atque hoc jam olim, auguſtiſsime Præſes, inter proverbia fuit. Quod licet ego de omnibus Britannis proferre nō poſsim: certè majeſtas* IACOBI *Regis incomparabilis, virtus & gloria tot fortiſsimorum, præſtantiſsimorum, humaniſsimorum, doctiſsimorum, honeſtiſsimorū Britannorum, longè aliis titulis decoranda eſt: tamē hoc dicere poſſum, neq; Britanniam undiquaq; bonam, neq; Brittones undiquaq; bonos eſſe. Et quemadmodū mare Anglicum eſt infidum, atq; à Beerfleeto Normanniæ ad medium uſq; canalem ſcopulis & cautibus quaſi cōſtratum; inter quas Guilielmus, Henrici I filius, Angliæ & Normanniæ hæres, dum è Normannia in Angliā tranſmitteret, luctuoſo naufragio, cum ſorore, fratre notho, & aliis è flore Nobilitatis ſubmerſus eſt: ſic Britannorū & Britanniæ dotes, undiq; & undiq; ſpinis & ſentib⁹, & dumetis ſunt obſeſſæ; inter quæ boni mores enatāt difficulter, naufragium faciunt facillimè. De ſingulis Britanniarum regnis aliquid ſigillatim dicam, & eo ordine; quem tu Paule, Eubeſvvaldiæ Baro, obſervaſti.*

Auſonius in Epigram.

Camd. de Inſulis Britannic. p. 853.

Iii 2 *Equi-*

Equidem ANGLIA *angelica non eſt: & quod tuæ laudationi, Paule Baro, non paulùm decerpit, non ſatis eſt habitatoribus plena: poſcitq́ plures, quàm habet colonos. teſtis terra: teſtis mare: teſtes peregrinorum coloniæ. & adhuc ea paßim inculta, ne dicam inarata. & pagi plurimi teſtes, deſerti ac deſolati: & de quibus etiam in aliquo Parliamento querelæ oblatæ. teſtes etiam piſcationes externorum ad litora Angliæ; & hominum illorum, hinc quæſtum ducentium, viginti amplius millia. teſtes reliquæ navigationes; quas ſuſtinere Angli non ſat poſſunt, non ſatis abundantes copiâ eorum, qui navigare aquas, qui ſervare repoſtas valeant terras. Quin ſæpe in fertiliſsimis Angliæ locis plurima ovium millia, & pauculi homines conſpiciuntur: quaſi ovibus & bobus homines ceſſerint. Ingenia autem Anglorum ſunt maximè varia & mobilia: & uti illi conſilio ſuperantur à Gallis, ita quoq́ ſuperſtitionis vanitate vincunt Gallos. Tribuunt vaticiniis plurimum, & cum de rebus arduis tractant, in medium ſemper aliquid tale adducunt; adeoq́ vel Mileſiis fabulis avidam admovent aurem, & ineptiſsimis prædictionibus ſuperſtitioſâ vel ſpe, vel ſollicitudine ſtatim credunt. Atque ut Tages, genii filius, aruſpicinam ſuis Hetruſcis effinxit:*

Alberic. Gẽtil. de Unione regnor. Britann.

Camd. in Brit. Brigantib. pag. 564.

Bodin. de Rep. lib. 5. cap. 1.

Phil. Cominæus comment. lib. 6. Thuan. Hiſtor. lib. 4.

Camd. de Brit. prim. incolis. p. 11.

Cicero de Divinatione lib. 2. Ammian. Marcellin. lib. 21.

Ovid. Metamorph. lib. 15. fab. 47.

Indigenæ dixêre Tagen, qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros:

ita Merlinus Maridunenſis, incubi filius, vaticinia; imò mera Oreſtis ſomnia ſuis Anglis tradidit; quo nomin

Camd. in Brit. Dimet. p. 504.

mine etiamnum apud credulam plebem celeberrimus eſt. Sanè, cum Galli ſuperiori ſeculo Febrium caſtellum in Scotia ab Anglis detentum caperent, inter captivos Anglos quidam ſacrificus repertus eſt, homo tantâ væcordiâ, ut etiam contumelioſis verbis victoribus illuderet, Galloſq; in Angliam veniſſe diceret, ut vice equorum aratro terram verterent, ſervatis Anglorum in uſum belli equis, cum queis propediem in Galliam eſſent deſcenſuri, ut eam ſub jugum mitterent: id enim indigenas vates ſuos prædixiſſe, quibus non minorem, quam Dei verbo fidem adhiberet. cum ergo is Gallos præter opinionem victores cerneret, tantum mœrorem animo ex indignatione concepit, ut in terram proſtratus clauſis oculis nec cibum capere, nec cœlum, quod victores Gallos videre tuliſſet, adſpicere ad mortem uſque voluerit. Quæ communis Anglorum de illis nugis fanatica opinio multum vero religionis cultui detraxit: & non minus nationem infamavit, quàm civis ille peſſimus, hæreſiarcha virulentus, Pelagius; *qui in gratiam* Dei *iniquiſſimus damnatos errores in Occidentalem Eccleſiam*

A. C. 1548.

Thuan. hiſt. lib. 4.

Beda Eccleſ Hiſtor. Anglor. lib. 1 cap. 10. Camd. in Brit. Cornav. p. 457. Proſper Aquitanus.

peſtifero vomuit coluber ſermone Britannus.

In literis autem Angli hodierni ut ſint aliqui cum doctiſſimis & literatiſſimis totius Europæ conferendi: tamen gens tota quantum deſcivit à majorum gloria? quàm rari hodie ſunt Alcuini, rari Bedæ, rari Winefridi, qui rudem orbem erudiant? quis non ſtatuat mecum, Anglos adeoq; Britannos univerſos, in re lite-

raria à Germanis, Gallis, Italis, Polonis, infinitis paraſangis ſuperari? Quam priſcæ laudis jacturam aut ad ſingulare & occultum fatum refero, aut ad ſupinam hominum ignaviam; quâ ſupra modum diffluunt Angli. Fœminæ præſertim huic ſcenæ ritè inſerviunt; quæ cum deformes non ſint, verentur, ne vel ex ſolis radiis nigreſcant, aut ex pulvere nævum contrahant, aut ex laboribus duris occalleant; ideoq́ſe mitellis, larvis & galeris diligenter communiunt, & manuum candorem contra quaſvis aëris tempeſtates perpetuo chirothecarum uſu ſedulò vindicant; more omnium tam communi, ut etiam ruſticæ non minùs familiariter iſtis curioſitatibus ſtudeant, quàm apud nos Aulicæ & Nobiles. Utinam verò fœminæ Anglicæ, quemadmodum olim ab Anna Regina, Regis Richardi II uxore, Wenceſlai Imperatoris ſorore, Caroli IV Imp. filia, eam inſidendi equi formam, quæ hodie in uſu, didicerunt; cum anteà parùm decorè, & ſexui parùm convenienter, divaricatis tibiis perinde ac viri obequitarent: utinam, inquam, & à noſtratibus fœminis Germanis artem otii honeſtè fallendi, quæ in rei familiaris curatione conſiſtit potiſſimùm, apprehenderent, & jugi operâ exercerent! Aſt viri, quales? turpiter torpent: ut propterea piratæ maris mediterranei, ſi quos capiunt, eos tanquam ad laborem inutiles viliſſimo pretio addicant. habent mare piſcoſiſſimum: ſed mera ignavia facit, ut à vicinis piſces emere cogantur. Nec diu eſt, cum plerique

Eman. Meteran. lib. 13.

Camden. in Brit. Regnis. p. 214.

Bod. de Rep. lib. 5. cap. 1. Em. Meter. Hiſtor. Belg. lib. 13.

arti-

artifices & opifices in Anglia peregrini & exteri, & aurifabri Londini penè omnes fuerunt Germani: Anglis intereà gulæ voluptatibus & rebus nihili, atque adeò hiſtrioniæ jugiter operam dantibus; in qua ſic profecerunt; ut jam apud nos Angli hiſtriones omnium maximè delectent. Sed qui ſunt iſti homines? ſunt ludiones, ſunt mimi; quos Impp. viles & inhoneſtos appellant, indignos, qui in honeſto loco adnotentur ſive collocentur; quos etiam, quia quæſtus causâ & propter præmium in ſcenam prodeunt, famoſos eſſe, Pegaſus & Nerva filius reſponderunt. Verùm otioſa mens, in mille facinorum diſcurrẽs furias, quærit, quomodo nihil agendo malè agat: qua in re video Anglos operoſiſſimos. Nam cum ſint illi ab humanitate plerunque alieni, & exterorum contemptores: (quoniam infelicem & ſemihominem eum putant, qui alibi quàm in Britannia ſit natus; eum porrò longè infeliciſſimum, cui extra inſulam in aliena terra ſpiritum atque oſſa reliquiſſe contigerit) ſunt etiam faſtuoſi & ſuperbi. & ut hunc pravum adfectum prodant publicè Nobiles Angli, more veterum Gallorum, qui plurimos circum ſe ambactos clienteſq; habebant, ingentem aſſectantium famulorum cohortem, longè ſupra vanitatem Hiſpanicam, ſecum trahunt: quos tamen quàm tractent liberaliter, communi hoc innuitur veriverbio; Angliam fœminarum paradiſum, ſervorum purgatoriũ, & equorum infernũ eſſe:

repu-

Ferunt, Anglos totius culinæ diſciplinam, epularumque apparatum, cũ in Gallia latè imperarent, Gallis & Belgis tradidiſſe. P. Iovius in Britannia.

l. ſi qua. 4. C. de ſpectacul. & ſcenicis. lib. 11.

l. 1. §. final ff. de his, qui not. infam. vide Pet. Greg. Tholoſ. in ſyntag. jur. univerſi. lib. 39. cap. 5. & Alb. Gentil. de Actorib. fabular.

Ingleſi nazion fiera, & nimica de foreſtieri, & oltre modo ſoſpettoſa: Gio. Bat. Adriani lib. 11. Thuan. Hiſt. lib. 44. P. Iovius in Britannia.

Cæſar de bel. Gall. lib. 6.

Cãd. de primis Brit. incol. p 12. vide & Relationem de Regno Britanniæ, part. 1. Theſauri Politici.

Mercurius Britann. in Mundo altero & eod. lib. 2. cap. 2.

republicâ graviſſimum tamen inde ſentiente incommodum; dum otioſi illi ſtipatores, qui nullam unquam quærendi victus artem didicere, familiâ ejecti, ne eſuriant ſtrenuè, latrocinantur ſtrenuè, & furantur ita ingenioſè; ut Anglia propediem Baccalaureos & Magiſtros in ſcientia furandi ſit habitura. Exemplum autem faſtus ad omnem memoriam deteſtabile dedit Nicolaus Breakſpere, *in Comitatu Hertfordienſi Langleii natus: qui creatus Pontifex Romanus, (Hadrianus IV cognominatus) eò inſolentiæ proceſſit, ut Fridericum Barbaroſſam Imp. objurgaret, ſupra modum incandeſcens; quòd ille nomen ſuum Imperatorium in lieris præpoſuerit Pontificio; & ipſius Hadriani de equo deſcendentis ſiniſtram ſtapiam tenuerit, cum dexteram tenere debuiſſet; fruſtra Friderico excuſante, nunquam ſtratoris officio functum, & culpam non devotionis, ſed ſcientiæ defectui adſcribendum eſſe. Quid nunc dicam de flagitioſis otii adminiſtris libidinibus? Quæ natio Anglicam in hac perverſæ & averſæ Veneris palæſtra exuperat? Quis neſcit, jam olim Bonifacium Echeldobaldo Regi ſcripſiſſe,* gentem Anglorum ſpretis legalibus connubiis adulterando & luxuriando, ad inſtar Sodomiticæ gentis, fœdam vitam ducere? *Quem veſtrûm Henrici VIII Regis amores latent? Quis ignorat, illum Annæ Bolenæ (quæ in Galliis* la mule du roy & haquenee d' Angleterre *antea appellabatur) patrem & maritum à multis creditum eſſe; notiſſimo inſuper dicterio,*

Thom. Morus lib. 1. Vtopiæ.

Je penſois, dicit quidam, *que la vertu de deſrobber fuſt ſeulement pratiquée en Angleterre: là ou quelques Gentils-hommes meſme ſe paſſent Bacheliers & Maiſtres es arts en telle ſcience.*

Camden. in Brit. Catti-euchl. p. 297.

Jo. Naucler. Chronogr. volum. 2. generat. 39. Helmoldus lib. 1. Hiſtor. Sclav. Phil. Mornæus in Hiſt. Papat.

ſi gens Anglorũ. 56. Diſtinct. Bermõd. Chonæroni' cõment. in tit. de publ. concubinar.

Nicol. Sanderus de Schiſm. Anglic. lib. 1. *Hiſtoire & Martyre, de la Royne d' Eſcoſſe; imprimé à Paris.* A. C. 1589.

rio,

rio, Franciſcum Brianum hominem dicacem, & ob facetias urbaniq́ leporis venuſtatem alioqui gratioſum, Regi quærenti, quale peccatum videretur, matrem primùm, deinde filiam cognoſcere? tale, *reſpondiſſe*, quale gallinam primùm, deinde pullum eius gallinaceum comedere. *Quæ ut fortè ſint falſa, & à malevolis in odium religionis ad infamiam Henrico, & Reginæ Eliſabethæ natalibus, inurendam nequiter conficta: tamen in illa ſex conjugum viciſſitudine; quarum ſecundam & quintam ſecuri percuſſit, primam & quartam repudiavit, tertiam in partu perdidit, ſextam ſuperſtitem reliquit; quot & quantas uxorius ille Henricus inſanivit inſanias? Atenim fortiſſimi & ſtrenuiſſimi ſunt Angli. Ita quidem tibi videtur, Eubeſwaldiæ Baro: ſed ut credam maximè, Angliam extra inſulam aliquado contra Gallos aliquid potuiſſe; (etſi & in Gallia ſæpiſſime, & quod auget dedecus, à puella Joanna præcipuè magnas accepit clades) tamen domi poteſt parum. capi poteſt unicâ pugnâ intra viſcera ejus commiſſâ: quia caret urbibus & arcibus ad ferendas obſidiones idoneis. Sic facili negotio Britones pulſi ſunt per Saxones: hi per Danos, & Normannos. & cum bellis civilibus Principes familiæ Lancaſtrenſium & Eboracenſium inter ſe exarſiſſent, non amplius ſemeſtri ſpatio ter amiſſum & recuperatum regnum fuiſſe legimus. Quamobrem candidè & verè Anglus Hiſtoricus:* Anglia, *inquit*, exterorum habitatio, & alieni-

Iean de Serres in Carolo VII. & Enguerant. Mõſtrelet. volum. 2. Chronic. in Carolo VII.

I. Bodin. de Repub. lib. 5. c 5. P. Matth. in Hiſtor. Henr. I V. lib. 7. narr. 1. *chi è padrone della cãpagna, è ſtato, & è, & ſarà ſempre padrone del regno.* Relatione d' Inghilterra del Teſoro Politico, part. 1. Malmesburienſis. & vide Alb. Gentil. de unione regnor. Britã.

 gena-

genarum dominatio. *Et ſi inter ipſos vicinos Scotos &*
Anglos inſtituatur collatio; quoties Angli ſuccubuerũt?
quoties profligati ſunt? Henricus Perciꝰ, Comes Nort-
humbriæ, & tum limitis Orientalis Angliæ Præfectus,
G. Buchananus rer. Scotic. lib. 9. *multas ſuorum clades ferens indigniſſimè, coactis am-*
plius ſeptem millibus hominũ in Scotiam irruit, ultio-
ni frenos laxaturus: ſed illum ruſtici & paſtores genere
crepitaculorum, quibus cervos & pecora abſterrent,
ingenti ſtrepitu in proximis collibus edito ita turba-
verunt, ut in toto exercitu tumultuatum &, ad arma,
clamatum ſit, Angliq; jumentis unà cum equis amiſſis,
& relictis impedimentis, fugientium modo domum
Hovedenus. *redierint. Quid ſub Conquæſtore contigit? nonne*
Alb. Gentil. de unione regnor. Britan. *repleta fuit Scotia captivis Anglicis; ut nec villula,*
nec domuncula illic diu potuerit ſine his inveniri?
Jacob. Rex lib. 3. Baſil. dori. *Equidem ex diuturnis & cruentis bellis inter An-*
glos & Scotos enatum odium, capitale & heredita-
rium factum eſt; quod nullâ ſuperiorum Regum a-
Paul. Jovius in Scotia. *micitiâ, vel cognatione, aut fœderum tabulis extingui*
potuit. Et Rex IACOBUS, *Princeps, in quo ne in-*
Pet. Matth. in Hiſt. Henric. IV. lib. 7. narr. 4. *vidia quidem inveniat, quod calumnietur, nomen* ma-
gnæ Britanniæ Regis *hac maximè de cauſa aſſumpſit,*
ut animos invicem abalienatos cõmuni nomine ſocia-
ret, & ſimul Scotos demulceret; aliter torvùm viſuros,
ſi ille in titulis Angliam Scotiæ anteponeret. Licet
autem interdũ Angli victoriis potiti ſint; (neq; enim
eos omninò imbelles facio) tamen illis plerunq; uſi ſunt
valde crudeliter: ut in nobili illa pugna, quâ Gallicum
Impe-

Imperium fere peſſundederunt, fecêre teſtatum: ubi, cum plures captivos haberent, quàm ipſi victores eſſent, veriti nocturna pericula, ſelectis nobilioribus cæteros trucidârunt; victoriâ ipsâ magis cruentâ, quàm ipſum prælium fuit. Et videtur aliâs ingenium Anglorum ad ſævitiam occulto quodam naturæ ductu nimis propendere; ita ut in crudelitatis exercitio etiam voluptatem conſectentur. Eduardus enim IV Rex, dum fratrem Georgium Clarentiæ Ducem poſt graves inimicitias in gratiam receptum, tandem tamen in carcere dolio vini Cretici immerſum inaudito carnificinæ genere delevit; ecquid aliud, quàm voluptatem in crudelitate ſpectavit? Leofricus, primus Conventriæ dominus; dum in cives commotior durißimis illos tributis oppreßit, & ea nullâ aliâ lege mitigari voluit, Godivâ uxore obnixè intercedente, niſi ipſa nuda frequentißimâ urbis partem obequitaret; (quod & præſtitit) ecquid aliud quàm ludum immanitati miſcuit? Robertus Comes Salopiæ, dum filios ſuos & obſides ſuis ipſe manibus exoculavit & caſtravit; ecquid aliud quàm ſanguinis ſui voluptuarium edidit munus? Et quid Angli in Mariæ Scotiæ Reginæ morte, poſt XX annorum carcerem, venati ſunt aliud? ô tempora! ô mores! eône rem rediiſſe, ut Franciæ & Scotiæ, & ut multi addunt, Angliæ Regina, in ipſa Anglia, tam crudeliter, impiè & contumelioſè habita; ut à carnifice attrectata, ſecuris ictibus repetitis decollata, caputque illius in

Comment. Pii 2. lib. 6. Polydor. lib. 17. Alb. Gentil. de jure bel. lib. 2. cap. 16.

Camden. in Brit. Icenis p. 336.

Camden. in Brit. Cornaviis. p. 428.

Camden. in Brit. Cornaviis. p. 453.

Pet. Matth. in Hiſt. Henric. IV. lib. 6. narr. 2. & vide Emm. Meterã. hiſt. Belg. lib. 13.

ſublime elatum plebi commonſtratum fuerit? O peſſime Davidſoni! qui licet ſurdaſter non eſſes, peſſimè tamen audiviſti; quando condemnationis tabulas contra voluntatem & juſſum dominæ tuæ prodidiſti, & ſententiæ executionem feſtinaſti. O immiſericors Eliſabetha! quæ Mariam capitis damnaviſti. Si enim cognata tua morte digna fuit; ſi tibi jus in illam fuit; (& ſi forſitan illud fuit, hoc tamen vix fuit) cur non mortis illud genus morte ipsâ pejus in aliud commutaviſti? cur non aſpidis morſus carnificis ictibus, aut Athenienſium cicutam ſecuri Anglicæ prætuliſti? cur paſſa es infamem lictorem, ipsâ infamiâ viliorem, in caput mortuæ Mariæ, & in tuum ſanguinem, dicteria & jocos jacere? Hoc factum totam tunc Europam in varios rapuit adfectus; nemine non infelicitatem Mariæ deplorante; bene multis novi exempli rigorem in Eliſabetha exſecrantibus; cum etiam Galli cæteris populis magis exacerbati hiſce verſiculis Anglos compellarent;

Eſtien. Paſquier des Recherches de la Frãce, liv. 5. chap. 17.

Vide carmina, in obitũ Mariæ Scotiæ Reginæ edita.

Anglois, vous dictes, qu'entre vous
Vn ſeul Loup vivant on ne trouve,
Non: mais vous avez une Louve,
Pire, qu'un million de Loups.

Quid verò cenſeam, amice Baro Paule, de Regum & ſubditorum in Anglia concordibus inter ſeſe adfectibus? de miti & benigno illorum imperio? de facili & paratiſſimo iſtorum obſequio? quos utroſque ita tu commendas, ut inter eos omnium divinarum humanarum-

narumq́; rerum cum benevolentia & charitate ſumma ſit perfecta conſenſio. Sed evolve annales, & diſces, non vanam Porphyrii exclamationem fuiſſe; Britannia fertilis provincia tyrannorum. *Vis teſtimonium clarius? Nimrodus vocatus eſt* robuſtus venator: *quod plerique Theologi interpretantur, illum fuiſſe præpotentem tyrannum: cum venationes immodicæ Principum & Magnatum animos moresq́; non rarò in Reipub. & ſubditorum perniciem efferare ſoleant. Sed ubi terrarum plures unquam fuêre Nimrodi, quàm in Anglia? ubi major vivariorum multitudo? quæ jam ante ſecula aliquot in eum numerum excreverūt, ut plura fuerint in una Anglia, quàm in reliquo orbe Chriſtiano univerſo. Ex quo inſano venandi & cum feris converſandi ſtudio quanta profluxerunt mala? quales populi querimoniæ auditæ ſunt? Sarisburienſis paucis verbis multa comprehendit:* Quod magis mirere, *ait*, pedicas parare avibus, laqueos texere, allicere nodis vel fiſtulâ, aut quibuſcunque inſidiis ſupplantare, ex edicto ſæpe fit criminis; & vel proſcriptione bonorum mulctatur, vel membrorum punitur ſalutiſque diſpendio. volucres cœli & piſces maris communes eſſe audieras: ſed hæ fiſci ſunt, quas venatica exigit, ubicunque volant. manum contine, abſtine; ne & tu in pœnam læſæ majeſtatis, venantibus cedas in prædam. à novalibus ſuis arcentur agricolæ, dum feræ habeant vagandi libertatem: illis, ut paſcua augeantur, prædia ſubtrahuntur.

Camd. in Brit. de Roman. p 50.

Moſes in Geneſi cap. 10. verſ. 9. Aegyd. Hunn. Quæſt. in Gen. cap. 10. Andr. Oſiand. in Cōment. Bibl. d. l.

Georg. Mor. de jure venandi part. 1. cap. 2. num. 74.

Camden. in Brit. Dobunis. p. 266.

J. Sarisbur. in Polycratico. Camd. in Brit. Atrebat. pag. 210.

huntur agricolis; ſationalia inſitiva colonis; cùm paſcua armentariis & gregariis, tum alvearia à floralibus excludunt: ipſis quoque apibus vix naturali libertate uti permiſſum eſt. *Verùm Angliæ tyrannis ut non in venationibus tantùm, ita nec in uno duntaxat Rege vires & virus ſuum exeruit. Et quemadmodum aſpis non vagatur niſi cum compare; atque alterutrâ interemptâ incredibilis alteri ultionis cura; perſequitur interfectorem pertinaciſſimè: ſic Angliæ tyranni malitiæ ſucceſſoribus caruerunt nunquam. Quinetiam Regum tyrannis ipſos ſubditos fecit tyrannos: adeoqúe turbulentis Regis Stephani temporibus tot erant in Anglia tyranni, quot caſtellorum domini; ſingulis ſibi jus pecuniæ ſignandæ & alia majeſtatis jura arrogantibus. Certè Angli ex Regibus XL civili conſpiratione duodecim; atque annis triginta ſex, quibus bella civilia Philippi Cominæi ætate geſta ſunt, regiæ ſtirpis homines amplius LXXX interfecerunt. Quid? quòd etiamnum Angli ſub optimi, & omnium, quos ſol intuetur, clementiſſimi Regis* IACOBI *imperio, animos immanes & tortores non deponunt. Quod enim, obſecro vos, Auditores, poſt homines natos conjuratione pulverariâ majus aut horribilius ſcelus fuit unquam ſuſceptum? quod ferinæ crudelitatis tetrius exemplum legiſtis unquam editum? Ut Populus Romanus unam cervicem haberet, Caligulæ, Principis furioſi & humani ſanguinis avidiſſimi, votum fuit; ſed votum tan-*

Plin. Hiſtor. natur. lib. 8. cap. 23.

Camden. In Brit. Belgis. p. 199.

Joan. Bodin. in Methodo Hiſtor. cap. 5. & 6. & de Repub. lib. 2. cap. 5. lib. 4. cap. 7.

Iſac. Caſaubon. in Epiſt. ad Front. Ducæum.

Sueton. in Caligula. cap. 30.

tantùm : Angli verò, non voverunt illi quidem fortaſſe, ut univerſa Anglia cervicem unam haberet, uno ictu præcidendam; ſed quod longè majus eſt, ſubtiliſſimam rationem novi Siſyphi vel Avtolyci excogitârunt, quâ id ipſum fere in Anglia effectum darent, quod Romæ Caligula voluit, nec potuit. Regem enim, Reginam, Principem Henricum, cum fratre Eboracenſi Duce, item cunctos regni proceres, cunctos Epiſcopos, cum ipſo flore cæteri ordinis Eccleſiaſtici, magiſtratus præterea majores omnes, minores pleroſque omnes, nec non aliam populi multitudinem infinitam, uno impetu difflâſſe, & in aërem impulſos (ô crudelitatem!) membratim ac fruſtillatim diſcerpſiſſe; quid futurum erat aliud, niſi totius Angliæ caput unâ veluti cervice nixum amputâſſe, & reliqui corporis trunco vitam eripuiſſe? Et ô perduellium impietatem! Joannes Grant è conjuratis unus, jam jam ad ſupplicium ducendus, in ſuſcepto negotio adeò nihil fuiſſe delicti contendit; ut è contrario confideret, generoſi incepti id eſſe meritum, quod pro ſatisfactione omnium ſuorum in omni vita peccatornm abundè ſufficeret. & alius ſicarius, Guido Fauxius, nihil præter ſuum in facto exequendo errorem deplorans, illud à DEO *in lucem productum,* DEO *auctore inceptum, ſed Diabolo indice impeditum fuiſſe, truculentâ voce teſtatus eſt.*

Gaſpar. Ens Annal. tomo 5. lib. 3. de tragœdia Anglic.

Cæte-

Cæterùm his prætermiſsis, juvat etiam curſim obire pleraſque Angliæ provinciolas; & oſtendere, ſingulas peculiares & plures nævos habere, qui ſinguli totam nationem deturpare poſsint. Te alloquor, Eubeſwaldi Baro: quid cauſæ eſt, quòd Pyrrhocoraces Cornwallicos, illas incendiarias & furunculas aves omiſiſti? quid cauſæ eſt, quòd non ſtatim piratas Cornwallicos, imò Britannos omnes, veros Oceani Pyrrhocoracas, aurũ Peruvianum ſublegentes furunculos, juratos publicæ fidei hoſtes, laudaveris ſingulariter? Quid memoriam adeò debilitavit tuam; ut infœcunda Devoniæ latifundia, cumprimis ſolum Exonienſe, vix ſteriles avenas, & plerunque inane folliculum ſine grano producens, *reticueris? ut quoque Henricum Exoniæ Ducem, qui etſi Regis Eduardi IV ſororem duxerat, tamen laceris veſtibus nudiſq́ pedibus in Belgio miſerè victum quærere viſus fuit, prætericris? Quid obſtitit, ut in Dorſetia* ſaltum candidi cervi, *qui vernaculâ gentis linguâ,* The foreſt of White hart, *eſt celeberrimus, non pererraveris? in quo, cum olim Rex Henricus III venaretur, & cervo pulcherrimo parceret, quem poſteà* T. de la Lynde *cepit & occidit: ille in iſtum & aſſeclas decumanos irarum fluctus volvens, non ſolùm ab iiſdem ingentem pecuniæ vim mulctæ nomine extorſit; ſed & prædia, quæ tenuerunt, ad annuum vectigal fiſco regio inferendum, quod* White hart Sylver, *ſive* candidi cervi argentum, *etiam hodie appellatur, damnavit. Annón ægrè feret*

Camden. in Britan. Danmoniis. pag. 137.

Malmesburienſis. Camden. in Danmon. p. 147.

p. 149.

Camden. in Brit. Durotrig. p. 156.

feret tuum ſilentium Portlandia, quondam inſula, nũc continenti Dorſetiæ adnexa, quæ ſparſim licet habitata, ſylvis tamen adeò eſt indiga, ut incolæ ad ignem alẽdum fimo bubulo ſole exſiccato lignorum vicem ſupplere habeant neceſſe. ita ſcilicet ex unico viculo ſeſquipedali, & reſtiariorum manipulo, totam in provinciam laudum rivulos (hui cannabinas laudes!) derivare rem magnam præſtitiſſe te, perperam opinatus es. Et quid cenſes? an exiſtimas, quemquam ſenſibus integris, qui rupibus adamantinis Somerſetanis pretium non conſtituit; vaſtiſſimis & patentiſſimis in media Wiltonia campis, quos incolarum magna raritas, & latrociniorum magna crebritas infamant, honorem habiturum? An putas, quemquam ſanum Hantoniam alicuius factūrum; ſi in ea ferarum luſtra ſaltumq; ampliſſimum, triginta plus minus milliaria in ambitu colligentem, perambulaverit? ſi Guilielmum Normannum furiali venandi pruritu excœcatum, propterea terram Deo & hominibus abſtuliſſe, feris & canum luſibus dicâſſe, triginta ſex matrices eccleſias extirpâſſe, populum inde extermināſſe, *cogitaverit? ſi vindictâ divinâ Regis tyrannidem mox aſſequente, in eodem ſaltu Richardum illius filium ſecundogenitum peſtilenti aurâ extinctum; Guilielmum Rufum, Regem Angliæ, alterum filium, ſagittâ à Gualtero Tirello fortuitò transfixum; Henricum quoque è Roberto filio natu maximo nepotem, dum ibidem feras contentiùs inſectaretur, ramuſculis appen-*

[Margin: p. 154. — Camden. in Brit. Belgis. p. 179. — New Foreſt. — Camd. pag. 188. — Gualt. Mapæus.]

ſum, exanimatum eſſe, perpenderit? ſi denique Beaulenſe rus, aſylum utiq; intemeratum & tutum profugis receptum, unde homicidas quantumvis ſceleratos, vel læſæ majeſtatis reos, abripere nefas & piaculum Angli non ita pridem ſanctè crediderunt, viderit? Quid verò opus fuit verſare ingenium in memorabilibus Bercheriæ referendis? Tanti res non fuit. Nam cineres Henrici I. Regis Readinga quidem habuit olim, ſed habuit, & jam fruſtra oſtentat; uti rectè Poëta Redingum deſcribens conqueritur:

Camden. in Attrebat. pag. 206.

——————— heu dira piacula flenda!
Neuſtrius Henricus ſitus hîc, inglorius urnâ
Nunc jacet ejectus: tumulũ novus advena quærit
Fruſtrà. Nam Regi tenues invidit arenas
Auri ſacra fames, Regum metuenda ſepulchris.

Et verò quantum ſplendoris cadaver aut cineres Regis alicujus toti alicui regioni afferre poſſunt? Sic quamvis Windeſora regio palatio fulgeat; hoc tamen facit, ut magis feris, quàm hominibus tota provincia ſerviat, nemorumq; & inerrantium ferarum frequentia; villarum raritatem & hominum infrequentiam inducat. (p. 210.) *Quid loquar Surriæ ſtigmata, nullis ætatibus ſilenda? Guildfordium vicum ſi nominavero, an non perfidiam & immanitatem Anglicam, minimè Angelicam, maximè Diabolicam, ſimul inſimulavero? illic enim Godwinus Cantii Comes in Alfredo Ethelredi regis filio, & regni Anglici hærede,* (A. C. 1036.) *demonſtravit, quantum ſceleratus animus inſtrumenta*

menta explicandæ nequitiæ nactus, attentare auſit. Nam non tantùm regium juvenem è Normannia in Angliam ad jus ſuum repetendum venientem contra fidem datam Haraldo Danico in manus tradidit; à quo privatus oculis, in vinculum abreptus, & ad mortem uſque carcere conditus fuit: ſed & aulicum illius comitatum, ſexcentos Normannos, intempeſtâ nocte ex improviſo oppreſſos, novo & ingenioſo ſævitiæ genere decimavit: ſiquidem non decimum quemque ſorte ductum antiquo militiæ more interfecit, verùm novem interfectis, decimum quemq; dimiſit, decimosq; reſervatos ſummâ cum crudelitate redecimavit. Non excurram jam in Suſſexiæ maculas; nec mare ibi brevib⁹ atrox, fluctuoſum, litusq; ipſum ſcopuloſum; & Anderidam ſylvam immanẽ, Sigeberti Occidẽtalium Saxonum regis, à ſubulco in hac confoſſi, fato infamem dicam: neque etiam Cantii ignominias, impietates & ſcelera in ſummo templo San-Thomano Cantuariæ perpetrata, & mille alia; non horrorem Oceani ſupra modum intumeſcentis, & immensâ aquarum mole terribili cum fragore & murmure in Rhutupina litora irruentis, longò ordine enarrabo: non item Glóceſtrenſes notabo, quorum ſocordiâ factum, ut regio illorum olim vini mirè fertilis, jam ſit omninò ſterilis; digni, qui propterea ſemper ſint invinii: non in agro Oxonienſi Wodſtockianum labyrinthum, in quo Henricus II. ſuam pellicem Roſamundam, haudquaquam roſam mundã, ab uxore ſua occultavit, rimabor.

Camden. in Brit. Regnis. p. 213.

p. 219.

Camden. in Cantio. pag. 238.

Ammian. Marcellin. lib. 27.

Camden. in Dobunis. p. 252.

p. 266.

Camden. in Brit. Catti-euchlanis. p. 278. *Agrum autem Buckinghamienſem nemo laudabit, niſi fortè ſuarius aliquis, qui fageis ſylvis, quibus conſtat Buckhinghamia, & unde ei nomen, tribuens nimis, porcorum ſaginarium quærit: Bedtfordenſem,* p. 284. *paſſim ſiticuloſum & arboribus nudum, etiam propter illas fabas tuas, optimas ſcilicet, ſuâ redolentiâ odoram canum vim non ſine venatorum indignatione prorſus hebetantes, nemo ſingulari dignabitur encomio: Hertfordenſem,* p. 290. *fere ex ruinis tantùm vetuſtorum oppidorum cognitum, nemo admiratione, ſed potiùs commiſeratione proſequetur.* Camden. in Brit. Trinobant. p. 312. *In Midleſexia Londinum quidem excellit; ſed monſtro eſt ſimile, quòd urbs illa totius Angliæ caput cum reliqui corporis decremento creſcit. neque etiam ibi ea in ædificiis elegantia, non is viarum & platearum ordo ac compoſitio, quæ in Germania noſtra communiter cernitur: & privatorum domus in eo potiſſimùm à nitore deficiunt; quòd quò ſurgunt altiùs, eò in vias ſuis ſubgrundis & protectis prominent & propendent longiùs, adeò ut ſæpe tecta adverſa penè coëant contigua, viasq́; deformiter obſcurent. Caſearios Eſſexios & Suffolicos ferrem,* Camden. in Icenis. p. 335. *niſi hiſce magno nimis eſſet dedecori* Edmundi Burgus; *mutuâ civium & monachorū rabie, ſupra fidem fere truculentâ, & tumultibus frequentiſſimis celebratus: niſi quoq; aſpergeret ignominiam Hemingſtonium, ubi Baldvvinus, dictus* Le Pettour, *beneficio regio* tenuit terras per ſeriantiam, p. 337. *(ita enim loquitur ſcriptor antiquus)* pro quo debuit facere die Natali Domini, ſingu-

ſingulis annis, coram domino Rege Angliæ, unum
ſaltum, unum ſuffletum, & unum bumbulum: *id
eſt: debuit ſaltare, buccas cum ſonitu inflare, & ven-
tris crepitum edere. ô regia ſervitia! ô feuda No-
bilia! ô piam in die Chriſto Natali devotionem!
Norfolcios litium & controverſiarum architectos le-* arg. l. fin. ff.
ges odio habent: cum reipub. interſit lites minui. Can- pro ſuo. Camd. p. 357.
*tabrigienſes locus Academiæ paluſtris cœli gravitate,
Studioſis noxiâ, non parùm gravat. Huntingdo-
nenſes ruſticulos vix ullum civilitatis conſortium ad-
mittit. Non perſequar multis verbis, Northanto-* Cãd. in Coritan. p. 374.
niam ſylvarum nuditate triſtem; non Leiceſtriam, p. 386.
*eodem paupertatis malo duriter preſſam; non Lincol-
niam Dæmonum Crowlandicorum terriculamentis* p. 399.
infeſtam, & Gilbertinis monaſteriis, in quibus contra p. 402.
Juſtiniani Conſtitutiones, quanquam Eugenii III Novell. 133.
Pontificis Romani permiſſu, cum Veſtalibus Mona- cap. 3.
*chi quoque, annuo uberrimo & vagienti cum impu-
dicitiæ fœnore, licenter ſtabulabantur, inhonoram; non
Nottinghamiam arenoſo ſolo colonorum labores ludi-* Camden.
ficantem; non Darbiam ex Diaboli podice, *magni* p. 412. Divels Arſe.
hiatus ſpecu, neſcio quas fabellas deblaterantem. Re- p. 421.
linquam Warwicenſem pagum, ferme totum in ne- Camden. in
moribus hoſpitantem; & Vigorniam, in frigido flatu- Cornav. pag.
lentoq; ſuo Pyrry *Nectar & Ambroſiam ſorbillantem;* 426. p. 432.
*& Staffordiam, de Trenta ſuo & lacu mirabili mira
ſomnia recitantem: & Salopiam (ubi poſtremò* Su- p. 439. &
dor Anglicus *erumpens inde ab Oceano per alias re-* 444. p. 451.

 giones

giones incredibili celeritate pervagatus, velut incendium aliquod longè lateq́; depaſcebat omnia) Oſwe-ſtriæ ſuæ à ſolis in Ariete eclipſibus incendiariis vehe-
p. 456. *menter metuentem: & Ceſtriam de farris & maximè tritici inopia conquerentem. Herefordiam verò, quanquam uberem provinciam, montes tamen*
Camden. in Silurib. pag. 473. *ambulatorii, veluti ſpectra lemuréſve inſignes ædes, admodum horribilem reddunt. Nam, ut ne quis putet, me antiquas fabellas recitare, anno ſalutis poſt ſeculum decimum quintum ſeptuageſimo quinto, propè confluentes Lugi & Vagæ, ad ortum, collis* Marcley-hill, *quaſi ſomno ſolutus conſurrexit; & triduum ſe, immaniſſimam molem, propellens, horrendo reboans mugitu, & obvia quæque proſternens, in ſuperiorem locum magna cum admiratione ſe promovit; eo terræ-motus genere, uti judico, quod Phyſici Braſmatiam vocant. Radnoriam damnat illa ſolitudo, itinerum anfractibus & montium horrore formidoloſa: in quam, utpote tutiſſimum perfugium, ſe ſubduxit peſtis ille patriæ Vortigernus, Diis hominibusq́; invi-*
Camden. p. 478. *ſus; cum invocatis in inſulam Anglo-Saxonibus, & ſuâ ipſius filiâ horrendo inceſtu ſibi in uxorem acceptâ, nefariorum ſcelerum magnitudinem ſerâ æſtimatione perſpexiſſet: ſed numinis telo volante, vindice igne cœlitus demiſſo, cum urbe ſua* Caër Gourtigern, *quam in præſidium ſibi conſtruxerat, deflagravit.*
Camden. in Silurib. *Brechiniam, Comitatum Monumethenſem, Glamorganiam, agri aſperitas, vix ullo cultu miteſcens,*

facit

facit aſpernabiles. Maridunenſis ditionis, Penbrochiæ, & Ceretica felicitas infra omnem invidiam eſt. In pago autem Montgomerico, Mervinienſi, Arvonienſi, Denbighienſi, Flintenſi, multò plura ſunt, quæ prolixam miſerationem, quàm quæ vel tenuem laudatiunculam efflagitent. ubique fere montium circumſidet conglomeratio; qui ſunt glabri, macilenti, ſteriles, horribiles, & toto anno nive, ſeu potiùs nivium ſenio caneſcentes; excelſi adeò, ut non cœlo minari ſed inſerere juga videantur; præcipites quoque adeò, ut paſtores in ſummis verticibus duobus confabulantes vel convitiantes, ſi concurrere fortè ſtatuerint, à mane ad veſperam vix convenire poſſint. *ſed id maximè inter admiranda Britanniæ referendum; Mervinienſes perpetuâ licet locorum miſeriâ flagellatos, tamen præmaturæ Veneri & otio ita deditos, ut vicinis ſint maximopere odioſi. Rectè verò dixiſti, Paule Baro, Eboracum Brigantum eſſe caput. ſed cujus gentis caput? validiſſimæ. quo merito talis? graſſationibus & latrociniis. Ipſimet Britanni, ſi quos pravo ingenio, & audaciùs graſſantes viderint, etiam hodiè pervulgato verbo* Wharret Brigands, *id eſt, Brigantes agere dicunt: Galliq; id genus homines* Brigands, *& prædatorias naves* Brigantins, *vocitant. Et quod obiter moneo; deciperis & decipis, ſi credis & credere vis alios, Helenam matrem & Conſtantinum filium in Britannia natos eſſe: cum graviſſimi autho-*

Camden. in Dimetis.

Camden. in Ordevicib.

Giraldus.

Camden. p. 530.

Camden. in Brigantib. p. 556.

Paſquier en les Recherches de Frãce liv. 7. chap. 41.

Nicephorus Eccleſ. Hiſt. lib. 7. cap. 18. Iul Firmicus Matheſeôn lib. 1. 1. Lipſius de Magnit. Rom. lib. 4. cap. 11. & ibi in not.

authores conſtanter aſſerant; Conſtantinum, cum ad Perſas legatus iret, Drepanum Bithyniæ veniſſe, divertiſſe, Helenam hoſpitis ſui filiam noviſſe, Conſtantinum genuiſſe. Richmondia rupibus horret; & proximè Lancaſtrenſes inter montes adeò vaſta, ſolitaria, ſqualentia, & muta ſunt omnia, ut quoſdam rivulos hâc reptantes, Hellbeks, *quaſi rivulos infernales ſive Stygios dixerint finitimi. ſecura ſunt hoc tractu cubilia capris, damis, & cervis, qui hìc viſuntur magnitudine ſuâ & ramoſis cornibus ſpectatiſſimi. Epiſcopatus Dunelmenſis, & Lãcaſtria, & Cumbria, exſuccâ macie & verrucoſâ ſoli pauperie paſſim languent. Weſtmorlandia qualis ſit, nomen dicit. loca enim inculta, & quæ non facilè agriculturâ ſublevari poſſint,* Mores *Angli Septentrionales vocant, &* Weſtmorland *nihil aliud eſt, quàm inculta ad occaſum regio. Ultima Angliæ provinciola eſt Northumbria; & omni jure debet eſſe ultima. Nam ſi ſolum ſpectem, iniquum ubique, aſperum, & uno verbo, peſſimum eſt; ſin homines conſiderem, ſunt ii crudeles, truculenti, abactores, Nomadum inſtar in tuguriolis ſtabulantes; & planè tali regione digni, meliore indigni. Poſt Cleolulphi mortem Northumbria, tunc regnum, factionibus ſciſſum, paucis annis ſeptem Reges partim immaniter occidit, partim ſeditioſè profligavit; facinore communiter apud omnes ſu abominabili, ut Principes boni poſteà recuſârint ſuſcipere imperium illius nationis, quæ majorem gloriam in par*

Camden. in Brigantib. p. 591.

Camd. p. 624

Camden. in Ottadinis.

Pet. Matth. in Diſcurſu funebri Hẽric. IV. Gall. Reg.

in parricidiis patrandis, quàm legitimis obſequiis præſtandis quæreret: Northumbriâ ideò quaſi triginta annos omnium prædæ expoſitâ.

Jam verò qualis eſt SCOTIA? *Multis modis & nominibus eſt inferior atque infelicior Angliâ. eſt enim pluribus in locis obſita ſaxis, arboribus glabra, paſſimq́ obſeſſa paluſtribus aquis; & ſupra id, quòd ferendis vitibus atq́ oleis eſt inepta, in ea etiam triticum in ſiliginem citò degenerat. Anglia habet in annuis redditibus millionem, aut cum exceſſu, quindecies centena millia coronatorum; uti quidam ſcriptores tradunt: (namque ego regni rationes non vidi, tabulasq́ accepti & expenſi non excuſſi) cum Scotiæ regnum vix centum millia coronatorum, aut non multò amplius regi pendere aſſerant: quantum fere majorum gentium Comites in noſtra Germania colligunt. Quare cum regni ordines ſuperiori ætate Botuelium apud Orcadas & ulteriores inſulas piraticam facientem comprehendere conſtituiſſent, propter inopiam publicam privatis Mortonii ſumptibus inſtructa, & duce Kirkadio claſſis miſſa eſt. Et quid extremus ille & ſeptentrionalis mundi tractus, Naturæ privignus, inter vaſtas paludes, inter montium ſupercilia, inter ericeta ſpinoſa, producat opimum & locuples? Homines etiam regionis bonitatem, quæ fere nulla eſt, vixdum imitantur: alibi quidem ſatis humani, ſed alibi, & majori ex parte,* Caledonii, *id*

Paul. Iovius in Scotia.

P. Matth. in Hiſt. Henr. IV. lib. 6. narr. 1. voyez Bodin de la Rep. liv. 6. chap. 2. *ou il parle de treize cẽts mille livres par chacun an*, id eſt. 1300000. Francken.

l'entrata del Rè di Scotia non arriva à cento mila ſcudi. Boter. in Relat. univerſ. 2. part. lib. 2. de Regno Angliæ.

Thuan. Hiſt. lib. 40.

Camd. in Scotia de Caledon. pag. 701.

eſt, duri, aſperi, inculti, agreſtes, truces; alibi etiam plane barbari; formâ externâ homines, ſed internâ beſtiæ. Unde nec miror, D. Hieronymum αὐτόπτlω *ſcribere;* ſe adoleſcentulum in Gallia vidiſſe Scotos, gentem Britannicam, humanis veſci carnibus; & cum per ſylvas porcorum greges & armentorum pecudúmque reperiant, paſtorum nates & fœminarum papillas ſolere abſcindere, & has ſolas ciborum delicias arbitrari. *Et minùs adhuc miror, tres & quinquaginta reges Scotiæ, aut bellicâ vi, aut procerum inſidiis crudeliter interemptos fuiſſe. Recentia ſunt facinora contra Reginam Mariam (iterant enim hujus memoriam perduelles Scoti) flagitioſiſſimè perpetrata; & quæ ſunt in Europa ſine exemplo. Ubi enim auditum eſt, populum & proceres in ſuum Regem vel Reginam ita ſæviiſſe, prægnantem vi metuq; exagitâſſe, tuta loca captantem in regia obſediſſe, ad iniquas conventiones compuliſſe, regno exturbâſſe, apud cognatam Angliam, ubi auxilium quærebat, capitis ream egiſſe, carceri vicennali mancipâſſe, ſecuri & carnifici ſubjeciſſe, de morte triumfâſſe? ubi auditum eſt? aut ſi illa ſunt legitima & debita ſubditorum erga Principes obſequia; ubi à condito mundo ſubditorum major laus atq; gloria, quàm in Scotia? Macte verò tuâ virtute* IACOBE, *Rex magnæ Britanniæ ſapientiſſime; cineres & memoriam matris caram habe; Buchanani & Knoxii, qui turbas Scotiæ & ſuum adfectum ſcripſerunt, libellos in tuis regnis morari ne*

D. Hieron. 2. adverſ. Jovinianum. J. Iſacius Pontan. in appẽdice ad Itinerar.

Paul. Jovius in Scotia.

ne patere. Nam ſicuti venenum inficit nullo forti antidoto munitos: ita illi incautos faſcinant lectores: imò manes illorum ſeditionum flabellorum μετεμψυχώσει *quâdam in eorum corpora tranſeunt, qui talia impura ſcripta & nequam dogmata vel legunt, vel defendunt, non minore ſupplicio plectendi, quàm ipſimet autores, ſi à mortuis jam eſſent reſuſcitati. Sed recentior adhuc eſt Comitum Gauriæ atrocitas: quâ ſceleratiſſimum illud fratrum par, clementiſſimum Regem* IACOBUM *(eheu quot pericula in innocentiſſimum & optimum regem irruunt! qui nõ tantùm poſtquam natus eſt, ſed etiam antequam naſceretur, atq; in ipſo matris utero vix ullo tempore ab inſidiis & ſicariis fuit tutus) penè oppreſſit. Cum enim Rex Perthum ire ab Alexandro altero fratre conſutis dolis perſuaſus eſſet, factâ ſpe theſauri, quem nuper inveniſſet, illi exhibendi: prandio ſumpto, inermis per aliquot conclavia circumductus tandem in Muſæum perducitur, locum lanienæ deſtinatum; in quo homo pugione armatus parricidii adjuva erat ſolus. ibi Alexander occluſâ prius januâ, pileoq; in caput ſuperbè injecto, ſtatim armato pugionẽ eripit, & regis pectori admovet, ultimaq; minis & factis intentat. Rex tamen & eloquentiæ ſuæ viribꝰ, & majeſtatis veneratione armatũ illũ continuit; Alexandrum autẽ tam diu luctando ſuſtinuit, donec quatuor ex familiaribꝰ unus poſt aliũ intervenerũt, qui numero & armis inferiores licet, conjuratos tamẽ vel interfecerũt, vel malè multatos in fugã egerũt; Rege inde*

Jacobus Rex lib. 2. Baſil. dori.

Gaſpar. Ens Annal. tom. 5. lib. 3. P. Matth. in hiſtor. Hen. IV. lib. 3. narr. 3.

in medio ſuorum in genua ſuppliciter procumbente, Deoqúe pro liberatione tam miraculoſa, & victoria tam inſperata gratias prolixè agente. Poſſem in Scotos alia dicere plurima, ob quæ vel ſingula gens in Cæritum tabulas referri poßit: tamen in voracitate illorum faciam pauſam. Namque immoderatis convictus ſumptibus plerique devoratis patrimoniis ad tantam rei familiaris inopiam rediguntur, ut ab obviis ſtipem emendicare non pudeat; quòd agrum colere, aut ſellulariam exercere artem honeſto loco natis (mendici enim ſe ſtirpe regiâ prognatos eſſe dicere audebunt) indecorum arbitrentur, uſque adeò, ut plerique latrociniis & furtis ſeſe alere, nullo pœnæ metu æquißimum putent.

P. Jovius in Scotia.

S. Münſterus Coſmograp. lib. 2. cap. 9. & 15.

Camden. in Hibernia.

Euge verò Paule Baro, etiam in HIBERNIAM *trajiciamus. Eſt ibi cœlum ad maturanda ſemina iniquum; terra montoſa, aquoſa, ſylveſtris, ventis expoſita, & adeò paludoſa, ut ſupra montes ſtagnare aquas videas. eſt ibi inſula Purgatorii (& quis jam neget Purgatorium eſſe?) & in ea ad monaſteriolum ſpecus, obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore, & horrendis viſis decantatus. Sunt ibi luporum agmina paßim ſævientia. Sed quid ego talia? Hiberni ipſi, lupis & illis infernalibus ſpectris pejores, eâ pollent nequitiâ & improbitate, ut nequitiam & improbitatem ipſas, ſi ſe conſpiciendas mortalibus darent, ad duellum ſint provocaturi, facilè victuri & triumfaturi. Non omnes quidem inhumanitatis ejuſmodi*

accuſo:

accuſo: cum non pauci Anglico ſub imperio rectiùs imbuti ad civilitatis & honeſtatis caſtra tranſierint; belluæ tamen & bruti inhumaniq́; illi homines longè ſuperant; de quorum moribus, ut hodie ſunt, pauca commemorabo. Illa hominum purgamenta, ſylveſtres Hiberni, ſummum bonum, & omnem felicitatis conſummationem collocant in otio: ditiſsimos ſe eſſe reputant, dum labore careant; & omnes deliciarum opes poſsidere ſe credunt, dum libertate gaudeant. cumq́; aliquibus in locis agrorum pinguedo negligentiam cultorum quaſi increpet, & ora maritima multis ſinubus & navigabilibus alveis pervia accolas ad navigationes quodammodo invitet & provocet; illos tamen innatæ deſidiæ dulcedo ita detinet, ut oſtiatim malint victum quærere, quàm honeſtis laborib⁹ paupertatem repellere. Latrocinia apud eos nullam habent infamiam, quantumvis habeant plurimum immanitatis: & latrocinaturi preces ad DEUM *fundunt, ut præda offeratur; & prædam pro munere à* DEO *oblatam arbitrantur; neque vim, neque rapinam, neque homicidium* DEO *diſplicere religiosè perſuaſum habent. Audire eſt à ſicariis & incendiariis;* Miſericors eſt dominus, & non ſinet pretium ſui ſanguinis in me irritũ. *Quin patrum veſtigiis ſe inſiſtere dicunt, & eam ſibi vivendi rationem reliquam eſſe; nobilitatis ſuæ autem infamiam eſſe, ſi velint ex labore manuum victitare, & à facinoribus abſtinere. Liberis, cum ad ſacrum Baptiſmum accedunt, ad propria, profana etiam nomi-*

na imponunt, ut Rufus, Albus, Niger, Calvus, Latro, Superbus, Scabioſus; & licet contumeliarum ſint impatientiſſimi, hæc tamen nomina non dedignantur Optimates (veriùs Peſſimates) illi, qui ob eminentiam O literam nominibus præfixam habent. Lupos ſibi adſciſcunt in patrimos, quos Chari Chriſt *appellant; pro eis orantes & bene precantes, & ſic ſe ab illis lædi non verentur. Omnes in præproperam Venerem effuſi; nec annorum maturitatem, quæ in aliis regionibus obſervatur, præſtolantur: in peramplis cubilibus integræ familiæ cubant; & facilè tenebris verecũdiam extinguunt. Etiam matres ſtatim poſt ſextum à partu diem ex integro ſe maritali operi dedunt; & parvulos ad nutrices exponunt. Nobiles autem Nutrices tot habent, quod habent adoleſcentulas famulas; quæ ſtupri pretium, lactandi infantulum facultatem putant; & quæ alumnos ſuos ad obſcœnitatem & flagitiorum immanitatem omnem gnaviter erudiunt. Sacrificuli ſunt omnium turpiſſimi; qui è* DEI *domibus meretricum ſtabula efficiunt: horum filii, qui* Mac Decan, Mac Pherſon, Mac Oſpac, *id eſt, filii Decani, Eccleſiæ Rectoris, & Epiſcopi dicũtur, plerunq; inſignes evadunt prædones, parentum liberalitate ad ſeditioſorum manum cõſcribendam adjuti: filiæ autem patribus ſuperſtitibus magnis dotibus elocantur, ſi nubunt; patribus verò defunctis, aut mendicant, aut meretricantur. Tales ſunt Hiberni.* Inſulæ Britannicæ reliquæ *dignæ ſere non ſunt, quæ in aliquam claſſem niſi paupertatis & inopiæ*

P. Jovius in Scotia.

Camden. in Inſulis Britannic.

inopiæ veniant. Quis enim noſtrûm in Hebridibus, ſive Ebudibus, cautium & ſaxorum horrore inviis, & vix virenti ceſpite veſtitis, inter monſtra hominum, portentoſis illis Hibernis ne hilo meliora; quis, inquã, vel unum diem commorari deſideret? Quis noſtrûm cum abjectiſſimo ruſtico Herciniæ noſtræ, quàm cum Schetlandiæ Optimatibus, piſce exſiccato & contuſo pro farre utentibus, cœnare non malit? Quis noſtrûm in Orcadibus; quis in Sillinis, in quas olim damnati relegabantur; quis in cæteris omnibus, delicias, imò quis neceſſaria tantùm inveniat?

Orcadenſes, quando tormenta diſplodũtur, humi procumbunt obturatis auribus, ne fragorẽ ſentiant. Thuan. Hiſt. lib. 4.

Hæc ſunt, illuſtriſſime Princeps, quapropter Britanniam in ſummo & principe dignitatis gradu cum Barone Eubeſwaldio collocare non poſſim. Cumq; nihil audiverim hactenus, neque etiam ſciam aliquid, ob quod Germania ullam Europæ proviciam comparem habere, nedum ullius pediſſequa eſſe debeat; ego jure & merito FRANCISCO CAROLO, *Duci Saxoniæ, adſentior.*

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

ERNESTE SCHAFELIZKI.

ORA

ORATIO
ERNESTI SCHAFELIZKI, VVürtemberg.

contra

HUNGARIAM.

ET ego, Princeps illuſtriſsime, cum inclyto Duce Saxoniæ, Dn. FRANCISCO CAORLO, *pro Germania noſtra ſuffragium fero. Sed quoniam fieri poteſt, ut illuſtris Henricus Albertus Baro Limpurgius, Hungarico ſuo elogio adhucdum quorundam auribus atque animis obſtrepat; ego nunc rationibus evincam, illum Herculis cothurnos aptare infanti, qui provinciarum Europæ prærogativam adſcripſerit Hungariæ. Ut enim intereſt permultum, cujatis, & unde quis ſit; adeò, ut JCtis anſam dederit quærendi:* an natio hominis infamata indicium ad torturam faciat, nécne? *ita non minus refert, Cretenſis quis ſit, an Romanus; Hungarus quis ſit, an Germanus: cum Romanorum & Germanorum virtus omnium ſeculorum encomiis ſemper extiterit illuſtriſsima; de Cretenſibus autem tranſierit in alia omnia verſiculus Epimenidis, ab Apoſtolo Paulo laudatus,*

Henr. Bocer. in tractatu de Quæſtionib. & tort. cap. 3. num. 81. arg. l. 32. §. 21. ff. de ædil. edicto.

ad Titum c. 1. verſ. 12.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί:
& de Hungaris aliud teſtetur proverbium Germanicum; **der Hunger iſt ein Unger.** *Sed priùs de Hungaria ipſa aliquid.*

Hoc regnum quamvis agro gaudeat opimo & pingui, & ubique fere fertili; quamquam ex Martis intemperie etiam agricultura & metallorum fodinæ omnia hoſtilia jam tot ætates patiuntur: tamen aër ibi eſt maximè inſalubris, & quaſi omnibus peregrinis noxius ac hoſtis; ſemper aut ob extremã craßitiem, aut ſubtilitatem extremam ſuſpectus. Unde caſtra uno in loco ſupra menſem illic haberi ſine periculo non poſſunt: cum ille pulmonibus puriori auræ aſſuetis paulatim virus infundat, & tandem languorem Hungaricum ingeneret, crebrâ tamen ſtativorum mutatione non nihil corrigatur.

Thob. Coberus in Obſervationib. caſtrenſib.

Equidem nullâ aliâ re calamitoſa illa morbi Hungarici labes in caſtris ad Comorram enata, ad Jaurinum incrementa ſumpſit, & demum ceu per ſeminaria diſtributo contagio Germanos, Bohemos, Belgas, Gallos, Italos afflavit ſæviſsimè; quàm quòd uno eodemq; loco in Hungaria caſtra nimis diu hæſerint; parùm Medicorum caſtrenſium prudenti conſilio.

Vide Mart. Rulandũ de lue Hungar. Quæſt. cap. 8. & 21. à Cobero in aliquibus diſſentientem.

Sed quemadmodum ad Budam primariam regni urbem (urbes verò in Hungaria ſunt rariſsimæ) ſunt aquæ ſulfuratæ, tanti fervoris, ut pede vix tentari poßint, & in eas à laniis projecti ſues facilè depilentur, & tamen ibi piſces degere, & ranæ frequenter innatare conſpiciantur, aliis fluvialibus piſcibus aut ranis

Georg. Agricola lib. 2. de natura eor. quæ effluunt ex terra: Paulus Jov. Hiſt. lib. 39.

ranis aliis in illas aquas immiſſis mox ſupino ventre mortem anhelaturis: ſic Hungaris ſuus Hungaricus peſſimus aër uti propter ſingularem naturæ conſenſum per eſt amicus; ita aliis gentibus eſt adverſus, peſtilens, & vix tolerabilis. Quid dicam de illis teterrimis beſtiolis Hungaricis, illis pediculis, qui jure quaſi proprio ſuis ambulatiunculis, ſuctiunculis & morſiunculis in omnes paſſim numeroſiſſimè graſſantur? Quàm fœcundus hâc fœdiſſimâ ſobole eſt aër Hungaricus? Qui viderunt & experti ſunt, atteſtantur; linteolum aquâ, ſtagnanti præſertim, lotum, & ad ſolem ſiccandi causâ expoſitum, mox totum vermibus Syllanis ſcaturire. Et laterem lavant, qui crebris induſiorum novorum mutationibus pediculorum contubernium ſubterfugere conantur; cum illo modo ſemper plures attrahant, quàm pellant; & fruſtra ſunt, qui aliis rationibus familiariſſimorum & ingratiſſimorum comitum ictus evitare poſſe ſperant: quos vel ex ipſo corporis madore Hungaricus aër citò producet. Illam aëris gravitatem æquat malitas aquarum; quæ plerunq; omnes, & quidem flumina extra Danubium, qui Budam uſque ſatis ſalubres & potui commodas fert latices, fere omnia, hominum firmam valetudinem hoſtiliter adoriuntur. Certè Rabniza ſive Arabo, qui juxta Jaurinum Danubio miſcetur, peſtilentes aquas & ſummè graveolentes volvit, adeò, ut piſces cancriq; etiam cocti putidum fœtorem ſpargant.

Thob. Cob. in Obſervat. caſtrenſib.

Verùm ut concedam liberaliter, totam Hungariam eſſe quaquaverſum ſaluberrimã, fertiliſſimam, cultiſſimam, ditiſſimam: non id tamen ad ipſorum Hungarorum gloriam pertinet. Quemadmodum enim patres, qui filias habent, gibbo, varice, ſtrumâ, lentigine, balbutie, lippitudine, aut aliis corporis animiq; vitiis fœdè deformes, eas ita dotant magnificè, ut procos alliciant:

Horat. 1. Epiſt. 6.

ſcilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
& genus & formam regina pecunia donat;
ac bene nummatam decorat Suadela Venuſque:

ſic natura & fortuna Hungaros tãquam prolem aliâs rejiculam plurium munerum copiis largiter inſtruxêre, hoc veluti emplaſtro infames illorum cicatrices occultaturæ. Namque Hungarorum quamplurimi, incuriâ honeſtatis ita ſe omnibus depravârunt erroribus, ac piacularibus ſceleribus incumbentes propè exesâ manſuetudine generis ſui immanè efferârunt, ut poſſit videri nullum animal in terris Hungaro poſtremius. nec enim vel unum vitium nequiſſimæ genti (quod cum bona venia & ſine injuria proborum dictum volo) deeſt: ſed omnia prorſus, ut in quamdã cœnoſam latrinam, in illorũ animos flagitia confluxerunt. Non oſtendam jam, nullos amplius eſſe in Hungaria Martinos & Hieronymos, Chriſtianæ religionis columina; quorum nomẽ cœlo conditum profanis poſterorũ ſordibus inquinatur. Et quis præſens eſt rerum ſtatus? quæ ſors? Pannonia in media Pannonia hodie non

Hungari ſunt facie tetri, profundis oculis, ſtaturâ humiles, moribus & linguâ barbari & feroces; ut iure fortuna culpanda, vel potius divina patientia ſit admiranda; quæ, ne dicam hominibus, ſed talibus hominum monſtris tam delectabilem expoſuit terram. Otto Friſingenſis de rebus geſtis Frid. I. Imperat. lib. 1. cap. 31.

non inveniatur; in medio Stridone nulla Hieronymi, in media Sabaria nulla Martini memoria hodie ſuperſit. Et quid ibi locorum Hungari, ultra Virgilianos opiliones & bubſequas ruſticani ac barbari, de religione ac relioſis piè loquantur vel cogitent? Eſt univerſa Hungaria jam à ducentis annis totius Europæ ſepulchretum, publicum Martis macellum; quod uti ſanguinolentis gurgitibus, & conciſarum legionum ſanie taboque, ita etiam ſacrarum ædium ruderibus ac ruinis latè horret: aut ſi quis adhuc religioni & humanitati relictus eſt locus, id omne Germanorum pietati & virtuti debetur; qui in regiis ac liberis Hungariæ civitatibus, in urbibus montantis, & ipſa Tranſſilvania, nō hybridæ, aut novi homines; ſed armis priſci domini ſunt. Neque etiam jam in Pannonum veterum Imperatorum ſceleribus enumerandis immorari eſt animus: cum nemo humanioribus literis doctus neſciat; Decium omnes virtutum elegantias immensâ in Chriſtianos crudelitate commaculâſſe; Aurelianum in neceſſariorum magis, quàm bonorum Principum catalogo effulſiſſe; Probum, cætera non improbum, tamen Germanorum quadringentis millibus cæſis, reliquias cladis ultra Albim removendo, & novem Regulos ex diverſis gentibus ad pedes victoris ſuppliciter proſtratos ſedecim tyronum millia armata tradere cogendo, improbitatem ſpirâſſe; Diocletianum fortunæ imparem & mortalitatis oblitum, Divinos honores, cum pedum ſuorum oſcula & adora-

Jul. Pflugius in Orat. de Repub. German. Elias Berger in Trinubio Europæo.

Egnatius.

Eutropius Breviar. li. 9.

Cuſpinianus in Probo.

Carol. Sigō. de Occidēt. Imp. lib. 1.

tionem pateretur, adfectâſſe; Jovianum (de quo anus quædam: quanta eſt longitudo & profunditas, tanta eſt ſtultitia) *ignobiliſſimam pacem cum Sapore Perſarum Rege, multatis imperii Rom. finibus, quod ante eum annis* CIↃ CXVIII *nunquam accidit, feciſſe: Valentinianum nimiâ judiciorum atrocitate, levibus delictis graviſſimas pœnas imponendo, laborâſſe; Valentem Arrianum in Catholicos ſæviiſſe; Gratianum à Reip. gerendæ ſcientia non modò voluntate, ſed etiam exercitio alienum fuiſſe. Sed nominatim de Hungarorum faſtu, crudelitate & perfidia ut aliquid eloquar: quémnam illi populum per totum orbem poſſunt ſuæ malitiæ invenire comparem? quis unquam tyrannus cum Atila, humani generis portento, linguâ ad omnem blaſphemiam effreni garrire auſus eſt;* ſtellas præ ſe cadere, terram tremere, ſe malleũ eſſe univerſi orbis? *quis mortalium unquam titulos Atilæ ferre potuit; cum ille epſtolis & diplomatibus ſuperbè hoc modo præſcriberet;* Atila, filius Bendecuci, nepos magni Nebroth, nutritus in Engaddi, Dei gratiâ Rex Hunnorũ, Medorum, Gothorum, Dacorum, metus orbis, & flagellum Dei? *quaſi non alio lictore opus foret, quàm ipſ Atilâ; & non aliunde carnifices hominum, quàm e Hungaria petẽdi eſſent; qui acerbiùs lege agere, & vir gas, ſecures, ignes, validiùs in torquere poſset, ut morta les extrema ſupplicia meriti ſeveriſſimè plecterentu Sed flagellũ illud nõ tam Hunnorum ſuorũ, quàm Qu dorum, Marcomãnorum, Herulorum, Turcilingor Burgundionũ, Thuringorum, Bructerorũ, Saxonun Fra*

Suidas.
Eutropius.
Pomp. Lætis.
Carol. Sigõ. de Occidẽt. Imp. lib. 7.
S. Aurel. Victor.
Nicolaus Olahus in Atila.
Mich. Riti' de reb. Hungar. lib. 1.
Paul. Jovius Elogior. li. 1. de Atila.

Francorum,in ſocietatē belli pertractorum,potentiâ ſe-ptingenta millia hominum complexâ terribile, Aëtius præter militem provincialem & Italicum Liticianis, Armoritianis,Sarmatis,Labronibus, Ripariolis, Saxonibus,Burgundionibus,Alanis,Gothis,Francis adjutus (ac ſi ad Germanos profligandos Germanorum opera ſemper neceſſaria eſſet) in cāpis Catalaunicis ita repreſſit & caſtigavit; ut Atila ille,ſalute jam deſperatâ,rogum ex ſellis equorum conſtruxerit, eo animo, ut ſi Aëtius caſtra ejus cepiſſet,ſeſe in illum ardentem conjiceret, ne Romanus miles aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnificè triumfaret. Atq; hoc eſt memorabile prælium Catalaunicum: in quo CLXII millia hominum ceciderunt,præter nonaginta millia Gepidarum & Francorū,qui nocte,quæ præliū præceſſit, inter ſe armis congreſſi mutuis vulneribus occubuerunt. narnant,rivulum memorati campi humili ripâ labentem peremptorū ac ſauciatorū ſanguine fluxiſſe: quosq; ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati fuderant, potaviſſe. Atqui Hungari in Germania pœnas inſolentiæ, faſtus, & crudelitatis dederunt multò graviores. Cum enim per quinquaginta annos, & quod excedit, hinc inde prædæ cupiditate vagarentur; & quamvis ad Merſeburgum ab Henrico I. Imp. illuſtri victoriâ fuerint domiti, ſeptem duntaxat captivis tantæ cladi ſuperſtitibus, quibus victor manus amputari, nareisque & auriculas abſcindi juſſerat, ignominioſè domum remiſſis; nihilominus tamen poſteà ab Heroldo Salisburgenſi Epi-

Carol. Sigo. de Occidēt. Imp. lib. 13.

Paul. Diaconus lib. 5. J. Nauclerus vol. 2. generat. 16. Caroll. Sigo. de Occid. Imper. lib. 13.

Joan. Aventinus Annal. Bojor. lib. 4.

Epiſcopo evocati incredibili multitudine inſultarent Germaniæ, cum confidentiſſimè dicerent, aut cœlum cadens nos obruet, aut terra dehiſcens nos abſorbebit, alioqui nemo hoſtium nos ſuperabit, *ad amnem Lycum, proximè Auguſtam ab Ottone Magno Imperatore fuſi, ſtrati, & ad internecionem ferro, flammâ, & aquâ deleti ſunt. Bultzko hoſtium Rex, & exercituum duces Lælius, Sura, Toxus & Schaba, capti; quos Otto quidem conſervare volebat; ſed Suevis repugnantibus, illi Reginoburgium ad Henricum Bavariæ Ducem miſſi, ibiq; ante portam Orientalem, quæ Hungariam reſpicit, laqueis in patibulo ſuffocati & ſuſpenſi ſunt. Semper poſtea ſpiritus Hungarorum decreverunt; & poſt Matthiam Corvinum, famæ magnæ venatorem, longeq́; etiam ſupra veriſidem cum vulgo, tum clarorum ſcriptorum monumentis celebratum; quippe qui Italorum calamos largitionibus ſibi devinxerat; illorum virtus Solimanni Turcarum Imperatoris judicio penitus extincta, & cum Matthia eodem ſepulchro condita eſt. Quæ omnia ſi Hungari ad conſcientiæ libram exigerent ſtudioſiùs, haud paulò futuri eſſent moderatiores in convitiorum jaculis adverſus Germanos & alias nationes mittendis; cum calumnientur creberrimè*, omnibus exteris plus ſemper cum morte undiquaque imminente, quàm cum Marte negotii eſſe ſolere. *Non enim dubitaverim affirmare, unicam legionem Suevicam ex quatuor tantùm millibus militũ compoſitam, quadragin-*

Cuſpin. in Ottone l. M. Cruſi⁹ Annal. Suev. part. 2. lib. 4. cap. 8. Io. Aventin⁹ Annal. Bojor. lib. 5.

Renat. de Luſinga de Imper. increm. lib 1. cap. 11. num. 14. Lud. Tubero Comment. lib. 1.

Lud. Tubero Cõment. lib. 11.

Georgius Varadinenſis Epiſcopus adeò erat Germanorum cõtemptor; ut cum ex his duos milites ſupplicio affeciſſet, in eadem furca totidem pariter porcos, ad ignominiam ſuſpẽderit. P. Iovius Hiſtor. lib. 39.

draginta Turcarum millibus in acie tutò opponi poſſe, ſi eâdem corporum alacritate & vigore, quo hinc in Hungariam ſecundo flumine devehitur, rectà ad manus cum hoſte conſerendas deduceretur: quod de legione Hungarica vel altero aut tertio tanto majore ſperari non poteſt. Quamobrem tibi, illuſtris Baro Henrice Alberte, haudquaquam credulas aures præbere queo, aſſerenti; hactenus per unos Hungaros ſtetiſſe, quô minùs tota Europa ſub imperium Turcicum conceſſerit: cum hæc gloria fere unorum Germanorum ſit propria, qui ferro ſuo ſanguinem Turcarum hauſerunt, & ſanguine ſuo Hungarorum & aliorum ſanguinem tuiti ſunt; quod niſi feciſſent, jam tota Hungaria eſſet aut funus, aut mancipium. Ad crudelitatem Hungarorum quod attinet, licet ea, quæ prius dixi, fidem fortiter faciant; tamen gentem illam ingenitam feritatem & Scythicam barbariem firmiter ſemper retinuiſſe, omnium ſeculorum hiſtoria & annales faciunt longè certiſſimum; ut Janus Varadinēſis Præſul Wladiſlaum Bohemiæ Regem, ab Hungariæ proceribus ad regnum capeſſendum vocatum, bene monuerit, Hungaros multum lupi in ſe habere. *Et nónne lupos truculentiâ ſuperant? nónne Dracula Valachiæ Vaivoda, qui ſub Matthiæ Corvini Regis imperio vixit, omnibus lupis fuit immanior? ille Turcarum legatis, pilea Phrygia ex patriæ inſtituto deponere recuſantibus, confirmandi moris gratiâ clavis ea capitibus ipſorum affixit, ne in poſterum amoveri poſſent: ille*

Thob. Coberus in Obſervat. caſtrenſib.

Lud. Tubero Comment. lib. 2.

inter Turcas palis transfixos ſub dio cum amicis lautè epulatus eſt: ille hoſtium captivorum pedes excoriavit, contuſóq; ſale perfricuit, mox lingentes ſalſis plantis capras adhibuit, quæ linguæ aſperitate cruciatum augerent: ille mendicos & alios homines miſerabiles opiparo excepit convivio, dein cibo vinóq; repletos cremavit.

Anton. Bonfinius rer. Ungaric. decad. 3. lib. 10.

Sed nónne Draculam Transſilvani vicerunt crudelitate, cum Georgium Sechelum ſeditioſorum ducem & nobilitatis hoſtem acerrimum, mactarent? Namque tortores illum nudum & catenis vinctum, in equuleo conſtituerunt, & coronâ candenti ex vomere conflatâ, ut regum mos eſt, coronaverunt; venisq; diſſectis profluentem ſanguinem potandum Lucatio Georgii fratri præbuerunt: deinde ad viginti agreſtes, qui in exercitu ordines duxerant, tridui inediâ maceratos ad id immanitatis coëgerunt, ut dentibus ſpirantis ducis artus dilaceraverint atq; glutiverint: poſtremò laniatis omnibus membris, cum diutius graviſſimos dolores ſuſtinere non poſſet, extractis viſceribus exenterârunt, in fruſta ſecuerunt, atque ahenis & verubus coctum comedendum militibus complicibus appoſuerunt; quos talibus epulis ſatiatos cum Lucatio omnibus ſuppliciis diſcerptos interfecerunt. Horrendum ſanè ſpectaculum; à quo, etſi Georgius extrema quæq; meruerat, viri Chriſtiani animum atque oculos avertere debuiſſent.

Cæſo Aloyſio Gritto Hungari proceres penulas militares in eius cruore ſolenni ceremoniâ tinxerunt, ut diu ſecum exactæ vindictæ memoriã deferrent. P. Iovius Hiſtor. lib. 32.

Paul. Iovius hiſtor. lib. 13.

Cæterùm ut lupus animal non magis eſt crudele, quàm infidele: ſic Hungari non animorum tantùm ſævitiâ, ſed & perfidiâ ſceleſtè obbruteſcunt.

Quid Vngaris inconſtantius atq; levius? qui ſubinde dominos mutant, & in Germanos adeò ſunt infeſti.

ſcunt. Propterea Vladiſlaum, cujus ſupra mentionem feci, poſt Matthiæ Corvini mortẽ ad regni Hungarici ſolium evectum, rectè inſtruũt Optimates; Hungaros non clementiâ & impunitate, ſed virgâ ferreâ in obſequio continendos eſſe. *Neque aliud prætexebat Solimannus, cum contra Ludovicum Regem, adhuc juvenem, validiſſimum exercitum in Hungariam effunderet. Rege enim ad MohatZium ingenti prælio victo, & in aquæ lutulento gurgite ſuffocato, Solimannus Budam venit: ubi cum imagines Ludovici demortui & Mariæ uxoris contemplaretur, illacrimâſſe ferunt barbarum, etiam in tanta victoria humanæ conditionis memorem, quòd Rex in illa florenti ætate pravorum conſultorum impulſu ſe in tam apertum exitiũ præcipitem dediſſet: quippe non eo conſilio ſe veniſſe dicebat, ut Regẽ paterno regno exueret, ſed* ut Hungarorum inſolentiam refrenaret, *& ipſum beneficiariũ Othomanici imperii efficeret. Quoties autem illa inſolentia & contumacia gentis in manifeſtã mutavit perfidiam? Quid enim hoc eſt, quòd armati Hungari regiam intraverunt, Sigiſmundum Regem ſuum aut capturi, aut occiſuri? cum ille nefarias conjuratorum molitiones animadvertens mox arrepto pugione in mediũ progreſſus;* Ecquis, *inquit*, veſtrûm manus ſuas ſanguine meo colorabit? aut quídnam feci, quòd me Regem veſtrum interimere vultis? prodeat è vobis, ſi quis audet, & cũ me ſolo ſolus cõgrediatur. *aut quòd pleriq; Senatores jam captũ & in cuſtodiã traditum in medio*

animis, ut Turcicũ imperiũ longè præferant: ait Fr. Oliverius. Sleid. comment. lib. 14.

Anton. Bonfin. rer. Hungar. decad. 4. lib. 9.

XXIX Auguſti, An. Chr. 1526.

Thuan. hiſt. li. 1.

Pleriq; Hungarorum in omne fere facinus pecuniâ impelli ſolent. Tubero Comment. lib. 3. Gelthunger/ auß wem machſtu nicht ein Vnger?

Aeneas Silvius in Parallel. Alfonſin. lib. 8. cap. 39.

Cuſpinian. in Sigiſmundo Cæſa.e.

Senatu trucidandum eſſe, ut olim Julium Cæſ. ſtatuerunt; ſine dubio mente jam perfectum ſcelus crudeliſſimè executuri; niſi Sigiſmundus Gariæ viduæ, majeſtate oris ſingulariq́ facundiâ ejus & ampliſſimis promiſſionibus ad miſericordiam commotæ, beneficio elapſus, habitu ruſtico ad Hermannum Ciliæ Comitem noctu profugiſſet? immanis hæc eſt perfidia, & abominabile parricidium. Quid hoc eſt; quòd Hungari nullo naturæ & gentium juris habito reſpectu Regem ſuum

Aen. Silvius Epiſtol. 81. ad Leonard. Epiſcop. Patav. VVolf. Lazius Geneal. Auſtriacæ comment. lib. 2.

Ladiſlaum, adhuc infantulum, jam ſolennibus inunctionis & coronationis ceremoniis conſecratũ, deſeruerunt, & ad Vladiſlaum Polonum, poſteà induciarum ruptarum infamiâ atque clade Varnenſi notum, deſciverunt? flagitioſiſſima eſt perfidia & nequã defectio.

Ioan. Leunclav. Pandect. Hiſt. Turc. cap. 223. Thuan. Hiſt. lib. 1.

Quid hoc eſt; quòd Joannes Zapolia, Comes Cepiſienſis, de induſtria copias auxiliares tardiùs ad Ludovicum regem adduxit, atque ita ipſum cum ſuis in extremum illud diſcrimen conjecit: quòd ſeq́ue & regnum Ottomanici ſceptri clientelæ ſubjecit: quòd deniq́ Hun-

I. Bodin. de Repub. lib. 6. c. 5. P. Iovius Hiſt. lib. 30.

gari Turcis regnum prodere, quàm legitimum Ferdinandi imperium ferre maluerunt? inſana & peſtilentiſſima patriæ & Chriſtianæ Reipub. proditio eſt. Hancq́ Hungarorum perfidiam Valachi, qui olim potentiâ adhuc integrâ Hungariæ erant ſubditi, non imi-

Ioan. Leunclav. Pand. Hiſtor. Turc. cap. 71.

tantur tantùm, ſed etiam publico teſtimonio, nullam gentem in dominos ſuos eſſe inconſtantiorem, *ſupergrediuntur: cum tanta petulantiâ in regulos ſuos de-*

Leonhard. Go-rec. in deſcript.

bacchentur, ut levi de cauſa illos occidant, & vel pe-

cua-

cuarios & ſordidiſſimos quoſque in eorum locum ſufficiant. Paucis annis quot habuerunt Deſpotas? Jacobum, eleganter Græcè, Latinè, Italicè, Gallicè doctum, & aliquando Mathematicas artes, ut Thuanus ſcribit, Roſtochii in Megalopolitano Principatu profeſſum fraudulenter enecant: à cujus interitu vocant Ducem Demetrium Viſnovecium, quem ſtatim Solimanno Conſtantinopolim vinctum ad certam necem mittunt: hujus loco Thomſam Principē ſalutant: cui pulſo & ad Leontopolim Podoliæ capite truncato Alexandrum, Alexandro Bogdanū, Bogdano Ivoniā; Ivoniæ Turcis prodito Petrum ſubrogant. Quid? quòd nec Stephanus Batorius Poloniæ Rex, quem tamen, Henrice Alberte Baro, tot invidendis encomiis pene ſupra virtutem ipſam extuliſti, ubique fide candidâ reſplenduit? Certè Potocovam virum fortiſſimum & robuſtiſſimum, qui equorum ſoleas ferreas, etiam recentes, nullo negotio manibus, inſtar chartæ vel alterius rei fragilis rumpere poterat, publicâ fide arceſſitum extremo ſupplicio affecit; cauſſatus, ſalvi commeatus regii beneficium non aliter datum intelligi, niſi quatenus cauſam ſuam juſtam docere probareque poſſet. Turpiùs, & majori dolo, cum per Blandratam & alios oratores ſuos in comitiis Polonicis profeſſus eſſet, ſe eâ lege regnum ambire, ut primus locus ac dignitas Cæſareæ & illuſtriſſimæ Auſtriacæ familiæ à Senatu & Equeſtri Poloniæ ordine deferatur: ubi primùm ſe Regem ab aliqua Polonorum parte renunciatum

belli Ivoniæ. I. Leunclav. in Supplem. Annal. Turc. Thuanus Hiſtor. lib. 36.

A. C. 1563.

A. C. 1574.

J. Leunclav. in Supplem. Annal. Turc.

A. C. 1575.

Thuan. hiſt. lib. 61.

tum intellexit, confeſtim mutavit, & Cæſareanorum expectationem ambiguis reſponſis eludens quantum potuit in Poloniam properavit. Atque ita vel tandem, quod aliis eſt creditum, omnes credere cogimur, ab ipſa veritatis matre experientia convicti: Hungariam cubicularis lecti & fidei inopem eſſe. *Plura nunc de Hungarorum vitiis non ediſſero, ne eorum longiori contemplatione ampliſsimus hic conſeſſus violetur.*

Lud. Tubero Comment. lib. 4.

Alii dicunt, fuiſſe Conradum. Cruſ. Annal. Suev. part. 2. lib. 11. cap. 14. ex Bruſchio. Her. Kirch. in Morvillerio lib. 1. c. 3. num. 58. &c. Munſterus Coſmogr. lib. 3. c. 179.

Quemadmodum igitur Weideradus Abbas Fuldenſis, ambitione ſuperciliosè tumens, ex neſcio quo προεδρίας privilegio, Archiepiſcopo Colonienſi honoratiorem locum in comitiis Moguntinenſibus præripere voluit; ipſo Archiepiſcopo jam conſurgente, & cum hiſce verbis abeunte: itaq; cedo, *inquit,* Archiepiſcopus Abbati, & Princeps Elector Monacho: *quo tamē revocato, Abbas cum ignominia inferiore loco ſedere à Cæſare juſſus eſt: ita ſi Hungaria vel pari dignitatis paſſu ambulare, vel etiam de primatu cum Germania (nam aliis Europæ provinciis hoc loco nihil patrocinor) contendere auſit; non ſine infamia audiet; Germaniam Hungariæ; hoc eſt, provinciarum Imperatricem, regioni famulæ; opulentiſſimam, pauperculæ; integerrimam, laceræ; omnibus virtutibus ornatiſſimam, feritate barbaræ & omnibus vitiorum lacunis fœtidæ; indigniſſimè æquiparari, injuſtiſſimè poſthaberi.*

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

MAXIMILIANE MOSCH.

ORA-

ORATIO
MAXIMILIANI A MOSCH,
Sileſii,

pro

POLONIA.

D*VO Peruſini legati, excelſiſſime Dn.*
Præſes, aliquando ad Urbanum V.
Pontificem Rom. Avenione decum-
bentem, venerunt reipub. patriæ cau-
ſâ: qui cum admiſſi, & pauciſſimi
verbis mandata exponere juſſi eſſent; tum alter
nullâ ægrotantis Pontificis habitâ ratione verboſè ad-
modum aures & animum illius probè defatigat; alte
autem faſtidium Pontificis animadvertens, finient
collegæ urbanè ſubjungit; Sanctiſſime, *ait*, pater, ho
etiam ampliùs in mandatis nobis datum eſt: ut, niſ
quamprimùm petitioni noſtræ ſatisfacias, collega hi
meus orationem ſuam tibi ſtatim repetat, & dica
adhuc prolixiùs. *Quâ dicterii decipulâ captus Pon*
tifex legatos citra offenſam ocyus dimiſit. Mih
autem, Princeps inclyte, pro Poloniæ (Poloniam enim
ego omnibus antefero Europæ provinciis) principat
aliquid dicturo, nihil ejuſmodi inſidiis & dolis ad aſſe
ſu

Theo. Zvinger. in Meth. Apodem. li. 2. cap. 25. Caſp. Ens Epidorpid. lib. 1.

ſum tuum opus eſt; cum Polonicæ virtutis fiduciâ neq; judicium ullius reformidem, neque de cauſæ victoria apud te certò obtinenda dubitem. Propterea etiam remiſſiùs loquar & ſecuriùs; ne quis putet, me ab orationis floſculis & cincinnis argumento magnitudinem conciliare velle. Sicuti enim elegantuli, qui de capſula toti, fortunas omnes veſte, atque ornatu omne patrimonium bajulant, rariſſimè quicquam ſapiunt ſolidum: ita cujus oratio nimis eſt ſollicita & polita, eius animus plerunq; puſillis tantùm occupatur.

Poloniæ autem divitias, Auditores, quas naturæ & ſoli bonitas ibi quotidiè plenâ manu ſpargunt in omnes hominum uſus, non lubet hîc oſtentare, & more mangonum ex aureis catenis, torquibus, bullis, & neſcio quibus crepundiis glorioſulè prærogativam mentiri. Si enim dicerem, Poloniam ſcatere ferri, plumbi, ſulfuriſq; metallis, nec non cæruleo colore Lazurii, quem pingendo ſuo palatio DEUS *ipſe ſelegit: ſi recenſerem, Lituaniam Cereris eſſe horreum; & Ruſſiam adeò eſſe fœcundam, ut meſſe factâ ex ſemine deciduo ager fiat reſtibilis ſequente anno, nec novâ ſemente egeat; & in Podolia ſemen quomodocunque in agrum conjectum centuplum referre fructum, eamquè ibidem eſſe pratorum ubertatem, ut boum cornua vix è gramine appareant: ſi oſtenderem, ſalinis Cracovienſibus nullas in univerſo orbe extare pares; atque earum concamerationem, cui & oppidum impoſitum eſt, columnis è ſale exciſis fulciri; quæ porticus efficiunt*

Steph. Forcatulus in Polonia felice.

Alex. Guagninus rer. Polonic. tomo. 2.

Sal foßilis marino eſt ſalubrior. Forcat. d. l.

Georg Douſa de itinere ſuo Conſtantinopolitano.

tam amplas, ut non opus ſit inter ambulandũ caput de-
mittere: ſi referrem, mel nuſquã melius, quodq; minus
ceræ habeat albumq; ſit, quàm in Samogitia reperiri;
ſilvasq; illic ſummis abũdare opibus; cum ſtipitibus ca-
vatis mella paſſim promantur: ſi memorarẽ, in poma-
riis ſuburbanis Cracovienſibus, Sendomiriẽſibus, Var-
ſavienſibus, Torunienſibus, Gedanenſibus, Elbingen-
ſibus, item Vieliſcenſib⁹ & Bochnenſibus, totoq; tractu
ſubmontano ac Sciricienſi, pyrorum, pomorũ, prunorũ,
Salom. Neugebauer rer. Polon. lib. 1. *perſicorum, ceraſorum, ac nucum nobilitatem certare*
cum Hungaricis & Italicis: ſi deniq; enarrarem, ex
XXXII Palatinatib⁹ Polonicis ad alias exteras ditio-
nes exportari ſiliginem, triticum, hordeum, avenã, &
alia legumina; linum quoq;, lupulum, coria boũ, ſebum,
alutam, mel, ceram, ſuccinum, picem, cinerem, malos,
aſſeres, cæteramq; materiem fabricæ aptam; cerevisiã
præterea, boum & equorũ vim penè infinitam: ſi, inquã,
hæc omnia, & quæ alia multa coacervari poſſet, pro ſin-
gularum præſtãtia rerum pari verborũ ornatu exeque-
rer; quid tamen, & quantulum ſic differerem pro Po-
loniæ inter Europæas regiones principatu? Cum Caro-
lus IV nuptias celebraret Cracoviæ cum Caſimiri Po-
loniæ Regis nepte Eliſabetha; quibus etiam intererant
Ludovicus Hungariæ, Valdemarus Daniæ, & Petrus
Cypri, Reges; Duces inſuper, Otto Bavarorũ, Ziemo-
vitus Maſſoviorũ, Boleſlaus Suidnicenſiũ, Uladiſlaus
Oppolienſium; & Boguſlaus Stolpenſiũ, ſponſæ pater;
Verincus Germanus, Conſul Cracovienſis, non tan-
tùm nuptiarum illarũ apparatum regio nomine quàm
ſplen-

ſplendidiſſimè adminiſtravit; ſed ut privatâ quoque magnificentiâ Poloniæ opulentiam teſtaretur, Imperatorem, & illos Reges ac Principes omnes, lautiſſimo aliquot dierum excepit convivio, & inſignia munera ſingulis, inprimis Caſimiro Regi donum centum amplius florenorũ millibus æſtimatum, dedit: hoc tamẽ in homine privato quid fuit aliud, quàm ſolennis vanitatis opũ apricatio, majori luxus & faſtus, quàm animi ventrisq; bene morati argumẽto? Exiguum natura deſiderat: opinio immenſum. Et licet ultra privatum pecuniæ modum fortuna quem provehat, auro tegat, purpurâ veſtiat, & eò deliciarum perducat, ut terram marmoribus abſcondat, & non tantùm habeat, ſed & calcare poſſit divitias: ab illis tamen animus nec erit melior, nec major; ſed majora cupere ſemper inde diſcet. Quemadmodum igitur Fridericus II Elector Palatinus in Hiſpaniæ Venta Evoëlla *de aſinina carne, quam ferinã putabat, comedit multum, & ſic ſuaviter, ut eam non ſatis laudare potuerit, juſſeritq; œconomum emere, quantum mulæ ferre poſſet: hoſpite autem rationes conficiente, cum is diceret,* tantũ pro carne aſinina, quã heri ediſtis, & vobiſcum fertis: *& fruſtra jam œconomo ad inſperatũ gratiſſimi ferculi nomen exhorreſcente, & dejerationum bruta fulmina nequicquam evibrante, cum adderet hoſpes;* quis enim, *inquit,* nobis in deſertis his locis daret ferinam? *& cum dicto aperiens cellam penuariam, ubi perna recenter occiſi aſini pendebat:* hæc eſt, *ait,* noſtra venatio: exagitamus canibus aſinos non ſecus, quàm

Alex. Guagnin. rer. Polon. tomo. I. Sal. Neugebauer lib. 3.

Seneca Epiſtol. 16.

Ventas appellant Hiſpani domos, à Regibus in locis deſertis conſtructas; ut ita haberent iter facientes, ubi cœlo pluvio poſſent pernoctare. in illis autem aliquando reperitur hoſpes, aliquando nemo. Hubert Thomas Leod. lib. 6 Annal. de vita Frid. 2. Elect. Palat.

 feras

feras alibi, & nobis bona ferina videtur: *quod Princeps, qui jam ante abierat in aliam Ventam, quæ dicitur* de los palatios, *& rurſus de ſua ferina edere volebat, ubi audivit, & rem omnem edidicit, quicquid ſupererat ferinæ abjicere mandavit; neque fuit, qui ampliùs guſtare vellet: ſic, & eodem prorſus modo homines opum ſectantur ludibria, quas falsâ opinionum ſpecie decepti ſummâ dignatione proſequuntur, negligentiùs habituri, ſi juſto & debito rationis examine eas ad verum uſum revocare noſſent.*

Quapropter nec etiam immanes ædificiorum, palatiorum, atque urbium ſtructuras in Polonia eſſe optaverim; nec ſi ibi jam ſint, ad Polonorum gloriam retulerim: cum illæ plerunque ſint opum peſſimè inſumptarum monumenta, & publicus ambitionis humanæ character. Age enim, quiſquis es de miratorum plebe, dum avidis hauris auribus, in pyramidum quatuor Aegyptiarum conſtructione, tantùm in raphanos & allium ac cæpas mille octingenta talenta erogata; atque ex illis ampliſſimam à trecentis ſexaginta ſex hominum millibus viginti annorum ſpatio perfectam; minimam verò, ſed laudatiſſimam à Rhodope meretricula, tãtas opes meretricio conquirente quæſtu, factam fuiſſe: & dum miraris templum Epheſiæ Dianæ, totâ Aſiâ extruente ducentis viginti annis conditum; cuius longitudo erat CCCCXXV pedum, latitudo ducentorum viginti; columnæ centum viginti ſeptem à ſingulis regibus factæ, LX pedum altitudine; ſummam in tanto mira-

Hoc eſt, 1000000. aureorum.

Plin. hiſt. natur. lib. 36. cap. 12.

Plin. lib. 36. cap. 14.

miraculo hac re admirationem ſummè augente, epiſty-lia tantæ molis attolli potuiſſe: dum etiam curioſè obſervas, Artemiſiam Mauſolo Cariæ regi marito conſervandæ ejus memoriæ memoratiſſimum feciſſe ſepulchrum, amoris teſtimonio ſupra omnes amorum fabulas ultraq; affectionis humanæ fidem; cum præterea luctu deſiderioqúe defuncti flagrans, oſſa cineremq; ejus mixta odoribus contuſaq; aquæ indidiſſet ebibiſſetq;: dum item cogitationibus emetiris muros Babylonicos, CC pedes altos, quinquagenos latos; in ſingulos pedes ternis digitis menſurâ ampliore, quàm Romanorum, quibus pes XVI digitos continebat; totâ murorum circumferentiâ LX milliaria colligente; & in iſtam operis portentoſi confectionem ter decies centenis hominum millibus ex omni regno adhibitis: dum quoque figis mentis oculos in Coloſſum Rhodi, ſimulacrum ſolis ex ære conflatum, LXX cubitos altum; tantâ vaſtitate molem, ut pauci pollicem ejus amplecti potuerint: vel in Jovem Olympium Phydiæ ex ebore & auro, ſupra aliorum artificum æmulationē eximium opus: vel in Cyri Medorum Regis domum eboris nive, argenti luce, flammis ex auro electriq; claritate fulgentē: aut, ſi fortè ſeptem illa mundi miracula temporum tyrannis expulit è memoria, age quæcunque es miratrix turba, veterem illam Romam,

Plin. lib. 36. cap. 5.

A. Gellius noct. Attic. lib. 10. ca. 18.

G. Panciro l. rer. deperdit. lib. de ſept. mundi mirac. & ibi Salmuth.

Plin. lib. 34. cap. 7.

Plin. lib. 34. cap. 8.

— urbem populis victiſque frequentem
gentibus; & generis, coëat ſi turba, capacem
humani,

Lucanus.

Ppp 3 velu-

veluti per ruderum nebulas otioſè inſpice & adſtupeſce;
Sucton. in Auguſto.
atq; vel in imagine tantùm intuere illã Auguſti marmoream Romam; & in ea illa quadringenta viginti
Notitia Imperii.
quatuor templa; illa Capitolii laquearia & tecta inaurata, (quæ ſola inauratio ſupra duodecim millia talẽtorum abſumpſit) & ipſas fores craſſis auri laminis obductas; illud Agrippæ Panthéum, (hodie S. Maria la Rotonda) *Sebaſtiani Serlii judicio unicũ conſummatæ architecturæ exemplar; illud Trajani forum, Ammiani verbo,* ſingularẽ ſub omni cœlo ſtructuram, etiã numinum aſſenſione mirabilem, gigantæos contextus, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos; &
7200000. Philippicûm. Lipſ. in Admirand. lib. 3. cap. 5.
Ammianus Marcellin. lib. 16.
Caſſiodorus.
quod Caſſiodori opinione vel ſub aſſiduitate videre miraculum ſit; *illas Diocletiani thermas, capacitate ſuâ*
Fl. Blondus.
quatuor maxima Italiæ palatia ſimul juncta æquaturas; & illa tot alia balnea eo ſplendore & paraturâ ſuperbientia, ut Senecæ ævo pauper viſus ſit & ſordidus,
Seneca Epiſtol. 86. & ibi Lipſ. in Comment.
niſi parietes magnis & pretioſis lapidum ſegmentis variè figuratis refulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicæ cruſtæ diſtinxerint, niſi illis undiq; operoſa & in picturæ modũ variata circumlitio præluxerit, niſi vitrum abſcõdiderit cameram, niſi Thaſius lapis, quõdam rarum in aliquo templo ſpectaculum, piſcinas circumdederit, niſi aquam argentea epiſtomia fuderint; niſi pavimenta argento, auro, gemmis ſtrata fuerint:
Caſſiodor. lib. 7. Lipſ. Admiran. l. 3. cap. 9.
ſpecta quoq;, mirator, illum copioſiſſimum ſtatuarum marmorearum, ærearum, argentearum, aurearum, eburnearum, populum; illas privatorum hominum tota urb

urbe inſulas quadraginta ſex millia ſexcentas duas, & domos urbium æmulas *mille ſeptingētas octoginta; & alias Romanæ magnificentiæ inſanas ſubſtructiones atque ædificia, quæ noſtri artifices & architectones non dicam conficere, ſed ne exputare quidem, capere & credere poſſint, expende: ſed ubi ſine adfectu omnia illa ad calculum plenè & exactè reduxeris, quid invenies, quod impietas, faſtus, ambitio, prodigalitas, ſtultitia, adulatio, vitium, non occupaverit? quid offendes, quod ſolidæ virtuti conſecratum, & veræ gloriæ ſit proprium? quid & quantulum deprehendes, quo Polonia carere ſine laude non poſſit? Altum nimis illorum eſt ſupercilium, qui ita per artis molitiones naturæ operibus contumeliam faciunt, & per corporis viſcera pellem ejuſdem exornare fruſtra conantur. Quaſi verò totus mundus, auguſtiſſimum naturæ Capitolium; & cælum, tectum illius pretioſiſſimum; & Oriens cum Occidente, Meridies cum Septentrione, regia illius tabernacula; & ſol, nitidiſſimum illius ſpeculum; & luna ſtellæq́, clariſſimæ illius faces; & aër, ſubtiliſſimum illius velamen; & mare, capaciſſimum illius theriotrophium; & animalia, opulentiſſima illius ſupellex; & herbæ floreſqúe, pulcherrima illius periſtromata; & arbores, inſigne illius vaſarium; quaſi, inquam, hæc omnia hominum vermiculis non ſatis laxum ſplendidúmve præbeant hoſpitium, & cum naturæ injuria ad artis luxum ſit decurrendum? Et quidni multò ſentiant prudentiùs Turcæ,* qui

Apulejus de Deo Socratis. *Inſulæ erant ædes ab utroque latere hinc inde itinera habẽtes, in quæ pluebant, frõte in faſtigiũ deſinẽtes; domus verò erant ampliores & teſtudinatæ, à quatuor partibus pluentes.* G. Panciroli de XIV regionib. U. R.

Le Soldat François.

*qui ſuperbi elatiq́;, neque ſe ſuo modulo metientis animi
eſſe judicant, ſtudere magnificis ædibus; ut ſi quis ſibi
immortalitatem & perpetuam manſionem in hac vi-
ta polliceatur; cum illi ita domibus utantur, quemad-*
Auger. Buſbequi⁹ Epiſt. 1. Turc. *modum peregrinantes diverſoriis; in quibus ſi ſint à
latronibus, à frigore, à ſole, ab imbre tuti, reliquas op-
portunitates non requirunt: non ignari illi, hac quidem
in re minimè barbari, Romæ olim culmum liberos texiſ-*
Seneca Epiſtol. 66. & 90. *ſe, poſtea ſub marmore atque auro ſervitutem habitâſ-
ſe: adeòque poſſe ex caſa virum magnum exire, poſſe
eundem ſine marmorario fabro degere, poſſe veſtitum
eſſe ſine commercio Serum, poſſe habere uſib⁹ neceſſaria
contentum his, quæ terra poſuit in ſummo; poſſe cœnare
ſine coquo: contra, flagitioſum & molliculum quemque*
Seneca Nat. Quæſt. lib. 3. cap. 18. *ingenio adjuvare vitia, facilium faſtidio omnia facere
difficilia; dentibus, ventre, ore, oculis quoque gulam
exercere, cum ambitione edere ac bibere, & pro do-
muncula atque fortè voluptuario prætorio matris terræ
ventrem ac faciem tot turpibus cicatricibus atque ar-
tificioſis puſtulis contaminare. Hujuſmodi quidem
homines ſimillimi ſunt pueris, quibus omne ludicrum
in pretio eſt; & qui bullas ex ſaliva & ſmegmate con-
fectas, atque è juglandis cortice ſufflato calamo excita-
tas, ſpirituq́; in aëra hinc inde propulſas, vel cœlo ipſo
pulchriores eſſe putant; qui etiam parentibus, nec mi-
nùs fratribus, præferunt parvo ære empta monilia. &
quid inter magnos illos & iſtos parvos pueros intereſt?*
Seneca Epiſtol. 95. *nihil: niſi quòd illi circa tabulas & ſtatuas inſaniunt
cariù*

carius inepti. iſtos reperti in litore calculi leves, & aliquid habentes varietatis, delectant: illos ingentium maculæ columnarum, & parietes tenui marmore, aut etiam auri laminâ obducti; cumq́ ſciant, ſub tali involucro fœda ligna latitare, quid aliud, quàm mendacio gaudent?

Verùm Poloni non ita ineptiunt: gloriæ majeſtatem & theſaurum divitiarum, & omnem pompæ ſplendorem, non à fortuna, non à fallacibus vulgi acclamationibus, ſed à virtute ipſa, atque à ſemetipſis petunt. Et quot titulis, quot laudibus, quot nominibus, dicendi ſunt Poloni mei? Certè judicio virorum, quos nemo ſanus repudiaverit, Poloni ſunt civiliſſimi; & audent humanitate, omni animi ornatu, provocare latiſſimam quamque gentem. Admirabilis hîc eſt Providentiæ ordo: & cœleſtis ille agricola has illasq́ partes excolit, & velut novales quoſdam agros alternis ſerit. Quid Græci, quid placent ſibi Itali? Græcia & Italia nuper in Gallia, nunc in Sarmatia reperiantur: imò Sarmatia vel ſupra Heſperiam utramque hodie eſt exculta. *Quid nos Germani, quid criſtas erigimus?* Poloni non tantùm molliùs, quàm nos, loquuntur; ſed ſunt etiam urbaniores, & cultu elegantiores. *Ut propterea nugæ ſint imperitorum; Polonos moribus aſperos & barbaros vocantium: cùm uſus, familiaritas, atque neceſſitudo, cum illis inita demonſtrent, illos bonos viros, rectos, ſimplices, apertos, humaniſſimos, officioſiſſimos, & in omni civilitate exercitatiſſimos eſſe; atque potiùs jam ve-*

J. Lipſ. in Epiſt.

Bod. de Rep. lib. 5. cap. 1. ad fin.

Marc. Ant. Muretus in

Epiſt. quad. ad Sacratū.

rendum ſit, ne ad obtrectatores barbaries, ad Polonos autem cultus, ſplendor vitæ, humanitas & eruditio, omninò mutatis ſedibus commigrârint. Et quia Poloniæ cœlum Muſis ſic eſt amicum; inde fit, ut illic pauperes juxta ac divites, nobilitas & plebs, literarum ſacra feliciſſimè diſcant: rariſſimis etiam pagis, ubi Latina lingua præter vernaculam non ſit vulgò nota; pleriſque Nobilibus inſuper Germanicam, Hungaricam, Italicam, Gallicam, Hiſpanicamq; eleganter callentibus. Id quod Gallis res viſa eſt nova & inſolita, cum Poloniæ delegati decretum electionis Henrico Andium Duci totius regni nomine nunciatum Lutetiam veniſſent. Namque Pariſienſes non tantùm novorum hoſpitum vaſta corpora, vultus mirâ gravitate ſubhorridos, ſummiſſas & rutilanteis barbas, pileos pretioſis pellibus fartos, gemmatos enſeis falcatos, ferratas ocreas, pharetras, & arcus, raſumq; occiput, & cothurnos gallicis ferreis à luto defenſos, cum ſtupore aſpiciebant; ſed hoc mirabantur maximè, quòd ex omnibus legatis nullus non Latini ſermonis peritus eſſet, plures Italicè & Germanicè loquerentur: quidam etiam tam concinnè Gallicas voces proferrent, ut ad Sequanam potiùs aut Ligerim, quàm ad Viſtulam aut Boryſthenem nati viderentur: pudore interim Aulicis Caroli IX literarum non modò rudibus, ſed infeſtis hoſtibus incuſſo; qui interrogati ab hoſpitibus ſuis, erubeſcere, & nutu tantùm reſpondere cogerentur. Quid? quòd Joannis Dantiſci, Sigiſmundi I Regis Poloniæ legati, doctrina & vis ingenii ita

Sal. Neugebauer. hiſt. Polon. lib. 1.
Gaſp. Cichocki in Anat. conſil. cont. Jeſuit. Appendice c. 4.
Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 2.

A. C. 1573.

Thuan. hiſt. lib. 56.

Imp

Imp. Caroli V animum ſubegit & occupavit: ut is, cum abdicatis imperii ſceptris, dimiſsisq; omnibus externis legatis, ex Belgio in Hiſpaniam vela faceret, ſolum Dantiſcum comitem ſecũ duxerit; quem etiam poſteà maximis auxit honoribus, & cum tota ejus adgnatione in numerum & ordinem Nobilitatis Hiſpanicæ inſeruit. Ph. Camer. Medic. Hiſt. Cent. 3. c. 68. *Quid ad tanta Polonorum merita, ad talia ingeniorum decora, jam diceret Clemens Papa, à Petro Apoſtolo, ut fertur, quartus: qui ſcripſit,* in Sarmatia, extremam Germaniam contingente, nullum geometram, vel poëtam, pictorémve, aut trapezitam eſſe? *quibus verbis tam miraculoſæ viciſſitudinis magnitudinem exprimeret, Auditores: cum Polonia jam omnis ſit literata, & tota jam tranſierit in Athenæum? Quid diceret Clemens, ſi Poloniam jam ſupra Romam ipſam & Italiam videret piam, & religioſam? Namque & cura religionis ſtatim poſt ejuratos & pulſos à Mieczislao gentiliũ ritus in omnibus ordinibus ſic auxit, ut etiam zelum derivaverit in populos vicinos, ac potiſſimùm Hungaris fuerit exemplo: Mieczislao præterea in perpetuum fidei Chriſto datæ pignus morẽ poſteris tradente, ut interim, dum ſacerdos in Miſſæ ſacro Evangelium prælegit, omnes virilis ſexus gladium è vagina ſtringerent medium, & hâc ſolennitate facerẽt teſtatum, pro Religione Chriſtiana ſe extrema quæque facturos & paſſuros, & prius vitam & bona omnia, quàm Evangelii profeſſionẽ relicturos eſſe. Videturq; Deus Religionẽ Chriſtianam ſingulari quodã totius Europæ bono in clientelam Polonorũ dedidiſſe.*

Seph Forcatulus in Polonia felice.

A. C. 964.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tomo 1. S. Neugeb. hiſt. Polon. lib. 3. S. Forcat. in Pol. felice.

didiſſe. M.Ant.Muret. in Epiſt. ad Sacrat. *Etenim cum ab illis Septentrionis & Orientis regionibus ferociſſimæ gentes, partim ab Eccleſiæ communione diſſociatæ & diremptæ, partim aperti & capitales Chriſtiani nominis hoſtes, fidelium cervicibus immineant; fortiſſimi Poloni in illo Religionis confinio, tanquam in communi quodam ſalutis publicæ propugnaculo & arce, divino conſilio conſtituti ſunt; qui invictis & fulminatricibus Imperii ſui legionibus barbarorum immanitatem propulſarent. Hæretici Moſchovitæ,* Steph. Forcat. in Polon. fel. *provinciam ſolo & cœlo aſperrimam incolentes, & quam nemo quærat, niſi ſit patria, cum agroſint, animo tamen Polonis ſunt haudquaquam adfines: illiq́ vere ſunt cos roboris Polonici, ad pubem bello exercendam, ne otii rubigine obtorpeat, ſed magis cum regni tranquillitate ſimul famam ſuam prolatet; atque pugnacem Scytharum fugam, in veriſſimã & infamem fugam commutet. Mahumetani Turcæ Polonorum quoq́ ſunt vicini; ſed peſſimi; quippe qui diro proverbio indicent,* ubicunque equus Turcicus ungulam impreſſerit, ibi gramen non creſcere: *& nihilominus Polonorum arma experti, illos omni officiorum genere demulcent,* Laz. Soranz. in Ottomanno. cap. 75. *nedum ut ullâ offenſiunculâ irritare auſint. Poloni enim ſupra illos Civilitatis, Literarum, Religionis, pleniſſimos honorum titulos, præ aliis nationibus maximè ſunt animoſi & naturâ fortes; quiq́ non facilè aut voluptatibus frangantur, aut periculis terreantur. Mortem per decus obitam, immortalitatis inſtar; vitam per dedecus retentam, quâvis morte pe-* M.Ant.Muret. ad Sacrat.

joren

jorem putant. ignominiã ut fugiant, nihil non fecerint; ut mortem, nihil. Et quemadmodum in majore Polonia propè Sremum oppidum in colle quodam ollæ, amphoræ, cacabi, & alia vaſa ſponte naſcuntur, quæ, dum ſub terra effodiuntur, mollia ſunt; in aërem autem expoſita, dureſcunt: ita Poloni penè omnes ex utero matris militares animos in lucem ſecum ferunt, quos poſteà ſeveriori parentum & popularium diſciplinâ firmant, aptoſque magnis conatibus reddunt; ut exinde fremitus armorum non magis curent, quàm foliorum ſtrepitum, ſive dejectum aquæ. quamvis & hæc olim genti cuidam delicatulæ cauſa fuit, urbem ſuam transferendi; quia fragorem Nili cadentis ferre non potuerit. Sed Poloni omnes verè viri ſunt, metusq; omninò expertes, planeq; conformati ad exemplum magni illius Piaſti: qui ſicuti probitate & juſtitiæ famâ regnum acquiſivit, & in ſtirpem ſuam per totos quingentos annos ordine ſucceſſorio illud tranſmiſit; ita ſemper fuit domi militiæq; glorioſus, & præcipuè hâc laudatâ duritie civibus ſuis anteceſſor longè præclariſſimus, quòd ſolitus ſit melle tantùm ac venatu vivere, & ferinis ſe pellibus amicire, ritu prorſus Sarmatico: quoniam Ulpianus noſter probaturus veſtis verbo pelliceam contineri, ſatis habuit dicere, Sarmatas eâ uti. Quinetiam antiquitus in univerſum Polonia omnis tantoperè fortium facinorum famam captabat, ut etiam fœminæ militarent; ſiquidem nulli nubere fas erat, niſi tres prius hoſtes in prælio ſtraviſ-

S. Neugebauer rer. Polon. lib. 1.

Seneca Epiſtol. 56.

S. Forcat. in Polon. fel. Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 1.

l. argumento. 25. ff. de auro, argento, &c. leg.

S. Forc. d. l.

ſet: quam tamen rigidam nimis conſuetudinem, ne virginitas puellis eſſet ſupplicium, ſuſtulit Piaſtus, & mulieres ſexui conſentaneas artes tractare juſsit. At verò qui diligentiùs per vitæ magiſtram hiſtoriam circumagere memoriam voluerit, comperiet, nullam gentem Sarmatis ſive Polonis fuiſſe bellicoſiorem unquam; nullam bellica diſcrimina, frigora, tempeſtates, & alios caſus, fortiùs ſuſtinuiſſe. Auguſtus Cæſar in ore ſæpe habebat, non ſibi libere hamo aureo piſcari, & gentes nihili debellare multarum legionum periculo: quo tamen aſtu ſemetipſum ſolabatur, ſi quando feroces non auderet laceſſere. iccirco Lentulum legatum ſuum admonuit, ne temere Sarmatas inquietaret; quia illi pacem non intelligerent. *& ſic felici Auguſto Sarmatas Danubio prohibere ſatis fuit; virtute Sarmatarum fortunam Romanorum terminante.*

L. A. Florus lib. 4. c. 12.

Nec Ovidium, cum ad Pontum eſſet relegatus, latuit Sarmatarum pugnacitas, & inter eos Romani nominis contemptus; cum pro ſingulari miraculo ſcriberet Romanis proceribus, in hæc verba:

Ovid. lib. 1. de Ponto. Eleg. 3.

maxima pars hominum nec te pulcherrima curat
  Roma; nec Auſonii militis arma timet.
dant illis animos arcus plenæque pharetræ,
  quamque libet longis curſibus aptus equus.
quodque ſitim didicêre diu tolerare, famemque;
  quodque ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Et quantis victoriis poſteriora ſecula coronaverunt fortiſsimi Poloni? Quid fecit Ziemovitus Primus? ille

ille Hungaros, Bohemos, Caſſubios, Pomeranos, bellis attrivit, & ſolvendo tributo effecit obnoxios. Quid Boleſlaus Chabri? ille Boleſlaum Bohemum crebris excurſionibus infeſtum fudit, cepit, & exſecuit: ille Jaroſlaum Ruſſum ſubegit: ille Prutenos coërcuit, Saxones caſtigavit: ille ampliatis imperii finibus ad perpetuam tantæ felicitatis memoriam in limite columnas æreas collocavit; eo demum conſtantiſſimo ſubditorum amore ex rerum optimè geſtarum gloria concepto beatus, ut illo mortuo univerſa Polonia totum annum lugens, neque convivia ulla celebraret, neque choreas ageret, neque cultioribus veſtibus Nobilium virorum aut fœminarum quiſquam uteretur. Quid dicam de Boleſlao Tertio? qui Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. I. Chr. Warſevici in orat. funeb. Stephani R. P.

— quinquaginta pugnavit prælia ſignis
collatis, caſu non variante fidem; Alex. Guag. rer. Pol. tomo. I.

qui

pugnavit quoties, toties & vicit:

qui in hoſtilibus etiam Henrici IV Cæſaris caſtris tot tantiſq; laudibus, compoſitis ad id carminibus, in cœlum uſque efferebatur, ut Cæſar capitali pœnâ, ne id fieret, ſancire cogeretur: uti & poſtea Cæſarem iniquiſſimas conditiones pacis proponentem circa Vratiſlaviam vicit, miſerabili Germanorum ſtrage; cum planities etiam, in qua pugnatum erat, inde à canibus in cadavera gregatim ſævientibus & itinera infeſtātibus canini campi *appellationem acceperit. Quid verò dicam de Sigiſmundo Primo? Commemorantur,* Guagn. d. l. S. Neugeba. rer. Polon. lib. 3.

tur, Auditores, à veteribus ſcriptoribus Cyrus Perſarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatiſſimi Reges: laudantur Miltiades, Themiſtocles, Cimon, Alcibiades, Thraſybulus, Conon, Iphicrates, Chabrias, Timotheus, Phocio, Athenienſium; Pauſanias, Lyſander, Ageſilaus, Lacedæmoniorum; Epaminondas & Pelopidas Thebanorum; Hamilcar, Hannibal & Aſdrubal Carthaginenſium; Romanorum autem Fabii, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompejus; duces & imperatores clariſſimi & ſtrenui: ſed omnes illi partim cum imbellibus populis rem habuerunt; partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt; partim cladibus & infortunio victorias & res bene geſtas turpiter corruperunt. At Sigiſmundus ille per omnes vitæ actus ſecundiſſimo fortunæ flatu uſus; Princeps alioqui pacis & concordiæ amans, & ab omni ambitione atque alieni invadendi cupiditate alienus; quippe qui regnum Daniæ & Hungariæ renuerit; quot tamen bella is geſſit? cum quibus gentibus conflixit? nempe cum potentiſſimis Moſchis, cum ferociſſimis Tartaris, cum acerrimis Valachis, cum Turcis, vel ipsâ victoriarum perpetuitate terribilibus; & cum noſtris Germanis: quibus omnibus ille fuit formidoloſus. & quidem ille Sigiſmundus, ejuſq; ſucceſſores Reges, non modò inanes Germanorum noſtrorum conatus eluſerunt ſæpiùs, ſed etiam Pruſſiam atque Livoniam, ampliſſimas provincias ab imperio

Mart. Cromerus in orat. funeb. Sigiſm. I.

Thuan. hiſt. lib. I.

Ger-

Germanico avulſas, cum inſigni Germanici nominis macula ſuæ ditioni adjecerunt: quod licet Pruteni Equites moleſtiſſimè tulerint, ac multoties apud Imperii Ordines de contumelia iſta queſti ſint; nihil tamen Imperatores audendum ſibi putârunt adverſus Polonos, à quibus Germanorum exercitus toties repulſos ac fractos eſſe intelligebant. Et quid opponeret Germania innumerabili, & qui cæterorum Chriſtiani orbis Principum opes ſuperat, equitatui Polonico? nam Rex ex ſolis Nobilibus, qui privatis ſumptibus regno militare adſtricti ſunt, centum quinquaginta millia gravioris & levioris armaturæ militum cogere, & in aciem, ſi neceſſitas ferat, educere poteſt. Quem hoſtem tantus Nobilium exercitus non fuget, diſſipet, fundat & confundat? Quid? quòd extra illas dotes incomparabilis hæc Nobilitas non ſolùm generis antiquitatem præ ſe fert; plurimis rerum Polonicarum & Ruſſicarum ſcriptoribus uno ore atteſtantibus, Italum quendam Palæmonem, & alios ſocios profugos, Urſinos, Columnas, Julianos, Cæſarianos, Gaſtaldos, Lituaniæ Nobilibus famliis originem dediſſe; plebem verò Lituanorum ex Gothis ortam eſſe: verùm etiam ſingulari complurium familiarum dignitate, potentiâ, & opibus fundata, ſanctiſſimum Reipublicæ & aureæ libertatis conjugium generoſiſſimè tuetur. Quemadmodum enim alcinæ ungulæ, ſi ſtatis temporibus abſcindantur, præſentiſſimũ adverſus comitialem morbum

Bod. de Repub. lib. I. cap. 9.

Thuan. hiſt. lib. 56. M. A. Muret. ad Sacrat.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. I.

And. Dudithius in Apolog. ad Maximil. II. Imp. Thuan. hiſt. lib. 56.

ſunt remedium: ita auguſtiſſima Senatus Polonici autoritas, quâ Regem imprudentiùs imperantem objurgare & corrigere licet; ſummæ Ducis Slucenſis vires, quibus incredibili privatarum opum apparatu vel aliquibus Germaniæ & Italiæ Principibus exæquari poteſt; maxima Radevilliorum, Cholochevíciorum, Prochniciorum, Samoſciorum, Zebrzydowskiorum, Sobieskiorum, Zolkiewskiorum, Firleiorum, Laſcorum, Boroviorum, & heroum aliorum penè ſine numero, quibus pares alibi gentium, immò vix ſimiles inveniantur, virtus; Poloniam undiquaque ſalvam, incolumem & florentem ſemper præſtant. Sed quod in Martio copioſiſſimæ Nobilitatis populo laudem habet primariam, eſt ſingularis inter omnes concordia: quæ uti alibi in conventibus & comitiis, ita inprimis in Varſavienſibus illis, quibus Henricus Gallus, Andium Dux, conſentientibus Ordinum judiciis Rex factus eſt, apparuit inexpugnabilis. Nam cum C. circiter equitum CIↃ. *tunc intra quatuor milliarium ſpatium circa urbem diverſarentur, per XL ampliùs dies non ſolùm pabulum equis, non caro, non piſces, ac cætera eſculenta, ac ne vinum quidem, tot hominibus non defuêre, quorum & magna copia ſemper fuit, & ſumma in tanta capitum multitudine vilitas: verùm etiam, quod tamen omnem fidem ſuperat, nullæ ſimultates aut rixæ toto eo tempore in tam numeroſa Nobilitate*

litate auditæ ſunt; quaſi de republica ſollicitis animis omnem injuriæ & odii ſenſum depoſuiſſent.

Quid igitur, magne Princeps, Nobilitati Polonicæ, quid toti nationi Polonicæ, tot laudum elogiis, tot meritorum adoreis, tot miraculorum trophæis illuſtriſſimæ, in omnibus totius orbis terrarum gentibus conferri poteſt? Nec verbum amplius addo.

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

ACACI AXELII.

ORA-

ORATIO ACACII AXELII von Görholm, Sueci, contra POLONIAM.

EGo ab iis, inclyte Princeps, qui pro Germania tulerunt ſuffragia, uti ne latum quidem unguem diſcedo: ita exiſtimo, amici mei MOSCHII *Polonicam laudationem ſic accipiendam eſſe, quemadmodum aſtrologorum calendaria plerunq; ſuo merito æſtimari ſolent; in quibus ſi ordine prædictionum præpoſtero pro humido ſiccum, pro calido frigidum ponatur, & univerſa tempeſtatum πρόγνωσις in characteres vertatur contrarios; dummodò illis temporibus, in quæ vix incertitudo cadit, nihil aſſignetur incongruum; ſcilicet, neque Natalem Domini extremis æſtibus torrendò, neque Joannem Baptiſtam horridâ glacie & inteſis frigoribus adſtringẽdò; vix curæ fuerit cordato, pignore depoſito de eventibus alterutrius faſtorũ ordinis certaturo, primum an inverſum capiat; non ambigenti, neutrum ad formulam & præſcriptum reſponſurum eſſe. Et tamen illa tua oratio, mi* MOSCHI, *pro argumenti tenuitate ſatis prolixa, nimis*

Mich. de Montaigne liv. 2. chap. 17.

mihi brevis & conciſa fuit, pro modo voluptatis, quam ex ea cepi multò maximam. Audivi enim libens: ſed omninò eo adfectu, quo hiſtriones, mimos, & id genꝰ ſpectamus; qui nullâ aliâ re magis accepti & grati ſunt, quàm quòd ſalſis dicteriis populum delectant, & dum riſum captant, irridentur. Quid verò tibi animi eſt, barbaram Poloniam effreni confidentiâ ſic prædicare, ſic ſupra alias omnes terras ac nationes extollere? An fortè cum Archippo aſini umbram, cum Glauco injuſtitiam, cum Polycrate & Iſocrate Buſiridem, cum Favorino Therſiten & quartanam, cum Dione Pruſæo philoſopho pſittacum, cum Sineſio calvitiem, cum Luciano vitam paraſiticam & muſcam, cum Libanio bovem, cum Mirandula barbariem, cum Cælio Calcagnino pulicem, cum Eraſmo μωρίαν, *cum Pirckheimero podagram, cum Heinſio pediculum, & cum aliis alias res frivolas & nihili laudantibus; an, inquam, eodem modo & tu in Poloniæ laudatione, ingenioſi laudem venari voluiſti? Equidem nunquam crediderim, etiam Polonos ipſos, omnium populorum maximè Suffenos, cum Hiſpanis, Italis, Gallis, nedum cum Germanis, de ſumma dignitatis prærogativa, vel verbum commutaturos eſſe: ſi fecerint, mirabor; & credam, petitionem Catonis & Vatinii tam imparem non fuiſſe.*

Quid autem de Polonia judicandum ſit, palam ſignificavit Henricus Andium Dux, quando in Re-

gen

gem Poloniæ ſe electum eſſe intellexit: cum electionẽ illâ exilium ſibi indictum interpretaretur; & Joanni Monlucio, Valentiæ Epiſcopo, tanti honoris conciliatori eam rependeret gratiam, ut ſe ſemper deinceps alienum ab eo præbuerit. Quinetiam Galli quidam, qui in Henrici comitatu tunc erant, illis coloribus depinxerunt Poloniam, ac ſi miſeria & barbaries ipſa ibi haberet propriam ſedem, & perpetuum domiciliũ; diſertis verbis teſtati, minimè fuiſſe opus, ut Polonorum delegati, qui decretum electionis ad novum Regem in Galliam attulerant, tantopere efflagitârint cautionem, nulli Gallorum prædia & bona in ditionibus Polonicis acquirendi facultatem datum iri; cum ex illorum numero nemo tam eſſet abjectæ ſortis, qui magnus Dux Lituaniæ eſſe optaverit. *Fortaſſis nec alii optaverint, qui amœnioribus & fertilioribus locis aſſueti, in horrida illa, aſpera, & maximam partem ſilvis deſertiſq; impedita venerint: ubi vel fertiles agri (uti in Podolia) tam ſunt duri ac petroſi nonnunquam, ut biſſeni boves aratro uni ducendo vix ſufficiant: ubi quoque interdum tanta vis eſt frigoris, ut radicitus areſcant arbores, & aqua ex editiori loco effuſa, priuſquam terram contigerit, in glaciem concreſcat. quanquam hæc cœli intemperies aliquando Poloniæ bono ceſſit. cum enim A. Chr.* cIↃ. CCCC. XCVIII. *ſeptuaginta Turcarum millia in Ruſſiam penetraviſſent; derepente immenſum gelu cum copioſiſſima nive in illos tantâ vehementiâ graſſatum eſt, ut ſupra XL. millia*

Thuan. hiſt. lib. 56. & 68.

&c. & n' eſtoit point de beſoing, que leurs Ambaſſadeurs eſtans à Paris fiſſent tant d'inſtance, afin qu'il ne nous fuſt permis de rien acquerir par deçà: car ie crois, que le plus maloſtru de noſtre trouppe ne voudroit pas eſtre grãd Duc de Lithuanie. ſic Gallus quidam ſcribit ex Poloniã.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tomo 2.

S. Neugeb. rer. Polon. lib. 1.

Theod. Zvinger. Meth. Apodem. lib. 2. c. 33. ex Cromero.

millia aſſerint, multiq; interfectorum equorum ventribus etiamnum calentibus ſeſe illatebrâſſe fuerint deprehenſi. quæ res Turcis religionem incuſſit, ut ſibi perſuaſerint, Ruſſos & Polonos divinitus defendi. Verùm oleum & operam perdiderit, qui in Polonia delitias requiſierit: & tu, mi MOSCHI, planè præter rem ex Stoicæ Philoſophiæ penetralibus opum & ædificiorum ſplendorem diſſuaſiſti: cum Polonia non veræ opulentiæ & magnificentiæ, non copiæ cornu; ſed tenuitatis tantùm & meræ inopiæ ſit capax. Certè tota Samogitia, provincia haut anguſtis finibus clauſa, nec urbem, nec arcem quidem, aut præſtantiorem domum habet; Nobilesque in tuguriis duntaxat ſtabulantur. Quemadmodum tamen apud inferiores Germanos, & alibi quoq; peſſimo more caſeum vulgò tam diu ſervant, dum totus in vermiculos reſolvatur, & tum demũ viva animalcula, ipſam putidiſſimi cibi putredinem paulo ſacchari adſperſo nimis avidè vorant delicatiſſimi epulones: ſic Polonis natura atque fortuna pro illorum indole & ingenio abundè proſpexit, & contulit delicias ruris & inficetiarum pleniſſimas; quas illis, ſpondeo reſpondeo, nemo noſtrûm invidebit.

Ab. Ortelius in orbis Theatro. Sigiſm. Baro Herberſtenius in hiſt. Moſchovitica. Merc. Britann. in terra Auſtrali lib. 1. cap. 6.

Atenim in univerſum mores Polonorum, ad cenſuram vocanti mirum accidit; quî fieri poſſit, ut illi tot magnis vitiis occupentur, & fere cum virtute commercii habeant nihil. Nam ut de Religione Chriſtiana primùm loquar; quot ea ſuperſtitionum & errorum monſtris deturpatur à Polonis? quàm illa impurè habita

in Po-

in Polonia? Mahumetani Tartari, infames ritus propè Vilnam ſummâ licentiâ obſervant. Imò ſunt hodieq; inter Lituanos & Samogitas quàm plurimi, qui ſerpentes quoſdam, Givoiitos *patriâ linguâ dictos, domi ſuæ fovent, & numinis inſtar colunt, eoſq; certo anni tempore precibus ſacrificuli evocant ad menſam fercula ſingula delibatum: & penatibus illis non comparentibus nec prægustantibus, magnas calamitates ſeſe ſubituros eſſe credunt peſſimi ominatores. Neque hiſce tamen profanis & miſellis diis finiunt idolomaniã ſuam: cum aliquibus in locis Ruſſiæ, Lituaniæ, ac Samogitiæ, agreſtis plebs in honorem Diaboli etiam ſolennes epulas ſub finem menſis Octobris inſtituat. Namque patribusfamiliarũ cum uxoribus, liberis, & ſervis ad locum ferali convivio deſtinatum convenientibus, menſaq; gentili more inſtructâ, & jam vitulo, porco & porcâ, gallo & gallinâ, & cæteris jumentis domeſticis, in futurum ſacrificium adductis: tum incantator quiſpiam, verba quædam demurmurans, animal immolandum baculo percutere orditur, quem dein reliqua turba ſequitur, clamãdo:* hæc tibi, ô Ziemiennik Deus *(ſic dæmonem appellant)* offerimus, gratiasque tibi agimus, quòd nos hoc anno incolumes conſervare dignatus es; nunc verò te rogamus, ut & in poſterum nos tueri ab igne, ferro, peſte, & inimicis quibuſlibet defendere digneris. *inde carnes mactatorum animalium edunt; ſed ab unoquoque ferculo particulam amputant prius, & in omnes ædium angulos cum hiſce*

S. Neugeb. rer. Polon. lib. 5. Alex. Guagn. hiſt. Pol. tom. 1.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 2.

Ph. Camer. Medit. Hiſt. Cent. 1. c. *69*.

verbis projiciunt: hæc, ô Ziemiennik, noſtra holocauſta ſuſcipe, & comede benignus. *Quot cruces, quot furcas, hîc ponunt Poloni Chriſto noſtro, ô mei auditores? & quis Chriſtianus inter illos infernales & reptiles Deos Dominum Chriſtum noſtrum quærat?* Malheureux eſt le pays, auquel le diable eſt en haut prix. *Adeò verò ſuperſtitionibus dediti ſunt Samogitæ; ut etiam aratris ex puro puto ligno factis, quibus ſolis utuntur, ſingularem quandam virtutem tribuant. Idcirco quidam provinciæ præfectus, qui colonorum labores levaturus ferreos vomeres, veluti agricolationi aptiores, fabricari mandaverat, cum mox à reformatis vomeribus per aliquot annos ſegetes agricolarum exſpectationi ob aëris inclementiam non ſatisfacerent, ille vulgi, agrorum ſuorum ſterilitatem ferreis vomeribus pertinaciter adſcribentis, ſeditionem metuens, confeſtim amoto ferro agriculturam moribus & vomeribus antiquis reſtituit. Aliàs in reliqua plebe Polonica, quãtumvis nullis idololatricis cultibus fœdata, videre eſt inſignem in religionis notitia ruditatem; penè ad exemplum plebejorum Moſchovitarum; ex quibus Dominicam orationem pauci ſciunt, dicuntque*, Orationem Dominicam & confeſsionem ſcire, dominorum & ſacerdotum, qui nullis laboribus occupantur, opus eſſe; ſibi autem in Deum & filium ejus Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum ſimpliciter credere, ſatis eſſe. *Sed quid hoc eſt, Auditores? an tantus ſtupor inceſſit plebem Polonicam, ut ſinceru*

Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 2.

& le-

& legitimũ Divini numinis cultum non percipiat? an verò mala tractatio dominorum illam durioribus exercet operis, quàm ut quicquam temporis pro capitibus Chriſtianæ religionis addiſcendis habeat reliquũ? Nimirum quod Ditmarus, Epiſcopus Merſeburgenſis, jam ante quingentos annos de populo Polonico ſcripſit, illum more bovis eſſe paſcẽdum, & tardi ritu aſini caſtigandum, & ſine pœna gravi non poſſe cum ſalute Principis tractari: hoc Nobilitas in ſubditis non perfunctoriè hodie exequitur. præcipuè tamen in Lituania ruſticorum conditio eſt duriſſima. nam ut quiſque dominus famulorum catervâ ſtipatus domum coloni alicujus ingreditur, impunè quidvis facere, res quaſcũque rapere, abſumere; & colonum etiam verberibus crudeliter cædere poteſt. nec colonis ad dominos ſuos ſine muneribus aditus patet: & admiſſi ilico ad officiales rejiciuntur; qui niſi donis mitigentur, juſtè decernunt nihil: & profectò in Lituania quodlibet judicis verbulum, aurum eſt. prætereà ſingulæ ſeptimanæ in operas ita diſtribui ſolent: ut coloni quinque aut ſex dies negotiis dominicis impendant, die verò Lunæ res privatas curent; & ſic plerunque diebus Solis (nam neſeſtis diebus quidem ſunt feriati) quodvis opus abſolvant, arando, occando, runcando, paſtinando, metendo, triturando, & id genus: ideoque ſi quis Roxolanũ interrogaverit; quare Dominico die laboras? continuò is reſpondebit, quia & die Dominico comedere oportet. Atq; Nobiles inſuper non ſolùm in glebæ adſcriptitios,

lib. 8. Chronicor. Guil. Barclajus cont. Monarchomach. lib. 4. cap. 13.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 2.

Sal. Neugeb. rer. Polon. lib. 11. Alex. Guag. rer. Pol. tomo. 2.

quos Kmethones & Clophos *vocant, jus vitæ & necis paſſim uſurpant: ſed & ſi quis ex iſtis fortè capitis fuerit damnatus, tum de ſeipſo, jubente domino, ſupplicium ſumere, ſuisq́ manibus ſe ſuſpendere, minis, loris, & fuſtibus impellitur. quæ dira conſuetudo haud dubiè Vitoldo Lituaniæ Duci originem debet: cujus ſeveritatem, imò immanitatem, adeò provinciales extimuerunt; ut cum dixiſſet aliquando duobus pluribúſve;* ite ocyus, ac laqueo vos appendite; *nemo imperium ſubterfugerit, audituſq́ nonnunquam ſit, qui currens hortatus alios,* eamus quàm properanter, *ingeminaverit,* ne bilem Domini commoveamus.

Æneas Silvius in Paral. Alfonſin. l. 2. c. 19.

Sal. Neugeb. rer. Polon. lib. 3.

Quanquam & leges Polonorum, potiſſimùm Caſimiri magni (qui tamen plebejorum Rex appellabatur; & ex eo ingentem æquitatis laudem erat meritus, quòd morem barbarum jurisjurandi conceptis verbis dandi abrogaverat; in quo ſi quis verbo lapſus eſſet, atque adeò ſi titubaſſet, causâ quantumvis juſtâ cadebat) nõ parùm illam ſævitiam exaſperâſſe, aut firmâſſe videntur: cum Rex ille in Divinæ ſapientiæ arcem, profanum humanæ ſtultitiæ arietem, rigorem legum divinarum, *ut ajebat,* correcturus, *impio impetu immitteret; atque cædem Nobilium à Nobilibus admiſſam aureis XXX. vindicandam; ſi plebejus Nobilem occidiſſet, pœnam pecuniariam duplicandam; ſi Nobilis plebejum interfeciſſet, etiam ex inſidiis, pœnam X. aureorũ eſſe, injuſtiſſimè ſtatueret. quâ impunitate occidendi propoſitâ, innumerabiles cædes conſecutæ ſunt: ut*

lib. 1. Statut. Polon. c. 15. art. 6. lib. 7. Henr. Arniſæus de jure majeſt. lib. 2. cap. 3. nu. 8. Jo. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 5. & l. 6. cap. 6.

ut Sigiſmundus I in comitiis Petricovienſibus infi-ciari non potuerit, ex levitate pœnarum neminem vel in ipſis templis amplius tutum eſſe. Atque Sigiſmundus ille, auctis regni opibus, pœnas geminavit quidem; & præterea legi ſubrogavit, ut ſicarius LVIII hebdomadas carcere publico attineretur; hoc tamen peſſimo corollario, quòd triennii præſcriptionem cuilibet homicidio indulſerit; & patronum, qui clientem ſive Kmethonem ſuum interemiſſet, ab omni ſeu publica ſeu privata accuſatione liberum eſſe voluerit. Ex quibus, mi Moſchi, non tantum legum DEI *& Religionis Chriſtianæ deſpectum & neglectum (quem tamen Poloni non leviori Arrianæ hæreſeos in tutelam & patrocinium receptæ facinore vehemẽter adaugent) intelligere & cenſere; ſed & unà nullo negotio conjicere potes, quantùm jam in Polonorum incivilitatem & cætera morum flagitia ſim dicturus. noli verò expectare, ut in laudes Germanorum priùs expediam linguã, longoq; argumentorum contextu demonſtrem, ſi quid in Polonia nunc ſuperſit probum, & elegantioribus moribus congruum, illud maximè Germanorum induſtriæ & virtuti attribuendum eſſe. Quis enim tam ſit hoſpes in veterum monumentis, qui hæc ignoret? quis tam hoſtis ſit veritatis, qui id neget? Germani, Germani ſunt, qui Poloniam & Equeſtrium familiarum, & opificum atque mercatorum coloniis jam olim nobilitaverunt: quod arguunt cùm multarum illuſtrium gentium inſignia atque nomina; tum*

[Margin: A. C. 1523.]

[Margin: *H. Treutlerus ſcribit. Stephanum regem hæc emẽdâſſe.* volum. 1. diſp. 1. th. 9. lit. b.]

[Margin: S. Neugeb. rer. Polon. lib. 1. & 3.]

Hodie in univerſa Europa ſuperſunt XI. matrices linguæ: Latina, Græca, Teutonica, Slavonica, Epirotica, Tartarica, Vngarica, Finnonica, Hirlandica, Cãtabrica, Britannica. Ioſeph. Scalig. licet Britannicam Germaniſmi ſobolem eſſe ſcribat, I. Iſac. Pontan. in Gloſſario priſco Gall.

ipſaquoq; Polonorum lingua; quæ cum ſit Slavica, atq; Polonis, Bohemis, Ruſsis, Moſcis, Moravis, Sileſiis, Caſſubiis, Croatis, Bulgaris, Raſciis, Serbis, Illyriis, & univerſo nomini Slavonico cõmunis, adeoq; illi cum Germanica, aut ulla alia matrice lingua, nihil intercedat cognationis: tamen permulta inſtrumentorũ, operum, & aliarum rerũ ad opificia & communem vitã pertinentium vocabula, à finitimis & priſcis incolis Germanis mutuata eſt. Suntq; etiamnum ſparſim in urbibus mercatores atque opifices Germani plurimi: & præſertim in ditionibus Ruſsiæ & Scepuſio, majoriq; Poloniæ vicinis, tota oppida pagiq; tantùm à Germanis ferè incoluntur.

Carol. Sigonius de Occident. Imperio lib. 7.

Verùm quid contra Polonos habeo dicere amplius? Valentinianus major, Auditores, cum olim Sarmatiæ legatorum, pacem petentium, habitum ſordidum deſpectumq; notâſſet, quæſivit, nunquid Sarmatæ omnes ejuſmodi eſſent? *legatisq; reſpondentibus, Sarmatarum optimos atque ornatiſsimos ad illum ex conſuetudine miſſos eſſe; Imperator irâ accẽſus exclamavit,* malè ſecum eſſe actum, quòd ſe imperante gens tam ſordida finibus ſuis nollet eſſe contenta. *Et tamen Valentinianus A. tunc ſordes tantùm veſtium in Sarmati notavit: qui ſi mentis animi impuritates in populo Polonico potuiſſet aſpicere, quibus contumeliis & imprecationibus adverſus illos fuiſſet uſus, ô mei Auditores? Quid enim Valentinianum dicturum fuiſſe putatis ad Popieli II. deteſtabile, & tot crudeliſsimis ſceleribu*

cumu

cumulatum facinus? Ille ſiquidem, patri Popielo per omnia ſimilis, cum amari à ſuis non mereretur, & metui mallet, veritus, ne regno exueretur, ſimulato morbo patruos omnes, quorum autoritatem maximopere reformidabat, accerſit; & invaletudinẽ exaggerans, quaſi jam jam moriturus, eorum fidei uxorem ac liberos commendat; tum ſingulos blandè appellando, in ſignum amoris poculum, cui aſtu reginæ venenum erat mixtum, circumlatum præbibere ſe fingit, quod tamen ne extremis quidem attigerat labiis. ex quo ubi patrui ordine biberunt, & poſtea ſalutato rege abierunt, ſtatim vi veneni in furorem verſi, & tandem ingentibus cruciatibus exanimati ſunt: quos dein regina, quaſi mariti ſui vitæ inſidiatos, juſtâque DEI *vindictâ percuſſos, ſubitò periiſſe divulgat: & tanquam ſepulturâ indignos in lacum Goplo projici mandat. cæleſte autem & juſtum Numen hanc atrocitatem non prætermiſit inultam.* S.Neugeb. rer. Polon. lib. 2. Alex. Guagn. hiſt. Pol. tomo 1. *nam ex cadaveribus putrefactis enati mures inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cum ſcelerata uxore atq; liberis fugientem quoquoverſus per aquam flammamq; perſequuntur; nihil clauſtris, nihil abigentium ſatellitum auxiliis quicquam impedientibus. poſtremoq; diffugientibus omnibus domeſticis, abſumptis priùs filiis Lecho & Popielo, atq; uxore etiã, ille ultim⁹ lentâ morte à murib⁹ in arce Cruſvicia corroſus & depaſtus eſt: eventu docente, in fatis filii & nepotũ fuiſſe votũ Popieli patris, ſubinde ſibi imprecari ſoliti;* ô utinã à murib⁹ corroderer! *Eandẽ verò murium carnificinã, divinitus juſſam, paßi ſunt; alius* A. C. 823.

Polo-

S. Neugeb. rer. Polon. lib. 3. Gulielm. Iſengrinius rer. Spirenſ. lib. 10. Phil. Camerarius med. hiſtor. cent. 2. c. 12.

Polonus, Mieczislaus Dux Cujaviæ, qui inopum, pupillorum ac viduarum bona injuſtè diripuerat; & in Germania (ô patriæ nævum!) Hatto Archiepiſcopus Moguntinus, qui pauperes, ſpe frumentorum accipiendorum factâ, in horrea quædam vocatos, admotis ignibus nefariè combuſſerat. Quid aũt Valentiniani maneis hîc expergefacio? tuam conſcientiam appello MOSCHI; *dic mihi, quâ parte civilem & moratum facis Suitrigalum Ducem Lituaniæ? cui modulus vitæ fuit culina; & qui nunquam è domo pedem movit, quin diſpenſatorem percontaretur*, an librum, quem ſibi de arte popinaria accuratiſſimè componi curaverat, ſecum afferret: *apud quem etiã cœna non minùs ſex horarum fuit; nec fercula minùs quàm triginta & centum, dum ille ligurit, appoſita ſunt. Dic iterum, mi* MOSCHI, *quâ ratione temperantiæ & caſtitatis leges cum moribus Lituanorum concilias, quibus conjugiorum ſanctitatem rivalium licentiâ temerare licet? Equidem olim Dux quidam Oppaviæ uxori adventanti, quam in Lituania duxerat, obviam procedens, ubi in comitatu illius adoleſcentem offendit formâ egregium, robuſto corpore, in plumis jacentem, penſili curru advectum, & interrogavit* quiſnam eſſet? *(exiſtimaverat autem, conjugis ſuæ fratrem, aut propinquum aliquem eſſe) cum ex reſponſo intellexiſſet*, apud Lituanos more patrio nuptas, quæ nobiles quidem eſſent, unum pluréſve cõcubinos pro viri facultatibus alere conſueviſſe, qui negligenti vel aliâ quâ-

Æn. Silvius in Parall. Alfonſ. lib. 2. cap. 13.

Steph. Forcatul. in Polonia felice.

Aen. Silvius in Paral. Alfonſin. li. 4. cap. 8.

vis cauſâ impedito marito in oneribus matrimonii ferundis & ſuſtinendis veluti ſuccenturiaretur; illumque ſucciplenum juvenem propterea adductum fuiſſe, qui ipſius infrequentiam ſuppleret; *Dux nebulonem illum vicarium canibus laniandum objecturus erat, niſi ab amicis interceſſum fuiſſet.*

Quòd ſi jam ipſam quoque Nobilitatem Polonicam univerſam ad Ordinis Equeſtris notas adhuc preſſiùs conferre velimus; quotuſquiſque erit in aliquo numero? quotuſquiſque ignobilitatem animi, & incivilitatem, titulorum ornamentis non palliabit ſuperbè? Maroccianus Rex ante aliquot annos ad Ordines Belgii confœderatos dedit literas, quæ longiſſimũ continebant titulum, triginta verſibus rhythmicis conſcriptum; quem ſequebantur tres aut quatuor lineæ, rem ipſam cujus gratiâ literæ exaratæ erant, exponentes; ita ut prologus fabulâ multis partibus major eſſet: ſic fere Poloni verbis tantùm Nobilitatem ſuam jactant, & virtute quaſi deficiunt; videnturq́; quodammodo mendicorum eſſe æmuli, qui ad exemplum ditiorum etiam ſuas magnificentias, dignitates, & neſcio quam politiam alicubi obſervant. Et quo alio pretio habeam Duces Giedrocenſes in Lituania: qui cum ſint pauperrimi, & vix colonorum conditionem adæquent, atque in famulatu plerunque vitam tolerent; tamen ſi alio quàm Ducum nomine appellentur, non ſine acerba injuriæ exprobratione graviter iraſcuntur: ſicuti & genus ſuum ad Ducum Li-

A. C. 1606. Joſ. Scalig. in Epiſt. ad Stephan. Ubert. Aurel.

Mos eſt Polonorũ, de magnis maiora loqui. Aen. Silvius Epiſt. 81.

Mich. de Montaigne liv. 3. chap. 13.

Alex. Guagnin. rer. Polon. tom. 1.

tuaniæ proſapiam referunt, ac inſignibus Ducatus Lituaniæ antiquis utuntur? Nec quoſcunq; alios duponดios & minorum gentium Nobiles, quibus tota Polonia, & penè omnes ejus caſulæ mirificè ſcatent, fecerim pluris. Cum enim paulò lautiores & opulenti proceres ſatellitio gaudeant populoſo, & id ex ſolis fere Nobilibus illis diobolaribus ferruminent: iſti tamen minimè omnium, quæ aliàs miniſtrorum ac famulorũ ſunt, munera obeunt, ſed domini juſſa arroganti reſponſo avertere ſolent, ruſticum quærendũ eſſe, qui ignobilib⁹ laboribus defungatur. *propterea ſinguli ejuſmodi famuli plerunq; alios aliquot famulos, & iſti iterum alios, atq; hi rurſus ſuos pueros ad quartum uſq; ordinem, habent: qui omnes ejuſdem domini impenſis aluntur, & ab eodem ſalaria ſua accipiunt. & inter illos officium ſuũ facit optimè, qui pro ſanitate domini bibit fortiſſimè: pleriq; ad menſam tantùm miniſtrant, cætera immunes: ideoq; ſtatim à prãdio cœnâve, inclinatis de more gẽtis coram domino genubus, apertisq; capitibus, quò volunt, evagantur; & quandoq; triduo, quatriduo, vel integrâ etiã ſeptimanâ in ganeis ac popinis luxuriant: domino, ubi interim fuerint, raròinterrogãte: aut ſi interroget, reſpondebunt illi,* pro ſalute domini ſe hilariter bibiſſe: *pro qua adfectus benevoli ſignificatione nõ modò gratias agit dominus, verùm etiã bibones illos honorario quodam liberaliter remuneratur. qua quidẽ in re latrunculus quidã appoſitè ſcenæ ſe attemperavit. cum enim Epiſcopi cujuſdã aulam, ſive potiùs menſam diu*

Alex. Guagnin. rer. Polon. tomo 2.

ſecta-

ſectaretur; tandem reliquis aulicis mercedem & ſtipendia petentibus, & ipſe ſe immiſcuit. quibus adverſus eum murmurantibus, quòd nulli omninò alicui miniſterio obnoxius mercedem expectaret; Epiſcopus ex eo quærit, cuínam inſerviat? tibi reverendiſsime domine, *ait ille,* inſervio, & ad aliorum exemplum officii mei partes gnaviter impleo: *& rurſus Epiſcopo, ecquod illud eſſet officium? interroganti,* quotidie, *inquit ille,* bis ad menſam tuam largiter edo & bibo. *ad hæc Epiſcopus ſubridens illi deinde ſtipendiũ perſolvit.*

Jam verò ſi ad fidem publicam reſpiciam, Auditores: penè prius quæſiverim, an unquã illam habuerint Poloni, quàm quoties perdiderint? Apud Troglodytas lacus eſt, qui ter de die fit amarus ſalſusq́, ac deinde dulcis; totiesq́ etiã noctu; unde & inſanus eſt dictus: ſic Poloniæ Nobiles magna ex parte inſaniunt; uti profectò fidem, ſuâ naturâ ſemper ſibi cõſtantem, non rarò in omnes formas viliſsimè variârunt. In Wilhelmo Auſtriaco, quos fidei fecerunt ludos? Ceſſante veterum Poloniæ regum ſtirpe invitant illum in Poloniam, ei Hedwigẽ poſtremi regis Ludovici filiam dant in uxorem, & regnum Poloniæ in dotem, atque reipub. gubernacula committunt: ſed non diu poſt, nullâ injuriâ, ſed odio tantùm in Germanorum nomen concepto, temere inflammati, Wilhelmo & regnum & nuptam auferunt: nec contenti abominabili hoc facinore, novum & memoriâ noſtrâ inauditum ſcelus adoriuntur, ac reginam, quæ alteri nupſerat,

Plin. hiſt. natural. lib. 31. cap. 2.

Aen. Silvius Epiſt. 101. ad Epiſc. Cracovienſem. Wolf. Lazi⁹ Genealog. Auſtr. comment. lib. 2.

novo regi, barbaro Lituano copulant, etiam reluctantem. Poſt hæc, tanquam parum fuiſſet, Wilhelmum tantâ rei indignitate de ſolio & matrimonio perfidè deturbâſſe; cum Imp. Albertus II. regnum Bohemiæ uxoriâ hereditate ſibi debitum vendicaret, Polonica Nobilitas & factioſorum quorundam Bohemorum ſuſcepit patrocium: quos tamen Albertus fortiter profligavit; jam ante de Polonorum levitate ita certus, ut Uladiſlai Lituani, Poloniæ Regis, unicam filiam in matrimonium crebrò oblatam, facetè abnuerit, injuriam patrui Wilhelmi obſtare cauſatus. *Inde mortuo Alberto, in filium ejus Ladiſlaum, adhuc infantem, longè ſceleratiùs graſſati ſunt Optimates Poloni. hic enim licet hereditario jure poſſideret Hungariam, & apud Albam Regalem jam more ſolenni inauguratus eſſet; illi tamen rebellibus Hungaris, & privatis cupiditatibus lenocinantes, Uladiſlaum V regem ſuum Polonum in Hungariam deducũt, legitimum regem puerum regno patrimoniali ſpoliant, & ea agunt omnia, quæ prædones in alieno facere ſueti.* Deus, Deus *autem innocentiã pueri Ladiſlai reſpexit, & ultrice dexterâ Polonos involvit clade Varnenſi; quâ non ſolùm Chriſtiano nomini labes violatæ fidei adſperſa (Amurathe Sultano in ipſo prælio, cum hoſtiam eccleſiaſtico ritu conſecratam, quam antea pacis inviolabiliter obſervandæ ab Uladiſlao acceperat pignori, è ſinu proferret, erectis ad cœlum oculis, vernacalâ linguâ altùm exclamante;* Crucifixe! Crucifixe! vide gentem tuam

J. Cuſpinianus in Imp. Alberto II.

J. Cuſpin. in Amurathe II. P. Jovius in Amurathe II. J. Leunclavius in Annal. Turc. & in Pandect. hiſtor. Turc. c. 116. 117. 118.

tuam perfidam, quæ te mihi pignoravit, nihiloque minùs adeò religiosè ſancitam pacem per ſummum ſcelus violavit: ſi Deus es aliquis, fac ut perjurii pœnam luat.) *Uladiſlaus Rex occiſus; verùm etiam Polonia ipſa ſic exhauſta & exanguis reddita eſt, ut tum vix reperiri potuerit, qui regnum illud ſuſcipere vel-* Aen. Silvius
et. d. Epiſt. *Non hìc audio, qui pro Polonis de ultimo diſcrimine, à Turcis Hungariæ impendente, callidè objiciunt; tanquam neceſſe fuerit, pro regni & Chriſtiani orbis ſalute prudentiorem regem, & quidem Uladiſlaum è Polonia, repudiato Ladislao pupillo, intrudere in Hungariam. ſi ita obtinuerit hoc factum, ut ad exemplum trahatur, rarus patri ſuccedet filius. Et poterant Uladislaus & Poloni, ſi ipſis Reip. Chriſtianæ atque Hungariæ ſalus tanti fuiſſet, poterant in communi periculo laboranti Hungariæ ſuppetias ferre, aut quaſi tutorio nomine pupillo infanti regnum conſervare: ſed eidem illud, ne matre quidem & univerſis regni ordinibus conſentientibus, & quantocunque Turcici belli metu urgente, nullo jure adimere poterant. Et quid dicam? Poloni in ejuſmodi occaſionibus verè gerunt animum Julianum; in ore ſemper habentes Euripidis verſus:* Sueton. in Julio. ca. 30.

> εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι
> κάλλιστον ἀδικεῖν:
>
> nam ſi violandum eſt jus, regnandi gratiâ
> violandum eſt.

Et quid aliud obtendere poſſunt illi Boruſſiæ intercep-

 ptioni,

ptioni, illi Livoniæ averſioni? quid? quòd Sigiſmundus Auguſtus rex, cum Livonorum patrocinium contra Moſchovitarum magnum Ducem ſuſcepiſſet, fœdere tamen cum Moſchovita percuſſo clientes non tam turpiter deſeruiſſe, quàm hoſti prodidiſſe fertur. Atqui nondum, mei auditores, nondum funerata eſt illa Germanorum virtus, quâ jam olim Polonos fecerunt ſibi tributarios: quod fecerunt olim, & hodie facere poſſunt; injurias ſuis illatas non negligent facilè, imò ulciſcentur cum aliquâ intercalatæ pœnæ uſurâ; atque etiam Barbarios Philippos ſuos ad legitimum obſequium reducent aliquando. Hoc autem Sigiſmundum Auguſtum Regem metuiſſe, non obſcuris indiciis inde colligo; quòd ad bellum ſocile Turcicum requiſitus, ſe in cauſam deſcenſurum negaret, niſi priùs Cæſar juri (quæ inter plures duriſſimas conditiones una fuit) quod in Boruſſia ſibi tribuat, Imperii nomine renunciet, idque comitiorum decreto ſanciatur. Sed dum Germani rei feliciter gerendæ expectant occaſiones; interim Poloni, ut quaſi in anteceſſum pœnis dandis exerceantur, vel domeſticis diſſidiis mutuùm vapulant, vel cæduntur à meis Suecis, vel fuſtigantur à Moſchis, vel à Turcis vexantur, vel etiam à Tartaris exagitantur. & quis Polonis cavebit, quin Tartari iterum auricularum colligant meſſem in Nobilitate Polonica? nam tempore Boleſlai Pudici Tartari irruptionem fecerunt in Poloniam, & devaſtatis omnibus provinciis, urbibus pagisq́ incenſis, demum totis viribus cum Polonis congreſſi ſunt; ſed cum pugnæ alea variè nutaret, tãdem ſignifer

Bod. de Repub. lib. 5. cap. 6.

Lib. Schafnaburg. Cruſius Annal. Suev. parte 2. lib. 7. c. 9.

A. C. 1571.

Thuan. hiſt. lib. 50.

gnifer Tartarus proceſſit, vexillum geſtans inſigne, cujus pictura X literæ figurā præ ſe ferebat, & in cuſpide haſtæ erat imago tetra nigraq; capitis humani barbati. id verò vexillū cum vehementiùs concuteret ſignifer, eo ipſo quoq; nebulā exhalabat denſiſſimam ac fœdiſſimā; quâ Polonis proſpectum non modò adimebat oēm, ſed & ſimul eos odore enecabat teterrimo, totumq; adeò exercitū hoſtilem miraculo rei ſtupefactum perturbabat. tunc Tartari ferro urgent, vulnerant, ſauciant, trucidāt: Poloni autem non ſecus quàm à grandine frumēta proſternuntur, calcātur, pereunt. quo prælio tanta multitudo Polonorū ex Principibus, Nobilibus, & plebe, occubuit; ut Tartari ſingulis cadaveribus ſingulas auriculas dexteras præcidendo novem ingentes ſaccos expleverint: *majori certè ſtragis editæ argumento, quàm cum olim poſt pugnam Cannenſem Annibal ad victoriæ fidem Carthaginem mitteret* aureos annulos, *à digitis occiſorum Romanorum detractos, quos Mago in veſtibulo curiæ juſſit effundi*, eorumq; tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium ſuper tres modios expleſſe, ſint quidam autores. *utrinq; tamen dignitas Equeſtris taxata eſt menſurâ. Cæterùm Polonicæ Nobilitatis fides, etiam erga Principes & Reges ſuos, jamdudum in Punicam degeneravit.* Poloni, *ait Radevicus*, nec Principibus ſuis fidem, nec naturâ propinquis debitam inveniuntur gratiam conſervare. *Profectò Leſcum Nigrum proceres immani deſeruerunt perfidiâ, evocato Conrado Maſoviorum Duce, in cujus verba quoq; juraverunt: unis Cracovienſibus illam*

Alex. Guagninus rer. Pol. tomo 1. S. Neugeb. lib. 3.

Livius decad. 3. lib. 3. ubi etiā addit, *famam propiorē vero eſſe, haud plus fuiſſe modio.* Florus lib. 2. c. 2. *modios duos* ſcribit.

Radevic⁹ in Appendice ad Ottō. Friſing. l. 1. c. 1.

S. Neugeb. rer. Polon. lib. 3.

illam nequam cõſpirationem deteſtantibus; qui omnia chariſſima, & vitam ipſam, legitimo obſequio & debitæ fidelitati poſthabebant. ſed Leſcus, qui in Hungariam profugerat, cum non contemnenda Ungarorum & Cumanorum auxilia à Ladislao rege impetrâſſet, ſtatim ducit in rebelles, pugnat ac vincit, victoriâq; utitur ſic moderatè, ut captivos dimiſerit omnes, proceribus culpam deprecantibus veniam dede-
A. C. 1285. *rit, Cracovienſibus autem pro conſtantia & fide gratias egerit; cujus urbis regimen Germanis ſolis, quorum fide in rebus dubiis præclarè eſſet erectus, deinceps attribuit proprium, etiam habitu cultuq; corporis ſui ad eorum formulam conformato, ut, quanti Germanos faceret, vel ſic oſtenderet. In Caſimiro I rege, an peccaverunt Poloni minùs? Non ignoraverunt, filii Caſimiri voluntates ad imperium matris Rixæ unicè componi: quâ pulsâ, filius quoque ſequi cogebatur. qui tamen in exilio iſto animum ad literarum ſtudia appulit, & Lutetiam Pariſiorum devenit: illinc in Italiam porrò; & denique pietate impulſus, in Cluniacenſi cœnobio Benedictinum Monachum profeſſus,* DEO *totum ſe vovit & ſacravit. intereà turbæ & fluctus in Polonia, ut in navi rectore vacua; audaciſſimo quòque in flagitiorum multitudine ac magnitudine imperium aut opes quærente: ideoque jam oculi animiq; meliùs conſulti requiſierunt ſuũ Caſimirum; decretumq; publicè, ut miſſâ legatione, ubi ubi terrarum eſſet, inveſtigaretur. ad Reginam*

S. Neugeb. rer. Polon. lib. 3. Alex. Guagn. hiſt. Pol. tomo I. J. Lipſius in monit. Polit. lib. 2. c. 3.

primò

primò ventum, ab ea Cluniacũ: & inveniunt Poloni nõ jam Caſimirum ſuũ, ſed Carolum, (nam & nomen mutaverat) eundẽq; ſacramenti religione, ſed & Diaconatus vinculo obſtrictum: ſine cunctatione præterita excuſant, patriæ diſcrimina & calamitates proponunt; illumq́; ut unicum præſidium & ſubſidium, Principem depoſcunt. ipſe fortiter recuſare, alienæ poteſtatis ſe jam oſtendere, nec quicquam cum mundanis rebus commercii eſſe. inſtant tamen legati; quos Caſimirus ad Abbatem, Abbas ad Pontificem Benedictum IX rejicit. atque iſte tandem indulget, nexumq́; religionis diſſolvit; datâ etiam veniâ conjugii; cum hac tamen pœnitentiæ Polonis indictæ lege; ut illi caput poſthac in coronam tonderent ritu monachali; itemq́; de plebe ſinguli quotannis obulum unum (qui etiamnum S. Petri nummus dicitur) in luminaria & cereos Divi Petri Romam conferrent; nec non ſinguli Equites feſtis ſolennibus, dum ſacra peraguntur, faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, quâ in ſacris utuntur ſacerdotes ac diaconi, è collo ſuſpenſam ferrent.

Hæc contumaciæ & proterviæ Polonorum exempla & famoſa ſtigmata, ſi feriò, mi Moſchi, juſtâ mẽtis trutinâ ponderare volueris; quid tandem in omni Nobilitate invenies elegans, civile, urbanum, come, manſuetum, fidele? quid in magno illo CL millium Nobilium numero reperies nobile? At quemadmodum in lingua Polonica vocabula ſunt, decem conſonantibus & unâ ſolâ vocali conſtantia, quæ

Vuu – ipſo

———— ipſo penè tremenda ſono

Gaſp. Scioppius in Scaligero Hypobolimæo. pag 92.

ad ingenium cœli ſui horrent, ut verè lapides, quibus audientium cerebrum excutiant, Poloni loqui videantur: ita eorum Nobilitas tot pravis humoribus & vitioſis moribus inquinata eſt, ut vix in paucis jucunda virtutum εὐφωνία *deprehendi poßit. Audi verò, quid Gallus ille, Henrici Galliarum & Poloniæ regis aulicus, in ipſa Polonia ſcripſerit de Nobilitate Polonica:* Quant à moy, *ait*, qui ne puis mentir, je vous diray fort libremẽt, que je ne vis jamais un ſi miſerable pays, tant de pauvre Nobleſſe, toute brutale & ſauvage; mais toutefois ſi pleine d' arrogance, qu' elle n' eſtime aucune nation. ce ſont choſes difficiles à repreſenter par eſcrit, & du tout impoſsibles à croire, que par ceux, qui les auroient veues. *hoc eſt.* ut de me dicam, qui mentiri non poſſum, hoc liberè profiteor, me nũquam vidiſſe regionem æquè miſeram; nuſpiam tot Nobiles pauperes, agreſtes, efferos, & tamen arrogantiâ ita barbarè ferocientes, ut omnes alias nationes dedignentur. quæ res difficulter literis comprehendi, ſed credi penitus non poſſunt, niſi ab illis, qui ipſimet viderunt, & experti ſunt. *Ex qua gentis inſolentia & barbarie haud dubiè profectum & illud eſt, quòd ferè ſoli mortalium ex regionibus longinquis Reges ſibi adſciſcunt; quaſi nulli apud eos imperio digni naſcerentur; vel, quod verius eſt, quòd nemo, niſi peregrinus & ignarus rerum Polonicarum, velit ſub regii nominis velamento ſplendidã ſervire ſervitutem. Poloni enim,*

Guil. Barclajus cõt. Monarchom. lib. 3. cap. 13.

ſi rem

ſi rem propiùs intueamur, nec regnum habent, nec regem; ſed oligarchicum regiminis genus, fucatâ regni ſpecie & inani regis titulo adumbratum. Et rectè cenſuit Chriſtina Cæſaris filia, Uladiſlai II uxor; ſummum illud jus & autoritatem Monarchiæ in Polonia umbratilem eſſe. *& Rex quidem ita Senatus poteſtati ſubjectus eſt, ut nec in rebus domeſticis, nec etiam in ducenda uxore, libero fruatur arbitrio; adeòque Jagello, cum tertium & quartum matrimonium ſine Senatus conſenſu cõtraxiſſet, perpetuis ob id jactatus fuerit diſcordiis. Staniſlaus Orichovius tamen planiſſimè rem expedit, qui in oratione de LL. Polon. ad regni proceres ſic verba fecit:* Rex Poloniæ nihil aliud eſt, quàm os quoddam regni veſtri, vobiſcum conjunctũ, libero ac legitimo veſtro ſuffragio; ut is prorſus nihil agat, nihil moliatur, ac ne loquatur quidẽ, niſi id, quod ex intimo ſenſu veſtro publicè ſit profectum. *Et quid multis verbis opus eſt? Sicuti Poloni in Latinæ linguæ pronunciatione multoties turpiter impingunt, & accẽtuum rationem fere habẽt nullam: (quis enim illud jocosè dictum non audiverit?* nos ſumus Nobĭles Polōni: non curāmus quantitātem ſyllabārum, modò ſit oratĭo congrŭa.) *pari illi ratione tractant Reges ſuos, pari veneratione exercent Religionem, pari cultu & honore proſequuntur fidem, honeſtatem, & virtutem omnem. Dixi, illuſtriſsime Princeps.*

M. Cromer. lib. 6. de mag Pol. S. Neugebau. rer. Polon. lib. 3.

vide & Hen. Arniſæum in Doct. Polit. lib. 1. c. 8.

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

LAURENTI WENSINI.

ORA-

ORATIO

LAVRENTII

von Wenſin/ Holſati,

pro

ITALIA.

ALexandri Magni hoc fertur: cum legiſſet illos Homericos verſus, quibus Hectore provocante è novem ducibus, qui omnes pugnare cupiebant, unum deligi placeret ſortis eventu, & trepidâ conceptione votorum Jovem Opt. Max. totus precaretur exercitus, ut Ajacem vel Tydei filium, aut ipſum Regem ditium Mycenarum ſortiri pateretur Agamemnonē: occiderem, *inquit Alexander,* illum; qui me tertium nominâſſet. *Ita vir fortiſſimus inter novem tertius nominari recuſabat: ubi tamen pluribus antecelleret, quàm ſubeſſet. Quid verò futurum fuiſſet, magne Princeps; ſi tu olim Romæ ad P. C. præſente aliquo Julio Cæſare, de Europæ provinciarum inter ſeſe prærogativa, & de ſumma republica retuliſſes? quis Senatorum tertio loco Italiam, imò quis ſecundo nominare fuiſſet auſus? niſi hujus ignominioſæ collocationis unâ quis captare voluiſſet præmium; ut ſtatim vel unco in Tiberim traheretur, vel raptaretur ad Gemonias, vel de rupe Tar-*

Auſonius in Gratiar. act. ad Gratian. Imp.

peja dejiceretur. Italiæ enim ſoli contigit, ut veriſſimis ac juſtiſſimis laudibus deprædicaretur, omnium terrarum alumna; eadem & parens, numine Deûm electa, quæ cœlum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, rituſque molliret, & tot populorum diſcordes ferasque linguas ſermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret; breviterque, una cũctarum gentium in toto orbe patria fieret. *Quare mirari ſatis non poſſum, qui fiat, ut in hoc ampliſſimo conſeſſu, inter tot diverſiſſima regionum & nationum elogia, nemodum Italiam ſuſceperit laudandam: niſi, quod quibuſdam pretioſiſſimis gemmis interdum evenire ſolet, ut earum raritas omnem exuperet æſtimationem, & admiratio, non numus conſtituat pretium; eodem forſitan conſilio Italia hactenus tranſmiſſa ſit ſilentio, quòd magnitudine & felicitate ſuâ ita exceſſerit aliarum provinciarum modum, ut meritò omni comparatione & laudatione habeatur major. Admiratio quidem quæ maxima eſt, non parit verba, ſed ſilentium: ſed quia hoc in loco prorſus tacere, ſit Italiæ gloriam negligere, & in vilioris notæ conditionem conjicere; non committam ego, ut in Illuſtri hoc Collegio illa provinciarum illuſtriſſima, communi omnium collegarum meorum præteritione obſcuretur, atque ex noſtra ſive culpa, ſive incuria, ſuo antiquiſſimo & meritiſſimo primatus honore cadat. Dicam verò, inclyte Princeps, breviter, & in tranſcurſu tantùm. Namque uti ſol, quan-*

C. Plin. nat. hiſt. lib. 3. cap. 5.

A. Gel. noct. Attic. lib. 5. cap. 1.

quando altus incedit, & noſtrum Meridianum circulum attingit, minores jacit umbras; ubi verò devergit ad HoriZontes, umbras ſpargit multò vaſtiores: ſic Italiæ virtutes atque dotes, quæ longè ſupra aliarum nationum verticem, & veluti Zenith, conſpiciuntur excelſæ, hòc minùs ſeſe diffundunt inani aliquâ verborum oſtentatione.

Sed quid agam? An nihil, aut potiùs aliquid dicam de terræ bonis? Tanta in Italia cœli ſoliq; ad ſummam fertilitatem eſt conſenſio, tantaq; inde omnium rerum eſt nobilitas, ut quicquid eſt, quo carere vita non debeat, nuſquam ſit præſtantius. *Ager undiq; eſt benignus, lætus, copioſus, ad ſegetes aliaq; omnia proferenda ſupra modum adcommodus, magniq; ſuis cultoribus quæſtus, ſumptus autem exigui; adeòq; is omnium minimè cum ſuo domino luctatur. Atque Plinius, cum plura tritici genera referret;* Italico, *ait*, nullum comparaverim candore ac pondere, quo maximè diſcernitur; montanis modò comparetur Italiæ agris externũ; in quo principatum tenuit Bœotia; deinde Sicilia, mox Africa. *quod etiam omni ætate tam conſtanter creditum fuit;* ut jam ante mortem Alexandri Magni annis fere CXLV Sophocles Poëta, in fabula Triptolemo, frumentum Italicum ante cuncta laudaverit, ad verbum tranſlatâ ſententiâ,

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Plin. hiſtor. nat. lib. 37. cap. 13.

P. Merula Coſmogra. part. 2. lib. 4. cap. 4.

Plin. hiſtor. nat. l. 18. c. 7.

quæ

Celius Rhodiginus.

Bologna la graſſa: Padoua la paſſa.

Leander Albertus in deſcript. Umbriæ.

Plin. hiſtor. nat. lib. 17. cap. 4.

Servius Cõment. in Virgil.

quæ laus, *addit Plinius*, peculiaris hodieq; Italico eſt. *Cumq́ inſignis ſoli Italici ubertas innumeris pateat argumentis: hoc tamen eſt præclariſſimum, quòd Conſtantinus Palæologus dicere ſolitus eſt*; niſi ſciret, à ſanctiſſimis viris affirmari, in Oriente Paradiſum eſſe, ſuo judicio non alibi eum reperiri poſſe, quàm in perſuavi Patavina amœnitate. *Nonne verò etiam Roſcellanus ager in Umbria juxta lacum Velinum tam prodigè ferax fuiſſe ſcribitur, ut auctore Varrone, Cæſar Vopiſcus, cum cauſſam apud Cenſores ageret,* campos Roſeæ *dixerit* Italiæ ſumē eſſe; in quibus perticas pridie relictas gramen *unâ nocte* operiret? *quinetiam quantum per diem demtum eſſet, tantum per noctem creſceret? prorſus ad Virgilii de ſuæ Mantuæ paſcuis canentis aſſertionem*;

Virgil. 2. Georgic.

Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exiguâ tantum gelidus ros nocte reponet.

P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 4. cap. 4.

Ager autem Barianus in Apulia Peucetia, oleum, vinum, frumentum, amygdalam, goſſypium, aliosq́ fructus abundantiâ fundit incredibili. & unus ille vallis Oneliæ ager in Liguria tantò gaudet olei proventu, ut quandoq; duodeviginti, nõnunquam viginti millia urnarum, quas Barilas *vocant, reddat. Sic tota illa ora, quæ ab D. Remi, atque etiam ulteriùs, ad Genuam uſq; pertinet, tot tamq́ nobilibus arboribus itemq́ palmis ſummæ proceritatis & præſtantiæ ornata eſt, ut cum adſpectu, tum odoratu ſit perjucunda; hortis paſſim occurrentibus ad recreandas triſtes adflictasq́ hominum*

minum mentes amœniſſimis. & idem de mille aliis poteſt dici locis. Vitium *quoque* principatus in tantum peculiaris Italiæ eſt, ut vel hoc uno omnia gentiū viciſſe, quanquam odorifera, poſſit videri bona: quanquam ubique pubeſcentium odori nulla ſuavitas præfertur. *Cumqúe octoginta fere in toto orbe genera vini nobilia memoriæ prodiderit Plinius; duas ex eo numero partes attribuit Italiæ; longè propterea ante cunctas terras. Et quis non audivit laudes Setini (quod Divus Auguſtus prætulit omnibus, & fere ſecuti Principes) Cæcubi, Falerni, Albani, Surrentini, Maſſici, Statani, Caleni, Fundani, Veliternini, Privernatis, Signini, Prætutii, Anconitani, Palmeſii, Rhetici (naſcitur id in agro Veronenſi: atq; eſt ſaporis regii optimiqúe, & quod Theodericus Oſtro-Gothorum Rex Atheſi, & Hadriatico mari, ac deinde jumentis Romam uſque ſibi adferri curavit) Liguſtici item, Tabiani, & aliorum? Et quis ita ambiget, ab vino optimo* Oenotrię *natam fuiſſe appellationem? Quamvis &* Italię *nomen novum laudum contineat argumentum. ſiquidem Timæus in Hiſtoriis, quas oratione Græcâ de rebus populi Romani compoſuit, & M. Varro in Antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo nominatam ſcripſerunt:* quoniam boves Grȩcâ vetere linguâ ἰταλοὶ vocitati ſunt, quorum in Italia magna copia fuerit; bucetaque in ea terra gigni paſciqúe ſolita ſint complurima. *Nec armentoſiſſima tantùm Italia;*

Plin. lib. 14. in prooemio.

Plin. ibid. cap. 11.

Plin. ibid. cap. 6.

Merula d. l. ex Blondo & Caſſiodoro.

ita Servius exiſtimat.

A. Gel. noct. Att. lib. 11. cap. 1.

(Lucaniâ tamen ut à bobus & tauris celeberrimâ, cum etiam Lucilius antiquus Poëta id agnoverit hiſce verſiculis,

Lucilius.

Quem neque Lucanis oriundi montibu' Tauri
Ducere protelo validis cervicibu' poſſent:

ita Neapolitano regno à generoſiſſimis equis undiquaq; nobiliſſimo; ipſis inſuper Neapolitanis elegantem equitandi rationem ad unguem tenentibus & docentibus; dum ibi ſpectatorum oculos atque animos detinent pernicibus equorum in ſtadio curſibus; rotationibus agillimis, tolutim glomeratis hinc inde circulis; multiplicatis ad virgulæ rectricis nutum ſaltibus in altum quadrupedantibus) verùm etiam aliis pecoribus ſemper fuit Italia fortunatiſſima; ovium præcipuè gregibus ſummam commendationem promeritis. namque eſt

Hippol. à Collibus in Palatino.

Martialis.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Ita quoq; piſcium, volucrum, & quicquid animalium venatio, piſcatio, & aucupium deſiderant, in Italia paſſim beata & præſens eſt copia. Et quid de metallis, lapidibus, aliisq; muneribus dicam? Italia metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. ſed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiæ parci jubentium. *In Foro Julio Hydra fluvius eſt, & haud procul inde argenti vivi fodina. in agro Volaterrano nonnullis locis terra eſt lutea, ſimilis auripigmento, fœtidiſſi-*

Plin. lib. 3. cap. 20. & lib. 33. cap. 4.

P. Merula Coſmogra. part. 2. lib. 4. cap. 4.

tidiſsima: quamobrem incolæ regionis, quàm poſſunt ſtudioſè, iter hàc vitant; cum illa odorem exhalet tam gravem, ut ſupervolantes aves ſtatim concidant mortuæ. Magna quoque aluminis copia ante aliquot annos reperta eſt apud Etruſcos in territorio Maſſæ; uti & in Campania felice cuniculi ſunt, ex quibus effoditur ſulfur; atque ibidem convallis eſt, ubi alumen coquitur. adeòque alumine dives eſt Italia; ut ex una tatùm Gallia, ſingulis annis, illius mercis nomine, ſupra decies centena aureorum millia rotundet. Et quod commmodè, nec præter rem hìc enarrari poteſt: Bartholomæus Perdix, Genuenſis negotiator, Neapolim petens, cum avorum ætate Ænariam præterveheretur, & animadverteret, ex incendio, quod annis circiter centum ac ſexaginta tribus antè, ruptis repentè terræ viſceribus inſulam graviter adflixerat, quædam aluminoſa ſaxa ſcopulorum inſtar in litus provoluta eſſe; ea Perdix fornacibus poſtea excoxit, & in alumen diſſolvit, fuditque: revocatâ arte eâ, è Roccho Syriæ, ubi ipſe plures annos mercaturam fecerat, ab ſe allatâ; quæ multis antea ſeculis in Italia jacuerat. Viſuntur etiam multis in locis officinæ ſalariæ: atque apud Brutios mille paſsibus ab Altomontio (ubi colligitur Manna, noctu rorans, præſertim cum imbres diurnos liquidum purumque cœlum noctis excipit) ſalis fodinæ ſunt, in intima montis viſcera excavatæ; longitudine quædam IↃ, quædam CIↃ paſſuum,

Bodin. in reſponſo ad Maleſtretiū.

Jo. Jovian. Pontanus Hiſt. lib. 6.

Xxx 2 *aut*

aut ampliùs; unde ſalem effodiunt. Quanti verò ſunt pretii, lapis Tiburtinus, Gabinus, Albanus, marmor Iſtricum, & Lunenſe? columnæ etiamnum ad montes Lunæ peringentes, aliaqúe marmorum fruſta cernuntur; quæ florentibus rei Romanæ temporibus exciſa, dein autem, eâ labente, derelicta nemo exportavit vel expolivit. & hodie ex his locis marmora Piſas, Genuam, Florentiam, Romam, Bononiam, & in Galliam ulteriorem deferuntur; non tamen eâ magnitudine & copiâ, ut olim Romam ſolebant. pulchrè & verè Facius Ubertus:

Leander Albert. in deſcript. Hetr. Mediterr.

E vedemmo Carrara: ove la gente
trova il candido marmo in tanta copia,
che aſſai n' haurebbe tutto l' Oriente.

Cantico 6. lib. 3.

Leſcalia porro Volaterranenſis agri vicus, alabaſtro abũdat: ex quo ingenioſiſſimus quidam artifex Neapolitanus olim fecit organa pneumatica, Leoni X. P. M. muneri deſtinata; quo fatis intercepto, priuſquam illa perficerentur, Friderico Gonzagæ, primo Mantuæ Duci, donata fuêre. opus profectò, quod inter rara mirabiliaq; meritò debeat recenſeri. totæ enim fiſtulæ moduliq; ſunt ex alabaſtro. Prætereo hîc coralium, cryſtallum, Chalcitem, Porphyritem, Ophitem, Achatem, Chalcedonium, gemmam Vejentanam, lazuriũ, vitriolum, coccum tingendæ purpuræ, & innumeros atque inæſtimabiles alios terræ Italiæ theſauros. Non igitur refragari poſſum Polybio, Hiſtoricorum prudẽtiſſimo, Galliam Ciſalpinam, ſive Gallicam Italiam,

Leander d. l.

tot

tot invidendis & ſummis encomiis exornanti; illam nimirum planitiem, univerſo ambitu millia paſſuum CIↃ CCL *fere colligentem, omnium totius Europæ lon-* Polyb. hiſt lib. 2. *gè præſtantiſſimam, rebus univerſis ſic excellere, ut ne dici quidem ſatis poſſit.* περὶ γε μὴν τῆς ἀρετῆς, *ait ille,* La Lombardia è il giardino del mondo. ὐδ᾽ εἰπεῖν ῥᾴδιον. *Minùs autem omnibus aliis, Campaniam felicem dilaudantibus, obſtrepam; cum illa omnes Italiæ partes multis ſuperet partibus; & in eam* P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 4. cap. 25. *natura luxurians prodegiſſe videatur largiſſimo ſinu, quicquid uſpiam eſt deliciarum, amœnitatum, gaudiorum, & oblectationum.* omnium non modò Ita- Luc. Annæus Florus lib. 1. cap. 16. liâ, *inquit Florus*, ſed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga eſt. nihil mollius cœlo: nihil uberius ſolo: bis floribus vernat: ideò Liberi, Cereriſque certamen dicitur. nihil hoſpitalius mari. hîc illi nobiles portus, Cajeta, Miſenus, & tepentes fontibus Bajæ, Lucrinus & Avernus, quædam maris oſtia: hîc amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuvius, Aetnæi ignis imitator. *Inq; hac nobiliſſima Campania tribus cujuſque anni temporibus, vere, æſtate, autumno, fructus legi, oculatus & omni exceptione major teſtis adfir-* Lib. 1. *mat Dionyſius Halicarnaſſæus. Præ illa felicitate vileſcunt Alcinoi Regis pomaria, in quibus ver quotannis non renovatur, ſed jugi perflante Favonio*

    & pyra adulta pyris ſuccedunt, malaque malis:

ſordeſcit quoque Ereſus, feraciſſima Lesbi civitas, H. Salmuth in G. Pancirol. nova Repert. tit. 9. de Campan. *Theophraſti patria; licet cives ipſius Ereſios, ſimula-*

 chrum

chrum Cereris Ἑρμόχου *Delphico Apolloni conſecraſſe Athenæus fabuletur; eò quòd ager Ereſius præcipuæ bonitatis, candidiſſimumq́; frumentum produceret; cujus pollinem Mercurius ad Deos, ſi quando pane veſci voluerint, ſubvehere fingebatur. Certè nulla pars Italiæ provinciarumque Imperii Romani viſa fuit accommodatior ad earum ſpolia dilapidanda, vel ad opes orbis terrarum conſumendas, quàm ille Campanus ager à Capua (quæ urbs quondam inter tres maximas Romam, Karthaginemq́; numerata, ſæpiùs fuit Romanis ſubſidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, ſolatium annonæ) Neapolim, ulteriuſque protenſus, atque inde per litus uſque Cumas recurrens. Inprimis tamen placuit Neapolis ante omnia alia loca, quæ Romanis atque aliis, vel ſtudiorum, vel otii, vel voluptatis & deliciarum, atque etiam ſanitatis jucundiſſimus eſſet ſeceſſus: atque ita iſthic*

Steph. Vinand. Pighi⁹ in Hercule Prodicio.

Flor. d. l.

——— exemptum curis gravioribus ævum

Silius Ital.

egerunt P. Virgilius, qui Georgicorum libros ibidem compoſuit; T. Livius, Horatius Flaccus, Statius Papinius, Claudius Claudianus, Annejus Seneca, Agellius, Franciſcus Petrarcha Regi Neapolitano Roberto amiciſſimus; Antonius Beccadellus Bononienſis, cognomine Panormitanus, orator; Laurentius Valla Romanus, Porcellius Romanus poëta, Blondus Forolivienſis, Bartholomæus Facius Sulmonenſis; & alii innumerabiles. nec minùs hâc ætate Principes, Duces,

Leander in Campania Felice. P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. c. 25.

Duces, Marchiones, Comites, Barones, ſummatesq́ viri totius regni Neapolitani, majorem anni partem hìc exigunt: ut credam, paucas in orbe reperiri civitates, ubi par Nobilium & illuſtrium hominum cõveniat numerus. Verùm quid multis verbis opus eſt? quis unquam de felicitate Italiæ dubitavit? quis noſtrûm illius viſundæ deſiderio non ſtimulatur? quàm fervent paſſim itinera Italiæ hinc inde commeantibus Germanis, Polonis, Gallis, & cæteris Europæis? quàm verò ſit mihi jam volupe, non tantùm ea quæ dixi, ſed & quæ prætermiſi infinita, cenſere oculis; & ſimul inſignes illos urbium titulos coram dijudicare poſſe; quos Itali ſuâ linguâ in hunc modum efferunt?

Fama tra noi: Roma pompoſa & ſanta;
Venetia riccha, ſaggia, & ſignorile;
Napoli odorifera & gentile;
Fiorenza bella, tutto il volgo canta;
Grande Milano in Italia ſi vanta;
Bologna graſſa; & Ferrara civile;
Padoua forte; & Bergamo ſottile;
Genoua di ſuperbia altiera pianta;
Verona degna; & Perugia ſanguigna;
Breſcia l'armata; & Mantoa glorioſa;
Rimini buona; & Piſtoia ferrigna;
Siena de bel podere; Lucca induſtrioſa;
Furli bizarro, & Ravenna benigna;

P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. cap. 4.

Et

Et Singallia del aria noioſa;
Et Capoua amoroſa;
Piſa frendente; & Peſaro giardino;
Ancona del bel porto pellegrino;
Fedeliſsimo Vrbino,
Aſcoli tondo; & longo Recanate;
Foligno delle ſtrade inzuccarate,
Et par da cielo mandate;
Le belle donne de Fano, ſi dice;
Ma Siena poi tra l'altre piu felice.

Equidem nunquam animo in beatiſſimum illum Europæ Paradiſum excurro, (quod tamen creberrimè facio) quin ſtatim illos Virgilii aureos verſus in laudem Italiæ ſcriptos, memoriâ repetam; ſemper tamen cum aliquo auctario amoris ad priorem obſervātiam, quâ & divinum Poëtam, & optimam maximam terrarum, anteà eram complexus.

Sed neq; *(ait Maro)* Medorū ſilvæ, ditiſsima terra,
nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Virg. Georgic. lib. 2. laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
totaque thuriferis Panchæia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
invertêre, ſatis immanis dentibus Hydri
nec galeis, denſiſque virûm ſeges horruit haſtis:
ſed gravidæ fruges, & Bacchi Maſsicus humor
implevêre, tenent oleæque, armentaque læta.
Hinc bellator equus campo ſe ſe arduus infert:
hinc albi, Clitumne, greges; & maxima taurus

victi-

victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deûm duxêre triumfos.
Hîc ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas:
bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
At rabidæ tygres abſunt, & ſæva leonum
ſemina; nec miſeros fallunt aconita legentes:
nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
ſquammeus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operumq; laborem:
tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis:
fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorē? quodque alluit infra?
Anné lacus tantos? te, Lari maxime? teque
fluctibus & fremitu aſſurgens, Benace, marino?
An memorem portus? Lucrinoque addita clauſtra?
atque indignatum magnis ſtridoribus æquor?
Iulia quâ ponto longè ſonat unda refuſo,
Tyrrhenusq; fretis immittitur æſtus Avernis?
Hæc eadem argenti rivos, ærisque metalla
oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virûm Marſos, pubemque Sabellam,
aſſuetumque malo Ligurem, Volſcosque verutos
extulit: hæc Decios, Marios, magnoſque Camillos,
Scipiadas duros bello, & te, maxime Cæſar.

Quapropter ex Baſſis illis, qui Imperatorem Turcarum Amurathem III ad bellum gerendum incitabant, prudentiores Italiam præ aliis omnibus petendã

eſſe potentibus argumenis ſuaſerunt; non ſolùm, quòd ad orbis terrarum monarchiam, quam Turcæ ſemper ſibi tanquam ſcopum ſuarū actionum propoſitam habuerunt, nunquam illi perventuri eſſent, niſi prius Italiam in poteſtatem redegerint; cum ea, veluti centrum univerſi orbis, conſilia reliquis membris & auxilia ſuppeditare ſoleat, quibus aliorum machinationes impediuntur: verùm etiam, quòd nulla alia tam honeſta, tam fructuoſa, tamq́; glorioſa expeditio ſuſcipi poßit; quia ſcilicet Italia princeps ſit & propter ſitus opportunitatem, aëris temperiem, omnium rerum ad victum humanum neceſſariarum abundantiam, ampliſsimas & ditiſsimas urbes, & propter ſedem primariam Eccleſiæ Chriſtianæ, atq; antiquam Imperii Romani majeſtatem.

Laz. Soranzus in Ottomanno c. 57.

Quantum autem, honoratiſsime Princeps, univerſas terras antecedit Italia; tantum Itali omnes alias gentes ac populos omnium prærogativarum excellentiâ ac multiplicibus virtutum miraculis vincunt. Et uti fieri ſolet, quando exteri ſuburbanas villas Neapolitanas, aut Marmirolanam Ducis Mantuani, aut Pratelinum Florentini, aut Belvederium Vaticanum Papæ, aut hortos Tiburtinos Hippolyti Ateſtini Cardinalis Ferrarienſis, diligenter perluſtrant; ut, dum porticus, ambulacra, labyrinthos, ſcenas frondibus concameratas, florum fructuumq́ue variis coloribus diſtinctas; parietes malorum punicorum tape-

tapetis veſtitos; periſtylia & exedras picturis, ſignis, ſtatuis, & marmorum antiquitatumq; reliquiis pretioſis decoratas; fontium ædiculas, antra nympharum, atque piſcinas coraliis & unionum oſtreis omniq; conchyliorum raritate mirificè renitentes; dumq; alia innumera cupidiſſimis animis & oculis intuentur; interdum, & quidem ſubitò, aquarum per multas ſyringas & ſecretas fiſtulas undique prorumpentium copiâ ſuaviter irrigentur non opinantes: ſic fere mihi accidit nunc idem; ut dum in quaſcunque Italorum laudes mentis aciem defigo, & eaſdem eloqui hìc conor, derepente ex omnibus partibus imber Italicarum virtutum in me depluat copioſiſſimus. quanquam hoc mihi non omninò evenit inſperatum. Nam cum natura illa ſit optima, quæ inter nimium & parum eſt media, atque in aurea ingeniorum ac corporum mediocritate conſiſtit: de Italis profectò, qui non modò inter Æquatorem & Septentriones, verùm etiam inter Occaſum & Orientem fere medii interjacent, ac modicè ab Aquilone ad Meridiem deflexi, nil niſi ſumma & maxima ſperari, cogitari, & dici poſſunt.

Divina Italorum indoles, & incomparabilis ingeniorũ vis in univerſum pateſcit rebus in omnibus. Etenim ut ordiar ab infima hominum tribu; quã puto eſſe opificũ; abundè apud Italos invenient noſtri ſtatuarii, pictores, textores, architecti, & reliqui artifices manuarii, quod diſcant, quod imitentur, & quod nec diſcere,

nec imitari, ſed tantùm admirari queant. atque ut alios ſummos & perfectos magiſtros hìc ne nominem: Michael Angelus Bonarota Florentinus, qui Romæ deceſsit, cum ætatis annum XC ageret, noſtrâ ætate, atque adeò poſt priſcos Græcos picturæ, ſtatuariæ, & architecturæ fuit ſummus artifex: cujus nomine ut paſſim orbis perſonat; ſic pleriſq; locis. ſed Romæ & Florentiæ præcipuè, ſtupendi operis monumenta ejus viſuntur. huic initio cum Raphaele Urbinate pictore famoſiſsimo æmulatio fuit, ſed mortuo in ætatis flore Raphaele, Michael, qui ad majora adſpirabat, longævæ ætatis beneficio facilè principatum in pulcherrimis illis artibus adeptus eſt, & ad mortem uſq; tenuit; pleriſq; ſuæ induſtriæ admiratoribus, raris æmulis, aut imitatoribus relictis. huic etiam Coſmus Medices, Florentiæ Princeps, qui ſummè his artibus delectabatur, tantum honorem habuit, ut ejus corpus Româ Florentiam tranſferri curaverit, ut in patriâ ſepeliretur: idq; maximâ pompâ peractum; deducentibus funus XXC conſummatiſsimis artificibus ad B. Laurentii ædem: ubi à Benedicto Varchio publicè laudatus, & conditus eſt.

A. C. 1564. Thuan. hiſt. lib. 36. Joan. Bapt. Hadrianus Hiſtor. lib. 18.

Sed quemadmodum olim Benedictus Biſcopius, Britannus monachus, quinquies Romam venit, & inde vitriarios, pictores, & architectos ſecum in patriam advexit primus: ita reliqua Europa omnis, nobiliorum illarum artium rudior, pictoriam, ſtatuariam, & architecturam hodie è Roma, Neapoli, Venetiis, Florentia, textoriam è Genua & Luca, vitriariam è Mura-

obiit A. C. 703. ſeptuagenarius. Th. Zvinger. Meth. Apodem. lib. 1. c. 1.

Imò etiam textrinis Florentia nobilis eſt non minùs, quàm Belgium: & aliquando panni, quos vocant Raſcie, *uno tantùm anno ibi confecti, duorum auri millionum æſtimantur.* The-

Murano; omnium autem opificiorum artificium ex uno Mediolano (vulgatum enim proverbium eſt; Mediolanum deſtruendo, Italiam quorumvis artificium copiâ inſtrui poſſe) *tanquam ex quibuſdam celeberrimis ſcholis & Academiis, cum magno Reip. emolumento petere jam poſſet.*

ſaur. Polit. part. 1. de Ducatu Hetruriæ. ſi dice; *che chi voleſſe raſſetare Italia, ſi roina Milano.* Leander Alb. in deſcript. Inſubr.

Atqui facilius fere fuerit Dominico Fontano obeliſcum Vaticanum tranſtuliſſe, & erectum ſtatuiſſe: (quamvis moles illa uno & continuo conſtet marmore; & labor fuerit anni integri; adhibitis machinis tractoriis & vectoriis, quæ à nongentis ſeptem viris & ſeptuaginta equis in orbem verſabantur ac regebantur; expenſisq; in totum tranſlationis & erectionis opus triginta ſeptem millibus coronatorum, nongentis inſuper & ſexaginta quinque:) quàm mihi nunc ſit ingenioſiſſima Italorum opificum & artificum opera hoc loco denarrare.

Anton. Cicarella in vita Sixti V.

Una pyxidecula nautica, ſive acus vel acicula marina, quâ debeat explicari oratione? quis affirmare auſit, uſu magnetis, quo in tota rerum natura nihil eſt admirabilius, quicquam divinius excogitari & inveniri potuiſſe? univerſus nautarum, quantus quantus eſt populus, ſi unâ voce loqueretur, hoc diceret: olim in navigatione Cynoſuram ſpectabam, itemq; alias ſtellas

Guid. Pancirolls in Nov. Repert. tit. 11. de Pyxide Naut. & ibi H. Salmuth in commẽt.

——— clavumque affixus & hærens
nuſquam amittebam:

Virgil. 5. Æneid.

obſcuro autem cælo ignorabam, ubi verſarer, eramq; quaſi deperditus

—errans pelago, totidem ſine ſidere noctes:

Virgil. 3. Æneid.

aſt poſtquam immortalis ille Ioannes Goia *civis Amalphitanus ante annos trecentos mirificam magnetis virtutem mihi monſtravit, vaſculiq́ tam parvi virgulæq́, imò acus modicæ ductu rectum curſum tenere docuit; ex eo tempore, quæcunque ſit cœli facies, etiam in profundiſſimis tenebris, acutiſſimè cerno, & intrepidè omnia maria ſulco, omnemq́ aquarum vaſtitatem feliciter emetior: tanto inventoris totiusq́ Italiæ beneficio; ut omnes terrarum gentes, quæ fructus inde percipiunt quotidie uberrimos, illud pro dignitate minimè æſtimare, quoniam indies evadit ſe ipſo majus, nedum gratiarum referendarum modum reperire poſſint.*

Verùm enimverò acumen Italorum in literarum etiam ſtudiis longè tranſcendit aliorum hominum conditionem: & illi etiamnum ſcientiarum dictaturam gerere videntur. Inter priſcos occurrunt Thurii: quorum legiſlator, magnus ille Charondas, inter alia ſcivit, τῶν πολιτῶν τοὺς υἱεῖς ἅπαντας μανθάνειν τὰ γράμματα; *civium omnes filios diſcere literas: & quia videbat fore, ut pauperes inopiâ fortaſſe non poſſent; amplius ſtatuit, ut è publico civitatis ærario honoraria præceptoribus ſolverentur. occurrit Heraclea, Metapontus, & Croto; ubi Pythagoras etiam ille cætus habuit juvenum, æmulantium ſtudia doctrinæ: & in Italia interiore Faliſci; quorum ſchola magiſtri perfidiâ, & generoſo Camilli facto nota. nec longè Gabii: quò, ut ad publicum ludum, ablegatos Romulum & Remum*

J. Lipſ. in Lovanio. lib. 3. cap. 7.
Diodor. lib. 12.
Livius lib. 1.

mum Dionyſius ac Plutarchus faciunt, ibiq; inſtitutos Græcanicis literis, item Muſicâ & tractatione armorum. quid Tuſculi? Livius apertè; in Dictatoris Romani ingreſſu, ludos literarum ſtrepuiſſe diſcentium vocibus. jam illæ noſtri Occidentis Athenæ, ipſa Roma, poſtquam literas accepit, (accepit autem paulò poſt Punicum primum bellum) ſtatim unà cum imperio diffudit & ſparſit in has omnes terras. Deus *bone! quæ poſtea ingeniorum felicitas extitit? quæ ſcientiarum opes & incredibiles gazæ hinc redundaverunt in Italiam & orbem univerſum? quantâ induſtriâ, fide & ſtudio, in hac ſumma republica, in ipſa ſapientiæ literarumq; tutela verſati ſunt, illi novi humanitatis atque doctrinæ inſtauratores? Q. Ennius Rudinus, M. Accius Plautus Sarſinas, T. Lucretius Carus, Q. Catullus Veronenſis, Q. Horatius Flaccus Venuſinus, Sex. Aurelius Propertius Mevanius, P. Ovidius Naſo Sulmonenſis, A. Perſius Flaccus, P. Papinius Statius, Q. Valerius Flaccus Setinus, D. Junius Juvenalis Aquinas; & quem omnis ætas habebit exemplar abſolutiſſimum, P. Virgilius Maro Mantuanus; nonne condiderunt nobis Poëticam? M. Porcius Cato Cenſorinus, Q. Claudius Quadrigarius, Marcus Varro,* (qui tam multa legit, ut aliquid ei ſcribere vacâſſe mirandum ſit: tam multa ſcripſit, quàm multa vix quiſquam legere potuerit) *C. Salluſtius Criſpus*

Auguſtinus de civitate Dei, lib. 6. cap. 2.

(pri-

Martialis. (primus Romanâ Criſpus in hiſtoria.)

Cornelius Nepos, Pompejus Trogus, T. Livius, (cujus oſſa An. Chr. CIↃ CCCCXIII *Patavii in plumbea capſula ad D. Juſtinæ fuerunt reperta, & inſigni pompâ ſuccollantibus viris nobiliſsimis in foro Judiciorum ad Occidentalem parietem repoſita, cum effigie ejuſdem ænea & inſcriptione: brachium Alfonſo Aragonio muneri datum) C. Julius Cæſar, C. Vellejus Paterculus, C. Cornelius Tacitus, Valerius Maximus, C. Suetonius Tranquillus, Plinius Comenſis, naturæ bibliothecarius; & qui longo ordine ſequuntur alii; nónne rationem ſcribendæ hiſtoriæ nos accuratiſsimè docuerunt? Architas, Ariſtoxenus, Nicomachus, Luritus, Tarentini; Alcmæon, Philolausq́; Crotoniatæ; Hippaſus Metapontinus, M. Vitruvius Veronenſis, & compares alii; nónne myſteria Philoſophiæ nobis aperuerunt? Sextus Papirius, P. Sempronius, & cæteri cœleſtes viri, quos auctor* l. 2. D. de Orig. Iur. *commemorat; Papinianus item, Paullus, Ulpianus, & reliqui Pandectarum (Pandectarum autem & Codicis libro nullum præſtantiorem in orbe terrarum poſt ſacra Biblia exiſtere, putat noſter Giphanius) germani patres; nónne in ſacrarium genuinæ prudentiæ, & in juſtitiæ adyta nos deduxerunt? Et quid dicam de illis eloquentiæ heroibus, M. Cornelio Cethego, Appio Cæco, Q. Metello, C. Lælio, P. Africano, Ser. Galba, M. Æmilio Lepido, C. Graccho, Qu. Catulo, Antonio, Craſſo, M. Herennio, C. Titio; & omnium oratorum cory-*

[Marginal notes: P. Merula Coſmogr. part. 2. lib. 4. cap. 36. — T. Zvinger. Meth. Apodem. lib. 3. cap. 19. — Cicero in Bruto.]

corypbæo Cicerone? nemo enim eſt alicujus in eloquentia laudis ac ſpei, quin Cicero eſſe longè malit; ſi cum eo ſe remotâ invidiâ velit conferre. quippe omnes fandi virtutes etiam diverſæ in illo viro congruunt. quamcunque orationem ſtruxerat Cicero, ita illa erat undique perfectè abſoluta, ut in ea neque Cato gravitatem, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Calvus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Avitus requirere potuiſſet: prorſus in qua, ne omnia perſequar, quis neque additum quicquam, neque detractum, neque autem aliquid commutatum voluiſſet. & quæ fuit eloquentiæ Ciceronianæ potentia? quæ contra Catilinam vis? quæ pro ſalute Reip. & populi Romani virtus? Romulus mœnium Romæ conditor non tantam urbem fecit, quantam Cicero ſervavit. Metellus in Veſtæ æde extinxit incendium: M. An. Seneca lib. 7. Controv. 2. *Cicero Romæ. glorietur itaque Hannibale Scipio, Pyrrho Fabricius, Antiocho alter Scipio, Perſe Paulus, Spartaco Craſſus, Sertorio & Mithridate Pompejus: nemo hoſtis Catilinâ propiùs acceſſit. magnus, & ſupra humanæ ſortis habitum oportet ſit, cui liceat Suadam Tullianam adæquare: & in illius viri laudes exſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.* Verùm illi omnes indocto atque rudi terrarum orbi fuerunt politioris literaturæ magiſtri, eruditionis antiſtites, & doctrinarum anteceſſores. & ſicuti olim a miliario urbis, quæ erat in capite fori Romani columna aurea, omnes

Guid. Panci-rol. de XIV. reg. urb. Schardius in Lexico.

omnes Italiæ viæ initium & finem capiebant: ita ab illis aureis doctoribus omnes propemodum nationes, literarum ſtudia, adeoq́ itinera ad ſapientiam etiam hodie ordiuntur.

Poſt perfectam illam meliorum literarum ætatem ſecuta ſunt multorum ſeculorum tempora, quibus irruentibus undique barbaris, unà cum republica etiam res literarum quotidie in deterius data eſt; & ad ſummum perducta gloria fere ad infimum rurſus, & quidem velociùs quàm aſcenderat, relapſa eſt. In ea tamen fugientium Muſarum calamitate, & in mediis tenebris, nunquam non inventi ſunt Itali, qui ſalutarem facem præferre aliquam conarentur, & barbariem ſi totam diſpellere nequirent, ſaltem oppugnarent. Propterea laudabilis meritò eſt opera Urbani IV. P.P. qui Thomam Aquinatem inſtaurandæ ornandæq́, quæ Romæ ante multos annos eſſe cœperat, Academiæ evocavit; & Clementis V, qui in Concilio Viennenſi decrevit, ut Romæ, & ubicunque Romanam Curiam reſidere contingeret, Hebraicæ, Arabicæ, & Chaldaicæ linguæ Profeſſores haberentur: & Nicolai V, qui per univerſam fere Europam miſit viros in omni artium genere excelſos, qui veterum ſcriptorum libros conquirerent; promiſſis quinque ducatorum millibus ei, qui Hebraicum D. Matthæi Apoſtoli Evangelium adferret: & Laurentii magni, Medicis; quo duce Homerus in Italiam, atque Mar-

Platina in Urbano 4.

P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. cap. 22.

Platina in Nicol. 5.

Marſilius Ficinus, Joannes Agryropylus, Demetrius Chalcondiles, Picus, Angelus Politianus, aliiq́ doctiſsimi viri, Florentiam venerunt. Nec in parva laude pono labores Gratiani Decreti collectoris, Cyni, Accurſii, Dyni, Socinorum, Bartoli, Baldi, Paulli Caſtrenſis, Paridis à Puteo, Odofredi & Gofredi, Andreæ ab Iſernia, Guilielmi Durandi, Alberici Roſatis, Marſilii Mainardini, qui Defenſorem Pacis ſcripſit, Antonii de Roſellis, Flavii Blondi, Æneæ Silvii, qui poſteà Papa Pius II fuit; Hieronymi Savonarolæ, Azonis, Felini Sandei, Joannis Nevizani, Jaſonis Maini, Caroli Ruini (il quale lungo tempo leſſe in Bologna col ſtipendio di 1200 ducati d' oro) *& talium: licet triarii illi non rarò ſatis inſcitis & impolitis armis fuerint uſi. Poſteaquam autem Leo X, reparandis literis natus Pontifex, eruditos viros meritis ſuis æſtimare, Laurentii patris exemplo provehere, & liberaliſsimè exornare cœpit; ab illo tempore in omnibus diſciplinis & ſcientiis Reſpublica literaria tantis auctibus excrevit, tantoqúe honorum ſplendore illuxit; ut credi poſsit, nullos barbaros unquam in Italia pedem intuliſſe, aut priſcos illos doctrinarum Atlantes in hoc ſeculum redivivos veniſſe. Etenim quæ poteſt ſacrarum ſcripturarum cognitio eſſe tanta; quam Jacobus Sadoletus, Thomas Cajetanus, Gaſpar Contarenus, Carolus Borromæus, Robertus Bellarminus, & Cæſar Baronius, Cardinales; Petrus Martyr Vermilius Florentinus,*

Leander Al-bert. in de-ſcript. Lom-bard.

Paulus Venetus Servita; Iſidorus Clarius & Joan. Baptiſta Folengius, Benedictini; non imbiberint? Qui juriſprudentiæ receſſus poſſunt eſſe tam abſconditi; quos Andreas Alciatus, Philippus Decius, Guidus Pancirolus, Albericus & Scipio Gentiles, Julius Pacius, M. Antonius Peregrinus, Jacobus Menochius, Jo. Vaudus, Joſephus Maſcardus, Proſper Farinacius, Jo. Petrus Surdus, Jo. Vincentius Hondedæus; non perſcrutati fuerint? Quid in Medicina Hippocrates aut Galenus ſciverunt unquam; quod Hieronymus Fracaſtorius Veronenſis, Gabriel Fallopius Mutinenſis, H. Mercurialis, H. Capivacius, neſciverint? Quid in omnium totius Philoſophiæ partium ambitu tam eſt rarum, & à vulgi captu remotum; quod Julius Cæſar Scaliger (vir quo ſuperiorem antiquitas vix habuit, parem certè hæc ætas nõ vidit) *Franciſcus Guicciardinus, Paulus Jovius, Carolus Sigonius, Lazarus Bonamicus, Lilius Gregorius Giraldus, Petrus Bembus, Cardinalis; Hier. Cardanus, Lucas Gauricus, Onufrius Panvinus Veroneſis eremita Auguſtinianus; Hermolaus & Daniel Barbari; Ambroſius Calepinus, Leander Albertus, Manutii, Pomponius Lætus, Petrus Paulus Vergerius, Jo. Franciſcus Picus, Franciſcus Zabarella, Fr. Piccolomineus, Jo. Anton. Maginus, M. Antonius Bonciarius, exquiſitiſſimè non percalluerint? An putatis, ornatiſſimi Auditores, tot celebratiſſimas Academias; Romanam, quæ eſt omnium antiquiſſima; Bononienſem, quæ eſt* ſtudiorũ mater;

Thuan. hiſt. lib. 14.

arg. l. 18. §. 1. ff. de judiciis l. 17. ff. reb. cred. l. 6. §. 12. ff. de excuſat.

ter, & *quæ præcipuè* Legalium ſtudiorum ſemper monarchiam tenuit; *Patavinã, quæ eſt* veluti Atheniensis Areopagus; *Senenſem, quæ uti ſpecioſiſſimarum mulierum (inter quas ſemper aliquas eſt invenire, quæ formæ venuſtate cunctas Italici generis fœminas vincant) ita clariſſimorum Doctorum eſt altrix; Florentinã, quæ non tam juris civilis Pandectis, in membrana emendatiſſimè Latinis literis ſcriptis, & olim Conſtantinopoli Piſas allatis, quàm acutiſſimis Pandectarum interpretibus eſt inclyta; Mediolanenſem inſuper, Papienſem, Neapolitanam, Salernitanam, Peruſinam, Mutinenſem, Ferrarienſem, Taurinenſem, Piſanam, tantis ingeniorum ornamentis nobiliſſimas; & tot alias; an exiſtimatis, mei Auditores, illas aliquid in literis, quod ſit elegans, utile, honorificum, aut ſcitu dignum, latere & fugere poſſe? Quemadmodum autem Bretinorum, urbs Romandiolæ, in monte ſupra Forum Livii ſita,* Guidonis à Prata, *ac gentilium ejus, aliarumq́ familiarum, egregiâ liberalitatis æmulatione æternam ſui memoriam fecit: inter quos perſæpe oriebantur liticulæ, advenis hoſpitibus in urbem venientibus; cum pro ſe quiſque illos hoſpitio excipere, & laudem hoſpitalitatis cæteris civibus præripere anniteretur: propterea ad ſarciendam concordiam publicam, erexêre in foro columnam, eiq́ pro patrumfamiliarum numero tot circum impoſuere annulos, ſingulos ſingulis familiis certâ notâ attributos: quãdocunque igitur peregrinus huc ventitabat, ad co-*

Azo.

Jaſon.

P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. cap. 11.

Leander Albertus in deſcript. Romandiolæ.

 lumnæ

lumnæ illius annulum aliquem, quem arbitratu ſuo eligere fas erat, innectebat equi capiſtrum; quo facto, ſtatim annuli dominus novum hoſpitem in domum deducebat ſuam, & liberaliſſimè tractabat: ita fere inter illos bonarum artium optimates Italos, dum quilibet de peregrinis & exteris, ingeniorum culturam quærentibus, quàm optimè mereri cupit, laudatiſſimum gloriæ enatum eſt certamen; hoc feliciſſimo exitu, ut quicquid vetus & novus orbis in omni doctrinarum, addam etiam elegantiarum atque civilitatis, genere profecit, quod ſanè eſt multò maximum, uni Italiæ jam debeat ferri acceptum.

Quinetiam virtutem militarem Itali divinâ judicii bonitate, & immortalibus operibus ad id majeſtatis culmen evexerunt, ut altiùs aſcendere nunquam poſſit. Equidem ſi hoc loco tantùm hiſtoriam memoriæ noſtræ viciniorem inſpicere velimus; ſatis conſtat, Italos non ſolùm primos omnium multas eaſque ingenioſiſſimas munitionum formas inveniſſe, & poſtea in artem redegiſſe: verùm etiam communi prudentium bellatorum opinione offenſionis & defenſionis rationes in bello præ aliis nationibus rectiſſimè noviſſe; Hetruſcos tamen in aſſultibus ac impreſſionibus palmarios eſſe. animo ſunt iſti nunquam non præſentiſſimo & impavido, in omni diſcrimine: quod Carolo VIII Galliarum Regi maximè nobili facinore fecère teſtatum. cum enim ille Florentiam armatus numeroſo cum exercitu eſſet ingreſſus, & civibus, qui contra liber-

F. Lanovius Diſc. 18. paradox. 4.

7 Toſcani dovendoſi dare aſſalti ſogliono di ardire & di deſtezza avanzare l'altre nazioni. Gi. Bat. Adr. l. 9.

libertatem nihil permiſſuri erant, duriſſimas fœderis conditiones proponeret; Petrus Caponius, è quatuor viris ad res cum Rege expediundas ſelectis unus, rei indignitate commotus, ſcribæ regio, iniquiſſima capita de ſcripto recitanti, chartam è manu abripuit, & Rege ipſo ſpectante concerpſit, cum ſtomacho in hæc verba erumpens: Quandoquidem tam iniqua poſtulatis; agite vos Galli, tubas veſtras & cornua inflate, nos campanas noſtras pulſabimus: *ſimulq; cum dicto, collegis ipſum ſequentibus, è regio cubiculo ſe proripuit. quâ liberâ voce & Gallos terruit, & patriæ libertatem conſervavit. Parùm autem honorificè, magne Princeps, & vos Auditores cæteri, veſtrâ audiendi patientiâ uterer, ſi ſingulorum fortium virorũ elogia verbis exequi conſtituerem: ex paucorum tamen nominatione cunctorum, quæſo, agnoſcite virtutem. Cui incognitus eſt Farinata Vbertus Florentinus, ab inſigni erga patriam pietate popularis ſui Dantis poëtæ præconio celeberrimus? Cui illaudatus eſt Caſtruccius Caſtracanis, Lucenſis civis, qui ex mercatoris inſtitore miles, ex milite dux egregius factus, pertinaci virtute, & favore Imp. Ludovici Bavari, ad principatum contendit; nuſquam ejus veſtigia vadentis ad præclarum decus fallente fortunâ? Quis ignorat illos novos Hercules & Martes; Canem Scaligerum Principem Veronæ (quã urbem Imp. Carolus V. inter tres civitates, quas omniũ pulcherrimas vidiſſet, numerare ſolebat) Albericum Balbianũ,*

Fr. Guicciardin. Hiſtor. lib. 1.

P. Jovi⁹ Hiſtor. lib. 2.

P. Jovius in elogiis viror. illuſtr.

Gaſp. Sciop. in Scaliger. Hypobolimæo.

Brac-

Braccium & Sfortias; Eraſmum Gattamelatam, à Venetis ex decreto publico æneâ equeſtri ſtatuâ Patavii poſitâ honeſtatum; Nicolaum Piccininum, Bartholomæum Coleonem, Fridericum Feltrium Urbinatium Principem, Vitellios, Nicolaum Urſinum, Bartholomæum Livianum, Maconem Corregium (cujus virtutem Bartholomæus Livianus hiſce extulit verbis: ſe jo mi trovaſſi dieci mila fanti pari à Macon da Correggio, & tre mila Cavalieri, quale è Batilio dalla Riva, darebbemi il cuore, in breve di farmi ſignore del mondo) *Jacobum Trivultium, Franciſcum & Ferdinandum Gonzagas, M. Antonium & Proſperum Columnas, Ferdinandum Davalum Vaſtium? Quis militum cum honoris præfatione non recordatur Leonis & Petri Strozziorum, Jo. Jacobi Medicini Meliniani Marchionis, Jo. Baptiſtæ Caſtaldi bellis Germanicis atque Pannonicis famoſi; Andreæ Auriæ, novi Neptuni; & circumſpectiſſimi Principis Ambroſii Spinulæ, qui nuper in Belgio Oſtendam, Oldenſilium, Lingam, Vachtenduncum, Lochum, Grollam, Berkam, virtutis ſuæ experimenta fecit? Quis non jucundiſſimè meminit Alexandri Farneſii, Ducis Parmenſis, imperatoris & urbium expugnatoris dexterrimi, & uti judicabat prudentiſſimus Fr. Lanovius,* du premier capitaine de la Chreſtientè; *qui Parmam ſuam ac Placentiam, ob caſeos totâ Europâ expetitos aliàs celebres urbes, rerum fortiſſimè geſtarum laudibus ad miraculum implevit? Quis autem maximopere non*

Leand. Alb. in deſcript. Corſicæ.

Fr. Lanov. Diſc. 22. *Jamais capitaine n'euſt plus de jugement en la conduite d'une armee, ni plus de juſtice en la diſcipline militaire.* P. Matth. lib. 1. narr. 4.

admi-

admiratur Americum Veſpucium Florentinum, qui inventæ quartæ terrarum orbis parti nomen ab ſe impoſuit Americæ? Imò quis non ſtupet ad novi orbis repertoris nomen, Chriſtophori Columbi? Benigniſſimâ ſalutarium ſiderum conſpiratione illum natum fuiſſe exiſtimare decet, eximium Liguriæ ſuæ decus, & jubar Italiæ præfulgidum, quodq́; priſcorum heroum, Herculis & Liberi patris, famam obſcuravit. Hic vir, Auditores, hic eſt hodiernæ potentiæ & ſtupendæ magnitudinis Hiſpanorum præcipuus auctor: qui uti erat Geographiæ apprimè ſtudioſus, curioſi ingenii nervos omnes contulit ad Oceanum explorandum, aliaſq́ue ad Occidentem ſolem longè diſſitas regiones inquirendas, quarum Plato ipſe, & Seneca, & plerique alii Græcorum & Latinorum nonnulla expendenda Coſmographis argumenta reliquiſſent; ut ita anguſtos columnis Herculeis deſcriptos terrarum limites irrideret. Sed illius vota multis Principibus, ad quos naves armis & commeatu inſtructas Indiarum veſtigãdarum causâ petitum miſerat, aut ipſe venerat, explodentibus; cum à ſuis quoque Genuenſibus pro vano, ab Henrico VII. Angliæ Rege pro ridiculo, ab Alfonſo V. Portugalliæ Rege pro futili & deliro circulatore habitus eſſet, tandem Ferdinandum Regem Hiſpaniæ propitium & propenſum habuit, & ab eodem liburnicam unam & duas caravellas milite & nautico inſtrumento armatas accepit; cum quibus III die Auguſti, An. CIↃ CCCCXCII è Gadibus ſolvens, in-

P. Jov. lib. 4. Elog. de Chriſt. Columbo.

H. Benzo hiſtor. Ind. lib. 1. cap. 5. & 6.

Fr Lopezius de Gomara hiſt. Ind. lib. 1. cap. 10.

ter innumera & perpetua immenſi Oceani & turbantium Hiſpanorum pericula novum orbem invicto animo quæſivit, inauditâ felicitate invenit, & ſupremâ ſui totiusq; Italici nominis gloriâ Ferdinando donavit. Sicuti autem humanum ingenium eſt, ut facilia putet, quæ jam facta; nec de ſalebris cogitet, ubi via ſit ſtrata: ita Columbo in Hiſpaniam reverſo evênit, ut Hiſpani proceres in convivio quopiam laudem ejus delibatum irent & deminutum. quippe inventionem Indiarum rem pronam fuiſſe, dicebant; navigationem ſine diſcrimine, appulſus faciles; denique unum aliquem ex ſeſe potuiſſe eaſdem illas terras gentesq; reperire, ſine Itali hominis ullo niſu. Columbus (aderat enim) cum tacitus diu audiſſet, ſurrexit; & velut aliud agens ovum attulit à gallina; in menſa repoſuit: &, Heus ſodales, *inquit,* quis veſtrûm ille ſolers, qui hoc ovum rectum mihi deſtituat & in caput? *muſſare illi, circumſpicere, tentare; negare ad extremum omnes, id fieri poſſe. tum Columbus clementer:* imò fiet, *inquit: & ſimul ovum leviter à capite tuſum & quaſſatum, depoſuit erectum. inde riſus, pro ſe quiſque rem facilem nugatoriamq; eſſe, dicere.* attamen, *ait ille renidens,* quis veſtrûm hoc facilè ante me indicem potuit? Talis inventio novi orbis eſt: quẽ inveniendum ante me nemo, omnes inveniant inventum. *O magnum animum! ô ingenium novis ſemper virtutibus prægnans & gravidum! non enim poteſt ea natura, quæ tanto miraculo orbem alterum invenit,*

Benzo. lib. 1. cap. 5. J. Lipſ. in præfat. ad operaCritica.

venit, & utrumque humanitate & commercio conjunxit, non poteſt unâ virtute eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid admirabile moliatur: neceſſe eſt, in illuſtribus æternæ gloriæ exemplis perpetuò verſetur. Aſt nolite, Auditores, brevitate orationis meæ potiùs, quàm rerum ipſarum magnitudine Columbum ponderare. mihi enim properandum neceſſariò eſt, ut plura vobis, quæ mihi conſtituta ſunt, de Italis poſſim exponere.

Prætermittam communes & minores laudes omnes, quarum ſimiles forſitan alius quoque populus aliquando meritus fuerit: nihilq́ dicam, niſi ſingulare; niſi quod, ſi de alia natione diceretur, omni laude præclarius videretur. Bellum ac commodum, atque ad omnem rationem humanitatis moderatum, itemq́ vi alliciendi homines & ad amicitiam ſuam adjungendi præditum audire: quid poteſt in omni vita eſſe honeſtius, pulchrius, elegantius? Atqui & illam laudem uni omnium nationum Itali penè ſibi propriam vindicârunt, Auditores. Docent hoc exteri, qui in Italiam morum humaniorum & manſuetiorum addiſcendorum gratiâ multas & longas peregrinationes ſuſcipiunt: & id ipsũ, ſi viveret, Reginaldus Polus Cardinalis Anglus, morum gravitate ac ſanctimoniâ, prudentiâ & eruditione, cum paucis comparandus, docere poſſet liquidiùs. qui cum ingraveſcente morbo teſtamento condito Aloiſium Priulum, patritium Venetum, heredem inſtituiſſet, ob integritatẽ & morum conſenſionem Gaſp. Sciop. in Scaliger. Hypobol.

in familiaritatem ante annos XXVI adſcitum; (à quo tempore ille à Poli latere nunquam diſceſſit, nec inde ullis conditionibus avelli potuit, ne tum quidem, cum à Julio III, ut in ſacrum Collegium allegi vellet, urgeretur) Priulus tamen poſt Poli exceſſum, hereditatem delatam recuſavit, & nihilominùs teſtamentum præcipuâ diligentiâ executus eſt, ac totos XX menſes, quibus Polo ſuperſtes fuit, in colligendis ejus rebus huc illuc diſperſis, & ſummâ fide diſtribuendis, conſumpſit: egregio veræ ac ſanctiſſimæ amicitiæ exemplo; quæ cum haut ullâ emolumenti aut privatæ commoditatis ſpe, verùm ſolius virtutis contemplatione coiiſſet, nullâ etiam temporum aut locorum intercapedine dividi potuit, ſed ad ultimum uſq; vitæ utriuſque ſpiritum conſtanter perduravit. At vereor, ne fortè cuiquam hæc nimis ſint protrita; & familiariùs nota, quàm ut hìc debeant commemorari. ita enim æquabiliter omnis Itala Nobilitas eſt hujuſmodi, ut elogium illud integerrimæ amicitiæ non ſolùm Priuli, ſed etiam totius Italiæ eſſe videatur. Et ſi hìc populorum de Nobilitate conceptas opiniones accuratiùs excutere lubet: quis de illa Italis judicat honeſtiùs, cenſet veriùs, meretur præclariùs? Nam cum Nobilitas alia ſit Barbarica; quando homines non aliter, quàm equi & canes, aliæq; beſtiæ, ex genere & ſanguine æſtimantur: alia Philoſophica; quando ſuâ quiſque virtute ſpectatur: alia Mixta, quando quis tam ſanguine, quàm ſuâ virtute cenſetur: & verò Germani ca-

Thuan. hiſt. lib. 14.

Gaſp. Sciop. in Scaliger. Hypobol.

ni cæteris meliùs periti Nobilitatem plerumque vocent, virtutis militaris antiquæ ſplendorem cum cenſu, publicâ auctoritate in poſteros propagatum: Itali omnium optimè, licet & ipſi virtute ac cenſu avito Nobilitatem definiant, auctoritatem tamen ejuſmodi publicam non requirunt; nec minorem prudentiæ, juſtitiæ, temperantiæ, quàm fortitudinis rationem habendam; quin imò prudentiam, ut cujus longè major tam belli quàm domi in omnem partem uſus ſit, cæteris omnibus præferendam putant. Proinde & Nobilitas in omnibus hominum ordinibus, illius capacibus, nullibi terrarum eſt copioſior, nullibi omnibus numeris perfectior, nullibi omnibus dotibus eſt auguſtior; quàm in Italia. Et quis alius populus hoc nomine comparationem ſubeat, niſi Marſyâ tibicine ſit confidentior? Iſtius pater fuit Hyagnis, rudibus adhuc Muſicæ ſeculis ſolus ante alios catus canere; nondum quidem tam flexanimi ſono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibiâ; primus tamen in canendo manus diſcapedinavit; primus duas tibias uno ſpiritu animavit; primus lævis & dextris foraminibus, acuto finitu, gravi bombo concentum Muſicum miſcuit. eo genitus Marſyas, cum artificio patriſſaret tibicinii, Phryx cætera & barbarus, vultu ferino trux, hiſpidus, illutibarbus, ſpinis & pilis obſitus, fertur cum Apolline certaviſſe; Therſites cum decoro, agreſtis cum erudito, belua cum Deo. at Muſæ cum Minerva judices, mõſtri illius riſere barbariem; L. Apulejus Floridor. lib. 1.

& poſteatibicinem illum certamine ſuperatum, velut urſum bipedem, corio execto, nudis & laceris viſceribus reliquerunt. ita Marſyas in pœnam cecinit, & cecidit: quanquam Apollinem tam humilis victoriæ puditum eſt. ita quoque, Auditores, alterius cujuſcunque nationis Nobilitas, cum Italica in dedecus & ignominiam ſuam certatura ſit.

Cæterùm jam in alias eximias Italiæ laudes digreditur oratio. Etenim quis hominum eſt, qui nomen Italiæ, & tot ejus prærogativas audierit; quin ei ampliſſimarum & tot diverſarũ Rerumpub. veniat in mentem? etſi vix ulla dicendi facultas eſt tanta, quæ illas tot rerum geſtarum documentis & tot ſolidarum virtutum trophæis memoratiſſimas, aliqua ex parte poſſit deſcribere. Quid ego de Capuana, Neapolitana, & regni reliquis loquar; quæ ut olim ſub Romanis, Gothis, Longobardis, Græcis, Saracenis, Nortmannis, Suevis, Gallis, Aragoniis, variâ fortunâ fuère celebres: ita hodie ſub Auſtriacis proſperrimè viget? Quid de Senenſi; quæ libertatem contra Coſmum Medicem, Principem Florentinum, tam fortiter defendit; ut cum urbs dederetur, IↃCCC circiter viri & fœminæ Seneſes vel cum omnium bonorum jactura patriam deſerere, quàm cum quodam libertatis præjudicio ſub Coſmo vivere maluerint? Quid de Florentina; quæ ob ingeniorum excellentiam, ædificiorum pompam, & familiæ Mediceæ, non quidem ſtirpis antiquitate, ſed virtutum majeſtate cum illuſtriſſimis conferendæ, gloriam, eſt

A. C. 1555. Thuan. hiſt. lib. 11.

Coſmo Medici, qui obiit A. C. 1464. fortuna tam impensè indulſit, ut ætatis ſuæ ditiſſimus & fortunatiſſimus fuerit iudicatus.

*eſt florentiſſima? Quid de Piſana; quæ majorum æ-
tate cum ſumma opum amplitudine, tum ingenti rei
navalis potentiâ inter cæteros Italiæ populos, magnam* Leander Al-
authoritatem obtinuit; ſubjugatis Sardiniâ, Carthagi- bert. in de-
ne (cujus Regem Piſani vinctum conduxerũt ad Pon- ſcript. Hetruriæ. P. Jo-
tificem Romanum, à quo poſtea fuit Chriſtianâ religio- vius. Hiſtor. lib. 1.
ne imbutus, & ſacro fonte tinctus) Majoricâ etiam A. C. 1030.
*(cujus Regem interfecerunt, atque Reginâ cum filiolo
Piſam abductis, huic poſtea regnum reſtituerunt) Pa-
normo, Salerno, & aliis: eôque magnitudinis rem Pi-
ſanam aliquando evectam memorant; ut centum Pi-
ſanæ familiæ illuſtres, totidem roſtratas naves priva-
to ſumptu ædificâſſe, exornataſq; ad Liguſticum bel-
lum eduxiſſe dicantur? Quid de Genuenſi afferam
Repub: quæ cuncta quondam maria pervagata, reli-* Jo. Jov. Pon-
ctis ubique clariſſimarum victoriarum monumentis, tan. Hiſt. l. 1.
*non ſolùm Corſicam, Sardiniam, multaſque Ægæi
maris inſulas, ſed & plura oppida in Pontici maris
ora poſita cepit aut etiam condidit; Venetorum quo-
que res propè ad interitum redegit, urbe illorum po-
tenti claſſe circumſeſſâ? Quid de Mediolanenſi;
quæ jam olim eâ nobilitate, opulentiâ, publicorum* C. Sigon. de Occident.
operum magnificentiâ, & civium inquilinorumq; fre- Imp. lib. 1.
*quentiâ fuit ſpectabilis, ut facilè ſecundum à Roma di-
gnitatis teneret atque amplitudinis gradum: & nu-
per admodum ſic abundavit divitiis, ut Imp. Caro-
lus V. ex una Inſubria plus vectigalium ac tributo-* Jo. Bodin de
rum coegerit, quàm Franciſcus major ex Galliarum Rep. lib. 6. cap. 2.

regno

regno tantis opibus affluente delibaret? Aſt, quid dicam de Veneta; quæ ſi non extaret, ſummo Italia careret ornamento, res Chriſtiana præſidio, libertas perfugio, natura miraculo? O quales illæ Venetiæ? Qualis illa urbs? nihil cunctor dicere: Orbis eſt arx. Et quænam illius ſunt mœnia?

egregiè Leonardus Lauredanus, apud F. Guicciardin. Hiſt. lib. 8.

Georg. Sabinus.

ambit aquas Nereus pro muro ſpumeus urbem,
fluctibus eſt omni tutus ab hoſte locus.

Oratio incerti Autoris pro Venetis ad Paul. V. Papam.

Quænam excubiæ? copiæ militares multis in inſulis maris Ægæi, præſidii causâ collocatæ: quadraginta triremes, quæ Adriaticum ſinum tuentur: Palma propugnaculum, cujus ædificatio nummûm aureorum vicies centenis millibus conſtat; annua verò cuſtodia centenis millibus: & Arſenale illud, omnium navalium & armamentariorum, quæ ſub cœlo ſunt, ampliſſimum; in quod ut ad ſexcenta millia aureorum ſingulis annis impenduntur, ita ſolum ſatis eſſe poſſit ad reprimẽdos cujuſcunque Turcicæ claſſis impetus; apparatibus omne genus bellicis tantâ copiâ inibi aſſervatis, ut deficientibus aliis omnibus ſoli ſufficiant ad quemcunque exercitum inſtruendum, etiamſi quingentorum millium hominum numeretur. Quænam urbis ædificia? ſumptuoſiſſima; & utrinque per vias liquidas vectus ſpectator intuetur palatia regia, marmoreis parietibus, columnis, ſtatuis, picturis, nobiliſſima. templa undiquaque ſunt auguſtiſſima; inter quæ tamen D. Marci eſt maximè mirabile; cujus pavimentum ex Porphyreticis, Laconicis, Thaſiis, Ophiticis, aliorumq́ pretioſo-

Paul. Teupolus, apud Thuan. hiſt. lib. 49.

Hier. Vendramenus Controverſ. 2. contra Paul. V.

Stephan. Vinand. Pigh. in Hercule Prodicio.

tioſorum marmorum lapillis teſſellatum, ac varietate colorum reſplendens, picturas egregias & inſignia emblemata repræſentat ubiq; ſpectantium oculis; quæ curioſa ingenia diverſis conjecturis exercent. Henricus IV Imp. Tarviſio, Totilæ Gothorum Regis cunis nobili urbe, aliquando profectus Venetias; cum loci ſitum, ædificiorum ordinem & decorem, conſideraſſet, obſtupuit: poſtea in multas laudes effuſus, tandem dixit, Venetias regnum eſſe. *Quæ verò ſunt commercia? cum* civibus ter centies mille, *negotiatur propè univerſus orbis. Carolus IX Galliarum Rex, profectus Burdigalam, exceptus eſt ibi externarum nationum turmis quaſi captivis; in quibus erant Græci, Turci, Arabes, Ægyptii, Taprobanenſes, Indi, Canarienſes, Mauri, Æthiopes, Canibali, Americani, Braſilienſes; quorum duces pro ſe quiſque propriâ linguâ ad regem verba fecerunt, interprete adhibito, qui ſingulorum verba explicabat: atque illa res ob raritatem Gallis digna viſa eſt, quæ referretur in commentarios: ſed Venetiis quotidie videre eſt in D. Marci foro diverſiſſimos hominum amictus, audire eſt multiplices linguas in tanto variarum nationum concurſu: cujus rei admiratio Germano cuidam poëtæ attonito elegantes iſtos verſus extrudit;*

Leander Albert. in deſcrip. Venet.

P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. cap. 36. *ſed Bodinus ad annū 1555. refert civium Venetorum tantùm CLXVI millia, & paulò ampliùs.* de Rep. lib. 4. cap. 1.

Thuan. hiſt. lib. 37.

Si placeat varios hominum cognoſcere vultus:
area longa patet ſancto contermina Marco,
celſus ubi Adriacas Venetus leo deſpicit undas:
hîc circùm gentes cunctis è partibus orbis,

Aethiopes, Turcos, Sclavos, Arabesque, Syrosque,
invenieſque Cypri, Cretæ, Macedûmque colonos,
innumeroſque alios variâ regione profectos:
ſæpe etiam nec viſa priùs, nec cognita cernes.
quæ ſi cuncta velim tenui deſcribere verſu;
hîc omnes citiùs nautas, celereſque phaſelos,
& ſimul Adriaci piſces numerabo profundi.

Quod verò tantæ urbis eſt imperium? juſtiſſimum, firmiſſimum, maximum. Sunt enim Veneti homines in univerſum graves conſilio, ſeveri in judiciis, in adverſa rerum fortuna conſtantes, in altera nunquam immodici. omnibus idem conſervandæ libertatis & augendi imperii incredibile ſtudium: in Senatu liberè, & ſæpius acerrimè ſententias dicunt: ſicq; vis reipub. nõ caduci alicujus hominis ingenio atque induſtriâ regitur, ſicut cætera imperia, quæ à virtute vel ignavia Principum fortunam ſortiuntur, ſed uno atque eodem immortali perpetui Senatus cõſilio ſanctiſſimè & prudentiſſimè gubernatur. & inprimis memorabile videtur, quòd Veneti ſuperiori ſeculo à cunctis propè Europæ regibus, Cameraci fœderatis, oppugnati, atque omnibus prœliis victi, univerſo tamen bello victores evaſerint. equidem ſi Romanæ potentiæ magnitudinem, & clades quas Hannibal dirus hoſtis intulerat, cum Venetorum fortuna verâ æſtimatione penſaverimus, funeſtiorem fere eis Abduam fuiſſe, quàm Romanis Cannas; & Trebiæ & Traſimeni infelices pugnas, Brixianâ ac Vicentinâ ſtragibus æquatas eſſe faten-

P. Jov. Hiſt. lib. 1.

P. Jov. Hiſt. lib. 18.

fatendum ſit: ſed ea vel præcipua Patrũ ac ipſius fortiſſimi Senatus Principis Lauredani laus fuit, perpetuis annalium monumentis celebranda, quòd adverſiſſimis etiam obruti tempeſtatibus nunquam de Republ. deſperârint. Quibus inſtitutis ſtetit urbs illa jam ſupra octingentos annos invicta, nullis fere inteſtinis diſſenſionibus exagitata, limitibus ſuæ potentiæ eò uſque terrâ mariq́ prolatis, ut hodie tricies centena millia hominum *in cenſum referat, adeóq́ magnis Principibus terroris aculeos infigat. Quæ autē ſunt opes? immenſæ: & quidem in unius urbis Venetæ ambitu tantæ colliguntur vectigalium divitiæ, quãtas multi reges ex ſuis integris regnis non habent. atq́ Eccleſiaſticorum tantùm bona ac facultates ſub Venetæ ditionis imperio,* ter centies centena millia aureorum, ſive triginta milliones, *valere creduntur. Quis igitur Venetias non admiretur? quis non ſuſpiciat? quis non amet urbem illam virginem?*

M. Paulo Servita nelle conſid. ſopra le cenſure di Papa Paolo V.

Sic ait L. Lauredanus. F. Guicciardin. Hiſtor. lib. 8.

H. Vendramenus Controv. 2. contra Paul. V. Pap.

Aut Venus à Venetis ſibi fecit amabile nomen:
aut Veneti Veneris nomen & omen habent.
Orta maris ſpumâ fertur Venus: & Venetorum
ſi videas urbem, creditur orta mari.
Iuppiter eſt illi genitor; ſed Mars pater huic eſt:
Mulciberi conjunx illa, ſed iſta Maris.
Cõplet amore ſui Venus omnia: qui Venetã urbẽ
non amat, hunc nunquam debet amare Venus.

Nicodemus Friſchlinus.

Jam verò tandem &, ô Roma *mea, ſalve; omniũ dignitatum apex, omniũ virtutum magiſtra, & omnis magnitudinis decus. Votũ D. Auguſtini fuit;* videre,

Chriſtum in carne, Paulum in cathedra, & Romam in flore: *& jam meum ſit votum, ſi per naturam compos fieri poſſim.* Romanorum *equidem* genus omnibus anteponitur nationibus, & gentibus dominatur omnibus. *Sed quid verba facio? quid tantæ majeſtatis mole linguam meam opprimo? Audiamus veterem Romam ipſam potius, illam Latiaris facundiæ ſedē, ſic de ſe loquentem. Quid cauſæ eſt, quamobrem vobis, Germani mei, ita ſim deſpicatui? quis inter vos tam brutæ Batavæq; auris eſt, ut incredibilem imperii mei amplitudinem fando non audiverit, audiendo non expenderit, expendendo non fuerit admiratus? Ego enim ſum illa*

Conſtit. de Juſt. Cod. confirmando.

Martial. lib. 12. Epigr. 8.

terrarum Dea, gentiumque ROMA;
cui par eſt nihil, & nihil ſecundum:

ego ſum mater omnium dignitatum: ego ſum κόσμε τε ἐσμε, *mundi domina; & quâ* nulla unquam Reſpublica nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. *Ego prima & ſola ab omnis ævi memoria terminos potentiæ meæ feci, Orientem & Occaſum vici, quicquid opportunum aut dignum vinci viſum eſt; imperio cōplexa florem Aſiæ, Africæ, Europæ; ipſa gentium robora, ingenia, opes: adeoq; in univerſo ditionum & provinciarum mearum orbe* non infra trecentos milliones hominum, & ſupra centum quinquaginta auri milliones in annuis reditibus habui; *copiis ad imperii tutelam, provincialibus, urbanis, & claſſicis,* ſexcenta quadraginta quinque millia militū

Livius. lib. 1.

Dionyſ. Halicarnaſſ.

J. Lipſ. de Magn. Rō. lib. 1. cap. 3.

300000000 J. Lipſ. in not. ad lib. 2. cap 3. Admirand.

Agathias Hiſtoric.

conſi-

conficientibus. Ego triumphos à Romulo uſq; ad extrema Auguſti numero circiter trecentos duodecim: *quibus, quicquid notabile aut optabile orbis, aut in eo urbs aliqua poſſedit, per hanc viam portamq́; Triumfalem ad me venit: atque unus C. Cæſar quatuor tantùm triumfis intulit in ærarium* ſexaginta quinque millia talentorum; *quæ vobis efficiunt* triginta novem milliones. *Aſt ſuſpicite meam benignitatem & munificentiam. aliquando intra parietes meos ad* trecenta viginti millia *fuêre; quibus gratuitum alimentum dedi, eosq́; perpetuâ frumentatione pavi. quanquam & in hac capaciſſima urbe mea, cujus muros Aurelianus ſic ampliavit, ut* quinquaginta propè millia *illorum ambitus continuerit; & in hac urbani populi frequentia,* quatuor hominum milliones *excedente, non defuêre privati, qui Principum æmulati magnificentiam in populum effuderint ſæpe non exiguum. quantæ enim multorum opes? Craſſus ſeſtertiûm bis millies poſſedit, ſive quinque milliones; & in ſervis ſolos architectos & fabros habuit ad quingentos. L. Cornelius Balbus ita erat locuples & pecunioſus, ut moriens populo Romano viritim legaverit denarios viginti quinque, ſive Aureum Romanum unum. Seneca ter millies H S, ſivè more veſtro, ſeptuagies quinquies centena millia Philippicûm habuit in bonis. C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit:* quamvis multa civili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſervorum quatuor millia centum ſedecim, ju-

J. Lipſ. Admirand lib. 2. c. 8. ex Appiano.

J. Lipſ. Admirand. lib. 2. cap. 10.

Vopiſcus in Aureliano. J. Lipſ. Admir. lib. 3. c. 3.

J. Lipſ. Admiran. lib. 2. c. 15. ex Plutarcho & Plinio.

Dio Hiſtor. lib. 48.

Tacit. Annal. lib. 13.

Plin. Hiſtor. nat. lib. 33. cap. 10.

ga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta ſeptem millia, in numerato HS. ſexcenties; *quæ ſunt decies quinquies centena millia Philippicûm. Gordiano nondum Imperatori in provinciis tantum terrarum fuit, quantum nemini privato. Ædilitatis ſuæ tempore duodecim populo Romano munera,*

Capitolin. in Gord.

id eſt, per ſingulos menſes ſingula de ſuo exhibuit: ita ut gladiatorũ nonnunquã quingena paria exhiberet, nũquam minus centenis quinquagenis: feras Libycas unâ die centum dedit, urſos unâ die mille; & plura deinde animalium: quæ omnia populo rapienda conceſſit. Sed hæc pro magnitudine mea nimis ſint tenuia. Ego verò etiam ſum illa marmorea Roma;

Claudianus.

quâ nihil in terris complectitur altius æther,
cujus nec ſpatium viſus, nec corda decorem,
nec laudem vox ulla capit.

& ſtupor, Germani, vos inibit, cum conſideraveritis ornatum ædificiorum ſacrorum & profanorum, ubique in miraculum deſinentium: cum munitiones viarum glareâ vel ſilice ſtratarum inſpexeritis, quarum longiſſima Appia Brundiſium, milliarium quaſi CCCL iter; & Flaminia non multò brevior Ariminum uſque, & inde porrò Aquilejam duxit:

J. Lipſ. Admir. lib. 3. cap. 10.

cum examinaveritis aquarum abundantiam in publico, balneis, piſcinis, domibus, euripis, hortis, ſuburbanis villis, per tubos ac canales in fornicibus lateritiis advectam; ductibus eâ latitudine ac ſimul altitudine confectis, ut vir eques commodè per eos incedere potue-

Plin. lib. 36. c. 15. *perpetui homines DC ad aquarum tuitionem Romæ. Lipſ.*

Procopius.

potuerit; & arcubus in quibuſdam locis centum no- Frontinus.
vem pedes ſublevatis: vincente autem antecedentes
aquarum ductus omnes Claudiano, à quadrageſimo
lapide perducto, ad eam excelſitatem, ut in omnes ur-
bis montes levaretur; erogato in id opus H S ter mil- 7500000.
lies: aut cum æſtimaveritis urbis cloacas ad mundi- Philipp.
ciem, ſordesq; omnes vel abluendas, vel evehendas,
factas; tantâ capacitate, ut vehem fœni onuſtam lar- Plin. lib. 36. cap. 15.
gè tranſmitterent; quibus neglectis aliquando & non Dionyſ. Ha-
defluentibus, Cenſores in earum inſtaurationem mil- licar. lib. 4.
le talenta impenderunt in redemptores. Me Imper. 600000. Philipp.
Conſtantius, & operum meorum gloriam oculis arbi-
trari voluit, & venit; ſed cum ſtupore horrendo, de Ammian. hi-
fama queſtus ut invalida vel maligna, quòd augens ſtor. lib. 16.
omnia ſemper in majus, erga hæc explicanda, quæ
Romæ ſunt, obſoleſcat. *Et quid cenſetis? potuitne*
virtuti meæ obſiſtere aliquid? potuit aliquid objici dif-
ficile? Aſpicite & veneramini Senatum meum:
quanta illic gravitas, ſapientia, majeſtas? Cyneas
legatus Pyrrhi regis, vir nec mentis nec oris egens; qui
cum urbē luſtrâſſet, atq; etiā blandiloquentiâ & muni-
ficentiâ variè tentâſſet, undiq; repulſus, ad Regē rediit,
& interroganti, quid dē hoſtium ſede ſentiret? urbem Livius lib. 9. Florus lib. 1. c. 18.
Templum ſibi viſum, Senatum REGUM eſſe confeſ- I. Lipſ. Admir. lib. 4. cap. 2.
ſum fatebatur. *Neque alios Senatores Cenſura mea*
ferebat: quæ tantâ ſeveritate in omnium mores cir-
cumagebat ſupercilium, ut nulli in officium ac vere- vide Caſp. Con-
cundiam impingere licuerit. quamobrē Marcus Cato taren. de Vene. Rep. lib. 4.
Cen-

J. Lipſ. in Epiſtol. *Cenſor quendam expunxit Senatu, cauſſamq́ ſubſcripſit*; quòd uxorem coram filia nubili exoſculatus eſſet. *& Fabricius Lucinus Cor. Rufinum duobus Conſulatibus & Dictaturâ ſpecioſiſſimè functum, quòd decem pondo vaſa argentea comparâſſet, perinde ac malo exemplo iis temporibus luxurioſum, Senatu movit.* Valer. Max. lib. 2. cap. 4. *& P. Scipio Naſica, & M. Popilius, cum equitum cenſum agerent; ubi equum nimis ſtrigoſum & malè habitum, ſed equitem ejus uberrimum & habitiſſimū viderunt:* A. Gel. noct. Attic. lib. 4. cap. 20. Et cur, *inquiunt*, ita eſt, ut tu ſis quàm equus curatior? quoniam, *inquit*, ego me curo; equum Statius meus ſervus. *pleriq́ apud veteres ſervi Statii nomine fuerunt.* *viſum eſt parùm reverens eſſe reſponſum, relatusq́ eſt in ærarios. Ex hac ſanctiſſimæ publicæ diſciplinæ ſcaturigine profluxit mare virtutum in omnes civium meorum claſſes. At enim fortiſſima quoque ſum: & ſicuti nunquam arma ſumpſi, niſi pro populi mei ſalute, aut fide ſociorum: ita*, abſit invidia verbo, nunquam ab equite hoſte, nunquam à pedite, nunquam apertâ acie, nunquam æquis utique locis laboravi. Livius lib. 9. *in opere nemo militi meo par; nemo ad tolerandum laborem melior. fodere, vallum & foſſas ducere; aggerem, teſtudines, turres ſtruere; omniaqúe celeriter & induſtriè: arma omnia peditem ferre, cibos ſemeſtres aut menſtruos, utenſilia, & ſeptenos aut plures interdum vallos; à ſignis non diſcedere, pari paſſu omnes ambulare; decurrere etiam, cum opus, in plenis armis: hæc omnia militi meo prona ſunt, nutu & impulſu ſaluberrimæ diſciplinæ militaris; quæ* J. Lipſ. Admirand. lib. 4. cap. 4.

civibus meis antiquior fuit, quàm caritas liberorum. *hinc Poſthumius Dictator Aulum Poſthumiũ, quem ad generis penetraliumq́; ſacrorum ſucceſſionem propagandam genuerat, cujus infantiæ blandimenta ſinu atque oſculis foverat, quem puerum literis, quem juvenem armis inſtruxerat, ſanctum, fortem, amantem patris pariter ac patriæ, quia non illius juſſu, ſed ſuâ ſponte præſidio progreſſus hoſtes fuderat, victorem ſecuri feriri juſſit; & ad hoc peragendum imperium paternæ vocis miniſterio ſufficere valuit. hinc etiam Manlius Torquatus Latino bello Coſ. filium, quòd provocatus à Geminio Metio duce Tuſculanorum ad dimicandum ſe ignaro deſcenderat, glorioſam victoriam & ſpecioſa ſpolia referentem, abripi à lictore, & in modum hoſtiæ mactari juſſit; ſatius eſſe judicans, patrem forti filio, quàm patriam militari diſciplinâ carere. Inde & contemptus periculorum & hoſtium; & in medios illos vel confertiſſimos, ſi dux miſiſſet, ſine cunctatione etiam paucorum irruptio. & vultis nominatim L. Sicinium Dentatum aliquem citem? qui centies & vicies in aciem deſcendit: ſex & triginta ſpolia ex hoſtibus retulit: octo ex provocatione occidit: quinque & quadraginta vulnera pectore excepit, tergo nullum? vultis Caſſium Scævam? qui in Britannico litore cum quatuor commilitonibus in ſcopulo relictus, poſtquam æſtus regreſſu ſuo ſpatium, quo ſcopulus & inſula dividebantur, in vadum tranſitu facili redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, cæte-*

l. poſtliminiũ. 19. §. 7. ff. de captiv. & poſtl.

Val. Max. lib. 2. cap. 2.

Val. Max. lib. 3. cap. 2. Plin. Hiſtor. nat. lib. 7. cap. 27.

ris rate ad litus regreſſis, ſolus immobilem ſtationis gradum retinens, multos hoſtium dejecit aut interfecit: denique armis ſuis onuſtus, ſolo ſcuto abjecto, in mare ſe dedit, & ad Cæſarem natavit; qui ſtupens ad viri virtutem laudare parabat; at ille diſciplinæ memor, Da veniam Imperator, *inquit,* quòd ſcutum reliqui. *& idem Scæva in Pompejano bello ad Dyrrhachium caſtello præpoſitus, ſolus in porta conſiſtens contra hoſtiles legiones & copias id ſervavit: quo tempore oculus ei effoſſus, humeri trajecti & femur, ſcutum centum triginta ictibus perforatum. an vultis illos, qui primo Pyrrhi prælio ab elephantis obruti ſunt? quorum omnium vulnera in pectore: quidam hoſtibus ſuis immortui: omnium in manibus enſes, & relictæ in vultibus minæ, & in ipſa morte ira vivebat. aut mavultis duces? parentem illum Romulum; M. Furium Camillum, parentem meum alterum; Horatium Coclitem, totum Hetruſcorum ponte ſublicio in urbem irrumpentium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, indefatigabili pugnâ ſuſtinentem; Fabricium, nec auro vinci, nec veneno vincere idoneum; M. Curtium, equo maximè exornato inſidentem armatum, in vaſtam voraginem ſe immittentem; Decios devotis corporibus in hoſtem ruentes; L. Papyrium Curſorem, magno Alexandro parem; M. Claudium Marcellum igneo impetu, Q. Fabium Maximum ſalubri tarditate, P. Scipionem Africanum priorem divinâ felicitate, & poſte-*

Valer. Max. lib 3. cap. 2. J. Lipſ. Admirand. lib. 4. cap. 4.

Sueton. in Julio c. 68. Florus lib. 4. cap. 2.

Flor. lib. 1. cap. 18.

J. Lipſ. Adm. lib. 4, cap. 4.

poſteriorem divinâ virtute, viros; Pompejum Magnum, Aſiam ultimam provinciam accipientem, eandemq; mediam patriæ reddentem; M. Vipſanium Agrippam, victoriarum Auguſti inſtrumentum; & deniq; (ne ex innumeris plures enumerem) caput & culmen, C. Julium Cæſarem, fortunâ, peritiâ, magnitudine & celeritate animi ſuper omnes, qui arma tractârunt, aut tractabunt? Ac licet interdum factum ſit, ut clades ſenſerim: tamen

nunquam ſuccubui damnis, & territa nullo Claudianus.
vulnere, poſt Cannas major Trebiamq; fremebā.

Minuit ſpem Annibalis, quòd cum ipſe ad mœnia urbis armatus ſederet, & ad unam portam pugnaret, ego alterâ milites ſub vexillis in ſupplementum Hiſpaniæ emiſi: & ultra modum indignatus eſt, quòd per eos dies agrum, in quo ipſe caſtra haberet, veniſſe, nihil ob id diminuto pretio, ex quodam captivo cognovit; nimis ſuperbum atque indignum facinus reputans, ejus ſoli, quod ipſe bello captum poſſideret haberetq;, inventum in urbe obſeſſa emptorem. Quid Pyrrhus? ille in Italiam venerat cum novi generis gentisq; copiis, & inprimis inaudito terrore elephantum. victor grandibus prœliis erat, Italiam percurrerat, & à trigeſimo penè lapide urbem proſpexerat. quid mei cives? trepidant ſcilicet & pacem petunt? imò oblatam ultrò reſpuunt, & legatos ejus cũ animoſo hoc reſponſo dimittunt: Pyrrhus Italiâ cum copiis excedito: ubi exceſſerit, de pace, ſi volet, agito: ni exceſſerit, arma, & viros,

Livi⁹ decad. 3. lib. 6.

J. Lipſ. Adm. lib. 4. cap. 5.

& aciem exſpectato: neque deſtituros ab incepto ſe, etiamſi ſexcentos Lævinos pugnâ viciſſet. *Quòd ſi cæterarum inſuper virtutum hîc agere delectum, & per tot togatæ & domeſticæ felicitatis admiranda exempla diſcurrens heroum velim enarrare catalogum; nec vobis ſatis aurium futurum ſit ad audiendum, nec ſatis animorum ad capiendum. Ego verò poſtremò illa ſum, quæ linguæ meæ Latinæ familiaritate & communione, omnes propè gentes ad colloquia, ſocietatem & commercia invicem obſtrinxi. nam quamvis cives mei initiò linguam ſuam communicaverint ut beneficium; & Cumanis, Oſco populo, petentibus permiſerint, ut publicè Latinè loquerentur, præconibusque Latinè vendendi jus eſſet: poſtea tamen cum coloniarũ miſſu, tum civitatis auctu, & linguæ uſum diffuderunt, eâ quidem auctoritate, ut tunc non tam præclarum, ſcire Latinè, quàm turpe neſcire, neque tam Oratoris boni, quàm civis Romani proprium viſum fuerit. imò illius linguæ ignorantia alicubi periculo fuit: ſiquidem Imp. Claudius ſplendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo judicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit. quin ſanxerunt Romani mei, ne Legati quidem gentium exterarum in curia, niſi per interpretem loquerentur, iiſque Latinè ſemper reſponſa darentur. ſicuti & Præſides provinciarum, aut Prætores, Latinè tantùm jus dicebant: & quicquid publicè geſtum, elatum eâ linguâ. Atque hæc Latii ſermonis venera-*

Plutarch. in Queſtionib. Platonic.

Liv. lib. 40.

S. Schard. in Lexico: in v. *Latine loqui.*

Sueton. in Claud. c. 16.

Juſt. Lipſ. de pronunc. recta L. L. c. 3.

neratio tantâ perennavit conſtantiâ, ut hodieqúe non uni alicui nationi, aut magno imperio, ſed toti orbi ſit communis; adeôque popularis veſter, Imp. Carolus IV in Aurea Bulla Electorum filiis illius ſtudium meritò cõmendârit. Ceſſo dicere; ſed certa, vos illud poëtæ mei, memori pectore ſæpiculè repetituros:

Sleid. commẽt. lib. 1.
con fiorino, Latino, & buon roncino, in ogni paëſi ſi truova il camino.

Omnia Romanæ cedant miracula terræ:
natura hîc poſuit, quicquid ubique fuit.

Propertius.

Hæc vetus eſt illa Roma, Auditores: communis noſtra patria; in qua non minùs, quàm in propria patria Philoſophi olim immunitate fruebantur; *tantâ communis & propriæ patriæ inter ſeſe neceſſitudine, ut* cui patriâ interdictum erat, etiam urbe abſtinere debuerit: *quæ licet ceciderit, tamen adhuc jacet magna; nec magis contemnitur, quàm cum ædiũ ſacrarũ ruinæ calcâtur; quas religioſi æquè ac ſtantes adorant. & nonne Imperatoris noſtri auguſtiſſimũ cognomentũ & omniũ dignitatũ ſumma, ab illa dependent? Salve verò etiã* Roma nova, *quæ ſi non es priſcâ illâ major, es tamẽ melior; ſi non cultior, es ſanctior. mira Dei benignitas in hanc urbem! cum legionum vim abſtulit, legum & religionis attribuit; cum armis imperare ampliùs noluit, ſacris præfecit: & ſic quoque fecit eam columen & verticem rerum, decus & tutelam univerſi; & ſolam* patriam omnium communem. *Romana enim Eccleſia eſt illa Catholica,* quæ non modò tot Regum ac Principum, ſed quod longè præclarius eſt, omnium Sanctorum cõmunis Mater; & in cujus gremio mori feli-

l. Roma. 33. ff. ad municipal. l. 6. §. 11. ff. de excuſationib. l. 7. §. 17. ff. de interdict. & relegat.

Seneca Conſol. ad Helv. cap. 13.

J. Lipſ. præf. ad Lector. in Admir.

Mich. Montan. l 3, c. 9.

Thuan Hiſt. lib. 11.
eſt gnome è Teſtamento Jo. Samoſcii Pol. Cancellarii. Jo. Wover. in Aſſer. Lipſ. donarl.

felicius eſt, quàm ab initio naſci: cum non naſci ſatius ſit, quàm in hac non mori. *Proinde meritò tot tantiſquè fulget privilegiis: nec ſolùm laudatur omnium Eccleſiarum caput*; cui nolle primas dare, vel ſummæ impietatis, vel præcipitis arrogantiæ ſit: *verùm etiam ipſum caput Romanæ Eccleſiæ*, PAPA, *audit Epiſcopus Univerſalis, Chriſti vicarius, & Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſor. Enimverò hic eſt, qui Chriſti mandatum iſtud*, Paſce oves meas; *qui claves regni cœlorum, poteſtatem ſolvendi & ligandi, cum Petro accepit: hic eſt, quem Europa, Aſia, Africa, quem America & ipſe novus orbis ſuſpiciunt, & à cujus oraculo ſolliciti pendent omnes: hic eſt Rex Regum magnorum potior, & majorum ſummus; & ſummorum maximus, & maximorum regnator. Equidem præſente Papâ omnes Principes quantumvis magni, alti, & potentes, decreſcunt & fiunt ſecundi, aut ulteriores; cunctis primatus illius ſic obſervantibus, ut nec in minutulis ceremoniis contra illum vel tantillum peccent. Apud aliquos Reges uſus obtinet, ut indicto colloquio major ſemper veniat prior in locum conventui aſſignatum. quà in re Franciſcus I. Gall. Rex; ut Clementi VII. Papæ, Maſſiliam ad ſe venienti, teſtaretur humilitatem ſuam; non modò quicquid ad tantum hoſpitem excipiendum neceſſarium vel honorificum exiſtimabatur, regio ſumptu magnificẽtiſſimè apparavit; ſed & ab urbe paulò longiùs deflectens biduum aut triduum intranti, & ab itinere ſe recolligenti dedit*

Thom. Stapleton. in Admir. lib. 1. cap. 9. ex Auguſtino. Eſt. Paſquier liv. 3. de Recherch. de la France.

J. Lipſ. in præf. ad Senec.

Mich. Montan. lib. 1. cap. 13.

Pon-

Pontifici, antequam ipſe Rex ingrederetur, & illi adventum gratularetur. Eundemq; honorem primi introitus exhibuit & Imp. Carolus V. Clementi VII. Bononiæ; cum ille Romani Imperii coronam accepturus huc profectus eſſet. Quare etiam, ne quis peccaret in ſanctitatem, & illam dignitatis Pontificiæ amplitudinem; formulas ceremoniarum majorum noſtrorum providentia laudabili inſtituto publicavit; in quibus & iſta capita continentur: Nemini omninò mortalium Papa reverentiam facit, aſſurgendo manifeſtè, aut caput inclinando, ſeu detegendo: tantùm Romanorum Imperatori, poſtquam illum ſedens ad oſculũ pedis & manus ſuſcepit, aliquantulum aſſurgit; adque oſculum mutuo charitatis amplexu illum benignè recipit: *& illud:* Omnes homines, cujuſcunque ſint dignitatis & præeminentiæ, ut primùm in conſpectum Papæ veniunt, diſtantibus ſpatiis, ter debent ante illum genua flectere, & ejus pedes oſculari: *& hoc:* Quando Papa per ſcalam adſcendit equum, major Princeps, qui præſens adeſt, etiamſi Rex eſſet aut Imperator, ſtapham equi Papalis tenere debet, & deinde ducere equũ per frenum aliquantum: *& iſtud:* Si Põtifex non equo, ſed ſellâ veheretur, tunc Imperator vel Rex, ſi quis adſit, debet ipſam ſellam cum Pontifice humeris ſuis ſuſtinere & portare aliquantulum: *& illud:* Imperator in convivio aquã Papæ manibus ad lotionẽ præbere, & primum ferculũ portare debet, &c. *Sed quid Principes aut homines loquor? ipſi aërei, terreni, inferi ſpiritus ſive genii verentur ac trepidant, & cœle-*

Phil. Mornæus. in Hiſtor. Papat.

Autor Bruti Fulminis: ex lib. 1. Ceremon. Pontif.

Juſt. Lipſ. in præf. ad Admiranda.

cœleſtem illam in terris poteſtatem vel inviti ac reluctantes agnoſcunt. Non tamen pro Papatu ſatis ſic dixi. Papatus majeſtas tantis ſummi ſplendoris radiis lucet, ut veterem Romanæ magnitudinis gloriam tantùm non hauriat & abſumat omnem. Olim pro magno fuit Regum quorundam humile obſequium, & adulationi propior ſui demiſsio. nam Adherbal Numidiæ Rex, ſe ſe Romanorum procuratorem *appellavit. Eumenes Pergami Rex, fuſo ac mortuo Mithridate Ponti Rege, Romam venit, ac pileum geſtans, acceptam populo Romano libertatem tulit. Pruſias Bithyniæ Rex, quoties Senatum ingrederetur, limen deoſculari conſuevit, ſe* mancipiũ Senatus *vocans; tametſi æquo fœdere cum Romanis ſocietatem contraxiſſet. Tiridatem autem Armeniæ Regem Nero admiſit ad genua, allevatumq; dextrâ exoſculatus eſt; dein precanti, tiarâ deductâ, diadema impoſuit. Ita in honorem Auguſti, Reges amici atque ſocii, & ſinguli in ſuo quiſque regno Cæſareas urbes condiderunt; & cuncti ſimul, ædem Jovis Olympii, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi ſumptu, genioq; ejus dedicare deſtinaverunt: ac ſæpe regnis relictis, non Romæ modò, ſed provincias peragranti, quotidiana officia togati, ac ſine regio inſigni, more clientium præſtiterunt. Atqui Pontifex, quem Turcæ* Rum-beg, *id eſt, Romæ Principem aut dominum, non vano titulo nominant; & Legati Perſici ſollicitandorum contra Turcas auxiliorum gratiâ miſſi, Sixtum V Papam*

Bod. de Rep. lib. 1. cap. 9.

Sueton. in Nerone c. 13.

Sueton. in Auguſto. cap. 60.

Jo. Leunclavius in Onomaſtico Turcico.

Rum-

Rum-ſchach, *ſive Romæ Regem, ante aliquot annos dicebant; Pontifex, inquam, Romanus pleroſq; mundi magnos Reges ac Principes ad quævis obſequia & ſervitia multò habet paratiores ac promptiores, qui etiam in beneficii non exigui parte collocant, ad oſculum ſaltem pedum Papalium admitti. Ecquid juvat audire exempla? Joanni Papæ, Theodorici Ariani Italiæ Regis ad Imp. Juſtinum legato, Conſtantinopolim advenienti Imperator ipſe cum univerſa civium multitudine ivit obviam, ad pedes ejus venerabundus procubuit, ad templum deduxit, ibiq; Auguſtalibus inſignibus depoſitis ab illo ſupplex petiit, ut denuò ſe ſolenni modo inſigniret. Nec minùs honorificè Imp. Juſtinianus Conſtantino Pontifici Nicæam Bithyniæ ſe conferenti occurrit; cum de more coronatus, illius pedes oſculo veneraretur. Quid adferam de Pipino Rege, qui Stephanum Secundum; de Carolo Magno, qui Leonem Tertium in caſtris ad Lippiam; de Ludovico Pio, qui Sergium Secundum & Nicolaum; de Henrico Quarto; qui Paſchalem Secundum; de Friderico Primo, qui Adrianum Quartum; de aliis Impp. ac Regibus, qui alios Pontifices eodem honoris genere humiliter proſecuti ſunt? Duorum etiam ſimul Regum, Ludovici Francorum, & Henrici Secundi Anglorum, erga Alexandrum Tertium, in Franciam venientem, humilitatis ſingularis affectus planè memorandus eſt: qui obviam Pontifici progreſſi, ac veluti ſtratoris functi officio, dextrâ lævâque equum illius tenuerunt, ad hoſpitium uſq; comitati. Quid? quòd*

Thom Stapleton. in Adm. Rom. Eccleſ. lib. 2. c. 4. & Platina paſſim.

Dddd Ponti-

Pontifici ſuo jure talia ſervitia & officia requirere, tanquam debita licet: cum is unus & ſolus verè liber Princeps ſit, & nemini hominum ad actionum ſuarũ rationes reddẽdas obſtrictus: & tamen in omnes alios terræ Principes, ut Paulus IV Albano reſpondebat, utpote ſe inferiores ac ſibi ſubjectos imperium exercere, & proinde ab illis rationes exigere poſſit. Quæ verò hæc eſt libertas, quæ hæc poteſtas; Reges facere & Regibus imperare poſſe? *Quis non legit, Leonem tertium à Græcis in Germanos Occidentale Imperium transtuliſſe, & Carolum Magnum diademate Auguſtali ornaviſſe, primumqúe Occidentis Imperatorem creaviſſe? quis ignorat, hujus tanti beneficii virtute etiamnum Germanos ſedi Apoſtolicæ ad omnem gratitudinis memoriam obligari? quis dubitat*, Papam ſuperioritatem habere in Imperium, & vacante Imperio Imperatori ſuccedere; *ſicq́ Imperatorem ad præſtationem juramenti fidelitatis & obedientiæ teneri? & quem fugiunt illa Adriani IV P. ad tres Electores Eccleſiaſticos ſcribentis verba?* Romanum imperium, *inquit ille*, à Græcis tranſlatum eſt ad Alemannos; ut Rex Teutonicorum non ante, quàm ab Apoſtolico coronaretur, Imperator vocaretur: ante conſecrationem Rex, pòſt Imperator. unde igitur habet Imperium, niſi à nobis? ex electione Principum ſuorum habet nomen Regis: ex conſecratione noſtra habet nomen Imperatoris, & Auguſti, & Cæſaris. ergo per nos imperat. &c. Imperator quod

A. C. 1556. Thuan. hiſt. lib. 12.

Tho. Stapleton. Admir. Rom. Eccl. lib. 2. cap. 1.

Clem. *Paſtoralis, de re jud.* c. tibi domino. diſt. 63.

Jo. Aventin. Annal. Bojor. lib. 6. Philip. Mornæus in hiſt. Papat.

quod habet, totum habet à nobis. ecce in poteſtate noſtra eſt, ut demus illud, cui volumus: propterea conſtituti à Deo ſuper gentes & regna, ut deſtruamus & evellamus, & ædificemus & plantemus. *Et ut creandorum Regum poteſtati pluribus exemplis adſtruam fidem: nónne Leo ille Caroli filium, Pipinum, Regem Italiæ fecit? nónne Sergius Hungariæ, quæ prius regnum non erat, Stephanum Regem creavit; & eodem tempore Duci Polonorum eandem gratiam ambienti denegavit? nónne Joannes viceſimus ſeundus Venceſlaum Ducem Poloniæ regali dignitate exornavit? nónne Demetrium Ruſſorum Regem primum Gregorius ſeptimus declaravit? nónne Edgarum primum Scotorum Regem Urbanus ſecundus conſtituit? nónne Eugenius tertius titulum Regis Portugalliæ Alfonſo primo tribuit? nónne Innocentius tertius Joanni de Brenna regni Hieroſolymitani nomen & inſignia conceſſit? nónne quoque & hodie duo magni Duces, Moſchoviæ unus, in Italia alter, ſanctam Sedem pro coronæ regiæ impetratione jamdiu votis ac precibus torſerunt? & quidem hunc alterum, Coſmum Medicem, Florentiæ Principem, Pius V. ſolennibus ceremoniis* Hetruriæ magnum Ducem *inauguravit: quantumvis id ægrè tulerit, & interturbare voluerit Imp. Maximilianus II, Philippus II. Hiſpanorum Rex, & alii. Quibus rebus facilè intelligitur; quot & quanti Principes Pontificum Romanorum majeſtatem revereri,*

Th. Staplet. d. l.

J. Bapt. Hadrianus hiſt. lib. 20. & 21.

ſeq́ vaſallos ac ſubditos ſanctæ ſedis profiteri debeant? Exſtant in Archivis & publicis actis curiæ Romanæ Regum vaſallorum nomina, hoc ordine poſita: Reges Neapolis, Siciliæ, Aragoniæ, Sardiniæ, Hieroſolymorum, Angliæ, Hiberniæ, Hungariæ: *quæ deſcriptio vetus eſt eorum Principum, qui ante omnes CCCC fidem & obſequium Pontificibus Romanis exhibuerũt: ſed hodie nõ valde erraverit, qui, non ita anguſtè cum Steucho omnia Europæ tantùm regna Papæ beneficiis adſcripſerit, verùm totum terrarum orbem S. R. Eccleſiæ peculium, D. Petri patrimonium, & jam Pauli V. Proregis cœleſtis & Vicedei Principatum appellaverit. Cum autem hâc ratione Papa totius mundi ſit Ephorus, omnium hominum judex, ipſe judicandus à nemine:* (aliorum enim hominum cauſas, *ait Symmachus Papa,* Deus voluit homines terminare, ſed ſedis iſtius Præſulis ſuo, ſine quæſtione, reſervavit arbitrio) *ita quoties Reipub. Chriſtianæ ſalus poſtulat, etiam ille juſtitiæ ſecurim convertit in Principes,* Deo, *Religioni, & populo graves aut pernitioſos; corripiendo, coercendo, cenſuris Eccleſiaſticis caſtigando, ac demum, ne per unius malitiam pereant omnes, penitus ab impia adminiſtratione removendo. Et quemadmodum olim de Scipionũ gente celebre dictum fuit;* natam eam ad Carthaginem vincendam; *ſic prorſus Romanæ ſedis poteſtas divinitus ordinata fuit, ad impios & noxios Principes vel mitigandos, vel domandos. Itaq́ Philippum I. Chriſtianum Imperatorem, licentiâ Imperiali peccantem, Fabianus ab Eccleſiæ ingreſſu*

J. Bodin. de Rep. lib. I. cap. 9.

Tortura Torti pag. 219. &c.

c aliorum. 9. q. 3.

Tho. Stapleton. Admir. Rom. Eccl. lib. 2. cap. 3.

greſſu prohibuit: Arcadium Imp. itidem delinquentem Innocentius I. fidelium cœtu expunxit: Imp. Anaſtaſium Eutychianæ hæreſi acriter patrocinantem Anaſtaſius II. ſimiliter excommunicavit: Philippicum Iconomachum, in Oriente in Catholicos graſſantem, Conſtantinus Papa non excommunicavit modò, ſed etiam, ne nummi aut imago ejus Romæ reciperentur mandavit: Leonem Iſaurum, pariter in imagines inſanè furentem, Gregorius III. & à piorum communione diremit, & ab ejus obedientia Italiam totam abſtraxit. Henricum autem III Imp. & Boleſlaum II Poloniæ Regem, Gregorius VII; Imp. Ludovicum IV Bavarum Alexander III; Imp. Othonem IV Joannes XXII; Imp. Fridericum II. Innocentius IV; Joànnem Angliæ Regem, Innocentius III; ab Imperiali & Regali faſtigio depulerunt. Quinetiam Robertum Siciliæ Regem, ab Imp. Henrico damnatum, Clemens V abſolvit, regnoq; reſtituit: & Urbanus quintus Henricum ſpurium Caſtellæ Regem natalibus reſtituere non dubitavit, ut Petrum fratrem ejus juſtis nuptiis quæſitum, ſed tyrannum (quippe qui complures honeſtiſſimos viros ad ſupplicium rapuerat, & ſuâ ipſe manu pleroſq; interemerat, & inter hos etiam uxorem ſuam ex familia Ducum Borboniorum) de regno deturbaret. Nihilo etiam remiſſius Pontifices pro jure ſuo velitati ſunt adverſum Imperatores nuperos. Cū enim Carolus V Imp. Concilium Tridenti inchoatum ibidem continuari cuperet, & Patres, qui ob febriculā quandam, aut aëris vitium, Bononiam diſceſſerant,

Froſſard. l. 1.

Tridentũ reverti vellet; Franc. Vargâ & Martino Velaſco legatis Cæſaris interminantib⁹, ſi recuſent redire illi, ſe Cæſaris nomine & juſſu Synodi tranſlationem frivolam & illegitimã, quæq; in ea fient, nullius eſſe momenti profiteri: tum Montanus, Concilii præſes à Pontifice Paulo III. delect⁹, de voluntate Patrũ multa graviter elocutus DEUM *teſtatus eſt*, ſe paratos extrema quæq; ac mortem deniq; potiùs oppetere, quàm adeò pernicioſo Eccleſiæ exemplo pati, ut civilis magiſtrat⁹ pro arbitratu ſynodũ cogat; Cæſarem nempe non dominum aut magiſtrũ, ſed Eccleſiæ filium eſſe: ſe verò & collegas, qui adſint, R. ſedis legatos eſſe, penes quos ordinandi & transferendi concilij jus ſit. *Paulus IV. tamen majeſtatẽ Papatus contra Ferdinandum defendit non paulò ſeveriùs. Nam cũ Imp. Carolus V. per legatos Arauſienſem, Seldum, & Hallerũ, Francofurti Imperatoriam dignitatẽ ejuraſſet, omni jure ſuo in fratrem Ferdinandum Romanorum Regem tranſlato: novus Cæſar ut antiquam erga ſedem Romanam officio conſueto obſervantiam teſtaretur, Martinum Guſmanum ſupremum camerarium ad Paulum IV miſit, qui eum de Caroli fratris abdicatione, & inauguratione in Auguſtum ſua pleniùs edoceret. Sed Pontifex, qui legationis cauſas ſubodoratus erat, re purpuratis patribus ad deliberandum propſitâ, Guſmanũ audire noluit, cauſſatus*, Carolum apud nullũ, niſi ſe Pontificem, Cæſaream dignitatem ejerare, nec Ferdinandum eam citra conſenſum ſuum accipere potuiſſe: *tamen acriter admiſſionem urgente Guſmano, tandem is non*

Thuan. Hiſt. lib. 4.

Thuan. Hiſt. lib. 15.

is nō publicè, ſed privatim, tanquam legatus Cæſareus auditus eſt. Magna, Auditores, magna res eſt Romanæ Eccleſiæ & Papatus autoritas: & ut Iſthmus ille inter Ægæum & Jonium mare vetat undas concurrere, & miſceri: ſic illa omnium Principum ac populorum hinc inde frementiū impetus & aſſultus frangit ac ſiſtit, ne terminos juris ſui cum aliena injuria evagentur. ubi tamen ſingularis & prorſus inæſtimabilis elucet Collegii Cardinalium opera; virorum, ſi numerum ſpectemus, qui Leonis X temporibus vix quinquageſimum ſuperârint, & ſi Onuphrio Panvinio credimus, ſeptuageſimum nunquam attigerint: ſin ingenii fructus & virtutum elogia componamus, heroū, quibus vel nobilitate illuſtrius, vel eruditione præſtantius, vel ad res gerendas prudentius ſol nihil unquā viderit. Si vetus ille Cyneas redeat, & hunc purpuratorū Senatum contempletur, non dubito, animū & verba ipſi defutura ad inducēdam comparationē. Atq; hunc perennē conſiliorum ſalutariū fontem, nunquā deſerit inexhauſtum Eccleſiæ Rom. ærariū, ſi viribus externis opus ſit. in ore enim omniū eſt, nullū opulentius vectigal toto terrarū orbe eſſe Pontificis calamo: cujus ſimplex ductus quantumvis immenſam pecuniæ vim mométo pariat. *Imò ſi alia redituum, vectigaliū, tributorū ex bonis patrimonialibus D. Petri adminicula abſint omnia: quis facilè rationes contulerit, quantū nummorū Pontifex ex* centū triginta Archiepiſcopatibus, & mille ſeptem & decē Epiſcopatibus, *(qui numerus jamdudū tantus fuit: & hodie, præſertim additis Indiis, ſit major) conquirere poſſit?* *Hoc*

Thom. Stapleton. in Adm. Rom. Eccleſ. lib. 2. cap. 13.

Mich. Surianus apud Thuan. Hiſt. lib. 49.

al Papa non mancano mai denari, quando non manca la mano, & la penna.

Hoc ad extremum dicam, & ingratus ſim, ſi quod nominatim in ſcholas à Pontificibus collatum eſt beneficium, hìc ſileam. Ecquod illud? ſummum, & geminum. alterum, quòd præcepta juſtitiæ omnibus ſeculis componendo Ius Canonicum *promulgaverunt: alterum verò, quòd pleriſq; orbis Academiis ſua privilegia, poteſtatem & autoritatem, liberaliſſimè conceſſerunt: gloriâ certè tanti facinoris tam illuſtri, ut quicunque gradibus ſcholaſticis & præcipuè* Iuris utriuſque Doctoribus *habeatur honor, ſemper potior pars laudum in Pontificiam magnificentiam redundet.*

Seneca lib. 9. Controv. 5. *Verùm Scaurus ajebat olim*; non minùs magnam virtutẽ eſſe ſcire deſinere, quàm ſcire dicere. *Quamobrem licet, illuſtriſſime Princeps, ea omnia, quæ retuli hactenus, tantùm ſint ex immenſo rerum dicendarum inventario deprompta pauca quædam capita, quorum pleniorem pertractationem hæc temporis anguſtia non capit: tamẽ vis rationum & veritatis potentia me huc vocant & trahunt, ut Italiam cum Dionyſio Halicarnaſſæo* totius orbis optimam, *cum Mamertino Panegyriſte* Gentium dominam, *cum P. Rutilio Numatiano* dominam rerum, *cum Æthico* cœleſtem mundique reginam, *hìc pronunciare cogar.*

PRIN-

PRINCEPS FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

GEORGI KöLDERERE.

ORATIO
GEORGII
Kölderer von Höch Salisb.
contra ITALIAM.

Val. Forſter. Hiſt. jur. civil. Rom. l. 3. cap. 39.

PHilippus Decius Mediolanenſis, JCtus non incelebris, cum juris utriuſq; Profeſsionem Piſis, Senis, Florentiæ, Patavii, Ticini, & Avarici Biturigũ, ad annos ſexaginta quinq; ſuſtinuiſſet, tandem ſic emarcuit ſenectute, ingenio ejus veluti contabeſcente, ut nullius Legis aut Paragraphi ex jure Romano recordaretur amplius, & difficulter admodum quicquã Latinè proloqui poſſet: quamobrem, ut Joanni Coraſio, An. C. cIↃ IↃ XXXVI *in Senenſi Academia Doctoratus inſignia debitâ & conſuetâ ſolennitate conferret, alium quendam è collegis prodire oportuit, qui verba ſolita nuncuparet. pariter etiam Franciſco Barbaro in extrema & decrepita ſenecta literarum Græcarum obrepſit oblivio, in quibus tamen antea excelluerat. uti & Georgio TrapeZuntio ſub finem vitæ utriuſq; linguæ, tum Græcæ tum Latinæ ſcientia penitus excidit. & olim Meſſala Corvinus, orator, tantum memoriæ detrimentũ paſſus eſt, ut etiam nominis ſui fuerit oblitus. Idem verò, illuſtriſsime Princeps, pronunciare hîc poſſum de Italia hodierna: quæ ut fuerit aliquandò orbis magiſtra & regina, & tantùm non mole virtutum*

Joan. Coraſ. ad Arreſt. Toloſan. de *Mart. Guerra.* annot. 35.

P. Jovius in elog. doct. viror.

Plin. hiſt. nat. lib. 7. c. 24.

atq;

atq; fortunæ laboraverit; licet & illa priſca felicitas ob multas cauſas bracteata dicenda ſit: hodie tamen ſenili delirio & pediculari quaſi omnium vitioru morbo ita jacet proſtrata, ut deperdito propemodum vitali bonæ mentis ſpiritu antiquæ majeſtatis atq; gloriæ nec habeat umbram. Quemadmodũ igitur nonnulli veteris Romæ magnitudinem æſtimant, aut ex illo incendio, quod Nero, condendæ novæ urbis, & cognomento ſuo appellandæ gloriã quærens, excitavit; quo urbs per novẽ dies arſit; Nerone interea ipſo tempore flagrantis urbis domeſticam ſcenam ineunte, atq; flammæ pulchritudine læto ἅλωσιν *Ilii in illo ſuo ſcenico habitu decantãte: aut ex peſte illa, quæ Imp. Titi Flavii Veſpaſiani temporibus urbem afflavit, quâ per ſingulos dies decem millia hominũ in Libitinæ rationem veniſſe ſcribuntur: vel, ſicuti Heliogabalus ſervis imperavit, ut omnes araneas colligerent in urbe; qui cum conquiſiviſſent ad decẽ millia pondo, ſubjecit ille;* vel hinc intelligendum, quàm magna Roma ſit: *ita ego nunc magnitudinem Italiæ ab malorũ tantâ copia & immani vaſtitate dimetiar; & planum faciam; nõ ſolùm terram Italicam pro tua, Laurenti Wenſini, opinione, non ſic fertilem & beatã, verùm etiam nationem totam tot infamibus ſceleribus coopertam eſſe, ut vix ibi ulla virtutis veſtigia jam ſuperſint. Junonia avis, ubi colorem & plumas circumſpexit, ſibi placet & fidit; dejicitur, cum ad pedes ſe dejecit: tu verò, mi Wenſini, aſpexiſti tantùm Italiæ coloratas criſtas, & confidenter illi principatũ detuliſti;*

Tacit. Annal. lib. 15. & ibi Lipſ. Sueton. in Nerone. cap. 38.

Euſeb. in Chronic.

Lampridius in Heliogabalo.

Nicol. Machiavell. Diſput. de Rep. lib. 1. cap. 55.

 ſi ad

ſi ad ſordes & vitia gentis illius judicii bilancem aptare volueris, crede mihi, jactationes tuæ citò evaneſcent.

Fabula eſt, optime Princeps, ſed quæ pertinaci imperitorum credulitate fere abiit in hiſtoriam; Italiam bonitate & divitiis omnibus mundi regionibus præſtare. *Quem tamen errorem Boterus, Italus ſcriptor, benè refutavit, populares ſuos imprudentiæ accuſans, quòd non animadverterint; duas tertias Italiæ partes nullis interlui fluminibus navigabilibus; quartam autem partem occupari Appenino, monte plerunque aſpero & ſterili; & inſuper Galliam, Hungariam, Belgium, Auſtriam, provincias undiquaque opimas, pingues, feraces, Italiâ beatiores eſſe. De Auſtria dubium non eſt; quam Antonius Bonfinius, & ipſe Italus, non obſcurè anteponit hiſce verbis, in Viennæ deſcriptione:* villæ circùm amœniſſimæ, ubi elaboratiſſima ſpectantur ædificia: neque aviaria, piſcinæ, cæteraque vivaria deſunt: montium appendices, vicorum caſtellorumque frequentiâ viatores admodũ oblectant. cum Viennenſem Neapolitanumque agrum attigeris, in planitiem longè lateque diffuſum; hunc omnibus lætis & amœnis regionibus tractum ſine controverſia facilè anteferas. ſi qua hîc quies & otium tutũ inveniri poſſet; POTIUS AUSTRIAM, QUÀM ITALIAM OPTARES.

Joan. Boter. Relat. Univerſ. p. 2. lib. 2. de China.

Ant. Bonfin. rer. Ungar. Decad. 4. lib. 5.

Celebratiſſimæ autem Italiæ fertilitati nimiũ quantum detrahunt; Liguria, omnium rerum à natura ſterilita-

Colinius apud Thuan. hiſt. lib. 51.

rilitate & paupertate dãnata regio; atq; campi Veronenſium inculti & lapidibus horrentes, maximis ſummorum ducum aliquot victoriis aut cladibus famoſi. nec melioris notæ eſt convallis Veggetia, in medio longarum faucium & aſperrimarum rupium editiſſimo frigidiſſimoq́ſitu; quamobrem homines etiam alit admodum agreſtes, duros, ingeniis immaniſſimos; ex quibus eſt genus illud rude, quod per univerſam Europam oberrans caminis everrendis operam locat.

Leand. Alb. in deſcr. Venet.

Leand. Alb. in Inſubr.

Ager quoque Piſanus, Aquilejenſis, Romanus, quot habent aſpreta? quot paludes? quot miſerabiles ruinarum & deſertorum tractus? quæ ibi eſt aëris gravitas? quæ hominum ibi ob ſoli infelicitatem jam eſt paucitas? Cœli Romani ea hodie eſt intemperies; ut cives Medicorum ſuorum juſſu circa diluculum & crepuſculum abſtineant publico, niſi ſol ſplendeat; nec ſine cauſa Alexander Petronius, Romanus Medicus, de tuenda Romę valetudine, *ſcripſerit. & ora maritima à portu Herculis Terracinam uſque, ſpatium centum quinquaginta millium paſſuum longum, ita ab hominibus eſt vacuum & nudum; ut octo millia habitatorum non connumeret.*

Guardati dall' aria di Groſſeto, di Piombino, di Piſa, di Sinigallia, di Macerata, d' Arimino, di Cervia, & di Peſaro.

P. Merula Coſmogr. p. 2. lib. 4. c. 22.

Theſaur. Polit. p. 1. in Relat. Urb. Romæ.

Credibile tamen eſt, quemadmodum vina Veliternina inter generoſa ſui temporis relata à Plinio, nunc degenerârunt, ac auctoritatem amiſere ſuam; ſiquidem propter cruditatem, auſteritatémve coqui aheno debent: ſic paſſim Italiæ fœcunditatem inepta & laſsâ tellure decreviſſe & mutaviſſe; ut, quod Julius Cæſar Scaliger de hodierna Roma dixit ingenioſè,

Plin hiſt. nat. lib. 14. c. 6.

Stephan. Vinand. Pighi⁹ in Hercule Prodic.

Autor Confutatiõis fabulæ Burdonum. *nioſè*, urbem illam, eſſe novum acetum peſſimum, veteris vini optimi; *idem de hodierna multarum Italiæ regionum fertilitate prædicari poßit. niſi forſitan communis tantùm & erronea quorundam opinio contra veritatem etiam olim prævaluerit, ut Italia ſupremæ fertilitatis laudem conſecuta quidem ſit, non autem promerita: ſicuti Tiberius Cæſar dicebat*, conſenſiſſe medicos, ut nobilitatem Surrentino vino darent, alioquin eſſe generoſum acetum; *uti id ipſum C. Cæſar, qui ſucceßit illi, vocavit* nobilem vappam. *Quanquam aliquibus in locis hominum ignaviâ, non ſoli malignitate meßis jam eſt tenuior: cum horum atque ſuperiorum temporum ſupina turpisq; negligentia tam altas apud Italos egerit radices, ut etiam Anconitanum portum, propter capacitatem ſitumq; naturâ & opere veterum tutißimum, inter primos atque pulcherrimos orbis terrarum commemorandum, (quis enim neſcit hoc vulgatißimum?* Vnus Petrus in Roma, una Turris in Cremona, & unus Portus in Ancona) *dum illum æſtuantis maris arenâ oppleri patitur, non parùm corruperit. De metallis etiam Plinio adſtipulari non poſſum, ſcribenti*, Italiam metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis ceſsiſſe. *Cum enim Clementis VII. Papæ juſſu Fuccari noſtri evocaſſent è Germania duos Suacenſes, rei metallicæ peritos; ut aliquot Italiæ venas foderet alter, alter excoqueret; diligenti utriuſque operâ compertum eſt, venas metallis quidem non carere, ſed vix habere tanta, quæ*

Plin. hiſt. nat. lib. 14. cap. 6.

Leand. Alb. in deſcript. Marcæ Anconit.

Plin. lib. 37. cap. 13.

ta, quæ impenſis reſpondeant; ex eis facere lucrum neminem poſſe. Quare quis in hanc iret ſententiam: iccirco vetere conſulto Patrum Italiæ parcitum, quòd ex metallis tot fructus non caperent metallici, quot agricolæ ex arvis, quæ damnum facerent. nam ſi Plinii judicio, nulla fœcundior metallorum tellus; *tantum lucrum non erat negligendum; præſertim cum metallum auri vel argenti fertile uno anno plus utilitatis præbeat, quàm ager fructuoſiſſimus annis centum. Addam quoque violentam tempeſtatum viciſſitudinem in Italia ingentes perſæpe parere moleſtias. Hyems namque interdum nihil eſt mitior Romæ, quàm Viennæ, Argentinæ, aut Stutgardiæ: & Apenninus nonnunquam nives ſervat diutiùs, quàm noſter mons Abnoba, Danubii parens. Et quod eſt gravius: æſtus Campaniæ & Neapolitani regni plerunque tam eſt periculoſus, ut Junio, Julio, & Auguſto menſibus, uſque ad primam Septembris pluviam, ne Regio quidem mandato exciti Nobiles ad peregrinandum cogi poſſint: aſſerente præterea Paulo Diacono, Aquilejenſi;* Apuliam à perditione nominari, cum citiùs ibi ſolis fervoribus terræ virentia perdantur; *& Faccio Vberto ita concinente.*

Plin. lib. 33. cap.4.

Georg. Agricola lib.1. de metall. veterib. & nov.

In Italia ſono troppo teſte, troppo feſte, & troppo tempeſte.

Th. Zving. Meth. Apod. lib. 2. cap. 33.

P. Diaco. lib. 2. rer. Langbardic.

Puglia è detta, che' l caldo v' è tale,
Che la terra ne perde alcuna volta
La ſua virtude, e fruttifica male.

lib. 3. cant. 1.

&

A. C. 1461. Jo. Jovian. Pontan. hiſt. lib. 2.

& tamen cum Ferdinandus Aragonius, Alfonſi ſpurius, Trojam obſideret Apuliæ, ipſis ſolſtitii diebus frigoris tam atrox vis ſubitò oppreſſit omnes, ut neceſſe fuerit vineta concidi, ac frugiferam quamq; arborem, ad ignis caſtrenſis uſum. Ut autem alia omnia terræ Italiæ incommoda tacitus tranſilierim: hoc certè ſine ſummo dolore concoquere non poſſum; quòd, ubicunque fere bonitate agrorum & fructuum abundantiâ præcellit, ibi quoque vitiorum & omnis pravitatis meſſis ſuccreſcat plerunq; copioſiſſima. Patavina quidem regio agro gaudet longè feraciſſimo: ſed id vulgò circumfertur,

Th. Zving. Meth. Apod. lib. 3. cap. 17.

villanos generat tellus Paduana diablos.

Et Circumpadani in præpingui ſunt ſolo; unde Cremæ Cremonæq; nomina; quodque admittat in ima terræ, quantas demittere radices velint arbores: ſed illorum ingeniis ad res novandas nihil levius, aut inconſtantius. *Sicilia, inſula Italica, olim continentis pars, laudes fœcunditatis poſſidet non vulgares; eamq; M. Cato Sapiens cellam penariam Reipublicæ, & nutricem plebis Romanæ nominavit: ſed Siculi, licet antiquitus Oratoriæ artis, bucolici & rythmici carminum, horologii, catapultæ, illuſtratæ picturæ, tonſuræ, pellium ferinarum uſus, inventores eſſe perhibeantur, turpibus hiſce teſtimoniis duriter vapulant:* mōſtra hominum Cyclopes, Dionyſium, Phalaridem, fuiſſe Siculos: voracitatis templa plurima in Sicilia condidiſſe Siculos: omnes inſulanos eſſe malos, peſſimos autem eſſe Siculos

J. C. Scalig. de ſubtil. ad Card. exercit. 167. c. 1.

Cicero lib. 2. in Verrem.

Th. Fazellus de reb. Sicul. dec. 1. lib. 1. cap. 6. & 7.

culos. *Calabria cunctis rebus, vitæ ex voto tranſigendæ neceſſariis, adfluit: ſed eadem habet Brutios; quo nomine Lucani olim vocabant apoſtatas, rebelles, fugitivos: etſi Nicolaus Perottus ſic dictos putat, quòd ſint homines fœdi, væſani, ſpurci, bilingues, mendaces: & Alfonſum Regem affirmare ſolitum accepimus;* ſi nullum omninò aliud regnum, nullam provinciam, præter Calabriam, aut haberet, aut habiturus eſſet, illam protinus ſe relicturum, privatumque & civem vivere potiùs velle, quàm illorum, qui nihil hominis habent præter figuram, ineptias tolerare, quamvis dominum aut regem. *Campania & regnum Neapolitanum terrarum proventibus luxuriant: ſed improbitas hominum illis in locis ita dominatur, ut vernaculum proverbium audiatur paſſim;* il regno Napolitano è un delicado paradiſo, ma habitato da gli diavoli. *& teſtatur Cicero,* Campanos ſemper ſuperbos fuiſſe bonitate agrorum, & fructuum magnitudine, urbis ſalubritate, deſcriptione, pulchritudine: *atque ex illa copia rerumque omnium affluentia natam arrogantiam, quæ alterum urbi Romæ Conſulem è Capua poſtulavit; & eam luxuriem, quæ ipſum Hannibalem, nivibus atque Alpibus, & armis tum indomitum virum, voluptatum fomentis enervavit. Alicubi tamen cum ipſa natura loci mores Italorum pro malitiæ & improbitatis palma bellum gerere videntur. Liguriâ enim quid aſperius? quid horridius? Ligures tamen vocat Julius Cæſar Scaliger* Cerbereos, ſacerrimâ fide: & *in ora*

Leand. Alb. in deſcr. Calabr. P. Merula Coſm. p.2.l.4.c.27.

Nic. Perott' in Cornucopiæ.

Ant. Panormita in Apophthegm. Alfon. lib. 1. cap. 30.

Ph. Camerar. Med. Hiſt. Cent. 1. c. 85.

Cicero de L. Agrar. cōtra Rullum.

Seneca Epiſt. 51.

Scalig. Exercit. 274.

in ora Ligurum nullũ fere animal naſci propterea exiſtimat; quòd natura etiã nunc ſuſpenſa judicium ampliet, cogitetque, quibus artibus eorum ſcelera, perfidiam, avaritiam, livorem, vanitatem, impietatem, in aliquo animali repræſentare poſſit. quod quia nondum potuerit excogitare, nondum dare voluerit. *Quapropter in Genuenſes quoque illa paſſim jaciuntur dicteria*: mare ſenza peſce: huomini ſenza fede: donne ſenza vergogna; *illorum mare piſcibus, viros fide, fœminas verecundiâ deſtitui*: & *quod eodem alludit*: I Genoveſi hanno virtù cento miglia da lontano; *virtutem à Genuenſibus centum milliaria diſtare. Unde iterum Scaliger appoſitè*:

Exercit. 203.

Genuenſis oſor pacis, ac boni moris:
Vnus Britannis tetrior Ligur cunctis,
Saxicola, pelagicurſor, invidus, ſpurcus,
Famelicoſus, turpis, archipirata.

Quinetiam in univerſum, ſi ſingulas Europæ nationes inter ſe componere velimus, mores Italorum, & inter hos Ligurum ſunt perverſiſſimi. Thraces, *ait rurſus pater Scaliger*, Myſi, Arabes, Moſchovitæ, Pæones, Hungari, prædones: Illyrii, Liburni, Dalmatæ, jactabundi: GERMANI FORTES, SIMPLICES, ANIMARUM PRODIGI, VERI AMICI, VERIQUE HOSTES: Suetii, Norvegii, Gruntlandii, Gotti, beluæ: Scoti non minùs: Angli perfidi, inflati, feri, contemptores, ſtolidi, amentes, inertes, inhoſpitales, immanes: ITALI

Jul. Cæſ. Scalig. Poëtices lib. 3. cap. 16.

CUN-

CUNCTATORES, IRRISORES, FACTIOSI, ALIENI SIBI IPSIS, BELLICOSI COACTI, SERVI UT NE SERVIANT, DEI CONTEMPTORES: Galli ad rem attenti, mobiles, leves, humani, hoſpitales, prodigi, lauti, bellicoſi, hoſtium contemptores, atque iccirco ſui negligentes, imparati, audaces, cedentes labori, equites omnium longè optimi: Hiſpanis victus aſper domi, alienis menſis largi, alacres, bibaces, loquaces, jactabundi, faſtus Tartareus, ſupercilium Cerbereum, avaritia immanis; paupertate fortes, fidei firmitas ex pretio, omnibus nationibus & invidentes & inviſi: UNA NATIO ILLOS SUPERAT ANIMI PRAVITATE, MAGNITUDINE VINCITUR, LIGURES.

Verùm in Italorum ingenia, indolem & mores, hìc latiùs evagari geſtit lingua; animusq́ meus ambit in te depugnare, Laurenti Wenſini, juſtâ inflammatus irâ, quòd Italos ſolos & unos veræ & ſolidæ nobilitatis atque omnium virtutum digniſſimos depoſitarios dicere nihil veritus ſis. Ego verò te temeritatis & impudentiæ non arguam, ſed convincam; atq; validiſſimis rationib⁹ demonſtrabo; Italos nõ ignobiles, ſed nobilitatis corruptores; non indoctos, ſed bonarũ artium everſores; non vitioſos, ſed virtutum ſicarios; non impios, ſed hoſtes ſacrorũ religionisq́ Chriſtianæ crudeliſſimos carnifices eſſe; eosq́ jamdudũ nequitiam perbibiſſe, & ita viſcerib⁹ immiſcuiſſe, ut niſi cum ipſis exire non poſſit. Antequã tamen progrediar ulteriùs, voveo,

ut vel tandem nos alii cautiùs cum Italis converſemur; ne, quod loca fœtida tranſeuntibus contingit, ut malignum odorem ſecum trahant, ab Italorum conſuetudine pravitatis quicquam nobis adhæreſcat. Illaq; providentia mihi non rarò aurem vellit, & proverbium illud inſuſurrat creberrimè: Tedeſcho Italianato, diavolo incarnato: *præſertim cum vitia virtutis perſonam ſimulent, & tantò faciliùs capiant incautos. Sicuti enim inter Anienis arenas leguntur albi lapilli, amygdalam, aniſum, fœniculum, cinnamomum, aliasq; ſpecies Indicæ arundinis ſucco indui ſolitas, exquiſitè referentes; qui vocantur* Confetti da Tivoli, *& in menſis apponuntur à Romanis, ut convivis illudant ſumentibus, qui ſe dulciaria tragemata ſumere putant: ita quoque Germanis & nationibus aliis Itali fucata vanitatum bellaria obtrudunt, quæ non quidem* Confetti da Tivoli, mà da Diavolo *dici poſſint. Suſis Ecbatana contendentibus tridui itinere locus occurrit ſcorpionibus ita horridus, ut Rex Perſarum illac iter facturus olim neceſſe habuerit triduo antè venatores ſcorpionum emittere, maximis muneribus ei, qui plures ceperat, propoſitis: utinam nos Germani quoq; ſi quando in Italiam proficiſcimur, utinam venatores poſſemus præmittere, qui nequitiæ, voluptatum, fraudum, & impietatis ſcorpiones pellendo aut perdendo, itinera redderent tutiora.*

Leand. Alb. in Latio. P. Merula Coſmogr. p. 2. li. 4. cap. 11.

non Tiburtina, ſed Diabolica tragemata.

Ælianus. Th. Zving. Met. Apod. lib. 1. cap. 4.

Primùm autem concedo tibi, Laurenti, haud invitus, Italiam eſſe Nobilibus pleniſſimam. Naſcuntur

ſcuntur ibi indies cognomina, & ſtatim primo ætatis die tranſcribuntur in ſenium. Quotus quiſque eſt, quem avi ſui non pudeat? cui non eſt propè ſutrina vel pedum? quis æternam majorum vilitatem mendacibus titulis ſcutatisq́ insignibus non velat? Pace dixero paucorum, qui genere ſuo digna moliuntur; ſunt in Italia Nobiles, qui de ſterquilinio ſurgunt. Res auditu abſurda eſt, vera tamen; in Italia bubulcum & cerdonem fere quemlibet, ſuperbâ formulâ, à fe da gentilhuomo, *per fidem viri Nobilis; & quamlibet abjectam meretriculam,* à fe di gentildonna, *per fidem matronæ Nobilis, plerunque ſermones ſuos confirmare ſolere. Ac fuit quidã non indiligens obſervator rerum in Italia monſtroſarum; qui in libro commentario ſingulariter notat Nobilitatis ſine numero numerum, & ridet tot Marchiones, quibus nullus eſt Marchionatus, tot Comites, quibus nullus eſt Comitatus, tot Equites, quibus nec equus, nec calcaria, nec ocreæ ſunt; atque cum cordolio vidiſſe ſe jocatur in Agro Lunenſi triginta Marchiones in fico arbore, contra famem ficis depugnantes:* ſpiacquemi, *inquit ille,* il veder in Italia tanti Marchese ſenza Marcheſato, Conti ſenza cõtado, Cavaglieri, che non hanno ne cavalli, ne ſperoni, ne ſtivali. Non poteva ſofferire di vedere nella Lunigiana trenta Marcheſi ad un tratto ſopra d'un fico per sfamarſi. Oh come mi venne à noja il veder in Arco & in Lodrone due mila Conti, & un ſol contado molto ſtretto & povero. Penſate poi, che mi do-

vide Satyricõ Euphorm. Luſinini. p. 11.

Commentario d'Italia. in Venetia, appreſſo Giovanni Bariletto. 1569.

vea parere veggendo i Marcheſi di Ceva, & i Conti di Piacenza, & i Cavaglieri di Bologna &c. *Quod verò Nobilitatis honorem omnium maximè hodie proſtituit apud Italos, eſt quòd in illius acquiſitione virtutis opus agunt nummi, & ſupremum faſtigium cum mercaturæ ſordibus indignè conjungunt: cum in Germania noſtra, in Gallia, & apud alias rectiùs ſentientes gentes, mercatura obſtet Nobilitati. Propterea Matthias Corvinus, Rex Hungariæ, Venetos non ignobiles modò plebejoſque, ſed etiam ruſticos vocare ſolebat; dictitans, fortunam genus haudquaquam mutare*; cum preſertim Veneti nulla ex parte Nobilibus adæquandi, & nomine potiùs quàm reipsâ Nobiles ſint, *quia mercaturam faciant, & militiæ nullam operam navent. Sed quemadmodum chirothecas inficiunt odoribus, easq; lucroſè diſtrahunt Itali; & quidam illius artificii magiſter à Gallo quodam, primariæ Nobilitatis viro, pro chirothecis, in unius duntaxat anni uſus venditis, accepit quadringentos coronatos: quanquam ejuſmodi mercibus non rarò etiam venenum illinunt unguentarii peſſimi; ſicuti Creſcentii Conſulis Romani, quem Imp. Otto III. in patibulum egerat, uxor vidua, & pellex Ottonis, cum Cæſareum conjugium fruſtra ſperaſſet, diſcedenti Imperatori amoris teſſeram venenatas obtulit chirothecas, quarum peſtifero odore ille poſtea periit: ſic Nobilitatem quoque ſuam fucis tantùm titulorum, & aliis nugis, illi dignitatum mangones & falſarii incru-*

Ant. Tiraq. de Nobilit. c. 33. Minſing. 6. obſerv. 54. Alb. Gentil. de Nupt. lib. 4. cap. 13.

Lud. Tubero Hiſt. lib. 10. Nicol. Machiavell. Diſput. de Rep. lib. 1. cap. 55.

Bod. in Reſp. ad Maleſtret.

Cuſpin. in Ottone III.

cruſtant, ſæpe cum magno auguſtæ virtutis detrimento & damno. Equidem ſi titulos Italorum & Germanorum inter ſe conferamus: comperiemus Nobilitatem noſtram vix inter plebem locum eſſe inventuram, quæ tamen tot meritorum, præmiorum, privilegiorum, & prærogativarum ſtadiis Italicam illam præcurrit. Nam Magnifici *titulum, qui apud nos Germanos non ſolùm iſtis Ludimonarchis ſive Academiarum Rectoribus, ſed ipſis etiam majoris dignationis Nobilibus tribuitur; in Italia etiam ſellulariæ operæ artifices ſibi depoſcunt, & aliter appellatos cōtumelioſè ſe haberi putant. Ita* Illuſtres *nos vocamus Comites ac Barones; ſed Itali etiam vilioris notæ Equites S. Petri, & pannoſos famelicosq́; illos Apoſtolici palatii Comites eodē titulo honorant; & cæteros ſuos Comites, licet noſtris nequaquā ſint pares,* illuſtriſſimos *eſſe volunt.* Sereniſſimi *verò titulum, præter Archiduces de Auguſta domo Auſtriæ, rari Principes ex Imperii noſtri proceribus, quibus tamen in orbe Chriſtiano majores non ſunt, admittunt; maluntq́; magnitudinem ſuam illuſtribus factis, quàm glorioſis appellationibus oſtendere: at illis majorum gentium, ut ſic dicam, Principibus Italis, Hetruſco, Mantuano, Mutinenſi, Parmenſi,* Sereniſſimi *titulus tam profundè inhæret, ut communis hæc inter illos compellationum ſit formula;* Altezza voſtra, *ſive* Sereniſſima Celſitudo veſtra. *In qua tamen titulorum licentia vix quicquam ad injuriam & contemptum Germanorum accedit propiùs: quàm, cum illi majores Italiæ Principes ambitioni*

Gaſp. Sciop. in Scaliger. Hypobolimæo.

ſuæ

ſuæ ſupparaſitantes ſe ſe mutuùm vocitent Sereniſſimos; *& verbi gratiâ, Dux Hetruſcus in literarum epigraphe nominet Mantuanum* Sereniſſimum, *atque in literis ipſis, formulam* Altezza voſtra, *ſive* Celſitudo veſtra, *uſurpet: quòd nihilominus ante annos non admodum multos Hetruſcus in literis, per Legatos redditis, duobus præcipuis Principibus Electoribus Eccleſiaſticis, tantùm* Illuſtriſſimi; *& alii magno Principi, tantùm* Excellentiæ *titulum; quo Itali domi ſuæ minores Duces ac Comites afficiunt, tribuerit: ubi etiam Legati hoc contumeliæ facinus novo faſtus exemplo amplificârunt; cum alterius Electoris ad Hetruſcum pro reſponſo datas literas,* Illuſtriſsimi *tantùm inſcriptione inſignitas, ad Principem ſuum deferre recuſarent, quaſi illa tituli mediocritas magnitudini magni Ducis non conveniret; & ſic Electorem nimis facilem ad tituli atque literarum mutationem inducerent; quantumvis ille conceptiſsimis aſſeveraret verbis, nullum Italiæ Principem trecentis ab hinc annis alio titulo à deceſſoribus ſuis honoratum eſſe. Verùm quæ hæc eſt inæqualitas? imò iniquitas? Quis magno Duci Italo Electorem Principem Germanum,* omnibus aliis Principibus præter Reges digniorem, *non anteferat? Quis Cattum Hetruſco non præponat? Quis in familiarum comparatione, illis* Sereniſsimi & Celſitudinis, *huic verò* Illuſtriſsimi & Excellentiæ *potiùs titulum, non adſcribat? Cum Imp. Maximilianus I. duxiſſet in matrimonium Galeacii, Mediolani Ducis, filiã;*

Cerem. Eccl. Rom. lib. 1. §. 13. c. 3. Tit. de recept. alien. Princip. Imp. M. Freher. ad P. de Andlo. lib. 2. cap. 2.

inter-

interceſſore Ludovico Sfortià patruo: eam rem graviter tulerunt Germaniæ Principes, propter ipſius fœminæ obſcuritatem generis; quamvis tunc temporis Sfortia familia latè in Italia rerum potiretur. Quare etiam Coſmus, Florentiæ Dux, repulſam tulit; cum pro eo Pius IV Pontifex per Terracinæ Epiſcopum, oratorem ſuum, apud Philippum II. Hiſpaniarum Regem ageret, ut ſororem olim cum Luſitaniæ Principe junctam, & ſuſcepto ex eo Sebaſtiano filio, qui regnum poſt avum tenuit, viduam relictam, Franciſco Coſmi Filio uxorem concedere dignaretur: Philippo nuptias illas tanquam diſpares averſante; quippe qui ſororem, & Cæſaris filiam, & in regia familia elocatam, novo Principi deſponderi parùm conveniens Auſtriacæ familiæ faſtigio ac majeſtati arbitraretur, & tam humili affinitate dignationem ſuam temere deprimere nollet. *Verùm deducendus mihi es, Laurenti Wenſini, in familiarius artium & morum Italicorum examen, & pleniſſimè erudiendus; nullibi Nobilitatem habitare ſordidiùs, quàm in Italia: nullibi etiam virtutum atque ſcientiarum, quibus Nobilitas paretur, minus eſſe, quàm in Italia.* *Ita* Deum *mihi velim propitium, ut, cum illius Italicæ infelicitatis mihi venit in mentem, non ſolùm commoveor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. Jam nunc enim mente & cogitatione proſpicio, quod tuum, Sereniſſime Princeps, ſit futurum judicium; quantam auditorum deteſtationem Italorum infamia conciliatura; quantam denique audientiam orationi meæ improbitas illorum*

Ph. Cominę de bello Neapol. lib. 1.

Thuan. Hiſt. lib. 18.

Gggg *factu-*

factura. Quæ cum cogito, jam nunc timeo, quidnam pro offenſione bonorum, qui Italorum vitiis inimici infenſiq; ſunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui poßim.

De opificibus Italis, Auditores, non magnopere laboro: cum illuſtrißimus Princeps, Franciſcus Carolus Dux Saxoniæ, *abundè fidem fecerit; omnes cujuſcunque nationis artifices, ſi ad Germanos referantur, vileſcere & ſordere: atq; inſuper quantalibet opificiorum gloria ad Nobilitatẽ vix perducat: etſi Sixtus V Pontifex Dominicum Fontanum, quòd Obeliſcum Vaticanum tranſportaverat, Equitem creavit; ac Selimes II. Turcarum Imperator Gentilem Bellinũ, ob excellentem in arte pingendi peritiam Conſtantinopolim evocatum, in Equeſtrem ordinem cooptavit, & inſigni torquis aurei donavit. Patere tamen, illuſtriſſime Princeps* Franciſce Carole, *ut ad tuam laudationẽ ex Felice Fabro monacho Ulmenſe, fidelißimo ſcriptore, qui ante annos CXX vixit, hoc veluti auctariũ adjiciam:* Cum hac divina, *ait ille,* imprimendi libros arte, etiam uſuales ſuntelioratæ; ut fabrilis in omni metallo, in omni ligno, & in omni materia: in quibus Theutonici adeò induſtrii ſunt, ut per orbem fulgeant illorum labores. unde ſi quod opus præcipuũ quis fieri vult in metallo, lapide, ligno, ad Germanos mittit, quibus Deus ævo noſtro...... Vidi ego aurifabros, gemmarios, latomos, & carpentarios Theutonicos inter Sarracenos mira facientes, & inter Gręcos & Italos artibus pręcellentes, ſcilicet de ſartoribus & ſutori-

Franciſcus Mennenius in Delitiis Equeſt. Ord. cap de Equitibus apud Turc.

Felix Faber Hiſt. Suevor. lib. 1.

Notarium non poſſe corrigere falſam Latinitatem, ne ſub prætextu Latinitatis fiat fraus; docent Baldus & Felinus.

toribus,muratoribus. Nam anno præterito Soldanus Rex Aegypti mirabili muro Orienti ſtupendo artificio cinxit portum Alexandrinum, conſilio, induſtriâ, & opere cujuſdam Theutonici nati, ut dicebatur, de Oppenheim. Et ne longiùs his immorer, Italia omniũ totius orbis regionum celeberrima, frumẽto repleta, panem delicatum, ſanum & delectabilem non habet, niſi à piſtore Theutonico coctũ: qui arte & induſtrioſo labore ignem domat, calorem temperat, farinam æquat, ut levis, tenuis & delicatus panis fiat: quem ſi Italicus coquat, ponderoſus, compreſſus, inſanus, & inſipidus creatur. Vnde dominus Apoſtolicus, & quique magni terrarum Prælati, Reges, Principes, & Domini, panem vel rarò manducant, niſi Theutonicâ arte confectum. non ſolùm autem noſtrum uſualem panem bene percoquũt, ſed paximacios vel biſcoctos pro cibo marino vel bellico adeò artificialiter parant, ut Domini Venetiani in publicis furnariis paximacios non niſi Theutonicos habeant, & coctos longè lateque per Illyricum, Macedoniam, Helleſpontum, Grçciam, Syriam, Agyptum, Libyam, Mauritaniam, Hiſpaniam, Galliam, & uſque ad Orcades inſulas & Britannicas, ac ad Germanicos portus circumferant ſuis marinariis comedendos, vel alienis vendendos. Induſtrioſiſſimi & optimi in omni genere muſicorum jam ſunt in Theutonia multiplicati, adeò ut omnibus prædictis regionibus ſpectacula jocunda præbeant tam in divinis officiis, quàm in nuptiis & conviviis, in eccleſiis & theatris, &c.

Attamen nobilitat Italos omnium liberalium artium & ſacroſanctarum ſcientiarum ſtudium, ſive potiùs magiſterium, & ſumma perfectio. Ita tu opinaris quidem, Laurenti Wenſini. Et meâ ſententiâ, facit ſcientia nobiliſſimos; *adeòque verbo Salyceti,* Nobilitas eſt filia ſcientiæ. *etenim*

l. providendum. 7. C. de poſtulando. Tiraquel. de Nobil. cap. 5.

non genus, at genius: non gens, ſic credere fas eſt,
ſed mens nobilitat nobilitata virum.

Nicol. Reuſner.

& ſine illâ mentis luce, quid videat homo? quid intelligat? quis cum Alfonſo Aragoniæ Rege non affirmet, Regem illiteratum, *imò addo ego,* quemlibet nobilem talem, nihil aliud niſi aſinum coronatum eſſe? *& profectò ut bubali, uri, & ſubinde muli, aliaque id genus, magna quidem, ſed ſine omni ſenſu animalia, annulo in nares immiſſo circumduci ſolent: ita illi barbari & peregrini cives, ut aliquid in Republ. proſint, aut ne obſint ſaltem, nare ignorantiæ perforatâ à doctis ducẽdi ſunt. Quantum tamen literis tribuendum ſit, Imp. Sigiſmundus Georgium Fiſcellum Doctorem, quem Equeſtris Ordinis honoribus auxerat, optimè docuit. Cum enim Imperator Baſileæ de rebus arduis conſultaret; & Fiſcellus hæreret dubius, Doctoribus legum an verò Equitibus ſe conjungeret, tandem verò ad Equitum claſſem inclinaret:* ſtultè agis, *inquit Sigiſmundus,* qui literis militiam præfers. nam ego milites mille unâ die fecerim: Doctorem mille annis unum non fecerim. *Nequam autem mulierem illam Genuenſem Nobilem omnibus infamiæ pœnis affecerim, quæ uxori cujuſdam Doctoris, nullis imaginibus*

Aen. Silvius in Paral. Alfonſ. lib. 1. cap. 6.

Aen. Silvius in Paral. Alfonſ. lib. 4. cap. 19.

nibus clari, impuriſſimo & petulanti ore dixit; non eſſe pennam, quæ faceret nobilitatem, ſed penem. *Atqui ſunto Itali literati: illi priſci tamẽ, quibus tanquam Doctoribus noſtris illam laudem ac gratitudinem debemus. Sed in hoc conventu, mi Laurenti, non quæritur, qualis fuerit veneranda antiquitatis majeſtas & ſplendor; ſed quæ hujus ſeculi & proximorum temporum ſit doctrina & eruditio. Aliàs ſi ab Antiquitatis meritis hodiernam virtutem mutuari velimus: quid cauſæ fuerit, cur Græciæ illius, illius inquam Græciæ, omnium ſeculorum magiſtræ, & quaſi eruditionis unicæ parentis, quæ immenſo literarum ac ſcientiarum diluvio Aſiam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Siciliam, & orbem univerſum, ætates omnes, inundavit, obliviſcamur? Hodie tamen illa Græcia præ Mauritania nomen Barbariæ habeat juſtiùs. Et Athenæ, quæ olim erant terrarum Palladium, templũ diſciplinarum, & commune quoddam ſapientiæ oraculum; nunc ſunt vicus, & paucula domus: licet & Arcadii atque Honorii tempore nil niſi mellis fere opifices illic egerint, bonâ omni arte in exilium pulsâ. Quod ſi verò veterum Italorum in rem literariam beneficium ſubtiliùs expẽdere, & veluti ad vivum reſecare velimus, conſtat certè, illud ſine pœnitentia ad nos non deveniſſe. Quis enim cum illis amorum triumviris Catullo, Tibullo, Propertio, & illo Veneris aquariolo Ovidio, ſobriè philoſophatur? Quis Ciceronem duabus ſellis ſæpe ſediſſe non obſervat? Quis è*

Alb. Gentil. de Nupt. lib. 4. cap. 13.

Daniel Heinſius in Orat. de conjung. Græcor. lingua. & diſcipl. J. Lipſ. in Lovanio lib. 3. cap. 7.

Syneſius Epiſt. 136.

Eſtien Paſquier en ſon Pour-parler du Prince.

jure Romano litibus alimenta & vigorem dari non videt? ſiquidem nemo tam temere litigat, ut calumniæ & iniquitati ſuæ ibi non inveniat prætextum & ſpeciem: ut parum abſit, quin credam, (amplio tamen) in Repub. noſtræ plus periculi eſſe ab Anteceſſore juris, ad omnes cauſas & caſus legum auxilium intemperantiùs applicante, quàm à Doctore neceſſitatis, qui legibus caret. *Si autem ad hodiernam Italiæ literaturam convertamus oculos; quot videbimus luctuoſa ingeniorum funera? quot triſtia inter funeſtos barbariæ ſcopulos apparebunt ſtudiorum naufragia?* In media Italia, in medio Latio, in media Magna Græcia, vix cẽteſimum quemque reperias, qui Latinè aut Græcè loqui ſciat, aut literas amet: *imò ſunt, qui literas & literatos odio perſequuntur, aut certè nullo favore proſequuntur. Fr. Philelphus, quantus fuit ille? quis illâ ætate, quâ vixit, Græcè & Latinè fuit doctior? & tamen Bononiæ tantâ egeſtate obiit nonagenario proximus, ut ad efferendum funus & cubiculi & coquinæ inſtrumenta venierint. Sed quis credat illud recitanti, niſi apud fide dignos authores toties relatum inveniat; Æneam Silviũ, ſive Pium II. Papam, cui literæ & Muſæ omnem fortunam pepererunt, cum ad Pontificatum adſcendiſſet, & gratulantium poëtarum munuſcula captantium carminibus eſſet ſalutatus, illorum omnium ſpes ſordidiſſimè fefelliſſe, verſiculis tenacitatis ſuæ indicibus redditis iſtis?*

M. A. Muret. lib. 1. Epiſt. ad Sacrat.

P. Jovius in Elog. F. Philelphi.

vide Fr. Philelph. in Epiſtol. & H. Kirchner. in Cancellario lib. 2. cap. 5.

pro

pro numeris numeros à me ſperate poëtæ:
carminaque eſt animus reddere,non emere.

cui tamē poëtarum unus ſordes & avaritiam extemporali venâ ſic exprobrâſſe fertur non ineptè:

pro numeris numeros tibi ſi fortuna dediſſet:
non eſſet capitis tanta corona tui.

Hujus Pii II. ſucceſſor Paulus II, impiis molitionibus in literas etiam debacchatus eſt vehementiùs: qui Platinâ teſte, humanitatis ſtudia ita oderat & contemnebat, ut ejus Studioſos uno nomine hęreticos appellaret. hanc ob rem Romanos adhortabatur, ne filios diutiùs in ſtudiis literarum paterentur: ſatis eſſe, ſi legere & ſcribere didiciſſent. *Et quid de literarum amante Xyſto IV dicam? cui Theodorus Gaza Theſſalonicenſis, cum nobiliſsimas lucubrationes, in membranis eleganter exaratas, detuliſſet; neque tantum honorarii æris, quo librario mercedem ſolveret, accepiſſet; indignatus ſubagreſte judicium, projectis in Tiberim duodecim, qui donati erant, pro tanto ingenii labore, aureis, unà cum reliquis, quos in publicum edere cogitabat, commentariis;* Effugere hinc lubet, *inquit,* poſtquam optimæ ſegetes in olfactu præpinguibus aſinis ſordeſcunt: *atq; ita in Brutios ad ſacerdotii ſacrā ſedem contendit. O Pontifices ad piſcatorias caſulas relegandos! ò Romam etiā literarū ruinâ, & ignorantiâ artiū jam infelicem! Quid enim antiquæ laudis & honoris, quid facundiæ, quid floris illa nunc habet, quem in veterum authorū monumentis tātopere admiramur?*

Platina in vita Pauli II.

P. Jovius in Elog. Theod. Gazæ. Her. Kirchn. d. l. ex Jo. Wolfio.

Quis

H. Kirchner. Orat. de fatalib. Acad. diſſipationibus. *Quis ingenuam Angelotti Cardinalis confeßionem non approbet;* Romæ nullam ſcientiam, nullam doctrinam, in pretio ullo amplius eſſe? *Nec Romæ tantùm, mi Laurenti; ſed in tota propemodum Italia, auguſtiſsima literarum purpura cecidit in lutum; ſordibus conſpurcatur, pedibus teritur. In Academiis Studioſi auditoria magis ſtrepitu & cyclopicis crocitationibus, quàm animis hauriendi ſcientias avidis implent; Profeſſores ex eminenti loco declamantes non tam audiunt, quàm illorum loquentium vocem cachinni petulantiâ & tumultibus intercipiunt, atque eos de ſuggeſtu tantùm non depellunt: Profeſſores autem ipſi, boni publici & ſanctæ diſciplinæ incurii, inter iſtas contumelias & turbas eunt ad quæſtum & lucellum; per Symplegadas navigant Colchos, & aureum vellus. Quæ enim exercent graduum Scholaſticorum mercimonia? Quis ignorat illud vulgatiſsimum:* nos accipimus pecuniam, & mittimus aſinum in Germaniam? *Quam ob cauſam, cum Italus quidam, Doctoris nomine ſuperbiens, à Gregorio XIII (qui Pontifex,* Cicarella in vita Greg. XIII. *Hugo Bonconpagnus antea dictus, juris utriuſque doctrinâ fuit clariſsimus, & Profeſſor Bononienſis) beneficia quædam, ut vocant, peteret: Pontifex,* dic mihi, *ait,* utrum Doctor ſis, an Doctoratus: ad hoc pauca; ad illud verò plurima, quorum tu fortè nihil habes, requiruntur. Gaſp. Ens Epidorpid. lib. 1. *Ambigo, Auditores, injuſtiórne fuerit Joannes VIII Papa, qui in fraudē legitimorum heredum Carolo Calvo Imperium ingenti pretio vendidit;* Regino Chron. lib. 2.

didit: aut Calixtus III. Papa ſtultior, qui ἀποθεώσει Romanâ Edmundum Anglum, & Vicentium Hiſpanum in Sanctorum numerum retulit; cum Beſſarion Cardinalis temeritate illâ offenſus exclamaret; novi hi Sancti de veteribus mihi dubium movẽt: *aut Alexander VI. Papa avarior, qui indulgentiarum nundinationibus tantas corraſit opes, ut, cum filius ejus Cæſar Borgia centum millia aureorum aleâ perdidiſſet, dixerit;* Germanorum tantùm hæc peccata ſunt: *quàm ſint illi Italici honorum Academicorum lenones, quorum injuſtitiâ, ſtultitiâ, & avaritiâ fit, ut nullo dignorum & indignorum fere habito diſcrimine, ampliſſimæ literarum dignitates ſic in permultos homines, quomodo denarius in cloacam cadat. Etſi peſſimam hanc Academicorum conſuetudinem ad exemplum Pontificatus Romani introductam fuiſſe, veriſimile eſt. Etenim cum Julius III P. M. Montanum, quem voluptatis gratiâ ex infima egentium fece domi educârat, Cardinalem creâſſet, rogatio pro Cardinalium Collegio lata eſt, ne pateretur ordinem clariſſimum hominis ſordidiſſimi labe contemerari; Pontifex illis non inurbanè reſpondit;* & vos, quid tandem in me meritorũ comperiſtis, quem Chriſtianæ Reip. principem conſtitueretis? *Verùm præter ſuperiora, nõ levis momenti alia duo in literas peccata Italis Doctoribus objicio. Alterum Philologorum eſt quorundam, qui id unum quæſiiſſe videntur, ut tenebris antiquitatum onerent ſtultiſſimam orationem, pra-*

Phil. Mornæus in Hiſt. Papat.

Joan. Bodin. de Republ. lib. 5. cap. 4. Thuan. Hiſt. lib. 5.

voq; elegantiæ ſtudio res faciles obſcurent. Bembus in illa puerili fuit hæreſi, ut religio ipſi eſſet ſcribere aut dicere aliud, quàm à Cicerone ſcriptum aut dictum: hinc Venetorum Senatus, illi ſunt Patres conſcripti: *Duces & Ducatus, illi ſunt,* Reges & Regna: *Reges Perſarum & Turcarum; ſunt illi* Reges Armeniæ & Thracum: *Fides noſtra, eſt illi* perſuaſio *tantùm: Excommunicatio, eſt illi,* aquâ ex igni interdictio: *Peccata morituro remittere, eſt illi,* Deos ſuperos maneſque placare: *falcones, ſunt illi,* aquilæ: *verveces, ſunt illi,* hirci genitalibus defectis. *Et Pomponius Lætus, Romanæ linguæ ſic erat unicè deditus, ut à Græca quoque refugeret, ne illam ſuam Venerem alienâ conſuetudine ſcelerarct. Alterum autem peccatum Juriſconſultorum & Theologorum eſt: de quorum tempeſtuoſo & in omnem adulationem properante ſtylo conquerendi cauſas habet totus orbis Chriſtianus longè plurimas & graviſſimas: cum illi non ſolùm, & ferè ſoli,* plenitudinem poteſtatis, *infauſto ſtudio, libertatem & jura civium catapultis monſtroſarum opinionum conquaſſando, Principibus nimis aſſentatoriè explicaverint; ſed etiam per* Ius Canonicum, *ambitione magis quàm neceſſitate in lucem productum, fœdis exemplis legitimam Principum auctoritatem in gratiam Pontificum oppugnaverint, atque populorum obſequium ſeditioſâ doctrinâ ſubinde pervertеrint. Fuerunt ex illis, qui abominabilem ſpiritum, niſi perpetuis convitiis atque vaniloquiis incquitarent maje-*

Juſt. Lipſ. Cent. 2. Epiſt. 57. ad J. Douſam.

M. Cruſ. Annal. Suev. p. 3. lib. 7. c. 8.

majeſtati Principum, ducere non poterant: quibus caput votorum erat, Papam Deum, Imperatorem autem & Principes omnes obliterata aut & damnata nomina facere poſſe. Atq; Canoniſtarũ, quotquot ſunt, concors eſt ſententia, Imperii vaſallos criminis rebellionis & majeſtatis haud eſſe reos, ſi pro Pontifice Romano adverſus Imperatorem ipſum pugnẽt: nec Bartolus, qui tamen Schurffio eſt, veritatis magiſter, Menochio Iureconſultorum ſignifer, Nattæ excellentiſſimus Doctor, quique veritatis ſemita & ęquitate rarò aberrâſſe judicatur, Bartolus inquam, non diſcedit à Canoniſtis in Extravag. Qui ſunt rebelles. in verb. rebellando, col. 2: quanquã excuſatum ſe haberi petit in proœmio D. quòd hæc in Papali ditione ſcripſerit. Aſt per DEUM immortalem! quæ hæc eſt juris Divini & humani perditio? quæ illorum veterum ſacrorm Canonum, quos ut leges imitarentur Juſtinianus voluit, eſt labefactatio? potuiſſétne, ſi omnia elementa in Reip. Chriſtianæ perniciem quaſi conjuràſſent, calamitas inferri major, quàm factum eſt ab halophantis illis Canoniſtis? Malè, malè cum rebus humanis actum eſt; ex quo Decretis, alæ acceſſerunt: ſed peſſimè, ex quo alæ illæ è ſuo nido in alienum inclementiùs extravagatæ ſunt. Res tamen, DEI gratiâ, iterum bene habet: impoſturas Pontificum ſibi omnipotentiam impiè adſcribentium, & vanitatem Pontificiorum in propria cauſa teſtimonium impudenter dicentium, jam vel pueri intelligunt, explodunt, damnant. Ac licet Aula Romana omnibus viribus & machinis enitatur,

Carol. Molinæ in Conſil. ſuper facto Concil. Trid. cap. 98.

Iacob. Schult. in addit. ad Mod. Piſtor. p. 3. qu. 127.

Fr. Duaren. de Eccl. miniſt. ac Benefic. in præf.

Parthenius Litigioſus lib. 1. cap. 6. num. 15.

ut non modò libri Principum jura defendentes conquirantur, exurantur, & aboleantur; verùm etiam, ut ſemper aliqui Bellarmini, Marianæ, Baronii, & id genus emunctæ naris atque vectigales ſcriptores prodeant, qui Monarchiam Papalem totius mundi arbitram, calamo directo & indirecto, εὐκαίρως καὶ ἀκαίρως, *adſtruant, confirment & propugnēt; qui Manliana Pontificum in Principes imperia atq; Hildebrandicam doctrinam, ſuaviloquentiâ ſuâ condiant: tamē in hodierna Evangelii luce nemo nō ſacris literis paulò liberaliùs tinctus, nec difficulter animadvertit; veterem Romanam Eccleſiam non ampliùs Romæ, hodiernam autem Regum novercam, & Pontifices ipſos vitricos, eorumq́; bullas nullas, atque Brevia digna eſſe, quæ vel ad brevia, aut ad piper abjiciantur. Loquar apertiùs, & omninò Latinè. Hildebrandicum imperium,* directum & indirectum, *deteſtamur boni cives omnes: regni cœlorum claves Apoſtolis datas eſſe credimus; ſed regni Romanorum, Hiſpanorum, Britannorum, Francorum, aut aliarum gentium, non datas eſſe planè ſcimus: Petro dictū fuiſſe,* Paſce oves meas, *novimus; ſed illis tribus verbis Petro, aut Papæ, poteſtatē Principes & Reges diris fulminibus (quibus plus detrimenti fidei profeſſoribus, & plus lucri fidei hoſtibus obvenit, quàm ulla alia ex re) percutiendi, regnis & ditionibus exuendi, contra legem Evangelicam fœdera & vincula ſocietatum, ſubditosq́; jurisjurandi religione ſolvendi, aliena imperia transferendi & donādi, conceſſam fuiſſe; id veriſſimè & conſtantiſſimè negamus;*

vide Torturã Torti paſſim.

mus;

mus; adeóque omnium ſtultiſſimos dicimus illos, qui diſputant, utrum Papæ tantum liceat. *Vitio vertitur Baldo, qui tradidit, judicem poſſe ſententiam ferre Hebraicè, Græcè, Latinè; quia crucis Dominicæ inſcriptio Hebraica, Græca, & Latina fuerit: ſed longè vitioſiùs inferunt Canoniſtæ, Papam poſſe Principem, quãtumvis liberum & abſolutâ poteſtate præditum, ditionibus ſuis ejicere; quia Chriſtus dixerit Petro,* Paſce oves meas: *cum rectiùs ſic concludere poſſent:* Chriſtus Petro dixit, Abi Satan; Tu non ſapis ea, quæ DEI ſunt; ſed ea, quæ hominum: Ergo Pontifex eſt Satan, nec ſapit ea, quæ DEI ſunt, ſed ea, quę hominum. *Itaq; ſimpliciter magis & ingenuè, quàm cautè, Paulus III, cum de ſumma ipſius poteſtate aliquando inter familiares mentio incideret, ridere illos ſolitus erat, ut ſcholaſticos & rerum rudes, qui à Chriſto eam tam anxiè repeterent; cujus ſe poſſeſſionem vel ſolam optimum & firmiſſimum titulum habere dicebat, quam viribus opibusq; maximis, urbibus munitiſſimis, & potentiſſimorum Principum ſibi devinctorum auxilio tueri ac defendere poſſet. Venit mihi hìc in mentem, Auditores, de Ænea Silvio: is nondum Pontifex ſic judicabat de donatione Conſtantini: callidè id proviſum à Pontificibus, ut acris eſſet utrinq; controverſia, valerétne donatio illa de jure, annòn valeret; quò ſic ſemper talis donatio facta præſumi poſſet: attamen ridiculos interim eſſe Legiſtas, qui quæ nunquam fuiſſet facta, ea valeret nécne, tantopere diſceptarent.*

Tilius Meldenſis Epiſc. Morn. in hiſtor. Papat.

Matth. c. 16. v. 23.

Nobilis Florentinus in præfat. ad Paralipom. F. Guicciardin.

Tortura Torti.

idem hìc penitus locū habet: fervere enim ſcholas & ſubſellia quotidie de temporali hac Pontificis in Principes poteſtate, quo jure illam & quomodo, directè an indirectè habeat, detrimento Papæ eſſe non poteſt; quò ſic opinionem litis occaſione corroboret, habere ſe eam poteſtatem: ſed non minùs inſaniunt Canoniſtæ & Theologi, qui quam omninò ille non habeat, eam directéne habeat, an indirectè, ſudant nitendo ut ſe expediant, nec expediunt tamen. Hodie autem plerique Principes, cum excuſſo ſervili Paparum jugo in libertatem ſuam redierint veluti poſtliminio, atque tot ſeculorum triſti experientiâ didicerint, Papatum non religione & vitæ ſanctimoniâ, ſed ſcelerum immanitate, opum magnitudine, atque cumprimis ſtultitiâ Chriſtianorum Regum conſtare: inde dignitatis ſuæ cuſtodes facti ſunt tam vigilantes, ut ne tantillum quidem ſibi eam imminui patiantur: non immemores, etiam Philippum Pulchrum Galliarum Regem Bonifacio VIII, regnum Franciæ Papalis majeſtatis feudum falsò aſſerenti, ſic reſpondiſſe: ſciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non ſubeſſe: *& Græcos Joanni XXII. plenitudinem poteſtatis in univerſam Eccleſiam ſibi arroganti ita reſcripſiſſe:* potentiam tuam ſummam circa tuos ſubditos firmiter credimus, ſuperbiam tuam ſummam tolerare non poſſumus, avaritiam ſatiare non valemus; Diabolus tecum, quia Do-

L. Tubero Hiſt. lib. 9.

P. Mornæus in Hiſt. Pap. Joan. de Serres in Phil. 4.

Jo. de Mandevilla. P. Morn. in Hiſtor. Pap.

Dominus nobiſcum. *Quid? quòd etiam Philippus II. Hiſpaniarum Rex, quo tamen nemo ſuæ ætatis Principum ſedi Romanæ favit impenſiùs, in cauſa Luſitanica Papæ judicium repudiaverit; cum antiquis exemplis, quibus præſumpta Pontificiæ ſedis majeſtas in omnes adſtruitur, novum non addendum eſſe putaret. Et Veneti tam parum fidunt Pontificibus, ut ob id Sacerdotes, quantumvis cives & patritios, à comitiis procul arceant; quòd juratos credant nihil contra Romani Pontificis utilitatem facturos eſſe: contritumque eſt illud, quod ante ſuffragia cives in comitio acclamare ſolent:* fuora i Preti. *Propterea Hermolaum Barbarum, & Cardinalem Mulanum, exſilio damnârunt, quòd, cum legationem apud Pontifices Romanos obirent, in collegium Cardinalium cooptari ſe paterentur injuſſi. Durabit quoque ad poſteros atrox memoria vulnerum, quibus illi Pontificum cauſam per latus Pauli V nuper adflixerunt. Quot enim volumina per orbem diſſipata excuſſerunt Papatus vires, & hanc imperandi vanitatem deriſerunt? nec ab iis quidem ſparſa, quos religio iniquiores fecit, ſed ab illis, qui ſacrorum participes, tamen docent graviora ſceptra eſſe, quàm ut illa inanes Scholaſtici ſuis argutiis moveant. Quid dicam de Germanis noſtris Principibus? Pii IV ad Proteſtantes in Numburgi conventu literas, quas* brevia *vocant, Concilii causâ miſſas, cum hac inſcriptione;* Dilecto filio Nobili viro

H. Coneſtag. de Portug. & Caſtel. conjunct. lib. 3.

Jo. Bodin. de Rep. lib. 3. cap. 1.

exite foras clerici.

Euphorm. Satyr. part. 2.

Duci,

Duci, aut Comiti; *eas omnes minimè reſignatas illi in hoſpitium deferentium Legatorum remiſerunt, cum hoc reſponſo: nullam ſe Pontificis juriſdictionem agnoſcere; neque etiam opus eſſe, ut Pontifici, quid ſuæ voluntatis ſit in Concilii negotio, cujus indicendi aut habendi poteſtatem ipſe non habeat, aperiant. Quare cum Pius V Franciſco Comendono, ſuo in Comitiis Imperialibus Auguſtanis Legato, enixè injũxiſſet, ut ſi religionis cauſa in comitia deduceretur, ipſe ſuo nomine publicè proteſtaretur, & Pontificem in cunctos, qui aderant, tam ſeculares quàm eccleſiaſticos Principes divinæ cenſuræ gladium diſtricturum interminaretur, & contra Cæſarem inprimis, quem & imperio ac regnis & ditionibus, ſucceſſionibus, & juribus, quæ in Hiſpaniæ regnis ei competebant, privaturus eſſet: miniſter hero ſuo prudentior, qui veritus, ne eâ proteſtatione magis animi irritarentur, ne ſecundis quidem mandatis paruit. Si itaque jam è ſepulchris, vel inferis, Auditores, veniat in noſtram Germaniam aliquis Clemens V; qui Venetis ob occupatã Ferrariam infeſtus, Franciſco Dandulo eorum Legato aditum concedere noluit; tandem verò, cum is quaſi quadrupes catenâ collo appensâ ad pedes ipſius Potificis cœnãtis provolveretur, pacẽ dedit: aut potiùs aliquis Gregorius VII; qui Imp. Henrico IV. regio cultu abjecto nudisq; pedibus aſperrimâ hyeme Canuſii ſibi ſupplici facto, abſolutionem & reconciliationem ſuperbiſſimè tertiùm denegavit: aut etiam aliquis Paſchalis II; qui*

Thuan. Hiſt. lib. 27.

Thuan. Hiſt. lib. 39.

Th. Zvinger. Meth. Apod. lib. 1. c. 1 Jo. Bod de Rep. lib. 1. cap. 9.

Philip. Mornæus in Hiſt. Papat.

qui Imp. Henrici IV. filium patri cognominem, & Imperii proceres, ad parricidalem rebellionem impulit; quâ factum, ut tandem ille inſignibus Imperialibus orbatus, Leodium in cuſtodiam miſſus, ac mœrore conſumptus ſit; odio etiam in defuncti cadaver jam ſepultum graſſante, quod effoſſum Leodii per totum quinquenniū honore ſepulturæ caruit: aut aliquis Alexander III; qui Friderici I. Imp. cervices calcavit Venetiis, illud Davidicum occinendo; ſuper aſpidē & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem: *aut ſi omnes illi, quibuſcunque fuerint facinoribus famoſi, fulminatores atq; pacis publicæ perturbatores Papæ ſimul in patriam noſtram adveniāt; fraudum, ſcelerum, atq; tyrannidis ſuæ periculum facturi; an putatis nobis defuturos eſſe novos aliquot Dantes, Marſilios Patavinos, Petros de Vineis, Occamos, Venericos, Waltramos, Antonios à Roſellis, & Albericos Roſates, qui neceſſariis & invictis rationibus demonſtrent*, Imperium à Papa non pendere, Imperatorem ejus confirmatione non indigere, qui contra ſentiant, læſæ majeſtatis reos eſſe & bona ſua committere? *an non exiſtimatis, exorituros novos Ottones Witelſpachios; qui, ut ille apud Veſontionem Hadriani IV. Legatum, Imperium Papæ beneficium eſſe ſtolidiſſimè contendentem, jam jam ſtricto gladio confoſſurus eſſet, niſi ab Imperatore Frideric. I. fuiſſet retractus, ita nunc iſti Romanorum alaſtorum injurias & faſtum armis retundant? an verò non eſtis certiſſimi, sereniſſimis Im-*

Iacobus M. B. Rex in confut. mendac. Torti. Autor Torturæ Torti. P. Iuſtinian. rer. Venet. lib. 2.

Gerſon de *Auferibilitate Papæ ab Eccleſia* librū ſcripſit.

Alb. de Roſate in l. bene à Zenone. col. 6. num. 18. C. de Quadr. præſcrip. P. Morn. in Hiſtor. Pap.

Naucler. vol. 2. generat. 39.

perii Ordinibus non minus animi aut auctoritatis hodie eſſe, in majeſtate auguſtiſſimi Imperatoris MATTHIAE *tuenda, quàm olim fuit Electoribus in dignitate Imp. Ludovici Bavari, & totius Imperii, conſervanda & ſtabilienda; cum in pomario vici Rhenoſei, An. Chr.* CIↃ CCCXXXVIII, *ſexto die Julii, hoc Senatusconſultum conderent?* Sacroſanctum Imperium ſumma in terris poteſtas, cœleſte donum eſt. Imperator enim primus ante omnes, ſecundus poſt DEUM eſt; per quem leges, jura, regna, humanæ genti largitur ęterna majeſtas: & tam grande nomen à ſolo DEO traditur; cui ſoli ille Reip. adminiſtrandæ rationem reddendam habet. A Curiatis igitur Heptarchis rebus impoſitus, continuò more majorum atque jure gentium rex eſt & vocatur. Ipſum contra majeſtatem Reipub., decus Imperii, legatos ad ſacerdotem Romanum, ut autor fiat, copiam adminiſtrandi concedat, mittere; eidem jurejurando fidem aſtringere; atque petere ab eo uſum regii diadematis, religio eſt: nullum harum rerum jus omninò eſt paſtori, qui ſervus ovium eſt, & in conſecrando domino gregi ſervit. Quippe jure ſuffragiorum, beneficio Electorum atque populi, quiſque imperat. Hæc veriſſima eſſe convenit inter omnes annalium, rerum humanarum divinarumque peritos, atque jam ſępius utriuſque juris Cęſarei atque Pontificii, cœleſtis theſauri teſtimoniis comprobatum eſt. Nonnulli quidem ſanctuli pręter fas contra naturæ legem docere non erube-

Avent. Annal. Bojor. lib. 7.

erubeſcunt; Paſtoris beneficiarium eſſe Dominum, neque ante Principem Principum eſſe, aut nominari oportere, quàm ille ſervus ſervorum autor fiat, & dignum judicârit, qui regnet: ſed hæc cum maxima Reipub. Chriſtianæ pernicie, intolerabili populi Chriſtiani, Imperatoriæ majeſtatis jacturâ, nec ſine graviſſimo tetrarcharum, dynaſtarum, clientium Imperii detrimento, inſtigante Stygio Principe domino huius mundi, commenta eſſe, eventus docet, exitus probat. Quare decernimus, & perpetuo ſancimus edicto; nimirum ex ſolo electionis beneficio, omnem poteſtatem imperiumque proficiſci: nec ullo pacto Pontificis Romani in hac re ſanctimoniâ, flaminio, autoritate, conſenſu opus eſſe. Quicunque aliter docuerit, ſenſerit, factitârit, crimine læſæ majeſtatis reus, hoſtis Reip. atque proſcriptus eſto, capite pœnas ſolvito, bona eius publica ſunto, prędia infiſcentur. *O ſapientiſſimos & magnanimos majores noſtros! ô patriæ amantiſſimos! libertatis retinentiſſimos! Reipub. & Imperii obſervantiſſimos! Credite verò, nec dubitate, mei Auditores; etiam hodie in Imperatoribus noſtris vivũt & vigent majeſtas, virtus, & poteſtas priſcorum Cæſarum. Illi Concilia univerſalia indixerũt; Conſtantinus magnus Nicenum, Conſtantinopolitanum Theodoſius ſenior, Epheſinum Theodoſius junior, Martianus Chalcedonenſe; & alii alia: ſed & noſtris eadem cura jam commiſſa eſt. Illi Papas in-*

Iacobus M. B. Rex in Apolog. pro juram. fidelit. Guil. Vvhitakerus de Conciliis, Quæſt. 2.

Rathſchlag D. Sig:ſm. Seldt wider. Paul. IV. in dem 1. Punct.

ſtituerunt; atque Henricus III Clementem II, Damaſum II, Leonem IX, & Victorem II, creavit; alii alios: ſed & hoc noſtri jure ſuo jam facere poſſint, ſi velint. Illi contumaciam & impietatem Paparum non rarò puniverunt; & Otto I. Joannem (qui in amorem Diaboli vinum biberat) *& Benedictum; Henricus III Benedictum, Silveſtrum, & Gregorium; Henricus V Paſchalem; & alii alios, cum dedecore exautoraverunt: ſed & noſtris licet idem. Prorſus uti Henricus IV Gregorium Hildebrandum, qui contra Apoſtolicam Petri & Pauli doctrinam abominabili ſcelere* DEO *& Regi honorem ſuffurabatur, ita compellat:* Tu Hildebrande, non jam Apoſtolice, ſed falſe monache, deſcende; vendicatam tibi ſedem Apoſtolicam relinque; alius in ſolium beati Petri aſcendat, qui nullâ violentiâ religionem palliet, ſed beati Petri ſanam doctrinam doceat: Ego Henricus Rex DEI gratiâ, cum omnibus Epiſcopis noſtris, tibi dicimus, Deſcende, Deſcende: *ſic hodie, ſi Religionis & Reip. ſalus per Paparum flagitia & artes periclitetur, idem remediũ Imperator adhibere poteſt, & dicere: Ego* MATTHIAS *Dei gratiâ Imperator Auguſtus, cum omnibus Imperii ordinibus, tibi Paule, aut Clemens, aut Leo, aut quicunque es, edico; quia boni Petri in te eſt nihil; quia tantùm prædicari vis, non verò prædicare; quia* CHRISTI *gloriam impietate & illecebris mundi, religionem ſuperſtitione, Reſpublicas proditionibus ac rebellionibus polluis & conturbas;*

Iacobus M. B. Rex in Præfat. Monitoria.

Hat auffs Teufels Geſundheit getruncken. Luitprand. Hiſt. li. 6.

Goldaſtus tom. 1. Conſtit Imperial. p. 50.

bas; age de throno Pontificio deſcende ocyus, deſcende: ſed tu, Balthaſare Menzere, *aut tu* Matthia Hafenreffere, *aut tu* Andrea Oſiander, *aut tu* Georgi Sigvvarde, *aut quicunque es orthodoxe, aſcende quàm ocyſſimè, & tandem Romanis purum ſanctumq́ Chriſti Evangelium, atque Apoſtolicam doctrinam ſanam, nullis Papalibus ſordibus inquinatam reſtitue, & interpretare.*

Veruntamen non dicam craſſus & intolerabilis error, ſed fraus Canoniſtarum & totius illius adulatoriæ ſectæ fuit Diabolica, quâ Germanos Religionis Zelo in ſuperſtitionis decipulas jam prolapſos novis mendaciorũ technis ac ſutelis, de Papali Imperii in Germanos tranſlatione, de juramẽto fidelitatis ab Imperatore Papæ præſtando, de cõfirmatione, coronatione, & titulo Imperatoris, de adminiſtratione vacante Imperio; & hujus farinæ pluribus; *irretire conati ſunt. Clarũ enim & meridiano ſole lucidius eſt, Carolum M. triplici expeditione Italiam occupaviſſe, eo ordine, ut primam ſuſciperet rogatu Adriani Pontificis contra Deſiderium Regem Longobardorum, quem Papiæ incluſum cepit, & totam Longobardiam ſub jugum miſit: alteram contra Argiſum Ducem Beneventanum, quâ omnem ejus ditionem ſibi ſubjecit, & propterea* Advocatus S. Petri contra Longobardus; *dein etiam* Patritius Romanus *electus eſt à Romanis: tertiam denique contra Romanos, ulturus injuriam Leoni III*

H. Arniſæus de Translat. Imp. n. 12. & 13.

ab illis illatam, quâ, levi in Beneventanos excurſione factâ, Romam venit; ubi ipſo die Domini natali à Leone coronatus eſt, cuncto Romanorum populo acclamante: Carolo Auguſto à Deo coronato, magno, & pacifico, Imperatori Romanorum, vita & victoria. *Ut ita populus Romanus auxilio deſtitutus omni, cum hinc ſeditionibus inteſtinis ac civilibus, illinc finitimorum populationibus atq; injuriis premeretur, Conſtantinopolitanorum Imperatorum ignaviâ deſidiaq́; interim etiam hæreſi, permotus, primò Exarchorum Vicariatum Imperialem, tum deniq; ipſa Imperatorum jura, in quos Lege Regiâ olim ea contulerat, tanquam cõmiſſa ſibi aſſeruerit & vindicaverit, in Germanoſq́; eâdem Lege Regiâ tranſmiſerit. Neque etiam juramentum, quod præſtat Imperator Papæ, eſt fidelitatis: id quod Henricus Luzelburgicus, convocatis tabellionibus, publicè negavit ſe feciſſe, teſtatus nulli mortaliũ ad fidelitatem ſe obligatum eſſe, nec in fidelitatem cujuſquam juráſſe: ſed jurat Imperator Pontifici & Eccleſiæ tantùm protectionem, procurationem, & defenſionem: quemadmodum Domini vaſallis, Principes ſubditis, jurejurando ſæpe promittere ſolent. Sic Coronatio Pontificis non magis operatur quicquam ad amplitudinẽ Imperatori conciliandam; quàm Archiepiſcopi Colonienſis, aut cujuſlibet alterius Epiſcopi facta conſecratio: ac licet antiquitus Impp. non niſi à die coronationis Põtificiæ, annorũ Imperii dinumerationẽ inciperent, ſingulari quâdam erga Sedem Apoſtolicam reverentiâ*

Goldaſt. in Rational. Cõſt. tom. 1.

Goldaſt. in Replic. pro Imp. contra Gretſer. c. 16.

Rathſchlag D. Sigiſm. Selden cont. Paul. IV. H. Arniſ. de Translat. Imp. num. 34. & 35.

rentiâ

rentiâ inducti: id tamen jamdudum in deſuetudinem abiit; & licuit Imperatoribus, ſemperq́ licebit, poſt electionem & Germanicam coronationem ſe IMPERATORES *nominare & ſcribere. Et quot fuêre Imperatores, quibus à Papa corona nulla eſt impoſita? quot fuêre, qui ſolennes illas ceremonias penitus neglexerunt? Henricus Auceps invitatus à Pontifice, ad coronam Imperii ſuſcipiendam, reſpondit,* ſibi ſufficere, quòd ex gratiâ DEI ſit Rex Romanorum, & quòd Germaniam ab infidelium incurſione defendat. *Et Rudolfus I. Principibus ad Italicum iter adhortantibus, Imperatoriè:* multos Alemannorum Reges Italia conſumpſit: non ibo Romam. Rex ſum, Imperator ſum: nec minùs pro utilitate Reip. acturum me confido, quàm ſi Romę fuiſſem coronatus. *Sic etiã in eo Canoniſtas falſi arguimus, quòd per vacationem Imperii jus ad Papam devolvi vaniſſimè nugantur: cum longâ & approbatâ conſuetudine, vacante Imperio jus adminiſtrandi Palatino & Saxoni Electoribus competat; & nuper Paulus IV. magis fuerit ridiculus, quàm formidoloſus, cum Ferdinando Imperatori fatuum ſilicernium ineptiſſimis quæſtiũculis obſtreperet; Principibus & Ordinibus Imperii canones Caraffìcos, & purpuratos illos Canoniſtas* par le droict du canon *confutare tunc promptiſſimis, ſi Imperator nutu tantùm operam illorum poſtulâſſet. Sed quemadmodum ſerpentes venenũ ſuum retinẽt quocunq; anni tempore,*

Seldius d. l. Gerl. Buxtorff. Diſp. in Aur. Bull. th. 8. lit. c. & th. 29. lit. g.

Archiadiaconus. & Seldus d. l.

M. Cruſ. Annal. Suev. p. 3. lib. 3. cap. 1. ex Trithem.

Jo. Bodin. de Repub. lib. 1. cap. 9.

etſi

etſi non ſemper exſerere poſſunt: ita Pontifices ſuam pravitatem: quæ tamen cum interitu ipſorum aliquādo erumpet nō aliter, quàm cum Joanni Baptiſtæ Concordiæ Epiſcopo, Pontificio ad Venetos legato, retentus in convivio Ducali ventris flatus lethalem contraxit morbum, & Ferrariæ poſteà animam eliſit. Quod ſi verò quis iſtâ Pontificum indignitate exacerbatus, accuſet nimiam Principum indulgentiam, an dementiam; qui illos tantis, nec ab homine expetendis honoribus olim auxerunt, & paulò infra DEUM *adoraverūt; nihil aliud obtendere poſſum, quàm Religionis obſervantiam, cui majorum pietas tantum detulit, ut etiam ſacrorum antiſtites ac interpretes poſt* DEUM *exquiſitiſſimè colendos eſſe cenſuerit. Ita fit, ut Imperatore non Papa tantùm, ſed quilibet loci Epiſcopus & parochus in foro conſcientiæ, ut loquuntur, ſit ſuperior: ſed & extra illius fori cauſas ſcimus, Monachos Capucinos maximis Principibus dexteros incedere: at qui inde velit argutari, Papam, Epiſcopum, parochum, & illos monachos, poteſtate & auctoritate eſſe ſupra Principes, is nihil aceti in pectore habiturus, nec rationibus, ſed baculis convincendus ſit. Sed quorſum me Caniſtarum intemperies abripuit? quorſum Vaticanus Jupiter me ſeduxit, Auditores? Regredior cum Marcello II Pontifice, Cardinalis Bellarmini avunculo, viro rarâ eruditione, prudentiâ, & ſanctitate vitæ antiquis comparando; qui aliquando, cum ei anagnoſtes in memoriam revocâſſet Hadriani IV. verba, quibus miſe-*

Th. Zvinger. Meth. Apodem. lib. 3. cap. 19.

Seldii Rathſchlag.

miſeram Pontificum Romanorum conditionem deplorabat, menſâ manu percuſſâ ſubjecit; non videre ſe, quomodo, qui faſtigium hoc altiſſimum tenerent, ſaluti ſuæ conſulere poſſent. Onuphr. in Marcello II. Thuan. Hiſt. lib. 11.

Nunquid igitur, Laurenti, nobilitatem, & ſummum Italiæ decus in armis & virtute bellica jam quærere juvat? Sed ne ſic quidem laurum invenies, mi Laurenti. Bene poëta, neſcio quis:

Roma fuit quondam terrę Regina mariſque:
At nunc nec terras, nec mare Roma regit.

Th. Staplet. Adm. R. E. lib. 1. cap. 5.

Laudem tamen militarem veteri Romæ non ſubtraho: & tot ſcriptores pro illa loquuntur. etſi, ut verum fatear, juſtitiam belli interdum fruſtra inveſtigo; & felix ſcelus, non rarò virtutem, nec ſine advocato fuiſſe, animadverto. Quomodo enim populus Romanus ſociis defendendis terrarum omnium potitus ſit, ut Cicero vult: niſi ſocios violatis fœderibus in ſubditorum conditionem dejeciſſet? nónne Mithridates conqueritur, Romanos arma in omnes habere, in eos acerrima, quibus victis ſpolia maxima ſunt; atque unam & veterem bellandi cauſam eſſe, cupidinem profundam imperii & divitiarum? *nónne Galcacus etiã illos vocat* orbis raptores, ſi locuples ſit hoſtis, avaros; ſi pauper, ambitioſos; quos non oriens, non occidens ſatiaverit? *Qui tamen univerſam bellorum Italiæ fortunam, & tot populos in eam effuſos meminerit: facilè & hoc colliget, Italiam ſæpius victam, quàm victri-*

Salluſtius.

Tacit. in Jul. Agricola.

cem fuiſſe: cum ſuſtinuerit partim ut hoſpites & novos cives, partim ut hoſtes & victores, Oenotros, Aborigines, Lydos, Auruncos, Pelaſgos, Auſones, Arcades, Græcos, Trojanos, Venetos, Ligures, Ardeates, Rutulos, Siculos, Japyges, Lacedæmonios, Salentinos, Gallos, Pœnos, Herulos, Gothos, Hunnos, Hungaros, Gepidas, Turingos, Avares, Langbardos, Saracenos, Cimbros, Teutones, Francos, Suevos, Vaſcones, Helvetios, Germanos, Hiſpanos, & quos non? Imò

Leand. Alb. in deſcript. Ital. P. Merula Coſm. p.2. lib. 4. c. 1.

Ipſa caput mundi, bellorum maxima merces,
Roma capi facilis.

Lucan. lib. 2.

Et oſtendit Hiſtoria; illam ſexies à Viſigothis, Oſtrogothis, Herulis, Vandalis, Hunnis, Longobardis, intra centum & quadraginta annorũ decurſum, expugnatam, mœnia convulſa, caſtella dejecta, ædificia combuſta, nobiles captos, plebem ſpoliatam & relegatam, urbem denique ipſam longo tempore deſertam fuiſſe. Quinetiam vetus illa Romanorum potentia, magna quidem, ſed alienis, non ſuis viribus ſuffulta, & nihil validum in Romanis exercitibus *fuit*, niſi externum. *Quod ne cui videatur falſi ſimile; unica Britannia, quantas copias Orbis ſuppeditârit Romanis, argumento ſit. Nam præter eas, quas Maximus ille, Imperii invaſor, & ultimus Conſtantinus abduxerunt, ex inſcriptionibus antiquis &* Notitia provinciarum *patet, iſtas, quas dicam, militâſſe Romanis diſperſas per provincias, quæ continuò ex Britannia ſupplètæ: nempe* Ala Britannica milliaria: Ala IIII. Britonum in Aegy-

Philip. Camerar. Med. Hiſt. Cent. 2. cap. 48.

Tacitus.

Vide Notitiam Imperii.

Aegypto: cohors Prima Aelia Britonum: Cohors III. Britonum: Cohors VII. Britonum: Cohors XXVI Britonũ in Armenia: Britanniciani ſub Magiſtro peditum: Invicti juniores Britanniciani: Excul- catores jun. Britanniciani: Britones cum Magiſtro Equitum Galliarum: Invicti juniores Britones intra Hiſpanias: Britones ſeniores in Illyrico. *Hodie autem Italia eſt imbellis, effœminata, inermis, & violati orbis pœnas, necdum expiata, luit ut cum maximè: quam tanquam omnium avium cadaver, aut potius tanquam dubiæ poſſeſſionis in medio poſitum ſolum, pro ut quiſque viribus invaluit, trahunt, vexant, lacerant, vaſtant Principes Europæi:* eique accidere ſolet, ut quicunque illam armatus fere attigerit, ſine ullo certamine in poteſtatem ſuam redigat. *Quapropter Imper. Carolo V. Ferdinandus Gonzaga, licet Italus, perſuaſit; ne ad obſidionem Metenſem ex Italis militem conſcriberet, quem ſciret inquietum, & dicto minùs audientem eſſe, nec ad Gallorum alacritatem conſiſtere. Ita cum in Senenſi bello Cardinalis Ferrarienſis Petro Strozzio offerret pecunias, ad colligendum exercitum Italicum, quo res afflictas Senenſium & obſidione fractas ſuppetiarum ſolatio erigeret: Strozzius Italis militibus ſolis, quicunque & quantocunque tandem illi numero eſſent, fidere noluit. Et quicquid tu, Laurenti, de fortitudine declames Italorum,*

& ibi G. Pancir. G. Cãbd. in deſcript. Brit de Roman. p. 60.

L. Tubero Hiſt. lib. 7.

Gio. Batt. Adriani Hiſt. lib. 4.

G. B Adr. hiſt. lib. 12. *nõ havendo in gente Italiana ſola, quale & quanta ſi foſſe, fidanza.*

& nominatim Hetruſcorum: Nicolaus Macchiavel-
lus Florentinus, experientiâ confirmatum eſſe ait, Ita-
Ni Macchiavell. Diſp. lib.2. cap.17. los in defenſione urbium violentos Germanorum il-
los inſultus ferre non poſſe. *Sed videſis mihi quo-*
que, non copias Pontificias, quæ trito vulgi prover-
F. Guicciardin. Hiſt. l.8. *bio* militiæ dedecus *ſunt; non Romanos ipſos, in quos*
illam quadratarum literarum præſcriptionem, qui-
S.P.Q.R. *bus olim* Senatus Populus Que Romanus *indicaba-*
tur, nunc quidam ſic efferunt ſatis aculeatè; Sono Pol-
troni Queſti Romani; *hoc eſt;* Romani hodierni ſunt
nequam & ignavi; *ſed contuere Venetos illos ſaga-*
L. Tubero Hiſt.lib.9. *tos;* quos Turcæ non hoſtem, ſed prædam habent.
In bello quidem, quod cum Imp. Maximiliano, Ludo-
vico XII. Gallorum Rege, & cæteris fœderatis geſſerũt
illi, cum ad Abduam à Gallis magnâ cæde profligati eſ-
ſent, Liviano eorum imperatore capto, animadver-
terunt alii Itali, qui prælio interfuerãt, aciem Venetorũ
prorſus inermem & ſine dextris; aſt neminẽ non Gal-
lorum centimanum fuiſſe: *& Bajazethes Turca-*
rum Princeps Gallos appellavit fortunatos, quòd o-
pificem hoſtem, ad fugam planè, quàm ad pugnam
aptiorem nacti eſſent. *Equidem Patres illi, tantum*
tibi, Laurenti, & ſupra aliorum ſapientiam longè al-
tum ſapere viſi, in ea novercantis fortunæ tempeſtate
nihil conſtantiæ, nihil animi, tunc habuiſſe deprehenſi
F.Guicciard. Hiſt.lib.8. *ſunt;* fatalique deteriorum conſiliorum amore, *omnia*
maſcula defenſionis remedia ſpernendo, ignaviam, ti-
morem, & rapinas ſuas apud Imperatorem Maxi-
milianum turpiſſimâ legatione prodiderunt. Agite
verò,

verò, tu Præſes inclyte, vos Principes alii, vos mei collegæ, & Auditores omnes, audite quæſo Legatum ipſum, Antonium Juſtinianum, Auditorio digna atque nationi noſtræ perhonorifica locuturum. is ad Cæſaris conſpectum in publico conſeſſu admiſſus, miſerè atque ſubmiſsè admodum ſic verba fecit. Veteres Philoſophos, atque ſummos illis temporibus viros, invictiſſime Cæſar, cum eam gloriam, quæ ex ſui ipſius victoria comparatur, veram, firmam, æternam, immortalemque eſſe affirmârunt, eamque ſupra omnia regna, trophæa, atque triumphos extulerunt, minimè errâſſe manifeſtum certumque eſt. Hæc Scipioni majori tot victoriis claro, majorem ſplendorem, quàm Africa devicta & Carthago domita dedit. Nónne hæc eadem res magnum illum Macedonem immortalitate donavit? cum Darius maximo prælio ab illo victus, deos immortales, ut regnum ſuum ſtabilirent, precatus eſt: quod ſi ſecus ſtatuiſſent, ſe non alium ſucceſſorem, quàm tam benignum hoſtem, tam manſuetum victorem ab illis petere. Cæſar ille Dictator, à quo Cæſaris cognomentum habes, & cujus fortunam, liberalitatem, magnificentiam, aliasque virtutes obtines; nónne concedendo, remittendo, condonando, qui in Deorum numerum referretur, dignus eſt judicatus? Denique Senatus populusque Rom. ille mundi domitor, cujus imperium in te ſolo eſt, cujuſque amplitudo & majeſtas in te conſpicitur, nónne plures populos atque provincias, clementiâ, æquitate, & manſuetudine, quàm bello armiſque

F. Guicciar. d. l.

imperio ſuo ſubjecit? Quæ cum ita ſint, minimè inter poſtremas laudes id tibi adſcribetur, Cæſar; ſi cum victoriam adverſus Venetos in poteſtate tua habeas, quàm humanæ res caducæ ſint memor, eâ moderatè uti noveris, magis ad pacis ſtudia, quàm ad dubios belli eventus propenſus. Quanta enim rerum humanarũ inconſtantia ſit, quàm incerti caſus, quàm dubius, varius, fallax, obnoxiusque periculis ſit mortalium ſtatus, externis priſcisque exemplis oſtendere non eſt opus: ſatis ſuperque Veneta Reſpubl. docet: quæ paulò antè florens, ſplendens, clara, atque ita potens erat, ut eius nomen & fama non jam Europæ finibus contineretur, ſed egregiâ pompâ Africam, Aſiamque percurreret: atque in extremis orbis terræ terminis magno cum plauſu reſonaret: hæc eadem nunc unico eoque levi adverſo prælio rerum geſtarum gloriâ orbata, opibus ſpoliata, lacerata, conculcata, atque everſa, omnium rerum, ac præſertim conſilii egens, ita corruit, ut omnis priſtinæ virtutis imago conſenuerit, omniſque armorum ardor deferbuerit. Sed falluntur procul dubio, falluntur Galli, ſi hæc propriæ virtuti tribuunt. antehac enim Veneti gravioribus incommodis agitati, maximis detrimentis cladibuſque perculſi atque attriti, nunquam animum abjecerunt, ne tum quidem, quum ingenti periculo cum ſæviſſimo Turcarum tyranno multos annos bella geſſerunt: imò ſemper ex victis victores facti ſunt: idem & nunc ſperaſſent, niſi majeſtatis

tuæ

tuæ tremendo nomine, copiarumque tuarum vividâ invictâque virtute auditâ, ita omnium animi concidiſſent, ut nulla non modò vincendi, ſed ne obſiſtendi quidem nobis ſpes relicta fuerit. Quocirca armis abjectis, in majeſtatis tuæ incredibili clementia, vel potius divina pietate ſpem omnem locavimus; quam nos noſtris rebus perditis inventuros minimè diffidimus. Itaque Principis, Senatus, populique Veneti nomine, humili devotione ſupplices oramus, obteſtamur, atq; obſecramus, ut clementiæ tuæ oculis res noſtras afflictas reſpicere digneris, iiſque ſalutarem medicinam afferre. omnes pacis leges, quas tu nobis impoſueris, amplectemur: omnes juſtas, honeſtas, & ab æquitate rationeq; minimè alienas ducemus. Sed fortaſſe, qui nobis ipſis mulctam imponamus, digni ſumus. Ad te verũ & legitimum Principem omnia, quęcunq; majores noſtri ſacro Imperio & Auſtriæ Ducatui ademerunt, redeant: quibus, ut decentiùs veniant, omnia quæcũq; in continenti poſſidem⁹ adjungimus; quarum rerũ juribus quocunq; modo partis cedimus. præterea quotannis tuæ majeſtati & legitimis imperii ſucceſſoribus in perpetuũ quingenta auri põdo tributi nomine pẽdemus: imperiis, decretis, legib⁹, pręceptiſq; tuis libenter obtemperabimus. Defende nos, quæſo, ab illorum, cum quibus paulò antè arma noſtra conjunximus, inſolentia: quos nunc ſęviſſimos hoſtes experimur: qui nihil aliud expetunt, quàm Veneti nominis interitũ. Tuâ iſtâ clemẽtiâ cõſervati, te urbis noſtrę

paren-

parentem, genitorem, conditoremque appellabimus: ingētia beneficia tua in annales referemus: liberis noſtris perpetuò memorabimus. Nec verò parva hæc erit ad tuas laudes acceſſio; te primum eſſe, ad cujus pedes Veneta Reſpub. ſupplex ſe humi proſternat, cui cervices ſupponat, quem velut Deum cœlo delapſum colat, revereatur, obſervet. Si Deus Opt. Max. eam mentem majoribus noſtris dediſſet, ut res aliorum attingere non ſtuduiſſent, jam noſtra reſpublica gloriæ plena, reliquas Europæ civitates longè ſuperaret: quę nunc in ſquallore, ſordibus & fœtore langueſcens, ignominiâ, probroque deformis, ludibrio atque contumeliâ referta, unico momento omnium victoriarum laudem amiſit. Sed ut unde incepit, eò mea revertatur oratio: in tua poteſtate eſt, Cæſar, Venetis tuis ignoſcendo & condonādo, nomen laudemque comparare, quâ nemo unquam vincendo majorem ſplendidioremque adeptus eſt. hoc monumentum nulla vetuſtas, nulla antiquitas, nullus temporum curſus ex mortalium mentibus delebit: ſed omnia ſecula te pium, clementem, omnium Principum glorioſiſſimū appellabunt, prædicabunt, confitebuntur: nos tui Veneti, quòd vivemus, quòd auras cœleſtes carpemus, quòd hominum commercio fruemur, id omne tuæ virtuti, felicitati, clementiæque tribuemus. *Ecquis unquam populus, Auditores, viliùs ſe abjecit? quam gentem terror naturali conſtantiâ turpiùs exarmavit unquam? O Maximiliane, Maximiliane! memoria*

ria tua mihi magna, auguſta, & ſancta eſt: ſanctior tamen, auguſtior, & major futura, ſi illuſtri tot nobilium civitatum & terrarum ad Romanum Imperiũ lucroſâ acceſſione Venetis pacem dare voluiſſes. Sed præponderabat odium commune; quo urbs Veneta ſic arſit, ut nemo fere Principum Chriſtianorum tunc adeò mitis fuerit ingenii, quin illã æquè ac publicam Nobilitatis peſtem, fraudum ac inſidiarum nidum, exſcindendam cenſuerit. Nam paſſim audiebantur deprædationes, invaſiones, injuſtæque poſſeſſiones Venetorum,

Lud. Tubero Hiſt. lib. 9.

Proſcriptio Imper. Max. in Venetos. Vvormatiæ in Comitiis. An. Chr. 1509.

queis ſumma laus ſit, poſſidere de rapto;
peculium feciſſe de malo, virtus:

Joſeph. Scaliger.

ac ſi ideò Venetiæ in mari ſitæ eſſent, ut undique magnas urbes piſcarentur. Nec enim videbantur Veneti magnopere curare juris titulos; ſatis tuti ac juſti, ſi poſſiderent. Et Hieronymus Donatus Reip. Venetæ nomine apud Alexandrum VI legatus, incertum quâ ſermonis occaſione per jocum quæritanti Pontifici, quibus tandem titulis urbs Veneta poſſeſſionem maris Hadriatici tueretur? extemporali reſponſo quæſtionem ſolvit: oſtendat mihi veſtra Sanctitas, *ait,* inſtrumentum Donationis Conſtantinianæ; apparebit, id opiſtographum, & verſâ paginâ Venetorum privilegium atque jus in mare Hadriaticum exhibiturum eſſe. *Sed tam Conſtantini illa fabuloſa donatio, quàm Venetorum in pleraſque ditionis ſuæ provincias tituli ſunt* paleæ; *quæ nihilominus multum grani, illa Eccleſiæ Ro-*

Steetfiſcher.

Sebaſt. Monticulus de patr. poteſt. ad verba, Jus autem. Autor. Cõmentar. ad Otton. 3. Donat. in præfat.

manæ, iſti Venetis attulerunt. Ferdinandi Davali Piſcarii judicium de Venetorum militia ſilentio involvere non poſſum. Cum enim ipſo duce, ſuperiori ſeculo

A.C.1513. die 7. Octob.

Cæſariani in agro Vicentino profligâſſent Venetos, qui vix primum impetum Germanorum & Hiſpanorum experti, fœdiſſimè projectis haſtis, priuſquam ad hoſtem pervenirent, in fugam & ad certam cædem ſe

Paul. Jovius in vit. F. Daval. Piſcar. lib. 1.

effundebant: ille in ipſa victoriæ gratulatione Veneti militis ignaviam deteſtatus, palàm dixit; ſe plurimum dolere, quòd terræ Italiæ, quæ tam imbelles ferret milites, à majorib⁹ ſuis eſſet inſertus. *Iccirco Italos deſpiciens, cum illis, & uxore Victoria, non niſi Hiſpanicè, faſtidito patrio ſermone, loquebatur. Cæterùm Itali plerique, cum militari gloriâ aliis nationibus æquiparandi non ſint; vindictæ tamen cupiditate, & barbarâ truculentiâ omnibus hoſtibus multò ſunt immaniores, & planè exſecrandi: & cum non poſſint fortiter, agunt ſaltem fraudulenter, perfidè, nequiter, crudeliſſimè. Florentini non milites, ſed venefici; non viri, ſed fœminæ; non homines, ſed aſpides ſunt: non gladiis, ſed veneno pugnant. Optimus Imp. Henricus VII proficiſcitur in Italiam cum Germanis ſuis, requirit Florentinos, ut ſibi ſuisq́ in urbe hoſpitiũ parent: ſed*

Platina in Clemente V.

reſpondent perduelles, tantũ Principem imprudenter agere, qui barbaros *(ecce inſolentiã & typhũ adverſum noſtros Germanos!)* in Italiam ducere conetur, quam ipſe Imperii causâ à barbaris tueri deberet: *nec uno cri-*

Philip. Mornæus in Hiſt. Papatus.

mine contenti, Bernardum Dominicanũ monachum ſubornant, qui hoſtiâ veneno illitâ Imperatorẽ ad Bon-

conventum nefariè interemit. O portenta! ô ſcelera! ô Cerbeream impietatē! Sed in Ladiſlaum Ungariæ & Neapolis Regem Florentini quales! Libidinoſiſsimus ille urbem eorum obſidebat arctiſsimè: & jam ſic preſſerat, ut deditionis leges eſſet præſcipturus: omni tamen metu, atque obſidione etiam liberat, hâc conditione, ut ſibi tradant virginem quandam, quam pulchritudine omnibus aliis ſuperiorem eſſe acceperat. Non abnuunt Florentini, pudicitiæ hoſtes: ſed non ſine dolo malo. Virginis enim pater, Medicus illo tempore magni nominis, tam turpi neceſsitate expugnatus, dat filiæ ſudariolum odore & artificio elaboratiſsimum, quo novum amantem in primo congreſſu demulceret. Et ita nova Venus ad Martem ſuum egreditur: cui amore deflagranti cum ſe permitteret, ex mandato domeſtico incaleſcentis carnes ſudariolo perfricat; quâ re venenum in utriuſque corpus eâ penetravit vehementiâ, ut mox inter mutuos amplexus ambo expirârint. Etſi verò Florentini hoc ſtrategemate ſe metu, & Italiam tyrannide liberaviſſe dicantur: quot tamen flagitiis & ſceleribus parta eſt victoria? Vinci ſatius eſt, quàm malo more vincere; *dicebat Scaurus. Quo verò in numero habeam Piſtorium? quæ urbs non quidem veneficio, nec tamen juſto bello, ſed crudelitate & rabie, atque factionibus Alborum & Nigrorum, Cancellariorum & Panzaticorum, adeò eſt labefactata, ut deſerta nunc & colonis deſtituta videatur: unde &* Maligna *quibuſdam vocatur, factionum parens.*

Mich. Montan. lib. 2. cap. 33.

Alb. Gentil. de jure belli lib. 2. cap. 6.

Salluſtius.

Leand. Alb. in Hetr. Mediter. P. Merula Coſm. p. 2. li. 4. c. 21.

Llll 2 *Et*

Et tu Roma, quæ vidiſti in tuis viſceribus ſanguinea Gibellinorum & Guelforum ſpectacula? Quæ illæ Pontificum carnificinæ, Damaſi & Urſicini; Laurentii & Symmachi; Cadoli & Alexandri? Prælia commiſſa in medio foro; cædes in clero & ſanctimonialibus, latrocinia, denudatæ fœminæ; cadaveribus completa loca orationum. Et Liberio in urbem reverſo ad dignitatem Pontificalem, fluxerunt templa ſanguine. Et quis denarraverit omnes? Theodorum, Agapetum, Damaſum, Caliſtum, omnes ſecundos? Bonifacios duos, Joannes quatuor, Benedictos plures? Quis ad funera Formoſi non cohorreſcat? Quis duos & viginti Papas cæſos fuiſſe; quis multò plures veneno (nam hâc arte necari illos tralatitium eſt) periiſſe putet? In omnibus tamen illis ſævitiæ exemplis nulli decoris amantes & juſti memorantur milites; ſed pectora latronum, ſicariorum, adulterorum, ſacrilegorum, magorum, monſtrorum. Nam quantumvis Itali ſint aliàs ignavi, (quod dixi) imbelles, & molles: ex leviſſimis tamen cauſis captant offenſiones, lanienas, cædes: atque ſi cauſa ſit gravior, ultionem odio alunt immortali. ne tutæ quidem amicitiæ, aut neceſſitudines periculò carent: jocus fortè, aut imprudens per feneſtram aſpectus, ſecretiſſimo ſcelere vindicatur. ſæpe in ferrum tutos, venena ſuſtulerunt, aut facis illitæ fumus, aut corrupta floris ſuavitas, aut fatalis cultelli acies; qui eodem tempore & intactam liberis dapem diſſecat, & adverſario mortem. æterna ſunt

Alb. Gentil. de jure belli lib. 3. cap. 11.

J. Bodin. de Rep. lib. 6. cap. 5.

Euphorm. Satyr. part. 1.

ſemel

ſemel læſæ mẽtis vulnera, & plures reconciliatio, quàm profeſſum odium extinxit. In familia Liminea, inter Patavinas ſatis antiqua & illuſtri, aliquando duo fuerunt fratres; qui per æſtatem in ruſtico prædio commorati, cum noctu ſereno cœlo innumeras ſtellarum cohortes contemplarentur, ſtolidum votorum certamen iniverunt; cum alter per jocum diceret ſubridens: Vtinam mihi tantum eſſet boum, quantum in cœlo ſtellarum! *alter ſtatim joco reſponderet;* Vtinam verò mihi pratum eſſet cœli amplitudine! *& ad fratrem converſus,* ubi tuis bobus, *ait,* ſis inventurus paſcua? In tuo prato, *inquit prior: ſed alter:* Quid ſi nollem? Etiam te invito paſcerem; *inſit ille. At iſte:* Túne me invito? Te invito etiam; *denuò ille. Et ita altercando, joco & riſu in iram, hinc in rixam, & in furorem uſque progreſſi, denique ſicis è vagina eductis, mutuis vulneribus ſeſe crudeliſſimè interemerunt. Tantine ſit jocus? ò vanitatem! Tudernum autem civis ſui Altobelli crudelitatem, majori longè ſævitiâ ita compenſavit. ille cum ſociis quaſi ducentis ſicariis (quos Banditos vocant; ferale genus, licitatores capitum; qui in Italia tam latè regnant & graſſantur, ut frequentiſſimum crimen penè ſit ſine infamia. & quidem ſub Pontificatu Gregorii XIII, qui Kalendarii emendationem Imperatori & Principibus Chriſtianis indignè præripuit; illi Romanæ Eccleſiæ ditiones, tot latrociniorum, homicidiorum, deprædationum, & maleficiorum exemplis funeſtaverunt, ut nec in*

Bernardinus Scardeonius lib. 3. claſſ. 13 in deſcrip. Patav. P. Camerar. Cent. 1. c. 91. Th. Zving. Met. Apod. lib. 3. cap. 19.

Cicarella in vit. Gregor. XIII. & Sixti V.

Llll 3 *pagis*

pagis, nec in urbibus, & ne Romæ quidem vita & fortunæ bonorum tutæ eſſent) ille, inquam, Altobellus patriã & vicinam ditionẽ excurſionibus, rapinis, incendiis, cædibus, fœdè deformaverat: ſed ab exercitu Pontificio captus, mox in publico loco nudꝰ tabulæ affixus eſt, poteſtate omnibus, quos læſiſſet, factâ de eo ſupplicium ſumendi. accurrunt matres, quas liberis privaverat, rabie incitatæ, & nonnullæ dentibus corpus ejus dilaniant, aliæ aliis modis ſauciant. patres quoq; & amici eorum, quos interfecerat, oculos, cor, & alia membra evellunt, nihilqúe omittunt, quo cruciatus augeri poſſent. ſed Altobellus obſtinatè fert omnia; affirmans, nihil novi ſibi accidere, quod jampridem animo ſuo non conceperit. tandem mortui cadaver in minutas partes conciſum, & ad pondus, ſicut aliæ carnes in macello ſolent, divenditum eſt iis, qui nondum ſatis injurias ulti eſſent, ut quod reliquum eſſet devorarent. Res ſanè auditu horrenda, multò magis viſu nefanda; emptam eſſe carnem humanam, & voratam, tantùm ad animum vindictæ cupidum exaturandum. Nullus tamen Sulla, nullus Phalaris, Auditores, nullus tyrannus unquam ultionis immanitate par fuit illi Mediolanenſi, quem appellare nefas eſt: qui cum decennali odio furens ſæpiſsime aucuparetur occaſiones familiaris ſui opprimendi: tandem humili geſtu ac blanditiis amoris redintegrationem ſimulans, aggreditur inopinantem, proſternit, & ſicâ faucibus admotâ mortem minitatur: humiliter tamen veniam precanti, & pœnam deprecanti, hanc libertatis

Leand. Alb. in Ducatu Spolet.

tatis

tatis dicit legem, ut DEUM immortalem ejuret. *ille* Jo.Bodin.de
miſer ultimâ victus neceſſitate morem gerit invitus, Repub.lib.
& DEUM deteſtabilem in modum exſecratur; & quô 5.c.6. P. Ca-
minùs ſimularet, exſecrationes ſæpius ex animo itera- merar.Med.
re ab adverſario cogitur, & deinde ſtatim confoditur: Hiſt. Cent.1.
ſicario poſtremò ita gloriari auſo: Et illa eſt generoſa cap.84.
ultio, quæ & corpori vitam eripiat, & animo crucia-
tus ſit allatura ſempiternos. *Hominem, Auditores, arbitror eſſe neminem, qui facinus iſtud audiverit, quin toto animo in ſicarii illius deteſtationem conſpiret. Quid Satan ipſe, capitalis, & æternus humani generis hoſtis, in perniciem alicujus hominis machinari poſſit, quod Mediolanenſis ille omiſerit? ubi in uno facinore tetrior ſcelerũ audita eſt veluti conjuratio? Si ad conceptionẽ & conſummationem omnium maximi criminis conferat Caligula ſuam impietatem; quâ cœlo commeſſationem ipſius fulminibus parùm certis terrenti iratus, ad pugnam vocavit Jovem, & quidem* ſine miſſione; *cum etiam machinam excogitâſſet, qua tonitribus obſtreperet, ac contra fulmina fulminaret, lapides viciſſim in cœlum ejaculando, cum hac voce,*

id eſt, *ut alter eorum caderet.*

Seneca lib.1. de Ira c. ult. Dio Caſſ. hiſtor.lib.59.

ἤ μ' ἀνάειρ', ἢ ἐγὼ σε:

aut me tolle, aut ego te:

& ſi veteres Romani huc addant ſpectaculorũ inſaniã; quibus nõ tantùm privatim in lætiori cõvivio ſolenne fuit paria aliquot gladiatorũ exhibere ad pugnã, qui cũ applauſu convivantiũ occidebant, occidebãtur: verùm etiã publicè in funere, atq; inprimis voluptatis causâ à J.Lipſ.Saturn. Serm.l.1.c.6.

magi-

magiſtratibus, ſacerdotibus, Imperatoribus dati gladiatores ſæpe ingenti numero; & ſcio nullum bellū tantam cladē vaſtitatemq́; generi humano intuliſſe, quàm hos ad voluptatem ludos; cum unus aliquis menſis Europæ ſteterit vicenis capitum millibus aut tricenis: *& ſi inſuper adjungant inimici & oſores Cæſarum, Papæ, abſolutiſſimum fraudum artificium; in quorum promiſſis eſt nulla fides, in contractibus nulla juſtitia: ſi quoque Gabrinus Fundulius, Cremonenſium tyrannus, ſuggerat truculenti animi ab omni pœnitentia abhorrentis contumaciam; cum is Mediolani cervices ſecuri ſubdere coactus, & à cucullatis ſacerdotibus veniam criminum & delictorum à* Deo *precari monitus, contortis atrocibus oculis diceret;* Deſinite, mihi moleſti eſſe: nam tantum abeſt, ut me jure belli factorum pœniteat, ut maximè etiam doleam, quòd Sigiſmundum Cęſarem & Papam Ioannem XXIII, ſimul hoſpites meos, è turri mea, quā ſtudio peramœni proſpectus aſcenderant, in ſubjectum forum, ad immortalem clariſſimi facinoris famam non præcipitârim: *ſi denique ad tanti flagitii diritatem cunctas perdendi & nocendi artes accumulent cæteri Italiæ tyranni omnes, qui exilio gentium clari, non minores fuêre peſtes mortalium, quàm inundatio, quâ planum omne perfuſum eſt; quàm conflagratio, quâ magna pars animantium exaruit; & in quorum corporibus non homines, ſed*

Cerberus & Furiæ, jam verò & lucis egenus

Tar-

cap. 20.

proprium eſt Pontificum Ceſares timere & odiſſe. F. Guic. lib. 16. Alb. Gentil. de jur. bell. lib. 3. cap. 19.

P. Jovius in vita Philip. Mediolan. Duc.

Lucret. lib. 3. de nat. rer.

Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus *domicilium habuiſſe videntur: ſemper tamen abominabile illud ultionis à nefario illo Mediolanenſe perpetratum facinus, erit omnium nefandiſſimum, truculentiſſimum, ſummum.*

Verùm dum illam Italorum imbelliam & bellicæ virtutis incuriam perſtrinxi leviter tantùm: quot crimina gentis unà jam venerunt ſub cenſurã, mi Laurenti? Fidem, quâ Reſpub. cohærent maximè, ubi terrarũ vidiſti rariorem? ubi perfidiam immaniorem? Pudet me, *ait Æneas Silvius*, plus hodie fidei trans montes, quàm circa reperiri. pleroſque ex noſtris Principibus, quos Italia genuit, adeò parabolanos, ut ita loquar, invenias, ut certiora ſint meretricum, quàm eorum promiſſa. *Non auſim viro patriæ ſuæ amantiſſimo, atque cenſori ingeniorum acerrimo contradicere. Equidem* Romę fides eſt aroma, *& res omninò peregrina: ut, qui ad hodiernos mores Romanorum reſpexerit, eosq́; cum tua, Laurenti, laudatione contulerit, dicturus ſit, te arcem feciſſe è cloaca, & lapidem è ſepulchro veneratum fuiſſe pro* Deo. *Et Neapolitani*, ſemper Italorum omnium maximè cupidi rerum novarum, & mutationum appetentiſſimi, *an fidem colant? imò* ut cęteri quoque Itali fidem parvo momento mutant. *Mediolanenſes autem, quoties fuerunt perfidi? quoties deceperunt Fridericum Barbaroſſam? quoties ſicarios in auguſtum caput ſubornârunt? ſanxerunt etiam pœnam linguæ, ne Friderici Imp. nomen quiſ-*

Aen. Silvius in Paral. Alfonſ. lib. 1. cap. 58.

Alb. Gentil. de jure belli lib. 3. cap. 8.

Lud. Tubero Hiſt. lib. 8.

M. Cruſ. in Orat. de Frid. Barbaroſſa. & Annal. Suev. p. 2. lib. 10. cap. 18. & lib. 11. cap. 6.

quiſquam in ſermonibus uſurparet: & accuſati de perjurio, reſpondere auſi ſunt, ſe juraviſſe quidē, ſed juramentum ſervaturos non promiſiſſe. *Sed uti* ἐς τὰ χατα νοσήματα αἱ ἔχαται θεραπεῖαι, *extremis deſperatisq; morbis extrema remedia adhiberi ſolent: ita cum Mediolanenſes ſcelera ſceleribus tuerentur planè perditi, & cumulatis injuriis patientiam Auguſtalem evincerent clementiæ incapaces, neceſſariò Fridericus ad decretorium ſtylum acceſſit. Itaq; urbs illorum deleta; mœnia, templa, baſilicæ, domus civium, proſtrata; aratrum per urbis aream decuſſatim tractum, & ſal in ea diſſeminatum; atque omnes illi refractarii & rebelles patrium ſolum vertere juſſi, & ultra centum ſtadiorum ſpatium relegati. Fertur & hoc de Mediolanenſibus: Beatricem Auguſtam Barbaroſſæ uxorem, videndi Mediolani cupidam, aliquando urbem ingreſſam eſſe, omninò nihil mali metuētem; cum tunc inter Imperatorem & civitatem aut pax, aut pax ſequeſtra induciæ, coiiſſent: ſed plebem incompoſitam, & tranquillitatis impatientem, Imperatricem mulæ impoſuiſſe præpoſterè; ita ut illa caudam beſtiæ tenuerit pro freno; & ſic per urbem ignominiosè circumduxiſſe, & foràs eduxiſſe: Imperatorem verò, qui petulantiam enormem meritis pœnis cohercere voluerit, bene multos illius ludibrii & injuriæ autores ac ſceleris participes mortis terrore coëgiſſe, ut ficum de natura mulæ exemerint. ex quo illud Italorum contumelioſum; ut pollice inter duos digitos exerto, aut medio oſtēſo digito, dicant:*

Hippocrates in Aphoriſ.

Paul. Jovius in Frid. 1. lib. 1. Elogior.

Seb. Münſt. Coſmogr. lib. 2. c. 20. M. Cruſ. Annal. Suev. p. 2. lib. 11. cap. 2.

Ecco

Ecco la fico, Ecce ficus. *De Ligurum & Genuenſium Punica fide dixi ſupra: & Genuenſis quidem perfidiæ monumentum in omnem memoriam ſtabile eſt, tranſportatio Turcarum in Europam, Mahometis in Chriſtianum orbem, hoſtis in patriam. Cum enim Amurates II Muſtapham fugientem perſequeretur, & omnes ad Helleſpontum propter Calliopolitanum trajectum naves in terram inveniret ſubductas; Genuenſium opera oportuna fuit, & eorum navibus,* Interianâ & Squarciaficâ, *LX millia Turcarum Helleſpontum trajecit, pro naulo in ſingula capita ſingulis aureis numis perſolutis.* J. Leunclavi⁹ Pandect. Hiſt. Turc. cap. 89. M. Cruſ. Annal. p. 3. li. 5. cap. 6. *Iterum, Laurenti, aliud Italorum crimen conſpicio, veræ Nobilitati infeſtiſſimum. Ecce enim avaritia Italos ſic tenet in vinculis, ut pecuniæ amore cum Turcis conſueſcant, & totius Europæ libertatem conjiciant in diſcrimen, barbarisque prodant. Nec tamen ſoli Genuenſes ſic delirant. Cardinalis enim Beſſario omnibus Italiæ Principibus graviter exprobrat, quòd Conſtantinopolin ſolis L millibus coronatorum juvare noluerint, cauſaque extiterint, ut poſteà à Turcis occuparetur; qui inde victoriarum curſu Trapezuntem, Sinopen inſulam, Lesbum, Peloponneſum, Caramaniam cum regionibus vicinis Pamphiliæ, Boſniam, Bulgariam, inferiorem Hungariam, Epirum, maximam partem Dalmatiæ & Illyrici, tandem quoque Eubœam, imperio ſuo adjecerunt.* Laz. Soranzus in Ottomanno. c. 78. *Quapropter, Hungari, Bohemi, Poloniq́, non minori fere odio inſectantur Italos, quam* Tubero hiſt. lib. 1.

Judæos; illorum maximè calliditatem & avaritiam animitus deteſtantes: Quod enim alibi pro pecunia Judæi faciunt; nec facere recuſabunt Itali: fraudes, veneficia, homicidia ſunt illorum merces, quibus opes parant. Gemes certè Mahometis II Imperatoris Turcici filius, vir adſpectu planè regio, magnanimus, Arabicis quoque literis non mediocriter excultus, hiſce avaris artibus avorum ætate interiit in Italia. Ille mortuo patre, fretus populorum ac militum benevolentiâ Ciliciæque regulorum opibus, armis de imperio cum Bajaſite fratre natu grandiore contenderat, victusq; in Pruſiacis campis, & aliquantò poſt in Lycaonia ad Iconium amiſſo exercitu, Rhodum profugerat; ibi carceri incluſus à Buſſonio Rhodio magiſtro; hinc in Provinciam Galliæ, ut tutiùs ſervaretur, delatus, & deniq; Innocentio Pontifici Romam miſſus. Fuitq; Gemes magnũ vectigal ipſis Pontificibus per aliquod tempus: cum Bajaſites alendo fratri quotannis XL millia aureorum numûm exolveret. Ingruentibus autem in Italiam Gallis, cum Alexander VI (qui homo punctum temporis nullum vacuum ſceleribus præterire paſſus eſt) Carolo VIII Regi Galliarum ex conventionis legibus Gemem traderet, priùs iſte profugo & extorri barbaro Principi, ut ducenta aureorum millia à Bajaſite promiſſa lucraretur, lethiferum poculum miſcuit, quo ad Cajetam paulò pòſt miſerè exanimatus eſt. Erat id venenum pulvis ad fallendum candore mirabili, nec injucundo admodum ſapore, qui non

P. Jov. Hiſt. lib. 2.
F. Guicciar. lib. 2.

non acriore vi protinus, ſicut præſentanea venena, ſpiritus vitales opprimeret; ſed ſenſim venis illabendo exitiabili tarditate graſſaretur: quo ipſo poſtea Alexander opulentos aliquot Senatores, & poſtremò ſe ipſum, incautè mutatâ lagenâ, ſuſtuliſſe fertur. Verùm Romæ non Gemes modò & illius vita ſalusq́ inter avaritiæ fuit promercalia: ſed omninò, ut Baptiſta Mantuanus Carmelita, raræ eruditionis vir, conqueritur, ſunt

——————— venalia Romę
templa, ſacerdotes, altaria ſacra, coronę,
ignis, thura, preces, cœlum eſt venale, Deusque.

Mantuan. lib. 3. Calamit.

Unde facetè, ſed non minùs verè, Poëta alius:

Si caput à capio, vel dixeris à capiendo:
Tunc eſt Roma caput: omnia namque capit.

Vide Gravamina Princ. cipp. Germ. cont Simon. Cur. Rom.

Quod ipſum quoque ſenſit Joannes Andreæ, Juris Canonici interpres, cum diceret, Romam fundatam à latronibus adhuc ſaper primordia ſua. *Et in eandem ſententiam Alfonſus Aragonum Rex, ſalsè:* Harpyias non jam inſulas, ut poëtæ exiſtimârunt, incolere; ſed ex inſulis migrâſſe in Curiam Romanam, ibique domicilium conſtituiſſe: *Non enim ampliùs Romæ, Auditores,* de paſtu ovium, ſed de lana *eſt quæſtio. Cumq́ religio olim pepererit divitias, filia impiè degenerans devoravit matrem: nimiâ præſertim piorum Principum liberalitate & alicubi profuſione, ſacerdotum integritatem in nequitiam, humilitatem in faſtum, paupertatem Apoſtolicam in avaritiam Satanicam,*

Ant. Panormita de dict. & fact. Alf. lib. 1. cap. 8.

Aen. Silv. Epiſt. 25. Zu Rom iſt kein gröſſere Sünde / dann kein Gelt haben.

Mmmm 3

nicam, cœleſtemq́ gloriam in mundi pompam infeliciſſimè transformante. Nullum enim crimen abeſt, ex quo tenuitas illa priſca periit. Et Bonifacius martyr aliquando interrogatus, an liceret ligneis calicibus in ſacris uti, *ita reſpondit*: olim aurei ſacerdotes ligneis vaſis, nunc lignei aureis utuntur. *Scilicet*

Fr. Duaren. de ſac. Eccl. miniſt. lib. 2. cap. 4.

excesſêre modum magnorum munera regum.

Ahenobarb⁹ apud Gunth. lib. 6.

Etſi Reip. ſalus tam prodigas donationes & alienationes nulli hominum permittit:

——— nec dare quiſquam,
quo caret ipſe, poteſt.

Rex enim, quantum ad boni publici procurationem attinet, ferè idem eſt, qui pater cum uxore & liberis, tutor cum pupillo, curator cum adoleſcente, gubernator cum vectoribus onuſta nave, paſtor cum grege, imperator cum exercitu: quorũ nemo fidei ſuæ concreditos ut vendere, donare, & alienare poteſt; ſic nec Rex populum & provincias. Quare Imp. Carolus V. qui Imperium Romanum in ipſius non eſſe marſupio, ut loquuntur, bene intellexerat, Paulo III Pontifici candidè reſpondit de Parma & Placentia; eas civitates, ſi ad Imperium pertinerent, nõ poſſe ſe in ditionis ac dignitatis Imperialis præjudicium alienare. *Quemadmodum igitur Pius II dixiſſe ſcribitur*; fuiſſe aliquas cauſas, cur ademptum ſit ſacerdotibus conjugium, ſed multò majores eſſe cauſas, ut reddi debeat: *ſic jam argumentari licet; fuiſſe olim aliquas, devotionis, etſi & ſuperſtitionis pleniſſimas ratiunculas, ob quas Papatus tot*

Fr. Hotom. in Franco-Gall. cap. 19.

Thuan. Hiſt. lib. 4.

vide Confeſ. Auguſt. de Conjug. Sacerdot.

tot provinciis & opibus fuerit ditatus; ſed hodie cauſas eſſe multò graviſſimas, cur donationes illæ ut inofficioſæ, illegitimæ, & injuſtæ, ſint reſcindendæ, abrogandæ, tollendæ; atque Papatus ad priſcam pauperis Petri & Apoſtolorum egenorum conditionem redigendus. Hâc etenim viâ ſint reditura ſanctitas Religioni, quæ Româ tot ſecula exulat; honor ſacerdotibus, qui omnium magnorum malorum in Eccleſia habẽtur autores; *exiſtimatio Pontifici, quem Gabriel Povelus Antichriſtum eſſe tam certò ſe ſcire affirmat, quàm* DEUM *ipſum eſſe creatorem viſibilium & inviſibilium, & Jeſum Chriſtum eſſe verum Meſſiam: hoc item modo triumfatura ſit modeſtia, quæ Univerſalis Epiſcopi titulum abrogabit; regnatura juſtitia, quæ Bonifacium VIII aliquem iſta verba,* Ego ſum Cæſar & Pontifex, *ſuperbè uſurpantem compeſcet, & Pontifices Imperatoribus ſubditos eſſe jubebit: hoc denique pacto Imperator noſter tandem ſit priſcam illam Imperii ſui ſedem, illud auguſtiſſimum terrarum Capitolium, omnibus Reipub. hoſtibus exſtirpatis, iterum feliciter occupaturus. O quando hoc fiet! ô quãdo ſplendidiſſimus ſol ille illuceſcet? Leonem X Papam præ gaudio, quod ex nunico victoriæ de Gallis extra Italiam pulſis reportatæ gratiſſimo conceperat, mortuum fuiſſe ajunt: & verò ego quoque, ſi voto illi meo felicitas ſeculi ſatisfaceret, tam læto & jucundiſſimo nuncio ſtatim piè immori non modò nil detrectem, verùm etiam iſtam εὐθανασίαν medullitus optem.*

P. Morn. in Hiſt. Pap. ex Ænea Silvio. Mart. Becan. in Refut. Apol. Jacobi M. B. Reg.

Cuſpinian. in Alberto I.

Simon Goulart. en ſes Hiſtoir. admirabl.

Verùm

Verùm enimverò avaritia Romanorum tam profundè radicatur; ut ſpei audaciam cum voto meo vix auſim cõmittere. Et ingredere adhuc pauliſper, Laurenti, Hiſtoriarum hortum; atque pauculas copioſiſſimæ malorum radicis fibras intuere propiùs. Henricum VI Angliæ Regem, expreſſum Chriſtianæ pietatis & patientiæ exemplum, commendabat Henricus VII. Rex Julio II Pontifici; ut iſte illum referret in numerum Divorum: ſed quò minùs hoc fieret, in cauſa erat Papæ avaritia; qui pro Regis canoniſatione, ut vocant, nimis magnam pecuniæ vim exegerat; ut videretur non Principis ſanctitati, ſed auro honores illos delaturus. Sed in privatorum fortunas invadendi modos cum excogitarent Papæ penè infinitos: hic fuit inter peſſimos; quòd in Galliis ſuperioribus ſeculis, qui teſtamento nihil curionibus aut collegiis eccleſiaſticis legâſſet, honore ſepulturæ carebat: ſi quis autem inopinato caſu occubuiſſet, ſacrificulus Pontificis juſſu mortuo teſtamentum condere, & quæ vellet eccleſiæ arbitratu ſuo quaſi teſtator legare ſolebat: quem morem tamen ſuſtulit Curia Pariſiorum. Quin æmulata eſt Pontificia habendi cupido aliquorum Imperatorum & Principum in pecuniis corradendis inſaniam. Namque uti Veſpaſianus urinæ vectigal commentus eſt, & filio Tito id reprehendenti pecuniam ex prima penſione admovit ad nares, ſciſcitans, num odore offenderetur; & illo negante; atqui, inquit, è lotio eſt. cui vectigali origo & cauſa; quòd in publico ampho-

G. Camden. in Brit. Regnis. p. 212.

Jo. Bodin. d. Rep. lib. 5. cap. 2.

De illicitis vectigalib. vide Jacob. Bornitiũ de Aerario li. 8. cap. 1. & 2. Sueton. in Veſpaſ. c. 23.

amphoræ aut dolia ſtabant ad urinam reddendam: quam fullones, opinor, vertebant deinde in ſuum uſum. & videtur hoc fuiſſe triſte illud Chryſargyrum, hiſtoriis decantatum, ſublatum ab Imperatore Anaſtaſio; quæ penſio fuit talis; ut quiſque mendicus aut pauper, meretrix ſive jam emerita, omnis ſervus itemque libertus, inferrent in ærarium pro URINA & STERCORE, jumentorum etiam & canum; ſive in agris, ſive in opidis habitarent: & homines quidem utriuſque ſexus, nomiſma argenteum; equus, mulus, bos, tantundem; aſinus & canis folles ſex. *Phui, phui, ſpurca vectigalia! & nihilominus viri proceres & Reipub. primi munus colligendi ambibant. atque iſti pudendarum ſordium lucriq́ exercitores aut conductores ſunt, quos* Foricarios *JCti appellant. Caligula etiam* ex capturis proſtitutarum vectigal inſtituit, quantum quæque uno concubitu mereret: *& poſtea quoque ſub Heliogabalo lenonum vectigal, & meretricum, & exoletorum fuit. Sic Romani Pontifices, non quidem foricis, quod ego ſciam, ſed, quod fœdius in religioſis eſt, lupanaribus locupletaverunt ærarium; nihil turpitudini adſcribentes, quod ad æs exeat. Sixtus IV. Romæ nobile admodum extruxit lupanar, ut ex meretricio quæſtu infame lucrum acciperet. & Romana ſcorta in ſingulas hebdomadas Julium nummum pendunt Pontifici: qui cenſus annuus nonnunquam XX millia ducatorum ſuperat: adeoq́ue eccleſiæ procerum id munus eſt; ut unà cum eccleſiarum proventibus etiam*

J. Lipſ. Admir. lib. 2. cap. 6. ex Cedreno.

Sueton. in Calig. c. 40.

Henr. Cornel. Agrippa de vanit. ſcient. c. 64. de Lenonia. P. Morn. in Hiſtor. Pap.

lenociniorum numerent mercedem. & ſic Henr. Cornelius Agrippa audiviſſe ſe dicit aliquando, cum rationes ſuas ita inirent: Habet ille duo beneficia; unum Curatum aureorum viginti, alterum Prioratum ducatorum quadraginta; & tres putanas in burdello, quæ reddunt ſingulis hebdomadibus Iulios viginti.

Iacobus Archiepiſc. Moguntinus jã fere moriens dixit: *ſe de morte ſua non adeò dolere, quàm ob id, quòd ſubditi ſui pauperes iterum pro PALLIO gravem exactionem dare cogerentur.*

P. Mornæus de Eccleſia. cap. 6.

Magnum hoc, Auditores, crimen eſt Italicæ avaritiæ, & vix eſt in orbe terrarum provincia, ubi Romæ flagitioſorum vectigalium & tributorum non reliquerit veſtigia; ut propemodum cum S. Brigide credi poſſit, Papam decem DEI præcepta in unum commutaviſſe, DA PECUNIAM: *ſed accipite nunc libidinis, cujus jam mentionem feci, & improbiſſimæ luxuriæ crimen, in ſuo genere avaritiâ non levius. Neſcio autem, antiqua illa rerum domina & dives Italia, an hodierna ſit pejor, libidinoſior, & in omnem luxum proclivior. Illa quidem priſca, & ſtraminea Roma, infantiæ & cunis propior, haud dubiè fuit marmoreâ & aureâ melior; optimis inſtitutis, puriſſimis moribus, & exemplis præclariſſimis ditior. Illa enim oſtendit terris C. Fabricium, Cn. Scipionem, M. Curium, quorum filiæ ob paupertatem de publico dotibus donatæ ad maritos ierunt, portantes gloriam domeſticam, pecuniam publicam: illa educavit Publicolam regum exactorem, & Agrippam populi reconciliatorem, quorum funus ob tenues opes à populo Rom. collatis ſextantibus adornatum eſt: illa Attilium Regulum habuit, qui cum Pœnos in Africa funderet, ad Senatum ſcri-*

L. Apuleius Apolog. 1.

pſit,

pſit, mercenarium ſuum diſceſſiſſe, & amoto ruſtico inſtrumento, ab eo deſertum eſſe rus, ideoq; petere, ut ſibi ſucceſſor mitteretur, ne deſerto agro non eſſet, unde uxor & ſui alerentur; ſed Senatui placuit, ut dum Regulus abeſſet, colonus ejus populus Romanus eſſet: illa dedit Catonem, uno canterio, è cujus lateribus hippopera dependebant, contentum; & tot veteres proſapias Conſulares, Cenſorias & triumfales, parſimoniâ, frugalitate & temperantiâ illuſtres; quarum gloria omnibus ſeculis durabit. Sed poſtquam cum imperio creverunt opes, luxuria incubuit, & ſecum in urbem traxit orbem, omnibus fere opulentum & oportunum vitiis locum quærentibus: cum plerique voluptatum causâ ex agris quoque in urbem correperent, & mallent manus in theatro movere, quàm in aratro; *Italiâ reliquâ paulatim fere ad ſolitudinem hominum ſic redactâ. Servi verò, qui prægrandi multitudine in Imperio Romano erant, & quorum laboribus agricultura & omnia ferè opera Romana conſtabant, cum crudelitatem dominorum pati cogerentur quamlibet atrociſſimam, & vel ob cryſtallinum fractum tantùm à Vedio Pollione murænis objicerentur; tamen in libidinis & damnatarum voluptatū miniſterio maximè illi erāt ſervi, & abjectiſſima mancipia.* Exercebantur lupanaria in multorū honeſtorum virorū prædiis; *ſed cōtumelia præcipuè pertinebat ad ſervos, utriuſq; Veneris injuriis expoſitos. & ò nefandū hominū abuſum! cū domini ad cœnandū diſcumberent, oportuit ſervorū*

Seneca in Conſol. ad Helviam. cap. 12. Valer. Max. lib. 4. c. 4.

Seneca Epiſt. 87.

J. Lipſ. Adm. lib. 3. cap. 3.

Seneca de Ira li. 3. c. 40.

l. ancillarum 27. §. 1. ff. de hered. petit.

alium ſputa detergere, alium reliquias temulentorum colligere, alium pretioſas aves ſcindere, pectuſque & clunes certis ductibus circumferendo eruditam manũ in fruſta excutere; alium (ne omnes operas recenſeam) noctem inter ebrietatem domini ac libidinem dividere, puerum in convivio, virum & fœminam in cubiculo. vah pudor! non perſequor, nec ultrò retego Stygiis tenebris dignas fœditates. Tu, mi Laurenti, examina vitam M. Antonii, qui Cleopatræ ultimæ Ægypti reginæ Phœniciam, Syriam, Cyprum, & Ciliciæ bonam partem, Judæam balſamiferã, & Nabathæorum Arabiam, inſtupri mercedem dedit: imò ab illo aliquot ſeculorum hiſtorias retexe: videbis Italiam totam ſtupris, adulteriis, & infamibus libidinibus ſemper laboráſſe. Numerantur ab Auguſto ad Conſtantinum Magnum Imperatores quadraginta tres: ex quibus vix decem ſunt, quos filius, aut frater, aut uxor, aut amicus, aut inimicus, ferro, veneno, laqueóve non extinxerit: illi tamen propemodum omnes, etiam qui videbantur optimi, caſtitatem & ſanctitatem matrimoniorum flagitiis libidinum variè deturpaverunt. Et quis apud veteres Italos fuit gulæ luxus? Cajus Caligula centies HS. *(ſunt 250000. Philippicũm) cœnavit uno die; & invenit, quomodo mediocrium provinciarum tributum una cœna fieret. Sanè pro ingenio iſtius belluæ res non nimis eſt mira: quippe* qui non toto vertente anno vicies ſepties millies HS, *id eſt*, ſexaginta ſex milliones & quinquaginta millia

Seneca Epiſt. 47. & 95.

G. Budæus lib. 3. de Aſſe.

Seneca conſol. ad Helv. c. 9.

Philipp.

Philipp. *ut Suetonius ſcriptum reliquit; ſive ut Dio;* ter & tricies millies HS, *id eſt,* octoginta & unum millionem Philip. *abſumpſerit. Quid Vitellius, ille helluonum omnium altiſſimus gurges? ille in principatu ſuo* decies HS (*ſunt 25000. Philipp.*) *condiit patinam, cui facienda fornax in campis exædificata erat; & quam ob immenſam magnitudinem* Clypeum Minervæ *dictitabat: in qua ſcarorum jocinora, phaſianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio uſque fretoq; Hiſpaniæ per navarchas ac triremes petitarum commiſcuit. Quid Claudius Æſopus, qui tamen non Princeps, ſed hiſtrio tragicus? hujus patina* ſexcentis HS (*1500. Philipp.*) *taxata eſt: in qua poſuit aves cantu aliquo aut ſermone humano vocales, millibus ſex ſingulas coëmptas, nullâ aliâ inductus voluptate, niſi ut in his imitatione hominem manderet. Luxuria, Auditores, tunc temporis invidioſi imperii fines tranſcendit: atque delicati illi ac fluentes parùm ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hibernæ poculis roſæ innatâſſent, niſi æſtivâ in gemmis capacibus glacie falerna fregiſſent. horum gulæ anguſtus erat orbis Romanus: cum appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu æſtimarent; illiſq; demum cibis acquieſcerent, quos extremus oriens, aut poſitus extra Romanum Colchis imperium, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. omnia lurcones illi contra naturæ conſuetudinem velle inſtituerunt; & noviſſimè in totum ab illa deſciverunt;*

J. Lipſ. Adm. lib. 2. cap. 14.

Sueton. in Vitellio c. 13.

Plin. Hiſtor. nat. lib. 10. cap. 51.

Latin. Pacat. in Theodoſ. Panegyr. & Seneca paſſim.

verunt; fortunâ pares Smindyridi Sibaritæ, qui jactare ſolitus, quaſi felicitatis inſignem notã; ſe à viginti annis ſolem nec orientem nec occidentem vidiſſe; *qui etiam, cum Sicyonem ad nuptias Agariſtæ, Cliſthenis filiæ, ambiendas abiret, in itinere* aucupes, piſcatores, & coquos mille ſecum duxit, ad domeſticum luxum. *Sequebatur Romanam illam gulæ ſuperbiam, etiam faſtus ſupellectilis & veſtium.* nec mirum eſt, *ait Celſus,* moribus civitatis, & uſu rerũ, appellationem ſupellectilis mutatam eſſe. nam fictili, aut ligneâ, aut vitreâ, aut æreâ denique ſupellectili utebantur: nunc ex ebore, atque teſtitudine, & argento; jam ex auro etiam atque gemmis ſupellectili utuntur. *& quidem pelves argenteas, aquiminalia argentea, menſas & lectos inargentatos, inauratos, gemmatos, totos argenteos, totos aureos, pocula murrina & cryſtallina, Paulus JCtus refert. In veſtitu quoque, quicquid boni moris fuit, perierat. Quis comptulorum tunc fuit, qui non maluiſſet rempublicam turbari, quàm veſtem? qui inter pectinem ſpeculumq́ occupatus non ſolicitior fuerit de capitis ſui decore, quàm de ſalute? Fœminæ etiam, quas ſcimus cum aliqua venia peccare, ubi viri gradum ſtruunt, cenſus nepotum induerant: neque ſatis muliebris inſania viros ſubjecerat, niſi bina ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Lolliam Paulinam, ne ſerio quidem ac ſolenni ceremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſaliũ cœnâ, vidit Plinius ſmaragdis margaretiſque opertam,*

Lipſ. Comment. ad Senec. de Ira lib. 2. c. 25.

l. Labeo. 7. §. 1. ff. de ſupellect. legat.

l. 3. ff. de ſupell. leg.

Senec. de Benefic. li. 7. c. 9.

tam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitisq́: quæ ſumma quadringenties HS *colligebat; ipsâ confeſtim paratâ mancupationum tabulis probare. O monſtrum! una mulier, in uno cultu, nec in magna feſtivitate*, decies centena millia Philippicûm *habeat? Fortaſſis autem nobis proximior temporũ ſeries fuit incorruptior: & forte hodiernis moribus vivitur caſtiùs & temperantiùs. Sed quis hoc perſuaderi ſibi patiatur facilè? Itali, Auditores, etiam hodie ſunt impuditiæ & omnis luxus patroni. Baſileæ in ipſo Rheni ponte foramen eſt, per quod in flumen præcipites noxii, impudicæ præſertim, deturbari conſueverunt: quod Italus quidam non ita pridem cum cachinno ſuggillavit;* ô beſtias, *exclamans*, apud quos Amorem Deorum antiquiſſimum ſequi flagitioſum habetur! *Et Æneas Silvius, cum procreaſſet ſpurium, ita ſe excuſat patri factum deteſtanti:* neſcio, *ait*, quam de me tibi finxeris opinionem, pater. non ego caſtratus ſum, neque ex frigidorum numero: nec tu me lapideum, aut ferreum genuiſti, cum ipſe eſſes carneus: & ſcis, qualis tu gallus fueris. *Quid utor circuitione? Itali, auditores, jam ſunt Lydi in meridie: Venerisqúe ergaſteria calent ubique tantâ ſcortationum licentiâ, ut etiam ſacrificuli ſint, qui profano more ſuum* Ave Maria & Miſſas *ſuas in lupanari, quàm in templo dicant ſæpius. Et Romæ quidem nihili Cardinali Galeoto* arma, equi, canes, odores, ſcorta, pro bibliotheca erant.

Plin. hiſt. nat. lib. 9. c. 35.

J. Lipſ. Adm. lib. 4. cap. 7.

Th. Zvinger. Meth. Apod. lib. 3. cap. 3.

Aen. Silvius Epiſt. 15.

Jul Scaliger. Exercit. 211. cap. 2.

Et

Et cum Pius V. meretrices primò aut urbe excedere, aut nubere, & ſi non obtemperarent flagellis cædi juberet; poſtea verò monitionibus cedens non aliter pati vellet, quàm ut lupanari includerentur, nec, ut priùs, liberè per totam urbem interdiu noctúve vagarētur, ratus pudore utrinque incuſſo, & illas priori vitæ renunciaturas, & viros infamiam veritos ad ea loca non ituros; quæ verò in meretricia profeſſione morerentur, in ſterquilinio defodi mandaret: interceſſit urbis Senatus, à ſacro Ordine clam inſtigatus, hoc decreto hoſpitiorum pretia vilescere, & ad nihilum redigi, & libertatem antiquam tolli, dictitans; nec matronarum pudicitiam inter tot cœlibes integrã & inconcuſſam ſervari poſſe, atque inſuper majoris vitii, quod Romanis jam olim B. Paulus exprobravit, periculum ſubeſſe, niſi meretricum gregibus priſtina libertas reſtituatur. Stupeo, cum criminis hujus frequentiam in hac populi Romani infrequentia expendo. ecce enim hodierna urbs quàm abeſt ab illa veteri? quàm relinquitur? Paullus Jovius pro magno ſcripſit, Leonis X temporibus, quibus omnia in felici ubertate & pace, cenſa Romæ octoginta quinque millia civium & inquilinorum fuiſſe: cum poſt cladem ſub Clemente VII. acceptam, iterum cenſu inito, vix ad triginta duo millia perventum eſſet. unus penè veteris Romæ vicus fuerit tam frequens. Sed quantumvis Roma hodie populoſa non ſit, nihilominus tamen eſt libidinoſa. quæ

Thuan. Hiſt. lib. 39.

In Roma piu vale la Cortegiana, che la moglie Romana.

J. Lipſ. Adm. lib. 3. cap. 3.

— quòd inverſo delectaretur amore,

Scaliger.

nomen

nomen ab inverſo nomine cepit, AMOR.

Veneti autem tot lupas alunt, ut in totam Italiam colonias mittere poſſint. An quæritis, Auditores,

Vrbe tot in Veneta ſcortorum millia cur ſunt?

In promptu cauſa eſt: eſt Venus orta mari. H. Kornm. in Linea Amoris.

Et verò quid poſſint domi Nobiles *Veneti in Veneris caſtris, Emus, Petri Emi fratris filius, intra hos triginta annos memorabili facinore teſtatus eſt.* Statſjunckern. *Cum enim Petrus in ſinu Hadriatico triremem Turcicam in poteſtatem nullo jure redegiſſet, ſtatim inaudito furore ſævitum in captivos, tam mares, quàm fœminas. mares occiſi CCL, filiusq́; Ramadanis Baſſæ, matris in complexu & gremio confoſſus: fœminæ XL priùs nefariis pollutæ ſtupris, uberibus mutilatæ, diſſectæ tandem piſcibus in eſcam projectæ. Sed Petri nepos in puellam quandam egregii oris incidit. ea cum ipſum pudicitiæ ſuæ vim illaturum conſpiceret, mox Chriſtianam ſe profiteri, & virginem, & in Cypro natam nobili familia Cornara, quæ ſuam originem ad Cornaros Venetos referret: captam ante XII annos, cum Cyprus ſub jugum Turcicum veniret: ex eo tempore miſeram apud barbaros ſervitutem ſerviiſſe: nunc quando poſt tot ærumnas in hominis Chriſtiani, pudoris virginei vindicis, Nobilis denique Veneti manus incidiſſet; obteſtari ſe per immortalem* DEUM, *ne Chriſtianæ faceret injuriam, ne virginem inceſtaret, ne Veneto ſanguini fœdam labem aſpergeret; ſed potius in optatum hunc diem, quo Chriſtianam ad rempub.* Joan. Leunclavius in ſupplem. Annal. Turcor.

poſtliminio rediret, divinâ quâdam providentiâ conſervatam ſalvo pudore libertati reſtitueret. Sed nihil apud immitem animum, ac prodigioſè crudelem ſalacemq́, tam ſanctæ preces valuère, quò minùs violaretur, & ſuffocata cum aliis mancipiis Turcicis in mare projiceretur. Verùm Italicã libidinẽ in Anglia quoq́ illuſtravit Mannus quidã Florentinus, ſcortator profligatiſſimus. In illo regno, quicunque extra matrimonium commiſcebantur mulieribus, deprehenſi, ſacerdotis imperio die feſto in proceſſu cleri ac populi adeſſe jubebantur, & retentis femoralibus nudi eccleſiam circumire, ardentemq́ cereum manu geſtare: ſi quis ſe illi pœnæ ſubmittere nollet, auro noxam redimebat. Mannus itaq́ cum ſæpius pecuniâ ſe liberâſſet, rurſus deprehenſus, pœnam ſubire, quàm argentum dare maluit. dieq́ dictâ, ad eccleſiam longo pallio contectus prodit: quo in media turba virorum fœminarumq́ depoſito, omni ex parte nudus comparet. at indignante ſacerdote, & femoralia reſumere injungente: minimè gentium, *inquit Mannus:* nam pudenda hæc, quæ peccaverunt, ea potiſſimum dare pœnas decet. *Sed quis credat illud, Auditores? Etiam fœminæ Italæ aliquot, veteres illas Romanas, Meſſalinam & Fauſtinam, æmulatæ forſitan, ad extrema libidinum pervenerunt. Bona Sfortia, Sigiſmundi Auguſti Poloniæ Regis parens, filii pertæſa, Sarmatiâ relictâ in patriam Italiam venit, & Barium opidum illi hæredi-*

Aen. Silvius Paral. Alfon. lib. 1. cap. 2.

reditarium pervenit: ibi diſſentiente à priori vitæ ratione, conſuetudine cujuſdam Papacaudæ *inhoneſtè uſa, cui & omnia bona teſtamento præteritis liberis reliquit; famâ & bonis decoctis in ſumma egeſtate & infamia deceſſit. Omniũ tamen ſalacitatem ſupergreſſa eſt Joanna, Neapolitana Regina; quæ quatuor maritos habuit: primum Andream Hungarum, quem tanquam ludo Veneris imparem poſt triennium ſtrangulari, & de feneſtra præcipitari juſſit; ipsâmet chordam aureis filis craſſiuſculam texente, & Andreæ,* in quem uſum texeret, *familiariter quærenti,* ut te ſuſpendam, *blando riſu reſpondente: ſecundum, Ludovicum Tarentinum, cui illa nimietate noctium ſupremam noctem acceleravit: tertium, Jacobum Tarraconenſem, quem alienæ mulieri familiariorem ſupplicio capitis affecit: & quartum, Othonem Ducem Brunſuicenſem, quem Carolus Dyrrachinus pugnâ victum cepit, & incolumem è regno dimiſit, ſed Joannam ipſam in eodem loco, ubi olim Andreas ſuſpenſus fuerat, ſuſpendit. O bonum factum! Etſi, ut hoc quoque dicam, Itali uxores admodum ſerviliter includunt, & fere gentium jure, legitimoque hominum commercio, excludunt: quo rigore non tam arcent, quàm provocant adulteria: cum* æque difficile ſit invitam cuſtodire mulierem, quàm in ferventi ſole pulicum gregem obſervâſſe; *& luxuria ipſis vinculis, ſicuti fera beſtia, irritetur. Ubi enim audiuntur plura thalami furta, quàm in Italia? ubi viſuntur*

Thuan. Hiſt. lib. 11.

M. Cruſ. Annal. Suev. p. 3. lib. 4. c. 14. ex Pandulfo, & aliis.

Joan. Coraſ. Miſcel. Jur. civil. lib. 2. cap. 1. n. 4.

Aen. Silvius de Eurialo & Lucret.

[Nicetas li. 2. de Imp. Andron. Com. H. Salmuth ad G. Panci-rol. de Fibula.]

Cornuti *plures? Quod verbi convitium, opinor, promanavit ab Andronico Conſtantinopolitano Imperatore: qui cornua cervorum inſignia, & rari aliquid habentia, in porticibus fori ſuſpendebat, ſpecie quidem oſtentandæ magnitudinis ferarum, quas cepiſſet: cum reverâ civitatis mores, & uxorum, quas ipſe corrumpebat, laſciviã notaret.*

[vide Henr. Kornmannũ in Linea Amoris.]

Atqui illa, quæ contra naturæ leges furit libido, Italiam omninò facit Sodomã. Imò ut Sodomam ſcelere omniũ turpiſsimo vinceret Italia;

[Jo. Sleid. cõment. lib. 21.]

Joannes Caſus Archiepiſcop. Beneventanus operæ pretium duxit, libellum conſcribere de laudibus Sodomię. *Propterea Franciſcus I. Gall. Rex poſt commiſſum prælium Papienſe petiit à Borbonio & Lanojo, ne pueros Gallicos, qui capti erant, miles Italicus attrectaret:*

[Arnold. Ferronus in vita Fr. I. Philip. Camerar. Cent. 3. c. 41.]

quod ut eſt conceſſum libentiſsimè, ita mox totis caſtris per tubicines, edicto propoſito, pluſquam ſexcenti adoleſcentes liberali egregiáque forma Hiſpanorum fidei traditi, quorum pudicitiam deploratam, ſi apud Italos manſiſſent, omnes fatebantur. Abhorret animus à longiori libidinum memoria: & lingua eloquii operam in talibus locat invita. Vos itaque, Auditores, quæſo date hoc & concedite pudori meo, ut reliquã Italicæ & brutæ Veneris obſcœnitatem reticere poſsim. An verò etiam vultis aliquid de Italicæ gulæ faſtu & pompa? Extat memorabilis liber artis Apicianæ, de

[Vide Autor. nuper. Comment. ad Cõſtant. Donat.]

culina & architriclini officio, di M. Bartholomeo Scappi, cuoco ſecreto di Papa Pio V, *qui nunc præfectus eſt (ait ille) noſtris intimis coquis, non ſine ejuſdem privilegio,*

legio, & approbatione inquiſitorum hæreticæ pravitatis, Venetiis editus, M. D. LXXI. Sed & ante hunc Bartholomæum extant Platinæ, Suetonii Pontificii, de popinæ ſcientia libri X, ad Cardinalem Rovarellam: in quos ſalsè ita luſit Actius Sannazarius:

Ingenia & mores, vitasque obitusque notâſſe
Pontificum, argutæ lex fuit hiſtoriæ.
Tu tamen hinc lautæ tractas pulmenta culinæ:
Hoc, Platina, eſt ipſos paſcere Pontifices.

Quidni verò ejuſmodi libri præſcriptum ſecutus ſit Auguſtinus Chieſius, Rom. trapezites? qui Leoni X Pontifici max. totiq; purpurati Senatus cætui, exterorumq; Regum Legatis, ob filium ab illo Baptiſmi lavacro tinctum, ſplediđiſſima, ut ita dicam, repotia cõſtituit: in quibus non ſatis fuit, eduliorum omnis generis miſſuumq; exquiſitiſſimorũ apparatui modum omnem ademiſſe; niſi etiam lances, pinaces, cæteraq; cùm eſcaria vaſa, tum potus inſtrumẽta ex argento affabrè facta, omnia in Tiberis præterlabentis alveum, inani luxus oſtento præcipitarentur; idq; non unâ modo, ſed pluribus quoque vicibus, quotieſcunque ſcenicum illud ferculorum & menſarum choragium mutandum foret; atque iſta parvo conſtitiſſe, æſtimandum erat; niſi & alieno ex orbe petitarũ immani pretio avium, quas pſittacos nominamus, ſolæ linguæ variis in patinis conditæ ultimo ferculo omnem luxus oſtentationem longè ſuperaſſent. Quis delicatulorum ſupra hunc Au-

Hadr. Junius Animadverſor. lib. 4. cap. 8.

guſtini Chieſii luxum poſsit comminiſci aliquid? quis gulæ ambitionem proferre ulteriùs? quis verò ſobriorum in illis voluptatum mancipiis non extimeſcat genera mortis terribilia? quis naturam injurias ſibi illatas neglecturam arbitretur? Benigna & munifica eſt parens; ſed à corpore & animo requirit temperantiam: in luxuriam ingluviemq́; morbos immittit, lorarios & tortores crudeliſsimos; præ quibus carnificum equulei, rotæ, cruces, & reliqua tormentorum ſupellex, ſæpe doloris habeant minus. Dominicus Silvius Venetorum Dux duxerat uxorem Nicephori CP. Imperatoris filiam, aut ſororem: ea tam erat prodigiosè mollis & delicata; ut manus aliaſque corporis partes non aquâ communi purâ, ſed rore cœleſti ablueret; cibos nudis digitis non attingeret, ſed minutiſsimè conciſos, aureis furculis aut fiſtulis abſorberet; cubiculum autem & veſtes pretioſiſsimis odoribus ſic impleret, ut fragor eorum non aſſuetos efficeret ſtupidos atque attonitos. veruntamen illam odorum vim poſtea fœtor multò vehementior totam hauſit, & cubiculum aulamq́; ita infecit, ut ſervos ancillasq́; fere omnes fugaverit; cum mollicella illa computreſceret, & ex toto corpore ſaniem & corruptiſsimos ſtillaret humores; & ſic denique luxurioſam animam inter conſanguineos vermes miſerrimè exhalaret.

Marc. Guazzus. Leand. Albert. in Venet. M. Cruſ. Annal. Suev. part. 2. lib. 7. c. 3. Ph. Camerarius. Cent. 2. c. 38.

Quid verò jam cenſes, mi Laurenti, de Nobilitate Italica? nunquid adhuc tibi magna & incomparabilis

bilis eſt? quid putas me dicturum, ſi gentis injuſtitiam, imprudentiam, & cætera vitia compendiosè tantùm jam exponere velim? quando oratio mea ita ſit inventura portum? Ad religionem tamen Italorum, mi Laurenti Wenſini, paululum adhuc attende. Omnem æquitatem, omnemque religionem proculcare, morem eſſe Italicum, *ait Æneas Silvius. an ſic credis Hiſtorico, Theologo, & Pontifici Italo?* Nuſpiam minus vel pietatis vel religionis, quàm in Italia, & hominibus Romæ vicinis eſſe, *adfirmat Nicolaus Macchiavellus. an ita tu credis Secretario Florentino, & Politico Italo? Ego certè neutrum hîc rejicere poſſum: & heu! infelix experientia jamdudum utrique fidem fecit. Et nonne in intimos mentis receſſus admiſiſti illa proverbia, à tuis, ab aliis, tanquam veritatis oracula, tibi in futuros vitæ prudenter tranſigendæ uſus procul dubio ſæpiſſime iterata?* Qui ſemel it Romam, videre ſceleſtum. qui ſecundò it, cognoſcere. qui tertiò it, in patriam referre. *&:* Quò Romæ propior; eò Chriſtianus pejor. *item:* In nomine DEI (*hos bullarum Papalium exordium eſt*) incipit omne malum. *Religio ſua Romana bene multis Italis eſt riſus, jocus, nihil:* DEUS *ipſe eſt multis neglectus, contemptus, nullus: Inferi ſunt illis fabula. Quid fecit Cardinalis Caraffa in Galliis? Ille Lutetiam regni metropolim, tanquam Pontificis Legatus ſolitâ pompâ ingreſſus, cum ſignum crucis*

Aen. Silvius Paral. Alfon. lib. 1. c. 53.

Nicol. Macchiavell. Diſput. l. 1. c. 12.

P. Mornæus in Hiſt. Pap.

Je näher Rom/je größer Schalck.

A. C. 1556.

Thuan. Hiſt. lib. 12.

crucis, ut ſit, ederet, verborum, quæ proferri mos eſt, loco, ferũt eum, ut erat ſecuro de numine animo & ſummus religionis deriſor, occurſante paßim populo & in genua ad ipſius conſpectum procumbente, ſæpius ſecretâ murmuratione hæc verba ingeminâſſe: Quandoquidem populus iſte vult decipi, decipiatur. *Quomodo verò religioſi fuère Macchiavelli? Nicolaus pater moriturus, & monitus, ſuſcipere ſacram illam extremam unctionem, reſpondit;* ocreas imò ungendas iter facturo. *Nicolai autem filius, hæreſeos accuſatus; dixit,* credere ſe, quod Eccleſia crederet, & adhuc amplius; ſcilicet, illum ſuum accuſatorem nebulonem eſſe, quod non crederet Eccleſia tamen, quæ hominẽ ei muneri accuſandi præfeciſſet. *An Lucianus in religionem ſuam jocari potuiſſet acerbiùs? an irriſiſſet petulantiùs? Sed Joannes Medices impietatis præcepta illis Caraffis, Macchiavellis, & Lucianis, componere potuiſſet: qui cum eſſet rei militaris non imperitus, ingentibus tamen vitiis illam laudem prorſus extinxit: quippe ſolitus & in addito jurejurando variè* Deum *divosq; laceſſere; & fœdis puerorum amoribus flagrare. quin à Divinæ majeſtatis contemptore auditas has voces memorant:* Florentinis ſe velle imperare, ſed tamen invitis Diis; ſi vellent Dii, nolle imperare. *Cum qua impietate horribile civium & præſidiariorum Montis Draconis ſcelus meritò connecto. Id enim oppidum cum Ferdinandus Alfonſi ſpurius, Rex Neapolitanus, obſideret; obſeßi penè ſiti enecti, in ul-*

Alb. Gentil. de Actorib. Fabular. c. 22.

Arnold. Ferronus in vita Fr. I. Gall. R. P. Camerar. Cent. 3. c. 6.

in ultima aquarum penuria ad magicas præſtigias cō-currerunt; & nocturnis in tenebris, deceptis caſtrorum vigiliis, per aſperrimas rupes furtim profecti ad litus, traxerunt ſecum imaginem adfixi ad crucem Chriſti, quam maledictis prius ac diro perſecuti carmine, pòſt in mare execrabundi immerſerunt, cœlo, mari, terriſq́; tempeſtatem imprecati. quo etiam tempore ſacerdotes quidam mortalium omnium ſacerrimi, dum profano militum deſiderio ſatisfacere ſtudent, ritum nefarium ſecuti, quo in hujuſmodi neceſſitatibus elici imbres putantur, aſino pro ædis foribus conſtituto, tanquam agenti animam cecinêre funeſtum carmen: pòſt hoſtiâ conſecratâ (ignoſce ô mitiſſime IESU *abominabilem impietatem recitanti) in illius os palatumq́; injectâ, conclamatum aſinum funereis cantibus vivum tandem ibidem pro templi foribus humavêre. Hîc verò vixdum perfecto immemorabili ſacro, obnubeſcere aër, mare ventis agitari, dies medius offundi nocte, nunc cœlum micare ignibus, & nunc lux omninò eripi, omniaq́; tonitribus, fragoribus, fulminibus, remugire, concuti, miſceri; & tandem, tam validi prorumpere imbres, ut aquarum undique abundè, atque Rex Ferdinandus, qui in ſiti potiundi oppidi ſpem collocaverat, fruſtra fuerit.* Jo. Jov. Pontanus Hiſt. lib. 5.

Ego verò, mi Laurenti, ſi hîc dicendi finem faciam, non videor fruſtra fuiſſe, & ſpero, me opinionem tuam, quam de Italiæ nobilitate conceperas ſum-

mam, non tantùm arctè obſediſſe, verùm etiam validiſſimis rationibus oppugnaviſſe, expugnaviſſe, & deleviſſe. Et quia propediem, uti conjecturam capio, iter facturus es in Italiam: breve quoque monitum ex Alexandro Pontamario Gallo, magni & candidi judicii viro, referam tibi; ut quæ ſtudia, quas artes, quas diſciplinas ac ſcientias ſis illic inventurus, compendio ſcire, & proinde prudentiam fronte apertâ, linguâ parcâ, mente clausâ, cautiùs ibi locorum diſpenſare poſſis. Nous allons en Italie, *ait ille*, achepter avec une deſpenſe incroyable la ſeule ombre de la civilité, & nous en rapportons la maſſe entiere du vice. Ceux de Milan nous apprennēt la tromperie: le Boulognois nous enſeigne le menſonge: le Venitien nous rend hypocrite: le Romain nous plonge en un Ocean d'atheiſme & d'impieté: & le Napolitain nous change en un Satyre, ou pluſtot nous fait un eſgout & un cloaque de toute laſciveté, molleſſe, & paillardiſe. I'avois oublié les Florentins ennemis jurez de bonnes meurs, &c. *Si Gallicè non omninò intelligis; dicam, ſi potero, Latinè.* In Italiam proficiſcimur, & incredibilibus ſumptibus comparamus nobis ſolummodò umbram alicujus civilitatis; ſed nobiſcum ſimul domum portamus immanem & integram vitiorum alienigenarum maſſam. Mediolanenſes inſtruunt in fraudibus: Bononienſes docent mendacia: Veneti nos faciunt hypocritas: Romani nos demergunt in Oceanum atheiſmi atq; impietatis: Neapoli-

Alexand. de Pont-aymery de la Nobleſſe Françoiſe.

politani nos transformant in Satyros, ſive potius mutant in latrinam & cloacam omnis laſciviæ, luxuriæ, & libidinis. oblitus eram Florentinorum, qui ſunt bonorum morum jurati hoſtes. *Hoc mi Laurenti, habe amoris in te mei, & amicitiæ noſtræ non fallax monumentum: cui, ex vetere formula,* dolus *certè* malus abeſt. *Et, quod in principio ſtatim orationis dicere debui: ego, Optime Maxime Præſes, illuſtriſſimo Principi* FRANCISCO CAROLO, *Duci Saxoniæ, adſentior.*

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

JOANNES WILHELME RETWIZI.

ORA-

ORATIO JOANNIS VVILHELMI von Retwitz/ FRANCI,

contra GERMANIAM.

Patriam, Sereniſſime Præſes, diligunt boni omnes: & quidam ſic amant, ut ſupremum adfectum conſequatur par laudatio; quibuſvis aliis locis aut regionibus, quâcunque ſint præſtantiâ, dignitate, honore, viliùs æſtimatis, frigidiùs laudatis.

Non dubia eſt Ithaci prudentia: ſed tamen optat, Ovid. lib. I. de Ponto.
Fumum de patriis poſſe videre focis.
Neſcio, quâ natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.
Quid melius Româ? Scythico quid frigore pejus?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.

Equidem, ut de me quoque loquar aliquid, tantum abeſt, ut patriæ charitatem omnibus aliis charitatibus non antehabeam, ut etiam ſim paratus, ſi Reip. interſit, quicquid ſpiritus, & vocis, & virium à DEO *datum eſt mihi, omne id in illius ſalute, incolumitate, & laudibus non occupare modò; ſed, ſi res poſcat,*

etiam abſumere. Verùm aliud negotium hoc loco agitur: & patriæ prærogativam jam non adfectu noſtro, ſed illius meritis metiri decet. iſte ſæpius aufert, aut inflat judicium; hæc multoties requirunt. Ne itaque nobis aut ex noſtri ignorantia blandiamur nimis, aut cum aliarum nationum depreſſione gloriemur effuſiùs, & fortè ante victoriam agamus triumfum: id manticæ, quod in tergo nos geſtamus Germani, molli tantùm brachio excutere nunc lubet; & cum tua bona gratiâ, illuſtriſſime Princeps, FRANCISCE CAROLE, Dux Saxoniæ, *in malos quoque patriæ noſtræ mores inquirere eſt animus. Niſi autem me omnia fallunt; audies, quod factum, aut etiamnum fieri nolis; & denuò in conſilium quæſtionis venturus, aut abjudices Germaniæ jam decretum principatum, aut dicas ſaltem,* NON LIQUET.

Mihi verò, Auditores, liquent Germaniæ vitia quamplurima. Et quemadmodum Papiſtæ vanâ ſuperſtitione decepti ſomniant, tantam eſſe Papæ amplitudinem atque majeſtatem, ut perquam difficile ſit illum definire: *ita ego, ſed luculentâ rei veritate eruditus, audacter aſſeverare poſſum, tantã vitiorum Germaniæ undique regnare immanitatem, ut verba ſatis horrida & aſpera non inveniam, quibus illam deſcribere queam. Et ubi in hac infelici materiæ copia exordiar? Quid dicam primum? Prima cura eſto Reipublicæ. At qualis noſtra? quàm languet? quàm deficit,*

R. Bellarm. in reſp. ad Gerſon. Cõſiderat.

deficit, & in omnibus fere membris labaſcit? Videtur, Auditores, nõ uno, ſed omnibus ſimul ſonticis morbis adflicta, non decumbere, ſed curriculo properare ad ſepulchrum. Et quæ facta jam eſt Imperii imminutio? quot provincias, quot civitates, rebellio, perfidia, profuſio, venditio, privilegium, jam diſtraxere? Veneti, Mediolanenſes, Florentini, Genuenſes, Senenſes, Lucenſes, Ferrarienſes, & Italia propè omnis, nullam Imperii Romani juriſdictionem adgnoſcunt: atque Romani etiam ipſi ſunt fugitivi: ut Fridericus I. Imp. cum Hadrianus Pontifex Cæſareum jus in urbe ſibi adſcriberet omne, & ſe inſcio Imperatorem ad urbem legatos mittere nollet, rem acu tetigerit, hiſce verbis ad Hadrianum ſcriptis: cum Divinâ ordinatione ego Romanus Imperator & dicar, & ſim, ſpeciem tantùm dominantis effingo, & inane utique porto nomen ac ſine re, ſi urbis Romæ de manu noſtra poteſtas fuerit excuſſa. *Quanquam & Carolum IV omne jus Pontificibus transſcripſiſſe dici poteſt: cum illum Hoſtienſis Cardinalis non aliâ, niſi hâc conditione in urbem admittere voluerit,* ut neque Romæ, neque in Italia diutius moraretur. *Quin omnis adeò Romani Imperii evanuit poteſtas in Italia: ut Imperator hodie non poſſit Pontificis ſubditum reſtituere natalibus in ditione Pontificia, abſque illius conſenſu; qui ſi abſit, defectu poteſtatis legitimatio reddatur nulla. Eandem libertatem præ*

And. Knichẽ in Velit. Apologet. Ch. Beſold. de Appell. c. 2.

Radevic. lib. 2. cap. 30.

Jo. Naucler. volum. 2. generat. 46.

Jo. Vincent. Hondedæus vol. 1. p. 4. de ult. Volunt. Conſ. 64. n. 26. 27. 28.

ſeſe-

Domin. Baudius lib. I. de Induc. Belg. adde Sleid. Comment. lib. I. in Orat. Trevirenſis.

ſe ferunt Burgundiones, Lotharingi, Belgæ confœderati: & hi quidem cum armorum vindiciis ſe ſe in libertatem ontra Hiſpanos adſeruiſſe exiſtiment, cauſam putant eſſe nullam, quamobrem ſe ſubditos & vaſallos Imperii ampliùs confiteantur. Ita Helvetii, qui ſuâ opinione plaga mundi, *& prudentum judicio* flagellum Principum ac Nobilium *ſunt:* homines naturâ ſuperbi, qui ipſam ſibi juſtitiam famulari volunt, juſtumque id putant, quod eorum phantaſticis eſt conforme capitibus: *illi non modò non parent Imperio; verùm etiam, cum aliquando crebrioribus mandatis ad Cameræ judicium tanquam ſubditi vocarentur, miſerunt Legatos Spiram, viros primarios, qui admiſſi in publicum Senatorum conſeſſum, Camerales hunc in modum ruſticis & penè contumelioſis verbis allocuti dicũtur:* Domini confœderati Helvetii vos vicinos ſuos ſalvere jubent. mirantur verò, quòd tam crebris citationibus veſtris placuerit vobis diu eos vexaviſſe: orant, & hortantur, ne ampliùs eos exagitetis. *Ita ad Septentrionem ampliſſimæ provinciæ avulſæ ſunt à corpore Imperii: ex quibus Rigenſes iram Imp. Caroli V., proſcriptionem minitantis, non ita pridem tam parvi faciebant, ut verterint ludibrio, vulgo dictitantes;* priuſquam in Livoniam adveniſſet, equitatum ejus laſſum ac fatigatum fore; ac ſi magno cum exercitu veniret, eum fame & ediâ conſumptum iri; ſi cùm exiguis viribus, facilè vinci poſſe. *Et in quamcunque fere orbis partem*

Der Welt Plag. Felix Faber Hiſt. lib. I. cap. 17. Aen. Silv. Epiſt. 94.

Ch. Warſevic. de Legat. H. Kirch. de Legat. l. 2. c. 8 n. 69. &c. C. Beſold. de Appell. c. 2. n. 6.

Man ſolle ſie hinfüro ungeheyt laſſe.

Thuan. Hiſt. lib. 15.

partem circumſpiciam; cum dolore video foris Imperii expilati ſpolia, & implumis Aquilæ exuvias; domi autem miſerabiles auguſtiſsimi olim corporis reliquias intueor, anguſtum & penè exſuccum aridumq́ cadaver. Video, Auditores, à tempore Rudolfi I. ad noſtram uſque memoriam, ſupra ducentos Status atque Ordines, *Archiepiſcopatuum, Epiſcopatuum, Ducatuum, Principatuum, Abbatiarum, dynaſtiarum, civitatum, & aliis titulis illuſtres, qui omnes Sedi Regiæ Aquenſi & Imperio Germanico jurisjurandi religione devincti erant, & ad Comitia evocabantur, ab Imperii obſequio diſceſſiſſe, vel defeciſſe. Quare in hac Imperii Romani anguſtia & tenuitate Imperatoribus jam* ſemper-Auguſtis *eſſe vix licet: præſertim cum etiam nervi illius, quod reſtat Imperioli, vectigalia & tributa, ad ſubditos Principes tranſierint: & præterea omnium Ordinum res tam ſint acciſæ & fractæ, ut Imper. Carolus V. Hadriano VI Papæ ſcripſerit; Germaniam ad eam egeſtatem & inopiam redactam eſſe, ut non ſolùm contra Turcas nullam inſignem expeditionem ſuſcipere, ſed & domi juſtitiam ac pacem tueri, & ſceleratorum audaciam cohibere non poſsit. Quæ autem Imperii jugulum petit, eſt toties facta animorum, Imperatoris ab Ordinibus, & Ordinum quoque inter ſeſe diſſentientium, periculoſa diſtractio: quæ ſubinde fœderum, ſocietatū, ligarum, & aliis nominibus robur & autoritatem nacta, non rarò in ſæviſsima bella erupit, & vix civili ſanguine po-*

Goldaſt. in Reichshandlungen. in præf. ad Ducem Würtemb. J.F.

Goldaſt. in Conſtit. Imperialib.

Qqqq tuit

tuit interdum ſopiri; aliquibus tamen diſcordiarum ſeminibus ſemper remanentibus: ita ut quantæcunque Germaniæ vires jugi diſſenſu Ordinum, dum in commune non conſulunt, facilè diſſolvantur. Ibrahimus, Solimanni Turcar. Imperatoris legatus, aderat Frãcofurti in conventu electioni Maximiliani II Cæſaris indicto: cui cum Saxo, Bavarus, & Juliacenſis, qui in ſolenni comitatu, euntes equo, Ferdinãdum & Maximilianum deducebant, monſtrarentur; cum moniti-untiuncula, Principes potentiſſimos eſſe, & ſingulos juſtum exercitum contra Turcas educere poſſe; atque Germaniam habere ejuſmodi plures; quid putaret fore, ſi conjunctis viribus omnes Solimannum ſimul aggrederentur? ſubriſiſſe ferunt barbarum, & dixiſſe; de potentia Germaniæ ſe nihil dubitare, & ex præſentium apparatu vires abſentium facilè colligere poſſe: ſed ſibi videri Germanorum animos, conſilia & actiones, ſimiles eſſe belluæ multorum capitũ & plurium caudarum, quæ agitata ſepem tranſire conaretur; quia verò capita diverſa, foramina quoque diverſa quærerent, ita fieri, ut ſimul & corpus & caudæ manerent immotæ, & impediri, quò minùs ulteriùs progrederentur: contra Solimannum ſuum Imperatorem belluæ unicipiti, & plures caudas habenti, per eſſe ſimilẽ; quæ ubi ſemel capite tranſitum patefeciſſet, ſtatim corpore toto, atque caudis omnibus, ſine ullo impedimento penetraret. Veriſſimè dixit Ibrahimus: & utinam vel tandem icti piſcatores ſaperent! Verùm in Comitiis, quæ

Phil. Camerar. Cent. 2. cap. 23.

ſarcien-

ſarcienda paci publica, & communi patria bono ſtabiliendo augendoq́; ſacra eſſe debebant, qua conſiliorum ibi ſunt ſciſſura & factiones; imò qua communium conſiliorum ſunt effugia? qua ibi gliſcunt ultra modum de ſubſelliorum jure certamina? Unde ſcomma Joannis Zamoiſcii, magni Polonia Cancellarii, dicere ſoliti; Germanos in ſuis Comitiis fere nihil aliud agere, quàm ut ſeſſionibus digladientur. *Propterea in uno conventu cauſa ad deliberãdum propoſita rariſſimè expediuntur omnes, ſed plerunque in nova Comitia rejiciuntur: quod Æneas Silvius ſalſo iſto dicterio arguere conſuevit;* omnes Germanorum dietas eſſe fœcundas; & quamlibet in ventre habere alteram; ac credibile eſſe, quia fœmineum ſit nomen; libenter imprægnari dietas, ac parturire. *Quid dicam de ſententiarũ & decretorũ vacillationibus, & mutationibus? Quis non audiit illud facetum Imp. Caroli V., Germanorũ conventus viperis aſſimilantis:* quia *(ajebat)* ut iſtæ matres ſuas tollunt; ſic illorum poſteriora decreta, priora. *Quod verò in tali ſenſuum Euripo, in illis ingeniorum fluctuationibus, in hoc fere immortali Ordinum diſſidio, Imperatori præſtetur obſequium, quam ille obtineat auctoritatem & poteſtatem: ecquis veſtrûm, Auditores, non intelligit? quis ad commiſerationem pereuntis Reipublica commotus, animum, linguam, vocem, & omnes ſenſus non componit in vota* ſtatus melioris? *Quis in illis domi foriſqúe vulgatis vocibus,* Cæſaris nomen quidem hodie extare, ſed

H. Kirch. de Legat. lib. 2. cap. 5. n. 78. & 79.

Aen. Silv. Epiſt. 72. & 92.

J. Lipſ. in not. ad lib. 3. Polit. c. 5.

Pont. Heut. de Belg. li. 1. cap. 1.

Jo. Bodin. de Rep. l. 1. c. 9.

ſed poteſtatem mutâſſe: & ,Imperatores antiquæ majeſtatis umbram retinere, rem verò penitus amiſiſſe: *quis noſtrûm ſummum dulciſsimæ patriæ contemptum non advertit? O infauſta tempora! ô degeneres mores! Olim maximi quique reges Imperatoribus ad omnia officia ſe ſubmiſerũt humiliter: ſed hodie* vix illis Comites caput inclinant.

Aen. Silv. Epiſt. 81.

Olim Carolis & Ottonibus venerationem & devotum obſequium exhibuerunt ſubditi omnes: ſed poſtera ſecula, in contumaciam & rebelliones licenter proclivia, non totis trecentis annis novem Imperatores civili clade abſorpſerunt; præter eos, qui imperio abdicare coacti ſunt.

J. Bodin. de Rep. l. 6. c. 5.

Et quàm contumelioſè in Auguſtalem dignitatẽ Germani multoties ſint graſſati: tot annalium & hiſtoriarum monumenta ſatis ſuperq́; atteſtantur. Pungit animum meum etiamnum improba Gerhardi Moguntini Archiepiſcopi vox, procul dubio magnarum turbarũ genetrix. Cum enim tres Electores Eccleſiaſtici, Gerhardus ille, Henricus Colonienſis, Dietherus Treverenſis; & præterea Rudolfus Palatinus Septemvir, aliiq́; Principes, conjurâſſent in Albertum I. Cæſarem: Moguntinus præfracti animi vir, & Cæſareæ dignitatis propola, temerarium juxta & inſolens eructavit verbum, cornu venatorium collo dependens oſtentando: In hoc, *ait,* complures geſto Cæſares. *tanquam is Epiſcopus arbitratu ſuo Cæſarem de faſtigio dejicere, & alios novos quoſcunque ſubſtituere poſſet. Sed omnes feroculos illos poſteà habuit ſupplices Albertus, & aliquot tantùm*

M. Cruſ. Annal. p. 3. lib. 3. cap. 16.

tùm

tùm oppidis captis, nihil in eos præterea ſtatuit inclementiùs, meritos tamen pœnas graviſſimas, & minimùm, qui canes portarent. *Fuit enim, Auditores, veteri Francorum & Suevorum conſuetudine, præter alias pœnas, etiam hæc rebellibus atque refractariis irrogata ignominia: ut* reus Nobilis canem, plebejus autem in proximum uſque Comitatum ſellam geſtaret: *quemadmodum Fridericus Barbaroſſa Hermannum Comitem Palatinum Rheni, & decem ſocios Comites alios, quòd ſe in Italia abſente prædationibus & incendiis pacem publicam turbaſſent, per integrũ milliare Germanicum canem portare coëgit. Sed illa puniendi ſeveritas peſſimo more abiit in deſuetudinem; quæ ſi conſtanter ſine adſpectu & adfectu in omnes Imperialium ſanctionum tranſgreſſores ſemper fuiſſet exercita, non ſuſtinuiſſet patria noſtra tot proditiones, tot lanienas, tot devaſtationes, tot latrocinia, tot alias calamitates: & hodie, mei Auditores, pax publica ſit ſine diſcrimine, Ordinum devinctio ſine ſuſpicione, moneta ſine detrimento; & totius Reip. ſalus, Imperatoris majeſtas, & omnium Principum atque Statuum auctoritas & privilegia; necnon diva juſtitia, quæ prodigiosâ immortalium litium multitudine, & aliquando neceſſariæ executionis defectu, aut etiam illegitimâ alicubi adminiſtratione, penè deſtruitur, ſint in tuto. Atenim Imperii Romani jam ab aliquot ſeculis diverſicolor & mutabilis facies ſæpe in varias me abripit cogitationes, & ſubinde facit dubitare, annon Fi-*

Otto Friſing. de Frid. 1. l. 2. cap. 28.

des & Conſtantia juri civitatis in Germania renunciaverint? & annón majorum perfidia & crudelitas commigrârint in poſteros? Nam ſi aquæ quædā gutturoſos efficiunt, ut in Norico ſupra Juvaviam, ſive Salzburgum; atque in duobus vallibus inalpinis, Cillera, & Sundera, nō longè à Curia Rhetiæ; ubi præterea fons eſt, cujus aquæ potæ adeò lædunt cerebrum, ut ſtolidos faciant: cur non & liberi quoque, qui ſpiritum & ſanguinem ducunt à parentibus, ſimul eorum virtutes & vitia jure hæreditario imbibant? Omninò ſucceſsio hîc eſt in ſtirpes. At qui ſunt majores noſtri? Olim Germani fuêre Paterculo homines, qui nihil præter vocem membraque haberent hominum, in ſumma feritate verſutiſſimi, natumque mendacio genus. *Mei autem Franci Salviano ſunt* mendaces, qui perjurium genus ſermonis putant, non criminis. *Saxones verò cum ipſa Britannia, tum omnis ora maritima Britanniæ & Galliæ, uſque ad Hiſpaniam, accuſat fluxæ fidei & immanis truculentiæ: ad quorum deprædationes cohercendas neceſſe fuit diſponere ad litora duces & milites; qui inde dicti* Comites litoris Saxonici per Britanniam, & Duces tractus Armoricani. *hinc Sidonius:* Quot remiges videris Saxones, totidem te cernere putes archipiratas. ita ſimul omnes imperant, parent, docent, diſcunt latrocinari; ut nunc etiam, ut quamplurimùm caveas, cauſa ſubſit maxima monendi. eſt eis quædam cum diſcriminibus pelagi non notitia ſolùm, ſed familiaritas. *Et ut ſemel dicam omnia: in univerſum Septen-*

G.Agricola lib.2. de nat. eor. quæ effluunt ex terra.

Patercul. hiſtor. lib.2.

Salvian9. ad de J.Bodin. Meth.Hiſt. cap.5.

vide Notitiā Imp. Occident. & ibi Guid.Pancirol.

Sidon. lib. 8. Epiſt. ad Namantium.

vide G.Cābden. in Brit.

ptentrionales noſtri Germani audiunt, carnifices mortalium. nam ut terrores, *ait Nicephorus*, de cœlo ſæpe hominibus à DEO incutiuntur, ut fulmina, incendia, & imbres proceloſi; ſæpe à terra, ut telluris hiatus, & quaſſationes; ſæpe ex aëre, ut typhones & nimbi: ita hi à DEO aſſervantur Septentrionales ac Hyperborei terrores, ut pro pœna quadam, quando, & quibus providentiæ Divinæ viſum fuerit, immittantur. *Sed nulláne poſterioribus ſeculis & ætatibus incubuit barbaries talis? nulláne perfidiæ & ſævitiæ exempla famam flagellant avorum? nulláne in memoriam noſtram incidit infamiæ macula? Reſpublica noſtra, Auditores, foret ſanctior, robuſtior, & durabilior; ſi nihil opponere poſſem. Franconia mea, ut aliæ provinciæ dolorem ſuum ex tot nefariis facinoroſorum flagitiis contractum celent, quod factu eſt difficile; quomodo Hattonem Archiepiſcopum Moguntinum perpetuis imprecationum diris laceſſere ceſſabit? Nam cum civile bellum in Germania inter Rudolfum Epiſcopum Wirceburgenſem, & Bambergenſes Comites*, de claritate generis opumque magnitudine *(ô ſtultam belli cauſam!) exarſiſſet; & Albertus Bambergenſis Conradum Ludovici Imperatoris fratrē interfeciſſet; Imperator nece fratris in vindictam exaſperatus, illū in caſtello Theraſſa obſedit. Ibi Hatto, veluti recōciliator, Alberto perſuadet, ut Imperatorem coram ipſe compellet, & veniam poſcat; interponitq; fidem, ſi nihil ab Imperatore obtineri poſſit, ſe incolumem illum ſtatim in arcem reducturum.*

de Anglo-Sax. & Norman.

Credit

Alb. Cranz. lib. 2. Metropol. c. 25. M. Cruſ. Annal. Suev. part. 2. lib. 3. cap. 6.

Credit Albertus, & cum Hattone exit: ſed non longè progreſſi, autore Hattone redeunt, & priùs prandent; quaſi mora juſto longior in futura pacis actione interventura eſſet. Ita pranſi ad Imperatorem deſcendunt: ibiq; confeſtim Albertus comprehenſus, & manibus poſt tergum revinctis (nequicquam fidem implorans Archiepiſcopi; qui dicebat, ſe in arcem ipſum, unde eduxiſſet, reduxiſſe, nec promiſiſſe amplius) *ſecuri percuſſus eſt. Quis Cretenſium unquam ſic fuit mendax? quis Pœnus ſic perfidus? Unus Hatto Cretenſes & Pœnos omnes in mendaciis & perfidia inſtruere potuiſſet. Quod ſi verò Hattonis ſcelus à noſtra memoria cui videatur remotius, quàm ut ad nationis noſtræ dedecus hodie referri poſſit: quantum fidei igitur & honeſtatis tribuemus illis famoſis præmiatoribus &*

Schräcker.

Naucl. vol. 2. gener. 43. J. Carion. Chronic. l. 3.

latronibus, qui mox à morte Friderici II Imperatoris per bene multos annos totas provincias perfidè deprædati ſunt; & quorum arces circiter ſexaginta in una Thuringia Rudolfus I. ſolo æquavit? Quid integritatis adſcribemus Moraviæ, patriæ latronum: ubi,

Aen. Silv. Epiſt. 155. & 162.

proavorum adhuc ætate, tantò quiſque nobilior ducebatur, quantò ſpolia majora commiſiſſet? *Quid de illo Alberto Brandenburgico, ad cujus, tanquam Hæmi Thracii nomen, in Herbipolenſi bello, ſive potius*

A. C. 1552. Thuan. Hiſt. lib. 8. & 36.

latrocinio publico, *non ita pridem tota Germania cohorruit; cui nullo reſpectu, ut exteri quoque judicant, nullâ juris æquive, aut denique honeſti habitâ ratione, omnia miſcere ludus erat:* quid de Gulielmo Grombachio;

bachio; quid de conſimilibus aliis quamplurimis patriæ noſtræ facibus, dicemus? Aut ſi parùm adhuc illi à fide diſceſſerint: agite, Auditores, Adolfum Ecmondanum aſpicite, qui veteres & novas perfidiæ artes ſuperavit, & cum immani impietate conjunxit. Ille patrem ſuum (ô nefas!) ſenem, in ipſius Adolfi filii gratiam præter vires & morem tum lætiorem, Graviæ, noctu, acerrimâ hyeme, jam in lecto quieſcentem capit: pater, *inquit*, neceſſitati parendum eſt; age, ſequere: *nec tantillum exſpectat, ut tuniculam interiorem aptet atque induat, ne tibialia quidem ſumat: ſed pater equitantem filium, abſque calceis, nudis pedibus & corpore, per quinque milliaria Buram uſque ſequi cogitur: ibi in ſqualidum & obſcuriſſimum carcerem detruditur, & totos ſex annos detinetur. poſt multas Pontificis, Imperatoris, & vicinorum Principum minas & interceſſiones, tandem Carolus Pugnax, Burgundiæ Dux, utrumque coram ſe ſiſtere jubet Dorlani, & ſententiam dicit:* Arnoldus pater ſolus titulo Ducis utatur; ſed filio oppida arceſque totius Geldriæ cedat, ſolâ Graviâ ſibi exceptâ: accipiat in alimoniam de manu filii tria quotannis aureorum millia. *Sed quid Adolfus? ille non tantùm conditiones, quantumvis in patrem iniquas, non acceptat, ſed etiam reſpondet;* malle ſe præcipitem dare parentem in puteum, ſe deinde ſuperinjicere, quàm ut ſic paciſcatur: patrem jam præfuiſſe per totos quadraginta quatuor annos; æquū eſſe, ut tandem & ad ſe quoq;

Phil. Cominæus Comment. lib. 5. J. Lipſ. Monit. Polit. l. 2. c. 5 Em. Meteran. Belg. Hiſt. lib. 1.

redeat principatus. ferre ſe poſſe, ut quotannis ille habeat penſionē trium millium, ſic tamen, ut ex Geldria diſcedat, nec unquam in eam pedem referat. *En præclarā Germaniæ fidem! En conſtans Belgarū obſequiū! En inſignem pietatem in patrem! At verò jam faciliùs ego credā Morvillerio, qui dixit,* Belgarum levitatem ex annalium fide perſpectā eſſe: *ut & illis adſtipulabor; qui teſtati ſunt, Gandavēſibus inſitū eſſe,* turbare: atq; *juſtè Brugenſibus commerciū ademptū, & Antuerpiā tranſlatū fuiſſe adfirmabo; quòd illi Maximilianum I. tunc Romanorum Regem, præcipuis miniſtris in conſpectu illius occiſis captum, ignominioſo carceri incluſerint. Quod enim crimen aut flagitiū poſt Adolfi ſcelus jam ſit increbibile? Obſtupuit, & ad diritatē facinorū ingemuit Europa: cum ſuperiori ſeculo Selimes I. Turcarum Sultanus, patrē Bajaſitem II. imperio ſpoliâſſet, & veneno peremiſſet; Achmeti Corcutiq; fratribus natu majoribus, & quinq; fratrum filiis laqueo fauces eliſiſſet; procerum deinde maximorū cædes, Muſtaphæ baſſæ Vezirazemis, Cheudeni baſſæ, Ducaginoglis Vezirazemis baſſæ generi ſui, Iſchenderis itidem baſſæ generi, Taziſadis Cadileſcheri, Balis Gemis Seguanis baſſæ, Chuſeinis baſſæ Veziris, & Jonuzis baſſæ, nefariè accumulâſſet: ſed ille Selimes fuit barbarꝰ, fuit Turca, & hereditariis quaſi domus ſuæ lanienis ferox: non fuit Chriſtianus, nō Germanus. Sed abite in malam rem, abite perfidi, rebelles, impii, & ingrati omnes, quicunq; eſtis. Et ô bellam Pugnacis illius Caroli juſtitiam, qui ultimo hominū Adolfo contra patrem favit! Quo enim hone-*

Thuan. Hiſt. li. 51. adde P. Matt. in hiſt. Henr. IV lib. 6. nar. 3. Apolog. Pr. Auraici ad proſcrip. Hiſp. R.

Die te Gent is geboren / en t' Utrecht ligt ter Scholen; en te Luyck leert zyn Wals; is een Muytmaker door ſyn Hals: en comdy dan noch wat te kort / So moechde auſpreken die van Dort.

Joan. Leunclaviꝰ Pand. Hiſt. Turc. cap. 206. & Hiſt. Muſulman. Turc. lib. 16. & 17.

honeſti prætextu monſtro iſti, quod culeo erat inſuendũ, adverſus omnem æquitatẽ & Divini humaniq́ juris regulas tantum concedi potuit? Cum Carolus Borbonius patriæ ſuæ proditor & hoſtis deſerto Franciſco I. Galliarũ Rege, veniſſet ad Cæſarẽ Carol. V. in Hiſpaniam, adeò Hiſpani proceres ab illo, ut infami perfidoq́ abhorruerũt, ut ex iſtis unus, cum Cæſaris nomine rogaretur, ut Borbonium ad tempus aliquod in domũ reciperet; Caſtellanâ magnanimitate internũcio reſpõderit: ſe Cæſari, quod vellet, denegare non poſſe: ceterũ ſciret, ſe domum illã, quamprimum Borbonius diſceſſerit, quaſi ejus infamiâ contaminatã, & quæ poſthac ab honoratis viris inhabitetur indignam, flammis aboliturum eſſe: *verùm Pugnax ille Hiſpano illo haberetur major & laudatior, ſi flammis quoq́ non contra domũ, in qua Adolfus hoſpitabatur, ſed contra ipſummet hoſpitem fortiter pugnaviſſet. Quantò autẽ Carolo melior & juſtior ille haudquaquã barbarus Mauritaniæ Rex? qui cum audiſſet hoſtẽ ſuum Alfonſum, Caſtellæ Regem, armis filii divexari, ingentẽ auri vim miſit ad Alfonſum, & ipſe etiã in Hiſpaniam cum magna militum manu trajecit, rem indigniſſimã eſſe judicans, ut filius patrẽ regno pellat; addens autem,* victoriâ partâ, ſe Alfonſo iterũ hoſtem futurũ. *At enim ille Pugnax Carolus, ille ſceleratiſſimus Adolfus faciũt, Auditores, ut in Germaniæ injuſtitiam rurſus aliquid ediſſeram. Sicuti enim Treverenſis ditionis aër frequenter eſt nubilus ac pluvioſus, ut quidã huc accommodent* cloacã planetarũ: *ita in Germania juſtitiæ cœlũ frequẽtiſſimis*

Fr. Guicci. Hiſt. lib. 16.

Alb. Gentil. de jure belli. lib. I. c. 15.

injuriarum, crudelitatis, & omnis improbitatis nubibus eſt obductum, ut non rarò hinc depluat ſentina omnium malorum. Et, uti in multis Hollandiæ ac Zeelandiæ partibus terra penitus aquis imbuta permaduit, ut non ſolùm, quâ manifeſtè paluſtris eſt, cedat ad nixum, & hauriat preſſa veſtigium; ſed etiam, ubi paulò videtur firmior, pedum pulſu tentata quatiatur, & ſentire ſe procul mota pondus teſtetur; imò & ob illam cauſam Oceani violentiam experiatur maximè, qui ruptis & diſſipatis aggeribus patrum memoriâ centum amplius millia jugerum abraſit, & Nordbevelandiam omnium Mattiacarum inſularum hortulum ita abſorpſit, ut præter turrium cacumina, aquis paſſim exſtantia, nullum reliquum ſit veſtigium: ita quoque patriæ noſtræ, vitioſis humoribus maceratæ, inſidiatur injuſtitiæ Oceanus, & majorem partem inundavit, bene magnam jam hauſit. Quis verò Imper. Othonis II. conſilium probet, quo convivium ſpecie juſtitiæ cruentare voluit? Etenim invitaverat is Romæ in Vaticanum Epiſcopos, Principes, & civitatum legatos, ad epulum apparatiſſimum; qui cum ordine cuncti accubuiſſent, ſtatim ille præconis voce pœnam capitis denunciat, ſi quis ad ea, quæ videret audirétve, aut vocem mitteret, aut ſede ſuâ ſe moveret: & cum dicto convivæ armatorum catervis circundati. ibi omnibus trepidantibus, Cancellarius Imperatoris in violatores pacis invectus, nomina eorum ex charta recitat: & mox horribili de eis pronunciatâ ſententiâ, in

Eumen. in Panegyric. Conſtantii.

Jo. Bodin. Theat. nat. lib. 2. C. Ens Hiſt. Belg. l. 1. L. Lemnius de occ. nat. mir. lib. 4. cap. 2. adde Chryſoſtomum Sanctium, qui ſcribit, *An. Ch. 1421. Oceanũ LXXII pagos abſumpſiſſe, & unicũ tantùm infantẽ & cum eo felem evaſiſſe.*

M. Cruſ. Annal. Suev. p. 2. lib. 5. c. 2.

in conſpectu totius multitudinis ſupplicium ſumptum eſt. cum reliquis deinde convivium, omnes ad lætitiã cohortatus, Imperator jucundè celebravit ac peregit. Olim Flaminius prætor, Auditores, inter cœnam à meretrice rogatus, quæ ajebat, ſe nunquam decollari hominem vidiſſe, unum ex damnatis occidit: fecitq́; imprudentiſſimus homo, ut Bruti, Horatii, Decii, & cæterorum decorum Imperii, faſces & ſecures in dedecus verſæ, & in jocos obſcœnæ puellæ reciderint; atque majeſtas populi Romani, per omnes nationes, per omnes diffuſa provincias, in ſinu meretricio jacuerit. Sed quot modis Flaminio eſt Otto immanior, qui non unius, ſed plurium damnatorum ſanguini pavimenta immerſit; qui non rogantibus convivis, ſed exhorreſcentibus, atque ſpectare & vultum componere coactis, tragœdiam exhibuit? Ottonem tamen, qui illâ intempeſtivâ animadverſione ordinem & gravitatem judiciorum nonnihil corrupit: quanquam & illa Imperii civitas parùm ſervans decori fuit; quæ Senatori noviſſimo cuique onus impoſuit carnificis, ita ut ipſum facinoroſis capita amputare oportuerit; gladio rubigine propemodum exeſo etiamnum ſuperſtite: & ille pagus apud Francos meos; in quo veteri conſuetudine maritus nuperrimus furi cruciario laqueum innectit, & ſigno dato confeſtim omnes loci cives, & imprimis quatuor Sculteti, operas conferunt, (hoc vocant Huyen*) furemq́; de annoſa & mutilata (cui nomen* Knüpfles-baum*) quercu ſuſpendunt; fere ad exemplum Baldui-*

Seneca lib. 9. Controv. 2.

Phil. Camer. Cent. 1. c. 76.

 ni XII.

ni XII. Flandriæ Comitis, qui XI Nobilibus, quòd tres mercatores ſpoliâſſent atq; contrucidâſſent, in palatium vocatis, & in tabulam collocatis, laqueos ſingulis injici juſſit, & poſtea ipſemet ſuis manibus ſubtractâ tabulâ illis gulam fregit: ſed quò excurro? Ottonem, inquam, ineptâ & incivili juſtitiæ adminiſtratione vincunt Gandavenſes; qui patrem & filium ejuſdē ſceleris convictos ac damnatos ſortem ducere juſſerunt, uter utrius carnifex eſſet. pater, cui ſors obtigit, cum ætate ſenex eſſet, precibus eblanditus gratiam obtinuit, ut filius robuſtior eo munere fungeretur: & filius intrepidè parentis caput decuſſit. Cujus impietatis ac ſceleris memoriam æreis ſtatuis in urbe media, & quidem publico ac patenti loco, Gandavenſes etiam hodie exſtare patiuntur. Sed nihil iniquius aut magis barbarum illo more eſſe potuit; quo Klagenfurti ſuſpectus furti in furcam agebatur, & poſtridie de mortuo quæſtio habebatur; qui ſi reus inventus eſſet, manebat pendulus, ſin innocens, funere publico in cœmeterium deferebatur. Ubi ergo, per DEUM *immortalem, tandem latitat juſtitia Germanorum! An fortè & illa patibulo tanquam ſuſpecta eſt affixa, & jam præpoſterè rea peragitur? Quod ſi, Auditores, ad ſuperiora facinora accedant, lex Moravorum, quâ cautum, ut accuſator furem ſuis manibus ipſe ſuſpendat in furca; aut, ſi ad manus carnificem ſuum non habeat, ipſe à fure ſuſpendatur: ſi lex Lucernatium, quâ, qui civem Lucernatē occiderit, etiamſi legitimè vim vi repulerit, nihilo-*

Jo. Bodin. de Rep. lib. 3. cap. 8.

Joan. Bodin. Meth. Hiſt. c. 5. J. Boëm. de Europa lib. 3. cap. 17. Felix Faber Hiſtor. Suev. lib. 1. cap. 18.

Dubrav. in Hiſt. Bohem.

Joſ. Simler. de Rep. Hel. lib. 2.

hilominus capite pœnas luit: ſi peſſimæ conſuetudines, quibus bona naufragio adflictis, res furtivæ dominis, à magiſtratibus eripiuntur: ſi judicia Weſtphalica clandeſtina; ſi pœnarũ quoq; atrocitas; & ſi quæ hujus notæ ſunt alia plurima, jungantur: quotâ parte Germania noſtra erit juſta? quotâ æquitati, & quæ inde maximè dependet, concordiæ publicæ, operabitur? (I. Damhoud. prax. crim. c.112. num. 67.) (Aen. Silvius Epiſt. 165.)

Verùm, illuſtriſſime Princeps, FRANCISCE CAROLE, *Dux Saxoniæ, Religio quoq;, contra quàm tu putas, Reipublicæ noſtræ vuln⁹ inflixit inhoneſtiſſimũ. Non perſequar illorũ impietatem, qui cum* DEO *ipſam Religionem omninò abjecerunt; aut licet profeſſionem retinuerint, tamen fidem vitâ ſuâ profligaverunt. Faceſſat enim hinc, vetus ille Radbodus, Friſius Princeps: qui ſacrum baptiſma recepturus, cum audiſſet, majores ſuos tanquam gentiles & à Chriſtiana religione alienos apud inferos torqueri, mutatâ ſententiâ, pedem alterũ jam aquæ immerſum retraxit; cauſſatus,* ſanctius eſſe, (Naucl. vol. 2. gener. 24.) ſequi plures, quàm pauciores; & honeſtius, ſequi divites & potentes, quàm pauperes & leproſos. *Faceſſat hinc Fridericus Ciliæ Comes; qui religionis causâ ad Apoſtolorum limina profectus, ſed nihilo melior reverſus, hoc ipſum reprehendentibus objicere ſolitus eſt:* etiam ſutor meus Româ redux ad ſutrinam rediit. (Th Zvinger. Meth. Apod. lib. 1. c. 6. ex Æn. Silvio.) *Non veniat in hunc conventum Leopoldus Auſtrius, cætera inſignis bellator; qui exceſſu quodã amoris erga Fridericum Pulchrum Imperatorem,*

fratrem,

Cuſpin. in Frider. Pulchro. M. Cruſ. Annal. p. 3. li. 4. cap. 5.

fratrem, captivum, impiè officioſus Dæmonem evocavit in auxilium, ut illum liberaret. etſi Fridericus præſentem bajulum & portitorem ſuum averſatus, cum ſedere jam, nec ſciſcitari quis eſſet iſte, juberetur, crucis ſigno fugavit. Procul, procul eſto profanus ille Abbas Spanheimenſis Trithemius, qui Maximiliano I. conjugem Mariam Burgundam, jampridem antea mortuam, oſtendit tanquam redivivam: quo ſpectaculo ita territus eſt Maximilianus, ut plurium mortuorum formas, quas ille monſtraturus erat, videre noluerit. Sed alia plaga longè periculoſior Rempub. noſtram arrodit; quæ ſerpit prorſus & ſævit, ut cancer. Religio enim peperit religiones: tranquillitatis mater, dedit filias ſeditionum & diſſenſionum nutrices. Nec provinciæ ſolùm, ſed etiam civitates, & in ſingulis ferè civitatibus civium paræciæ, interdum & ſingulæ domus opinionum diſcidiis inter ſe confliƈtantur. Et quæ gentis noſtræ eſt inconſtantia? quæ mutatio? Vix ſincera Divi Lutheri doƈtrina per tenebras Papales penetravit in apricum: & paulo momento noſtrates huc illuc diſtracti infinitam dogmatum varietatem ſuſceperunt; factiq́; ex Papiſtis jam Lutherani, jam Calviniani, Anabaptiſtæ, Schwenckfeldiani, Oſiandriani, Huſſitæ, Huberiani, jam alii. Quot capita fere, tot ſectæ. Ac licet Pace Religionis *præter duas, Pontificiam, & Auguſtanâ Confeſſione comprehenſam doƈtrinam, nullas alias in Imperio admittendas eſſe, conſtitutum ſit: uti propterea contra*

M. Cruſ. Annal. p. 3. lib. 8. cap. 17.

J. Bod. de Repub. li. 5. c. 1. & in Meth. Hiſt. cap. 5.

tra Calvinianos, & præcipuè Palatinos, cùm Imperatores Ferdinandus & Maximilianus, tũ cæteri Principes Proteſtantes infeſtis animis ferebantur: nihilominus ut eodẽ pacis beneficio fruantur, aſſerunt Calviniani, ſe Auguſtanæ Conf. verè addictos eſſe. & idcirco fraternitatẽ cum Lutheranis Theologis inire magno molimine nuper conati ſunt, ſed ſine ſucceſſu; Lutheranis ſpurios fratres pro legitimis agnoſcere recuſantibus. Quid autem ſic fiet tandem? Quid ſi Calviniani, facti potentiores, & Lutheranos referant inter ſpurios fratres; & Pacem Religionis torqueant contra illos, & mutent in bellum? Quid ſi etiam Pontificii tot opulenta monaſteria & tot pingues Epiſcopatus ab aliis in fiſcum & ad menſam Domini verſos, armatis precibus repetant? Abſit, ut hæc voveam, timeo tamen in hac feraciſſima ſectarum ætate, & hâc ambulatoria Principum & ſubditorum fide. Vitio enim ſeculi ferme religionibus, ut veſtibus utimur: quæ niſi quotidie áliquid habeant novi, non placent. Multa quidem paſſim amicitia, etiam adfinitatum & novorum fœderum vinculis adſtricta: quid tum? non perennabit. Sicuti in Weſtphalia & vicinis locis campi ſunt fallaces, in quibus, cum ceſpes ille uſtibilis effoditur, aqua reſtagnat, & ſuccreſcente herbâ ſolidum extrorſum ſolum apparet, ut qui illac iter faciunt, niſi locorum gnaros duces habeant, priùs in lutoſas voragines inextricabili lapſu impingãt, quàm periculum adgnoſcere queant: ita vereor, ne nos alicubi multarum religionum ferru-

Thuan. Hiſt. lib. 39. Leonhard. Hutter. in Calviniſta Aulico-Polit. 2. Conſilio. &c. vide Symphorema ſupplic. tom. 1. p. 1. tit. 3. de Cõſt. Pacif. Relig.

Thuan. Hiſt. lib. 43.

Ssss mina-

minatio aut plumbatura pernitioſo errore in vortices inexuperabiles cum certa Reipub. & civium pernicie ſeducat. Heu religionum infelicitatem!

Quid verò vitiorum in noſtra mantica eſt ampliùs? Permultum, Auditores. Quemadmodum enim ædes in ſuperbam altitudinem exurgentes raros in ſuprema parte habent inquilinos: ita nos Germani, aliis gentibus plerunque proceriores, parum rationis in capite geſtamus, & hac de cauſa imperium noſtrum in adfectus eſt debilius. Atque ut Helvetia ſterilis eſt, quæ nec ſufficit alendo populo ſuo; Haßia montibus infœcundis deformis; Marchia Brandenburgenſis, & Weſtphalia, multis in locis arenæ, non frumenti divites, & paludibus ſunt inhonoræ; & multæ aliæ provinciæ egeſtate laborant: & tamen in illis regionibus non minus eſt lolii & zizanii, quàm in fœcundißimis: ſic licet apud Germanos minus ſit virtutum, non propterea minus eſt vitiorum. Civiles certè non ſumus: ut Lanovius dicat, adoleſcentes Gallos, qui ad nos in Germaniam mittuntur, quando domum redeunt, ruſticulos & incultos venire, atque ideò politiorum morum gratiâ aliò ablegari ſolere: ut ita nobiſcum habita converſatio illis magno conſtet, duplici labore, duplici tempore & impensâ. Voluptatibus autem ſervimus omnibus: & in media patria Davos, Phormiones, Gnathones, Parides, Apicios, Laides, Thaides, Medeas, colimus & veneramur. Et ubi eſt pudi-

Joſ. Simler. de Rep. Helvet. lib. 1.

F. Lanovius Diſcurſu 5.

pudicitia majorum? quotuſquiſq; nunc intelligit nomẽ caſtitatis? Sæpius miratus ſum, ferri adhuc multis in locis balnea & lavacra promiſcua, nullâ ſexus aut ætatis habitâ conſideratione: cum olim Romuli lege, criminis capitalis reus haberetur, qui ſe nudum à fœmina videri paſſus fuerit: & Turcæ promiſcui ſexus lavacra ita averſentur, ut capitale ſit viro intereſſe, vel conſpici in loco, ubi fœminæ lavant. Mulier enim cum tunica verecundiam ponit. Et ob hanc cauſam fuerit ridiculus, an ſtolidus, Fr. Aretinus, qui probare conatus eſt, Fr. Sfortiam Ducem Mediolanenſem jure petiiſſe, ut Dorotheam filiam Ludovici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipſius filio deſponſatam, Medici quidam priùs conſpicarentur nudam, quò ita conſtaret, ſi qua puellæ occulta eſſet deformitas; ſed Ludovicum hoc ipſum injuſtè recusâſſe. Itali autem illam promiſcuè lavandi conſuetudinem in thermis Badenſibus apud Helvetios ita deteſtantur, ut Poggius Florentinus, qui licentiam eam deſcripſit Leonardo Aretino, epiſtolæ titulum hiſce verbis conceperit: Poggius de Schola Epicureæ factionis, quæ regnat in Theutonia dominorum de Baden. *Et inter alias Floralium iſtorum ludorum feſtivitates recitat ille:* nulla in orbe terrarum balnea ad fœcunditatem mulierum magis accommodata eſſe: innumerabilem multitudinem Nobilium & ignobilium, ducenta millia paſſuum eò venire; non tam valetudinis, quàm voluptatis causâ. omnes amatores, omnes

P. Camerar. Cent. 1. c. 34.

Plutarch. in vita Rom.

Fr. Aretin. Conſil. 142.

Vide Aeneæ Silvii Epiſtolas.

procos, quibus in deliciis vita eſt poſita, eò concurrere, ut fruātur rebus concupitis. multas fœminas corporum ſimulare ægritudines: cùm animo laborent. omnibus unam mentem eſſe, triſtitiam fugare, quærere hilaritatem: non de communi dividundo agere, ſed de communicando diviſa. *Quæro, Auditores, an Poggius Badenæ rectè expenderit lavantium morbos? & annòn in aliis etiam aquis ac thermis, Epicuri ſcholas quis hodie invenire poſſit? Tolerabile tamen ſit, ſi in thermas tantùm illa libidinum ſe ſe exoneraret tempeſtas: ſed longè lateq́; (proh dolor!) inundat Germaniam omnem. Quid de Vienna Æneas Silvius, qui diu Viennæ vixit, & eo tempore, quo Nobilium filiæ* virgines *appellatæ, honoris adgnoſcebant titulum; cum hodie illud nomen infra Nobilitatem eſſe à multis exiſtimetur?* Meretricum, *ait*, ibi eſt maximus numerus. rarò mulier eſt uno contenta viro. Nobiles ubi ad cives veniunt, uxores eorum ad colloquium ſecretum trahunt: viri, allato vino, domo abeunt, ceduntque Nobilibus. conſtat ſæpe à Nobilibus cæſos eſſe cives, qui uxores ſuas verbo terruerunt; quibus amatores in curia fuerunt. *Quid verò de Suevia Felix Faber, monachus Ulmenſis?* Fœminarum genus, *ait*, apud Suevos delicatum & formoſum adeò multiplicatur, quòd penè in omnibus regionibus evagantur mulieres de Suevia, ſervientes hominibus in cura domeſtica, & maximè in cultu Veneris; cui adeò affectæ ſunt, ut præpoſitæ reliquis primum

Aen. Silvius Epiſt. 165. in Deſcription. Viennæ.

Felix Faber Hiſt. Suevor. lib. 1. cap. 10.

mum

mum locum in ſacris Veneris habeant. aliæ tanquam cum Venere Adonidem quæſituræ per mundum diſcurrunt: quem cum diu in publicis laſciviis quæſitũ non invenerint, mox abdita petunt, & Adonidem deſideratum apud Minervam, Dianam, Veſtamque, caſtiſſimas Deas, quærunt; quæ eas dirigunt ad ſuos ſacerdotes, reſponſis eorum certificandas. *& iterum.* Sicut, ut comparationem improportionatam faciam, omnia aliarum regionum lupanaria habent fœminas de Suevia: ſic omnia penè monaſteria procul exiſtentia habent virgines Suevigenas; & dilectæ ac utiles monaſteriis ſunt plus quàm aliæ, propter bonam naturæ diſpoſitionem. *Quin & magnatum familias conſpurcavit infamis illa laſcivia, cœlumq́ cum Tartaro jam miſcuit creberrimè. Quis enim unquam homo illâ Barbarâ, Hermanni Ciliæ Comitis filiâ, Sigiſmundi Imperatoris uxore, fuit libidinoſior? quis ab omni honeſtate & pudore alienior? Illa cum ſuperos ac inferos eſſe negaret, interitumq́ animi & corporis ſtatueret: vitam omnem cenſuit inanem, quæ non coitu, luxu, ac libidine contineretur. itaq́ indomitæ libidinis, & robuſtiſſimi cujuſq́ viri domitrix mulier; cum defuncto Sigiſmundo Cæſare à ſacerdote moneretur, ut pudicè jam viveret, & turturis exemplo viduitatem exornaret caſtitate:* Si Pater, *inquit,* exemplũ afferre ex avibus cupis; cur non laudas paſſeres? quarum cupidiùs vitam ſequerer, quàm turturum. quoniam illæ ſemper lætæ atque hilares cantant; hæ triſtes

Ant. Bonfin. rer. Ungar. decad. 3. lib. 7. Aen. Silv. in Paral. Alfonſ. lib. 3. c. 5. Cuſpin. in Sigiſmundo.

ac mæſtæ ſemper ſilent atque mœrent. *Sed nullum fere ſpeculum hominis imaginem refert tam exactè, quàm Fridericus Ciliæ Comes, Barbaræ, frater ſororis, expreßit mores. Hunc enim, cum ob execrabiles concubinæ amores interfeciſſet uxorem, & deinde inter ſcorta turpißimam vitam degeret, unus ex amicis piâ adhortatione ad ſalutis & animæ curam ita excitavit;* Annum, *inquit*, jam ſupra nonageſimum agis, nec minus voluptati ſervis, quàm ſi ſis adoleſcens: reſipiſce, & jam tandem de morte atque ſepulchro cogita: *cui Fridericus :* Hoc ago. nam ſepulchrali marmori hoc epigramma inſculpendū ſtatui: HAEC MIHI PORTA EST AD INFEROS. QUID ILLIC REPERIAM, NESCIO. SCIO, QUAE RELIQUI: ABUNDAVI BONIS OMNIBUS; EX QUIBUS NIHIL FERO MECUM, NEC QUOD BIBI ATQUE EDI, QUODQUE INEXHAUSTA VOLUPTAS EXHAUSIT. *Non puto, Auditores, ſimiliores Diabolo beſtias ad inferos fata tranſmiſiſſe. Ita enim abominabilis illa Barbara, & nefarius ille Fridericus, omnes vitæ rationes inſtituiſſe videntur, ut quaſi de induſtria libidinis atque omnis impietatis infamiam colligere, & in* DEI *odium atque hominum offenſionem irruere voluerint. Feſtivum verò Henrici Brunſuicenſis, dignum poëtarum fabulis facinus, cur hìc omittam? Deperibat ille puellam in Gynæceo uxoris Mariæ, Ulrici Ducis Würtembergiæ ſororis, Evam Trottinam: quâ ut frueretur diutius, & ſuſpicandi occaſionem daret nemini; ex compoſito*

Aen. Silv. in Paral. Alfōſ. lib. 1. c. 19.

poſito jubet eam ſimulare reditum ad parentes, & abire in quandam ipſius arcem. paucis poſt diebus, quàm Eva eò venit, in lectulum illa ſeſe componit, & de invalitudine quiritatur. ſed ex mulierculis, ſtupri ſequeſtris, cum iſtæ ſimulacrum ligneum, jam antea dolo huic paratum, humi repoſitum, linteo, ut in mortuis fieri conſuevit, prius obvolviſſent, altera denunciat arcis præfecto, Evam eſſe mortuam: & iſte mox thecam ad reponendum corpus confici mandat: atque deterrendi causâ, ne quis propius accederet, fingunt lenæ, Evam interiiſſe peſtilentiâ; & juniperi granis aliisq́ rebus odoratis faciunt ſuffitum. poſteà funus effertur, & cum pompa deducitur ad Franciſcanos: qui totum deinceps annum pro concione populum hortantur, ut pro mortua DEUM *deprecentur. fit quoq; mandatu Ducis funus cum alibi, tũ in arce primaria Wolfebutelo; quibus exequiis aderat etiam Maria uxor, cum pediſſequis & cœtu virginum, omnes cultu lugubri. Interim tot funeribus ſuis ſuperſtes Eva rectè valet in arce Stauffeburgo, & ab eo tempore ſepties fit mater. O utinam jam ſit Tubingæ iterum Friſchlinus aliquis, qui* Trottinam redivivam, *& novi Jovis furta transferat in comœdiam! qui iſtius Plautiniſſimi argumenti varietatem & admirabiles ſtrophas condiat ſermonis elegantiâ! Scio, ſpectatores & auditores, atq; etiam lectores, animo defæcatiſſimo diſceſſuros eſſe. Optandũ autẽ ſit, ut Henricus à vicino & victore ſuo, Philippo Haſſiæ Landgravio, caſtè vivere didiciſſet: qui, cum eſſet*

Joan. Sleid. Comment. lib. 15.

trior-

triorches & inexhauſti ad Venereos uſus ſucci, ac propterea uxori gravis; negocio cum paſtoribus communicato, concubinam unam ſuperinducere, cujus conſuetudine ardore aliquantum perdomito parciùs ac moderatiùs cum uxore verſaretur, quàm vagis libidinibus ſe committere, ſatius duxit.

Thuan. Hiſt. lib. 41.

Quid verò de cæteris voluptatibus habeo dicere? De omnibus habeo immania, & digna, in quorum turpitudinem prorſa & vorſa facundia fulmina ejaculetur: ſed jam hoc tantùm: Gulones, *Auditores,* & ebrii ſumus. *Et quidem Auſtriaci ſic exceſſerunt gulæ modum, ut ab aliis convitio nominentur* Paſchales:

Paſchaler.

Auſtriacos fertur Paſchales nomine dici:
Paſchata quòd celebrant ſemper, jejunia nunquã.

Olim in hac Suevia quoque, Domina quædam Pfullendorffenſis arcem & oppidum abliguriviſſe fertur meris trutarum jocinoribus. *Et quò non impellit luxuria? Berchtoldus V. Dux Zæringenſis carnium humanarum ita fuit avidus,* ut etiam ſervos ſuos occidi, & ſibi coqui mandaverit. *Atqui* Ebrietas *videtur Germaniæ eſſe propria. Nullum certè malum dominatur potentiùs. Nemo ſtomachi ſui novit menſuram: & plus ſæpe ingerunt ſibi, quàm capiunt: imò gloria eſt, capere multum. Piperatum panem, & alia quædam ſalſiuſcula inexpugnabilem ſitim acuentia, comedunt ſtrenui potores, quò fiat moleſtus ardor: quem dum extinguit potatio, fit delectatio. Multi ſunt, qui niſi collegia compotationum quotidie frequentent, & in-*

M. Cruſ. Annal. p. 2. li. 9. c. 14, ex Gaſpar. Bruſchio

Felix Faber Hiſt. Suev. lib. 1. cap. 12.

& inter vini tormenta novas fraternitates amicitiaſque veteribus jungant; niſi redeuntem jentaculi cibum ructibus prænuncient, niſi vinum omne vomitu remetiantur, & odore turpiſſimo inficiant locum; niſi in eâdem urbe facti antipodes, ſordidiſſimo funere in vicinos lectulos efferantur; parùm hilariter bibiſſe ſe putant. Etiam præmia interdum dantur largiùs bibentibus. Ante annos enim aliquot in Nariſcis nuptiæ fuerunt viri Nobilis: ibi ad convivas hilarandos certamen potionis propoſitum editumq́; inter eorũ miniſtros, bibones pleroſque exercitatiſſimos: ſed unus forticulus paullo minus ſex congiis (octodecim pocula, achtzehen Maß) *paucis horis ebibit, & ſimul præmium meruit. Et parum abeſt, quin propediem habeamus Alexandros, qui talenti præmia proponant iis, qui pocula vini ampliora ſiccent: ſicuti in ejuſmodi certamine, quadraginta, effuſis viſceribus, propemodum ſpectante Alexandro, olim crepuerunt ac perierunt. Quare Vlricus de Nova Domo Bohemus, liberis ſuis, vix dum à lacte depulſis, Creticum, Tergeſtinum, & Traminium, generoſiſſima vina dari juſſit, ut poſteà hôc ſecuriùs leviora bibere, & potãdo minùs vinci poſſent. Henricus autem Goritiæ Comes, cum filios ſuos, dum intra pueritiæ annos erant, apud ſe haberet in thalamo ſuo, eos inter dormiendũ mediâ nocte ſæpius vocare, &* an ſitirent? *interrogare ſolebat; quibus ſomno ſepultis & tacentibus ipſe ſurgens vinum ingerebat; illiſq́; recuſantibus ac evomentibus vinum, interpel-*

Ph. Camerarius Cent. 1. c. 94. J. Lipſ. in Epiſtol.

J. Bodin. de Rep. lib. 4. cap. 6.

Aen. Silvius Alfonſ. Paral. li. 1. c. 41.

lans uxorem; ex alio, *ajebat*, concepiſti meretrix. neque enim filii mei ſunt, qui noctem integram nil ſitientes dormiunt. Deus *bone! quid non deſignat ebrietas? quod ſcelus & vitium eſt, quod non ſecum ducat illa venefica? Turbatio capitis, ſubverſio ſenſuum, ingnominioſus languor corporis, tempeſtas linguæ, naufragium caſtitatis, blaſphemiæ, latrocinia, honoris & vitæ læſio aut diminutio: hæc omnia ſunt in ebrietatis ſatellitio. Illudunt nobis Itali; & ſunt verſus, poëtæ neſcio cujus:*

Germani poſſunt cunctos tolerare labores:
O utinam poſſent, tam bene ferre ſitim!

Galli etiam in noſtram pronunciationem nimis aſperam dicterium à temulentia noſtra petierunt; Per theum ferum nos pibimus ponum finum. *Quin etiam Rex Henricus IV, paulò ante mortem, quoddam ſacellum Lutetiæ nuper perluſtrans, quod quidam ex Baſſompetræ familia extruxerat, animadverſo iſto ſymbolo*; Quid retribuam Domino pro omnibus, quę retribuit mihi; *dixit, Baſſompetram tanquam Germanum addere debuiſſe*, Calicem accipiam. *Sed quaſcunque illuſiones, quæcunque ſcommota, vini amor negligit; & ſurdas aures obvertit. Imò nefaria perpotandi conſuetudo multoties Conſtitutionibus Imperii ſeverè inhibita eſt, & Principibus atq; Ordinibus Imperii graviter injunctum, ut calicum remiges fugiant, aulis ſuis exturbent, puniant; & exẽplo ſuo aliis obſequii facilitatem demonſtrent: tamen ſanctiſſimæ illæ leges apud ebrioſam gentem non plus vigoris habuerunt,*

J. Bodin. de Rep. & in Meth. Hiſt.

Petr. Matth. in Hiſt. mortis Hen. IV.

Reichs Abſchied de An. 1500. Anno 1512. A. 1530. Anno 1548. Anno 1577.

quàm nix in tectis, adverſus rectos ſolis radios. Et quemadmodum Suevi & Helvetii plerîq; ſuam indecoram veſtium formã pertinaciſſimè retinent, quâ illas corporis partes, quas honeſtas jubet occultas eſſe, obſcœnis priaporum ſimulacris, ſive ut vocãt Laziis, *veluti caligarum præſidibus, glorioſulè exprimunt, & iis oculorum pudicitiam tentant: ſic tota Germania hæreditariam illam ebrietatis peſtem conſtanter ſervat, amat etiam, atq; colit. Nemo tamen Wenceſlao Imp. amavit & coluit dementiùs: & ſpero, ſic amabit & colet, hominum nemo. Is inter purpuratos ſuos crebro ſermone uſurpabat:* Ego, ſi me diripiendis urbibus Italiæ fors præſentem dederit, cæterarum rerum prædam militibus impertiar: vini tantùm apud me ſpolia reſervabo. ſi quis autem in cellam vinariam injuſſu meo fuerit ingreſſus, gladio ferietur. *Ille etiam væcors & iners, de faſtigio Imperiali dejectus, deficientibus paſſim Ordinibus, cum Norinbergenſes religionẽ fidei datæ veriti ab eo ſolutionem juramenti peterent, & XX millia nummûm offerent; homo ebrius auditis legatis liberos Norimbergenſes dicit,* ſi currus quatuor Baccharacẽſi vino onuſtas tradant. *Suſpicor autem, & propemodum credo, ebrietatis vitium, non tam à natura Germanorum, quàm magiſtratuũ avaritia vires hactenus accepiſſe. Sicuti enim Judæi alicubi receptãtur, tantùm ut fortunis & ſanguine Chriſtianorũ paſti rurſus emungantur argento: ita ebrietati indulgetur, ut vini atq; cerevîſiæ vectigal pœnarumq; lucrũ tantò ſit majus.*

Aen. Silvius Alfonſ. Paral. li. 2. c. 15.

vide Matth. Hafenreffer. in Templo Ezech. p. 313.

Tttt 2 *Ve-*

Verùm iterum ad manticam noſtram. Etiam militaris gloria, Auditores, nos deſerit. undique fere contemnimur. Et ſcripsère Rhodienſes Imp. Friderico IV, atque Electorum Collegio; Turcicum Imperatorem, cum conſiliarii & duces ei autores eſſent, ne Chriſtianos, inprimis Germanos armis laceſſeret, reſpondiſſe; ſe nequaquam Chriſtianorum, præſertim verò Germanorum arma exhorreſcere, & quidem quatuor de cauſis: quia ſint diſcordes, & quemadmodum ſui quinque digiti, ita illi nunquam in unum coaleſcant: quia laborum ſint impatientes, & præ aliis Germani ſint helluones, potatores, qui in caſtris ſcortorum turbam foveant, duceſque belli plumis potius, quàm armis militaribus gaudeant: quia temere cœco impetu, citra ordinem ad res gerendas ruant: quia legum & juſtitiæ ſint negligentes, nullos virtutum præmiis ornent, nec etiam meritis pœnis ſcelera afficiant; atque erga eos, qui veniam & miſericordiam mereantur, ſint aſperi & crudeles, erga alios lenes & miſericordes. *Quid verò Turca hîc dixit, quod probationem & teſtimonia requirat? Nonne rerum geſtarum meridies nos omnium illorum peccatorum reos facit? Milites enim noſtri venales ſunt animæ, & cuivis ſtipendia numeranti militant; & militant ſæpe contrariis in exercitibus: pauculâ pecuniâ ineſcati quaquaverſum cum ſuis uxoribus aut concubinis, quas inferundis impedimentis mularum loco habent, ad diribitorium contendunt. Omnia hæc leviter: ſed illam levita-*

Ph. Camerarius Cent. I. cap. 5.

Eber. à Weihe in Quæſt. utr. regni cõditio, &c.

vita-

vitatem plerunque comitantur diſciplinæ conculcatio, avaræ direptiones, ſævitia & perfidia, in patronos, ſocios, hoſpites, amicos; ſignorum deſertio, fuga, clades. Prudenter itaque & piè Frater Nicolaus (hic uxore, ex qua X. liberos genuerat, relictâ, in Underwaldina ſilva cellulam tres paſſus longam, ſeſquipaſſum latam, ad menſuram corporis ſui altam ædificaverat: in ea vivebat fere aëre tantùm) & Huldericus Zuinglius fecêre: qui populares ſuos à venali & mercenaria militia, atque ſtipendiis externorum Principum dehortati, & ad mores majorum imitandos adhortati ſunt.

M.Cruſ. Annal. p. 3. lib. 8. c. 16. Joſ. Simler. de Rep. Helvet. lib. 1.

Et Galli ipſi teſtantur, confœderationem Helvetiorum cum Rege Galliarum magis commercium, quàm amicitiam ſapere: cum illi fœdera ſua tantùm argenteâ privatæ utilitatis ulnâ admetiantur.

P. Matthæus in Hiſt. Henric. IV. lib. 5. narr. 6.

Sed & extra illas cauſas fortitudo Germaniæ jamdudum ceſſim ire cœpit. Quoties enim noſtri pulſi, fugati, & cæſi ſunt à cœco Ziſca Bohemo? Non Francorum, non Saxonum, non Bojorum, non Suevorum, non Auſtriacorum, non totius Germaniæ vires, illius virtutem æquare potuerunt.

Cuſpinian. in Sigiſmundo.

Et ut ſui terrorem etiam ultra vitæ periodum extenderet, morti proximus hoc conſilium Thaboritis dedit: Poſtquam, *inquit*, animus à me fugerit, excoriate corpus meum, & carnes date volucribus: ex corio verò tympanum facite, atque hoc in prælio ducem habete. nam ubicunque locorum Teutones ſonum ejus audierint, mox terga dabunt, Ziſcam in tympano reformidantes. *Videtur, Auditores, Ziſca, noſtros*

Æn. Silvius. Epiſt. 30.

Germanos non in virorum, ſed galeatorum leporum habuiſſe numero, quos ita corii ſui crepitaculo terrere voluerit. Aut num fortè tunc Germani omnes Au-
Silvius Epiſt. 130. *ſtriacis fuêre ſimiles; quos* terrore plenos & leporino corde prædítos, *ſcripſit Æneas Silvius? Suevis qui-*
Henr. Bebelius in laudib. Suevor. *dem ob veterem belli gloriam hoc prærogativæ olim conceſſum eſt, ut in bellicis expeditionibus ipſi primos ordines ducerent, & primi hoſtem adorirentur. nam, ut Poëta Italus dicit,*

Gotfredus Viterbienſis.

Iudicio cœli dominantur in orbe Suëvi.
Nunc ubicunque geri Reſpublica prælia quærit:
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreque ſigniferi primus in hoſte ferit.

Num verò primatus Suevorum non in cædendo, ſed cedendo; non inferiendo, ſed feriando, non in fugando, ſed fugiendo tunc fuit? Suevus autem ille, qui in Har-
M. Cruſ. Annal. part. 3. lib. 9. cap. 9. *denſi pugna, quâ Helvetii quadringenti cum X millibus Cæſarianorum congreſſi, eorum ad V millia occiderant, fugâ ſalutem quærens ſub tecto ſe occultavit, Ziſcano tympano omninò dignus fuiſſet. hic enim protractus, ad pedes Helvetiorum accidit, &* Ah proba vaccina ora (**Jhr frommen Kühmäuler**) *inquit*, parcite mihi per DEUM. *illis autem ad hanc appellationem muſſitantibus, atque convitium interpretantibus,* DEUM *teſtabatur Suevus, nunquam audiviſſe ſe aliter illos appellari, quàm* vaccina ora. *quæ ſimplicitas audientium cachinnis excepta, ipſi ſupplici libertatem abeundi conciliavit. Sed quid imbelliam noſtram ſcrutor*

tor longiùs? Eò jam prolapſi animi ſunt, ut ex aliis gentibus minor numerus noſtrum cædat majorem: & niſi aliæ gentes ſubveniant, præda ſimus. *Et ô maculam! nuper Turcarum Princeps Imperatorem Germanorum ſe tributarium habere gloriabatur.* *Neque tamen militaris gloria abit & deficit ſola, Auditores: ſed & Nobilitatis honor, qui eſt illius pullus, unà conflacceſcit. Nam obſtupeſcentibus paulatim virtutis ſtimulis, ſic remiſerunt nepotes de paterna contentione ad gloriam, ut multæ antiquæ & illuſtres familiæ vix aliud ad commendationem jam habeant, quàm inanem propè fugitivam autorum ſuorum memoriam. Et cum multi infimæ ſortis ſuis meritis humo ſeſe tollere, & è luto obſcuritatis eluctari non poſſint: nummis, blanditiis, & quibus poſſunt artibus emendicant codicillos Nobilitatis: nihil veriti, ambitioſo convitio virtuti illudere, dum illius majeſtati pellem vitulinam atramento & cerâ ſuperbam æquiparare audent. Non eſt opus, amice Kölderere, ut in Italia novorum hominum greges & copioſiſſimum eorum fœtum admireris: in vicinam Auſtriam ex Norico tuo deſcende, invenies ibi Comitum & Baronum familias fere centum; Nobilium, & eorum tantùm, quibus ad conventus provinciales venire, & ſententiam dicere jus eſt, familias ſupra centum octoginta; & præter hos galeatorum infinitam penè multitudinem; bene magnã partem à recenti partione ita calentes, ut tanquã tenelluli infantes liberiorem aërem ferre vix poſſint.*

J. Lipſ. in Epiſt.

Jo. Bodin. de Repub. lib. 5. cap. 6.

Non

Non credo, eſſe regionem ſub cœlo, quæ Nobilitatis ſit fertilior, præſertim ſi cultura Chryſoſtomo alicui ſit cõmiſſa: adeò ut etiam alibi fex hominum & rejiculi Auſtriaco aſſueti cœlo, (dicam cum verbi periculo) mox Nobilituriant, & interdum ad procerum uſque fortunam & culmen graſſentur. Et quid obſtat, quô minùs etiam ruſtici illic propediem in Nobilium cenſum referantur? O confuſionem! ô honorum profanationem! Dies me deficeret, Auditores, ſi denarrarem Auſtriæ Ordinum certamina, quæ vertuntur ibi vel inter Barones ipſos in ſubtilibus diſtinctiunculis, dominorum, & liberorum dominorum; *cum horum cottidie ſuccreſcens copia & novitatis vilitas conditionem nonnihil mutet in deterius: vel inter Barones ac Nobiles; cùm illi* titulum Gratioſi (**Gnadentitel.** *vanitatem diſputationis non ſatis capit Latina lingua) ab iſtis veluti inferioribus poſtulent; iſti autem hanc ſubmiſſionem negent, & non tantùm conſuetudinem allegent contrariam, verùm etiam indignum arbitrentur, virum Nobilem, præſertim majorum imaginibus clarum, Baroni, vel cognatione & adfinitate ſibi juncto; vel nupero & empto diplomate duntaxat magno, tam humilem cultum exhibere. Veruntamen illud novorum hominum mercimonium interior & reliqua ferè omnis Germania vilipendit, & requirit natales nobilitatis ſplendidiores.*

Nobili-

Nobilitas pretium virtutem habet unicum & unum:
Eſt pretioſa minùs, quæ pretioſa nimis.

Rurſus manticæ noſtræ inhio, Auditores: & deprehendo adfectum in literas quoque non prorſus benevolum. Ante centum annos, & paulò amplius, pro monſtro habebatur Magiſter, vel Baccalarius; & inter mille clericos non reperiebatur unus, qui ſaltem vidiſſet Vniverſitatis alicujus locum. *Et adhuc Philippi Melanchthonis ætate, in Septentrionali & maritima Germania Juriſconſultum reperiri, miraculum fuit. Etiam inclytos majores tuos, excelſiſſime Præſes, à Muſarum conſuetudine abſtraxit barbara familiarium & procerum ignorantia: cum Eberhardo Würtembergiæ Duci I. aulici morum præfecti linguæ Latinæ ſtudium permittere nollent, & dicerent,* maternam ei linguam ſufficere: *& Vlrico Optimates Ducatus* ἄμουσοι *oggannirent,* ſatis eſſe, ſi ſciat Germanicè ſcribere & legere, ac præeſſe ditioni ex veteribus legibus & Alemannicis inſtitutis. *Quamvis autem poſtea literarum culturæ fere in omnibus Germaniæ locis meliora ingenia ſeſe conſecrârint, & certameu fere ſit inter omnes enatum, quinam plus conferre operæ & diligentiæ poſſint: tamen obſervatum eſt, ut facilitas quædam inſita ad doctrinam nunquam defuerit, at defuiſſe noſtris acre & politum judicium, quod Italis eſt quaſi peculiare, & populis iis, qui pertinent ad Meri-*

Felix Faber Hiſt. Suev. lib. 1. cap. 8.

Fr. Tilemannus in Diſc. Philol. de hiſt. del.

M. Cruſ. Annal. part. 3. lib. 7. cap. 9.

Lib. 8. cap. 21.

J. Lipſ. Epiſt. Quæſt. lib. 5. Epiſt. 12.

diem aut Ortum. Et quem hodie paulò videas literatiorem, qui non libros parturiat amplos, tumidos, & omnium etiam maximè diverſorum argumentorum congerie prægnantes? quibus ſi abſurda detraxeris & expunxeris aliena; parum ſucci & genuini ſanguinis relinquetur. Ut corpore tenues veſte ſe dilatant: ſic, qui ingenii aut ſapientiæ inopes, diffundunt ſe verbis. Et ut in ſagitta mittenda non minùs aberrat, qui citra ſcopum, quàm qui ultra jaculatur: ſic in ſcribendo quiſquis pauciora quàm pro re, aut plura dicit. Scilicet ut vela pro magnitudine navium, ſic verba debent eſſe pro rerum. Sed nullibi major gliſcit literarum intemperantia, quàm apud Graduum *inſtitores; qui pueros admittunt ad ſeria, & nucum putamina miſcent cum laureis baccis. addo etiam Poëtas: quorum ingens eſt copia, ut apum; & plus eorum in Germania, quàm muſcarum in Armenia. multi jam laurigeri, ſed pauci Phœbi. & faciliùs quis Poëta Laureatus hodie fieri poſſit, quàm ſartor, aut neſcio quis fartor: ut parum abſit, quin Laurus olim inſigne & nota bonorum poëtarum, hodie degeneret in ſignum malorum poëtarum; & paſſim non-Laureatus poëta habeatur melior Laureato.*

Hubert. Giphanius in præf. ad Ritershuſ. Partit. Feudal.

J. Lipſ. in Inſtit. Epiſt. c. 7.

Frid. Taubman. in Diſſertat. de Lingua Latina.

Aliud ex alio, Auditores, occurrit mihi: ſed quia mantica noſtra eſt plenior, quàm ut hoc tempore omninò excuti poſſit: faciam, compendio quidem orationis meæ, ſed damno voluntatis, quod huic loco maximè congruit: & omnibus aliis ſuperſeſſis, tantùm de Bombardis & Typographia, inventione, ut tua, Prin-

ceps

ceps Franciſce Carole, *eſt opinio, Germanorum, aliquid dicam. Et Typographia cum ſit utiliſſima; Bombardæ tamen, parum laudis habent: cum vix homo nominari poſſit, qui ferale illud tormentorum genus ad exitium hominum excogitavit: dignus, qui ut Perillus taurum æneum, ita ipſemet tormenti vim in corpore ſuo experiri debuiſſet.* H. Salmuth. ad G. Panciról. de Torment. tit. 18.

O maledetto, ô abominoſo ordigno:
Che fabricato nel Tartareo fondo
Foſti per man di Belzebu maligno,
Che roinar per te diſegnò il mondo. *Arioſto Cantic. 10.*

Qui verò militiæ peritiores ſunt; exiſtimant, in pugna plus tormenta illa parere ſtrepitus, quàm utilitatis. Julianus Caroli Cæſaris, atque etiam Philippi filii, præfectus peditum, Duci Sabaudiæ confeſſus eſt; ſe ſæpe ad ſpeciem ſolere uti ſclopetariis, non ad neceſſitatem: ſed poſt primum impetum aciem hoſtium ſubire celeriter, & abjectis fulminalibus, gladiis parare victoriam; neque unquam hâc ratione fruſtra pugnâſſe. Id ipſum Henricus IV Galliarum Rex in conflictibus acerrimis ſæpius expertus eſt feliciter, & gladiis celeberrimas contra pugnaciſſimos hoſtes victorias conſecutus eſt. Verùm ſunto utraque, Bombardæ & Typographia, opera omnium nobiliſſima, utiliſſima, perfectiſſima. Quid tamen hæc ad Germanos? quid alienam laudem criſtis noſtris aptamus? Non enim, optime Princeps Francisce Carole, *nos Bombardas aut Typographiam invenimus: Chinenſes ſunt, qui invenerunt; & hæc gloria illorum eſt propria.*

J. Lipſ. de Milit. Rom. lib. 5. cap. 20. Joan. Sturm. in 3. Orat. de bell adverſ. Turc. P. Camerar. Centur. 2. cap. 29.

Quod ne ſtudio arrodendi aſſertionem tuam dixiſſe videar; audi, quid ſentiant alii. Joannis Petri Maffeii, in Hiſtoria Indica verba hæc ſunt: Aenea tormenta conflare, literas imagineſque ſubjectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) vetuſtiſſimo in uſu apud Sinas eſſe compertum eſt. accedit ad artificium tormentorum, quòd ex iis quædam ſolutilia faciunt, perque partes impoſita bajulis aut jumentis, quocunque opus eſt, ſine vectatione circumferunt. ad ſcribendum autem arctas & oblongas adhibent è levi admodum ac tenui papyro pagellas: neque verſus ab læva ad dextram, ut Græci; neque ab dextra ad lævam ut Hebræi; ſed ad imum ab ſummo perducunt. cujus generis impreſſum volumen, atque inde tranſmiſſum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. *Joannes Boterus autem in Chinæ deſcriptione ſcribit ita:* Sono piu di mille anni, che i Chineſi uſano la ſtampa. *hoc eſt:* Anni mille ſunt, & amplius, ex quo Chinenſes Typographiâ utuntur. *Et Paulus Jovius in Hiſtoria hæc verba poſuit:* Maximè mirandum videtur, apud Sinas eſſe typographos artifices, qui libros, hiſtorias, & ſacrorum ceremonias, more noſtro imprimant, quorum longiſſima folia introrſus quadratâ ſerie complicentur. cujus generis volumen à rege Luſitaniæ cum elephante dono miſſum Leo Pontifex humaniter nobis oſtendit; ut hinc facilè credamus, ejus artis exempla, antequam Luſitani in Indiam.

Joan. Petr. Maffejus hiſt. Indic. lib. 6.

Joh. Boter. nell. Relat. p. 1. lib. 2. della China.

Paul. Jovius hiſtor. lib. 14.

diam.

diam penetrârint, per Scythas & Moſcos ad incomparabile literarum præſidium ad nos perveniſſe. *Et in hanc ſententiam concedunt alii plures: quâ primaria Germaniæ ab inventionum acumine & felicitate deſumpta laus penitus evaneſcit.*

Quare ut ſuprema cum extremis connectam: quia id manticæ, quod in tergo geſtamus, tot tantisq́; vitiis eſt infarctum, ut quantæcunque virtutum moli umbram facere poſſit: cenſeo, Germaniæ decerni principatum nondum poſſe; ſed ob veterem Romanæ majeſtatis honorem, & hodiernam Pontificiæ dignitatis apud multos Reges, Principes, & Reſpublicas amplitudinem, tutiùs Italiæ tribui poſſe.

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

NICOLAE BUWINCKHAUSEN.

ORA-

ORATIO NICOLAI BVVVINCKHAVSEN von Walmerod/ ꝛc.

pro

GERMANIA.

HActenus, optime maxime Princeps, in hoc illuſtriſſimo cõſeſſu bene multi dixêre: ſed plerique cõtrariis adfectibus excitati tantâ contentione in ſenſuum divortia abierunt, ut dubitẽ, an in ullo Conſiſtorio unquam à ſingulis Senatoribus in tam diſcrepantes opiniones fuerit itum. Video, non paucos, dum aliquam Europæ provinciam deprædicare, & laudum buccinâ cœlo inferre conati ſunt; in aliarum vitiis denarrandis, non rarò ſingulorum hominum peccata univerſis, aut communia ſingulis objiciendo, admodum negotioſos fuiſſe. Meâ ſententiâ: parùm juſtè. Ad conditionem enim rerum humanarum reſpiciendum eſt, ut omnium accidentium æqui judices ſimus. Iniquus autem eſt, qui ex unius hominis ſingulari vel virtute, vel vitio peculiari, de tota gente judicium fert: & imprudens eſt, qui in uno fœdum judicat, quod genti ſuæ publicum eſt. Omnes ſumus incerti, queruli, ambitioſi. & quid le-

arg. l. 3. 4. 5. 6. ff. de legib.

niori-

Seneca lib.3. de Ira c.26. *nioribus verbis hulcus publicum abſcondo?* Omnes mali ſumus. *Quicquid in alio populo reprehenditur, id unuſquiſque domi, & fortè in ſinu ſuo inveniet.*

Frid.Taubm. ſacror. lib.1. in novantiq. hom.mores.

Creſcit amor ſceleris, quantum decreſcit hic orbis.
Ecquando uberior nebuloum copia? quando
major avaritiæ patuit ſinus? Omnia numi--
baſius iſte triparcus habet; vel habere laborans
uſurâ ſocios & fœneris ære trucidat.
Quando voracior ætas, quando bibacior unquam
ſcribitur in terris, quæ ſunt à Gadibus uſque
auroram & Gangem? ecquando potervius iſte
ant-amor, impuræ Veneris impura propago,
cum mœchis ſolita eſt, caſtoſq; impœdiit hortos?
Nil ſolidum crepat humano ſub pectore: nemo eſt,
quod ſimulat. pictæ paſſim tectoria linguæ:
perſonata fides: frons ſpem facit obvia: mellis
os dulcore litum eſt, ſed fellis acore cor intus, &c.
Quem mihi flagitio contentum oſtenderis uno?
Cum ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia vultus.

Plin.hiſt.nat. 11.c.3.

Quemadmodum igitur omnia animalia plumas aut pilos habentia infeſtantur pediculis; præter aſinos & boves, qui ſunt immunes: ita nulla natio vitiis omninò caret, niſi ſit planè aſinina & bovina, in quam nec boni nec mali vis aliquid poßit. Et ut nullum magnum ſine venia placuit ingenium: ſic nullus unquam populus, Reſpublica, aut Imperium, ſine mixtura fuit dementiæ. Perpetua in rerum natura & hominum moribus eſt quædam quaſi mellis & fellis conjugatio.

ubi

ubi uber ibi tuber. *Caſparum Schlickium in ſimulatores & hypocritas contumelioſè multa loquentem, & affirmantem, abiturum ſeſe aliquando in loca, quæ illis hominum monſtris vacua eſſent; ſapienter coarguit Fridericus IV Imperator:* Vltra Sauromatas ergo *inquit*, & glacialem Oceanum tibi eundum eſt, ſed cum eò veneris, non omninò carebit hypocriſi locus: ſi modò & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo eſt, qui non ex aliqua parte fictus fucatuſque ſit. & VITIA ERUNT, *dixit Cerialis*, DONEC HOMINES. *Quare, ne dum vitia odimus, etiam homines oderimus; fragilitatis humanæ & noſtri memores, aliorũ errores ne petulanter exagitemus: dum inter homines ſumus, mutuæ facilitatis conventione humanitatem colamus: non timore cuiquam, non periculo ſimus: detrimenta, injurias, convitia, vellicationes contemnamus, & magno animo brevia feramus incommoda. vix reſpicimus, quod ajunt, verſamuſquè nos; jam adeſt mortalitas.*

Aen. Silvius Paral. Alfo. lib. I. c. 38.

Tacit. Hiſt. lib. 4.

Seneca lib. 3. de Ira. c. 43.

Cæterùm in nationes aliquot (terrarum enim bona maláve à nationũ commẽdatione aut vituperio ſegrego: cum & equo, ſi virtutibus ſuis polleat, ſit vector æquabilis, & curſor pernix, nemo penuriam pabuli exprobret; ſin calcitroſus, ceſpitator, mordax, ſternax, ſtatarius; nemo pabuli abundantiam laudi adſcribat) nimis acerbè & hoſtiliter dictum fuiſſe, prolixè & ordine demonſtrare nunc poſſem, ſi vacaret; & orationi meæ neque hic dies totus, neque proximus, neque por-

rò cæteri plures ſatis forent: ſed quoniam tot dies jam abſtulit hæc Conſultatio, ut religio mihi ſit, benigniſſimum hoc Auditorium longis ſermonum tractibus delaſſare ampliùs; me ipſum, quod decoro eſt propius, potius dicendi brevitate fallam: & magis per ſaturam quaſi paucula effundam, quàm ornatè & ſeparatè multa dicam.

In Gallos graviſſima fuit accuſatio, & illi oratione tuâ, illuſtriſſime Princeps RUDOLPHE MAXIMILIANE, *Furiis omninò ceſſerunt. Atqui jam convaluerunt Galli: quorum virtus nunquam ſic deliquit, ut poſt quaſcunque regni turbas non ad ſe redierit major & generoſior. Neque oblivioni tradere nos Germani debemus ſanctiſſimum fœdus inter Imperatorem Fridericum II. & Ludovicum VIII Franciæ Regem initum, in quo antiquiſſimum fraternum nomen inter Germanos Francosq; renovatum eſt: ut proinde de Gallis non aliter quàm de fratribus noſtris loqui & judicare fas ſit. Quinetiam Imperator Maximilianus I, ut veterum injuriarum memoria prorſus deleretur, librum, qui Spiræ aſſervabatur, in quo omnes injuriæ ante id tempus à Galliæ Regibus Imperio & Germanorum genti illatæ continebantur, cremandum mandaſſe ſcribitur.*

Paul. Aemilius lib. 7. M. Cruſ. Annal. p. 3. li. 1. cap. 4.

Fr. Guicciardin. Hiſt. lib. 8.

Hiſpanis autem non minus horribilis dica abs te, illuſtris Georgi Friderice *Limpurgi Baro, ſcripta eſt. Scilicet ut pictores quidam in facie exprimenda nævũ facilè imitantur, indolem negligunt & ipſum vultum: ſic*

ſic tu nobis expreſsiſti mores Germanorum. Nec ambigo, & tibi, & multis aliis, ſummam gentis illius ad faſtigium rerum adſpirantis, & omni niſu contendentis, felicitatem, variè ſuſpicandi cauſam præbere: Hiſpani tamen propterea alieno livore nec vileſcunt, nec ſunt cenſus minoris. Sicuti mel & ſaccarum non ideò eſt inſuave, quia ægris ſic videtur; aut vinum inſipidū, quia abſtemiis non ſapit: ſic Hiſpani non ideò improbi, quia tibi, aut aliis improbantur. Non enim Hiſpani omnes Ducis Albani, lictoris immaniſsimi, & veluti invitâ humanitate & clementiâ prognati, gerunt animum: nec quibus ſceleribus quidam ſeculi patientiam excarnificârunt, iiſdem contaminantur cæteri omnes. Non laudo, nec diffiteor, in Belgio plus ſanguinis profuſum eſſe, quàm fere tam anguſtæ provinciæ flumina capiant: ſed paucorum tyrannis & culpa cur oneret & infamet totam nationem? Non defendo, in Indiis magnos Reges per ſummum cruciatum lento igne & laqueo ſublatos; totas provincias, totas inſulas, & regna tota, fidiculis & omnis generis crudeliſsimis, & partim inauditis quæſtionibus avarè ſubjecta, & tot hominum milliones truculentiſsimè enectos fuiſſe: ſed cur ob aliquot furum, ſicariorū, & generis humani perduellium manipulos, ampliſsimo & maximo Imperio, in quo melior pars illorū ſcelera abominatur, honor & exiſtimatio imminuatur? Et certè, ſi abſit nefaria quorundā immanitas, quā ſuaſit omnium malorū genitrix avaritia; juſtitiam belli Indici

Alb. Gentil. de jure belli lib. 1. cap. 25.

facilè invenerim: cùm Hiſpani cōtra illos homines bella ſuſceperint & geſſerint, qui concubitus nefandos & cum beſtiis exercebant; & qui carnes humanas, hominibus ad id mactatis, comedebant: cujuſmodi portenta, & humani generis lupos, non minùs perſequi licet, quàm beſtias alias noxias quaſcunque. Ubi autem barbara regio talis in provinciæ formam ſemel eſt redacta; nullo jure impediri poteſt magiſtratus, quò minùs propter ſingulares rationes commercium omnibus & paſſim non permittat liberum; ut ideò nec Hollandis, aut etiam aliis concedatur appulſus & contrahendi libertas in Indiis quibuſdam Hiſpanicis. Et quæ neceſſitas, quæ charitas, nos aliàs ducit in Americam? Si avaritiam, quam in Hiſpanis inſectamur, nos non ſectaremur: nullus Æolus tam ſit potens, qui vela noſtra impleat. Reipubl. intereſt, modum commerciorum præſcribere ſubditis, & interdum aliquantulum à jure gentium recedere, cui jus civile per omnia non ſervit. *Quò pertinet, quod Impp. Honorius & Theodoſius Auguſti Anthemio P P. reſcripſerunt:* Mercatores tam Imperio noſtro, quàm Perſarum Regi ſubjectos, ultra ea loca, in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis convenit, nundinas exercere minimè oportet: ne alieni regni (quod non convenit) ſcrutentur arcana. Nullus igitur poſthac imperio noſtro ſubjectus ultra Niſibin, Callinicum, & Artaxaten, emendi ſeu vendendi ſpecies cauſâ proficiſci audeat:

l. 6. ff. Juſt. & jure.

l. mercatores. 4. C. de commerciis.

nec

nec præter memoratas civitates cum Perſa merces exiſtimet commutandas. ſciente utroque, qui contrahit, & ſpecies, quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, ærario noſtro vindicandas: & pręter earum rerum ac pretii amiſſionem, quod fuerit numeratum vel commutatum, exilii ſe pœnę ſempiternę ſubdendum. *Verùm de Jeſuitis, illuſtris Baro Limpurgi, moneo: non eſſe ultima promiſcuè in omnes expediunda remedia. Sicuti* DEUS *delicta potentium non ſtatim fulminibus perſequitur: ita æquum eſt homines hominibus præpoſitos miti animo exercere imperium, & cogitare, utrum mundi ſtatus gratior oculis pulchriorq; ſit ſereno & puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes hinc atque illinc micant? Non me latet, quid in Galliis, & alibi in Societatem illorum multoties ſit dictum, ſcriptum, conſtitutum: uti nec illud me fugit, quomodo poſtea cauſam ſuam Henrico IV illi probaverint: quæ omnia, ut hìc ſub cenſuram non voco; ita planè mihi polliceor, Socios illos, ſi à defenſione doctrinæ Hildebrandicæ & Bonifacianæ, animiq; rigore illo præfracto, ad æquitatem, lenitatem, & illam, quam pii Patres Græci appellant* συγκαλάβασιν, *Latini* condeſcenſionem, *animitus traducerentur; magnum haud dubiè ad communem Chriſtianorum concordiam & re & exemplo momentum afferre poſſe. Quòd autem illi in Reſpubl. tam multa delinquunt, & Hildebrandicis cuniculis ſumma Imperiorum decora toties oppugnant: neſcio, illi ma-*

Louys Richeôme en la Plainte Apologetique.

If. Caſaubon in Epiſt. ad Front. Ducæum.

gis peccent; an Principes, qui ſupinâ publicæ diſciplinæ incuriâ omnia in pejus ruere patiuntur. Sed nimius ſum.

Pariter & tu, mi Daniel Wenſini, *in Britannos; tu* Erneſte Schafelizki, *in Hungaros; tu* Acaci Axeli, *in Polonos; peccâſſe, & nimis multa invidiæ tela jeciſſe mihi videmini: cum benevolentiæ & amoris argumentis cum populis illis præclariſſimis decertaviſſe fuiſſet honorificum, & tam victoribus, quàm victis glorioſum. Sed non nova res eſt invidia, neque nunc prium in Europam ex alio orbe delata. omnis locus, & omnis ætas fert illam, & feret. Et tu, mi chariſſime Acaci, apertè prodidiſti, Suecis cum Polonis nondum convenire; atque ſcintillas offenſarum etiamnum aliquas ſupereſſe. Ut ulcera ad levem tactum, deinde etiam ad ſuſpicionem tactus condoleſcunt: ita animus affectus minimis offenditur. Quid? an Hannibalis es æmulus? qui puerulus, utpote non amplius novem annos natus, ad aram jubente patre Hamilcare juravit,* nunquam ſe in amicitia cum Romanis fore: *& qui ſignificare cupiens, quanto inter ſe odio Carthago & Roma diſſiderent; inflicto in terram pede, ſuſcitatoq; pulvere,* tunc inter eas fore finem belli, *dixit*, cum alterutra pars in habitum pulveris eſſet redacta.

Æmilius Probus in vita Hannibalis.

Valer. Maxim. lib. 9. cap. 9.

Sic & tu, Kölderere, *in Italiam longè infeſtiſſimis verborum ac ſententiarum aculeis es uſus. Scitum vetus eſt,* raram familiam aut genus eſſe, in quo

Confutatio fabulæ Burdonum.

quo non fur aut meretrix ſit: *an tu putas ergo totam aliquam & magnam nationem fore immunem? Meretur equidem laudem Italia ſummam, ob veterem & novam rerum geſtarum gloriam, domi militiæque, in toga & in ſago. Imò ipſum Pontificem Romanum quoque, ſi ad primorum Paparum exemplum conformaretur, (nam Fr. Guicciardini judicio* hodie depravatis moribus tunc in Pontifice laudatur probitas, cum cæterorum hominum nequitiam non excedit) *ſupra omnes Eccleſiæ ordines, efferrem; & eidem cum ſapientiſſimo magnæ Britanniæ Rege* IACOBO *primum locum inter omnes Epiſcopos libens deferrem; & ita* facerem Epiſcoporum principem eo ſenſu, quo Petrus Apoſtolorum princeps fuit. *Neque etiam opes & ditiones Romanæ Eccleſiæ, quas Imperatores, Reges, & Principes, cum conſenſu eorum, quorum intereſt, donaverunt, & quarum exceſſum tot ſeculorum poſſeſſio jam mitigavit; aut quas illa aliis legitimis titulis Petrino patrimonio adjecit; ſine ſcelere adimi poſſunt: cum potiùs majorum pietas poſteros inflammare debeat, ut quod illi religionis contemplatione Eccleſiæ elargiti ſunt, iſti procurent, ne in voluptates, luxum, & alios profanos uſus diſperdatur, ſed totum ædificationi Eccleſiæ & Chriſtianæ religionis propagationi permaneat cōſecratum. Petrum de Vineis, Secretarium ſuū, Imperator Fridericus II exoculaverat: quem tamen facti pœnitens poſtea revocavit in Conſilium ſanctius.*

Fr. Guicciardi Hiſt. lib. 16.

P. Melanchth. M. Bucer. G. Hedio de Pace Eccleſ. Goldaſt. in Replic. pro Imp. c. 8.

Iacobus Rex in Præf. monitor.

Cum

Cum autem Imperator, Papæ hoſtis, anguſtiâ rei pecuniariæ premeretur: Petrus conſuluit, vires Eccleſiæ ſuiſmet opibus eſſe conterendas, conflanda aurea & argentea ornamenta; & omninò bona Eccleſiæ conferenda eſſe ad uſum belli. Obſequitur Imperator, & Piſis ornamenta & bona Eccleſiarum rapit; inter quæ Zona memorabilis erat, quæ templum cingebat: & ſic exercitum parat. Tum Petrus: Imperator, *inquit*, injuriam mihi abs te injuſtè illatam ultus ſum. tu tibi hominum odia comparâſti: ego tibi Deum ex ſacrilegio reddidi inimicum. omnia tibi deinceps in deterius cadent.

Poggius Florentin. M. Cruſ. Annal. part. 3. lib. 2. cap. 5.

Tu autem, Ioannes Wilhelme Redwizi, *quid ita iracundè in Germanos? quid tam inimicè in populares tuos? non ſic factum oportuit: & quæſo, poſthac parciùs. Meminiſſe poteras: etiam Germanos in hominum numero eſſe, & perinde atque alias nationes jure gentium omnium communi aliquam ſtultitiæ partem habere. Verùm quicquid dixiſti in Germanos contumelioſum aut injurium, id ſcio tuum non eſſe; (ingenium enim tibi eſt felicius, quàm ut tot pariat calumnias & tot monſtra opinionum) ſed id omne ex neſcio quibus exterorum & hominum de ſchola lacunis collegiſti: & vindicamus nos Germani à talibus, ut ille ex Albania canis Alexandro donatus, ſolo contemptu. Et ſicuti Tiberio de licentia dicteriorum conquerenti reſpondit Auguſtus: id nos contra hoſtium noſtrorum inſolentiam uſurpabimus:* non indignari nos, aliquos eſſe,

Sueton. in Auguſto, c. 51

eſſe, qui de nobis malè loquantur; ſatis eſſe, ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſſit. *Et ut muſcas importunè circumſtrepentes ſine ira levi manu fugamus: ita Germanorum magnanimitas abigit culices calumniæ. Ne tamen præter mentem tibi, Retwizi, aliquid de alienigena errore irrepſerit profundiùs: per amicitiam noſtram facere aliter non poſſum, quin in aliquibus capitibꝰ, quàm poſſum breviſſimè, te inſtruam rectiùs. Sollicitus es, Retwizi, de Germaniæ ſalute; atque times, ne propediem penitus corruat patria; quia limes Imperii, inquis, contrahitur & cogitur in anguſtias; Imperatoris majeſtas merum nomen eſt ſine viribus, ſine poteſtate, ſine autoritate; Ordines factionibus ſciſſi tendunt in contraria: Comitia ſunt ſeſſionum diſſidia, & decretorum Euripi: Fides & Religio ſunt mutabiles: & id genus. Verùm, mi Retwizi, nullum eſt regnum aut Reſpubl. in quo non ejuſmodi audias querelas. nam ut in hominis corpore cottidie fere aliquid mutat; ita fit in illis magnis Imperiorum corporibus. adfectus tamen ſemper eſt loquax, & garrulus, & querulus. Imperium Germanorum quidem alicubi eſt imminutum: ſed non ita, uti à ſciolis aſſeritur. Et cum jura majeſtatis* (quæ ſunt ſancta ſanctorum) *alienari non poſſint: atque etiam alienæ majeſtatis ſubditus, ne ſi regiam ipſe poteſtatem adipiſcatur, ſe ipſum eximere nequeat: ſemper licuit Imperatoribus, & licebit, ſuos cives deſertores, aut illegitimè exemptos, in ordinem cogere; non alter, quàm do-*

M. Ant. Peregrin. de J. Fiſci. lib. 1. Habent. jura F. n. 16. & 71. Johan. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 6. & 9. 10.

mino in ſervũ fugitivum perpetua manus injectio eſt. Et quid objicis de Italia? Italia, *reſcribit Imperator Fridericus II. Papæ*, hereditas eſt mea, & hoc notum eſt toti orbi. *Quamobrem Pius IV. Pontifex Romanus Coſmum Florẽtinorum Principem Regem efficere cum maximè vellet, non tamen potuit: ac Maximil. Imp. nõ incongruè his verbis interceſſit:* Non habet Italia Regem, niſi Cæſarem. *Et cum Pius V. eundem Coſmum poſtea* magnum Etruriæ Ducem *creâſſet, Cæſar per oratores ſuos proteſtatus eſt*, additis minis, ſi Pontifex ulterius in Imperii jura invaderet. *Ideoq; cum de dignitatis prærogativa inter Ferrarienſem & Florentinum diu ante cauſa agitata eſſet: Cæſar non ſolùm mortuo Pio à novo Pontifice Gregorio XIII cõtendit, ut deceſſoris ſui decretum induceret, & negotium ipſi, in cujus fide Etruria eſt, liberum relinqueret: verùm etiam, inſtante Ferrarienſe, Coſmum tãquam Imperii beneficiariũ citavit; qui prolatis inſtrumentis & rationib⁹ in medium propoſitis ſe defendere coactus eſt. Etſi tandem Franciſco Coſmi filio, Magni Ducis titulus tanquam Imperii beneficiario, ampliſſimo ea de re diplomate dato, fuit cõfirmatus. Et quicquid alibi, Retwizi, audiveris, legeris: hoc ſeriò diſce, omnes Italiæ civitates aut Duces ab Imperatore & Imperiali curia judicium accipere & judicata facere obligatos eſſe, quoties de republica, de finibus, de ſtatu inter ipſos agitur. Nam tametſi Genuenſes minùs quàm cæteræ civitates Italicæ Imperatorum juſſa antea fecerint; cum tamen à Marchione Finalienſi, quem*

Goldaſt. Tomo 3. Conſtit. p. 658.

Jo. Bodin. de Rep. lib. 1. c. 9

Thuan. Hiſt. lib. 46.

Thuan. Hiſt. lib. 44.

Thuan. Hiſt. lib. 54.

A. C. 1575. Thuan. Hiſt. lib. 60.

Jo. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9.

quem domo expulerant, ac bonis omnibus ſpoliatum ejecerant, ad Imperatoris Ferdinandi tribunal vocarentur, eos Imperator poſt edicta peremptoria cum abeſſent, vadimonium deſeruiſſe pronunciavit; hoc addito, niſi fetiali ſuo parerent, urbem & agrum Genuenſem ſe proſcripturum. *Sed paruerunt judicato Genuenſes. Et ne multus ſim, nullâ habitâ ratione futilium objectionum: Cæſar in omnes Italiæ Principes & civitates juriſdictionem ſuam tuetur: quod cum alia documenta, tum infinita præjudicia cauſarum, ſententiæq́; à Cæſareo Aulico Conſiſtorio, ſive delegatis, datæ & executioni demandatæ oſtendunt: ut propterea Italiæ Juriſconſulti unanimi conſenſu veriſſimè ſcripſerint,* nullis Italiæ civitatibus leges condere jus eſſe, quæ Romanorum legibus, quas Fridericus promulgari juſſit, contrariæ ſint. *Hinc quid & de ipſa Roma judicandum ſit, cognoſcere potes; & intelligere, etiam* Pontifices Imperatorum vaſallos & ſubditos eſſe, *atque ab illis Urbis præfecturam, & tot ditiones accepiſſe; quo nomine ab electis Imperatoribus hodieq́ue ſolennem beneficiorum confirmationem petere ſolent: Imperatores autem proprietate ſuâ omni propterea non excidiſſe. Nec tamen neceſſe eſt, Imperatorem Romanum Romæ eſſe, aut etiam urbem poſſidere, quaſi aliàs nomen nulla res ſequeretur:* cum ibi ſit Roma, ubi eſt Imperator; *& Imperatores Græci, qui Conſtantinopoli ſedem fixerunt, non eò minùs Imperatores Romanos ſe dixerint.*

Thuan. Hiſt. lib. 36.

J. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9.

Tob. Paurmeiſter de Juriſdict. lib. 2. c. 4. num 73. & paſſim.

J. Bodin. de Rep. lib. 1. cap. 9.

Goldaſt. in Rational Conſtit. Tom 1. p. 64. Et in præfat. der Reichshandlungen/ ad Ducem W. J. F.

Herod. in Commodo. Alb. Gentil. de jur. Belli lib. 1. c. 23.

Procem. Inſt. & paſſim in legib.

Quemadmodum olim Athenienſes urbe derelictâ civitatem conſervabant in navibus: ita Romanum Imperium, Romæ urbis mœnia deſerens, in Germaniam cum Imperatore ſedem tranſtulit: adeóq; Roma hodie eſt, Viennæ, Pragæ, Norimbergæ, aut ubi ſacratiſſimo Imperatori MATTHIÆ *libuerit. Ita Sabaudia, ita Lotharingia, ita Burgundia, membra adhuc ſunt Imperii. Ita Belgium quoque: & hoc tam eſt clarum, ut Carolus V. qui priùs fratri Ferdinandò perſuadere conatus, ut Imperium acceptâ idoneâ compenſatione in Philippum transferret, & id impetrare non poterat, cum poſtremò peteret, ut ſaltem eum Imperii per Italiam & Belgium cum plena poteſtate Vicarium conſtitueret, etiam hìc repulſam tulerit; dictitante Ferdinando*, tantum de Cæſarea dignitate ac majeſtate, quam integram & illibatam tueri recepiſſet, deceſſurum, quantum ex ea alteri conceſſiſſet. *Ut ita, quantamcunque una aut altera pars libertatem jactet, ſemper Imperatori & Imperio ſua majeſtas & auctoritas conſtet in ſuos. De Helvetiis ridicula dixiſti, & quæ ſplenem agitent vel non petulantem. Et an putas, tam inciviles & ruſticos eſſe Helvetios, & ita cerebrum omne expuiſſe, ut eà verborum inſolentià & intemperie in Auguſtalem Cameram fuerint debacchati? Non perſuadebis hoc mihi. Mirum tamen eſt, quod unus Warſevicius, homo Polonus, forſitan in tonſtrina exceptum chartis illevit; id etiam à Germanis ſtatim tanquam oraculum acceptari. Quaſi*

Reichs Abſchiedt/ A. 1544. A. 1522. A. 1548. Paurmeiſter de Iuriſdict. lib. 2. c. 1.

Thuan. hiſt. lib. 12.

Vide Johan. Meurſium de Jnduc. Belgic.

Quaſi quid Spiræ agatur, à Polonis requirere debeamus. Privilegia quidem Helvetios ampliſſima ab Imperio habere nemo negare poteſt: uti & omnium Helvetiorum nomine legati è Tiguro, Lucerna, Uria, Glarona, confirmationem ſuorum privilegiorum in Comitiis Auguſtanis petierunt ab Imp. Ferdinando: ſed privilegiorum conceſſio in eo, qui confert, majeſtatem & imperium, in eo, cui conferuntur, ſubjectionem arguit; cum juris tam univerſalis quàm ſingularis condendi poteſtas tantùm penes eos ſit, qui ſummam Reip. obtinent poteſtatem. Ac licet Helvetii, viri certè probi, ſingulari indultu Imperatorum inſignes illas prærogativas acceperint, exemptionem à Iudicio Aulico, Camerali, & Rotvilenſi, libertatē fœderationum, & immunitatem ab omnibus oneribus realibus Imperio debitis: attamen Conſtitutione fractæ pacis publicæ tenentur, & pacem Imperii publicam violantes in Camera accuſari poſſunt; imò etiam contra omnes Imperii hoſtes exteros ſuppetias ferre ſunt obſtricti. *Sed nemo de Helvetiis, te Retwizi, edoceat accuratiùs, quàm Goldaſtus, Helvetius doctiſſimus; qui ad Sereniſſimum noſtrum Principem* Ioannem Fridericum, *Würtembergicæ Ducem, in volumine, cui titulum fecit,* **Reichshandlung / Tractaten / ꝛc.** *ita præfatur.* **Es werden gantze Laſtwägen voll Bücher geſchriben** de proceſſibus juris, de juriſdictione, de appellationibus, de exactionibus, de immunitatibus & exemptionibus, **vnd was dergleichen. Hie müſſen die Schweitzer vnd**

Ioſ Simler. de Repub. Helvet. lib. 2. Bodin. de Repub. lib. 1. cap. 9.

Carol. Tapia de Conſtit. Princip. cap. 4.

§. ſed & quod Princip. Inſt. de I. N. G. & C.

Goldaſt. Reichshandlung in præfat. ad Ducem VVürtemb. I. F.

Eydtgnoſſen allenthalben herhalten/vnd als Meineidige/ Abtrünnige/ vnd vom Heiligen Reich abgefallene Stånd durchgezogen werden. Aber die guten Herrn vnd Eydtgenoſſen wöllen das nicht geſtehen/ vnd widerſprechen es auff das höchſt/ erkennen den Keyſer für jhren einigen/ ordenlichen/ natürlichen Herrn/ bekennen ſich zu dem Heiligen Reich Teutſcher Nation/ geben ſich für deſſelbigen freye Stånde auß/ wöllen auch deß Lob/ Ehr/Rhum/vnd Namen haben/ ꝛc. *Tu lege cætera: & quæ contra Jeſuitam Gretſerum in* Replicatione pro Imperio, *capite ultimo, ſcripſit Goldaſtus, adde: abibis doctior. Ego verò in Barbarios Philippos, ut noſter Axelius loquitur, nihil dico hìc amplius.*

Goldaſt. in Replic. pro Imperio capit. 41.

Atqui & Imperatoris dignitatem, Retwizi, alicubi vileſcere, Ordinumq́; obſequium fere in contemptum degenerare doles. Atque ut dem tibi aliquid: credo, aliquando inter Germanos fuiſſe viles, & contumaces, & refractarios tales. Namque patitur majeſtas Imperatoria interdum platani, aut nucis arboris fortunam: ſub quam pluvio cœlo multi ſe recipiant, qui tamen eidem poſtea cœlo ſereno ramos decutiant, & ſecurim admoliantur. Sed confide, Retwizi: inclytis Imperii Ordinibus hodie mens tam læva non eſt. Et licet, ut inter multos fratres nonnunquam aliquid jurgii, aut ut inter conjuges aliquid fribuſculi intercedat inter ipſos: tamen quia ex illis non pauci ſanguine ſunt conjuncti, & quod omni conſanguinitate certius eſt, omnes ſunt virtute fratres, & ordi-

nis atq; εὐταξίας ſtudioſiſſimi; hinc omnes quoque in diſſidio quocunque ſalutem publicam reſpiciunt; omnes Imperii gloriam, Imperatorisq; majeſtatem pro virili tueri & amplificare annitũtur; multiq; officii præſtandi celeritate, occupant tempus optandi. Et quemadmodum luſcinia, carduelis, citrinella, alauda, regulus, curruca, & cæteræ canoræ aves, concentum inter ſe ſe nõ vitiant, quamvis diverſiſſimis modulationum formulis & intervallis unà canant omnes: aut ſicuti in Principis Odéo plurimi muſici & ſymphoniaci pueri diverſis modulis concinunt, atque rapidis vocibus per omnes gradus diſcurrunt; & tamen nec à ſe ipſi, nec à Baſſo, qui ſpondæum canit, diſcrepare percipiuntur: ita evenit in noſtra Germania, ut in ſuaviſſimo Reip. Ordinum concentu interdum per tonorum etiam peregrinas diſcrepantias hinc inde divagẽtur quidam, nec tamen propterea baſis ac fundamentum Reip. conquaſſetur. Et quis hoc præſertim Imperatore MATTHIA, *non polliceatur ſibi auguſta & magna omnia? quis aurea ſecula mox reditura eſſe non ſperet? Ille enim noſter Imperator ſcit, incolumitatem rerum & pacem gentiũ ſanctiſſimis Imperii Cõſtitutionibus unicè firmari: ille novit, omnes Auguſtales ſanctiones à deceſſoribus Auguſtis Ordinũ conſilio & aſſenſu factas, etiam ſuas eſſe, atq; æternas eſſe debere; ab earumq; auctoritate Imperatoriam auctoritatẽ pendere: ille intelligit, in hac Palladii Germanici cuſtodia promptiſſimũ Ordinũ obſequiũ, in obſequio Cæſareũ ærariũ ſupra oẽs Peruviæ &* l. digna vox. C. de legib.

India-

Indiarum divitias opulentiſsimum ſitum eſſe: ille denique adgnoſcit, unâ legum ſacrarum morumq; antiquorum reverentiâ concordiam Ordinum ſarciri, juſtitiam reparari, lites minui, & Reip. felicitatem ſtabiliri augeriq; poſſe. O divinas cogitationes! ô pias curas! Quis tanto taliq; Principi non comprecetur proſperos etiam ultra vota ſucceſſus? Quis pro incolumitate illius ſe non provolvat ad aram venerabundus? Honor ſanè meritò maximus habetur illis: qui Chriſtiani orbis fata ſuſcipiunt: qui perpetuis maximorum operum actionibus occupati de tot nationibus & provinciis cogitant, noctes omnes diesq; perpeti ſollicitudine pro omnium ſalute tranſigunt, atq; obliti quodammodo ſui gentibus vivunt. Sed ebullit animus Auditores, & nequeo linguam continere ampliùs. Accipe ſacratiſſime Imperator Auguſte, MATTHIA, noſtrorum ſenſuum confeſſionem: Filius es MAXIMILIANI II. Imperatoris, Principis omni laude digni, ſed omni laude majoris; & qui cum Imperii Ordinibus quaſi cum liberis parens vixit: tu autem patris pietatem, juſtitiam, ac humanitatem ſic imitaris & ſequeris, ut omnibus ad te confugientibus, diverſamque opem aut contra aliorum injurias, aut pro ſuis commodis poſtulantibus, quaſi legata patris videaris exolvere; idque ipſum gaudeas prædicari, Quicquid MATTHIAS piè, juſtè, liberaliter, fecerit; filium MAXIMILIANI patris neceſſariò præſtitiſſe. Ita fit, optime & benigniſſime Cæſar, ut nec dies, nec quies ulla tuis tranſ-

currat beneficiis otioſum. At ego referendis laudibus tuis exiguus ingenio: nec mihi vocis ubertas ad dicenda, quæ de tua Majeſtate ſentio, ſufficit; nec vel indefeſſi ſermonis ſeries. Ergo quod ſolum poteſt religioſus quidem, ſed tenuis alioquin efficere, curabo: Majeſtatem & numen tuum intra pectoris mei ſecreta conditum perpetuò cuſtodiens imaginabor. *At Seſſionum certamina, Retwizi, quæ ſubinde in Comitiis Imperialibus inter Ordines enaſcuntur, nihil te conturbent: ſunt leves controverſiæ præ illis, quæ Hiſpano & Gallo, Hiſpano item & Anglo, Ferrarienſi & Florentino, multoties fuerunt. & quidem cum Carolus V. coronaretur Bononiæ, átque Legati Senenſium & Genuenſium inter ſeſe de ſeſſionis primatu verbis verberibuſque acriter diſputarent, utrique Imperatoris juſſu templo expulſi ſunt. Cætera item, quæ tu attuliſti contra Comitia, eorum Decreta, & Juſtitiam; pleraque ſunt joci, ſcommata, convitia, nugæ: & illud de Klagenfurto, eſt* P. Jov. Hiſt. lib. 27.

fabula, ſed nugis vanior illa meris:

quæ ab Ænea Silvio pro vera hiſtoria credita & primùm ſcripta poſtea à pluribus repetita fuit. Nec rarum eſt, ut quod unus ſcriptorum in triviò hauſit; ſtatim alii tanquam Senatuſconſultum Romanum laudent & ſectentur. Sæpe ſine omni rubore mentiuntur: & XX propè ſcripſerunt, Carolum Ducem Aureliorum ob læſæ majeſtatis crimen ſupplicio adfectum, idque Lutetiæ; quem tamen anno pòſt trigeſimo, quàm ab Hier. Megiſer. in Annal. Carinthiæ lib. 11. c. 12. Jo. Bodin. Meth. Hiſt. cap. 4.

ab Anglis captus fuerat, in Galliam rediiſſe, ac feliciter obiiſſe conſtat. De inconſtantia Germanorũ, aut perfidia, omitte. Nam licet nemo adhuc extiterit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur: nullus tamen populus Fidem & Conſtantiam fortiùs & ſinceriùs ſervavit, quàm Germani: apud quos ſolos morum integritas, *Macchiavelli Itali judicio,* noſtrâ ætate ſupereſſe videtur. *Imò morum rectitudo & conſtantia inter Germanos eſt etiam juventutis peregrinæ ſaluberrima rectrix. Quemadmodum enim verum balſamũ coagulat lac, & in veſte nullas relinquit maculas: hiſce enim notis dignoſcitur illud ab adulterino: ita Germanorum converſatio & convictus lacteam & diffluentem exteræ juventutis virtutem ſiſtit & firmat, nec illam vitiorũ ſordibus facilè polluit ullis. Si quid autem rigoris ſive aſperitatis fuit in priſcis majoribus: id cultura poſteritatis eradicavit: nõ aliter, quàm loca multa aliam induère faciem: ubi ſilvæ fuère, jam ſeges eſt; ut metendo ac vindemiando aliquando deficiamus.*

Nicol. Macchiav. Diſp. de Rep. li. 1. cap. 55.

H. Salmuth. Cõment. in G. Pancirol. de Myrrha, Stacte, Bdellio, & Balſamo.

Religionem verò unam, Retwizi, faciliùs in uno regno vel provincia optaveris, quàm inveneris. Et ô quando inter nos illæ notæ, Catholici Pontificii, Catholici Lutherani, Proteſtantes, Calviniani: *ô quando ceſſabunt: & fiet unus Chriſti grex, & unum ovile? En erit unquam ille dies, cum Doctores & coryphæos ſcriptores, penes quos in Religione fere ſumma rerum eſt, hæc pia occupabit cogitatio? Enimverò ſatis, ah! plus*

plus ſatis ſtudio partium undiq; hactenus eſt datum: ſatis turbarum in Europa excitatum. Et ignoſcant mihi, rogo, Theologi, etiã qui noſtrarum partium, quos oẽs omni culpâ liberare non poſſum; ignoſcant, aut magis agnoſcant, quod nunc dicam. Ut rabulæ quidam & latratores inter Juriſconſultos ſunt, homines clamoſi, turbulẽti, & quibus omne cerebrũ in lingua eſt: ſic inter illos Theologos reperire eſt aliquos, qui caninam facundiam exercent, & nocent potiùs, quàm docent. incurrunt, perdunt, diſſipant: mali diſcipuli illius, qui omnia factus omnibus, ut ſervaret omnes. calumniam pro charitate uſurpant, dentem pro lingua; & toti in eo, ut litem ex lite ſerant, ne coëat unquã & conſpiret Chriſtianum hoc corpus. iidem, quod mirêre, in re ſua accuſatores, judices, teſtes. Etſi & inter Politicos nonnunquam reperiuntur, qui officii ſui terminos gratiâ Principali prævecti Dictaturam Religionis ſibi ſumũt, & faciles Principes nullo negotio ad opiniones ſuas verborum diarrhæâ movẽt; quaſi illi Theologiã è cœlo cum Jovis diphthera accepiſſent. Interim autem, dum illa religionum diſcidia vigent, de Republ. minimè deſperandum eſt. Laudatur Conſtantini edictum, per quod poterat quiſque vacare Deo ſeundum ſuam ſectam; etiam, ut ad alteram religionem tranſire poſſet. & melior eſt Religionũ multitudo; quàm carnificina conſcientiarũ: illa habet ſuperſtitioſos, hæc atheos.

Iſac. Caſaubon in Epiſt. ad Front. Ducæum.

J. Lipſ. in Epiſt. ad Joan. Eſychium.

Alb. Gentil. de jure belli lib. 1. c. 10.

Præterea, noli timere Retwizi, ne altitudo corporũ ingenio & virtuti Germanorũ aliqd deroget. Ut plerunq;

arces & palatia excelſo loco poſita incolunt ſummates viri: in Pragenſi enim & Lincenſi arce habitat Imperator: in Vaticana Pontifex: in Heidelbergenſi Elector Palatinus: in Marpurgenſi Landgravius Haſſiæ: ſic natura ipſa magnis Germanorum mentibus domicilia corporum digna plerunque metatur: & ex eorum vultu & decore membrorum colligi poteſt, quantus illos cœleſtis ſpiritus intrârit habitator.

At voluptatum eſſe ſectatores in Germania, verum eſt, Retwizi: ſed nõ illâ inſaniâ, ut tu opinaris: & alibi, mi amice, eſt ejuſmodi mancipiorũ plus. Populus

——— optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur.

Multa quoque nobis vitia conſuetudo exterorum adſperſit: ut morbus Gallicus, peſtis, oculorumq; dolor vicina corpora adficere ſolent.

dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi:
multaque corporibus tranſitione nocent.

Ebrietatem tamen Germanis impropriè feciſti propriam: & dabo tibi totas familias, quæ temperatiſſimè bibunt. Quis videt temulentũ & madidum inter Auſtriæ Archiduces? Et quantũ jam procerũ agmen trahit laudatiſſimũ tantorũ Principum exemplum? Non abnuo, illum Copronymum Wenceſlaum, ignavũ & ebrium fuiſſe: cum tot aliis ſceleribus fuerit obſeſſus, ut ei nullum vulnus niſi per cicatricẽ infamiæ fere imprimi potuerit: de quo etiã fertur, adeò naturâ ferũ & ſanguinarium fuiſſe, ut aſſiduũ penes ſe carnificẽ haberet, quẽ

Cuſpin. in Wenceslao.

Com-

Compatrem *familiariter appellabat, quia filium ejus de fonte ſacro levârat; & tam familiariter eo utebatur, ut aliquoties uno eodemq́ equo ſecum vehi illum paſſus fuerit: ſed ubi terrarum hodie Wenceſlai ſunt? Vivitur & bibitur apud Germanos modeſtiùs; neque ita ſpurcè, ut Henricus Stephanus falsò refert,* ut quot illi calices ſuper menſam, tot matulas ſub menſa habeant, aut omnia vicem matularum præſtent. *Bibitur quidem à multis liberaliùs: ſed ſine gravi Reipublicæ damno. Poëta quidam Germanus Italis Germanorum ſitim vehementiorem carpentibus argutè reſpondit:* Dubravius lib. 23. Henric. Stephanus in Apol. pro Herodoto.

Vt nos dulce merum, ſic vos Venus improba vexat:
Lex lata eſt Veneri Iulia; nulla mero.

Sed alienis vitiis noſtrum non tego. hoc tamen habeo certum, nulla in parte mundi ceſſare ebrietatem. *Quid? quòd prudentes ſuadent etiam, nonnunquam & uſque ad ebrietatem veniendum eſſe; non ut mergat nos, ſed ut abducat nonnihil animos in altiores curas defixos. Ut enim morbis quibuſdam, ita triſtitiæ medetur; nec rarò conſilia non liberiora tantùm, ſed & meliora cudit, in quibuſdam præſertim ingeniis. Ita* Plin. Hiſtor. nat. lib. 14. cap. 22. Seneca de Tranq. anim. cap. ult. Plutarch. Quæſt. Conviv. 7. c. ult.

narratur & priſci Catonis
ſæpe mero caluiſſe virtus. Horatius.

at quiſquis objecerit Catoni ebrietatem, faciliùs hoc crimen efficiet honeſtum, quàm turpem Catonem. Seneca d. l.

Zzzz 3 *De*

De fortitudine Germanorum, Retwizi, omnia bella, quæ fere in toto orbe geruntur, teſtantur. Diſciplina quidem militaris deficit alicubi; ut apud nationes omnes: imperterriti tamen & formidabiles nihilominus ſunt Germani: in quorum virtutem ſi pericula inciderint, non magis ullam portionem habent, quàm in mari nimbus. Sed excelſus Princeps, Franciſcus Carolus Dux Saxoniæ, *te, antequam diceres, ſolidiſſimè confutavit: & Turca (cui nullo timoris aut imbelliæ argumento, ſed temporis cauſâ, ut Hungari brevi pace perennes bellorum moleſtias concoquerent, aliquid argenti, nõ tributum, datum eſt) multoties ſuo detrimento expertus eſt; etiam multitudinem ipſius noſtræ paucitati imparem eſſe. Galli, Itali, Hungari, & alii, noſtros* Reiteros & Landsknechtos *(hoc militis genus Maximilianus I. Imperator in orbem introduxit primus: & habẽt hi Landsknechti more Romano antiquo ſuas conjuges comites) laudibus fortitudinis cumulant ſummis: & nuper Belgium Hiſpanis ſpecimen dedit, quantum virtus Germanorum in armis poſſit; ut ſi pro aureis coronis illis victoribus, & cumprimis magno illi* MAURITIO NASSOVIO, *ſeculi ornamento, ſint dandæ laureæ, nec ſpecioſiſſima Zelandiæ lauret a ſatis ſint futura. Quid etiam dicendum eſſet de noſtris Helvetiis, Gallorum quaſi Diis tutelaribus, viris fortiſſimis: quos Julius II. Pontifex* Defenſores Eccleſiæ *vocavit?*

Lanov Diſc. 9 Tubero Hiſtor lib. 3.

Tot. tit. C. de uxorib. milit. Fr. Balduin. Comment de legib. Conſtantini M. lib 2.

De Lauru vide Lemnium de occult. nat. not. lib. 3. cap. 4.

I Simler. de Rep. Helvet. lib. 1. P. Iov. Hiſt. lib. 11. & 25.

Facilis autem fuit tibi tranſitus Retwizi, à militia neglecta ad Nobilitatis decrementum. Sequor, te

ducem.

ducem. Olim Nobilis erat, qui vel ipſe ſplendorem & prærogativam illam intulerat in familiam, vel majorum imagines novis meritis exornaverat: nemo facilè Nobilitatis nomen ſine virtutum ſatellitio gerebat. Ita Nobilis ſimul erat fortis, prudens, temperans, manſuetus, affabilis, humanus. Sed hodie da hominem majorum virtute & dignitate celebrem, cætera bucconem, blennum, faſtuoſum, bardum, aſinum; & tamen eundem Strenuum & Nobiliſſimum appellitari audies. Ut loca ſordida reper- Seneca de Be-
cuſſu ſolis illuſtrantur: ita inertes majorum ſuorum nefic. libr. 4.
luce reſplendent. cap. 30. Sed ô vivamus, mei Germani, moribus antiquis, Virtutemq́; cum Nobilitate ſtabili & æterno conjugio jungamus; planeq́; ad leges Torneamentorũ Equeſtres Henrici Aucupis, Imperatoris, nos componamus! Nemo ita Nobilitati noſtræ convitium facere audebit, nemo extraneus ſe ſe æquiparare nobis poterit. Verùm enimverò, Retwizi, uti illuſtres & antiquas familias publica plerũq; ſequitur veneratio: ita & novæ virtuti portæ Nobilitatis meritò patent: ut illis deficientibus ſint aliæ, quæ Reipub. immortale decus ſuſtineant. In literis cujuſdam magni Baronis J. U. B. S. nuper legi; intra ſexcentos annos in Auſtria mille & quingentas, atq; amplius, familias Nobiles extinctas eſſe: ut ita res ſit non adeò mira, ſi novorũ hominum, ut tu loqueris, ſit plus illic quàm in aliis provinciis. Etſi & vetuſtæ & perilluſtres familiæ non paucæ etiamnum ibi ſuperſunt: & quidem ex Comitum & Baronũ claſſe,

Liech-

Liechtenſtenii, Loſenſtenii, Polhemii, Puchemii, Starhembergii, Streinii, Stubenbergii, Traunii, Volkerſtorfii, Zelckingi, Zinzendorfii, Rappachii, Scherpfenbergii, Eizingi, Hardeccii, Hofkirchii, Rogendorffii, Tſchernemblii, Vngnadii; *alii: nec, qui ſunt in Equeſtri Ordine antiquiſſimæ ſtirpis, nunc enumero. Novos etiam, tuo ſenſu, Retwizi, non poſſum facere illos, qui virtutum gloriâ ſunt veterani. Quamvis enim in novis familiis promercalem originem nemo non contemnat, & abominetur: quis tamen ita ſit in virtutem injurius, ſi quem videat rebus præclarè geſtis admirabilem, quin veram nobilitatem agnoſcat, & dilaudet? Vdalricus Ciliæ Comes, cum Joannem Hunniadem regni Hungariæ Gubernatorem alloqui cuperet, neque ille recuſaret, ſi apud ſe in caſtra convenirent:* Non ego, *inquit*, Princeps ex Principe, altâq; familiâ natus ad te veniam novum hominem, & noſtrâ demum ætate nobilitatum. *cui Ioannes:* Non, *inquit*, tuis majoribus, ſed tibi me comparo. Quanquam neque illis cedam: qui pugnando pro Chriſtiana religione nobilitatus, majus lumen poſteritati meæ comparavi, quàm illi, qui ad te detulerunt. Atque ut in te Cilienſis Comitatus turpiter extinguitur: ita in me glorioſè Biſtricenſis exoritur.

Æn. Silvius Paral. Alfonſ. lib. 2. cap. 29.

In literis autem, quæſo Retwizi, ne confunde vetera & hodierna tempora. Hodie cum aliis gentibus collati (abſit jactantia) nulli cedimus. Et ille ſanctiſſimus in literas amor in omnibus ætatibus ita

paſſim

paßim prævaluit, ut non tantùm, tuo verbo, nucum putamina interdum laureis baccis, quod non valdè probo; verùm etiam diſcendi deſiderio virilis ætas tyrocinio miſceantur. AUGUSTUS *Septemvir certè, præcipuæ auctoritatis Princeps, Sereniſſimi* IOANNIS GEORGII *Saxoniæ Electoris avus, exemplo Othonum Imperatorum gentilium ſuorum jam corroboratâ ætate linguam Latinam didicit.* Thuan. Hiſt. lib. 41.

Apage illam quoque opinationem de Bombardis & Typographia: inventio noſtra eſt, non Chinenſium. Autoritatibus certas Maffeii, Boteri, Jovii: & cur non addis etiam Joannem Conſalvum Mendozam, qui affirmavit, artem Typographicam unà cum ipſo regno Chinæ habuiſſe principium, & inventam à quodam, quem incolæ inſtar hominis venerentur: adeôque quingentis plus minus annis Chinenſibus in uſu fuiſſe, antequam à Germanis uſurpari cœperit? *Olim Scaurus cum accuſaretur corruptelæ, in concionem progreſſus, hoc tantùm effatus dicitur:* Varius Sucronenſis Aemilium Scaurum mercede regiâ corruptum ait; Aemilius Scaurus negat. utri creditis? *at nos Germani, Retwizi, majori longè fiduciâ, & fidei gloriâ, poſſumus dicere: Maffejus, Boterus, Jovius, etiam Mendoza, & alii hujus ſectæ, ajunt Germanos Bombardarum & Typographiæ inventores non eſſe: Germani negant: utris credit orbis? Et quid reſpondebit Maffejus Valignano ſui ordinis ſocio; & qui in Indiis Orientalibus magna cum laude, ut Joan.* H. Salmuth. in G. Panciroli N. R. cap. 12. de Typogr.

Hajus de eo ſcripſit, Sociis præpoſitus Provincialis, tandemq; ad Taicoſamam Legatus Proregis Indiæ, & Sociorum Viſitator fuit; cujus in Admirandis Regni Chinenſis *hæc verba ſunt?* Præterea Chinenſes à Luſitanis uſum Sclopetorum acceperunt, & magna hujuſmodi ſulfureorum tormentorum vis in China reperitur: neque dubitandum, exercitatione peritiam iis utendi adepturos. *Videſné, Retwizi, Luſitanos Chinenſibus uſum tormentorum ſive ſclopetorum monſtraviſſe? an verò ignoras Germanos omnibus Europæis illam formidabilem machinam communicaviſſe? Et, ut Maffejum omittam: quomodo Boterus & Jovius contradictione ſe liberabunt, qui alibi diſſertis verbis ſcripſerunt; ille quidem,* I Tedeſchi ſono ſtati inventori della ſtampa, & dell' Artigliaria: *hic autem;* Germani inuſitatæ & portentoſę inventionis æreas formas excudendis libris, & formidanda bello ænea tormenta nobis attulerunt? *In Mendozæ verbis hanc video pugnam. Si enim Typographia cum Regno Chinæ habuit initium, & illa quingentis plus minus annis in uſu fuit Chinenſibus, antequã à Germanis uſurparetur: hoc erit conſequens, Chinenſium Regnum,* quos Seres nominavit antiquitas, *ſupra ſexcentos aut ſeptingentos annos non ſtetiſſe: quod tamen ſcriptores omni exceptione majores refellunt, qui Seres inter populos ſatis vetuſtos recenſent. Audi Senecam, Apoſtoli Pauli familiarem & amicum:* Poſſumus nos habitare ſine marmorario fabro; poſſumus veſtiti eſſe ſine commercio Serum; poſſumus habere uſibus noſtris neceſſaria, ſi content fue-

Alex. Valignanus in Admirand. regni Chinenſis.

Bot. Coſmogra p.1. lib.1. de German.

Jov. in Elog. Doct. vir.

G. Pancirol. in N. R. tit. 24. de text. Sericis.

B. Hieronymus de ſcript. Eccleſiaſtic.

Seneca Epiſt 90.

fuerimus his, quæ terra poſuit in ſummo. *Audi etiam Virgilium, Senecâ paulò priorem.*

Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaq; , & baccas ſemper frondentis achanti? Virgil. 2. Georgic.
Quid nemora Aethiopum molli canentia lanâ?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?

Jam ad calculum revoca tempora, Retwizi; non ſemel, ſed bis, & amplius, numerabis ſexcentos annos. Addo inſuper, ingens diſcrimen inter Typographiam Germanorum & Chineſium eſſe, quod tam libri utrorumq; inter ſe comparati, quàm auctores fide digni atteſtantur: & alio loco explicari poterit commodiùs. In inventoribus autem noſtris ſine maxima admiratione hoc nunquam conſidero: quòd monachus, homo literatus, Berchtoldus Schwarzius, *ſclopetorum machinas;* Iohannes Guttembergius *vir Equeſtris dignitatis Typographiæ artem excogitârit: quaſi toti terrarũ orbi ſignificare & denunciare voluerint; neq; Germanum literatum à militia abhorrere, neque Germanum militem à literis refugere, atq; ita utriuſq; militiæ, togatæ & armatæ, gloriam ſub Germanorum tutela & imperio quàm optimè & laudatiſſimè vigere, florere, ac creſcere. Alia minutula relinquo: & te, Retwizi, ſalvere jubeo; ut in poſterum de Germanis judices honorificentiùs & rectiùs.*

Jam verò, illuſtriſſime Princeps, FRIDERICE ACHILLES *Dux Würtembergiæ, ad Relationem tuam venio propiùs: Quoniã cum quibuſlibet mundi regionibus ita cõparatum eſt; ut ſingulæ ſingularem aliquam*

dotem & prærogativam habeant, quæ cæteris ſit denegata: nam

Hîc ſegetes, illic veniunt feliciùs uvæ:
arborei fœtus alibi, atque injuſſa vireſcunt
gramina. nónne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi?
at Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
caſtorea, Eliadum palmas Epeirus aquarum?

atque in præſenti de Europæ principatu diſquiſitione & Galli, & Hiſpani, & Britanni, & Hungari, & Poloni, & Itali, & aliæ nationes ſingulæ aliquid proprium laudare poſſunt, ob quod reliquis omnibus jure anteferantur: quia tamen laudum verarum copiâ, & auguſtiſsimâ Imperatoriâ dignitate, alios omnes populos longè exuperant Germani, quod generoſiſsimus Princeps Franciſcus Carolus Dux Saxoniæ, *demonſtravit pulcherrimè; ego illi omnimodò adſtipulor, & meâ quoque ſententiâ Germaniæ noſtræ, cum bona tamen aliarum gentium gratia, & ſine ullius injuria, tribuo principatum.*

PRIN-

PRINCEPS

FRIDERICUS ACHILLES, &c.

Dic tu

FRIDERICE PLIENINGI; & deinde, vos cæteri.

FRIDERICVS

von Plieningen/ Würtembergicus, dixit:

EGo, illuſtriſsime Princeps, hanc Germaniæ laudem puto eſſe præcipuam, quod dignè laudari poßit à nullo. Quemadmodum tamen eximii Principis, Franciſci Caroli, Ducis Saxoniæ, *qui quàm ornatiſsimè pro Germania verba fecit, orationem exoſculor animitus: ita ſuaviſsimo contubernali & amico meo* Nicolao Büvvinckhauſen, *qui ſummâ moderatione ſingulas Europæ provincias, quarum quidem antea facta erat mentio, inter ſe contulit, & principatum attribuit Germaniæ, penitus adſentior.*

GVLIELMVS
von Panowitz/ Sileſius, dixit:

E*T ego, inclyte Princeps, cum audivi libenter* Büvvinckhauſium; *tum etiam prudentiam ejus in ſententiæ dictione ſic ampector, ut planè admirer.*

IOACHIMVS
von Jaxheim/ Francus, dixit:

S*Ententiam* Buvvinckhauſii *nō tantùm aſſenſu approbo meo, ſed etiā dignam cenſeo, quam Germani omnes & calamo & haſtâ, ubi ubi opus fuerit, maſculè contra omnes tueantur.*

IOHANNES CHRISTOPHORVS von Welſvard/
Francus, dixit:

D*Icturienti mihi, optime & excelſe Princeps,* Büvvinckhauſius *orationis ſuæ virtute linguam & animum meum hauſit omnem: & hoc tantùm nunc habeo dicere,* ADSENTIOR.

FRI-

FRIDERICI ACHILLIS,

DUCIS WüRTEMBERGIÆ & Tecciæ, Comitis Mompelgardiæ, Heidenhæmii Dynaſtæ,

CONCLUSIO.

NEMO, *Illuſtriſſimi Principes, cognati ſuaviſſimi, frater jucundiſſime; voſq; alii, Barones & Nobiles perdilecti; nemo, inquam, tantà felicitate unquam meliorem Europæ partem itineribus emenſus eſt, quàm ego ſum his paucis diebus: quibus nullis viarum difficultatibus involutus, nullis latronum incurſibus impetitus, nullis equorum lapſibus everſus, nullis hoſpitiorum incommodis exercitus, nullis aliis moleſtiis fractus aut fatigatus, ſed ubiq; locorum bene habitus; tot animo meo collegi memorabilia, ut aliis peregrinatoribus ſuas narratiunculas lubens relinquam. Video autem vos omnes in eam ſpem jam erectos, ut quid de hoc prærogativæ certamine, & de veſtro tot ſenſuum diſſenſu judicem, nunc ediſſeram. Sed quomodo hoc tempore id poſſim? Qui enim omnia velit complecti neceſſaria: non horas, ſed dies: dies autem? imò menſes ſibi optare debeat. Interim hìc teſtificor; me omnes Europæos amare, æſtimare, colere: nullam nationem contemnere, criminari, odiſſe. Prædico Hungaros, quia ſunt Chriſtiani orbis vigiles: laudo Polonos; quia*

ſunt animoſi: magnifacio Suecos, quia candidi, & recti amantes: honoro Danos, quia libertatis ſtudioſi: ſuſpicio Britannos, quia magnifici: diligo Gallos, quia humani; extollo Hiſpanos, quia fortes: Italos miror, quia elegātes: ſed Germanos veneror ſupra alios populos omnes, quia ſunt tales omninò, quales tu, mi chariſſime cognate Princeps, FRANCISCE CAROLE, *Dux Saxoniæ; & tu, mi Bürwinckhauſen, eos nobis deſcripſiſtis. Votum meum veſtris jungo: Deumq́ precor, ut invictiſſimi noſtri Imperatoris* MATTHIÆ, *& inclytorum ſacri Romani Imperii Ordinum conſilia & actiones dirigat ad Divini ſui nominis gloriam, patriæq́ noſtræ ſalutem, atque ita Germaniæ felicitati addat perpetuitatem.*

Sed quibus tandem verbis, ô mei omnes, pro hoc veſtro erga me animo gratias habituri eſtis commemoratu meo? Quâ dignâ ratione tam honorificam benignitatem veſtram celebrabo? Nondum ſanè reperio modum. Et ne quid diffitear: nunc impræſentiarum lætitia facundiæ obſtrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione ex Orationibus veſtris concepta mavult jam gaudere, quàm prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: ſed præ gaudio nondum vacat mihi gratias agere. Animum tamen vobis, cognati & frater, devinctum devotumq́ intereà offero; & vos, Barones & Nobiles, me ſemper habebitis promptum volentemque.

IMP.

JMP. CÆSARI
MATTHIÆ
AVGVSTO,
Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ Regi; Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, &c.

B. R. N.

COrporis atque animi mirâ præclarus ACHILLES
Mole, ac Cæſareâ dignus amicitiâ,
Dux meus ille, Tibi cum jam nunc, maxime CÆ-
Devoti cupiat ſigna dare obſequii; (SAR,
Me patitur comitem votorum. Adfectus at ingens,
Et quo non alius ſanctior eſſe queat,
Sic in Te, CAESAR, ſic confluit undique; raram
Verborum ut pariat copia pauperiem.

Hoc precor: AUSTRIACI *implêrunt virtutibus orbem:*
O ita MATTHIAS *impleat* AUSTRIACOS*!*
Qui ſi COLLEGI creſcens illuſtribus auſis
Nomen luce ſui Numinis irradiet,
Divus erit; meritiſque novis nova gloria ſurget:
Perpes, MATTHIÆ GRATIA, carmen erit.

17-022

Quin facies, CÆSAR, quòd nos ſperamus: & ultra
Spem vis virtutis nos Tua penè rapit.
Tu factis poteris cœlo tranſcribere terram:
COLLEGI calamus ſcribere facta poteſt.

SACRATISS. CÆSAR. MAIEST. T.

Devotus

Thomas Lanſius, JC. & Profeſſor in illuſtri Collegio Ordinarius.

J613
C738d
1-SIZE

17587